

megmenthet 1. ki/megszabadíthat; a putea scăpa; befreien können. 1823: Ma egész nap azután jártam, hogy a' szegény Tehenet menthessem meg azon huntuvtuak körmei közül, de híjába [Ne; DobLev. V/1077].

2. (fővesztés végrehajtásától) megszabadíthat/óvhat vkit (önmagát jobbágyul kötve); a putea scăpa pe cineva (de decapitare); in von/vor der Durchführung der Todesstrafe befreien/beschützen können (sich selbst zum Leibeigenen verpflichtend). 1614: Gabyr Peter eset volt paranasagjba (!) kyben megh fogtak Beldy Keleme(n) feöldyn, feyere itylte az teörvény, azert keöteotte magat oda; Az yozagabol ky hanyatta feleségit gyermekyt; most eös lobagyatt szallytotta bele eö byrra, eö maga imit amot budosik Lo feö ember volt. Vyragh Georgy azon dologert hogy megh menthesse az Ipajat eoys oda keöteotte feyet mellette vago(n) ket ezteendeje [Bánkíva Cs; UszLt VI. 56. 420].

3. (szavatosság vállalásával) megoltalmazhat/védhet vkit vminek birtoklásában; a putea apăra pe cineva de tulburare de posesie (prin asumare de garanție); in im Besitz eines Gutes (durch Verpflichtung der Gewährschaft/Haftbarkeit) beschützen können. 1621: Menedeksetis veön fel mi eleöttwnk mind magara es giermekire Vegh Mihaly, hogy minden teörüeny szerent ualo haborगतok ellen megh menti, az megh nuezet erdeönek birodalmaban Veres Christina azzont Ha pedig megh nem menthetne kett annyn ugy mint eötuen forinton maraggion erette [Meggyesfva MT; DLev. I. II. 31]. 1625: az Remeteiektöel uettem vala ottuen penzel egy darab heliet alkalom szerent, de az Telekfalui Orban Janos rea kwlduen szanamra, mind fejemet keötelemet el uetete ... az Remeteieik az forgattak vala hogj megh mentenek; de ne(m) menthetenek megh es urasagaban birodalmaban ne(m) hatanak. en sem adam megh az penzt [UuszT 181b Benedek Ferencz F. Bodogazonfalui vall.].

4. (büntetés alól) felmenthet; a putea scuti (de pedeap-să); (einer Strafe) entheben können. 1585: Herczeg Caspar vram feo Biro lewen Jgenbedöl ... Felekre hozta, ky korchomarlasnak okaert az idegen Borth, holot ... az Regy zabadsagh ellen senkinek nem volt Zabad, az Idegen bort be hozny ... Egienleo voxal tablara larwan zoltanak ezenkeppen hogy Caspar vramath semmikeppen az eo tudatlansaga meg nem mentethy Hanem amint Az Reghisegh ezen zabadsagnak Transgressorit által hagoith megh bwnitette es penzbeli summath veöt rayta, Azonkeppen bwnitettessek [Kv; TanJk I/1. 7].

5. kimenthet vki előt; a putea să scuze pe cineva (in fața cuiva); vor jm rechtfertigen/klarstellen können. 1669: Kegyelmed engem elijesztte ... az eperjesi úttal; melyre nézve ... Kegyelmed után kellett küldenem, kérvén Kegyelmedet feletle, az iránt hozzá való jóakarátját halassza Egyébiránt is sok akadályom. Az mindennapi köntösömnél több semmi nincsen ... egy test-s-vér atyámfiával ... az innepek után akarunk osztozni. Mely akadályoknak csak egyike is megmenthetne, s hát mind ? [TML IV, 459 Petrityevith Horváth Kozma Teleki Mihályhoz].

6. mentesíthet; a putea scuti; von einer Sache befreien können. 1736: Mikor az főkapitány táborban ment, bizonyos embereket, legfeljebb Háromszéken százat az táborozásból megmentetett [MetTr 413].

7. ~i életét megmenekedhetik; a-și putea salva viața; das Leben retten können. 1833 k.: En tehát egy gyenge erőtel Aszszonyi állat ... hogy életemet meg menthessem ... ugy vontam magam bátorságos helyre [Uusz; Borb. II].

8. megtakaríthat; a putea economisi; ersparen können. 1879: Megtagadja az ismerős ismerését, barát barátját, atyafi az atyafiságot, csakhogy megmenthesse azt a megrohant (!) pengőforintját, amit egy könyvért ki kell szűmia [PLev. 61 Petelei István Jakab Ödönhoz].

9. ~i magát a. megmenekedhetik; a se putea salva; sich retten können. 1677: Én írtam volt ö kegyelmének, hogy azokban az Lengyelországban ment hősökben, ha Máramarosban vetődnek, fogasson meg vagy kettőt, ha bír velek, kit is azért cselekedtem, ha valamint az török megtudná, hogy ott jártak, avval talám magunkat megmenthetnők [TML VII, 514–5 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. — b. törvény előtt tisztázhatja magát; a se putea dezvinováti in fața instanței; sich vor dem Gericht rechtfertigen/klarstellen können. 1671: némellyek ... szegény rab atyánkfainak váltásokra való sanczokat fel-vévén a' végre, hogy ... meg-szabaditanák, az alatt penig afféle sanczokat vagy el-vesztenek, vagy el-költenek ... ha kik illyenek ... találtnak tartozzanak javokból satisfactiot tenni, ha annyi javok nem volna személyekhez-is hozzá nyulván, ugy mindazonáltal, ha tempore executionis magokat meg nem mentetik [CC 64]. 1727: Ha falubeli ember tilalmas helyeken erdől, arról megzalogoltatja az falu ... ha pedig ide bírós vidék-ember erdőtlet, azt a falu elé izenteti, ha magát meg nem mentethi, azt is a falu erdő-tilalmáig megbünteti [Szemerja Hsz; SzO VII, 332]. — c. kivonhatja magát vmi alól; a se putea sustrage de la ceva; sich einer Sache entziehen können. 1561: illyk hogy az mesterek feienkent az halottaknak temetesre valo kesereseben ielen leg'enek. Az sirasas peniglen az iffiw mesterek gong'a leg'enek ... Es ebbol senki magát meg-ne menthesse [Kv; ÓCART.]. — d. kimentheti magát; a se putea scuza; sich entschuldigen können. 1663: végeztük egymás között, hogy adassék parancsolat az commendánsoknak, hogy senkit se bocsássanak ki, hogy jóvendőben is akár mint forduljon az dolog, Kegyelmetek magát menthesse meg, hogy örömet kiment volna, de nem bocsátott az commendánsoktól [TML II, 559 Kászoni Márton Teleki Mihályhoz]. — e. kb. fedezheti magát; a se putea acoperi, a putea avea o acoperire; sich decken können. 1783: instálom alázatosan Ngd^a és a Tkts Ns Cont. Táblát, méltóztassanak énnékem oly erőt rendelni, avagy azon reájok repartialt Naturalek fel hajtásától egészen abszolvalni, hogj a történhető fogatkozás alkalmatosságával a Ngd és a sokszor tisztelt Tkts Cont. Tábla kegyes Resolutiojával magamat meg menthessem [Torda; TLev. 15/6 Nagy István szb kezével. —^a A megye főispánját. ^b A torokóiakra].

megmenthető megoltalmazható; de ocrotire; (be-)schützbar. 1853: küldöttünk vala egy tudósítást Uraságodhoz, hogy mint meg bizottya a több kül birtokos uraknak ... mentől hamarabb velünk édgyet értőleg, erdeink posztulását meg menthető modot ki gondolva egy ujj rendet (: törvényt :) hozzunk [Pálfa U; Pf].

megmentő I. mn (fel)mentő; de salvare, salvator; befreiend. 1672: Kegyelmed kiindulása mint lött és hogy most bizonyos okokra nézve el kellett maradni s az odaki való dolgokat is egészen Nemessági uramtól megértettem. Az első, úgy hittem mindenkor, jó okkal s akárhol megmutatható s Kegyelmedet megmentő fundamentummal követte el [TML VI, 390 Baló László Teleki Mihályhoz].

II. *fn* oltalmazó/védélmező személy; salvator; Beschützer. 1664: Mivel pedig én is koporsómban tisztességemre akarnék menni, kiért kérem Kegyelmedet ... az én ebbeli igaz igyemet látván, legyen megmentőm mind az méltóságos Rottal uram ú nagysága előtt, mind mások előtt [TML III, 295 Boldai Márton Teleki Mihályhoz].

megmentődik megszabadul vmitől; a se scăpa de ceva; von einer Sache befreit werden. 1825: hogy már valahára Mlgs Berzentzei János Ur Tkes Jakab János Urnak további hirtaltatásától meg mentődjék [Mv; Berz. 21].

megmennyezetez (deszka)mennyezettel ellát; a prevedea cu tavan (de scinduri); mit Bretterdecke versehen. 1736: Ezen Palota gyalult fenyő deszkával ván meg pádi mentomozva, párkányoson szépen meg Mennyezetezve [CU].

megmenyül kificamodik; a se scrinti; verrenkt werden. 1570: Peter Benedek ... ezt vallya, hogy Borbely Marthon Byro vra(m) Akaratthyabol hytta volt ewtet hazához Byzonsagwl Thymar Janossal egetembe hogy megh Lasak labat Kowach Kalaranak ha Twros volt vagy megh Menywlút De eok egyebet Nem lattak Rayta hane(m) hogy kethew zegweh volt [Kv; TJK III/2. 55].

megmer megmerít; a cufunda; eintauchen. 1669: az Szent Gotharty Emberek közzül némellyek az eő Naga számára czináltatott s kötötett veszeket elrontották, el hánták, megh merték es vesztis keőteőttek az eő Naga Portioia hatarán, az eő Naga Embereit haborgatták [Feke telak SzD; WassL].

megmér 1. súlymértékkel (le)mér; a cintări; (mit Gewichtsmäß) (ab)wägen. 1568: Demetrius Pasco fass(us) e(st) Kalmar Lazlo zamoth vete Demienel, es 32 font viazal marada adosa Demiennek, azert ada akor Demiennek, viazt fontot XXIIj es az többi hatra marada, ezt penyg fontal merek meg [Kv; TJK III/1. 183]. 1570: Nagy Neste vallya ... Zeoch Jmrehne wgy veot ky egy gywreot erzenyebcol, kerthe eotet azon hogy megh Merye menyet Nyom [Kv; TJK III/2. 63]. 1579: A honnat pedig eo kgmek talakat veznek el, thehagh Meriek meg font zamra [Kv; TanJk V/3. 185a]. 1633: had merjem megh ismet Vyolag az hust, mert auagi teob auagi keuseb lesze(n) [Mv; MvLt 290. 130a/2]. 1655: az por arany mint egy száz tízen egy vagy tízen két nehézek vala, az mint megh tudok mérni [Kv; CarTr II St. Korpos vall.]. 1681: Másut mikor az szalonnat fel kotik, akkor is meg mérük, s az font számlor ravast is tésznek mindenikben [Vh; VhU 560]. 1755: Le tétetett, és prohibflaztatott Dutkát három sustákost, Oláh Zlotát két izben adott meg mérven az Erdélyi igaz fontal és lottal őtt ~ 5 egész fontot [Petek U; TGsz 51]. 1780: az első futatott darab vasat meg mérven, ha a' figált százhusz fontot nem talállya, a' másodikban potolhattya [Torockó; TLev. 5b].

2. űrmértékkel kimér; a măsura cu măsura de capacitate; mit Hohlmaß ausschenken. 1570: Azwtan mykor az Mwstot Be hozta volna Dabo Thamas akarya volt Meretlen adny Zabo gergnenek, Az penigh ne(m) akarta venny oztan szok versenges vtan megh Meretek es 37 veder leot [Kv; TJK III/2. 2]. 1588: Ezt az buzat hogj megh rostaltak leott allia megh merven 2 [Kv; Szám. 4/V. 48 Gr. Veber sp

kezevel]. 1589 k.: vgi hallottam hogi egi eytelben 100 forinth vagion ne oluassatok chiak meryetek megh [Sz; UszT]. 1600: Ebben az buzaban attam el penzen Cub; 39 ... Az teobbit az ház szwksegére megh eorlettetem. Az Ucuza az my leott azt megh nem myrtwk [Kv; Szám. 9/XII. 60 [gyártó Simon isp. m. kezével]. 1736: meg merven az bodolaji hijuban levő harickat talaltattot cub 9 met 3 1/2 [Hsz; BLt 2]. 1780: ott előttünk a Tamási János Lisztit meg méri, de tsak egy vekani és circit(er) ket foka mint emlekezem let belölle [Berekeresztúr MT; BetLt]. 1817: A mely Krumpit hoztak Kapusrol, előttek mindgyárt meg mértem ... volt 7 ... véka veress, appro Krumpi [Héderfája KK; IB. Űtő Bálint tt kezével].

3. mérőfonallal/vesszővel hordó/hordó bort bemér; a măsura cu sfoară/băt gradat de măsura capacitatea butoiului/cantitatea vinului din butoi; mit Meßfaden/rute Faß/Wein (ver)messen. 1584: Ha valamely Chiaplar hibát thenne wagy fogiatkozast, valamý gondolattiabol az Bornak korchiomallasaban Tehagh az vasarbirak az panazra valo kepest a hordot megh meriek, kyteol ket penzt vegienek ha my fogiatkozast megh tapaztálnak, kyreol zamoth nem adhatna az Chiaplar, Tartozzanak mindgiarast az karos embert megh elegitetny az Chiaplarral [Kv; PolgK 12]. 1594: Mikor vres hordott megh merettenek az bjrak, kiket az falukra korchiomakra ki vittenek, az Biraknak kik az hordokat megh mertek egy pint bor arrauat tartoztanak [Somlyó Sz; UC 113/5. 7]. 1675: Meg merven az Mihály Mester vette nagyobbik hordot lótt hordo méres Ur. 29//4 Söpreje lótt Ur 2//7 4/5 Apadására //3 [Szász-erked K; LLt]. 1705: Andrasi Istvanne Aszonjomtol eő Nagatol vőnek negj Hordo Borokott ... veder szamaj pedigh akkor tudodnak mégh, mikor az Hordokott megh merik [Kv; JHb II/23]. 1755: az Udvarhelyi Fogados le hozatván a' ott el költ bornak hordoját meg mérven vízmértékkel talaltott szin bor 19 Sepro Ur 1 [TKI Petki Nagy cs. szám. 15b]. 1768: a hordot meg mérték le feketve s bé fenekelték víz mértékkel is [Eszmény SzD; Told. 5a].

Vö. a fűzér 3. és a hordómérő címszóval.

4. űrtartalmat megállapít; a stabili capacitatea; Rauminhalt feststellen. 1618: Emberseges emberek hogy a Ser el fogoth, megh mertek az legelt, zepen es igazan kj teolth [HSzj légely al.]. 1633: egy vasámap két órakor, szintén mikor az templomban harangoznak vala, megüté az mennykő az torony falát s torony tetejét ... az nagy gomb is ledőle az földre és mindjárt kettéválék, mely gombnak megmérven felét, harmadfél köből búza fért bele [Kv; KvE 166 SB]. 1841: mű a falu fa mértékit előnkbe hozatuk, a szerent meg mértük az árendátor mértékeit [Km/ Bács K; KmULev. 3].

5. hosszsmértékkel (hosszúságot v. szélességet) lemér; a măsura (lungimea sau lăţimea) cu măsură de lungime; mit Längenmaß (Länge od. Breite) abmessen. 1573: Dorottia Nehay Zabo lazlone Azt vallia hogy latta puskarne Egi darab giolchal kalachsiteneh Satoraba leot, Eotetis oda zolitoita es kerte hogj meg Merneh, Eo hogi meg Merte volna Igen kichin heat talalta hogi 12 zing Ne(m) volt l Nehay losa deakne Azt vallia ... puskarne ... vyzza leó az giolchal Mond hogi merd meg ez veg giolchot lassad han zing eo meg Mery es vgminnt fely fertattial leot teob 12 zingnel [Kv; TJK III/3. 268–9]. 1590: (Az) helyet mj ozlasra bocziat(ok) az warosnak, Az waros rea mene keő-

telet wunek reá es mind zelyet (es) hozzat meg merek [Szu; UszT]. 1668: ā mint megh mérék el tēr két szekér egymás mellett azon az uton [Burjánosbuda K; Ks 65. 43. 10]. 1751: én bé szálván a Gödörben meg mértem volt az edény(ne)k szélességét az araszammal [Gyeke K; Ks]. 1772: meg mérván mindenütt a' Kükköllő foljo vizének part szélit ... és lett a' Király ölnék rendes mértékjével Ulnar 625 [Ádámos KK; JHb LXVII. 198]. 1842: a' 'Kakas' di^a Falusi Közönség mérő lantzával az Expsn Tkts Urak és Aszszony Kakasdi Határon lévő minden Érdeinek hosszúságát — szélességét mi előttünk meg mérték [DE 2. — ^aMT]. 1845: a' Killeni család ... adott ... Kispal Károly Urnak 5. az az őt német öl szélességű helyet ... 's ezt már ki is mérték; miként annak hossza mérő lánczal meg mérve útított 121 német ölet, és három lábat [Sszgy; Kp V. 384].

6. területet felmér; a mäsura un teren; Fläche vermessen. 1569: az Jozag ozlasba adot wolt Buday Gergely Egy haz helyet ... azt arra wegeztwk hogy Buday Gergely Ezten-dew Hus hagyo wosamapig Meg Jgazycza hol Meg Nem Jgazithatna wgyan azon kewz Byrak Meg meryek az fewldet kyt Erte attak wolt [Diós K; JHbK XLIV/13]. 1573: Orsolia Sos lanosne vallia ... Az vtan egi vasarnap hia ky az Mereot Benedek hogi megh Merte volna, Mond hogy Ez zeole Ninnen harom fertal 12 Rwd hea vagion [Kv; TJK III/3. 80]. 1589 k.: Tudom aztis hogy ki me(ne)nek az giepw czierieiben, miel hogy sok panaz vala hogy cziai egy nehania(n) birnak az giepw czierieit, ki-mene az varas keotelett vinek hogy vineg meriek [Szu; UszT]. 1627: oztvan az erdeott ket fele intezeok keotellel megis mereok, annakutanna nyilat vonank ra [Lörincfva MT; Told. 21]. 1694: Gyulai határt ... az ároktól fogva ki a berczig ... meg mérván találattik tizenhét kötél és tizen kilencz öl [Gyula K; SLt AM. 1]. 1728: a' Szőlőt elsőben is meg mértük s találtattok szűkön fél holkak (!) lenni igaz mérés szerint [Kv; Pk 7]. 1757: meg mérván ezen Nemes Lako Jozzagot ... meg mondoti betűje vagyon negyvenkét öl egy Sing és egy arasz [Szentmihály Cs; Sándor conscr.]. 1808: (Az) el-borozdolt részt mostan Szélességre lépéssel meg-mérván ... 4 jo nagy Lépés [Felőr SzD; BetLt 6 Andras Molnár (75) sz vall.].

7. (víz)mélységet mér; a mäsura adincimea apej; (Wasser)Tiefe abmessen. 1770: eö Nga két izben szállította meg a Királyfalvi utrizált Malmát ... a mint a Malom Mes-terrel meg mértük, szállott három fertályt [Királyfva KK; JHb LXVII. 96]. 1772: az ezen Malomra fel tojult holt vizet meg mérván, tanáltuk egi Singninek és két Czolninak [Ádámos KK; JHb LXVII/2. 304].

8. derékbősséget lemér; a mäsura lărgimea taliei; Schluß/Hüftweite (ab)messen. 1597: Chizar Gieorgi ... wallia ... Chizar Peterne mondotta hogi veres pal az elebi zolgaloia-nak az hasat czernawal merse volna megh hogi lassa ha neö [Kv; TJK VI/1. 74]. XVI. sz. v.: jeöt vala hozzam Ba-czo Albertne es mongia vala bizoni en nem tudom de en-nek az mi Attiankfianak nagy vala az vekonia, Koczis Ger-gelyneis ott vala, megh neky megh mere az vekoniat es monda, bizoni ennek nagioib vala az vekonia az mi Anno-kanknak [Peselnek Hsz; HSzjP Balint Giorgne Poliany vall.].

◊ Sz. 1750: ha az Udvarban mégyek, meg méri rajtam az hordótt az az, erősen meg vér [Szság; Told. 3].

Ha. 1568: megh myryenek [Sajókerezstúr SzD; KJ].

megmérdekel felméreget; a mäsura rind pe rind; nach und nach (ab)messen. 1748: Szilagy Samuel vra(m) Jobbágy sessioi felék közül kettőt szélire hosszára meg mérdeklénk [Ákosfva MT; Told. 8]. 1790: a Szöllös Gaz-dák minden Nyil Szöllőre esendő Vég és oldal Gyepű-ket meg mérdekelvén s, igazságosan listába vévén minden Ember a maga vég és oldal Gyepűit ... olyan meg tsinálva tartsa ā melly Sem az Ember, de kíváltképpen a Marha által ne mehessen a Szöllőben [Karácsonfva MT; Told. 76].

megmerek megmerevedik; a se întepeni; erstarren, steif werden. 1829: a' jobb kezén lévő közepső ujjja meg van meredve [Dés; DLt 836].

megméreget rendre lemér; a cintări rind pe rind; nach und nach abwägen. 1763: az Ötves ā Praedikátorral egjűtt az Ezüsteket meg meregették egyik Nemes Ember pedig fel irta ā mint mérték [Kóród KK; Ks 22/XXIa].

megmérés 1. cintărire; Er/Abwägung. 1632: Ezen kertb(en) uala két darab aztagh mely ket aztagok sze-menek megh mereset az fel szorasa uta(n) biztuk az ide eleb specificalt Cziwrbróra es hites polgarokra [A.porum-bák F; UC 14/38. 191].

2. (mérőfonallal/vesszővel való) bormérés; mäsurare a vinului (cu sfoară/băl) gradat de mäsura; Weinmessung (mit Meßfaden/rute). 1583: Valaky Borat chaplarral akaria ky merethny es arultathny Tehagh a' Bomak gazdaia megh Méretteesse a' fwzerrel az ahoz Rendelt es Valasztot Zemeliakkal annak eleotthe Valamikor akaria kik az meg meresnek nagioib bizonsagara tulajdon zokot peche-tekis a' hordora niomiak [Kv; PolgK 2]. 1654: Mocsi^a Konkoly György edgy Gyekei^b altalag borocskát ki árul-ván ... volt meg mérésben ur. N 19//Szin bora, sepreje pedig Ur. N. 1 [Ks 70/51 Szám. — ^a—^bK].

3. úrtartalom-mérés; mäsurare a capacității; Raumin-haltsmessung. 1745: Minthogy Vásárbíró ur(am)ék vigyá-zatlanok vóltanak, és ā piacra ā kezek alóli olyan vékát mérni ki adtanak, melly ā Szebeni vékával nem edgyezik, hanem nagyobb ... Vásárbíró vr(am)ék ... az afféle nem igaz mértékű vékáknak meg mérésére és correctiojokra egy véka kölest szerezzenek, és bé szedvén a vékákat cor-rigallyák [Torda; TJKt II. 25].

4. (föld) felmérés; mäsurare (a unui teren); Flächenmes-sung. 1796: (A szőlőnek) az allya a rendes meg meres szerént 5. ölnék és 1/2nek, a közepén 4nek 1/2nek, a felső vege 3 ölnék találattot [M.igen AF; DobLev. IV/757a].

megmerészel merészel (vmit megtenni); a îndrăzni (să face ceva); wagen (etw. zu tun). 1666/1681: Igy értvén Sztojka Istvan es Felesegehez ... valo jo akaratomat az praespecificalt hazanak is Uri joakaratombul megh ne-messítéset ... postalkodas, dözma es kilenczed adasra erőltetni semmi p(rae)textus alatt megh ne merészellyek [VhU 361 Zolyomi Miklós ad. lev.]. 1769: A Felséges Királyi szent Igyekezett kívánván ... az Határoknak három Ré-szekre valo szakasztását igen keményen porontsollyuk, hogy az Három Határokat, kettőre le hagyini meg ne mérészellyék [UszLt XIII. 97 gub.]. 1822: Senki a Köröspa-taki lakosok közül több orotványbéli foglalásokat ne té-gjen, annyivalis inkább orotványoknak élő fakot, s erdőköt

le vágni senki tovább meg ne mérészejjle [Körispatak U; Pf].

megmérés 1. súlymértékkel leméret vmit; a da ceva la cîntărit, a dispune să fie cîntărit; (mit Gewichtsmaß) abwägen lassen. 1573: Magdolna Molnar Andrasne ... vallia ... Az czwst mywet meg Merette Mely leot három gyra egy nehany Nehezek hean [Kv; Tjk III/3. 193]. 1574: uolt zalagban egy arany Lancz ... Aztes meg meretok nyoma huzon harmad fel aranyat [Fráta K; SLt S. 14]. 1633: megh merete az husst es egi kicsnded (!) hussal több leön [Mv; MvLt 290. 139a]. 1637: Az szaz negyuen fontos masalo mertekel megh meretuen vagyon Csikj vas cent. nr. 18 [Fog; UF1, 402]. 1681: Ploscha Bányá ... Vas tarto Ház Talaltatot ugya(n) itt most 16 mása vas; melyet az Inventar az vár(b)a be hordatott; es ott meretett megh à többivel együtt [Vh; VhU 579]. 1753: Azon elé adott Argenteriaot, kik ... mérették meg, az munkájokat, és arannyazásokat limitaltatták, vagy tsak a Lotok számát agnosaltatták ... ? [Hsz; Ks 22. XXIIb vk].

2. úrmértékkel kiméret; a pune (pe cineva) să măsoare cu măsură de capacitate; mit Hohlmaß (aus)messen lassen. 1592: Kulter ... 70 keőből Zabot, melliet Biro Vram az Zolgakkal megh meretőth [Kv; Szám. 5/XII. 2] | Az Tanachi haznal az pinczebe az zabot megh merettem leöt merwe cub. 142 [Kv; i. h. 5/XIV. 175 Eppel Péter sp kezével]. 1600: Nyreő Daid vram az mint az szamwiweo vrainnak számba be atta hogy hagiott itt 110 keőbeol buzát, En mikor megh merettem leöt hea Cub: 2 es véka 7 [Kv; i. h. 9/XII. 60 Ígyártó Simon isp. m. kezével].

3. mérőfonallal/vesszővel hordót/hordó bort beméret; a dispune să se măsoare cu sfoară/băt gradat de măsurat capacitatea butoiului/cantitatea vinului din butoi; Faß/Wein mit Meßfaden/rute vermessen lassen. 1583: Ha ki penigh boranak ky mereset zolgaia, Vagy haza nepere bizza, vagy eő maga akaria ky Adny, tehagh ne(m) tartozik az meg merethny fwzerrel borat vagi penigh meg pecheteltetny, hanem Zabodon ky merethety Valamikor akaria [Kv; PolgK 3]. 1594: Mikor vres hordott megh meretnek az bjrak, kiket az falukra korchiomakra ki vitte nek, az Biraknak ... egi pint bor arrauat tartozzanak [Somlyó Sz; UC 113/5. 7]. 1676/1681: mindenik hordot mérse meg hites Biroval ... tégye bé Ratiójában ... es annak az árrát kívánnya be igazán [Vh; VhU 658]. 1688: Tordai pohárnakinasunk három hordó boroknak az árat administralta, az hordókat meg nem méretvén, fl. 86. Az turbában töttük [AUt 526]. 1700: N Aknaj Cseh And(ras) Deak ura(m) ... micsoda oktol viseltetvén Aknai Kűműves Gergely Ura(m) borára rea vetette kezét elvitette maga ötven szekeren az hordotis meg merette: tettzet a' Törveny-(ne)k az el vit Bor arrat Andras Deák Uram in toto fizesse meg [Dés; Jk 305a]. 1731: ezek(ne)k az borok(na)k az hordoit mind én mérettem megh ... Sárostra két 20 Vidreket vittnek [Abosfva KK; Ks 99 Némaj István lev.].

4. úrtartalmat megállapítat; a dispune stabilirea capacității (a unui recipient); Rauminhalt feststellen lassen. 1840: kötelelességünknek tartattuk az üstet meg méretni [Dés; DLt 771].

5. hossz mértékkel leméret; a dispune să se măsoare lungimea (a ceva); mit Längenmaß ab/vermessen lassen. 1573: Balint Eotthues Balas fia Azt vallia ... Thordan az zokadalomba ... Egi Nemes Ember giolchiot vit oda az azzonyawal Meg Merette [Kv; Tjk III/3. 267a]. 1810: Én

... két Rákosi Áts Mester Emberekkel az Tekintetes Ur Jóságára fel rakatt ... Házat leg elébbis hosszszára meg mérettem ... hossza 6. Nimet öl s 2 fertály [Aranyosrákos TA; Pk 7].

6. területet felméret; a dispune să fie măsurat un teren; Fläche abmessen lassen. 1573: Orsolia Sos Ianosne vallia ... Mond Benedek Szarka Istwannak En az zeoleohez Nem ertek, De altalan fogwa En megh Meretem az zeolet [Kv; Tjk III/3. 80]. 1600: Megh mérettem Eleo veolgiben az szenat, találtak 20 eolnek, beoczwlleottek f 60 [Kv; Szám. 9/XII. 63 Ígyártó Simon isp. m. kezével]. 1716: ezen udvarház helyhez tartozando hely vagyon egj darab eztsis megh méretvén ... ennek hosszszúsága extendal 40 ... ölnire [Kecsedszilvás SzD; JHb III/68]. 1760: azon darab Hellyet körödös körül a szélein egy huszon egy jo öles kötellel meg méretvén [Székelykocsárd TA; LLt 1/11].

7. ~i magát mértékelt vétet magáról; a pune/ruga pe croitor să ia măsură; von sich Maß nehmen lassen. 1849: Kelemen Béni magát meg méretvén azon férfi kelméből ... Kelemen Béni számára ruházatot készített volna^a [Kv; Végr. Vall. 64. — ^aLőrintzi András szabómester].

megmérés 1. megmérés; cîntărire; Messung. 1806: (A bács) Három juhról ád egy kompona tūrót és három ejtel ordát... mikor valakit a bács kifizetend, egyenesen vihesse a bíróhoz (: az hova tartozik is elvinni :) megmérés véggett; az holott ha héjja lészen, tartozik a bács utánapótolni [F.rákos U; RSzF 199]. 1812: A harangat meg mertvén (!) adatt a meg méretéséért [Mezőmadaras MT; MRLt].

2. földmérés/mérés; măsurarea pămîntului; Flächenmessung. 1694/1784: (A föld) meg méretése halasztatott ... akkorá tudni illik a mikor annak fel szántása lészen [Forró AF; DobLev. III/586. 43]. 1756: fogtunk azon Curialis helynek meg méretésihez [Branyicska H; JHb LXX/2. 28].

megméréthetik lemérethetik; a putea fi măsurat; vermessen werden können. 1732: edgj nagj Gyümöltsős-kert vagy Bongor ... Hossza 's széllye meg nem mérethetett, minthogj a' Hely Homlokos és Vápás [Szentjakab SzD; Told. 11/67].

megméréti 1. (súly) leméretik; a fi cîntărit; abgewogen werden. 1678: (A) Len szósz fonal meg méretvén találtatott gomolyakban Libr. 39 [Utl]. 1774: meg méretvén Tizen hat Lothnak találtatott [MNY XXXVIII, 209].

2. úrtartalom megállapítatik; a fi stabilit capacitatea; Rauminhalt festgestellt werden. 1671: Pinczejárskor igasságosson mérjék-meg Istáppal, a' mely hordokat meg kell mérni, és a' szerént véssék-ki a' Dézmát, hasonlóképpen a' mely hordoban a' Fiscus dézmáját tölti az-is mérésék-meg [CC 27]. 1721: A Korcsomakon el korcsomariott 4 hordo borok hordai authentica Personak előtt merettek meg [Dés; Ks 26. XIV. 1].

3. (föld) felméretik; a fi măsurat (un teren); (Boden-)fläche) abgemessen werden. 1781: Mely jószág ... megméréselt az Árkosfalva hütös katoná és jobbágy bírja és hiteseivel együtt, és találtatott keresztül a felső fele 13 öl, a közepe húsz ... a rövidebb részé(nek) a hossza 50 [Árkos Hsz; RSzF 108]. 1788: Ezen Curia egy nehány helyeken hosszszára, Szelességére meg méretett [Meleg-földvár SzD; SLt XLI]. 1815/1817: (A) Láb ... egyenetlen allasa miatt két figurába méretett meg [Ége U; EHA].

1816: A legg Also Nagy Berek ... Két Figurába méretett meg [Radnótfája MT; Born. G. IV. 17].

4. mélység méretik; a fi másurat adincimea a ceva; Tiefe vermessen werden. 1662: Azhová az híd elfundáltaték, víznek mélysége megméreték, ahhoz képest mennyi cövek és igának való fák ... kívántatának [SKr 532].

megméretődik 1. (hordó/hordó bor) mérőfonallal/vesszővel megméretik; a fi másurat (capacitatea butoiului/cantitatea vinului din butoi) cu sfoară/băț gradat de măsurat; (Faß/Wein) mit Meßfaden/rute vermessen werden. 1780: ha el fogy az Bor meg méretődjék az Hordo [Szentháromság MT; Szer.]. 1792: meg méretődven az Enyedi Nagy hordo mely seprős bor volt, víz mértékkel találtatott Ur. 47 ... vedresnek [Tövis AF; DobLev. IV/697].

2. (föld) felméretik; a fi másurat (un teren); (Bodenfläche) abgemessen werden. 1772: Baktsi Pál Ur(am) defendallja magát azal hogi méretődjék meg az ő Kegyelve két Hold Földe [Albis Hsz; BLev.].

megmérettet 1. súlymértékkel megméret; a dispune să fie cîntărit; (mit Gewichtsmaß) abwägen lassen. 1763: Azon ellé adott Argenteriakott, kik, és ki által meretettek meg, a munkájakott, és aranyázásokott limitaltaké (!), vagi csak a Lotak számát annotalták, és kikkel annotaltak ... ? [Kük.; Ks 22/XXIa vk].

2. (hordó/hordó bort) mérőfonallal/vesszővel megméret; a dispune să fie măsurat (capacitatea butoiului/cantitatea vinului din butoi) cu sfoară/băț gradat de măsurat; Faß/Wein mit Meßfaden/rute (ver)messen lassen. 1583: Valaky, Borat chaplarral akaria ky merethny es arultathny Tehagh a' Bomak gazdaia megh Mérettesse a' fwzerrel az ahoz Rendelt es Valasztot Zemeliékkal annak eleothe Valamikor akaria, vagi keth hettel, vagy egy hettel, vag harmad nappal, amégh ky nem kezdené [Kv; PolgK 2]. 1757: a' D(omi)nális Falukra ki osztott urbarialis bor arát be szedni éppen ne halaszsa Udvar Biro Uram, mert régen fel itták, kel tehát az edényeket repetelni meg meretettini Számtarto uramnak [Déva; Ks 92. I. 23].

3. úrtartalmat megállapítat; a dispune să fie stabilit capacitatea (unui recipient); Rauminhalt feststellen lassen. 1841: Balás Mihály egy fél fertályos üveget hozván előnkben, aztot a Falu mértékivel meg meretettini kéri [Km/Bács K; KmULev. 3].

4. (vminek hosszát, szélességét) leméri; a dispune să fie măsurat (lungimea, lățimea a ceva); (Länge, Breite) abmessen lassen. 1761: (A helyet) mellyis az Maros Vize mostani folyásával a Körtvéfáji Határból Kis Berek nevezetű Helyből ... szakadot ki ... V. Sz. Iványf, és Körtvéfáji feles Lakosoknak jelen létekb(én) és Hítek után Reambuláltatni metáját ... V. Sz. Ivány felől ki kerestettini, és ennek szélét, hoszát meg meretettini nem praetermittállya légyen [Körtvéfáji MT; EHA].

5. (földet) felméret; a dispune să fie măsurat (terenul); (Bodenfläche) ab/vermessen lassen. 1751: minekutánna mind a két részről való Földeket szélire hosszszára accurate meg méretettük volna ki metáztattuk, s ki is borozdoltattuk [Koronka MT; Told. 31/4]. 1778: mely erdő ... meg méretettven ... térszen Nap keletről valo vége szélessége Ulnar(um) 70 [Koronka MT; EHA].

megmérettetés 1. megméretés; cîntărire; Abwägung. 1756: (A pénz) ő általa küldötte volt hozzám az Ur Hen-

ter István Uram, meg mérettetésnek okáért [Kv; Mk IX Vall. 115].

2. (föld) felméretés; măsurare (a unui teren); (Bodenfläche) Vermessung. 1782: Sepsí Kiléntz Falukban lévő Jóságainknak ki mutatására és meg mérettetésére nem Comparealhattunk, es a' Jóságaink az Investigácioból ki maradtanak [Albis Hsz; BLev.].

megmérettethetik 1. úrmértékkel kiméretethetik; a putea fi măsurat cu măsură de capacitate; mit Hohlmaß ausgemessen werden können. 1732: A meg irt szemül találtatott Gabonának számát, a hitess udvari Bironak Ravássiból, s hiti szerint valo vallásából Consignáltuk, nem lévén elegetendő edény, a mellyekben ujjalag meg mérettethessék a Gabona [Nagyiklód/Szentjakab SzD; TSb 51].

2. (föld) felméretethetik; a putea fi măsurat (un teren); (Bodenfläche) vermessen werden können. 1793: (A) Szántó Föld felső végiben, úgy a közepe táján is bizonyos apróság rész meg nem mérettethetvén, őt részekben kellett Szakasztatni [Erdőszengyel MT; TSb 51].

megmérettetik 1. (súlymértékkel) megméretik; a fi cîntărit; (mit Gewichtsmaß) abgewogen werden. 1786: nem a' kohókban mérettessenek meg az ágas vasak hanem ... a' Felséges Királyi Rendelések szerint kizabatt mértékekhez képest alkalmaztatott mása mérték a' Verőken állyon [Torockó; TLev. 9/23].

2. úrmértékkel fel/megméretik; a fi măsurat cu măsură de capacitate; mit Hohlmaß ausgemessen werden. 1826: a per megindulásával a bíró és hűtösök jelenlétekben a töröküzalaszt is megmérettetvén csak két vékának találtatott [F.rákos U; RSzF 258].

3. (hordó/hordó bor) mérőfonallal/vesszővel megméretik; a fi măsurat (capacitatea butoiului/cantitatea vinului din butoi) cu sfoară/băț gradat de măsurat; Faß/Wein mit Meßfaden/rute vermessen werden. 1676/1681: Az Satoros Innepekben a Falukra is bizonyos helyekre szoktanak hordo borokat ki adni az Urbarium szerint el kelvén a korczomako(n) a bor ... mérettessé(ne)k megh a hordok hitess emberek által [Vh; VhU 672]. 1830: megmérettetvén nyolcz hordó víz mérték szerint találtatott Az első volt vízzel 30 vedres öt kupás [BetLt 1].

4. úrtartalom megállapítatik; a fi stabilit capacitatea; Rauminhalt festgestellt werden. 1677: Hordok Allapottýáról ha valamely bor ugy vétetik-meg, hogy hordaja vagy viszsza vitessék azon faluban, vagy városban mérettessék-meg Biro avagy eskütték előt, és ugyan azok téttessenek contentatiot, és azon fellyül floren. 12. büntetessenek [AC 169-70]. 1794: végeztetett: hogy ennek utánna az Országban közönségesen bé vétetett Vékvál légyen a' Dézmán a' mérés ... a' mostani Dézma Véka mérettessék meg, és a' men(n)yivel az Nagyobnak találtatik a' bé vett közönséges Vékvánál, az a' T. Salaristáknak potoltassék ki [Kv; SRE 317].

5. hosszsmértékkel leméri; a fi măsurat cu măsură de lungime; mit Längenmaß abgemessen werden. 1797: vagyon egy marha akol ... bé vagyon kerítve igen el sorvadott rozsz sővény kertel ... Ezen Akol meg mérettetvén Szélessége a' közepén 30 Hoszsza a' közepén 30 [Ajton K; CU IX/2. 8b]. 1801: (A gátat) az árvíz meg szagatván, azon tsonkaságot kívánta az Aszszony ő Nsga ki foldoztatni, azon hely pedig a' hol a' foldoztatás esett, mint ma előtünk meg mérettetett más fél ölnyi [A.jára TA; BLt 12 Váradí Márton (39) zs vall.].

6. (földterület) felméretik; a fi másurat (un teren); (Bodenfläche) vermessen werden. 1694/1784: A két patakok között levő kender földek meg külömböztetvén egy másolt ... két egyenlő részekre szakasztatván, és meg mérettetvén Huszanhat öles mérték kötéllé, jutott abból négy négy kötél vonás edgyik edgyik részre [Forró AF; DobLev. III/586. 42]. 1732: A Curia nem léven igen tágos, meg mérettetvén jo nagy öllel, excindáltatott belőlle a hegy felől keresztül az oldalban Gyümölsősnék, hosszúsára 25 öl, szellyire 31 öl [Erdőszengyel MT/Szentjakab SzD; TSb 51]. 1735/1760: van egy darab szántatlan gypes föld melly meg mérettetvén extendálódik tizen ött kötelekre [Elekes AF; DobLev. I/160. 3]. 1737: az örökös Rétek szorossann Circumscribáltassanak ... meg-merettetvén hogj hány Rudosok légjenek [Dés; Jk 480]. 1810: Meg mérettetvén ezen erdő hely három Szegű figurában vétetet fel, melynek a basissa 30 öl, a magossága 74 [Pacal Sz; Ks 76 Conscr. 399]. 1811: Mérettetett meg 3. Singes öllel ... Szt Imrént (!) azon kis Belső Jozság [Szentimre MT; Bal-Lev.].

megmerevedik merevvé válik; a se inlepeni; erstarren. 1584: Anna Nyreó Marthon felesége vallia ... Ez Zabo Cato ... Arwa chalant ker vala töllem ... vala egy szolgaló leanyomis, kiteol vgian ... Arwa chalant kert, Azis Ne(m) Adoth es azt(is) meg feniegette, Mas napra hétfőre virradolag vgy meg veszték az labat hogy Nem Jarhatot vgia(n) meg merewedet vala a' laba [Kv; Tjk IV/1. 215]. 1823–1830: Öexcellájának már a térdei is megmerevedtek volt [FogE 148].

megmérgeheszik megfertőződik; a se infecta; infiziert werden. 1600: Ott wolta(m) mikor ez Chiki Agatha zola az annianak hogy chenallio(n) valamit Albert Palnak zemebe(n) waloth, Arra azt monta Chiki Marta, en chenahatok chenalogis de a mas zemeis megh mergheszezik [Uzst 15/124 Bencze Albertne, Anna, Almassi vall.].

megmérgesedett elmérgesedett, megfertőződött; care s-a infectat; infiziert geworden. 1810: (A bika) egész el károsodását tulajdonították a külső látott, és tapasztalt vagdalás és meg mérgesedett verésbeli hibák(na)k [Maroszkirály MT; Berz. 7. 72].

megmérgesedik megfertőződik; a se infecta; infiziert werden. 1765: Ha ... azonn Murvai fején esett Seb curaltatott volna nem lehetett volna halálosnak mondani, de harmad nap mulva hivatnak Borbélyt curáltatása végett, mikor már meg mérgesedett volt a' Seb, és elejit nem lehetett venni [Torda; Tjkt V. 259].

megmérgesített mérgezett; otrávit; vergiftet. 1662: hogy a naponként s csaknem éjjel-nappali mindenkori szörnyű lövés, ostromlás, viadal miatt a mieink fegyverfogatójának csak harmada is meg maradhatott volna, annak tulajdonították vala, hogy a nyílvasak, golyóbisok, mellyekkel belövéldözének, megmérgesítettettek állítatnának, holott sokakon csak olly kicsiny sebek esvén, halálos voltokat csak nem is gondolják vala [SKr 610].

megmérhet 1. a putea cintări; abwägen können. 1705: A másik ládában találtatott két egyforma buzogány, kiknek az ezüstököt meg nem mérhették [WIN I, 561].

2. (földet) felmérhet; a putea măsură (un teren); (Bodenfläche) vermessen können. 1738: (A) Bika Rét nevű bokros hely Szent-Benedek felől való részeit meg nem mérhették a sűrűség miatt [Dés; Jk 499a].

megmérhetetlen 1. fel nem mérhető; care nu poate fi măsurat; unmeßbar. 1864: (A) Likas legmagosabb Csucsán egy meg mérhetetlen üreg találtató melyből idő közt kí nem alható hideg szél érezhetőleg fuj [GyHn 43].

2. átv felfoghatatlan; nemärginit; unbegreiflich/faßbar. 1862: A menyei Szent hatalmasságnak az ő meg mérhetetlen bölcsességének köszönhetjük azt, hogy egymásnak vagyonroli végrendeletet tehetünk [Kv; Végr.].

megmérít telemerít; a umple; vollschöpfen. 1740: ott örlöttem a kerdőb(en) forgo Malomb(an) haricskát, a Molnárné a mérczét ragadván a Malomház(an) ki fut, és az én lisztm(ne)k a lángjából meg meríti és bé viszi a kamarába [Papolt Hsz; SzentkGy Temerdeks Andrasne Kata (24) jv vall.].

megmérsékel 1. lemér; a cintări; abwägen. 1602: az saytotis eo kgmek limitaliak font zamra az mostany ewdeo-heoz kepest Nagy zorgalmatoson fontal megh mersekelen eo kgmek az sajtot inteztek eo kgmek es elegedendo arranak lenny deliberaltak hat penzen fontiat [Kv; TanJk I/1. 415].

2. (földet) felmér; a măsură (un teren); (Bodenfläche) vermessen. 1693: Az szálában levő Falu helyt, to helyt, es egjeb kaszáló helyeket megh járván s, vizsgálván, es megh mersekelen kinek kinek valo birodalma helybe hagyatot [Gyula K; SLt AH. 17].

megmérsékelhetetlen átv mérhetetlen; imens; maßlos. 1774/1778: Bámulhat minden a ki érti 's láttya, a Novizánsnak illy meg mérsékelhetetlen tergiversatioin, hiszem ha mind ezek ... igazak volnának is a' mint a Novizáns próbálni igekezi ... nem Suffragálnak [Msz; DLev.].

megmért 1. (mérőfonallal/vesszővel) bemért (hordó); (butoi) másurat (cu sfoară/băț gradat de măsurat); (mit Meßfaden/rute) vermessen (es Faß). 1676/1681: Minden megh mért hordorul a hités Biroval igaz ravast tarczo(n); írja végére, menyinyi veder, es hány pinzes volt [Vh; VhU 658].

2. felmért (föld); (teren) másurat; (Bodenfläche) ver/ausgemessen. 1791: A' melly praevicinált és extensiojára nézve meg is mért Curialis helyen vagynak ezen alább declarando épületek [Búzamező SzD; Ks 74/56 Conscr. 5].

megmértékel 1. mérlegel, megfontol; a cumpăni/chib-zui; erwägen/messen. 1569: Inteők Ewket az Igyenesekre, Melynek Mind az ket fel Engede ... My Annakokaerth Zemwnk Eleybe wewők Es kinek kinek Az Ew Jgassagokath az Ew feleletekbeol Megh Mertekeleok, az my Ingo bingo marhanak ... El oztasat Nezy Ide ala megh Irth mod zerinth hattwk kozteok megh ozlany [Mányik SzD; IB VI. 225/13]. 1577: Az my az talak dolgat nezy ... wegeztek eo kegme hogy mikor effele kewansagok leznek, eo kegme Byro vram meg Mertekellie kinek kellie(n) adny kinek Nem [Kv; TanJk V/3. 155b]. 1579: Ezert hogy Az wdőnek Allápattya nagio Inseget swlsagot es gondwysse-

lest kewan Az tyztwysselesbe ... Megh Mertelkedwen (!) Azert ezt a dolgot ... vegeztek hogy Ez vta(n) eztendeo(n) ke(n)t! Az valasztot Tanachynak Aggianak fl. Negiedfel zat [Kv; i. h. 204a].

2. mérsékel; a tempera/modera; verringern, mäßigen. 1657: Dicsőség adassék Uram Tenéked ezért is, hogy a' Te rettenetes búsulásod között is megemlékezvén irlg-masságodról megmértékletted a' büntetést, mert mi ennél sokkal is nagyobbakat, sőt a' gyalázatos és véghetetlen kárhozatot érdemeljük vala [Kemlr. 332].

3. ~i magát a. mérsékli/megfékezi magát; a se stäpini; sich mäßigen. 1584: Chyszar Ianos vallia leowe hozza(m) ez Vargane Annia a' gyermekét onnet a' tuzhely melleől a' feleségem fel vewe, mert keozel vala a' warganehoz, Es hogy a' kezenel fogva vize vala a' feleségem, mingiarast el kezdé esny a' gyermek laba ... el busulek ez nilwa(n) valo eseten es verny akarom vala chak zandekal de esmegh meg mertekelwe(n) magamat el hagyam [Kv; TJk IV/1. 285]. — b. magában megfontol, mérlegel; a cumpāni/cintāri; (bei sich) überlegen/erwägen. 1584: minde(n) vegezésekben Ne(m) felejtettek ell az Juhok dolgot, hogy az Rendelt helyeken kyweol Ne Iamanak, de ez ideigh vgian semmy Ne(m) keolt vegezéseknek meg tartasaban, Mostannis eo kgmek megh mertekelwe(n) magokat, Nem Mennek towab megis hane(m) az eleobby vegezéseket haggyak helie(n) es azt vegeztek meg tartany [Kv; TanJk V/3. 282b]. — c. kb. beletörődik; a se resemna; sich mit etw. abfinden/in etw. ergeben. 1590: eo kgmek Varosul ... Intettek Bor(nem)izat ez eleot valo gywlesbennis a' bekesege ... Bormemizatis Nagy sok munka vta(n) ... Az Engedelemre birtak magat az varos io Akaratiaban Adwa(n) Remelwen Immar ezt varosul, hogy Bor(nem)iza meg Alazwa(n) magat minde(n) Jo lezen, De Az Serelmes tanachbely vrain Nem merteklek megh magokat hane(m), hazuttatas esek miattok az Mas fel elle(n) minde(n) Jo lgiekezetwnket faradsagunkat hywsagba hozak, Immar most semmikeppen Bor(nem)izat bekesege Varosul Nem Inthettek, hane(m) a' teorwent kewannia [Kv; i. h. I/1. 142].

megmértékélés mérlegelés; chibzuire; Ermessen. 1590: Varosul eo kgmek ighen megh Zendwltenek az Espotaly Mesteren hogy az Espotalyban megh gyermekesedet volna, holot soha Nem emlekeznék ez eleot hogy abba az Espotalyba gyermekes ember lakot volna, De eo kgmek meg ertekezwe(n) az Zamwewo Vraitmol ez dologhznak es vysagnak meg mertekelwe(n) es határozasat Teczet varosul eo kgmeknek ... eg' kisdé ideighlen walo Warakodast veotlenek eleo megh Warwan a gyermeknek Zerencheyet vgmint eztendeigh ha a' gyermeknek elele lezen, eztendeore eo kgmek semmikeppen, ot Nem Akariak Zenwednj [Kv; TanJk I/1. 128-9].

megmerül alámerül, víz alá kerül; a se scufunda, a intra cu totul în apă; (unter)tauchen. 1657: révet tanálának ugyan nem rosszat, de kimenő partja igen nehéz vala, az ki mint kímáshatott, azon mentek; mentek az kurtányok, kevés kinek tegze meg nem merült [KemÖn. 43]. 1735: Sohollis alkalmas utat nem monda(na)k, mivel az Illyefalvi hidnál a hinto meg merül el rontván a viz a gátot [ApLt 2 Henter János Apor Péteréhez Szzyg-ról]. 1765: a drága és igen sok költséggel épült malmaiban az örlök nem igen mehetnek, mivel a' Réven meg merülnek, mikor leg kisebb vize vagyonis úgy fel tojja [Náznánfva MT; Berz. 13.

V/13]. 1773: a császár^a a Szamoson általcspatott, de nagyocska lévén a Szamos megmerült a szekere [RettE 302. — ^aII. József erdélyi kőrútja alkalmával].

megmeszel kimeszel; a väruip/spoi; (aus)weißen. 1597: Hogy az deakok ... Jgen meg gywlteneke vala, kellett ket puzta kamarat azoknak fel kezitenünk azoknak feyriteny zwksegere vettunk 4 veder feyr mezet p(er) f—/20 Hogi meg mezelték fizetunk f—/10 [Kv; Szám. 7/III. 22]. 1625: az Keomiuesek vegeztek el az vakolast ... Meszelte meg szemes Mihaly, az Circulus keorul valo vakolast [Kv; i. h. 16/XXX. 19]. 1718: Pestis alkalmatosságával ... olyan Szobában^a fáklyakkal vagj egjéb Tüz csinálással be menven tiztitsak ki az hazat és meszelylek meg is [KvLt I/225 a gub. Kv-ról. — ^aA pestisben elhunyt beteg szobájába]. 1755: Az Vendég házának Kőmivest fagattam ha meg vakaja s meszeli igj 130 Mforintakat kér [Szentmargita SzD; Ks 18. Cil Kosa Sigmond tt kezével].

megmeszelt kimeszelt; väruit, spoit; (aus)geweißt. 1637: az tyukaszhoz, eöreghez hozzá, keötesekben seöuenyel fontt, megh meszelt, sendelyes heyazatu [UF I, 421].

megmeszeltet kimeszeltet; a pune (pe cineva) să väruia-scă; ausweißen lassen. 1589: Az Sacrastiat es az Scholamester hazat ... hogy meg meszeltetük attunk egy Azzonak f. — d. 70 [Kv; Szám. 4/TX. 15]. 1623: Capitanunk Egy Ereös pallankot allaso(n) igen Jo teölgy fa vezézőkell megh fonassa menteol Swrwb(en) s megh veresse igen es azt igen zepen megh tapasztassa s megh mezeltesse [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1740: Nehai idvezült Szöts Janos relictaja Simon Judith a' Templomat meg sendelyeztette annak falait mind kívül, mind pedig belől meg vakoltatta, meszeltette [Mezőbánd MT; MMatr. 367]. 1793: a Léányak Házát meg meszeltettem s a padimentumát meg mosattam [Szilágycséh; IB. Fogarasi István lev.]. 1818/1819: A' Templomat egészszen meg meszeltettem [Andrásfva MT; MvRLt].

megmet szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~i vki torkát a. elmetshi/vágja vki torkát; a-i tăia beregata cuiva; js Kehle durchschneiden. 1653: engem hol attiafiaval hol massal feniegetet, az mellet aztis mondotta hogi az szegeni ereötelen Aniamnakis torkat megh metj [SzJk 70]. — b. tönkretesz vkit; a distrüge pe cineva; jn zugrunde richten, verderben. 1597: kezdé Arra Emlekeztetny hogy Eö nekj Zeöleos balas ados volna, nagy sok zamu penzre es forintra zol vala bernald Andras Jlljen szoual az Jstenj-meth (!) kerlek az Eö zent fjjart hogy Ne mesd megh az En gyermekj(m)nek torkat En maga(mn)akis. Ereol azt monda zeoleos balas hogy ebnek attal [UstZ 12/60 Benkeo Janos zombatfaluy jb vall.].

Az adalékban szereplő *mesd megh* igealak a *megmet*z ige felszólító módú alakjának is tekinthető. Vö. a *megmet*sz címszóval.

megmétáz körülhatárol, határjelekkel kijelöl; a marca cu semne de hotar; umgrenzen, mit Feldmarken bezeichnen. 1751: lévén edgy darabotska helyem Dán Dzurz haborgotni kezdett, mellette fel tött Sövényeimet látván hogy edgy njéhanj izben el égette, az Uraság biráját az Falu Eskütteivel és leg örögöb Falusi két embereinket azon helyem el igazítása véget az föld színére ... midön ki vittem volna, mind én, mind Inctusom jelen léttükben

(!) ... az helynek metáját ki mutatták, meg metázták [H; Ks 62/5]. 1760: (A) Sessiot egyenlő két részekre mérték bizonyos jegyekkel, ugymint: fára vágott kereszttekkel, és kapálásokkal meg határozták, metázták [Runk TA; Ks 88 Vall. 7]. 1780: az ide alább le írt Embereket meg esketvén mind az két darab kaszálokat ki jártattuk, s Keresztes Kővekkal meg Metáztuk [Sóvárad MT; LLt 88/9].

megmétáztatik körülhatároltatik; a fi marcat cu semne de hotar; umgrenzt werden. 1751: bizonyos tserefa tsutkokkal meg jegyzett Metan ... jó tserefa tsutkokkal meg metáztatván ezen Tabla [Koronka MT; Told. 31/4].

megmetél (a kaptárban levő) herék fejét levágja; a tăia/reteza capul trintorilor (care nu sint necesari pentru împerecherea mătcii); den Kopf der (in dem Bienenstock befindlichen) Drohnen abschneiden. 1748: 9. kosár méhet tudok, mivel én metéltem meg [Torda; Borb.].

megmetéltetés megmetszés; tăierea crengilor; Abschneidung/ästung. 1823: a' Fűz fákna meg metéltetése, a' Porondnak bé ültetése és békerítése [Dés; EHA].

megmételyesedik mételyben megbetegedik; a se îmbolnăvi de gălbează; Egel bekommen, egelkrank/angesteckt werden. 1791: Igaz e hogy a Szeplaki Juhok Tavaj nem Météjesedik meg holot ezekkel Tavaly Nyáron egy helyen és egy Turmában voltak, és Legelődtek ? [Kük.; SLt évr. vk].

megmételyesít mételyben megbetegít; a îmbolnăvi de gălbează; egelkrank machen. 1731: Bács Szimionnak az Attya egy ideig Bácsa volt az néhai Ifiu Apaffi Mihaly Fejedelemnek ... által küldötték Gálfalvara az Uraság Juhával, s ott mind meg mételyesítette volt ököket az mely miatt meg kellett nagjok részének döglenni meg is fogták vala ötöt azon gondviselatlanságéért [Katona K; Born. XL. 79 Román Goga (56) jb vall.].

megmetsz 1. megkésel/vág; a tăia (cu cuțitul); (mit dem Messer) stechen/anschneiden. 1573: Botos Marton ... vallia latta hat ott al chiuka Matias es egi darab fa kezebe Eo meg fogya kezebe a fat hogi cly vegie teole hogi Nem engedv volt addeg vonza hogi Eoneky az kezét Meg Zerty kyt az eleoth meg Mecchet volt annak vere Jndwl az fat meg veresity nem Mas vere volt hane(m) eowe az fan [Kv; TJK III/3. 228]. 1592: Zabo Mihali ... vallia Zabo Peterme vezett vala el egi malacztot ... egi giertiaual kezdem keresni, es egi kemenczebe talalam meg az malacztot egi sakba takarua, ki vona(m) onnat feligh meg mellieztűe ... meg laccek az torkan mint mecettek meg [Kv; TJK V/1. 290]. 1597: Bagy júhos nepek Zolia Lukachy es az teobbi zolitotak Sendorfalúát es a' birot Juhoknak be haitsaerth, holott egy Jùhert meg ytettek, mast meg mechetek, es az paztort meg verték, tiz forint karo(n) zolnak [UstT 12/97]. 1600: ferench Janosnal zekerche wala, Azon meg chendwle a' zablia, latam hogy Both Janos meg fogha Jakochj Andrast, a' zablja megis meche a' kezét Both Janosnak [i. h. 15/65 Georgi Andras Zenthegihazas olah falvi szabad zekely vall.]. 1638: Latam hogi Egi kiczin seb uagion az bokaian minth ha kessel mecettek uolna meg az Labat [Mv; MvLt 291. 133b].

2. ~i vki torkát a. elmetshi/vágja vki torkát; a-i tăia beregata cuiva; js Kehle durchschneiden. 1572: Borbel myklos, hegedws Myhal es hegedws Georgy azt valliak ... hogi azt Monta Zigarto Jacob hegedws Janosnak Teneked az felesged Bestie hires kwrwa te magad Lator vagi, Ha meg Nem byzonitom feyemel Eryem meg Mert teneked Massoris vetettek zemedre cly halgtatad azert Ihon az en kesem, Mezd meg az Torkom ha lgy Ninchen [Kv; TJK III/3. 26]. 1632: monta aztis hog' lelke(m) szeretlen mondo(m) hog' az Körtüelufiai Jstua(n) fia mecette meg az torkomat [Mv; MvLt 290. 90a]. 1637: az sebes legeny is, visza jöue utannok, s hogi az sarampon be erkezek, mindgiart le esek, s en oda menek meg ugja(n) be niulek az Torkaba, s hat meg mecettek az torkat mindgiart meg hala [Mv; i. h. 291. 102b]. — b. tönkretezs vkit; a distrüge pe cineva; jn zugrunde richten, verderben. 1598: Tothazy zeoch Mihaly ... vallya ... kerte volt^a Anjamatt, hogy zolna Borbely Martonnenak hogy menne hozzaja felesgeol, de mjert hogj sok Adossagban lewen, Zakal Ambrus, monda Anjam nekj hogy az azzony Jzoniodnek az Adossag feleol hogy az Borbely Martontol marath Jawajt oda kellene leowendeoben fizetnj ha hozza menne, azert eo nem akama az eo gyermekinek torkat meg meczeny [Kv; TJK V/1. 259. — ^aZakal Ambrus]. 1638: Harman Eök Kupasneval ala mentenek az Göröghösz, hogy meg mondgyak, hogy El loptak az penszet monda az Kupasne juj Ur Jsten ha Eszt en rajtam mind meg veszik, mint meczi meg az Torkomat Giermeketől [Mv; MvLt 291. 151b]. 1677: a' Lopo ... némely többire csak nem koldulásával élő, magát s' háza népét alig táplálható embereknek metszi-meg torkát, és juttatya avagy éhel halásra, avagy valami rettenetes vétkekre való el-vetemedésre [AC 123].

3. kivág/herél; a castra/jugăni/scopi; wallachen, mönchen. 1731: Gyer(m)ek Lovat metzetek meg hattot [Abosfva KK; Ks 99 Györki János lev.].

4. átvág; a tăia; durchschneiden. 1694: Cyprianus doctor egy nagy calculussal régen nyomorgó nyolcesztendő gyermekét az halálnak torkából megszabadította megmetszven az alfele és szeméremteste közt való választ, egy fogóval az holyagából kivona egy nagy követ [Kv; KvE 234 VBGy].

5. kivág/lyukaszt; a găuri, a face o gaură (cu ajutorul unui instrument tăios); ein Lock machen, durchlochen. 1657: azt mondotta az az Ratz Gabriel nevű Görögh hogy ő az En hazomnal hálván Hararjat (!) meg metzettűk volna, hol mi Dibdabbal szösszel meg töltvén meg be varratuk volna. es igy ot kart vallot volna [Nagydenk H; BK Misc. 1143].

6. ágat/hajtást lenyes/visszavág; a tăia; Zweig/Sproß abschneiden. 1587: Az Kayanto wty Zeoleoheoz walo keolchyegeh ... Homlito volt 3 ... d. 36 ... Meczetek meg 7. attam d. 84 [Kv; Szám. 3/XXXIV. 5 Zabo György isp. m. kezével]. 1667/1687 k.: (A szőlőt) à metszésnek idején messe meg s fedgye el [Szövérd MT; MMatr. 125]. 1670: az tűzokmáli szőlőmet megmetszette f. 1 [Kv; KvE 202 LJ]. 1765/1770: Horváth Ferentz Vr nekünk azt parancsolá hogy azon Fűz Fákot messűk meg [Széplak KK; SLt évr. Transm. 348]. 1767: A vincellér a szőlőt (me)g metztette már homlit [Eszény SzD; Told. 5a]. 1784: (A vincellér) tartozik az ősszel vett Palánt Szőlőt is Maga, kellete koránt, ki-nyitni, vagy nyitattni, meg metzeni, karóznia [Somlyó Sz; IB. — ^aFolyt. a fels.]. 1806: az Erkedi Szőlőjét ... Őszel meg metztük, Tavasszal fell köttyük, és azután ki leveledzük [Dedrád K; LLt].

7. *méheket* ~ (a kaptárban levő) herék fejét levágja; a tăia/rețea capul trîntorilor (care nu sînt necesari pentru împerecherea măciîi); den Kopf der (in dem Bienenstock befindlichen) Drogen abschneiden. 1823: 20a Aprilis Mikor a Méheket Meg tisztítottak vagyis Meg Metzették azoknak lépécből olvasztatott viasz 5 font [Budatelke K; Bom. F. Ic].

8. ki/megvés; a grava; ausmeißen/graben. 1655: Az mely vasat akartam Eperjest metzetni Mező Bandon lako Bandi János attá nekem ... ez végre hogy megh metzessem adot két aranyat az edgyiket az metzesért, az másikat példának attá vala, én Eperjesre menek ott megh akarám metzetni, adám adokat az Vas metzőnek, nem metzette meg, hanem az birónak vitte ... ugy fogatot vala megh az biro [Kv; CartTr II Gabr. Ujhelyi vall.].

9. kifen/köszörül; a ascuți; ausschleifen/wetzen. 1749: Az Aszonifalui Fwresz Malomhoz, czinaltattam, Tónkó tarto 4. Eoregh kapczioakat ... Az Fwreszt vyola(n) megh meczűen, fizett(em) f 1 [Kv; Szám. 26/VI. 482-3].

megmetszés szőlőmetszés/visszavágás; tăierea vlăstarelor viței de vie; Rebenverblattung. 1588: Az Zeoleonek megh meczese. Voltanak kertűbe meczseok 51, fizettem f. 6 d. 12 [Kv; Szám. 4/V. 17 Gr. Veber sp kezével].

megmetszet 1. szőlőhajtást lenyeset/visszavágat; a pune pe cineva să taie vlăstarele viței de vie; Rebensproß verblatten lassen. 1737: az melj Szőlőt parancsolt Ngod hogj el vegyük aszt el vettük kiis meczettem, az többit is Isten engedven azon igyekezem hogj meg meczessem [Noszoly SzD; ApL 4 Hatházi Kristóf Apor Péteméhez].

2. (lovat) kiherélt; a dispune să fie castrat; wallachen/mönchen lassen. 1739: az Mely gyermek lovak Meccenj valosztotonok azokat ... meg Mecczettem ma ötöd napja [Pálos NK; Ks 99 Géczi László lev.]. 1765: hozott edgy Sótét feketé szőrű Metzetten Lovat mint egy 4 esztendőst, s meg metztetvén Dobrán el adta valami Bányszának [Fintóág H; Ks 113 Vegyes ir.].

3. ki/megvését; a dispune să fie gravat; ausmeißen/graben lassen. 1655: Az mely vasat akartam Eperjest metzetni Mező Bandon lako Bandi János attá nekem én Eperjesre menek ott megh akarám metzetni, adám azokat az Vas metzőnek [Kv; CartTr II Gabr. Ujhelyi vall.]. 1661: Kegyelmed levelit mind az gyűrűbe való pecséttel meghozá azon ember bizony Kegyelmednek megszolgálók, hogj megmetszette, bizony Kedvem szerént [TML II, 93 Bethlen Elek Teleki Mihályhoz].

megmetszetik kivágatják; a fi castrat; kapaunt werden. 1749: Midőn kapanyok(na)k meg metztettek döglöttek meg kakas csirkék 0 [Kiskend KK; Ks 70/51 Szám.].

megmetszettet (szőlőt) megmetszet/visszavágat; a pune (pe cineva) să taie (vlăstarele) viței de vie; Reben verblatten lassen. 1629: az Zeoleore Andras Vr(ame)k(na)k gon-gyok legyen megh meczettesek es el fedettesek [Kv; TanJk II/1. 50].

megmetszhet felfűrészelhet; a putea tăia cu joagărul; aufsägen können. 1664: Ez patakon levő üvegcsűr es fűresz malom az jnventariumban írva vadnak per annum megh meczzhetni ezer szal deszkat, csak tőkekből megh fogyatkozni ne hadgya az D. provisor [UF II, 293].

megmézel 1. mézzel megédesít; a indulci cu miere; mit Honig versüßen. 1620 k.: Igen szava meghihető főúri emberektől hallottam, kik Egiptusban laktak, hogy oly csudálatos jó innya való víz az Nyflus, mintha megmézelték volna [BTN² 414]. 1736: égettort töltvén tálban, azt megmézelték, egy vagy két fügét vagy egynehány szem malosaszólót tetek köziben, meggyújtották az égettort s úgy keverték az tálban kalánnal, azután megoltván az tűzet azt itták [MetTr 321].

2. átv megédesít; a indulci; versüßen. 1710 k.: Tudom, édes Istenem ... a sok szomorú temetés, kárvallás, félelem, rettegés, bujdosás és becstelenség s üldözésnek poharát megmézeléd, szenteléd sokszor [Blm. 1023].

megméze mézzel megédesít; a indulci cu mierea; mit Honig versüßen. 1736 u.: égettort töltvén tálban, azt megmézezték [MetTrCs 449].

megmézgesedik mézgával bevonódik; a se acoperi cu sevă/mizgă; mit Baumharz überzogen werden. 1724: Az uj kertet ... be kerítetttem vad tőkeket is felesen ültettem, oltattamis benne most az ujsagon, de az Simeny Ur(am) Atya itt oltogatvan, azt jóvala, hogy mig az tőkek meg nem mezegesednek, addig nem igen jo oltani [Pálos NK; Ks 95 Hévízi István deák lev.].

megmeztelenítettés (erőszakkal) levetköztetés; dezbrăcare (cu forță); Entkleidung (mit Gewalt). 1675: Ez romlason, de mindenek felett feleséginek, gyermekinek megmeztelenítettésén, testben való sanyargattatásán és ellenségünk által elvitelre való szándokán az nemesség és vitélzö rend ... megbódult és megháborodott [TML VII, 112 Vesselőnyi Pál, Kende Gábor, Kubinyi László Teleki Mihályhoz Váradpüspökből].

megmeztelenítették kb. kipusztították; a fi distrus în mare parte, a fi depopulat; vernichtet/ausgerottet werden. 1661: Nyilván vagyon az egész világ előtt mennyi sok nyavalyákkal és nyomorúságokkal sanyargattaték meg ez nyomorult haza megmeztelenített Erdély az ő lakosítól, megfosztatott aranyától, ezüsttől, és megfogyatkozott erejében is [Kemlr. 340].

megmeztelenül fegyvertelenül marad; a rămîne fără arme; ohne Waffen bleiben. 1662: Salamonnál vagyon ez a jegy is: Mikoron nincs a mennyei látásnak tudománya, a nép elvész; vagy a zsidó magyarázat szerént, megmeztelenül, tudnia illik, minden veszedelemre, mintegy sisak, fegyverderék nélkül maradván az ellenség előtt [SKr 712].

megmeztelenít 1. (erdőt) kiirt/pusztít; a defrișa/despăduri; abholzen. 1840: Ezen erdő(t) ... Vásárhelyi Örmény Csiki Márton bizonyos adosságá el foglalta, 's az egyéb aránt szép erdőt merőbe meg mesztelenítette, le praedálta, ugy hogy ma csak a tőrsők csutkok mutatták az erdő helyét [Udvarfa MT; EHA].

2. anyagilag tönkretesz, pórere vetköztet; a despuia, a distruge materialcește; materiell zugrunde richten. 1695: a disputatióra költettem florenos 11 stif. 7, a vendégségre ismét florenos 5. Mégis egy becsületes fecsegő atyámfia megszólott, hogy mind ki nem adhattam költségemet a lakodalomra; de hálá Istennek, hogy egészen meg nem

meztelenített égő torka a jó barátomnak [Kv; KvE 236 VBgy].

megmináz aláaknáz; a mina; unterminieren. 1823–1830: Az egész vár kereken meg van minázva, és ha szükség kívánná, a körül való helységet is mind vízzel borítanák el [FogE 178].

megminutál megfogalmaz/szerkeszt; a redacta; abfassen. 1650: Az Gyekei Relatoriat el készítettem ... Az Szent Martonitis meg minútaltam de meg nem írhatam, miúel abbais difficultasokat talalek [Kv; Ks 4. VI. 2 St. Palffy lev.].

megmirigyesedik pestisben megbetegedik; a se imbolnávi de pestă/ciumă; an Pestilenz krank werden. 1661: Küsebek mostaha fiam meg mirigyesedek tala(m) ugja(n) meges fog halnj [KJ. Bálpataki János a fej-hez] | A nagy Istenért kérek, hogy ide ne jűj, mert itt bizony mind megmirigyesedtünk; magam is rosszúl vagyok, noha nekem még mirigyem nincsen [TML II, 17 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz]. 1678: Az Lengyel takács meg mirigyesedvén ... regett volt nala Len szősz fonal Libr. 86 [Utl].

megmiskáról (bort) meghamisít; a drege/falsifica (vinul); (Wein) verschneiden. 1663: (A bort) Kegyelmed megvevén, maga pecsételte be s hagyja oly ember pin-czejében, meg ne miskárolják [TML II, 646 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megmiskurál (bort) meghamisít; a drege/falsifica (vinul); (Wein) verschneiden. 1678: Én Kglmes Uram eddig is Ngdnak idekivaló borokkal alázatosan kedveskedtem volna, de félek megmiskurálták őket [TML VII, 223 Teleki Mihály a fej-hez].

megmível 1. (talajt) megművel; a cultiva (pământul); (Boden) bebauen. 1777: Kratsun Stéfánról nem emlekezem hogy Feliben vagy Czimbórában adta volna Földet ennek előtte való Esztendőknben mivel jo Gazda lévén maga mindenkor megmívelte [KS. Franc. Winter de Retteg (34) vall.]. 1813: a földek alkalmasint voltak megmívelve, mitsoda Sűrűséggel vettete Nem Szokotáltam [Kilyén Hsz; MvRKLev.]. 1850: Nagy költséggel, fáradsággal, földünk egy keveset meg míveltünk, drága Buzával mi még drágább fog lenni bé vetettük [Nagylak AF; DobLev. V/1300]. 1852: Koza Juon és Popa Jákob Minden szalmás gabona alá jövő földeket kötelesek léznek jó moddal meg mívelni [Ne; i. h. V/1345].

2. (szőlőt) megmunkál; a lucra (via); Wein (an)bauen, Weinbau treiben. 1570: Smelcher Jsthwan ... vallya ... Az pyachon leteben hallotta hogy Jlen modon zolt feolcz Antal, hozzw Gergelnek, Jo komam, Az zeolet mellyet Atthal vala visel gondot Rea Mert en thowab Ne(m) mywelem Ez zora az Monta hozzw gergel Jo kaman Mywei meg Neh had, es az my Ez eztendeobe terem benne Thyed legen Bathor nekem semyt Neh agy benne [Kv; TJK III/2. 136]. 1573: Anna Zekernyes Jmrehne, ezt vallya, hogy egczer haza Jeot volt^a, mond neky, gazda azzon Am egy zeoleot arulnak neke(m) Meg vegywke Mond az felesége ez vallo, chyak gyeozzw meg miweln, Bar meg vegyw [Kv; TJK III/3. 259. — ^aA férje]. 1671: Fejirdi Bathari Istúa(n) ... Szőlőt fogadva(n) fel Ipájától ... Szőle-

jét meg ne(m) mivelte, hane(m) el szőköt, csak haytása, és karozása uta(n) az szőlőnek [Kv; TJK XI/1. 44]. 1700: Boronyai Istvan ... két Esztendeig az Spotaly(na)k egy Hold szőleit minden mievel meg míveli [Kv; Szám. 40/1. 11]. 1756: Ami a szőlő mivelest illeti az szőlő mind eddig mostis meg mivelve leszen ... mellyről Sogor vramot assecuralom [Lőrincfa MT; Kp III. 135]. 1806: az Emberek bizonyas darab Alloodialis szőlőt kellett meg mívelni szolgáltyában [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII].

3. (törökbűzát) megdolgoz/termel; a lucra (pământul semănat cu porumb); (Mais) bauen. 1796: igértém 4 Kőből alá valo Szántó földet, ennek egyik kőblit magam fogom meg szántani és a magam buzájával bé vetettem neki, a többit pedig a maga erejével vesse bé maganak; fel veka Török buza vetést azt is magam vettem bé neki de ő muveli meg [Kraszna; IB].

4. megtesz; a face; machen, tun. 1563: Jm Jzente(m) Thy keg:nek az en Zolgamtol Damankos Tamastoly Kere(m) thy Keg: hogy hygie meg Zawath myndenben az myth mond: es Kere(m) keg: hogy megys mywelű az en Baratsagomerth Keg:tek [BesztLt 42 Tomas Daczo Casp. Szwchy besz-i bírőhoz]. 1570: Vichey Janos, Langh Jakab ... vallyak, hogy ... Dabo Peter Atthiafiay Az az-zonnepek vrokal egyetembe keryk volt azon hogy az Dabo petertwl Maradt Érekegh Es Marha feol egybe Bekeltetnek eoket, Eok azt Montak hogy Megh mywel-nwk éremest ... De Neh talam az Azzonnepek az vtan fely Bontanak [Kv; TJK III/2. 173]. 1571: Towabba eszen keriw kdet towaba valo baratsagunkert, hogy asz my szolgankat Elegitese meg te kg ... kit ha ked meg miw meg közöniwk knek [Somkerék SzD; BesztLt 9 Vas Georg es gerendy martha Erdeli Miklósné szeoch Gaspar besz-i bírőhoz]. 1573: valamit az Eóchyem az anyamnak bozzúyara tudott (ch)elekedni mind meg miwete [Kv; TJK III/3. 198b]. 1600: En Seres Balazne Durko assonj ... illien valast tesz az fogolira az aztalos Gjeorgy vram zolgaloia ... galazatos zoual Beocheolte Gazdait ha valami dologra keolte az azonia tahatt azt monta Zemben az azonianak Eb mennien mert téys arra ualo uagy Eb miuelc miueld meg te, mert téys arra ualo uagy [Kv; TJK VI/1. 391a]. 1661: csak szolgálhassak hazámnak, uramnak, életem elfogyásával is megmíveltem [TML II, 159 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz].

5. ~i nekilykinek nemi von. kifejezésben; referitor la viața sexuală; in sexuellem Ausdruck. 1568: Anna Relicta gregory zabo ... fassa e(st) az gathya Merő veres vala meg mossam haza vm, es mondek hogy myre hogy Jgy Czelekezel bizon meg ver az isten, Es erre Monda feyerwary Jm(re) My bestyeth tehetek, ha ream futnak, Mays ket leannak myuelte(m)^a meg [Kv; TJK III/1. 173. — ^aFőléje írva: tottem]. 1589: Juhaz Mihalne Eorsebet Azzonj Aleorbe lakik vallya az borozdaba dewyteotte volt le Matyas deak Azzoniatom ... latta az Allasrul hagi vgia(n) meg mywete nekj [Alőr SzD/Dés; DLT 226]. 1591 Orsolia Becken Antalne vallya ... hallam hagi fertelmes zitkokkal Nagi Marton, es Berekkazi Balint ziggiai vala egimast ... az Berekkazi felesége kezde mondani Martonnak, te Marton lator vagi te, monda Marton, ha nem ha azert volnek lator, hogy te neked miueltem volna meg [Kv; TJK V/1. 158].

megmívelés 1. megművelés (földé); cultivare (a pământului); (Boden)Anbau. 1777: Tudom hogy az utrizált el-

szökött Jobbágyok magok szántó Földeiket ezelőtt való esztendőben Senkinek ki nem adták Czimbórában, vagy Feliben; mivel magok elégségesek voltak azoknak meg művelésekre [Sajóudvarhely SzD; KS. Moldován Juon (56) zs vall.].

2. szőlőmegmunkálás; lucrarea vici; Weinbau. 1666: Alkuttam megh Nagy Giorgy sgoral ... az Keőmaly eőth fertaly seőleőmnek minden fele művel meg művelésre [Kv; ACLv.].

3. (bánya)kitermelés; exploatare (minieră); (Gruben) Förderung/Ausbeutung. 1782/1799: már ma két Jobbágyot vetettek egy Bánya Résznek meg művelésére [Torockó; TLv. 5/16 Transm. 344].

4. elkészítés; executare; Verfertigung. 1738: Concludtúk hogj minden őkrős és lovas atyánkfiak ő kglmek vecturáztaasan(a)k 's vecturázzaan azon gát építésére egy egy szekér veszszőt 's egy egy szekér tövissét; a Gyalog szeresek pedig azon(n) materiának fel dolgozásával 's meg művelésével tartozzan(a)k [Dés; Jk 508b].

megmíveltetlen feldolgozatlan; neprelucrat; unbearbeitet. 1720: Megh míveltetlen kender gelinar(um) nro 8 [Gorbó SzD; JHBK XXVI. 12].

megmívelhet 1. (földet) megművelni képes; a putea lucra (pământul); (Feld) bebauen können. 1777: Hát ugyan azon meg-nevezett Jobbágyok ennek előtte való esztendőben adták ki magok szántó Földeiket másoknak Czimbórában azért hogy magok erejeken meg nem művelhették volna ? [BSz; Ks vk]. 1814: nem lévén erejek hogy magok erejeken művelhessék meg az Arendás földeket [Dés; DLT 174].

2. (szőlőt) megmunkálhat; a putea lucra (via); (Wein) bauen können. 1574: Mirbes Balk es Kerekes pal Azt Mongiak hogj Az wltettest es homlitas Melliet Borbel Ianos mywelt az eo zeoleye vegeben, zabadon meg Mywelhethe [Kv; TJK III/3. 361a].

megmívelt 1. megművelt (talaj); (pămint) lucrat/cultivat; (Boden) bebaut. 1751: három köből ősz buzatt jól meg művelt Földben jó alkalmas időben el szántson Vessen [Mezőbánd MT; MbK VIII. 12].

2. megmunkált; lucrat, ingrijit; (Wein) gebaut. 1686/1776: az meg irt szőlő jól meg művelt ép szőlő [Ne; DobLev. I/33].

megmíveltet 1. (földet) megműveltet; a dispune/face să fie lucrat pământul; (Feld) bebauen lassen. 1756: Rob Gligor nevű Jobbágy irtott két napi szántásra való földet Molduán Vonya el vette ... s mikor Török buzája volt benne, akkor a' Fogadonál lévő hurubásokkal, meg is műveltette [Galac BN; WLt Marikutza Mátéh (40) jb vall.]. 1804: (A föld) parlagba állott a tovai esztendeig; tovaj pedig az Exponens Grof Ur eő Nga is mint magáét újra fel szántatá tovaszra ragadat el is vetette lennel és békességesen minden háborgatás nélkül meg műveltette [Hidvég Hsz; Mk I. IV/121]. 1806: szántó fölgyeiket ... vagy Dézmara ki adgyák, vagy Usorásokkal meg műveltetik [Mezőcsán TA; CsS]. 1813: (A földeket) A mostoni Arendator Ur is meg műveltette volt a mult ősszel alkalmasint [Killyén Hsz; MvRKLev.].

2. (szőlőt) megmunkáltat; a dispune să fie lucrat (via); (Wein) bauen lassen. 1632: eő hozza ugj vetette Veres

Marton zalogba(n) az szőlőött, hogj Veres Marton műeltesse megh, Daud Uram megh szedgie [Mv; MvLt 290. 69a]. 1670: Vagion Egy fel hold szőlős Also Hoiai(an) ez most meczetlen, fedetlen maradt mivel az szomszedys pusztab(an) vadnak, ezis hadtuk az relicta kezene, műeltesse megh s l(ste)n aldasat mutatvan raita tarczia az szegeny arvakat s magát belőle [Kv; RDL I. 152]. 1676: Az Szőlők hagyattak az Dna Tutrix kezénél, hogy ha meg művelteti [Kv; i. h. 155a]. 1718: (A szőlőt) ha hasznát akarják venni, magok ő kglmek^a műveltessék meg [Mezőmadaras MT; MMatr. 377. — ^aA prédikátor és a mester]. 1764: kitsin szőlőmöt is rendivel meg művelteti [Esztény SzD; Told. 29]. 1793: az Ur, és az Aszszony azon 1792 dik Esztendőben Tavasz táján, szőlő művelés kezdete alkalmatosságával ... azon szőlőket el Foglalták, magok számára meg műveltették, és Borát meg szűrvén, magok hasznokra fordították [Ne; DobLev. IV/717].

megműveltetés (szőlő) megmunkáltatás; lucrare (a vici); Weinbau. 1708: az B: Ceh ... egy szőlőt fogott volna fel bora hasznáért művelni melynekis hogy husegesebben meg műveltetése véghez mennyen végeztetett ... az mostani egy esztendőben(en) faratsagokért adgyon az B:Céh eo kegyelmek(ne)k ... az Termésből minden Tiz Vederből egy egy Vedret [Kv; ACJk 72].

megműveltethet 1. (földet) megműveltethet; a putea dispune lucrarea pământului; (Feld) bebauen lassen können. 1827: (Az exponens asszony) pasztura szövések, 's vászok ki osztogatása, ugy bornak 's, turonak adása által tsinált an(n)yi usorásokat, és dolgozókat 's napszámósokat, hogy az ... allodialis Földeket és Szőlőket mind meg műveltethette [Koppánd AF; DobLev. V/1109. 6 Boros Mihály (43) zs vall.].

2. (szőlőt) megmunkáltathat; a putea dispune lucrarea vici; (Wein) bauen lassen können. 1570: Karaznay Janos vallya ... Jsthan vayda kezdy zydny az Azzont ... or vagy Bestie lelek kurwa, hetedfel forintbol Masfel forintot harom penzt loptal ely, megh myweltethet zeledet vele [Kv; TJK III/2. 58].

megműveltetik megműveltetik; a fi cultivat/lucrat; bebaut/angebaut werden. 1827: borból 's egyéb gazdaszonyságbéli igyekezetéből anyi adossokat, 's napszámósokat tsinált az Exponens asszony hogy az említett Fekvő Jok hasznoson meg műveltettek [Koppánd AF; DobLev. V/1109. 12 Ilye Demián (46) jb vall.].

megmocskol 1. elagyabugyl/ver; a bate foarte rău pe cineva; verhaufen/prügeln. 1638: latta(m) azt az Csiszar Inast, hogj meztelen szabliaval megh vaga azt az banczi Czigant s megh iobbanis megh mocskollia vala ha tul masok nem érkeznek vala, s ugi tekerek ki az szabliat az Csiszar Inas kezéből [Mv; MvLt 291. 122a]. 1741: miis látók nagy haragjat Sipos Istvánnak s meg fogok a vas villát a keziben ... olly haraggal 's furiával vala pedig Sipos Istvan hogy ha mi ott nem lettünk volna 's Balog Laszlót a kezéből ki nem szabadítottuk volna, ha szinte meg nem ölte volna, de bizony meg mocskolta volna [Szilágycseh; IB III. 104/16] i meg fogok a vas villát a keziben ne hogy valami keppen belé üsse és azontúl mi okoztassunk, hogy miért engedtük meg neki hogy így meg mocskoljya [uo.; i. h. Gasparus Varga (20) jb vall.]. 1769:

az Utrzált személyek ... ha nem többet, de fele falut meg verték, s meg motskolták [Bukuresd H; Ks].

2. összeront; a distrugé; zugrunde richten, verderben. 1794: Lupucz egy oltovány körtve fánkat rutul meg mocskolta, és nagy gödröt vagot belé le akarván vágni, de vastagsága miatt belé unt, és így nem vágta le [Nagykristolc SzD; JHb].

3. bemocskol, meggyaláz; a pingări/intina/necinsti; beschimpfen, schmähen. 1623: Halabor Borbara azzonj hiteős Urat ... Kalmar Mihalt citalta volt parznassagnak és tisztatla(n)sagnak v(et)kejert, kihez feleleis, hagi ollian fertelmes es parazna e(mber)rel ki az szent hazasagnak tizta rendit meg mocskolta volna ha az sz. szék admittalna vele nem laknek, se(ő) teölle Diuortiomot kiuanna [SzJk 15]. 1697: Constal e' két p(rae)sens Captivak(na)k Paraznasagok az eő Nga Szeki előtt, mellyel az Respublicat meg mocskoltak tettzet azert a' Törvénynek hogy ily mocskos eletekert megveszszöztesse nek es a' Varosbol kihajtassanak [Dés; Jk]. 1745: az I el felejkeztvén hűtös Vra(na)k tett kötelességeről, idegen férfiakat bostátott magához, férjének tisztá ágyát paráznasággal meg motskolván [Torda; TJKt II. 32]. 1749: Rab Tománétol hallottam hogy a' fazakas Grigor fia Vaszi meg motskolta meg öket^a [Szásznyfres SzD; Ks. — ^aLeány teherbe ejtésére von. nyil.].

4. megrálgalmaz; a calomnia; verleumden. 1680: engemet Rutt hrib(en) nev(b)en kevert es gyalazatosan megh mocskolt [Dés; Jk]. 1688: Dés várossának soha semmi némű Tiszteit, Praedicatorit, Hadnagyat, Assessorit, szolgait, betsülletes akár mely lakosit törvény uttya kívül meg nem mocskollya, nyelvevel nem rálgalmazza, nem szidgya, nem atkozza | senkit hrib(en) nevb(en) megh nem ölök sem megh nem mocskolok [Dés; Jk]. 1726: Zilahi Eke Janos méltatlanul bestelenitette meg Göntzi Janosné, inasával valo törvénytelen öszve fekvéseket asservalvan, melyb(en) volta keppen hazudott arra nézve mint ily szokásos nyelveskedő személy az szék ház előtt keményen meg veretessék, és ha többé valakit hasonlo keppen meg mocskol nyelve is kivágattatik [Kv; TJK XV/6. 52]. — L. még CsH 181.

5. lemocskol, szidalmaz; a ocări; schmähen, lästern. 1796: az Bironé viszsza nem térvén ... fel ment egyenesen Kováts Andrásnéhoz és erőssen meg motskolta [Kv; AggmLt B. 15].

6. testét paráznasággal ~ja paráználkodik; a se destrăbăla, a se deda la o viață imorală; Unzucht treiben. 1698: Kacsi Ilona testet paraznasaggal meg mocskolta mely miat terehben eset; de tereh le tetele előtt hogy meg pelengereztessek és veszszöztessek a' ratioval ellenkezik [Dés; Jk 267b].

megmocskolás 1. megsebesítés/roncsolás; pocire, desfigurare; Verwundung. 1748: meg kevanom a' Jure, hogy az I az A(ctorna)k meg lövésért sebhatesiert szidalmazásáért karomlásáért in poena Emendae lingvae, az Actor ábrazattyá(na)k meg rontásáért motskolásáért convincaltassék [Torda; TJKt III. 192–3].

2. bemocskolás, meggyalázás; pingărire; Besudelung, Schändung. 1670: Ebeni Judit Aszszony hiszszük melto büntetését ... I(ste)n szerese megh muczkolásának fogja szenvedni^a, melytől I(ste)n oltalmazza eő kglmet [SzJk 108. — ^aHamis tanúzásra von. nyil-ból]. 1674: mind ezeket felre téven, az szegény Boér Istvan reszeröl,

ha szinte adomanyunk közzül valamiheez igássága látatnekis, az maga sok alkmatlánsági Donationk(na)k vakarcslásával való meg mocskolása, mind azok mel-lél igaz Törvénj szerint el eset [Törzs. Galgai Rácz Ist-vánné suplicatioja Bornemisza Anna fejedelemasszonyhoz].

3. megrálgalmazás; calomniere; Verleumdung | szidalmazás; dojenire; Beschimpfung. 1751: teczet a Judiciumnak, hogy ... Sztrencz Mihaila azon földesckét birhassa és a J. nyakosságáért, azon Szegénj örög Pap meg mocskol-sáértis poenam fl. h. 12 incurálni. Ezen Deliberatumban Itéletet poena redimáltattott 25 farára ütött páltza ütésekk-el [H; Ks 62/5].

megmocskolhatja magát gyalázatba keverheti magát; a-și putea păta/pierde onoarea, a se putea minji; sich in Schande bringen können. 1661: Elhidd, édes Feleségem éretted és kicsid böcsületecskéért cselekedtem, most magamat nem mocskolhatom meg, de elhidd, még elébb fogok hozzád mennem, ha lehet [TML II, 139 Teleki Mihály Veér Judithoz].

megmocskoló I. mn 1. becsmérő; defăimător; schmähend. 1689: Szilagyi Gergely mind a' sz: házasságot s mind a' sz: Miniszteriumot megh mocskolo bestelen szavaival magát méltatlanná tőtte a' sz: Szék előtt valo törvénykezésre [SzJk 240].

2. (magát) gyalázatba taszító; care și-a pierdut onoarea; (sich) entehrend. 1694: Egri Anna Balog Mihálytol illy(en) magat meg mocskolo Ferjetul divortialtatik es ad 2da vota transmittaltatik [i. h. 286].

II. fn meggyalázó (személy); persoană care pingărește ceva; Entehrende(r), Schänder. 1678–1683: Az kiket azert edes Giermekim Is(te)n közzületek megh tart, ha azt akar-jatok, hagi regi io emlekezetű előtők dicziretes neveknek, megh mocskoloioik ne legietek, s, ez vilagh előtti tiztes-seghtek megh legie(n) ... Fejletek az Is(te)n^t ... az felseg-es Is(te)n törveni betőltésre igieketek [Ks Kornis Gás-pár kezével].

megmocskolódott elpiszkolódott; murdar, plin de mur-dărie; schmutzig geworden. 1648: Az elseo exhibealt leveled sulios ez okokra neze ... 8. Sok fele maculak vad(na)k raita. 9. Megh szakat, Moczikolodot [Kv; TJK VIII/4. 284].

megmocskolt meggyalázott; pingărit, pătat; geschändet. 1733: Novum mellett meg kívánom a jure hogy az én ellenem ez előtt emanalt Deliberatuma a Nms Tanáts(na)k reformaltassék, énnékem uj itilet p(ro)nunciatlattan Itöl occupalt Jozságom s örökségem resignaltassék, hasonló keppen gyalazatosan meg motskolt betsületem restitu-altassék [Torda; TJKt I. 3].

megmocskoltatás megrálgalmaztatás; calomniere; Verleumdung. 1677: Nyilván lehet azert kigiknél mar két esztendőktől fogva micso das nagy meg mocskoltatasa lón jambor kereszteny Fejedelmünk eo Naga előtt Nati-onk(na)k, nemely nyughatatlan hamis hir költt és az Uni-oval nem gondolo Emberek által kikis ... mocskol-ta(na)k becztelenitette(ne)k, párt ütessel, eő Naga melto-sagos szemellye, es több haza fia i ellen valo merges szan-dek viselessel [PatN 67b–8a Hsz rendieinek nyil.].

megmocskoltatik 1. bemocskoltatik; a fi murdárit; schmutzig gemacht/beschmutzt werden. 1764: Nemis láttam, hogy az férfiségből ki ment természetnek Materiájával az bornyu meg lett volna motskoltatva [SzűvLt].

2. meggyaláztatik; a fi pingárit; geschändet werden. 1675: Az kapu ki nyitasanak es be tételinek alkalmazossagakor igen meg kiuántatik a hives sereny vigyazas ... gyanos szeméjket kapitanyunk uagy maga hire nélkül, be ne bocsassanak ... ualami csaldard leuelek, izenetek, uagy kemlesek altal hozzank valo köteles hiutaljabban megh ne mocskoltassek [UF II, 674 Bornemisza Anna ut.]. 1710 k.: mikor a róla^a való utrumokat éléhozák, én azt mondam a szászoknak: a paráznaságát hagyják ki ... mert úgy lehet, sok házak mocskoltatnak meg véle, ő maga halálával amazokról el nem veszi [BÖn. 956. — "Szász Jánosról].

3. átv megsértetik; a fi incálcát; beleidigt werden. 1662: (Az) igazságszerető emberek ... szemüket ide fordítsák hogy mennyi módon és mennyi formán sértetennek, szegtettenek és mocskoltattanak meg nemcsak a bécsi békének szerzésében nehezen és munkáson erősített articulusok, hanem még a pozsonyi articulusok is [SKr 106].

megmocskoltatott összevert; care a fost bătut strașnic; verprügelt. 1760: (Somai Gergely) az öreg ember halála előtt harmadnappal ... annyira megverte^a, hogy csaknem megölte Mely miá az szegény nagyatyját, mihelyt a lélek kiment belőle, mindjárt koporsóba tette s eldugta. Mely attól esett, hogy tudta a számár, sokan mennek ... látására és meglátják tőle megmocskoltatott feleségét [RetE 108. — "A feleségét].

megmoderál mérsékel; a modera; mäßigen. 1605: Keüantak volna ő kk, hogy Byro Wram meg moderálna és az Varos vegezestt szynesnek ne magyarazna. Mert ő kk Jo Lelky Ismerettel ... Mindenben az mi eleinknek Jo rendtartassokat köuetnj igekezuén vegeztek [Kv; TanJk I/1. 540].

megmohosodik bemohásodik; a prinde mușchi; be-moost werden. 1821: Határ Hompok hanyottotva, meg Mohosodva Nyilván meg különböztetik a Szt. Gerlitz és Szövérdi ösze rugo Határokat [Szövérd MT; KelM].

megmohosodott mohával belepett/nőtt; care a prins mușchi, acoperit cu mușchi; be-moost. 1767: Udvarház igen el rongyollott lyukasodott, és az régiségnek miatta, meg mohosodott, Sendelly fedél alatt [Nagyernye MT; Llt Fasc. 129]. 1821: (Vannak) meg mohosodott Határ Hompok [Szentgerice MT; EHA].

megmolyosodik (liszt) elmolyosodik, molyos lesz; a se muple de molii; mehmoltig werden. 1609: maradot uala a kazaltatastol az konkolios zegeny buza liztiben megh, mely meg moliosodot uala Swttettem megh az kopok zamara Swlt beleolle nro 406 | Swttettem 2 keobeol liztet megh mely ... az Feyedelem gazdalkodasatol maradot uala megh es megh kezdet uala Moliosodni [Kv; Szám. 12b/IV. 361, 413].

megmond 1. közöl, tudtul ad vmit; a spune/comunica ceva; bekanntgeben/machen, mitteilen. 1568: Matthias Nyerges ... fassus e(st) ... wõttwnk vala ket zaz ... iuh

bort leuelet kwlde Timar Janos, hogy meg adnok az arrat, my meg mondok gwnar peternek es q meg Jzene Timar Janosnak [Kv; Tjk III/1. 189]. 1572: Jmre kowach az eleotys Jzenth wolt egy waros zolgtawl hogy el adna ezt az hazat Nem twdgya azt hogy ha kegdnék mondottake megh awagy nem [Gyf; BesztLt 3737 Lucas Pistaky Gr. Daum beszt-i bfróhoz]. 1590: my el' menenk Sikóffaluaba az Sikkey Biroth harmad magauál Az falú gywló helyebe hyuatok megh mondok hogy Az Vagasi Biro falú kepeben azt izente hogj eők le nem tezik az Vegezest [UszT]. 1602: megh monduk neky hogy megh bantattiuk velle hogy akaratunk ellen megh nitotta^a [Kv; Tjk VI/1. 611. — "A ládát]. 1653: Az többi közze inserald s ő kegyelmenek meg mond, mind az ketten öreg emberek vagyunk, gondolkodgyek tegye le az oknel kül valo haragot [Sófva BN; Ks 41. E. 31]. 1765: a' mint alig emlékezem én magam is meg fogtam vólt az mondani a' Felső Udvarbéli Tiszt Uraimék(na)k [Zentelke K; Bfn]. 1807: meg mondatam nékie, hogy Társat keressem nékie, mert feletlen őkröt nints miért tartani [F.detrehem TA; Ks 65. 44. 11 Kemény Ignác lev.].

Szk: vki szavával ~ vmit. 1559: amyt My sonkal meg Mond Horuat gergel ... Megh Hyge ke [BesztLt 58 Nic. és Fr. Boszasy Suchy Lenarthoz Beszt-re]. 1592: Anna, Barat Janosne zolgaloia vallia: En teollem kwlde az penzt Zabo Martonne Radnai Catalinnak, es monda nekem, mond meg en zomal neki, Ihon vgi mond nyluan valo esse kurua az pinz, az eoched meg ne(m) erdemlette az sakot, de eo meg erdemly [Kv; Tjk V/1. 309]. 1724: az Illjefalvi Bironak mond meg az en szommal, ha az kirallj biro szavat nem fogadgyák, ugy hiszem meg fogadgyák az Nimetét [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez Nyújtódról (Hsz)].

2. (vmely közlést/közölni valót) átad/továbbít; a transmite, a comunica ceva prin intermediul unei persoane; übermitteln. 1540: Kegyelmes wram, az myth thy kegyelmethek en thwlem Bathory Andrasnak es Dragffy wramnak yzenthenek wala, myndenth en am az egy dologthol meg waalwa, ky tythok, nekyek meg mondek [Kv; LevT I, 9 Petrus Literatus Nic. Thelegdyhez]. 1582: Veres Imreh vallia, Egizer ... Talalam eleöl Cassay Azzont a' Mezeon ... Monda ez Cassaj Azzony, No eregyel s mond megh Annak Az Machka Pechetnek poztomethew Martonnenak, hogy Amely chomolekot fel keőteő az gerendaba Santa ersebettel eoaze vegiek le azt az bwweolest Baiolast, es megh Giogiul az vra [Kv; Tjk IV/1. 108]. 1618: Mely választ hogy megmondék neki, csaknem kilelé az betegség [BTN² 91]. 1657: Én azért Namfnyben Lónyay Zsigmondnál tanálám Csákit, az holott megmondám az választ az munkácsi dologból, mely néki nem vala kedves [KemÖn. 124]. 1891: Kedves asszonya önagyságának tiszteletemet mondja meg [PLev. 157 Petelei István Ferenczi Zoltánhoz].

Szk: izenetet ~. 1570: Hersel Marthon ... vallya ... mykor Ew Besterchere Menth volt, Eo theole Izent volt Kalmar Janos Thorozkay Gergelnek haz dolga feleol, leweletis kwldeot volt neky, Eo megh atta neky, Az Jzenetitis megh Montha volt [Kv; Tjk III/2. 144]. 1596: ezt az wdvarbyro Vra(m) Jzenetthtyth megh montuk az alperesnek azon Hettfwn [UszT 11/91]. 1654: el Menuen Gierőfi Janosnő az zazoniomhoz megh mondūk az eo kglmek izenetit [Szamosfva K; Ks 90] * követséget ~. 1605: az el mult 1602 eztendeoben Punkeost nap tauat azt izeni ennekem eo kegielme, melj keouetsegeth igj mondanak megh, hogy

... the Sigmond Kiraljnak Aruloja vagj vgj mond [UszT 19/82]. 1634: meg monda(m) az köuetsget az szolgálónak, es monda az szolgáló ... ninczien ithon sem vra(m), sem Azzonyom [Mv; MvLt 291. 10b].

3. (kérdésre) válaszzt/felvilágosítást ad/nyújt, tudomására ad/hoz vmit; a rásponde, a da un ráspons (la o întrebare); (auf eine Frage) Antwort geben. 1557: Ty .k.nel nylwan wacyon az hogy a' kewes borgoy Jozagoth sokayg kthek kere migh knek adam en az kewes Jozagot thy knek mynden Terhewel attam akkortys megh mondam Knek hogy el nem adnam de nem wehetem semy haznokat [Nagyfalu SzD; BesztLt 70]. 1570: mykor be mentenek volna Symontelkere az peres Jozagban hatt ott wl egj legyn es hogy be menykn, kerde my Jarasba wagywnk es megj mondok neky hogy az Jozagott foglallywk feyerwary Ghyómeek es az legyn fel kele es repulsyott Ten [Erked K; JHbK XIII. 23]. 1573: Margit Nereg Iarto Matiasne Azt vallia vitetet volt az espotaly Molnaba egi keobel bwzat ... keresny kezdy ne(m) talalia kezdy kerdezny ky latta volna az eo Bwziait, Meg Mongia az Molnar es aztalosne hogi telmanne vitte el [Kv; TjK III/3. 212]. 1590: Kerdi Nemet Mihalt ha hon vagione ... Meg mo(n)gia az azzon hogy ninchen [UszT]. 1598: Eőtwe Antal ... wallya kerde(m) hogi my zeowere volt megh monda hogi fekete, holdos, kurta dizno wolt [Kv; TjK V/1. 175]. 1690: mas nap az aszonytolis kerdem hogi ki vala ki elődben futa s azis megh monda hogy mihaly kovacz volt [Aranyosrákos TA; Borb. I]. 1779: edgykor ... hozzá men-vén kérdezte hogy ki Fia vagyok, 's meg mondván réám ismért [Nagysajó BN; KS. Farkas János (58) jb vall.].

4. véleményt nyilvánít, határozottan állít/kijelent vmit; a afirma/spune ceva; Meinung äußern, behaupten. 1548: Twggya Ty kegyilmetek hog Akkoron^a en Meg Mondam hogy ha kezesek nem Lennenek Jrték en senkith erwel Az kezesse litter^b Nem haythatok [Sajókeresztúr SzD; BesztLt 20 Nagy Thamas Zwchy Vince beszti bfróhoz. — ^aAmikor a két jb-ot elfogták. ^bÉrtsd: lételre]. 1568: mikor az Tanach hazbol ki iqttek volna brassay Janos Es berzte mihal, es vetekettének volna, brassay Janossal, mond brassay nem mondanad ezt szyn elöt, es mond szöch mihal, bezeg meg Mondana(m), mert vagyok olyan Ember mynth the [Kv; TjK III/1. 218]. 1585: Lám megh mondotam Isten halálaert hogy en az Nemes embert semmi birodalmaba(n) megh ne(m) haboritom [Firtosváralja U; UszT]. 1644: Kerem az keopenieget, Tetouaznj kezdne- nek Egi Elseobe(n), vegre megh Monda Bekesiné hogi eo Ne(m) Adhattja [Mv; MvLt 291. 426b]. 1657: akkor is mikor Ikafalvi Uram a predikator öszve eskütöt, meg mondotam hogy nem szeretem. Azert tüle valo valast kívánok [SzJK 84–5]. 1724: az egész szent Catholicus előtt ugyan meg mondam Vicarius Ur(am)nak hogy tuttára legyen, hogy bizony orromnál fogva nem hordoz [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez Nsz-ből]. 1764: Lazar Gergely uram ... hon nem vala de az Felesége csak meg monda hogy ha Uram hon volna sem vennők el [Szentmiklós U; Sf].

Szk: szemébe ~. 1585: Paisos Lükach vallia, Ezt hal-lottam Nagy Caspar zayabol, hogy Monda: Meg Merem en zemebeis Mondani Palastos Jstwannak hogy az eo Annia, Egy keriteő Cwrwa volt [Kv; TjK IV/1. 417]. 1629: ha ugia(n) firtatni kezdik, hat szemeben megh mondgia az ki uele czelekeotette [Mv; MvLt 290. 144a]. 1745: az én Uram Szemébenis meg mondotta Etető Ferentz Ur(am)-

n(a)k hogj Eb Attjafia, eő kegyelme(ne)k bizony nem Attjafia [Zilah; WassLt Elizabetha Barta relicta quondam nob. Johannis Éltető (35) vali.].

Sz. 1658: állhatatos beszédű légy, hogy tanuld meg azt hogy a mit egyszer meg mondasz, más szóddal azt arczul ne csapjad, mert te olyan természetet vetél vala elő [TML I, 155 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz].

5. figyelmeztet/int vmire; a avertiza (verbal); mahnen. 1568: Ezt halottuk my az Jstvantul ez Merhart (!) Jstuan fyatul, hogy am az Nenem simon Mesterne el akarya az hazat adny, de nem engede(m) es meg mondam Neky hogy el ne agya mert nekemys Rezem vagyon benne [Kv; TjK III/1. 215]. 1582: Beregzazy Lukach ... vallia Zeoke mihalt ... kerem arra, hog, modot talalwan benne, Mondana meg Az Azzonnak hog wres lenne a' legenteol, mert Nem Akama el venny^a [Kv; TjK IV/1. 66. — ^aFeleségül]. 1589: el menenk ... Topa Zent kyralyra^a ... Azert Sombory Lazlo vramat eő nagat Jobbagya felessege által Kys Jakabne által, Intwk es meg monduk, hogy eő nagatol: az Rectificatio, limitatio es Commensuratio meg Engedtessek my altalunk Azonkeppe(n) Ispan Gaspart Jobbagya által Ammonealtwk Es meg monduk az Nagod paranczyolattya tartassa zere(n)t, ky azt monda hogi vram meg talallya föllöle [Szamosfva K; JHbK LVII. 40. — ^aK]. 1592/1593: En sokzor iartam az Christoff vram Mal-maba eorleni, de barmomat ot iartattam az porondon vgian megh mondotak hogy azon kewőel ne bochassuk mert be hajtiak az Deesiek [Décs SzD; Ks]. 1607: az Nagos Alia Farkasne azzoniomat Bannfy Margit azzont ... Niol-czad napra ok adasra az Nagd tablaiaara, Nagd eleyben Euocalok, es meg mondok hogy vagy lezen eő Jelen, vagy nem lezen, de az ielen lewő felnek Nagd teörvnt zol-galtatt [Kisfalud MT; Ks NN. 25]. 1654: monda Mihaly deak Jstua(n) deak(na)k, megh monda(m) nem egiszer sem kettyszer hogj menj ki az hazbol [Ksz; BLt 7 Silester Peter-ne Borbara Asz(ony) (35) pp vall.]. 1742: az mostani ud-varbiro a Runkan Gabor ház heljtiis el akarja venni megis mondotta neki hogj költözzen ki a heljrol [Bányabükk TA; JHb XIII/16].

6. meghagy/parancsol vmit, utasít vmire; a spune ceva, a da îndrumări; anordnen, befehlen. 1575 k.: Az grispan az is lo az mi tudománywnkhoz es chinald Ily Modon^a ... az vtan fwgezd meginth az fazeokban legien raita echeth Minth annak elotte Megmondtam, ezt Mind adeg chelekedgied az Meeg az repleh grispanna változik [Nsz; MKsz 1896. 282. — ^aFolyt. a leírás]. 1623: Aratasra, vgorlasra zantasa keueresre kazalasra pedig megh mon-gia Vduarbirank nekik hogy ... akor amint keuania az zwksegh es parancziolliak nekik vgy jeőjenek az zolgalatt-ra [BGU 119]. 1631: lata(m) hogi fel gyűjtöttek az szenat

megh mondam nekik hogj azt az keueset nagi Baglia-ba(n) rakiak [Mv; MvLt 290. 53b]. 1667: ha elő kerőlnék azok az jobbajok megh mondgiak nekik hogj dologhra ala jőyenek Colosvara [WassLt Szentkiraly Mihaly Deak vszb kezével]. 1747: az Biro mongya meg Hoszszu Ferentz(ne)k hogy hijjáb(an) tőkélletlenkedik, mert az telen is ki kell jóni borért nekik [Buzd AF; Ks 96 Mikó Ferenc feleségéhez]. 1763: igen fenyen Valának azak a kiket Natsád Urá tet látván énis hogj ollyany fen hijznak, enis meg mandám hogj az Rabakot vigjek szabadasan be [Kó-ród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.].

7. felfedi/tárja (az igazságot/való helyzetet); a face cu-noscut, a spune (sincer); (Wahrheit/wahre Lage) aufdek-

ken/klarlegen. 1540: Waydane azzonyomnak myndeneket nyilwan megmondek az the k: akarattyabol, ew az thy kegyelmek zandokat dychere [Kv; LevT I, 10 Petrus Literatus Nic. Thelegdyhez]. 1570: Paysos Janos es Kadar Estwan vallyak ... Paysos Janos kerdettes^a hogy Megh Mondana ha volt valamý keozy Zabo Janosnewal, Mert sok zo vagon Rea [Kv; Tjk III/2. 30. — ^aTrombitas Deme-tert]. 1597: Simon Janos ... wallia ... hiwa egizer eleombe Sardine az leankat, monda neki hallode te leany mond megh az gazda eleot mit chelekedet az vrad veled ... ne zegienleg hane(m) mond megh bizwast [Kv; Tjk VI/1. 95]. 1600: Engemet s Miklos Martont kwldette wolt Bodogh Janosne azzonio(m) Abastfalwara, zolank Mathe Kowachnak, hogy latwa(n) mely betegh ember, mondana megh meni zalagossa volna ott azzoniomnak, hogy ha holta teortennek, ne haborgatnak gyermekit erette [UszT 15/142 Zenth Martoni Istwan Balas, Nemes ember vall.]. 1638: En mondam ne Cavillyal (!) hanem mond megh igazsan hogy nem votalt otthon [Mv; MvLt 291. 151b]. 1675: Batjam vram; ha mi kölcsengecskeje volna kglmednek valakinel mondana meg kgl [Szothyor Hsz; BLt]. 1726: kial-tya vala Vojka Peter enis Gornyk voltam ... én meg mondam honet hajtatuk be az Kozán juon Sertesseit [Vormaga H; Born. XXXIX. 14]. 1803: Szóts Mihály ökegyelmeis oda jöve és kérdém ugyan biza Mihálybá mongya meg ... mi modon volt az dolog [Feltorja Hsz; HSzjP Kováts István (38) zs vall.].

8. elárul (titkot/titkolt dolgot); a spune/divulga (un secret); (Geheimnis) verraten. 1568: eztis hallotta(m) biro katotol, hog azt mongia vala, hog tiz f(orient)tal kenalta otet, lukac deakne, hogi a mit tud Jueges anna felöll meg monga [Kv; Tjk III/1. 209]. 1570: Az wtan egy nap azon kery volt hogy ha kerdyk howa vitte az Ladakat, Ne mongia megh [Kv; Tjk III/2. 66]. 1582: Petrus Gruz fassus est ... Kalman eskewek az eleö Jstenre hog chak en senkinek meg ne mongiam, eo el hozza mind az 40 ft. mind az ewwt kalant, s mind a' gywreöt [Kv; Tjk IV/1. 34]. 1589: azon kirlek hogi fogad fel hogi sem vradnak, sem senkinek meg ne(m) mondol [Dés; DLt 226]. 1591 k.: Kis Galambfaly Lazlo Mihaly mo(n)ta az olahoknak, hogy mit adnatok enneke(m) en megh mondom kik okay az ty diznaytoknak Elopasanak [UszT]. 1603: Tott Thamas leannia Anna ... vallia ... Hallottam az attiatol is hogy az leaniat megh feniegette hogy oda ne mennie(n) megh ne mondgia hogy eo zegezte be az aytot, mert az fwstre keoty [Kv; Tjk VI/1. 643]. 1745: én sok dolgait tudom Aszszonyomnak, bizony ha meg mondanám az Ur eö Nagának sok cselekedeteit, bizony a tömlöczb(en) rothadna el a teste [Szentbenedek SzD; Ks].

9. (a hatóságnak) bejelent vmit; a informa/inștiinta (autoritățile); (Behörde) anmelden | feljelent vkit; a denunța pe cineva; jn anzeigen. 1572: Zekel Margit ... vallia ... 10 orakor Jeottek volt ... Mond Eonekyk mit keresek It Illeonor, Byzon megh Mondom hogy Ezt mywelitek [Kv; Tjk III/3. 7]. 1573: Ne tagad Mert te zod es en vgy Monta(m) megh az byronak, chyak nyakat vakaritia es ely ter onnat [Kv; i. h. 63]. 1578: wegezetek hogy mykor affele zöket lobbagy ide leo vagy varasba vagy hostatba es be zal, Az tyzedes tartozzek mingyart capitannyanak meg mondany az Capitan penig Byro vramnak tegie hyre [Kv; TanJk V/3. 175b]. 1584: Vegezetre foekeppen valo gond-ulselek legien erre az wasarbiraknak ... hogy senky eledelt ne aggion ... az Boron iuoknak Egy forint bewnte-

tes alat kyt Byro vramnak megh tartozzanak tanachawal mondany [Kv; PolgK 12]. 1606: mind ezek utan azert Jakab andras kwlde Szeochj antalhoz hogi izengessen es az zaldobosi bironakis megj mongia mate istuant [UszT 20/17]. 1769: én a kérdésben meg nevezett időben Polgár voltam itten Mezö Madarason az akkori Falus Bironak Nagy Ferentznek meg mondtam hogy el veszett egy Ünö Tino [Mezömadaras MT; BK. Mart. Székelly (45) jb vall.].

10. megvall, vallomásában feltár/megvilágít vmit; a mărturisi ceva; gestehen, erklären. 1570: Dabo Thamas ... vallya ... More Janos kenalta Magat hogy ha eotet Kwthy Antal Be Jdezne, Es Megh Thwdna Mondany Rengeo Anna dolgat ... Mert eo otth Tartot zallast Zas Janos hazanal, hwl Rengeo Anna Lakoth [Kv; Tjk III/2. 107]. 1598: Az teörue(n)nek az techik megh kel mo(n)dani az Actor-nak kylan Valo zolgaia volt a' Simo Janos Auagy ne(m) [UszT 13/35]. 1629: mondgia megh hogi ha hallottae hogj eö azt mondtotta volna hogj ha neki iol fizetne utaba igazj-tana az louanak [Mv; MvLt 290. 163b]. 1679: Tudodi, lattadi, auagy hallottadi bizonyosan Horsa Gabor(na)k nil-ua(n) valo lopasat Toluajsagat orgazdasagat ... az mit ezekbe Tudcz es lattal megh mond [Dob.; RLt 1 vk]. 1765: Simon Pál uram pénzt igerte vagy adotte Istok Ferencznek ... mongya meg a tanu [Bereck Hsz; HSzjP vk]. 1767: a Fatenseket kenszeritök mondanák meg hogy azon két földök(ne)k végei bé rugnak é az erdőben, és meddig [Vajdasztiván MT; JHb IX/49]. 1842: Mind ezekre mondia meg a' Tanu környüállásoson a' mit tud, hallott, vagy látott [RLt a gub. Kv-ról].

Szk: hitévell/hittel ~. 1568: hwtyuel is meg mery mon-dany hogy az tol az q tukya tola [Kv; Tjk III/1. 186]. 1602: hytiuel mongia megh Balasfy Pal min veotte az zeoleot es mith keolteot rea, kit az Actorok refundaluan neky tartozik kezeteol qy bocsatani [Kv; Tjk VI/1. 591]. 1664: Nehai Katona Ferencz egy vállat es egy elő ruhát hagyat az Aszo(n) arvainak ha höttel megh mongya adas-ek ki [Mv; MbK] * (igaz/letett) hit(e) szerint ~. 1592: kin-ek mint s hogi legien allapottia Nemessegeel valo keote-lessege, hit zerent tartozzek megh mondanja [Kv; TanJk I/1. 187]. 1743/1747: Micsoda fenyegetőzést hallottál az utanis és micsoda kérkedezést, azon Szemellytől Elteto Ferentz Uram ellen ... mond meg kedvezés nélkül igaz hit-ed szerint [Dob.; WassLt vk]. 1831: Mit tsinált azon le kaszáltatott buza vetéssel a hatalmaskodo ... a mit tud, és látott mondja meg igaz le tett hite szer(int) környüállásos-on [Ne; DobLev. V/1467 vk] * (letett) hite után ~. 1843: hűtöm után meg mondom ezt tisztán és igazán [Dés; DLt 1371].

11. (vétket) bevall; a recunoaște/mărturisi (o vină); (eigene Sünde) eingestehen. 1574: Cratter Georg p(rae) di-cator, Azt vallia c(on)scienciaiara hogi Mentek volt Be az thoromba az Aztalos legenhez, kerdezek hogy ha volna Resze az halalba (!) az keresek legennek, Mondot hogi had lussak az spicre chiak meg Mondom, Mikor Immar az pe-renger alat volna Rea Emleketette hogi Meg Mondana Azt Monta hogi, De En Eleotem Megh Ninchen semmy Resze benne^a [Kv; Tjk III/3. 372. — ^aA gyanúsított társá-nak]. 1584: Vuch Thamasne vallia, Es Ach Kelemenne egy arant kerdeztewk a' leantol kiteol valo a' giermek ... firattak ereössen hogy ferkely Miklos ha mit igirt Neky azal Ne gondollion, hane(m) mongia es vallia meg ha eo dolga, De vgia(n) Nagy hwtre monda hogy ferkely miklos-

sal affele vetke Ne(m) volt [Kv; TJK IV/1. 228]. 1600: No-ha az azzonnyalat az zeek zynin coram dominis Judicibus az legennyl valo vetkelt megh mondotta ... elseoben az Annyazentegyhazat megh keowetwen mind az ketteo vgy mehesenek eozse [Kv; TJK VI/1. 424]. 1843: nem képes, hogy ... itt a megyében való tekergetésekben még több tolvajságokat, fosztogatásokat ne követtetek volna el? ezeket mind el tagadtad, a' dézmáját sem mondottad meg [K; KLev.].

12. (törvény előtt) kijelent/nyilvánít; a declara ceva (in fața instanței); (vor dem Gericht) aussagen/erklären. 1560: Azert ezek mynd Jgy leuen az mynt meg monttwk yket ... meg byzontwnk leueleinkel es elew byzonsaginkal chak ty kegyel (!) ... aggyon alkoholmas napot az byzontasra [Kv; SLT ST. 6]. 1570: Karaznay Janos vallya, hogy ... hallotta mykor Igh zol volt pechy Istwan-ne Iweges Andrasnak, Jo komam Ne eskes megh megh Mondom Annelkwis Mind biro vram eleot Mind az polgarok eleoth hogy tyz hean harom Zaz Iweget atthal vramnak [Kv; TJK III/2. 208]. 1591 k.: ha tagadod hogj az Jdes attyame ne(m) uolt es En ne(m) byrtam uolna byzontytk az myt byzontyhattok ha az elleg ne(m) uolna az mellet tőruent kerek magamnak hogy Jgy uagyo(n) az my(n)t meg mo(n)tam szaua halua szabad legyen En nekem my(n)den Jgazságo(m)ath boueben Ello adno(m) [UszT]. 1617: mind ezekre repicaluan, mostannis csak azt mondom, mint propositiombannis megh mondottam, hogi az lk engemet ... diffamaltanak [Kv; RDL I. 11]. 1693: az törvény közb(en) megh szidot hamis bestye kurva fianak azért is litis inter mediomon (!) kivanom, ezeken kívül verbis is az mit akarok mondani késő ne legyen megh mondano(m) szava megh halva p(rotesta)l(o)k [Szentegyházassólárfalu U; Törzs].

Szk: (igaz) hit(e) szerint ~. 1603: Az Inctus annakokaert hwit zerenth tartozik megh mondany menyi buzat vetet azon feoldben es el boronalsara mith keolteot kit az Actor tartozyk megh fizetny neky [Kv; TJK VI/1. 626c]. 1723: Maga a Fatens akarjae a Malomnak meg maradását, és ha mi kár miatta volna is Tűrhetőnek Tartyaé, az őrlésbéli Könnyűséghez képest, igaz Hiti szerént mondgya meg? [Kük.; MbK 150 vk].

13. hittel ~ rajjal/róla eskü alatt/esküvel tanúsít vmit; a întâri o depunere prin jurământ; beeidigen. 1618: Ha Kortomaz Georgi Egiedwl hitel megh mond raita, hogi az Elseo es Also szeoleo Giepw uolna az Baluani Ferencz Giepwie hittel, megh mér rola mondani es éoucie teszi hituel, tahat Varga Miklos tartozik megh adni az ket penzt, De ha még nem mér mondani rola, 15 nap múlva tahat ugián Kortomaz Georgi fizeti még az ket penztis [Vajdasztván MT; RDL I. 12].

14. (törvény előtt) megnevez; a numi (in fața instanței); (vor dem Gericht) benennen. 1590: melj éoreksegnak az felet Lúkachj Janos neuy Jobbagiunk birta vgy minth vér, ha az teórúeni mutatna hogy megh kellene mondano(m) Annak Attiaffisagath az se legjen kesoő [UszT]. 1591: Arra pedig protestalok hogj ha ennekem az denotalt Jozagoknak vicinussit es helljejt es Jobagioknak is neueyt megh kel mondanom ne legjen kesoő megh neueznem [i. h.]. 1606: Protestalok hogy ne legión kesoő az meszei feoldeimnek es szena reteimnek wicinussit es mely tartomaniban wadnak az Korond hataraban wduarhely szekben megh mondano(m) ha az teoruentül keuantatik [i. h. 20/7]. 1776: eő Nsága ... két darabotska Szőlőt vásárlott volt, de kik-

től vásárlotta légyen azt meg mondani nem tudom [Mezőbánd MT; WassLt St. Nánási (57) ns vall.]. 1789: a Ludat alatt nyagatták, de kik lettenek légyen nem tudom meg mondani [Dés; DLt]. 1796: ezen helyen Termet Fákot ... ki hordotta és ki vágta el mondgya meg a Vallo [Albis Hsz; BLev.]. 1812: a' Falunak a régi helyéről valo el költöződése alkalmatosságával kik mentek a' Falu mostani helyére ... azt minthogy régi a' dolog meg mondani nem tudom [Galponya Sz; Somb. II].

15. előad, bemutat; a expune/relata/prezenta; vortragen. 1591: az hatalmath en raitam kit meg akarok mondani, felesége Kerestina chielekeőtte es chielekeőttette [UszT]. 1591 u.: Tudomant tizek kegmtet elot hogj ha zukség genelogjamat meg mondanom ne ligjen kesoő meg mondano(m), mynd Jtt kegmtet eleot mynd pedeg Az Apelationak helyeyn my modon engemet Jlet az az eoreoksig [i. h.]. 1600: Az az eőreökség Jlyen verre Jlet Engemet Az mint meg montam genelogjamoht | hazunk erekségünk wagjo(n) ... farchadfalwabban ... az mint felwl meg Mondottwk Jlyen verre Jlet minkett | mies warusul megh talaltuk az feiedelmet eő Nagat, igazan megh mondottuk es eleibe attuk eő Naganak az dologh miben wagyo(n) es wolt, meghis ertette eő Naga keőnieőrgeswnket [i. h. 15/91, 15/125, 15/258. — *Szu városa].

16. igazol; a confirma/dovedi; bestätigen/weisen. 1556: Zekel bertalom ... zam adotlan zolga volt mikort ez orzag lippa allat vala bet clest vitetet negy zat forintara elesnel, kiben egy penzt elew nem adoth kit the k az mi vronk es attiankfia erdeli miklos vra(m) meg tud mondani [Folt H; BesztLt 8 Hamway gewrgy es erdeli kathalin a beszt-i bírőhoz]. 1668: Nemtelen schonnai nevem, maga én is eleitől fogva jószágos nemes ember gyermeke voltam. Meg tudják mondani az biharvármegyebeliek, meg tudnák mondani, ki volt az atyám, ki volt régénten nemzetem [TML IV, 381 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz]. 1811: én nem is fgyírtam se lábravalót s inget, bocskorsíjfat, kapcát és kesztsűt ... Nem is tartozom semmivel Ott volt György Mihály gyalog katona a szegődségbe, s mondja meg, hogy volt [Szárhegy Cs; RSzF 169–70].

17. (földet) kijelöl/mutat; a arăta (o parcelă); (Feldstück) bestimmen. 1642: azon Ficz Jstvantol, Ficz Ersebethnek osztatot minden megh nevezendeo örökszegeket igaz hitek alatt az mint tudgyak megh mondgyak es megh mutogattyak az mit Ficz Ersebet igaz ozlas szerent birt volna es az may Napigh Meszaros Jstwan Uramra mint édes Fiara haeredalt volna [Nagymergyő K; JHbK XVIII/20]. 1684: azon ház helyek után valo földketis ... meg nem tudjuk mondani, mig az mezőt fel ne(m) járnok s ugj keresnők ki [Borosbocsárd AF; Incz. V. 52b]. 1777: (A két patak) a mint őszve szakad ... azon tul Nem tudom meg mondani hol s mitsoda helyeken conterminalodnak a határok [Búzamező SzD; JHbK LVIII/28]. 1778: meg is monda mellyik s hol vagyon az a Jozság, amely utrizaltatik [Albis Hsz; BLev.]. 1800: A' mint tudtam, eléggé meg mondottam, mitsoda helyek választják el a' Köddi Határt a' Kelentzeitol, ha ezen tull mentek a' Köddiek ... azzal hibáztak [Benedekfva Sz; BfR II. 5/21 Bősházi Szilágyi Mihály (50) col. vall. Vervölgyi Bányai János keze írásában].

18. megjósol; a prezice; vorhersagen. 1609: 10 Octobris. Feküdt Kolozsvárat egy leány Király utcában holtfelevenen; egy éjjel mind az pokolban, mind az égben volt, s mindeneket meglátott, azt is megmondotta, hogy esztendő

aznapra halva fekszik ő maga, és reá vigyázzanak, ha ő igazat nem mondott ... És azon napra, az melyre mondta, megholt az leány [Kv; KvE 139–40 SB]. 1823–1830: Mikor elindultam onnan, jött volt meg megint egy fiatal falusi leány, ennek megmondottam volt, hogy ő hogy fog járni. Sír, és azt mondotta, hogy hazamegyen. Mint lett dolga, nem tudom, mert én csakhamar elindultam [FogE 227].

19. (orvos) előír; a prescrie; (Arzt) vorschreiben. 1670: csőtörtökön ott leszek a szakmári doctor kedvéért, mivel az orvosságokat oda hozza és ott mondja meg, mint éljek velek [TML V, 74 Teleki Mihály Nalaczi Istvánhoz].

20. megállapít; a stabili; feststellen. 1744: a Gát ... háromszor szakadtott el; tudom két rendben hala vizevel edgyütt el fojt a kétszeri gát el szakadásakor mennyit erő halak károsodhatnak el, ki tudná meg mondani [Tóhát TA; JHb XI/17. 13]. 1771: számát az általak le vágatt és el vitt fáknak ki tudná meg mondani [Kersec H; JHb 93. XIX. 6]. 1806: nem tudom meg mondani hogy mintegy hány veder mustat teremhettek meg az idén, ezenn szőlők [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII]. 1843: az ottan volt Lent, Törökbuzát, kölest — mily eszközökkel, és mi módon károsítottak el — szóval becsülje meg a Tanu az elkárosított Terméseket, 's mondja meg hogy azok kész pénzben mit értek volna [Bodóla Hsz; BLt 12].

21. (árát) megszab; a fixa/spune (pretul); (Preis) bestimmen/festsetzen. 1853: a Kebeleiek Szobeli kérelemmel folyamodtak, hogy a Mlgs Ur ígérete szerint jelelném ki az eladandó Erdő gyapját 's árrát mondanám meg, úgy a feltételeket, hogy az Ünnepre vághatnának magoknak fát [Mv; Újf. 2 Soós Josef Újfalvi Sámuelhez].

22. kiköt; a pune condiții; aus(bei)dingen, bestimmen. 1669: Bell Márton oda szállván, az miben cserélte az házat és az minemű igazsággal adtuk neki az házat, abban bírhatja ... Meg volt a cserélésnek idejekor mondva; az én sövényközömhöz nem építhet semmit az én akaratom ellen [Kv; KvE 212 LJ].

23. (írásban) elbeszél; a relata (in scris); (schriftlich) erzählen. 1653: Kezdettem szólni feljebb a város felveréséről, hogy kétszer verték ugyan derekasan fel. Ide fel megmondám az elsőt, hogy szent Lóricz nap tájatt volt a felverés. Másodszor 1602-k esztendőben úrnapijára viradólag hajnal előtt | Immár itt látom esmét a módját, mert oda fel emlékeztem vala a klostornak elégetéséről, azért illik tehát hogy megmondjam azt is: micsoda alkalmazosság adatott ennek a várnak építésében [ETA I, 72, 74 NSz]. 1710: Ezerhatszázhatvanegy esztendőől fogva Micsoda fátumokon forgott Erdély dolga, És ki miatt származott nagy nyomorúsága, Ez az írás teneked igazán megmondja [CsH 47].

24. (írásban) kimutat; a arăta/demonstra (in scris); (schriftlich) erweisen/darstellen. 1582: Ez eztendey ado Menth ez keth addo zedeonek kezehez ky theöt egy Summaba Amint fellýwlis megh Vagion mondwa [Kv; Szám. 3/VI. 8 Diósy Gergely not. kezével]. 1585: Legh elseoben az eo Zam Ado Regestumaban^a Prouentuson kezgien mind-ent eleo Zamlaln^j ... Iria megh Meny Buzaia leöt ... Meny leot az Molnokból, Meny leöt az Meray dezmbol Mayorsagbol, egy summaba megh tartozzek mondany [Kv; KvLt Vegyes III/19. — ^aA Szent Erzsébet ispótlályában]. 1586: Az Pasyt es egieb fele Dezma Disznok Introitusarol Irast Mutasson^a, megh mongia, Meny Vagyon labon, Mennyit zalonnazot megh, Menyit teöt penze benne [Kv; PolgK 20. — ^aAz isp. m.].

25. (irat) megmutat/tisztáz vmit; (documentul) arată/clări-fică ceva; (Schrift/Urkunde) klären, klarstellen. 1759/1786: én birok egy darabb ... kaszálo Rétet Zalogban és Levélis van rola, de mennyiben nem reflectálok, a Levél meg mondja [BetLt 5 Benedictus Varsányi (80) ns vall.]. 1796: Arany váltó Musik Fridriknek özvegye ... azt mondgya, hogy azonm praetensioban forgo Privilegialis Levelet Magyarra fordítva magais látta 's olvasta, de meg aztis meg mondja, hogy Andras Királytol Conferaltatott [Mv; TLev. 5/16 Transm. 53 tábl.].

26. Isten tudná ~ani Isten a tudója vminek; numai Dumnezeu știe; das weiß der Himmel. 1669: Mennyi és micsoda sollicitatioi legyenek pedig Kapi uramnak, Isten tudná megmondani [TML IV, 515 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: Isten tudná megmondani, micsoda keserű, becstelen és nyomorú szegénységgel élt rabságban majd hét holnapig^a [BÖn. 564. — ^aAz emlékiró anyja].

27. ~ja magát megnevezi magát; a se prezenta/recomanda, a-și spune numele; sich nennen. 1657: Közelb jüve, a víz két partján lévén kérdé nevemet; kinek megmondván magamat, annál inkább köszönte böcsülettel, én is hasonlóképpen [KemÖn. 195].

Ha. 1591: megh mondanuk [Kv; TJk V/1. 95]. 1614: meg is monduk [BTN² 76]. 1646: megh monduk [Kv; TJk VIII/4. 113]. 1665: megh mondok [Dés; Hr 1/14]. 1692: megh mondok [Ne; DobLev. 1/37]. 1747: megh mondatták [Kük.; LLt 47/2]. 1785: megh mondattuk [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 12b]. 1796: megh mondattam [Bács K; RKA]. 1809: megh mondattam [Aranyosrákos TA; Borb.].

megmondandó közlendő; de spus/comunicat; mitzuteilend. 1675: Kérjük annak okáért nagy szeretettel Kegyelemet, nevönkkel mondaná ő kegyelme szavait az mi izenetünknek tartván, adjon mindeneknek hitelt és megmondandó dolgokban szokott jóakarattját s jó tanácsát és segítségét nyujtsa és mutassa meg mindenekben [TML VII, 75 Vessclényi Pál és Kende Gábor Teleki Mihályhoz].

megmondás közlés; comunicare; Mitteilung. 1663: énnekem izennem is akkor ugyan Ferencz deák által olyakat kellett, melyeket előmben adattak, kiknek megmondásának idején coriciust rendeltek vala mellém és ha mit én elfelejtettem volna, úgy az supportálta [TML II, 452 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

megmondat 1. közöltet vkivel vmit; a comunica ceva prin intermediul unei persoane; durch jn etw. mitteilen lassen. 1657: (A fejedelem) utoljárja megizenvén, hogy jű az ellenség, főlovászmesterét Balási Ferencet küldvén az vezérhez, és az agák előtt megmondattván, hogy ha valamelyik rész-hadon esik szerencsétlenség, hatalmas császár előtt ő lenne oka [KemÖn. 67].

2. (véleményt) kinyilvánítat; a dispune să-și exprime părerea; (Meinung) äußern lassen. 1593: Az Zaz Nemzeth feokeppe(n) irasbol mondgya Mondattia megh valaz teteleket ... Az plebanossagh tiztire melto s illendeoseghek feleol (igy!) [Kv; TanJk I/1. 212].

3. (a való helyzetet) feltáratja vkivel; a dispune să prezinte (situația reală); (wahre Lage) aufdecken lassen. 1592: Ertik eo kegmek nylyan, hōgi az meli zegini legint megh eoltene ez el mult napokban ez város hataran, az erdeo pazor Miklos, feleki, iol erti kik miat leot halala az zegeni leginne: Azert kerik biro vramat hōgi hiuassa mīn-

gíarast az erdeo paztort, es valoba tudakozza megh teolle, ha zep zoual megh nem akama mondanj, kwleombennis fenyekkel megh mondassa velle [Kv; TanJk I/1. 187]. 1644: En Égj Eleőzeór mind tagada(m) de Zwcz birtame Addig Zolla hogj mo(n)dassa megh hogj en megh mo(n)da(m) kjtul hallotta(m) [Mv; MvLt 291. 423a].

megmondatik 1. közöltetik; a fi comunicat; mitgeteilt werden. 1662: Gyulai Ferenc a várba bejövén, és az aranyoknak a káptalanba beadatása neki megmondattván, Böszörményi István egyik káptalantól kivette vala | noha a tolmácsnak míg megmondatték, elérkezett, de a városba, sem a várba be sem ment [SKr 509, 568].

2. (írásban) elbeszélítetik; a fi relatat (in scris); (schriftlich) erzählt werden. 1662: a várnak bátyái és kerítései ... mind hantból volna felrakva (mint odafel megmondattott) [SKr 545].

megmondattott megmondott/nevezett; prezentat; gesagt, genannt. 1584: Ezeon Meg Mondatot keolchyeget keoltotte(m) en Magamra es az Molnarokra tezen 45 d [Kv; Szám. 3/XIII. 16].

megmondhat 1. közölhet, tudtul adhat; a putea comunica/face cunoscut; mitteilen können. 1582: Catalin Nag Georgnē vallia ... Az fogoly leany, Jlonā monda Nagy foházkodwan: Zywm Catalin Azzony valamith mondanek en Neked, ha Nallad meg Maradna, En valtig mondam Neki hog ennekem zabadon mindeneketh meg mondhatna [Kv; Tjk IV/1. 101]. 1618: meg sem mondhatám neki, miért mentem [BTN² 82]. 1644: feyer marto(n)nakis meg mondhatod edes fiam csak forgogiek iol kürlölöd, uagion gondom az felesegere [Szamosfva K; JHbK XLV/29]. 1825: meg mondhattya Bodola Úrnak hogj én azt nem érdemlem hogj mindgyárt admonitioval fenyegeessenek [Kv; IB gr. Korda Anna lev.].

Szk: szóval ~. 1671: mivel Isten Kegyelmedet ide hozza ... akkor szóval is megmondhatom [TML V, 642 Székely László Teleki Mihályhoz].

2. átadhat, továbbíthat; a putea transmite; übergeben können. 1664: Az asszony ú kegyelme későn küldte estve meg az Kegyelmed levelét, nem mondhattam az Kegyelmed köszöntését meg fűkapitány uramnak, hanem ha Isten reggelt adja érem, első alkalmatossággal köszöntöm Kegyelmed nevével ú kegyelmét [TML III, 169 Veér György Teleki Mihályhoz].

Szk: követséget ~ üzenetet átadhat. 1671: Apáczai uram György deák wrammal megérkezék. Mivel jöttek, talán arról nem szükségés írnom, mivel magok ú kegyelmek oda mennek Kegyelmedhez s megmondhatják követségeket [TML V, 647 Székely László ua-hoz].

3. vki tudomására hozhat; a putea aduce la cunoștința cuiva; zu js Kenntnis bringen können. 1620: Miért tartóztat nagyságtok minket itt? Hiszem megmondhatjátok egy szóval, ha kellünk-é vagy nem az hatalmas császárnak ? [BTN² 400–1].

4. képes el/megmondani; a putea spune ceva (cu exactitate); fähig sein zu sagen. 1571: Thamas kenez Somborhy Baladffy Cristoph kenéze megh eskwek ... ezt valla, Tudom azt hogj myolta It my köztwnk lakik mynd az olta Jlés Mate volt Newe es Annak hyttwk, az Jdeyet megh Nem Monthatom Mennye Jdeye hogj Jt lakyk [Bükkös AF; KCsl I. 52].

5. (határozottan) állíthat/kijelenthet vmit, véleményt nyilváníthat; a putea preciza ceva, a putea afirma ceva (cu precizie); behaupten/Meinung äußern können. 1753/1781: A Nagy Almási bányát is abban az időben igen jól nevelték, és nagy hasznot is vettenek belőle esztendőnként senki meg nem mondhattya most, hogy esztendőnként hány mérték aranyat kaptanak azon bányából [Algyógy H; JHb LXXI/3. 192]. 1812: Hogy azon Berek mennyi ideig lehetett a Vén Berekkel egybe ragadva, azt ezennel meg nem Mondhatom [Vajdaszeg AF; DobLev. IV/143. 7b].

6. fel tudja fedni/tárni (az igazságot/való helyzetet); a putea spune/prezenta; fähig sein (die wahre Lage) aufzudecken. 1676: Én nekem Uram úgy tetszik, ha a dolgokat ... megmondhattam volna, bizony kész dolog lőtt volna ó kegyelme iránt [TML VII, 179 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1735: az Vdvarbírákon és Íspányokon kívül azt senki meg nem mondhattya ... azt hova vitték, s tölték ugyan azok tudgyák [Nagysomkút Szt; TKI]. 1820: nekem számos Embereim vagynak kik meg mondhattya, vallyon szóvalis, de kézzel is érdeketem vagy nem ? [Vályebrád H; Ks 111 Vegyes ir.].

7. (vallomásban) feltárhat/megvilágíthat; a putea clarifica (depunind mărturie); (im Geständnis) aufklären/erhellen können. 1584: Catalin Keotelweroe peterme vallia hogj Az Aniamtol hallottam hogj holtiglan rea valla ez vargane Anniaara, kerte Azonnis Apamat hogj vitesse fel a' tanach eleybe, hogj mondhasa megh dolgat, de az Apam zegeny volt es a' pertől felt [Kv; Tjk IV/1. 257].

8. bevallhat; a putea mărturisi; bekennen/gestehen können. 1630: hogj fogsagba(n) vala az leany ... Az Asszony nepek kerdezik vala, hogj miért nem mondotta megh az Annianak^a ... azt monda az leany hogj ugja(n) megh fogodot az szava nem mondhatta megh [Mv; MvLt 290. 190b. —^aTerhességét].

9. (törvény előtt) kijelenthet/nyilváníthat; a putea afirma/declara (in fața instanței); (vor dem Gericht) aussagen/äußern können. 1599: Dixit Actrix az mith en megh Irtatt az eő magha kerdesgebeol volth, megh mo(n) dhattam [Uszt 14/45]. 1606: Azt mongiak az fel peressek tudomant tezwkn meg köuettiwk az Ktek Zekit keső ne legin (!) az Ktek Zeki előt ha mit elsőben dolgainkban meg nem mondhatunk ez wtannis meg mondhasuk [i. h. 20/23].

10. (törvény előtt) megnevezhet; a putea numi/indica (in fața instanței); (vor dem Gericht) nennen/namhaft machen können. 1733: Kaszalo Rett pedig minden Haz utan negy negy nyil vagyon, az Szomzedcsagit pedig nem monthatt meg, mivel közös Szena fiúunk lévén minden esztendő(en) fel oszlik és az melyik egyczer jó madczor nem az jó [Kincses KK; SLt 8. K. 5]. 1746: Mint hogj a' Kis küüllöböl ki szakadtott ér víz azon Küküllőnek régi járását ell mosván, és más felé ásván az árkat, igaz ab antiquo observált határát én meg nem mondhatom [Dombó KK; JHb XIX/6].

11. (földet) kimutathat; a putea arăta (parcela respectivă); (Feldstück) erweisen können. 1603: Albert mihalj sofalwj zabad zekel ... ezt wallia Az föld zenen meg mondhatnam az földnek a hatarat de Jnet nem Tudom [Uszt 17/29].

12. Isten ~ja Isten a megmondhatója; numai Dumnezeu stie; das weiß der Himmel. 1636: Isten mondhatná meg menyit bajlottam légyen véle, három három esztendőktől

fogva, mert minden kotás éneket kétszer kellett ki nyomtattanom [ÖGr Aj.].

megmondhatatlan I. *mn* el/kimondhatatlan; nespus; unaussprechlich/sagbar. 1571: vannak nemely falwk hataran chinalt molnok hol soha az eleott molnok nem voltak kyk miat faluknak meg mondhatatlan karok vagion [SzO II, 330 a székelység panasza az egy-hez]. 1662: Az fejedelemnek legdrágább köntösi ... drága clenódiumi ... málhákba kötöztetvén, vezeték-főlovaira málháltattak vala mellyeknek prédára való kelésekben is a fejedelemnek majd megmondhatatlan kára állíttathatik vala [SKr 373]. 1710: A fejedelemszöny^a pedig megmondhatatlan gyűlölséggel vala Béldi Pál ellen [Csh 127. — ^aI. Apafi Mihályné Bornemisza Anna].

II. *hsz* el/kimondhatatlanul; nespus de ...; unaussprechlich/sagbar. 1571: Effele keozteok vala sok Jspanoknak zabadosoknak vala zolgatiok ... voltak rajtok, kaloda es teomlech valczagok pedig raitok megmondhatatlan sokak [SzO II, 329 a székelység nemzet foly.]. 1658: Kegyelmed tekintsen az nagy Istenre s az én megmondhatatlan gyámoltalan állapotomra [TML I, 151 Bornemisza Judit Teleki Mihályhoz].

megmondható szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: (csak) az Isten a ~ja csak Isten a tudója; numai Dumnezeu ştie; das weiß der Himmel. 1676: feleségem ruháztatja s cselédimé honnét telik ki, csak az Isten megmondhatója [TML VII, 184 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1770: mennyi bajunk volt a vecturázás miá, mivel írtóztató árvizek, esős, sáros idők voltak ... csak az Isten a megmondhatója [RetE 231–2]. 1786: a Szolgabiro Horvat Imbre Uram artatlan Vén fejemet meg veret az mi rajtam soha meg sem eset, az Isten az meg mondhatója az itt véghez vinni szokot kegyetlenségeknek [Torockó; TLev. 4/13. 34].

megmondó vmit elmondó/közlő személy; persoana care spune/comunică ceva; Mittheiler. 1654: En, Uduarhely szeki Fűlei Daniel ... szabad ioakarato(m) szerint kötelezém magamot ... hagi ... eo Ngok meltosaganak az menyb(en) töllem lehet eoreghbitője, s, annak megh kisebbbedesere nezendő, s, károkra következhetendő dolgok(na)k ideje(n) kora(n) valo megh mondoia lesznek [Fog.; KemLev. 1430 David Janos kezével].

megmondogat többször megmond; a spune de mai multe ori; wiederholt/mehrmals sagen. 1710 k.: Megmondogattam az inasaimnak is, ha ki vészi eszében, hogy rá igen megindultam, pálcát nézek vagy keresek, menjen ki, szaladjon ki az ajtón [BÖn. 497].

megmondott I. *mn* 1. (fennebb) megnevezett; pomeit/descris (mai inawte); (weiter oben) genannt. 1508: Zwky Jsthwan az ew hwguyal egetembe, az Ew Mwsthoha annokot meg elegytette, Az fellywl meg mondot Zwky Jsthwan mynd leg rwhayarwl mynd kedeglen egebekrwl walamy wola es Atyanak penzebewl, vg myth, Adda, Egbe zamlalwan, hetwen foryntoth [Kv kömy.; EM XXIX, 261–3 Chéh István kezével]. 1542: mely feoldeket osztan a feliwl meg mondot Sepsy szekes byro meg Iktata mwnekwnk [Besenyő Hsz; HSzjP]. 1552: Barchay Gyerg' az feliwl meg mo(n)dath Thot meg teoltesse, es zwgothys chynaltassan azan Thora [Mezőszengyel TA; BfR]. 1569:

Chyereny Clara Azzonnis az Ew fyanak Jztrigy Janosnak Minden Atthay Jozagat ... megh Erezte az felwl meg mondot baldhely Reznék kwele ky wolna [Mányik SzD; IB VI. 225/13]. 1625: Czyouauval valo tilalmat teottom volt az fellywl meg' mondot ál peres ellen [UszT 74]. 1731: e meg mondot négy öreg Atyafiak égj Testvérik voltak [Ilondapataka SzD; TKI]. 1807 k.: a meg mondot két hold Földet ... testalta az okbol, hogy a Fia Economia-ra járván, nem volt ki innya adgyan hanem többnyire mind ezen Unakája látott hozzá [Sinfva TA; Borb. II Fűlep Mihály (49) ns vall.].

2. (fennebb) említett; amintit (mai inainte); (weiter oben) erwähnt. 1572: Attuk ez my leweleonetk pechye-tenkkel es kezeonk Irassawal megy erossitetet ky keolt fogaras waraba az feleol meg mondot Zent lwkach nap vtan valo cheterteken [SLt S. 10]. 1578: Een Genczy Kata Azzoni ... Attam egy Haz heliet ... zalagba flo VI Az witezló Zintaj Boldisarnak uala mikor az felől meg' mo(n)dott hat forintot óh kmeke meg athatnak minden per patuar nel kwl tartozek meg' bocztanaj [Perecsen Sz; Wlt]. 1587: Ezeon meg mondot Niolec keoblet attam varosz zamara [Kv; Szám. 3/XXXIII. 1]. 1771: A' már meg mondot Gátnak hibái és jukai, ugj a nagy silipnek el törött talpa miatt nagy jukak esvén el ment a' viz [Ádamos KK; JHb LXVII/166]. 1806: ammár fejebb is meg mondot idő(en) Mészáros Ats Joseffne bé tekintvén az ablokon ... látta az ágyban feküni ... másod magával Kerekas Máriskot [Dés; DLt 250/1808 Nemes Keresztes Susánna Pruner Mártonné (34) vall.].

3. kijelölt/tűzött; stabilit, fixat; bezeichnet/stimmt, festgesetzt. 1563/1577: Teonek Jlyen wegezesth hagi az Mennye per eo kozthok wolt, az Thorozkay Jozagnak ozlasarol, hogy az Mosthany Terminusrol halasztottak az Jeouendo Terminusra ... Jly conditionwal, hogy ha addegh atyafywy zeretbeol Megh igeneswlhetnek, Jo ha hwl nem Tehat az Thorozkay wraym az Jeowendeo megh mondot Terminuson, Semmi okon, Magokat nem abseltallyak (!) [Kv; Thor. VIII/2]. 1590 k.: az eo Bathia zagoni mihaly Ennekem verem hullasaert serelmembe Jgert wala Masfel forintoth kinek meg adasanak napia wala, keoteleis wala hat forint ha meg Nem adna az meg Mondotth napra [UszT].

4. (kötelezően) rögzített; stabilit (in mod obligatoriu); (obligatorisch) festgelegt/gesetzt. 1561: Ha ualamely legen az q vrat haragiaba el akarna es el hadna oknelkwel es az ura bozzusagara az meg mondot bwchw ket hetet Setalassal tolteneie el es az utan mas mesterhez akarna mennyi semmi kepen miet neki ne aggianak [Kv; ÓCart.].

5. (az előbbieken) kifejtett/részletezett; relatat mai pe larg; (im obigen) ausführlich dargelegt. 1553: Az fely(wl) megh mondot Zerzes zerynt es do(lg)aban El(...)lewl költ Koloswarat [Kv; BfR VI. 295/1]. 1560: walaky ezt meg nem Allana az feliwl meg Mondot dolgokat, Eot Zaz forint az keotele, Igie wezzen Beleie [Ebesfva; Ks 101]. 1590: J. p(ro)curatora hogy mjert mi(n)dennek vege volt azt megh haborította az fellyel megh mondot feleleti zereinth [UszT]. 1643: en előttem Sziluasi Andras Ur(am) Sarkeoz Janos Uramot, fellyül megh mondot dologhrol inte, es kere, hadgio(n) beket nekj [Doboka; JHb III/47]. 1792: a meg mondat mod szerint volt allapattyak [Aranyosrákos TA; Borb.].

6. birt. szr-os alakban; cu sufix posesiv; in Form mit possessiver Personalendung; vkitől említett/mondott; po-

menit/spus de cineva; von jm erwähnt/gesagt. 1812: Ezen már meg mondtottam, s meg határoztam Berket kétségen kívül való dolog, hogy mindég a Nagy Laki Reformata Sz Eklésia bírta [Nagylak AF; DobLev. IV/943. 29a Puskás Vazilie (50) jb vall.]. 1827: a néhai Dobolyi István ur töbnyire mind évessel ivással és részegeskedéssel töltötte idejét és életét és igen kevés segítségire volt a feleségének a külső gazdaság folytatásában, és a meg mondtottam elsőbb rendbéli le fizetett adosság meg szerzésiben és le fizetésiben [Koppánd AF; DobLev. V/1109. 5 Boros Mihály (43) zs vall.].

II. *fn* tbsz-ban; la pl.; in Mz: az említett dolgok; lucrurile amintite; die Erwähnten. 1787: Kilentzedet az Urasag(nak) nem adunk hanem tsak Xmat, a' meg mondtotakon kívül pedig mi egyeb ajándekot nem adunk az Urasag(nak) [M.bikal K; Somb. I]. 1807 k.: Szekelly Mihály Uram ... beszéllette, hogy minden dolgamat Marton a fiam viszi végbe(e), de néki tsak többetis hagyak ... A Meg mondtattaknál egyebet nem tudak [Sinfva TA; Borb. II Gombási Péter (26) ns vall.]. 1809: A több kérdésekre az már meg mondtattakon kívül vallani nem tudak [Aranyosrákos TA; Borb.].

megmordal megsebesít; a răni; verwunden/letzen. 1573: En bekési Istuan ... eztis tudo(m), mikor Tamas deakot meg mordalta, akort Tamas deaknal zemenj (?) Ne(m) volt kezebe [Kv; Tjk III/3. 110c]. 1585: Kadar Boldisar vallia, Latam hogy a' legheny Az Azzonra there es a' chakannial hozza wthe, Megh lata ezt Kelemen takach monda Ah essez hatt Az en feleségemet Akarod megh Mordallany [Kv; Tjk IV/1. 473].

megmordul felmordul; a ridica glasul; aufbrummen. 1760: (Illyés Endre) kezdés mondani a Hitnek formáját, de csak tétovázva, mellyért meg riasztván a Cancellista, megint Illyés Endré meg haraguván meg mordula, 's illyen szokkal ki méne az Házbol: En bizony nem esküszöm [Vártelek Sz; Mk 14].

megmorog rámondul; a se răsti la cineva; in anbrummen/ranzen. 1710 k.: A szeretet pedig és szerelem mindenik feleségemhez milyen volt, megmutatja az: soha egyiket is, nem hogy megvertem volna sőt szemben meg sem szidtam ... az első kétszer, ezt egyszer ha megmorgottam [BÖn. 494].

megmorzsál tönkrezúz; a zdrobi; zerschmettem/schlagen. 1762: valahol ne talályam mert meg morsálom úgy hogy Soha ember nem lesz belé [KV; AggmL B. 3].

megmos 1. (ruhaneműt) kimos; a spála (rufele); (Wäsche/Kleid) auswaschen. 1568: Anna Relicta gregory zabo ... fassa e(st) Ezt tudom hogy a mely Ingeth gatyath feyer vary Jmre az zolgayara fogoth hogy el vezet, azt en hozam hozta vala az zolgaya hogy meg mossam en meg mostam, es en magam haza vitte(m) neki [Kv; Tjk III/1. 173]. 1583: Maios Mathiasne eg eleo ruhat esmere meg Igiarho Janosnenal ... kerek Maiosnet az sok lo Azzoniok hog Ne thenne zegient raita, hane(m) holnap zepe(n) meg Mosna, es vizza kwldene Igiarto Janosne Neki [Kv; Tjk IV/1. 137]. 1602: Zakach Palne Cathus azzony ... thudgya amely ruhat ez fabian hazine le ranta az seowenireol aztis ... Salane megh mosa [Kv; Tjk VI/1. 597]. 1629:

mikor Bötueös Istuanne az halalra rea valt vala, engen (!) kere hogj hijam fel az leaniat Ersebetet, s ugj hiua(m) fel, hogi megh mossza az Annia felső ingett ... s ing alliat s el vüve Ersebett, s megh mosta [Mv; MvLt 290. 185a]. 1738: Valami vásznat adott volt Lonai Joseph Ur(am) az én Feleségem(ne)k hogy be marcsa s' meg mossza [Galac BN; WLT Lazar Stephan (40) jb vall.]. 1780: Belenyési Aniska Aszszony magokhoz hivatott mikoris kere hogy egy Nemes legyenek egy ingit meg mossam meg szárazszam és ki simitsam [Berekeresztúr MT; BetLt 6 Sophia Varga (26) vall.].

2. (edényt) elmos/mosogat; a spála (vasele); (Geschirr) spülen/abwaschen. 1573: Peter kannayarto Azt vallia hogy ... az palazkokat ... ely hozzak bort teoltenek bele ... hat meg vezet az bor benne, Esmet vyzza aggyak neki hogi Jobban Mossa, Eo esmet meg mossza [Kv; Tjk III/3. 152]. 1574: Anna zemlye Syteo Istwan zolgaloia Azt vallia hogy mykor vachoraltak volna, Az talat talnert fazakat Niassat egybe zetteneq ky hoztak meg Moztak es Be vyttak [Kv; i. h. 329].

3. (bőrt) mos; a spála (piei); (Leder) waschen. 1729: tudam azt hogy Dobrota fia Dobrota, mivel Szóts mester ember vit valami bőreket az patakra meg mosni [F.Árpás F; TKI BB. XIII/15 Ónya Móga (30) vall.].

4. (húst) kiáztat; a înmuia în apă (carnea); (Fleisch) wäsem. 1774: húst vett volt egy ember s háromszor mosta meg tisztá vizben s mindenkor vérré változott a víz [RetE 328].

5. átmos; a spála (bine); durchwaschen. 1762: Marika Péter találta volna meg a pénzt és a Felesége édes téjb(en) meg mosván Szarogatta [Gyeke K; Ks].

6. lemos; a spála (cu ceva); abwaschen. 1584: Sophia Nagy Leorinczne vallia ... pulacher Istwanet Mossa vala az Mosso Azzony, Zabo Martonneis kery vala, ketszeris zolita vegre ky Mene ... kery vala hogy le wilyón es meg mossza [Kv; Tjk IV/1. 233]. 1590: az Vra mo(nd)gia vala az feleségének este kwrwa te giakrobba(n) vagy agiasa Pribeknek ne hogy neke(m) az feleségem mo(n)da hogy vgya(n) el hid hogy mikor kel megh mossom az labatt velleis halok [Szu; UszT]. 1637: azt mondotta volna modouajne, hogy megh mosta volna az katona farkat szenes vízzel | meni be s mosd meg az katonának az szerszamat szenes vízzel [Mv; MvLt 291. 117]. 1761: Darabont Vonulne az oláh Deáknát arra a babonaságra tanította hogy mossza meg a' szemérem testi sós vízzel, s az Urának adgya bé s meg nem veheti [Gyeke K; Ks 4. V. 20]. 1846: Virág ortáját a' vértől meg mosván azt vízzel szitatta míg a' patikából flastromot hoztak s azzal bé ragasztotta [Dés; DLt 530/1847. 19].

7. vki fejét ~sa átv is fejet mos vkinek; a spála pe cineva pe cap; js Kopf waschen. 1710 k.: A fejemet talán huszonöt esztendeje van, hogy meg nem mosták [BÖn. 522]. 1726: ha tsak ennyiben hallottam volna oda be bizony meg nem állottam volna hogy jól készült Lugal meg nem mostam volna a fejét Battyámnak, akár mint Sziszegett volna [ApLt 2 Henter Dávid Apor Péterméhez]. 1734: az Urfiak mikor ki jöttek a Collegiumbol fejeket meg mosta, meg fesülte [Szentpál K; TKI].

8. bedörzsöl; a face o fricțiune, a fricțiunea; einreiben. 1737: Kama Antalne Aszonjom Labat Egyebel nem orvoslottak, hanem tisztá Egetborral meg mostak az után Apro soval jo vastagon be hintettek Annak utanna ismet Egetborral kimostak [Somlyó Cs; ApLt 2 Léstyán János Apor Péterméhez]. 1798: Számoila Mandanét Vaszfília két rét

fogot ostorával mind addig verte míg a' keziből ki törött az ostor Nyele Másnap ezen meg verettettett Asz(sz)ony hozzám jött, és kért engemet hogy pálinkával Mossam meg [A.árpás F; TL. Maria conjunx prov. Michaelis Gosztáje (45) vall.].

9. (lovat) lecsutakol; a spála/curáta (calul cu șomoioi); (Pferd) abputzen. 1594: Janchi Seres Caspar Jnassa vallia ... kwleot vala az vram az loual az Zamosra hogi az louat megh mossam [Kv; TJK V/1. 469].

megmósáltat bábaasszonyi ténykedést végeztet vkivel; a pune (pe cineva) să dea ajutorul necesar unei femei la naștere; jn als Hebamme betätigen lassen. 1724: az Leányt vittek a Bethleni Tömlőczben s ott szülte ezen Mihályt egy bátya alatt nem kaphatván Bábát egy szegény Omlás-allyi Gyugy Jonásk neuű emberel mosáttatták meg, én szememmel láttam(m) mert akkor Bethleni Béres voltam [Kiskájon SzD; BK Kiskájoni lev.].

megmosat 1. a pune (pe cineva) să spele ceva; waschen lassen. 1593: Sophia Ach Antalne leania vallia ... Saswari Lukachnak az labat Cassai Catus egi leannial meg mosatta es szepen kendeouel meg teorlette [Kv; TJK V/1. 333]. 1657: éjjel érkeztem ki Háromszékre egy emberséges jó öreg özvegy székely asszony házához, az ki nagy emberséggel látván, lábaimat megmosatá jó ággal tarta [KemOn. 187].

2. kimosat; a pune (pe cineva) să spele (vasele); auswaschen/spülen lassen. 1574: Marta Zalay Mihalne ... vallia ... latta hogi Eccher az talat meg Mosatta [Kv; TJK III/3. 382].

3. lemosat; a pune (pe cineva) să spele ... ; abwaschen lassen. 1595: foldoztattam az harom zobabelj üüeg Ablakokat, és az Chrystal üuegeket meg mosottam Vüegges Nemet Janossal | Mosottam meg az felső hazban az sok feles Aztalokat, és az kö és mezzel megh czepegetett padokat [Kv; Szám. 6/XVIIa. 254–5 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1597: Teólchieres Adammal foldoztattam meg a' Tanachy haznak az also hazbeli Cristali Ablakokat ... Megmosattam ez Ablakokat [Kv; i. h. 7/XII. 23 Filstich Lörinc sp kezével].

4. felmosat; a pune (pe cineva) să spele ...; aufscheuern lassen. 1793: a Léányak Házát meg meszeltettem s az padimentumát meg mosattam [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

megmosatás 1. gabonamosatás; spálatul cerealelor; Kornwaschen. 1832: arra nézve is Commissiot instállok, hogy annyi cseléd gabona rostálattására, megmosatására, és Viszont megszaroztatására ... adassék hatalom nékem a külömben kevés napszámból szakasztani [Torda; IB. Demény János tt lev.].

2. bedörzsöltetés; fricționare; Einreibung. 1798: Vaszfília meg halván hogy az ő altala meg verettettett Aszszonyt pálinkával meg mostam, 's karjait be kötöttem, e' képpen fenyegetett: várj meg ilyen amujan adta Lotyoja mert ha kezemre kerthetlek tudd meg nem lesz szükséged pálinkával valo meg mosatásra: mivel kínos halállal kellették kezém között meg hálnod [A.árpás F; TL. Maria conjunx prov. Michaelis Gosztáje (45) vall.].

megmosathat szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~ja vki fejét (az ostromlót) lúggal nyakon öntheti; a

putea turna leșie pe capul (asediatorilor); (Anstürmer) Lauge über den Hals gießen können. 1662: (A) levélben iratik vala: az ellenség ... már a lövéssel annyira ment, és úgy megrontotta, amely bátyát lőtetett, hogy az ostromláshoz immár jobban nem kívántatik, de én is innen belől olly lúgot s olly feredőt készítettem nékiek, ha eljönnek, megmosathassam fejeket [SKr 249].

megmosatik kimosatik; a fi spálat; ausgewaschen werden. 1761: az mely pama haj p(rae)tendaltatik hogy az szapullobol lugoson ... el lopatott volna ... tovább egy hétnél lattatott az I. pinczéjiben az hordon heverni, mely annak utána az I. szolgálójától meg mosotat [Torda; TJKt V. 47].

megmosattat 1. megmosat; a dispune să fie spálat; waschen lassen. 1702: az ki rühes agarak vadnak ot az peczér inassal mosatasd meg bizd mihokra, ha dohány nincsen vétes büdös követ agy nékiek s mikor meleg van akkor kenyek és minden harmad nap mosatasd [Ks 96 Kornis István feleségéhez].

2. (halottat) lemosat; a dispune să fie spálat (mortul); (Toten) abwaschen lassen. 1820: ő Nagyságának halálakor én ott lévén, én vettem le az ágyból, én mosattattam meg, és nyujtoztattam ki [Várfva TA; JHb 48 Biró Zsigmond (49) hűtes assz. vall.].

3. (gabonát) mosat; a dispune spálatul (cerealelor); (Korn) waschen lassen. 1841: 20 véka Tiszta gabonából, midőn meg mosattattam, rostáltattam, mint lisztnek ugy semle lisztnek őrlöttem [Görgény MT; Bom. G. XXIVc].

megmosattatik 1. lemosattatik; a fi spálat; gewaschen werden. 1662: a király^a teste ... a fővénytől, sártól megmosattatván, s jó illatú drága kenetekkel megkenettetvén, a királyok temetőhelyébe nagy tisztességgel temettetett vala [SKr 75–6. — ^{II}L. Lajos].

2. (aranyrög) kimosatik; a fi spálat/extras (aurul din nisipul riurilor); (Goldklumpen) ausgespült werden. 1756 k.: Gyakorta meg történik hogy a' Gazdák kárt vallanak Stompjaik körül, ugymint Stompak meg ásattatnak, meg lopattatnak, fotak meg mosattatnak, és a Stompak körül valo Eszközök, készségeik elvesznek [Bom. XXXVIII. 8 az abrubányai bányászok törv.].

megmosdat 1. (betegét) lemosat; a dispune să fie spálat (bolnavul); (Kranken) abwaschen lassen. 1587: Margit Bernard doctor Zolgaloia vallia ... Kowach Imreh huswet Napian Syrwa leowe be, vram megh mosdata, es ot Eowek [Kv; TJK IV/1. 593].

2. (étkezés előtt) kezét mosat; a pune să se spele pe mîni (înainte de a lua masa); (vor dem Essen) Hände waschen lassen. 1736: Mikor osztán rendet állottanak, az pohárnok eléállott az mosdó vízzel es kendővel legelsőben is az leányokat és asszonyokat megmosdatták [MeTt 324].

megmosdik megmosakodik; a se spála; sich waschen | kezét mos; a se spála pe mîini; Hände waschen. 1589: Matias deak ... Mydeore ozton haza menenk, Mosdo vizet kire megh mosdek [Dés; DLt 226]. 1593: Anna azzoni Merai Tamasne vallia Eccer vaczorara oda menek ... be iuta az leginj meg mosdek, le wle, Egi kis vartatua be iuta az Azzonis meg mosdek, es le wle [Kv; TJK V/1. 331–

2]. 1736: Megmosdván a fejedelem^a, vagy predicator vagy arra tanított pohárnok inas az asztaláldást szép halkal elmondotta [MetTr 335. — ^aÉtekezés előtt]. 1809: meg mosdom mert ma mézáraskodtam [Dés; DLt]. 1846: Virág László a' Vértől meg mosdott s pofáját mely erőssen meg volt hasítva umslagolta [Dés; DLt 530/1847].

megmosó lemosó; care spală (ceva); abwaschend. 1797: Az Házakot és azoknak ablakait meg mosso Czigány-nén(ak) 4 Rf [Déva; Ks 96].

megmosódik megmosakodik; a se spăla; sich waschen. 1599: Catalin Asszony D. Bernardus Iacobinusnak hazas tarsa vallya ... halúa(n) az nagy szayt, hazamhoz fútek, hat Sombory Farkas szolgálj veresek, meg mosodanak [Ky; TJK VI/1. 330a]. 1756: Németi István Uram ... az Út közepin a' Sárba dőlt fel emeltem a' Sárból 's bé vezettem a' Patikába, s ott meg mosódván kéré a' Gazdámot: hogy késértesse ő Kegyelmit haza velem lámpással [Kv; Mk IX Vall. 39].

megmosogat 1. lemosdat; a spăla (pe cineva); abwaschen. 1644: (Az asszony) monda hogi az Ura veszi fel s eő mosogatia megh [Mv; MvLt 291. 421a]. 1752: ugj oda hatta volt Marinka a' gyermekeit, hogj az Sebek és tetvek el töltették volt ugj an(n)yira hogj nem szenvedhettem ... hanem meg mosogattuk őket [Abrudfva AF/Abrudbánya; Ks]. 1846: Virág László véresen vissza jött a' fogadoba ... s még ottan nállam mosogatták meg a' vértől [Dés; DLt 530/1847. 15].

2. lemos; a spăla; abwaschen. 1630: mikor megh holt vala az Menieczke, en Mosogata(m) megh s ugj ölteöz-teteők fel [Mv; MvLt 290. 220a]. 1653: a székelylek a Cardinalis^a fejét oda vitték volna a vajdának, haraguvék rajta a vajda, hogy elevenen nem vitték oda néki A székelylek a testet is oda vívék, és megmosogattván szépen, oda varrák a fejét a derekához [ETA I, 53 NSz. — ^aBáthori András]. 1684: ha en megh halok az kik megh mosogatnak azok(na)k is az Papnak hagiok egy tallert [Torockó; Pk 7]. 1755: hitván dög testemet amint Sokan Szokták feresztéssel ne mocskolkodgyanak, hanem Abrázatot, kezeimet meg mosogattván, tegyenek tiszta inget labravalot reá [Ks 14. XLIIIb Haller János végr.].

megmosolyodik elmosolyodik; a incepe să zîmbească; zu lächeln anfangen. 1618: Mikor ezeket Szölfikár meg-mondotta volna, megmosolyodék rajta az pasa, és erre absolute egyet sem szóla | Hogy ezt mondám, ismét meg-mosolyodék, s monda nekem^a [BTN² 144. — ^aKöv. a részl.].

megmosott mosott; (care a fost) spălat; gewaschen. 1648: Vagyon az varban megh mosot buza szuszekokban cubili 35 [Fog.; UF I, 914].

megmotoz 1. átkutat; a percheziționa; durchsuchen/for-schen. 1837: házát, 's Telkét szemesen meg matozva [O.lápos SzD; RKA 35]. 1838: minden ottan lévő embereket, kik azon szálláson voltanak ugy engemet is meg motoztanak, meg kerestenek [Nagyak AF/Ne; DobLev. V/1221. 5] | Meg találá Minket ... Torotzkai Bosla Ferentz Uram Alexa Nevezetű ketske Pásztor a es biztassa s kéré azon hogy ... rosz Ember által tetemes Ketskebéli kára

történt, hogy az (!) Matoznok meg s tennők írásba [Asz; Bosla].

2. felkutat; a scotoci, a căuta peste tot (pentru a găsi ceva); erforschen | kutatással megtalál; a găsi în urma percheziției; aufspüren. 1843: eljövén ide Bágyonba valami Szalmájában ellopott gabonát megmatozni — itten a mato Ilia Sándorhoz ment [Bágyon TA; KLev.]. 1851: a' dohanyal mit tsinaltál az Istenért nehogy meg matozák ad bé [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

megmotoztat (elveszett holmit) felkutatatt; a dispune efectuarea unei percheziții; (verlorene Sache) ausforschen lassen. 1843: bányia miért Matoztatta meg kairait mert fél attol, hogy Kis Siga fel gyujtja szabadulása után [Bágyon TA; KLev.]. 1844: Balog Mosinak az Szallannája el vesz-vén meg Matoztatta s nállam egy Kis Kosárba talált egy darabatskát a Matozo Hűtesség [uo.; h. Nutzuj János (21) vall.].

megmotoztatás átkutatás; percheziție; Durchforschung. 1840: a többbit meg matoztatásom alkalmával mind vissza adtam a károsnak [Dés; DLt 1073].

megmozdít 1. (helyéről) elmozdít; a mișca (din locul unde se află); (von der Stelle) wegrücken. 1743: a szekerben hogy meg mozdított kettőt hallám hogy horszanta a házban edgyet, de miképen és mi miatt lőtt ő kegyelmének halála semmit eszre nem veheték [Szentlélek Hsz; HSzjP Vizági Kováts Mihály (40) pp vall.]. 1781: az Abosfalvi Mihály mester már bé is rakta volt a malomnak fundamentum Talp-fáit ... 2 tzőveket belőlle a' viz meg is mozdított nem lévén elig hoszszak, a' viz a' gyűkerit ki mosta [Mihálcfva AF; Eszt-Mk]. 1792: ha gonosz emberek meg nem bontották volna, s helyekből ki nem hánták, mozdítják vala ... azon Zugot a Viz meg nem mozdította volna, máig is épen látná a Tanu ? [Szászkerked K; LLt Csáky-pér 224. L. 25 vk]. 1852: Egy földről is magok gabonájokat^a mind addig, míg a' tulajdonos Urét bé nem takarították meg mozdítaniok nem leend szabad [Ne; DobLev. V/1345. — ^aA részes művelők].

2. (fejedelemségre az országba) behoz; a aduce (în țară ca principe); (zur/für die Fürstenwürde in das Land) her-einführen/bringen. 1657: Látván azért reménsége kívül az dolgot succedálni Bethlen István, megírta ugyan elég tempestive fiainak, hogy Rákóczi meg ne mozdítanák^a [KemÖn. 127. — ^aI. Rákóczi Györgyöt 1631-ben].

megmozdítás mozdítás; mișcare; Fort/Wegbewegen/rücken. 1762: azelőtt hogy a lélek kiszakadott belőle, az egyik kezének megmozdításával beszélett^a [RettE 134. — ^aRettegi István].

megmozdíthat 1. mozdítani képes; a putea mișca; be-wegen können. 1794: a Nyak perecz ketté volt törve, melly mián az az egész Kezét még tsak meg sem mozdít-hatta [Somlyó Sz; BfN dobozott anyag X].

2. nyugalmából kimozdíthat, tettere készíthet; a putea determina pe cineva să acționeze; zu einer Tat nötigen/an-treiben können. 1662: hazájokhoz tartozó kötelességekről meg nem emlékeztvén, az igen hatalmas ellenség jövetele őket semmiben meg nem mozdíthatá [SKr 434].

megmozdíttatik el/kimozdíttatik; a fi mișcat/deplasat/mutat; ab/weggerückt werden. 1746: eo Naga Malma, a'

miolta az eő Nga birodalma alatt vagyon egykor felyebb vétetett és meg ujítottott, de ugyan tsak helyéből, vagy régi fundamentumából meg nem mozdítottat [Ádámos KK; JHb XIX/7].

megmozdul 1. a se mişca; sich rühren/bewegen. 1590: Latam hogy Pribek Gergely hozzaia leowe az kerezihez de nem twdhata(m) Jettembe(n) ha talalaie vagy nem az kezretet lata(m) hogy megh mozdwlá [Szu; UszT]. 1736: (A fejedelem) órákot igazgatott. Sok óra volt a házában; az többi között egy az asztalán állott, mint egy bojtos kicsin kutyácska, mikor ütni kellett, megmozdult az asztalon valahány óra volt, annyiszor az száját feltátotta s annyit ugatótt [MeTr 337].

2. (magzat) mozogni kezd; a începe să se mişte (fătul); (Leibesfrucht) sich zu bewegen beginnen. 1582: Vrsula Bere Ricta Antony Zeoch ... fassa est ... az Lucza eoaleben haytam az fēmet Azon keozbe erzem hog az giermek Nalla megh mozdula [Kv; Tjk IV/1. 38].

3. helyéből kimozdul; a se mişca din locul unde se află; sich von der Stelle rücken. 1625: Filstich leorinc Vr(am) boltianak ... az Ajto mellicke Igen meg mozdult vala, es azt be chinaltattuk [Kv; Szám. 16/XXX. 20]. 1638: Az talp fat lattam hōgi megh mozdult [Mv; MvLt 291. 163b]. 1771: halatam ... hogy haza felé hajtván egy tőkehez surlodék az ökör, az tőke meg mozdulván az praetendalt csábeli ökre Medve István eő kigyelmanek le esék és a tőke az Lábára [Mezőmadaras MT; BK]. 1781: az első Silip vagy is Zápor tartanak 2 tővekke meg mozdult mert kurtá lévén a' fa nem verődhetett bellyebb [Mihálcfa AF; Eszt-Mk]. 1832: Ha az Vas Berbétsnek fogantyuja helyből meg mozdult, helyre állítását eszközölhetem [Dés; DLt 951].

4. elmozdul, helyét elhagyja; a pleca, a se duce; sich fort/wegbewegen. 1662: nagyon bizakodván, s az ellenségnek erejét ahhoz képest nem is nagyon vizsgálván, sok helyekbeliek házoktól meg sem mozdulnak vala [SKr 536]. 1801: nem kellene a' pénz vételéig Velentzéből megmozdulni ... mert ... bajosabb a' pénz dolgát igazítani [Kv; SLt 17 P. Horváth Miklós öccséhez]. 1809: (A) Conscriptoria ki rendeltetem vala de az Katonáság mellől meg nem lehetvén mozdulnom más subjectumot ezen Munkának végben vitelére ... méltóztasson ki nevezni [SZkr; UszLt ComGub. 16/2]. 1831: én azon ejtzaka a Guja mellől meg nem mozdultam [Dés; DLt 332. 3].

5. vki földjéről ~ (jobbágy) földesurát elhagyja; a părăsi stăpinul feudal; (Leibeigener) seinen Feudalherm verlassen. 1616: Vgi keőtdőtem magamat ezek az Jambor szemlilie előtt, Hōgi Ha en megh mozdulnek az w kegielme Fwldirwl, engemet w kegielme ... minden Helliiken mint Hūti Hagottat megh foghasson es kergethessen [Melegföldvár SzD; SLt EF. 3].

6. (katonaság) megindul; (despre armată) a porni, a se pune în mişcare; (Militär) sich in Marsch/Bewegung setzen. 1678: az ide begyűjtött hadakra is volt panasz ... Valóban oszolniak; az ki keredzik, el bocsátják ... ma meg mozdultak [TML VIII, 93 Macskási Boldizsár Teleki Mihályhoz] | Az tábor inset megmozdul minden bizonnal jövőv hēten [i. h. 176 Bessenyei Mihály ua-hoz Konstantinápolyból].

7. kb. mozdulni képes; a se putea mişca; sich bewegen können, bewegungsfähig sein. 1727: nem régen Szebenben való letünkben ket nemet uty annyira megh pāl-

czasztak hogy ellig mozdult megh csudálkozásra méltó dolog volt [Darlac KK; ApLt 1 Apor Anna anyjához].

8. elindul; a porni; sich fortbewegen. 1591 u.: (A) loua epp lo es sem(m)i gonoz erkölche ninczén, hane(m) az eggik labauál mikor megh mozdul santal de mi(n)dgiart el mulattya [UszT]. 1771: Barbocz Simon fát vitt ... Látom hogy egy csutakban meg akadván az szán akkoron alig az hasa alá szura az vass villával hogy mozduljan meg, de én többszer ... nem láttom, hanem a mint szokás ökröt ostonnal ütette [Mezőmadaras MT; BK. Bean Kosztin (25) zs vall.].

9. arrébb mozdul; a se disloca/deplasa/mişca; sich weiter bewegen/rücken. 1796: Ezen helynek meg vásárlása után nagy költséggel és sok bajjal, az egész hely körül, és közepén mélyly sántzokot ásattattam, még pedig nehéz felelmek között, lévén benne oly nagy ingoványok, mellyek őt s hat ölnire megmozdultak ha fen valami erő által érettetek [Kv; KvLt Prot. oec. pol. III/3. 359 Sikó István kérelme].

10. a hó ~ a hó olvadni kezd; începe să se topească zăpada; der Schnee beginnt zu tauen. 1836: mikor itt a hó meg mozdul már élik az ingo marhák oly sok jó fű terem [Nagybacon Hsz; HSzJP Nic. (Nyika) Veress (34) vall.].

11. mozgolódik/fellép vmi érdekében; a face/întreprinde ceva pentru ...; in js Interesse auftreten/Schritte tun. 1674: Csemel uram harcza elég mocskos materián indult. Egyébiránt hogy böcsületi mellett megmozdult, bizony jól cselekedte [TML VI, 571 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1710: a két száz úmak kevés gondja lón a reformáta reli-gióra, mint azelőtt, csak ők a magok religióját oltalmaz-hassák, a református urak is könnyen elműläták, holott ha vala egyszer, akkor kell vala megmozdulni religiónk mel-lét [CsH 418. — 1708-ra von. feljegyzés].

12. felindul vmin; a se nelinişti/tulbura; sich aufregen. 1619: új levelet kell fundálnom Szöfifikárral és valami ratiókat feltalál(n)unk az Felséged ótalmára és igaz ügyére Erdélynek s Magyarországnak, Csehországnak, de most azt kell adnunk bé az három embernek: muftinak, hocsának és kezlár agának — mert az úgy megmozdult, hogy szinte most agitálattik keményen az fényes Portán [BTN² 337].

megmozdulás megindulás; pornire; Fortbewegung. 1795: (Az) öszve todult temérdek jég meg mozdulásával az Exponens Aszszony eő Nsága ... nagy költséggel fel épült drága vámos hidgyát nagy erővel érdekelvén majd majd végső pusztulásra s veszedelemre hozná [Ádámos KK; JHb XIX/49].

megmozdulhat mozdulni képes; a se putea mişca; sich bewegen können. 1710: hirtelen leesém, a kőgrádicsban úgy megütém az oldalomat ... két hétig feküdtem, az ágy-ban magamtól meg sem mozdulhattam [CsH 439]. 1753: a' Sz. Isten Sullyos, de igaz ostonai őt esztendőktől fogva, annjira obruáltanak, más ember Segitsége nélkül meg sem mozdulhatok [Eszt-Mk Cserei lev. Cserei Mihály nyil.].

megmozdulhatatlan 1. megváltoztathatatlan; irrevoca-bil, de neschimbat; unabänderlich. 1678: Dévát, Hunyadot, Gyalut ... Vingárdot kívánjuk denomináliter az nemes országtól és az fejedelemtől erős megmozdulhatatlan assecuratiók s kötések alatt [TML VIII, 4 Zólyomi Miklós Teleki Mihályhoz Konstantinápolyból].

2. ~ná tétetik lakóhelyéről el nem mozdulhatóvá tétetik; a fi privat de dreptul de strămutare; ortsgewunden gemacht werden. 1841: (Az abrufalvi, bucsumi és kerpenyesi jobbagyok) illető törvényes előjáróiknak szoros intézeteik által megmozdulhatatlannokká tétetvén, illetén szerencsétlen állapotjokat személyesen sohol, annál kevésbé tehát Felség legkegyesebb színe előtt el nem mozdíthatják [VKp 59 Varga Katalin foly. a császárhoz].

megmozdult megindult; care este pus in mișcare; sich in Bewegung gesetzt. 1763: Az IIsok minden kötelesség kívül gazda nélkül meg indulván Kolosvárról az onnan meg mozdult Mitiával, oda, a hova disponaltatott azon Transport, kikis mint Tabor utan valok más nap, mint suspecta személyek, s' paráznák el fogattattak [Torda; TJkt V. 176].

megmozgat 1. megmozdít; a mișca (puțin); bewegen. 1630: En ezen ez el mult Czeöteörteökeön talalta(m) rea az gismekre^a az kamora szekben s megh ugyan megis mozgata(m) az villával, az kezett [Mv; MvLt 290. 191a. — ^aMegölt gyermek holttetésére].

2. (hivatalos eljárást/pert) megsűrtet; a urgenta (o procedură oficială/un proces); (amtliches Verfahren/Prozeß) betreiben. 1662: (Boldvai Gergelytől) erős hitlevelet vévén, hogy sehova addig nem menne, míg palatinus által is római császár öfelsége környül is a dolgot meg nem mozgattá s az Kassához tartozó tizenhét vármegyét felőle meg nem találá [SKr 588]. 1806: A' Krassai ellen valo Pert meg mozgattam, és 100. aranyokat ígertem a' Referensnek tsak hogy az elébbeni Ítélet tételt a' novum mellett meg állítsa [Ks 94 Thuroczy Károly lev.].

3. átv megbolygat; a răscoli; aufrühren/wühlen. 1678: most az mint látják hiszik Istent mostan felettébb pénzt gyűjteni szerető igazgatók életében olyat visznek véghez, kik alig remélhettek volna, melyet más időben csak megmozgatni is nem merészelettek volna [TML VIII, 70 Kapi György Teleki Mihályhoz].

megmozgattat helyéből kimozdított; a face să fie mișcat din locul unde se află; von der Stelle weg/fortrücken lassen. 1761: Gr. Teleki Mihály úr Gyéresen valami boltzatot vagyis oszlopot megmozgattatott volna a végre, hogy valami inscriptiós követ beletétessen [RettE 125].

megmozgattatik át/megvizsgáltatik; a fi examinat; durchforscht/geprüft werden. 1662: a fejedelem válaszára két úttal is replicálni kényszerítettvén a vármegye, végre majd minden moldvai, havasalföldi, lengyelországi az országra közönséges romlást hozó hadakozásoknak törvénytelen indítások megmozgattattak vala, annyira, hogy utoljára hogy vele Váradon ecclésiát követessenek nagyon exprobalta, szemekre hányta volt [SKr 459].

megmustrál 1. (hadsereget/hadi népet) megszemlél; a trece în revistă (trupele); (Heer/Kriegsvolk) mustern. 1587: Mikor az varmegie nepet megh mustralak, kezitetu(n)k akkor ket gyalogot es egy louagot az Jozagrol^a [Kv; Szám. 3/XXXII. 11. — ^aA város három jb-falujából, A. és F.füléből meg Asszonyfáról (TA)]. 1635/1752: Mikor szegény meg holt Gabriel Fejedelem ... a Székely Urait a Fogarasi Hidon generaliter meg mustrálá ott voltam elő Felsége után én is Fogarasban [Miklósfva U; LLt]. 1644:

(A) gyalogokat Enyicke nevű falun megmustrálván, hópénzeket megadtam [Kv; KvE 174 LJ]. 1653: harmad napra megmustrálának bennünket, és három hópénzt adata egyszersmind Nagy András által a fejedelem [ETA I, 107 NSz]. 1674: Az régi német Gyalogokat, Ítem az Magyar és személy gyalogokat meg mustrálván szám szerint uóltanak ennyi személyek [Utl]. 1677: Noha Istennek hala ... edes hazankra közelítő veszedelmet nem tudunk mind az által akarok kglteket serkentetni, kötelessége szerent valo gond viselesre. Parancsolvá(n) igen serio Tisztii alat levő hiveinket hoszsas haladék nélkül must-rallya megh A lovas(na)k ne csak sozval, hane(m) uga(n) valosaggal légyen lova ... s fegyvere [UszLt IX. 76. 7 fejj]. 1705: A generál is pedig a hadak eleibe kiment és megmustrálta őket odaki [WIN I, 389]. — L. még CsH 173.

2. (hadsereg) szemle alá kerül; a fi trecut în revistă (trupele); (Heer) gemustert werden. 1588: Az my kegyelmes feiedelmeónk az Erdely wayda Somliay Bathory Sigmond 1587 Eztendeóban Orzagawal vezetete volna, hogy minden varmegyekben leweó hywey megh mustralanak [Somlyó Sz; WLT]. 1663: mivel pro 25. praesentis az egész ország hada Fejérvárnál mustrál meg, én is oda megyek [TML II, 585 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

3. felülvizsgál; a controla/verifica; überprüfen. 1669: az vármegyét is meg kell mustrálnom, hogy másszor ne fáradjak ki: Máramaros felé kelletik mennem [TML IV, 486 Teleki Mihály Veér Judithhoz]. 1710 k.: Teleki ... egy pátenst szerzett Béldinek, melyben Béldi authorátitak arra, hogy a székely székeket megmustrálja, és mind fő s alábbvaló székely tisztiek tőle függjenek, mint főgenerálislól [BÖn. 676–7].

4. alaposan megnéz/szemlél vkit; a inspecta pe cineva; in gründlich ansehen/betrachten. 1595: Hogy meg Mustralak az Lowagot, Attam sziúra, mellyel az rész Dobot fel köteszték az loora d 3 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 136 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

megmustrálhat 1. (hadsereget/hadi népet) megszemlélhet; a putea trece în revistă (trupele); (Heer/Kriegsvolk) mustern können. 1671: Édes Bátyám uram értem, az mustra felől mit írjon ... én bizony ... bizonyos számot ott hagyván, mind az radnóti vagy dátasi rétre hivat(nám) mustrára s kikeresném, ki dolga, ott megmustrálhatnák mind őket, hadd lenne kétszer fáradások [TML V, 553 Bornemisza Anna fejedelemasszony Teleki Mihályhoz].

2. (megszemlélés céljából) megmutathat; a putea arăta (spre contemplare); (zwecks Betrachtung) zeigen können. 1663: édes Asszonyom Anyám, most gyönyörködhetnék Kegyelmed az unokájában, már jár, csentalankodik, de én nem hiszem, éljen sokáig, mert oly okos, el nem hinné Kegyelmed. Az Isten bár csak addig el ne venné, míg Kegyelmednek megmustrálhatnám [TML II, 425 Teleki Mihály Teleki Jánosnéhoz].

megmustráltat 1. (hadat/hadi népet) megszemléltet; a dispune trecerea în revistă (a trupelor); (Heer/Kriegsvolk) mustern lassen. 1599: Mustraltattuk megh az varas nepet Biro vram Hagasabol [Kv; Szám. 8/XIII. 44 Szabó András sp kezével]. 1648: Kegyelmed levelét elvöttük, az kurtánok hópénze dolgából való írását értjük; azért ott hetek el telvén, mustráltassa meg Kegyelmed őket, és jöjjenek hozzánk hópénzekért, el hozván az registrumot is vélek [Veress, Doc. X, 210 II. Rákóczi György Kemény Jánoshoz].

2. mustrát/hadi szemlét elvégeztet/megejtet; a dispune să fie executată trecerea în revistă; eine Musterung ver-richten/durchführen lassen. 1659: Az mi pedig, édes Öcsém uram, mustra dolgát illeti, azt igen jól cselekedte Kegyelmed, hogy megmustráltatott az én jószágomról is, mivel magam is úgy akarom, hogy az ott való jószágomról abban a vármegyében üljének fel [TML I, 433 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1682: 22 May meg mustraltatván ez szerint fizetetek [UT].

3. (katonaállítás céljából) szemlét tartat; a dispune o triere (în vederea recrutării); (zwecks Soldatenstellung) muster lassen. 1581: Miert hogy penigh bodogh az varas a ky az bekességnek Ideye(n) gondolkodyk Az hadakozas felől, Azert eo kegmekis hogy valami veletle(n) dolog es hertelen valo vezedele(m) ne essek raytunk vegeztek eo kegmek hogy az fertalyokat Byro vr(am) ez Alat, mygh az vram meg lónek megh mustraltassa, es Egy egy fertalt egy nap megh latogasso(n) es mінде(n) tyzedből egyget egyet valazzon Biro vra(m) tanachyawal [Kv; TanJk V/3. 241b].

megmustráltathat mustrát/hadi szemlét elvégeztethet/megejthet; a putea dispune efectuarea inspecției trupelor; Musterung/Heerschau durchführen lassen können. 1629: az el mult esztendeőkbenis kwlőmb kwlőmb fele sok dolgaink miatt hwseghteket megh ne(m) mustraltathattuk rendeltünk keglmesen hwseghteknek Generalis Must-ratt, ez mostani Pwnkeősd utan valo Szeredara ... az Barothi rēten lenni, Keglmesen hadgiuk annak okaert mind fejekent Lovasink io Ruhaval, Loval, kopiaval, s egieb lovasi io szerzammal; Gialogink penigh azonkeppen io ruhackal, puskaval, porral, es goliobissal kezen leven, Pwnkeősd utan valo kedde(n) szalljon az Barothi Rēttre hogi ott szeredan io reggel az mód szerent eőket genera-l(ite): megh mustralvan, eokett más nap házokhoz boczatt-hassuk [ÚszL VIII. 72 fej.].

megmustráltatik 1. (had/hadi nép) megszemléltetik; a fi trecut în revistă (trupele); (Heer/Kriegsvolk) gemustert werden. 1662: Barcsai Ákos ad diem 20. Augusti Tor-dához, a Keresztes mezejére gyűlést hirdetett vala, de hogy a vármegyék, tudniillik az erdélyiek, székelység is azon alkalmatossággal meg is mustráltatnék, ez okon minden hadi készüllettel jelen lenni parancsoltnak vala, a pártiumbéli vármegyéknek mustráltatások mostanról más alkalmatosságra halasztatván [SKr 494].

2. ellenőriztetik; a fi controlat; kontrolliert werden. 1677: Hajdu Városok, s' szabadságok; hűségre' szolgálata hittel köteleztessenek, gyakran meg mustráltassanak, s' Regestumok bé adassék [AC 258].

megmutat 1. (rámutatással) megjelöl; a arăta/indica (printr-un gest); (durch Hinzeigen auf etw.) bezeichnen. 1551: Im Az my k: v. Akarattyaol klwidiwk Egh Emberrwnketh, Es achyokat kyk keressyk es wagyak megh Az fakath, kyrem Azyrth k: Mynt Jo Apamat hogh the ke: Aggyon Egh Emberrth Velek, ky Mwtsa megh Az helyet holott Eőregh fakat talalnak [BeszL II 49 J. Dobai Vinc. swch beszti-i bíróhoz]. 1573: Az Semlye siték kewansagat eo k. varosswl mostanról Ely halasztottak ky kelettre hogy akkor meg Mwtsassak az helt hwlt kewannanak Malom helt [Kv; TanJk V/3. 72a]. 1584: Peterdy Georg vallia ... Diznot verek vala Balas kowachnak ... monda Ahül al egy

haidú a bestie Cürua fia meg eol vala ha az Cziganok meg nem mentnek vala teolle ... Mondek en kiczioda; Az, hwl uagion, wgy mütata meg a leiany a haidú legent [Kv; Tjk IV/1. 231]. 1629: az Apia mutatta megh hogy hol vagyon az penz, es ugy talalok megh az lesza fedelben [Mv; MvLt 290. 36a]. 1771: Leg közelebb mult Hétén egy katona Eczakának idején kérdezte töllem Füsüs Kati nevű Leányt, hogy hol lakik, hogy én meg nem mutattam, onnét ment tovább és Gyongyosiné meg mutatá [Dés; DLt 321. 22b Tanaszia Krisztin cons. Vasziy Iftylene (36) zs vall.]. 1784: Csáki György tolvajt kezde kiáltani oda érkezvén az Apám Iljés István és Györfi Tamás s ő kegyelmek fogák meg Csáki Györgyöt és Kisseb Széjes Istvánt a tolvaj kiáltásért hogy aszt akire a tolvajt kiáltották meg nem mutatták s ugy vitték őket a biro házához kalodába [Béta U; IB. Agilis Iljés János (15) vall.].

Szk: kezévellkézze ~. 1653: (A csausz) Császárnak szekere mellett ki menyen vala, az által szollának a császárral. És mikor a császárnak szollana, a kezeivel minket és a szekér-tábori megmutatá [ETA I, 134 NSz]. 1784: Tudam világon hogy az az Bánya a Gálaknak saját Bányája, a köz rokásig, a meddig el rekesztették volt régen s kézzel meg mutatták, hogy meddig volt a köz régen [Torockó; Bosla. Joh. Szabo (54) jb vall.] * *ujjával* ~. 1659: az mely Juhot az Pasztor az uyaval megh mutatot tudom hogi szabad volt niuzni [HSzj pásztor al.].

2. látni enged, vki szeme elé tár vmit; a arăta, a lăsa să se vadă (ceva); zu sehen erlauben. 1568: tudom hogy Tordan es zeibenben, igen vasarlot, es mi montuk hul wőtte volna, o meg halla ezt, es s (!) monda, Jhol penz ez meg mütata [Kv; Tjk III/1. 188]. 1573: Kolosy Istwan vallia, hogy Eotet kerte volt Istwan deak ... hogi zekereset zezene valamý keotes poztoianak ... Eo penig Miert hogi Regy zekeresse volt Az Nagi Pal, Zol neky Mykor Istwan deakal szembe lutatta volna es az terhet meg Mwtatta volna neky Meg zezezodet vele [Kv; Tjk III/3. 120]. 1606: Előzer ment uolt Janosj Gergelhez kenallia uolt oz keörtuelj faual, eő mo(n)d neki hogy nem vezem ... megh kenala wele osuat Janost, meghis mütata ... az keörtuely fat [ÚszT 20/195 J. Dersi de Gagi pp vall.]. 1655: Tudom azt is hogy Haydu György adot Váradí Istvánnak eőtven nehézek por aranyra valo pēnszt, melyt Váradí István megis vőtt, es Hajdu Györgynek adot ... melyet nekem megis mutatot Hajdu György [Kv; CarlTr II Petrus Szavaj ötvös vall.]. 1758: Hallottam Ajtani Andrásról magatol hogi mikor ott szolgált Szekej Mari beszellete neki hogy az ki őtött el vészi jól jár mert neki vagjon negjwen forintja mejett neki megis mutatott egj tsumoban [Aranyos-rákos TA; Borb. II Tőtőri Ferencz (36) ns vall.]. 1793: megis mutatá a fereg követ, ily szokkal, hogy ezzel engemet meg akar étetni [Páva Hsz; HSzjP Vajda Györgyné Temérdek Sára (60) gy. kat. vall.].

3. (kártélt/tesi sérelmet bizonyítás céljából) megnez/szemléltet; a arăta (paguba/urmele vătămării); (zwecks Beweis Schaden/körperliche Beschädigung) besehen/trachten lassen. 1570: Thawaly Ezteendeobe Esthwe haza Megen volt az varosbol^a, Ez az wton Balinht Thywadar hatwl ery Rezegh volt, kerdy ky volna, Eo megh Newezy magat, Ez azonba vgy wthy egy Botthal agion hogy Be Theoryk az feye. Es az falwba megis Mwttata volt az Sebeth es vereth [Kv; Tjk III/2. 11. — "Kv-ról a tőszomszédos Felekre]. 1573: Rach Mihál azt vallia hogi mykor meg vagta volt tehenes myklos Kis mihal dyznaia Eotet

Ely hitta volt hoga meg Mwtassa neky az heliet az kar teteltis, Eo ely Ment vele latta az helt | Marta Veres Mate-ne, Azt vallia hoga mykor Kowach Benedek leania pana-zolkodot volna az Apianak hoga chiuka Mattias archul ver-te volna Kowach Benedek ... Mongia volt chiukanak hoga vert teot, Az penig azt Mongia volt ha vert teottem hoz vert Mwtasd meg [Kv; Tjk III/3. 148, 227]. 1598: Tundo(m) hoga mikor az megj aghat le teordelte uala az J(ncta) fia Benedek, megh mutata nekünk [UszT 13/30 Matthias Vaida de Uduarhely]. 1599: az migh lehetet magat oltalmaztha, mely karón mjnemw Chapkodasok legienek meg mwtattak bironak [Szinye SzD; Ks]. 1652: Ver Birsag' ha az Bironak meg' mutattya den. 33 a' kek birsagis anny azon modon az biro eleot. Ha: penig' a' Tiztartanak mutattya meg' f. l. Akar hun essek [Km; GyU 134]. 1771: Török Szóts Mihalyne panaszlá e' nékem (!) hoga mint támadta meg Josef nevű fia és a karját is meg mutatta hoga miképpen szorongatta karját, láttam is a kékséget a karján [Dés; DLt 321. 42a Catharina Fülöp cons. nob. Antonii Stikler vall.]. 1807: el fogattatásod után meg mutattad éppen az útésnek vak, és szederjes helyét [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

4. (iratot/igazolványt) előmutat; a prezenta/aráta (acte/legitimátia); (Schreiben/Ausweis) vorzeigen. 1578: Megh erttem ... hoga vrunk Eo Nagysaga ... kewewst^a coreok-be atta volna az varosnak ... De kegyelmed meg bo-
chyasson, ha kegyelmed Ennekem arról az Eo Nagysaga lewelet megh nem mutattya addigh vgyan semmykepen nem Engedem bymy kegyelmeteknek [SzO IV, 60 Mich. Rach Capitaneus Arcis Varhegy Petrus Hersely brassai főbíróhoz. — *Kökös Hsz]. 1592: Egy Missilis, Meliben Vrnk resoluatta az Articulusnak Sullios értelmet a' Jobbagi kerék feleol hoga az kereó fel, keresse es mutassa megh, Az Biro zolga adassal tartozik [Kv; DiósyLnd. 62]. 1604: az Alperesekis pedig mikor az Albertfi Pal iozaga ueget megh osztozodanak akkor az Aruaknak Attiokfia az nehai Istuamfi Marto(n), kjuel edjek uoltak meg mon-dotta leueletis megh mutatta, akkor nem ellengeztek, hoga uizza ne zallion [UszT 18/41]. 1635/1650: valamely Legény ez Varasra jeo, itt Coloswarat akar miuelnj ... az Mester szorgalmatossan megh tudakozza allapattiat, ha Cehes hel-lien Tanúlté, es ha vagio(n)ne Aprod leuele, megh mutassa igassagát [Kv; ÖCJk]. 1702: Méltóságos Gubernátorunk Banfi Gjörgy Ó Nagysága különösen tsak maga egy alkal-matossággal Privilegialis Levelünkét kívánta látni 's meg is mutattuk [Torockó; TLev. 4/3. 2a]. 1787: a Porkurai kortsomáros 475 forinttal és 8 krajtzárral tartozik én a reversálisát meg mutatám, de ő vakmerő képpen tagadja hoga ados légyen [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1856: az Contractusokot nem mutatom meg — s az földet sem adom ki míg az Cs: K: Hivatal nem fogja publicál-tatni hoga ki kell adni [Egerbegy TA; Tolvaly lev.].

5. (kötelező ellenőrzésre) bemutat; a prezenta (pentru verificare); (zwecks Pflichtkontrolle) zur Schau stellen. 1589/XVII. sz. eleje: Edgi Legennek se legien szabad addigh megh hazasulni valamig az eo tudomanianak Mester remeket az Ceh mestereknek igaz itiletek szerent elegendendő keppen saiat Mestersege által meg nem cziallia es mutattia [Kv; KómcART. 8]. 1729: az le vágando Marhát mind Lábán mund Husul Hus lato Atyankfiainak tartozzanak meg mutatni [Dés; Jk].

6. szemléletesen bemutat, ecsetel; a descrie/relata; anschaulich darstellen, schildern. 1841: Illyetén maga ki

beszélése után a nevezett szolgának, az aránt is meg kérdéztük, hogy mutatná meg, — mikor a tsfko a lábával a kövek közé, a mutatott jukba be lépett, miképpen találta a kiemeléskor [Dés; DLt 1541].

7. (földet/határt/határjelet) kijelöl/mutat; a aráta/indica (pămintul/hotarele/semnele de hotar); (Feldstück/Flur/Grenzzeichen) bestimmen/zeigen. 1589 k.: Istvanfi Kele-mennek az mely feölde vagion Verofel zegben mikor hatart oztanak meg mütatak az hataratis meddigh vagio(n) [Szu; UszT]. 1641: Sükösd Margit ... Az szanto földeket, szőlőt, kiket birt megh mostis megh tudna(m) mutatni [Gyf; JHb XX/49]. 1691: tön illy(en) választ Lár Janos Ur(am) eő kglme, akkor mikor megh ugaroltattam azon földet miért ne(m) tiltottak eő kglmek rolla s, nem jartattak ki az hatarat miért nem mutattak megh en immar az ur eő kglme karará az jo ugart ugy ne(m) hagyhatom, hane(m) be vette(m) [Fzszuk K; SLt D. 20]. 1733: a Néhai Márton Déák Ura(m) Rétyének a végét ... én meg mutattam és egy Fűzfáról, ágakat vágának le, és meg tsovázák | én örög ember levén nem járhattam, hanem mondam Tisztarto Uram(na)k hogj ásonon követ oda a határba, mert ha én meg halok a Sem leszen akki meg mutassa a hatart [Hévíz NK; JHbT]. 1791: (A) Commétaneusokat erős hittél meg-eskétvén, kényszerítettük, hoga a Hegyes nevezetű Erdőnek határait Körös Környül mutatnák meg [Jobbágyva MT; EHA]. 1796: a Tanu ... Mutassa meg ezen kerdezett helylynek Hatarait és Halmozásait [Hsz; BLEv. vk].

8. (határjel) határt megjelöl; (despre semne de hotar) a marca hotarele; (Grenzzeichen) Flur bezeichnen/markie-ren. 1725: nap Kelet felől való szeleinn ezen erdőnek Metalis gödrei, és meg keresztezett s jездett fái vadnak, jollehet egy régi ki dült odvas fának a' tőrsőke, és ki tező vastag töve mutattya jobb(an) meg ezen nap Kelet felől való Vicinitását, es Metalissat az erdőnek [Ménés MT; BK]. 1740/XVIII. sz. v.: melyet a Köz Borozda világosob-ban megmutat [Jára MT; LLt 2/8].

9. bebizonyít, nyilvánvalóvá tesz vmit; a dovedi, a da dovadă de ceva; beweisen. 1619: add bé azt a panaszt az dívánba, de az egész díván előtt megmutatom, hoga min-den dolgozik-panasztok hazugság, szégyenségg [BTN² 232]. 1623: 10 kertben 7 az vagy 8000 kosar mehet jdeő zolgaluan neky tarthattnak es anny ezer forintunk volna az meny kosar meh ez felekkell kellene az prouentust zaporittany, industriayatt megh muttattny [BGU 122]. 1757: meg mutatom micsoda canalison kell azt a gonosz-ságot ki keresni [Fráta K; Ks 101 Cserei György lev.]. 1771: Tit. Neveri György Uramat is azzal motskolta László Mihályne Menyetske Leánya és Sallai István hoga Néveri György Uram Bíttag eminen amonan jött, vagyon olyan Nemes ember és meg mutatya hoga vagyon anyi residentája mint ő Klmének [Dés; DLt 321. 12b Eva Onaki Szabo cons. Alexandri Kis ns vall.]. 1840: jobb volna — Ungvári Urnakis ... abban jámi, hoga Nemeséggét mutatná meg [Dés; DLt 277 Balogh László foly.].

10. (törvény előtt/vallomásban) megbizonyít; a dovedi (in fața instanței); (vor dem Gericht/durch Geständnis) beweisen/zeugen. 1608: Az el adott Zeoleoknak az Arrat

Senky az Emptorok keozul megh nem atta, de ha szin-ten valaky azok keozwl Jeowendeoben docealhatnays hoga megh fizette, Arra hattük hoga Lassak az Arrwak, kinek attak, es hoga howa teottek az penzt ... hiszkw hoga az Emptorok meg Muttatiak Quo Jüre Biriak [Kv; RDL I. 83]. 1656: Tudom aztis hoga az mely fassiókot ellene(m)

inquiratlatot uolt Ozdy ur(am) ellene(m) ualo perebe(n) azokat a relatoriakat Czepregy ur(am)ra fordította hogy azzal oltalmazna(m) magamot Czepregy ur(am) ellen, az melybeől itt is még latzik hogy többle decipialtatta(m) az mint az Tanuk még mutattyak jeduendeoben [Kv; CartTr II. 90 St. Razmany Senior alias Adam (41) vall.]. 1769: (A testamentumhoz) Competentiajokat in Linea Veresiana mig meg nem mutatyák adig sarujokat ilyen kaptára nem üthetik [Hsz; Kp IV. 252]. 1771: a' Somlyaiánusok meg mutatták e Contractu fundamentali, hogy a' Sz. Benedekhez szakasztott Terrenum nem oszlora valo [Fejér m.; DobLev. II/428. 12a]. 1796: azon praetendalt Privilegiumból, sem a Vásár Vámhoz valo Jussokot, sem az Austriacusoktól valo Condescensiojokat, mint parasztok meg mutatni nem tudják [Mv; TLev. 5/16 Transm. 51]. 1808: az Fiu meg mutotta hogy az Attyának szandeka volt az Testalásra és nem tsak sőt valojaban testaltis és ezen Testamentumot az edes Annyakis helyben hadta és tsak azért hogy akkoron meg nem irattathat a Testamentalis Level el nem romolhat [Harasztos TA; Borb. II].

Szk: *hitelesen* ~. 1783: ha tagadnának kész asztatis ... bővebben és hitelesennis megmutatni [K; IB. Kászoni Nagy János szb kezével] * *igazságát* ~ja. 1757: Ik tagadják hogj vizet bósattottak volna szán szándékkal az Ak banyájáb(a) Az Ak ... igj allegáljának ... adgjan a' szék minekünk mindkét fél(n)e(k) Oculatorokat kien(e)k had mutassuk meg az mi igazságunkat, egjszersmind had járják meg mindkét Banyát [Torockó; Bosla] * *in via iuristörvény útján* ~ törvényesen megbizonyít. 1806: en nemis akarok senkivel is ellenkezni, hanem Törvény uttyán meg fogam mutatni az igazságot [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII]. 1826: Ha azt állítja a' Kelementelki Communitas, hogy tartozásképpen tartozom, az azon tartozásomat^a mutassa meg in via Juris, Processu Juris ordinario, és akkor meg fogok bővebben is felelni [Msz; GyL. — ^aA Csulokáj pataka árknak kiadását].

11. kifejezésre juttat/kinyilvánít vmit; a exprima ceva; zum Ausdruck bringen, etw. äußern. 1619: Akármennyit esküdjem, én az én szolgálatomnak szorgalmatosságában tovább nem mehetek, sem mehettem annál, azmit öngyásága lát; látja az szent Isten, azzal mutatnám meg mind igaz szeretetemet, hűségemet öngyáságához, azmennyit munkálkodtam benne, annál erőm több nem volt [BTN² 228]. 1678: Kgdnek és szerelmesinek igaz szolgálja voltam, vagyok és leszek, megmutattam, az mint lehetett, meg is mutatom, ha Isten éltet [TML VIII, 218 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz]. 1689/1760 k.: Atyafiságos szeretetem(ne)k Sengéjét akartam ő kglmekhez meg-mutatni^a [Ne; DobLev. I/316. 9b. — ^aEgy dévai örökség átadásával]. 1730: kívántam volna örvendetesebb állapotban vékony szolgálatomat meg mutatni [Kv; Ks 99 Boros György lev.]. 1766/1800: Mind ketten utolsó gyermekégre jutván életünk táplálására éppen elégtelenek vagyunk ... Ösvát Ferentzet Fiammá fogadtam ... ő Klme is akkor a' mi Tutorságunkat magára vállalá, s az oltától fogva ... tartott, táplált, mindenekben Tutorságát s fogadott fiúságát az én házamhoz meg mutatta [Harasztikérék MT; Told. 30]. 1797: Nagy szeméremmel ugyan, de bizván az édés aszsony Anyám én hozzám érdemem felett meg mutatni méltóztatott nem napai, hanem valóságos igaz édés anyaf grátziájában bátorokodom néhány rendeimmel alkalmatlan lenni [Mezőcsávás MT; Kp II. 52 Máthé János özv. Újfalvi Sámuelné Sombori Borbárához].

Szk: *anyai szeretetét* ~ja. 1668: Kérem az Istenért Nagyságodat, csendesítse magát és anyai szeretetét az úrfihoz, egyetlen eggye lévén Nagyságodnak, mutassa meg ez dologban is [TML IV, 325 Teleki Mihály Lónyai Annához] * *atyai irgalmasságát* ~ja. 1735: a Nemes Tanács mi hozzánk igaz Haza fiaihoz s tagjaihoz Atyai irgalmassagát meg mutatni ne tartsa idegenségnek, hogy ezenn Summason Administralando Penzel az rajtunk fekvő onus es Adosság ex totó desummaltssek [Ne; DobLev. I/159 Szántó Mihály kezével] * *(igaz)készt* hűségét ~ja. 1663: meg is mutatom suo tempore én az én ő felségéhez való kész hűségemet [TML II, 657–8 Teleki Mihály Kászonyi Mártonhoz]. 1666/1681: (Opra Proplan) feje fen allattaigh hűségét tökéletesen megh mutatta [VhU 331 Zólyomi Miklós ad. lev.]. 1704: mik meg akarjuk őfelségéhez igaz hűségünket mutatni [WIN I, 167] * *Isten kegyelmes kezét/kegyelmességét* ~ja. 1567: Meg mutatwan az hatalmas Jsten, en raytam valo kegyelmes kezty, kegielmesseget, meg holt tarsom helyebe atta Ennekem hazastarsul, az vitezlew gyeroffj Mihál vram leanyat [Fráta K; BesztLt 78 gregorius frathaj a beszt-i bíróhoz]. 1581: mosta(n) holot iste(n) kegielmesseget hozzank ebbol megh mutatta hogy az Barom olchyob, Itilek eő kegmek hogy melto Az arranak^a is megh zallany [Kv; TanJk V/3. 239. — ^aA hús árának] * *jóakarátát* ~ja. 1572: (Frathay Gergel) Leg Eleozer few oltalmul hagyja Bekes Caspar Vrunkat ew Nagat Ghermekinek es Azzoniomnak felessegenek: keonicoregwen my altalunk ew Nagnak hogy ew Naga mutatna meg azokhoz Jo Akaratyát mint ew magahoz mindenkoron meg mutatot volna [Fog.; SLt S. 10] * *jószomszédságát* ~ja. 1571: en magam mentem volna ketekhez de myert hogy Az gywles előttwnk vagyon oda kelletek mennem kednek megh szolgalom ha ketek ebbwl Jo szomszédsagát megh mutattya hozzam [Cege SzD; BesztLt 3582 Baltasar zalay Gasp. zuch beszt-i bíróhoz] * *(minden) kegyelmességét* ~ja. 1566: mostis alazatoson ke-nyeoorgwnk felsegednek, az hatalmas egy byzon Istennek zent fyaert, meltoztassék kegyelmesben es wilagosban az my hozzank walo kegyelmességet meg mwatny [SzO II, 191 a székely főemberek foly. János Zsigmondhoz]. 1571: az my kegyelmes wrunk az my keonyeoorgysewnkre mynden kegyelmessigthy my hozzank megh mwattha volna es terhewnknek nagywb ryztyh rwllunk el weotthe [Szu; SzO III, 340]. 1679/1681: Ngos Kglmes Ur(am) szerzettem egy hitvan hazaczkat, az ki az Eőtseme nehái Palko Jstvané volt ... méltóztassék Ngd ez arant valo Uri vele születet kegyelmességét hozsam megh mutatni, s annuait négy forint Taxara relaxalnia [Vh; VhU 450] * *szolgálatát* ~ja. 1575: Balogdy Farkas Be hywassek, Es meg Erchye Byro vram teolle kyk legienek ez teoby kyk Akarnak az feiedelem Melle Menny, Es otth zolgaliotokat meg Mwatny [Kv; TanJk V/3. 123a]. 1661: Kívánjuk mi is azt, uramra ő kegyelmére szorgalmasan vigyázzván, igaz tökéletes és hűséges szolgálatját ő kegyelme mellett mutassa meg [TML II, 102 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz] * *teljes indulatát* ~ja. 1668: akarám Fölségedhez valo teljes indúlatomat ez köszöntő levelesekémnek küldésével is megmutatnom [SzO VI, 320].

12. (feljegyzés/irat) feltüntet/kimutat vmit; (despre note/documente) a arăta/demonstra ceva; (Aufzeichnung/Schreiben) angeben/führen. 1585: (A) feold penig az ket To keozeot vagion ... My azt sem Tugwk, ha varos feolde vasy kye hanem az Eoreokseg lewelek Megy Mutattiak ha

gergelj vra(m)e vagy penig varos feolde [Kv; TJK IV/1. 430a]. 1592: Legh Elseoben is igy chelekedgiel, hogy ez eghez Jndexet olwasd altal eppen, Az altal olwasasban, ameny leweleket talalz Egy bizonios dologrol, egy kichin papyrosra Jegiezd ky az Numeroiat Annak vihanna ... ezen Index megh mutattia, az ky Jegezet Numeros lewel mellik Ladara zolgal [Kv; DiósyLnd. 14]. 1677: (Az árenda mennyiségét) a Fő és Vice arendatoroknál, és az arendának bé-szedőinél való Regestrumok meg-mutatták [AC 72]. 1681: Az Oeconomiaiból s egyeb Industriából való proventus mennyiséget a Ratio mutattya meg [VhU 218]. 1768: Leveleimet is jó rendben szedtem, Fasciculusok szerint Regestráltam, tsak a Regestrumot kell nézni, mikor valamelyik Levél kívántatik, a meg mutattya, melyfk Fasciculusban, hányadik Numerus alatt legjen [Kp III. 149 Havadtói^a Máthé Izsák kezével. — ^aMT]. 1791: Tudom hogy egy belső örökségét néhai Székely László el attá volt Balla Andrásnénak de hogy mennyib(en) azt nem tudom hanem a' Contractusok meg mutattya [Várfva TA; Borb. II Nic. Székely (59) ns vall.]. 1792: mikor M Sákodon a Sessiokat limitáltak ... akkor az Exponens Mose Fijakeis limitáltatott meljet a Limitatio levél meg mutat [i. h. Agilis Mich. Szél ex M Sákod^a (60) vall. — ^aU].

13. (adat/körülmény) megvilágít vmit; (despre date/imprejurări) a lármuri/demonstra ceva; (Angabe/Umstand) erhellern/beleuchten. 1616: Az Regularnak penig igaz magyazattya meg mutattya hogy ez Török Martton testis leüen, most ő ebben az Causaban nem Jüdex [Kv; RDL I. 100]. 1692: Pávák felessen vannak; de mivel nyári idő lévén enni ele nem jünek szélllyel a Gyümölcsös kertekbe(n) elődnek ... számban-is nem vetetődhet(ne)k ... a következő öszi idő mikor etelre be-szorulnak, megh-mutattya számakat [Mezőbodon TA; BK Inv. 26]. 1693: Az Szalma botsit az mi illeti, meg mutattya a Téli, es ennek utanna valo üdöd mit fog erni [Ne; DobLev. I/38. 12]. 1762: (A templomból) egy ezüst nagy függő lámpást, és két ezüst gyertya tartot, el loptak ... de ha tagadnak is, oly Legalis (rae) sumptio(an) nehezitik dolgokat, melyek meg mutattya az Ilk malitaiat, és ebeli tolvaj cselekedeteket [Torda; TJKT V. 101]. 1771: a Szőlőt is első kapálását ugjan jó szárazba ejtettem vólt meg s meg is égeit a földet talán hasznát meg mutattya a termése [Eszmény SzD; Told. 5a].

Szk: (Isten s) az idő ~ja. 1613/1687 k.: Vagyon erdejis az egyháznak melly régen fl. 2 járt, de mint hogy meg szállva vagyon most az erdő az idő meg mutattya mint adgyák ez után [Bergeny MT; MMatr. 336]. 1672: megh mutattya az üdö lezen kedues bekesseges üdönk a' uagi sem. ha itten nem maradhatu(n)k ... be hazánkba(n) menyunk [CsÁLT F. 27. I/38 Gergiffy Mihaj nyitrai pléb. haza, Csíksztgyörgyre]. 1699: a' hátra maradt rész iránt ... I(ste)n s az idő meg mutattya, mi tévő lészen a' T. Ecclésia [Kv; SRE 62]. 1705: Immár mire mennek, Isten s az idő megmutatja [WIN I, 420].

14. (számadásban) kimutat; a demonstra (in socoteli); (in Verrechnung) bezeigen/nachweisen. 1580: mykor Biro vram eo kegme adot kewan az varastul; tartozzanak az ado zedeok az Laistromokat elő hozny; es az fel vetet adot ha be keolt vagy nem meg Mutatny [Kv; TanJk V/3. 205b]. 1586: Az Juhoknak, Baranyrol, Giapiayrol, Beorireól, Saytiarol, Waiarol, Thuroiarol, Sosteyereol hozza tudwan, Meny maradt kezenel az Zamwetel vtan, eg' Summaba mindenik felet prouentusba megh Mutasson Es vgian ez

Caputba, meny penzt percipialt, arult, beleolte megh Iria [Kv; PolgK 19]. 1588: Az Kett espan Tothazy Mihaj es Eppel Peter zamadasok az három falurol ... eo kgmek az eo io gondwisseleket es annak lattatiatt hasznath ez keppen Inuentaltattak Mutattak meg^a [Kv; Szám. 4/II. 15. — ^aKöv. a részl.].

15. (helyet) vki számára kijelöl; a indica (locul) pentru cineva; (Platz) für jn bestimmen. 1581: keryk eo kegmt Biro vramat hogy az vram le wltetessere It fen legie(n) gongia, menne hamareb lehet kinek kinek helyet mutassak megh eo kegmt [Kv; TanJk V/3. 234b].

16. (írásban) bemutat/ábrázol; a relata/prezenta/reda (in scris); (schriftlich) darstellen/schildern. 1657: Gustavus Adolphusnak, ki az mostani világban leghíresb hadakozó s vitéz király vala ... dolgairól nem kell nékem írnom, megmutatják az historiák [KemÖn. 156]. 1661: az mi eleink, mikor ... ez hazában letelepedtek, mit cselekedtek, az historiák megmutatják [KemIr. 345]. 1710 k.: Szükségesnek ítélem a kísérlet útjait megmutatni, hogy tudj őrizkedni tőle [BÖn. 472].

17. elmagyaráz, ismerteti; a explica, a face cunoscut; erklären, darlegen. 1599: Amy az keolchyeoneozesreol valo paranchyolattat illeti eo fel(se)genek: Arrol tetczyk hogy eo kgme biro vram mennyen Ala feyerwarra eo fel(se)gehez es teorekedgyek, Audientiat impetraluan eo fel(se)geteol, megh mutatuan az varosnak sok izonyu fadjalmit es keolchyeget [Kv; TanJk I/1. 346]. 1607/1608: hogi Vilagosban megh mutassuk keresetwnkek veleiet az eo Nagha Tablaia előt Azt mongiuk hogi ... megh neuzelet Testamentumban nekwnk legalt iokat, mind ez ideighlenis megh nem attak hane(m) oda maradot [Kv; JHBK XII. 6]. — L. még VKP 78.

Szk: nagy sok bő szóval ~. 1619: azt én nagy sok bő szóval megmutattam, hogy: Ha kardra kél az Jenő megvétele az hatalmas császár ád-e arra elégséges segítséget az én uram mellé? [BTN^a 211].

18. előír, megszab; a stabili/prescrie; vorschreiben. 1574: Az Kwpanak meg fizettesse feleol ... Akaryak eo K. hogi Mwtassa az Theorwenj Meg ky fizeteoie legien [Kv; TanJk V/3. 106b]. 1590: Valamy buzaioi vagion Egienlő kepen Arassak megh valamennyt el Akarnak keölteni benne, ket fogott emberek legie(n) azok előtt vegienek el az búzaban. Orszagh keőtele alat hadgiak eo kegmt hogy ne haborogianak feleölle teórwe(n)j wege Zakattaigh, az teórwenj weghez menűen keőztók megh mutattfa az teórwenj haniad resze iúth Dijos Ferenchnek, es haniad rezze Cybre Ambrusnak [UszT]. 1592: Stephanus Puellacher fatetur ... en napot adok nekj, es hia eleo Pal Doctort, az teorueni megh mutattia mibe maraggion dolgok [Kv; TJK V/1. 193]. 1607: mely iozagok uadnak Czik zekben Kozmason es Zent martonon es Kazonban egjebutis akar hol legienek mindeneket eo keg(iel)menek az mint az Nagod Sententiaia megh mutatta es eleonkbe atta kezeben itatunk^a [BLt 3. — ^aTollvétség iktatunk h.]. 1612: a kinek az Berekzazj Lükacz reszen küüül valamj resze volna az hazban öröksegen, varosúnnak törvénye szerent mutatódgyek kj: Mint hogy az Attyafiai azt praetendalliak, hogy ő nekieis abban portioiok volna: Kiknek mi igazságok legyen mutatna az törvény megh [Kv; PLPr 23]. 1831: A Mészáros Czéhval, a mint Convention meg mutattya, ugy edgyeztem volt meg, hogy a mely iga vono Marhákát a Mészárosok ejtzakara a Gujába ki hajtának, az essék meg estvéli harangazás előtt [Dés; DLt 332. 2].

19. *Isten/Isten keze ~ vmit Isten megérni/látni/tapasztalni enged; Dumnezeu ne ajută să vedem ceva; Gott erlaubt es zu erleben/sehen/erfahren. 1571: mideon az ur isten orzagunk allapatiat es fejedelmunket kit eleonkbe kell venunk meg mutatia, az utan az my nagy el zenvedhetetlen sanyaru niomorusaginkat el fogiatkozasukat ... ty kegiel-metek cleyben es ertessere agyuk [SzO II, 322 a székeség foly. az ország rendeihez]. 1662: Jól látjuk, urak, a feleséges nagy Istennek kezei eléggé megmutatták, hogy hatalmas császár vitézi ... Szalontánál olly nagy kárt és gyalázatot vallának [SKr 184].*

20. *fenyegetőzésképpen; ca o amenintare; als Bedrohung: majd bebizonyítja, hogy ...; o să arate că ...; einer/man wird schon beweisen, daß 1711: Az Kölpényi Jozsag(na)k pusztulásán tsudalkozom, melly(ne)k nem mas Sami Istvan gondviseletlensége az oka, de ha I(ste)n eltet Szenb(en) lesznek en is elő kegyelmevel bizony meg mutatom hogy az hago(na)k löjtője szokot lenni [Petek U; Hr 1/1]. 1724: hallottam Czeglédi Szabo Mihályné Aszszonjomtul, hogj mondotta, imhól ez a' koszos Jérémiás engem keres, de bizony meg mutatom, hogj sem az a' ház, sem szőlő, sem egjéb nem leszsz óvé, hanem másé [Ne; DobLev. 1/106. 4a St. Horváth (50) ns vall.]. 1777: Popa Juontol hallottam, nekem mondani, hogy ... Popa Peter jól nyugszik, az ő munkájában, De rövid idő alatt, meg mutattya, hogy mas keppen Lészen kiis valóságosodott, mivel elis éget az Háza [Ludvég K; KLev. Belgán Jákob (54) zs vall.]. 1781: hallottae a' Tanu ... mondani: Meg mutatom hogy a sűvedeg tetejin a' hajad ki nő s a' zekédből a' könyököd [Komolló Hsz; HSzJP vk]. 1782: Mlgs Groff Toroczaki Sigmund ur ő Ngranak egy Tiszttye Tkts Praefectus Desi Sigmund ur, ő kglme ... nem áttallya szemtől szemben azzal fenyegetődni, hogy meg mutattya azt; hogy Toroczko várossa koldus leszsz [Torockó; Thor. XX/4]. 1823: Várj meg mutatom hogy a Házadot ki üresíttem [Radnótfája MT; TLI Praes. ir. 65/1827-hez Csernátóni Sámuel ns vall.].*

21. *gúny megbizonyít/bizonygat; a demonstra; beweisen. 1603: Hannes Luczy ... vall ... Bwrkeorne ott ico es monda Ballos Istwannak, te vitez chonka megh mutattad vitessegedet a' leaniomon, de bizony megh banod [Kv; Tjk VI/1. 677]. 1716: az ura ... éczakákon be mégjen hozzá, ügjekeznek férfiságát megh mutatni, s, annál inkább el betegesedik [Nagyida K; Told. 22].*

22. *~ja magát a. (rövid időre) látni engedi magát, mutatkozik vhol; a se arăta (pentru scurt timp); (für kurze Zeit) sich irgendwo zeigen. 1653: látván azt, hogy valami nép vagyon ott a városban, megállának, de nem mutattuk meg magunkat nekik [ETA I, 63 NSz]. 1671: némely Atyánkfiai ... az Ország dolgaival-is nem gondolván a' gyűlésekre el nem jönnek, vagy a' kik el-jönek-is, megmutattya magokat ... de még félig sem várják az gyűlést [CC 85]. 1671 k.: mikor saczommal bé jöttél volt Jászvá- sárra hivattalak szállásomra, hogy mutasd megh magadot és saczomat nem jövel [A.csemáton Hsz; HSzJP]. — b. sérülést hivatalos személlyel megnézet; a arăta leziunile unei persoane oficiale; Beschädigung durch Amtsperson beschauen lassen. 1835: Szekeruc Szimjon vérbe kúpülve ment másnap a' szolgabíró urhoz magát megmutatni [Szucság K; KLev.].*

Szk: háládatlannak mutatja meg magát. 1675/1681: megh tekintvén Jandurovszki György mostani Szamartom ... en hozamis eddig díczéretessen megh mutatot

hűséges szolgálatyát, melynek el követésére ez utan való üdőkreis migh I(ste)n életi igéri magat, halaadatlannak (: kinel az földis nehezbe terhet nem hordoz :) hogy magat megh mutatni nem akarja [VhU 278 Thököly Imre ad. lev.].

megmutatandó 1. *megmutatásra kerülő; care urmează să fie arătat; darzustellend. 1667: apám uram censurája igen egyezett avval, az mit én írtam, mert oly nagy biztatásokat nem hallott, mint az melyeket én ma beszéltem, melyeket is az fejedelemnek szájából hallottam és az Gyulafi uramnak megmutatandó levéibe letettem [TML IV, 182 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].*

2. *végbeviendő; care urmează să fie indeplinit; durchzuführen. 1672: Gálfi István vr(am), meg tekintvén Hegyesi István vr(amna)k ő kglméhez való jo akarattját azon házuk felett peressükkel valo megegyeztetésekb s — alkuttatásokb(an) s meg nemessítéséb(en) vagi ... leg aláb ... meg tartásában igért es meg mutatando fáratását, forgolodását, es assistentioját ... kötö örökösön Al vinczen egy darab fundussokat [Alvinc AF; Incz. IV. 6a].*

3. *kinyilvánítandó; care urmează să fie exprimat/manifestat; zu erzeugend/offenbarend. 1656: kglmed hozzam még mutatando Attjafiusagos jo akarattját minden alkalmatossagokkal kedveskedeo szolgálatommal mégh halalni igjekezem [Fehéregyháza NK; JHb Paulus Haller lakodalmi meghívója]. 1702: Melly hozzánk gyámtalan hivihez meg mutatando jovoltáért Felsőes és Kegyelmes Császárunknak miis ez élet szerént Istentől erőt, hatalmat ... békességet ... kívánunk [Torockó; TLev. 4/3. 3a]. 1714: tapasztalván az Ur(na)k Bátyám Uramnak is, igaz hozzám meg mutatott, ennek utánnais meg mutatando atyafisagos szeretetét ... adám és kötem elő kglmenek, es maradekinak ... Disznó Pataka nevű egész ráta poss(ess)iómat [Gerendlóna TA; JHb II/2]. 1738: mely megmutatandó gratiájáért Isten ő szent fge, ngodot^a szép uri házával szerencsésen éltesse [Cszs; SzO VII, 395. — ^aApor Pétert, Hsz főkirálybíráját]. — L.mégh SKr 123; UF II, 234.*

megmutatás 1. *arátare; Bezeugung, Vorstellung. 1670: Én, Uram, az expensák regestumát is Kegyelmednek küldöttem, ha megmutatását vagy kikkel való communicálását itéli illendőnek s énnekem is böcsületesebbnek [TML V, 402 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1827: egy alkalmatossággal Ifjabb Bartos Daniel ötsem Uram a nehai edes Atya meg indított rectificatiót tárgyazo Perfolyásátt nekem meg mutatta, de hogy menyibe lett, effectum azt nem tudom ... mint hogy már régetske a megmutatas idejenek [Albis Hsz; BLev.].*

2. *megnézetés; arătare; Beschau. 1772: a Feleségem szolgálóját bé küldvén a pinczében ő meg látván a Matskát tsak hanyattán esék ijettében es jajgatni kezdé ... szinte akkor lévén házomnál egy Ferenc nevezetű Tegla vető ... ugy mutata meg a Matskát melyet Tegla vető fel hozván ugy vizsgálák hogy mitsoda sok czőlönk kötözés volna a nyakán, melyet a Feleségem parantsolván haza jöveletemig meg mutatás végett azon hatulso hazatskáb(a) vetné [Dés; DLT 321. 74b].*

3. *bemutatás; prezentare; Vorstellung. 1589/XVII. sz. eleje: Valaki az Legeniek közwl az megh neuzezt két fele Mester Remek megh czinalasa es meg mutatasa eleött*

hazasodnak megh, negy forintal bwntessek [Kv; Kőm-Cart. 9–10].

4. bizonyítás, bizonyíték; dovadä; Beweis. 1840: Tisztán lehet látni Tektes Generalis Szék ezekből, hogy az alperesi kívánságnak helye nintsen, — mint olyannak, melyel a' Felperes semmi tekintetben a' fennebbi megmutatások szerint ... nem tartozik [Dob.; Somb. II].

5. (törvényes) megbizonyítás; dovedire (legalä); (gesetzmäßige) Bezeugung/Beweisführung. 1677: ha mely Harangok el-idegenetennek valamely helyektől, és azoknak Patronusi uttyában igazodnak ... ahoz valo igasságoknak meg bizonyításával készen lévén meg-is kínállyák igazságoknak meg-mutatásával a' Harangnak akkori Patronusit, azok pedig ... meg nem adgyák, citáltassanak a' Vármegekre, avagy Székes helyekre [AC 99]. 1793: Zabolai Hadnagy Familiának ősi Nemessége meg-mutatása iránt az Erdélyi Nagy Fejedelemség ... Királyi Törvényes Tábláján Maros-Vásárhelyt ki mondott Ítélet [Mv; A Zabolai Hadnagy familia prod. pere tábl. (Mt)]. 1796: a' fel kért Levél nem Törvényes, és ha szintén a' praetendense kezekbe volnais, a magok praetendalt Privilegiale Jussoknak meg mutatására tsak annyit használhatnak véle mint a tavallyi Kalendariummal [Mv; Tlev. 5/16 Transm. 81 tábl.]. 1823: Egy esketése Dobolyi Istvánnak, nemessége meg mutatására birtoka által de a(nn) 1756 [Ne; DobLev. V/1061 reg.].

6. kinyilvánítás; exprimare, manifestare; Äußerung. 1566: wartuk myndenok az felseged kegylmessegenek hozzank walo megh mwttatatsat [SzO II, 191]. 1628: az en szerel(me)s Üramat kerem, az en hozza(m) valo igaz szeretetinek megh mutatasaert az en fiamhoz Allia Samuel' hez' az en holto(m) uta(n) mutasa minden igaz io akaratiat [Bonyha KK; Eszt-Mk Cserei lev. Bánfi Mária végr. —^aMostohafiú az első házasságból]. 1640: Kgd(e)t kerem edes Batja(m) Ur(am) ighen nagj bizodalommal valo szeretettel az megh irt napon legien jelen ... itt Barczaj puzta hazammal, melj kgd jó akaratjat, s attjafisagos szeretetnek megh mutatatsat halado keppen igjekezem kkg megh szolgalm(m) [Barcsa H; GramTr V. 360]. 1705: Az Követeket pedig olyan készülettel es instructioval botsassa kgltek hogy eo Felsegehez valo hűségünk megh mutatását es el pusztult edes Hazánk megh maradását néző dolgokban ... közönseges jora valott végezhesünk [KvL I/193 a gub. Nsz-ből].

7. kimutatás; prezentare, insirare; Aus/Nachweis. 1592: ez ielen valo Indexet, az leweleknek megh mutatasaara chinalta(m) Hogy ennek Vtanna, ha valamj oly zabadtalansaggal ez Waros bantatik, Legiene az ellen Priuilegiu-ma vagy ne legien, az Indexnek az által olvasasabol ki thessek [Kv; DiósyInd. 11].

megmutathat 1. meg tud mutatni; a putea arăta; zeigen können. 1584: Varga Georgy vallia Aluzom vala eyel, fel serkenek hat Az eggik karom ereössen fay tekintek az hazban zellel, hat Zakasztot ollia(n) testw es Abrazatw Azzon mint ez Lakatosne az twzhelien wl, es az Kemen-czebe a' haműba(n) piszkal, Zolitam a' gazda Azont lassan, hogy meg Mutassam Neky, Es hamar el Enyezek Nem műtathata(m) meg Neky [Kv; TJK IV/1. 262–3].

2. bemutathat vkit; a putea prezenta pe cineva; in vorstellen können. 1619: én néked meghadtam vala erősen, hogy megírd az uradnak, hogy mihelt Magyarország határába bélép, mindjárt ... egy emberséges postát vagy

kettőt küldjön bé az hatalmas császár Portájára ... azkit személy szerint az hatalmas császárnak megmutathassak [BTN² 347]. 1763: tsak kérem az én Jstenemet hajj jűjjen el az az boldag ora melyben én meg mutathassam ezeket az igaz Cselédeket Natsádnak [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt Kornis Ferenchez].

3. látni engedhet; a putea prezenta/arăta; zu sehen erlauben können. 1619: Ezt ha te nem hinnéd, csak egy nap mulathatnék is, ez levelet is megmutathatnám, hogy Mátyás király ezeket mind megírta az vezérnek, meghinnéd abból [BTN² 256]. 1667: Az este csak futva beszélhetvén Kegyelmeddel, az passa nekem küldött levelit meg sem mutathatám Kegyelmednek [TML IV, 73 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1800: ezen Levelemet ide zártam, olly véggel hogy békételen Créditorainak megis mutathassa [Dés; Ks Thuróczy Károly lev.].

4. (károsult állatot/kárt) megszemlélthet; a putea arăta cuiva (pagubele produse/animalul bolnav); (beschädigtes Tier/Schaden) besichtigen/beaugenscheinigen lassen können. 1584: emlekezet a' felseo Espotaly mester vra(m), hogy egy Mesterrel zolot volna kiwel Akarna meg epitteny az Espotaly Molna gattiat, Es az Tarcha hazy Zakadastis es az Retbe(n) valo kart meg Mutathatna neky, es oza(n) Niulhatnanak az epittese (!) [Kv; TanJk V/3. 282a]. 1806: tartozik a pásztor oltalmazni és orvosolni^a ha úgy történik, hogy a nyavallyának súlyossága mián a barom lábairól leesik, akkor csuklyáját, zekéit vagy tarisnyáját rátévén, kiáltson kétszer avagy háromszor, és ha ott a környékben nem találtaik, akinek megmutathassa, otthagyván a marhára tett egyetmássát, szaladjon haza a gazdához [F.rákos U; RSzF 196. —^a A rábizott állatot].

5. bebizonyíthat, nyilvánvalóvá tehet; a putea demonstra/dovedi; beweisen können. 1660: én is hogy megmutathassam azt, hogy Kegyelmed elébbeni ígért igaz atyjafia, szolgálja voltam, vagyok s lenni is akarok [TML I, 492 Bónis Ferenc Teleki Mihályhoz].

Szk; férfiságot ~ja. 1716: Kinek a szájából hallot az Tanu ollyan szókat; csak heaban mentem férhez mert az vram nem Aszszony emberhez valo, nemis arra valo hogj férfiságot megh mutathassa, mellem fekszik ugjan, de semmi férfiságot nem tehet [Nagyida K; Told. 22 vk].

6. (törvény előtt) megbizonyíthat; a putea dovedi (in fața instanței); (vor dem Gericht) beweisen können. 1641/1642: edes Anjammak velem valo dajkalkodasaertis deponallja az summat az olljan vér, az ki törveni szerent megh mutathattja verseghet [Gyalu K; JHbK XXV/4]. 1680: Teczet azert minekünk, hogy doceallya miczoda ágon forgassa verséget es keressen reszt itt Bernhard Anna Javai-ból ... csak szora reszt senkinekis ne(m) szoktak adni, hane(m) annak az ki az eo verséget az megh holt személyre viheti, és azt megh mutathattja az succesionak contine(n)-tiaja szerint [K; RDL I. 158]. 1764: az mostani I. eökegjelme maga p(rae)tensiojat oly Documentumokkal semmiképpen meg nem mutathatta, melyek szerint a Biro egész batorsaggal ... pronuncialhatna [Torda; TJKT V. 197].

7. rábizonyíthat; a putea dovedi despre cineva că ...; in einer Sache überführen können. 1679: Én vagyok Uram németes, akinek soha sem frásából, sem cselekedetéből soha annak csak árnyékát is senki meg nem mutathatja ! [TML VIII, 505 Wesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

8. kinyilváníthat, kifejezésre juttathat; a putea exprima; aussprechen/zum Ausdruck bringen können. 1660: Hogy Kegyelmedhez igaz atyafiságotam és ígért tökéletes barát-

ságomat megmutathassam, ezelőtt 5 praesentis frt levelemből, ha megadták, Kegyelmednek megjelentettem [TML I, 494 Bónis Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1679/1681: Mindeneknek előtte, az Urokhöz való fidelitas, es industria lévén à Tisztviselőkben legh dicsereteseb virtus. melyek(ne)k ha Udvarbiro Vramis megh tartoja leszen, l(ste)ntől áldást töllem hitelt es Tekintetet varhat maga(na)k; mellyetis eő kglme abban mutathat megh, ha minden Tisztit illető dolgokban szorgalmatos és serénj lé-szen [Vh; VhU 668].

9. igazolhat; a putea dovedi/demonstra; bewiesen können. 1831: a' Déés Aknai Birákok által megis betsülttettem ... erről a Birakok által készített Betsű levél világosabban is meg mutathattya [Dés; DLT 332].

megmutatható megmagyarázható; explicabil, care poate fi explicat; erklärbar. 1672: Kegyelmed kiindulása mint lőtt és hogy most bizonyos okokra nézve el kellett maradni s az odaki való dolgokat is egészen Nemessányi uramtól megérttettem. Az első, úgy hittem mindenkor, jó okkal s akárhol megmutatható s Kegyelmedet megmentő fundamentummal követte el [TML VI, 390 Baló László Teleki Mihályhoz].

megmutató (előre) jelző; prevestitor; (zur/vor) verkündend. 1710 k.: Említhetném két nevezetes, jövődöket előre megmutató és csudálatosan bétéljesedett álomlátási-mat [Blm. 1032].

megmutatódik 1. (törvény előtt) megbizonyítódik; a fi dovedit (in fața instanței); (vor dem Gericht) bewiesen werden. 1612: az Vas Janos bizonsagibol világosson megh mutatodik, hogy hitire fogatta hogy ... semmi bantasa nem lezen [Kv; PLPr 1612–15. I/3]. 1649: It azokb(an) mindenikb(en) az Inek vetkes czielekedeti mutatodik meg [Kv; TJK VIII/4. 364].

2. kifejezésre jut; a se arăta/manifesta; zum Ausdruck kommen. 1584: kyth en felseges wram semj kepen weghez nem vyhetek hanem ha az felseged kegyelmes zemye leznek raytam annak wthanna az ew Nga hozzam is maradekjmhöz walo yo akarathja is meg nem mwthathodjk [Kmlód K; WLt Petrichewich Kozma keze írása].

3. kitetszik, nyilvánvalóvá válik; a reieși, a fi evident; offensichtlich werden. 1688/XVII. sz. v.: mindenekről igaz registromot tarcsatok, hogy (s)za) madastokkoris megh tessek igaz io magatok viselese, mind az Ur (e)o Naga előt, mind pedig en előttem meg mutatodgyek tuis io j(uta)lmat ugi varhattok mind az Urto eo Nagatol, mind pedig en t(öl)em [Borb. I Árva Petki Anna aláírásával].

4. betelik vkin vmi; a se implini/adeveri; sich erfüllen/bewahrheiten. 1657: Kassai Istvánon is alighanem esik vala valami, ha az hadakozás alatt ne haljon meg. Mindkettőben megmutatódik vala amaz mondás: Asperius nihil est misero, dum surgit in altum [KemÖn. 257].

megmutatott 1. (törvény előtt) előmutatott; care a fost prezentat (in fața instanței); (vor dem Gericht) vorgezeigt. 1629: Az megh mutatot keotes leuel en akaratombol iratot s enyim az sub scriptiois magam keze írása en subscribal-tam [Kv; TJK VII/3. 19]. 1783: láttam azon tételődés alkalmatosságával, hogy Urszuly Andrekát ezen nekem meg mutatott matsukával Főben meg ütette [Agárd MT; Told. 10].

2. kimutatott; care a fost arătat; bezeigt. 1769/1802: azon meg mutatott jegyes fáknak ki mutatasáb(an) ki járásában a Fatensek vacilláltak [BSz; JHb LXVII/3. 54].

3. (törvény előtt) megbizonyított; dovedit (in fața instanței); (vor dem Gericht) bewiesen. 1793: a' vallok rész szerént hallomásból, rész szerént pedig régi Levelek olvasásából meg vallyák már a' fellyebb régiebb Levelekkel meg mutatott Genealogiatis [Mv; A Zabolai Hadnagy familia prod. pere tábl. (Mt)].

4. gyakorolt; exercitat; geübt. 1621 Lattvan az Is-tennek rajtunk meg mutatot Cziapasat az Twz miat eő kglmek az vigiazasban es gondviselesben illie(n) modot rendeltek^a [Kv; TanK II/1. 317–8. — ^aKöv. a részl.].

5. kinyilvánított, tanúsított; exprimat, manifestat; geäußert, bezeugt. 1619: Szegedi Deesi Mihaly Deak(na)k az molduay vaida eő Nga Secretariussanak megh tekintuen idegen orszagbannis hozzank es az Orszaghoz megh mutatott hwseges szolgatlatiat, kegmessegunkból conferralunk az Kő vari Joszagunkból neki Tiz haz Jobbagiot [JHbK XV-III/37 Bethlen Gábor rend.]. 1673: Tekintetem lévén azért Tekintetes Nemzetes Szilvássy Bálint U(r)a(m)na)k hoz-zám eddig megh mutatott jo Szomszedságára ... adtam és conferralam eő kglme(ne)k magának ... azon Nehaj Sztol-ka Janos névű Jobbagyom pusztá háza félét [Vh; Törzs. Theókeöly Imreh ad. lev.]. 1711: igen haladó Szivel ves-zük es alazatosan köszönyük az kglmed abeli hozank meg mutatott Jo akaratyat [Csíkszereja; Born. XXXIX. 50]. 1714: tapasztalván az Ur(na)k Bátyám Uramnak is, igaz hozzám meg mutatott atyafisagos szeretetit adám és kőtem eő kglmenek es maradekinak ... Diszno Pataka névű egész ráta poss(ess)iomat [Gerendlóna TA; JHb II/2]. 1829: az Uram Bátyám példáson meg mutatott szíves atyafisága, szegyenitste meg a' háládatlant [Nagy-lak AF; DobLev. V/1153 Komáromi László lev.].

megmutattat 1. megnézet/szemléltet; a face/permite să vadă; beschauen lassen. 1759: Tudgyaé az Tanu hogy ... Alsó Ilosván meg fordulván Szekujézt alias Kosbukék régi Mosiájokat elejek laktá Joszágokatis meg mutattatták-é ? [BSz; SLt 24. J. 3 vk].

2. megbizonyítat; a pune (pe cineva) să demonstreze ceva; bewiesen lassen. 1657: Mestert olah falukban addig ki ne adgyon, valamig az oláhul való olvasást s írást prompte nem tudgya s az Catechesist meg nem tanulja, melynek rend szerint probajat (jelet) mutattassa meg is véle, a közönséges examenek idejen, a visitorok s cir-kálok is meg nyugodvan rajta [UF II, 186].

megmutattatik 1. (törvény előtt) megbizonyítatik; a fi dovedit (in fața instanței); (vor dem Gericht) bewiesen werden. 1764: hogi azon Sz: kiralyi Ag Balas oly ember lett volna, ki másokat efféle expeditiokból meg tsalt, az ante Novum világoson meg mutatott ... midőn olyan emberek lenni meg probaltatt [Torda; TJKT V. 195]. 1793: Genealogiájok meg-bizonyítására bé adnak égy ... Contractualis Levelet, mellyből meg tettik az, hogy Hadnagy Tamásis fia volt Hadnagy Péternek a' mint az alább bővebbenis meg-mutatattatik [Mv; A Zabolai Had-nagy familia prod. pere tábl. (Mt)]. 1798/1799: a' meg-győződésig, meg-mutatattott, hogy az tsak illusióból nem eshetett, a' midőn az Al-Peres Báró Ur a' kért Privilegia-lisnak Betüit, Caractereit, Contextussát, idejét, Adóját ...

declarálta, 's ezt a' Királyi Tábla-is illusionak nem ítélte [Torockó; Tlev. 5/16 Transm. 424]. 1805: A Szabo Familiat a Mlgos Kir Tablais 1796ba valóságos armalistai nemese(ne)k Itéletével találta ... ezeketis hát a Tisztség az ellen a közönséges Falu terhe alá nem Itelheti annál inkább hogy az is meg mutatattik hogy addigis a közönséges terhet nem viseltek [Szu; Borb. II].

2. kinyilvánítatik; a fi exprimat/manifestat; offenbart werden. 1561: Myuel hog' mind az tiztesseges okosság mynd pengis, es fewkeppen az istenhes (!) es atiankfiahoz ualo zeretet azt mutattya hog' az hallottaknak wtoso es wegsew zolgalattyokbaes ielen leg'w(n)k hog' az my eg mashoz ualo zeretewnknek geriedetessege megy mwttatassek. Annak okaert illyk hogy az mesterek feienkent az halottaknak temetesre ualo kesereseben ielen leg'enek [Kv; ÓCART.].

3. (írásban) bemutatattatik; a fi prezentat/relatat (in scriis); (schriftlich) dargestell/geschildert werden. 1662: Mellyben^a e világi fejedelemségek, birodalmak igazgatásának formái Istennek bölcsességes rendelése szerint és annak szükségessége volta, szép hasonlatosságok és szentírásbéli példák által megmutattatnak [SKr 69 Tartalomjelző fejezet-címéből. — "A mű első részében].

4. kimutatattik; a fi arátat/manifestat; erwiesen werden. 1710 k.: ez nem a harag, sem az indulatból származott, hanem ex rei perceptione et iudicio, melyben a ratióknak, mihelyt megmutattatott, örömet engedtem s hajlottam [BÖn. 495].

megmutogat 1. megmutat, látni enged; a aráta, a lása sá se vadá; bezeigen, zu sehen erlauben. 1571: Ezen Ez hethen Emberemet Bochatanam oda fel ky az Ktek Embereywel az hawasra Menne es az dezaknak zelesseget hozzasagat meg Mwtogatna [Szúv; BesztLi 3509 P. Zentmyhalffalwy szúv-i prouisor Casp. Zwewch beszt-i bíróhoz]. 1596: Gergio alatt találank my Sebesi Miklosra, zallasara menenk lo ven(nj) meg mutogattia az louakat [UszT 11/46]. 1619: Az kémekeket hadaiban elhordoztatta s megmutogatta nekik minden hadokat [BTN² 271]. 1730: az Udvari Biro ... neki mindeneket megh mutogatot [Abosfva KK; Ks 83]. 1768: az Emberek el vezettek engemet az régi mosijajához, vagyis Iako hazához, és meg mutogották én nékem jo forma barana fakkból épült hazak volt [Katona K; Born. XL. 80 Kotsis Todor (40) zs vall.]. 1796: én most Három Esztendeje Béressek voltam elő kegyelmek(ne)k 's engemet erre az helyre sokszor küldött erdőbe s magais ki jött s nekünk meg mutogatta az Határát, és Halmait hogy meddig erdőlylek [Albis Hsz; BLev. Vall. 6]. 1823: elsőben az fen meg nevezett Betűseket keményen meg hiteltük, annak utána a szomszédolt Telken találató Épületeket meg mutagattuk [Ne; DobLev. V/1081 Ia].

2. (bizonyítás céljából) megsemmisített; a aráta (ca dovaU dā); (zwecks Beweis) besichtigen/betrachten lassen. 1629: megh mutogatua(n) specific az testamentumban azokat az articulusokat megh pechyetlem [Kv; TJK VII/3. 3]. 1735: Az I edoceallya, hogj mikor találta el nem dugta, hanem szomszédaságinak meg mutogatta, s meg mondotta hol találta [Dés; Jk 160b]. 1757: Egenlő akaratból Oculatorkat kértünk s ... megis mutogottuk mid két banyáb(an) az difficultasokat az mely iránt lött az Contraversia | mi tagadgjuk hogj az Akra mi szán szanekkel vizet botsátotunk volna megis mutogattuk mind vizünket mind annak ki járó uttyát [Torockó; Bosla].

3. (hivatalos írást/íratot) előmutat; a presenta (un act oficial); (Amtsschreiben/Schrift) vorzeigen. 1607: my kezwnknelis az Colosi es Zejk Camarak bizonios summaigh ... uoltanak Inscribalua, kireol azon Gywlesben leueo Attiankfiai, ty Nagtok es ty kgtek előt kezek lőottek uolna Inscritionalis Leueleynek, es ahoz walo Igassaginkat megh mutogatnj, de ty Nagtok es ty kgtek azt akkor zeme eleiben nem akaruan vennj ... őo Naga azon Aknakat ki foglaltatua kezwnkteől, kinzerítettwnk wala őo Nagat Feyerwarat, alazatos kéonyőorgesinkkel megh talanunk [Kv; RDL I. 80].

4. (szemléltető módon) bemutat vmit; a aráta (cum trebuie executat ceva); (anschaulich) darstellen, etw. vorstellen. 1662: Melly becsületes embernek a várbeli pattantyúsoknak tudatlanságok miatt is nagy búsulása vala ... mint kellene aránzani, lőni, mind messzire, mint közelre, helybe igazítja, megmutogatja^a [SKr 449. — "Gaudi András]. 1810: az ide valo Emberek ... vittek ... egy egy kis pálinkát magok számokra, s abból kénálták a Vintzellért is, Azért, hogy voltanak olyanakis, a' kik nem éppen jól tudtak dolgozni, hogy mutogassa meg és tudatlanságokért ne bánnyék kegyetlenül velek [Petele MT; Born. G. XIV. 1 Molduán Gávril (54) vall.].

5. bemutat, ismerteti; a presenta, a face cunoscut; bekanntmachen. 1677: Ha ... a' mi választot Iffiu Kegyelmes Urunk ő Nagysága a' Conditioi ellen cselekednék, a' Gubernator egész Tanácsal edgyüt admoneállyá ő Nagyságát; ha az admonitio után ugyan nem supersedeálna a' Conditioi ellen valo cselekedetétől, a' Gubernator Generalis Diaetat publicaltasson, és ott az Articulusoknak transgressioját az Országnak meg-mutogatván, Országul, három Nemzetül, az ő Nagysága hűségétől absolutusok legyenek [AC 37].

6. (földet/határt) kijelöl/mutogat; a aráta/indica (pāmin-turile/hotarele); (Feldstück/Flur) marken/bezeigen. 1568: Eskessenek heet heet parazt Emberth megh, de maas Ember Jobbagyt, Azok mutogassak megh Mellyk mellyke lezen [Gyf; JHbK XII. 8]. 1591: Meg ertuen ezt Demeter pap keuana hogy vgjan az feől zenere menniwnk Annak hatarit meg mutogassuk, melljet meg mutogatek nekj [UszT]. 1606: Mathius Balintot hittam ki hogi az Ispotalj földet megh mutogassa, attam neki f — d 16 [Kv; Szám. 12a/I. 30]. 1617: Az Porond Banianak hatarit meg mutogatuan Ruddal annak modgia szerent kett fele ozlani mellic(n) mind az ket felnek^a meg kel allani [Abrudbánya; Törzs. — "A két osztzó testvérek, More Lászlónak és Boldizsárnak]. 1625: az regj emberek az regj hatart; az heljnek szyne(n) megh mutogatak [Telekfa U; UszT 181b]. 1770: B: Szék Exmissiot kérek, hogy meg mutassam hogy ez A mutagatta meg az határát [Torockó; Bosla]. 1792: Markodba^a, a' Ns és Vitézlő Marton Mátyás, mint Eccla Curatora^b és Kováts Tamás, az egész Megye képébe, és nevébe mi velünk edjütt a' mezőre ki jövőnek megh mutogaták, és örökösön assignálák ... ezen alább le irt szántó Földeket, és kaszálo réteket [MMatr. 453. — "MT. Köv. még nyolc név fels.].

Szk: igaz hite alatt ~ja. 1642: azon Ficz Istvantol, Ficz Ersebethnek osztatot minden megh nevezendeo örökszegeket igaz hitek alatt az mint tudgyak megh mondgyak es megh mutogattyak az mit Ficz Ersebet igaz ozlas szerent birtt volna [Nagymerégő K; JHbK XVIII/20].

7. bebizonyít, nyilvánvalóvá tesz; a dovedi/aráta; beweisen, offenbar machen. 1586: Megh ertettek Biro vram

Munkalkodását az Nagy Summanak le szállitasaban, kit beosegesen Sombory Vram megh mutogatoth hogy noha az feyedelem zwksege Nagy volna, de meegis holot elseo-be Negy ezer forintra, Annak vihanna háromra szállította volna ... Birak vram esedezzsere [Kv; TanJk I/1. 32]. 1673: Bethlen János urammal sokat beszéltem s bizony igen cathogorice s megmutogattam, hogy vétett mind urunk ellen s mind mi ellenünk, igen az fejevári gyűlésben [TML VI, 441 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

8. (törvény előtt) megbizonyít; a dovedi (in fața instanței); (vor dem Gericht) beweisen. 1592/1594: Tisztelendő Birak vram ez hazban valo igassagomat cum declaratione igi mutogatom es magariarom megh, hog' az en gazdam azzonnak az Attia Andras Kowachi ... birta elteigh [Kv; RDL I. 63]. 1632: Protestala ezennis Elekesy Lazlo vram, hogj igassagatis az teorueny eleot kez uolna megh mutogatni [Ó-Torda; Kp III. 65]. 1640: Exhibeala ket rendbeli Articulusokat ... mellickből azt mutogatta megh hogi az Zekelysegen leuó feo Emberek, az eo Vduarhazokat iozagokat ... mind recuperalhassak, az kiltől az Zabadsagh ideien el foglaltak volna [Mv; DLev. 5]. 1699: kesz lesznek exhibealni, comprobalni s megmutogatni, hogy a' quartalatlan földeme(n) ket teslās ókór le szakaszti-va, kalangyaim között járván kalangyaimat téptek huztak [Dés; Jk 294b]. 1803: (Az alperes) igyekezik meg mutogatni, hogy ma actu három antiqua Sessiók légyenek birtokában [Torda; JHb XIII/68].

9. (számadásban) kimutat; a demonstra (in socoteli); (in Rechenschaft) nach/ausweisen. 1595: Találta meg megis Korczoilyas Istuan ő kmekeket Tanaczúl, költseget faratsagat az Varos Toaan, meg mutogatúan: Kertte ő kmekeket Tanaczúl hogy költsegeben teritenenek meg [Kv; Szám. 6/XVIIa. 124 ifj. Heltai Gáspár sp kezévell]. 1597: Minde-nestwl wolt 37. Tiwk ... Melleknek Aiandekban walo kwl-doszesit az kowetkezendó latwssokban meg Mwtogatom [Kv; i. h. 7/XIV. 2 Th. Masass sp kezével].

10. feltár; a scoate la iveală; enthüllen, bloßlegen. 1585: világosan keserwes zywel megh Mutogatta mostan plebanos Vram zewkseget, Vgy hogy Jeowedelmeheöz kepest világosan es homály nelkw meg tetczik valo Mondassalis megh bizonitot [Kv; TanJk I/1. 11]. 1601: keryeok ... biro vramat tanachyawal egyetemben ... mutogassak megh sok nyawaliainkat fogyatkozot állapotinkat, hogy kedwetlenseget eo Nagoktol varoswl ne vennen [Kv; i. h. 376]. 1657: Megmutogatván azért az alkalmatlanságokat, ellenben az megerősödésre való hasznokat, persvadeálá néki, és elvégezék az hátraszállást [KemÖn. 72].

11. el/megmagyaráz; a explica; erklären, auseinandersetzen. 1623: azmint megh mutogatattuk Capitanunknak tau-zaal az palankot Allassa fel az zerenf formassan igen szeppen [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. — L. még BGU 120, 123.

Ha. 1718: meg mutogatáák [Baca SzD; LLt 2/3]. 1751: meg mutagata [Csapó KK; Berz. 12. 92/203]. 1794: meg mutogatni [Aranyosrákos TA; Borb.].

megmutogatás megmutatás, láttatás; arátare; Vorzeigung/stellung. 1662: A tatár chámnak is egy követe érkezett vala ki, Erdélyből római császárhoz is menvén, nagy pompáson s az szolgáló vitézlő népnek megmutogatásával késértetett vala egész a Tiszáig [SKr 332].

megmutogathat 1. (határt) kimutathat; a putea indica (hotarul); (Grenze) bezeigen können. 1784: ezen írtásunk

mindenik felől e' szerint határozodik meg a' mint ki járhatám, és meg mutogathatám Régius Uraiméknak [Vormağa H; JHb XXXIII. 36].

2. bebizonyíthat, nyilvánvalóvá tehet; a putea demonstra/dovedi; beweisen/offenbar machen können. 1661: Micsoda alkalmatossággal légyen Erdély az több keresztény országokra nézve, mindenfelé mint érkezhessek el belőle, és mely nehezen üzetethessék ki belőle az török, ha egyszer magáévá teheti, derekasan megmutogathatja ökegyelme [KemIr. 344–5].

3. (törvény előtt) megbizonyíthat; a putea dovedi (in fața instanței); (vor dem Gericht) beweisen können. 1668: üdvözült Sulyok Vram Adamosi Curidájához tartozó Sulyok rész Jozságozkhoz legitima et immediata successioja nem másnak, hanem egjenessen eo keglnek vagjon, az mint hogj suo loco et foro, Judicibusque competentibus megh mutogathatna s elis hitethetne eo kglme [Szénaverős KK; JHbK XXXIV/23].

4. feltárhat; a putea scoate la iveală; aufdecken/enthüllen können. 1605: Mind az altal megis ha Vgian towab urgealtatnak az ennek eleotie raitunk essett sok Nyomorúsagokatt megh mutogathattiak keönyeörgeskeppen amelliek eddigh raitunk estenek az Commúnitátsnak közönséges értelmenek eggiesseges nem lete miatt [Kv; TanJk I/1. 513].

5. ismertethet; a putea face cunoscut; auseinandersetzen/bekanntmachen können. 1593: Myerthogy Az Zaz Nemzeth feokeppe(n) irasbol mondgya Mondattia megh valaszteteleket^a ... Noha Az Magyar Nemzet erre Zollot, de hogy eo kgmekis chyendezben zolhasson egy massal, es Akarattioatis vilagosba(n) Az Irasra megh Mutogathassak ... Ez leoweo Zombatot halaztotta ... Az egybe gywlesnek (így!) [Kv; i. h. 212. — ^aA plébánosságra javasolt személyre vonatkozólag].

6. megmagyarázhat; a putea explica; erklären können. 1618: mikor az Úristen az üdöt adja, hogy én nagyságoddal ez dolcz felől kezdek beszélteni, akkor én magam megmutogathassam nagyságodnak ennek az levélnék erejét és állapotját [BTN² 160–1].

megmutogatott kimutatott; indicat, arátat; bezeigt. 1694: az Gerebenesi^a Falus biro hités polgarival edgjütt kenszeritene^a hogy ... Band falva^b határan az meg mutogatott jelekig azon darab hatartol melyhez p(rac) tensiojokot tartjak Mező Band Falva egész lakosit tiltana(m) es ellenzenem [MbK 75a. — ^{a-b}MT].

megmutogattat kimutattat; a prezenta ceva prin cineva; ausweisen lassen. 1595: Mierthogy Nyrelt Janos ez also Espotalnak attia, medio tempore ez világol ky mult, Amint azert az eo legzesibeol Kowach Janos altal az feleseghe az városnak megh mutogathatta az az Espotalj leowedelmet teot penzwl f 191/14 [Kv; Szám. 6/XI. 26].

megmutogatattás (írásban való) bemutatás/ábrázolás; prezentare/relatare (in scris); (schriftliche) Darstellung/Schilderung. 1636: Kinek ajánlyam tehát, ez földi emberek között, ezt az szép új Graduált, kegyelmes Vram, hanem az Nagyságod méltóságos személyének ? Annak kelleitik nyilván egyedül az Nagyságod sok fele érdemeire nézve, az mellyeknek elől számláltattásokra és meg mutogatattásokra itt ... tágas mező nyilnek előmben [ÖGr Aj.].

megmutogatattik 1. megmutattatik; a fi arátat/demonstrat; erwiesen werden. 1664: én úgy hiszem, az mostani állapotokban már ehhez nem annyira az mozsár pattantyú, mint az papiros pattantyú kívántatnék, mely által az ő in-ségek, nyomorúságok megmutogatattván, hogy kötelességek alól is régen felszabadultak, terjesztetnék teljesen eleikben, magok és egész világ eleiben [TML III, 190 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

2. (föld) kimutattatik; a fi arátat/indicat (pāminturile); (Feldstück) bezeigt werden. 1753: azon Relatoriab(an) expressalt Groff Ur eő Nga Paraszt sessioi úgy mutogatattanak legyen meg minekünk az mint azon Relatoria Contineálja arról adgyuk mi is ez Testimonialisunkot [Kük.; Ks 8. XXV. 11].

3. bebizonyittatik, nyilvánvalóvá tétetik; a fi dovedit; bewiesen werden. 1662: ezen erdélyi újabb változások császárnak és a portának fülébe jutván ... bosszúállásra való gerjedezést indítottak vala mindazáltal is az ártatlanokért a büntetéssel nem hirtelenkednek vala, hanem az budai és tömösvári passáktól újonnan való követek és levelek küldettek vala, kik által megmutogatattván az országnak vétsége, hogy a fényes porta akarátja ellen s engedelmé nélkül visszafogadott fejedelmet hagyná hátra az ország, újobban is parancsoltatik vala [SKr 407].

megművel l. megművel

megnádál l. megnádol

megnádaz nádpálcával megver; a bate cu nuiaua/bățul de trestie; mit Rohrstock schlagen. 1793: a Groffnének új Praefectissa van ... Vizsai Pista, a ki az olá Püspök hintójáról... az arany rojtkot le vágta volt s a kalapján Máslit tsinált belőlle, asztán a néhai meg holt Groff Ur meg nádoszta érete, láttya ked millyen hamar promovealódik az ember ? [Drassó AF; GyL gr. Lázár János lev.].

megnádazott (új anyag hozzáforsztásával) megjavított; innádit, sudat cu o bucată de același fel; (durch Anlösung neuen Materials) ausgebessert. 1799: Két rongyolt Eke ... Az egyikén ... meg Nádazott Lapos vass [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

Vö. a megnádol címszóval.

megnádmézél nádmézzel megédesít; a indulci cu zahăr (de trestie); mit Rohrzucker versüßen. 1710 k.: savanyú vizet vagy csak tiszta forrásvizet, néha megnádmézelve... jó bővön ittam rá [BÖn. 514]. 1715: Az Asszu szilvát meg főzvé én a levét jól meg Nád mézélvén ebéd előtt egy orával hörpögessen az ember és egy jó ital vizes bort igyék reá [Szuszia H; Kf]. 1787: egy tsiporkába Tejet töltvén azt meg nádmézelt [Backamadaras MT; CsS].

megnádol elkopott/kicsorbult vaseszközt/szerszámot új anyag hozzáforsztásával megjavít; a innádi, a pune o nadă; durch Anlösung neuen Materials ein abgenutzt/schaltig gewordenes eisernes Werkzeug/Gerät ausbessern/verlängen. 1587: Andras kowach Nadalt meg keet hozzw vassat Eggiket p(er) d. 33 d. 66 [Kv; Szám. 3/XXXIV. 2 Zabo György isp. m. kezével]. 1595: Lapos Vashoz Nádolni 18 penz arra Acél ... d 18 Az ket vastol kit p(ro) d 50 meg Nadoltak d 50 [Kv; i. h. 6/XIII. 15]. 1599: Az lapos vasat hogi meg nadoltak, fizettem f —/15 [Kv; .

h. 8/X. 32]. 1675: Az Merai Malomnak a' Czapia el törve(n) vöttem hozzá egy Szál vasat ... d 27. Hogy az el tört Csapot meg Nadlottak attam a' kovacz(nak) f — d 75 [Kv; i. h. 35/I. 33]. 1798: meg Nádoltam két Tángér karikát | Vasaltam egy új Szeker Förhéctet meg Nádoltam két csatlás pálczát [Déva; Ks 72/54 kádárszámla]. 1808: Azon Puska ... árta Rfr. 63 Az Atzélyát meg nádolni Rfr. 1 [Kv; TKhf puskaművevesszámlából]. 1811: Egy lapos ekevas, jól meg nádolva, és egy el-vásott hosszú vas [Mezőőr K; MkG]. 1815: a' kovács az korong vasatt és a perpencczett meg Nádalt [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1829: Egy Mózsár ütőnek két vigít meg Nadoltam Nagyságod vasából [Mv; LLt].

megnádolás új anyag hozzáforsztásával való megjavítás; innádire; Ausbesserung/Verlängerung durch Anlösung neuen Materials. 1625: Vötte(m) az Malo(m)hoz egy vasat az Csákányok meg nádlására d 40 [Kv; Szám. 16/XXXIII. 7]. 1823: Az Eke vasak meg nádlásokor Pánt vas ord: 15 lb [Déva; Ks 106. 150]. 1845: Kovács Nagy(nak) az eke vas meg nádlásáért 2 ft 20 x [Dés; KvNJ 20]. 1864: a Batárhoz a két első Féder klogni meg nádlása ... és a hátulso federek Szoritása [Kv; TGsz 37].

megnádolt új anyag hozzáforsztásával megjavított; innádit, sudat cu o bucată de același fel; durch Anlösung/Verlängerung neuen Materials ausgebessert. 1710: Egy meg nádlot lapos vas [Vadad MT; VK].

megnádoltat új anyag hozzáforsztásával megjavított; a da la innádit; durch Anlösung neuen Materials ausbessern lassen. 1595: Ket lapos vasot hogi meg Nadoltattam, Attam f — d 50 [Kv; Szám. 6/XIII. 3]. 1600: Nadoltattam eott kapat meg Thorozkaj Acellal, attam teolle az Ciga(n)nak d 40 [Kv; i. h. 9/XII. 67 Ígyártó Simon isp. m. kezével]. 1815: meg Nadaltattam a' korongvasatt [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1830: a' Malomban ... Az Also Kőre meg Nadaltattam a' Korong vasatt és a' Serpenyőt meg igazittattam [uo.; i. h. 1837: az Eke vasakat meg Nádoltatta [Mezőmadaras MT; Bom. F. IIg].

megnagyít kitégít/szélesít; a mări/lărgi; erweitern, größer machen. 1604: mikor ... niresbe(n) valo kosarunkat marhanknak meg akartuk uolna nagitanj ... rank wtenek, nemw gonozul teueo emberek [UszT 18/73–4]. 1693: az patakon innet del felől vagjon egy ház hely közös, melynek most meg nagyítottak az vegit [Völcs K; SLt AH. 17].

megnagyobbít 1. nagyobbá tesz, megtold; a mări, a face mai mare; größer machen. 1625: Az Vy Malom köhöz az korong vasat meg Nagiobitani adtam egi toroczka vasat [Kv; Szám. 16/XXXII. 9].

2. kibővít; a lărgi; ausbauen. 1682: Adtam az malom-mesterek, hogy az külső templom^a megtoldotta és megnagyobbította, fizettem neki fl. 4 [Kv; ETF 107. 15. — ^aA mai egyesített prot. teológiai intézet helyén 1672-ben épült fatemplom].

3. (tűzet) felszít; a ațita (focul); (Feuer) anschüren/fachen. 1558 k.: Meg tölöd az tegelh es tapazd be Jol es, hogy az tegelbe, tapaztattatoh agy onekye elözor lassu twzeth, annak vtanna Nagiobich (!) meg, hogy az allath meg oluagion | Nagiobich meg az tuzeth, Mikor latod az első feier vizeth Meg veressedny es tegy mas receptaculo-

moth alaya, Melyben Megien arany zinq viz, ky hivattatik aienek [Nsz; MKsz 1896. 284, 286].

4. felemel; a mári/majora; heben, steigern. 1782/1799: A' Malom Vámot elébb kissebb mértékkel adtuk, de mostan Praefectus Ur ujításából meg nagyobbították [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 384].

megnagyobbítás fizetés felemelése; majorare (a salariului); (Lohn)Erhöhung. 1710: Zilahi Andras második Professornak ... ide hozattassék ... mostan ... többet fizetést nem ígérhetünk ő kegyelmének^a de ha az Isten az Ecclesiának valami consolatiót ad, várhattya ő kegyelme bizonyoson fizetésének meg nagyobbítását [Kv; SRE 113-4. — ^aKöv. a fizetés fels.].

megnagyobbítatik 1. kibővítetik; a fi mairit; erweitert werden. 1806 k.: Teleknek valo hely ... megnagyobbított [Diós K; KvAkK 28]. 1811: A' nyári Virág ház ... Az el mult tavasszal épült, hogy az Égi Háboru 's jég esső' fákot ne bántsa ... A' téli, mely eddig tsordultig volt fával, Meg nagyobbitott szintén akkorával [ÁrÉ 123]. 1863: (A) ház ... az évi házbérből időnként megnagyobbitott [Kv; Végr.].

2. felemeltetik; a fi majorat; erhöht/gesteigert werden. 1788: az idegen Tartománybéli Miniom nevű Festéknek bé-hozzásért fizetni szokott Hamintzad, minden másától 2. fl. és 24. krajtzárokkal megnagyobbitassék [Nsz; DLt].

megnapol megszáll, időzik; a rămîne într-un loc/la cineva cel puțin o zi; absteigen, verweilen. 1683: Az Chám Urunk(nak) is azt írja, hogy két száz ezred magával jó ... az eczaka Bozza vásár körül háltnak, onnan még (így!) négy Konák(nak) rendelték, az Bozzáig, asztis hogj meg naplana, asztis hogy az szolgáló rendek fegyverb(en) — jo vigyázásb(an) legyenek [Prázmár Br; KJMiss.]. 1691: az Romai Császár eő Felsége, mostan Quartelyra fel menő Német vitézi, az mely Falukban meg szállottanak, háltnak, naplottanak ... az Falu béli szegénységnek reájok miscoda Expensai és Kárai lehettenek A Gondola Regiméntjének Colonellusa Mórmilli Uram eő Naga negj Compania Nemettel be szálván Falukban Pinteken, Szombaton meg napolván es Vasárnap menvén el harmad napig költöttünk rajok ez Szerint [M.bece MT; Told. 25].

megnaposít tárgyalásra határapot jelöl ki; a fixa ziua dezbaterii; zur Verhandlung Stichtag festsetzen. 1603: Talalta wolt meg kőnicorgese által, kiraly biro wramot nőr Andrast az kereztur warosi simo georgne martazonj Ez alab meg lrt dolgok felől, melj dolog felől kiraly biro wram lrt wolt Ennekem, hogi eo kegielm Engem kepebenn hagy es az dolgot törwín zerint el Jgacicziam közettek Azert En azt meg napositam es ra tartozanak Kerezturat az biro borso gergely hazahoz 1603 ezendőben mynd zent hauanak 14 napian^a [UszT 17/67. — ^aMegjelenni].

megnapoz 1. (tárgyalási/esküvői) határapot kitűz; a fixa ziua (dezbaterii/cununie); (zur Verhandlung/Hochzeit) Stichtag festsetzen. 1625: ha megh napoza annak a Jobagnak teöruiet en kez uolnek reá mennj [UszT 30a]. 1703: Vajai Balog Péter Tompai Visita(t)ionk(nak) rendire Citaltátnv kézen fogott Mátkáját Markodi Kováts Annát ... ok adásra, holott I(ste)n törvénye szerént magának Feleségül el akarván venni ... bizonyos Jeggyel ugmint

Gyűrűjével el mátkasította volt, és haza akarván venni mikor a' Lakodalom(nak) napját meg napozták volna s ... a' Lakodalomhoz hozzáis keszült volna, mitsoda oktol viseltett légyen ? nem tudgya, a' Leány defraudálta, gyűrűjét ajándékját magánál tartván [MVJk II/1. 263].

2. kitűzött napra beidéz; a cita pentru ziua fixată; zum festgesetzten Tag vorladen. 1595: Vdúarhely, Solymosj al(ia)s Zabo Georgj Instal Molnar Jakab ezen Vdúarhely ellen, az mikeppen kezessege(n) volt molnar Jakab, es Capita(n) vra(m) eo kegmeg megh napozta volt ez may napra [UszT 12/108]. 1625: (Az alperest) eczer megh napoztuk uala [i. h. 111]. 1735: Az Poszto csinalois hasonlo kipeen az Istenirts kiri a Mgos Urat külgye meg az sokadalomra ötet is meg napoztak az adosagirt [Kv; TKI Mihály Deák Teleki Ádámhoz].

megnapoztat (tárgyalásra/teljesítésre) határapot tűzet ki; a dispune fixarea zilei/termenului; (zur Verhandlung/Durchführung) Stichtag festsetzen lassen. 1604: Az el mult ... eztendeoben hittam volt az Ciralas rendibe eleo az vice kjraly biro vram eleybe Az Incamattust Al-mason letwkben, de akkor teorekedesre hattuk volt az dolgot hatra mjert az teorekedes nem lehetet s jo végre nem mehetet vola, vgy kellett az kjraly biro vraymot vyobban meg talalnom es az dolgot megis napoztattam eo kegmekkel az vice zekre [UszT 18/3]. 1607: Actori comp(ro)ban(t) hogy napia uolt az eő dolganak az Juel az teör keő emberek elejbe, megh napoztatta, s rah ment, de az J: sem ment sem kwldette ugi napzatta kiraly biro Elejbe [i. h. II/4. A. 239. — ^aÉrtsd: törekedő]. 1718: A Fogarasi Tömlőcztartot meg napoztatták, de ugy látom se pénz, se Rab nincs elő [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1771 A Mgos Urnak én általam Instaltat Beres Györgj a vincellér, Szabo Gabor Urnak Sz Miklosra adós lévén 10 Nemet forinttal, meg napoztatták, s nem lévén honnan meg fizesse A Méltóságos Úrhoz folyamad(ik) [Esztény SzD; Told. 5a]. 1876: Gondnok Kozma János felszólíttatik, hogy a kamat hátrálékosokat napoztassa meg, s ha így sem gyűl be a szükséges összeg, felhatalmazatik száz osztr. ért. forint felvételére [M.bikal K; RAK 329].

megnáspárol megver; a bate; verhaufen/prügeln. 1845: kiket közüllők utol érhetet a meg rohanó csoport azokat jól megnáspárolták [Kiskapus K; HG Br. Diószegi lev.].

megnedvesül kb. meghígul; a se subția; sich verdünnen, dünn werden. 1558: (A kevereket) ved el az tuzról es had meg lassan lassan hűdegwlny es mikoron hűdeg volna ted Nagjod edenben ... Melyben alion harom Napeg, hogy meg Nedueswliön [Nsz; MKsz 1896. 286].

megnehezedés 1. elnehezedés/erőtlenedés; sleire de puteri, ramolire; Enkräftung. 1662: Rákóczi fejedelem^a megnehezése [SKR 548 Tartalomjelző fejezetcíméből. — ^aII. Rákóczi György].

2. megbetegedés; imbolnăvire; Erkrankung. 1676: Kegeymel levelét elvettem, édes Bátyám Uram, melyből értem az öcsém asszony ő kegyelme ismét megnehezédését [TML VII, 162 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

megnehezedett (kortól) elnehezedett/erőtlenedett; sleit de puteri, ramolit; (vom Alter) entkräftet. 1662: Bethlen fejedelemnek több régi szolgálai között vala a zabolai Mikes

Zsigmond is de hogy már megnehezedett ember volna, udvarlul elbúcsúszván, házához kívánczozott vala | a főgenerális Kornis Zsigmondot is elbocsátván, maga az idősebb és megnehezedett tanácsurakkal megtért vala [SKr 159, 186–7].

megnehezedik 1. megbetegedik; a se imbolnávi; krank werden | elbetegesedik; a deveni bolnávicios; kränklich werden. 1593: Masas Petermenek az Annia vallia. Jeoue egikor hozzam Niari Simonne es monda hogi egi fele fw volna az en kertembe, es eoreomest latna, be bochatom az kertbe, ki hoza benne, es kerdem mi hazna volna, monda akkinek teje el apad, meg hozza: En hogi ezt ertem, Chaplar Miklosnak adam, tahat hogi megh eotte meg nehezedet es ram lzene miatt atta(m) nekj ollian fwuet [Kv; Tjk V/1. 339b]. 1600: hogi megh nehezedet az Cantor, es semmi keoltsege ne(m) volt, az patikariussal lattattunk hozzaia, kinek fizettwnk fl 1 [Kv; Szám. 9/IX. 35]. 1629: Az mikor penigh Borbely Ferencz megh nehezedet vala, menek oda hozzaja, s kerdem hogi ha tett e Testamentomot [Mv; MvLt 290. 159a]. XVIII. sz.: Ha megnehezedik az mesterember, az céhmesterek hírt adnak [Dés; DFaz. 32]. 1713: utolyára igen meg nehezედvén ujjabban onszollya vala^a [Köröspatak Hsz; HSzJP Neste Andrásné (38) jb vall. — ^aA végrendekezésre]. 1738: (Márján kocsis) meg nehezედvén, meg nézettem az bátýával ha pestisbe vagyoné, de leg kisebb csomocskajais nem volt [Gyeke K; Ks 99 Kornis Antal lev.]. 1797: meg nehezედvén és idősedvén, utoljára eő Naga az Udvarába bé vett [Náznánfva MT; Berz. 3. 3. N. 21].

2. (kortól) elnehezedik/erőtlenedik; a se ramoli; (vom Alter) sich entkräften. 1600: Kalmancshey Miklos Deak ... vallia Az megh holt ember kezde eleotéonk Nyawaliaia feleol bezelgetny ... megh nehezedom ... Jmmar latom hogy halálnak vagiok fia [Kv; Tjk VI/1. 498]. 1656: En Kezdi szekben Polyanban lako Sideki (!) Peter, noha mind az regisegtől megh nehezედvén, s mind pedig az betegsegtől ualamenyre megh erőtleneduen, de ... eszemen leuen, Teszek illyen allando Testamentaria dispositiot [BálLt 93]. 1778: Ab Anno 1764 Rectificator Commissariusságot viseltem, és mostis azon hivatalban vagyok kevés fizetés mellett, de már mind szeméim, mind kezéim az sok, és terhes munka miatt meg kezdetek nehezédni, kívánnám ő Felségét az Tekts Nemes Táblánis bővebben szolgálni [Telegdibacon Hsz; Borb. II T. Baczoni Boda Márton kezével].

3. ~ a szava nehézkessé válik beszéde; a-i fi greu să vorbească; sein/ihr Sprechen wird schwer. 1823–1830: utoljára úgy elalélám, hogy nem is ettem, csak az orvosság és herbatei tartották még bennem az életet, és annyira elgyengültem, hogy a szavam is megnehezedett [FogE 131].

4. ~ dolga súlyosbodik helyzete; a i se agrava situația; seine/ihre Lage sich verschlimmern. 1657: az cseh király Fridericus segítségére küldötte volt Kornis Zsigmondot, Bomemisza Jánost az fejedelem; s megnehezედvén az király dolga, újabb segítséggel Pécsi Simont is elküldötte [KemÖn. 15]. 1671: az török követ nagy haraggal jött el Bécsből, kihez képest az szegény rabok dolga igen megnehezedett [TML V, 610 Gyulafi László Teleki Mihályhoz].

megnehezesedik teherbe esik; a rămîne însărcinată; schwanger werden. 1585: Ersebet Dabo Thamasne vallia

hogy ennekem Az leany Nem monta hogy fiamtól megh nehezesedet volna [Kv; Tjk IV/1. 508]. 1612/1613: ket zolgala (!) nehezesedet vdvaraban megh, egyikkent sem bűntette meg^a [F.balázsfva BN; KJ. — ^aCzereny Gaspar]. 1629: (Az asszonyról) hallottam ... hogi nehezes volna Hallotta(m) aztis mastul, hogi tiztartoe vagj micsoda volt az kiteöl megh nehezesedet [Mv; MvLt 290. 187b]. XVII. sz. köz.: Hogy ha hallattatoke az Teouissi Istua(n) zolgaloiatol hogy Teouissi Istuantol eset volna terebbe es nehezesedet volna megh ? [Kük.; Kp III. 79 vk]. 1716: eo kglme mégh akkor nehezesedett es terhesedett megh mostani gyermekével Tavalyi esztendőben az Vrától [Nagyida K; Told. 22].

megnehezesít teherbe ejt; a lăsa gravidă (o femeie); schwängern. 1597: Simon Janosne Martha wallia aztis hallottam Sardinetol hogi nem eo az azzony az haznal hanem az zolgalo. Azúta(n) hogi el hatta az leany hallotta(m) aztis hogi Sardine monta, Jm el mene, vgimond, de bizony soha nem hízem hogi az vram megh ne(m) nehezesítette volna [Kv; Tjk VI/1. 100].

megnehezesül teherbe esik; a rămîne însărcinată; schwanger werden. 1612/1613: az masodikat^a tudom hogy ott nehezesült meg [KJ. — ^aSzolgálot]. 1613: Mikoron az első zolgalo megh nehezesüle hazadnal, azokaert tegedet en el hagialak [KJ. Joann. Csanalosz assz. kezével].

megnehezítettetik nehézkessé tétetik; a fi ingreunat; schwierig werden. 1799: a' Ribitzei Stompoknak Zugoja miatt a' Ribitzei vizen valo által járás igen meg nehezítettve, és majd egészszen el záróttva lévén, ennek is meg vizsgálásra Oculatorok bósáttóttának ki [Körösbánya H; Ks 74. VII. 169].

megnehezkedés harag; supárare; Zorn. 1795: az Aszszony, Mltgs Vajna Májorné ... a Jozságról lemondani, a Contractus terminussáig kettéségeskedett, tartván kedves Uram Bátyámék meg nehezkedésektől [Márkosfva Hsz; BetLt 1 Barabás Sándor Vajna Istvánhoz].

megnehezkedik megneheztel; a se supăra (pe cineva); jm etw. übelnehmen. 1756: kezdet meg nehezkedni eo Kglmére [Sár.]. 1838: Általlom égsyzersmínd szégyellem is Sogor Urhoz valo sok kuldozesunkot, kerem (!) Atyafisagoson ne hogy menit ne nehezkegyek mert a szegenszeg es nyomoruság kentelenit [Usz; Pf Matefi Károly lev.]. 1849: a fiucskaát elhoztam Kolozsvárra, de Kelemen Béni ezen tettemért meg nehézkedve legkevésbé sem kívánta magamnáli tarthatását [Kv; Végr. Vall. 23].

megneheztel 1. megharagszik vkire vmiért; a se supăra pe cineva pentru ceva; sich über etw. erzürnen/erbosen. 1664: Ha tudnám, Kegyelmed meg nem nehezeltene, ez jövő héten be akarnék menni Bányára [TML III, 28 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1736: Orbán Elek éjg ... Jobbágy fellajtarára ... igen meg nehezeltet, ótött meg fogatta, és az Tordai Tömleczebe ... indíttatta [Harasztos TA; Orb.]. 1756: Balog Ur(am) incuriaja miatt egy eczaka 55 tsak akkor ellet Gyenge báránykák vesztenek el ... Pako Uram igen meg nehesztelt vala Balog Uramra [Butyásza Szt; TKI]. 1760: Szabaszlai István uram meg nehezeltelvén Klompa Vonyára, ugy hanyított be az Udvarára hozzája

egy kövel, hogy mindgyárt meg holt volna, ha találta volna [Szépkényerüsztmárton SzD; Eszt-Mk]. 1774: Juon ... látván a Lányt mással beszélteni, legottan meg neheztele [Bábalma KK; Ks 19. VII]. 1782: Tulajdon maga Szájából néhai Bocska alias Kimpán Gligornak hallottam ezt mondani olykor az mikor Tagyerre meg nehezelt, elmenny házomtól mert nem vagy az én Ágyékomból származott Saját Gyermeke [M.fodorháza K; Eszt-Mk]. 1802: ha verekedni akarnak, mennyenek ki onnét, mert űveget egybe rontják. Mivel pedig meg nem szűntek Zörgegni, miis meg nehezeltünk ... ki taszigáltuk a Gazdák házából, mind a négy verekedőket [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

2. *is* rossz néven vesz vmit; a lua (cuiva ceva) în nume de rău; übelnehmen. 1661: Édes Uram, értem, hogy Kegyelmed is búsul rajta, hogy Medgyesre nem mentünk. Én is búsulok immár most, de akkor nem búsultam, mert Kegyelmedet ide vártam; azonban azt gondoltam, hogy Kegyelmed megnehezelteli, hogy híre nélkül oda mentem [TML II, 191 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1663: Az fejedelemnek, ő nagyságának, és fejedelemasszonynak írnom, én, látja Isten, szégyenlem most is, attúl félek, talám sok frásomat nehezelték meg, holott írtam tíz levelet, kikre választ nem érdemlettem [TML II, 588 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1669: nem is azért írom, csak elő is hozza ő nagyságának, mivel jól tudom, megneheztelenék ő nagyságuk [TML IV, 562 ua. Nálácsi Istvánhoz]. 1693: Bihari Istvan Ur(am) ... az convictio szerint való adaságot ő kl(ne)k engedi öt száz magyar forintokra ... ha a' Meltóságok nem fogják meg nehezeltetni [Kv; SRE 19].

3. *udv* haragot érez vki iránt; a se supăra (pentru ceva); auf jn böse sein. 1710 k.: jó Bethlen László s mond: Édes bátyámuram, az úr gubernátor uram ő nagysága izent kegyelmednek, kegyelmed énrám meg ne nehezelteljen, mert énnékem úgy kell megmondanom, amint izente [BÖN. 936]. 1824: Mikor szokott kellemetes kedvében lésszen, installok akkor hozd elé kérésemet^a, reméllem, ha kossarat ad is, reám ezen bátorságomért meg nem nehezelt [Kv; EM XVII, 173 Csáky Rozália Lázár Benedekné Bethlen Máriaéhoz. — "A kv-i jótékony nőegylet pártfogására von.]. 1830 k.: lésszen Ur Bátyam oly Jo hogy meg nem Nehezelt reám hogy alkalmatlan lésszek ezen Semmi Pénzetskémért [Mocs K; BetLt 1 Henter Farkas Vajna Istvánhoz].

megnehezeltelhet megharagudhatik vmiért; a se putea supăra pentru ceva; sich über etw. erzürnen können. 1765: noha kedvem ellen ... de mivel meg hűteleztetém kénteletnittem ... fatealni, hogy már egy néhány Esztendővel ez előtt jól lehet eléggé élt velem rosszszul elő kegyelme ... meg békéltettünk, mind azon által ezen Fassiomért uyráis meg nehezeltelhetett és ... hitvány. hivatalocskámban meg ronthat [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 316].

megnehezeltődik megharagszik; a se supăra; erzürnen. 1821: itten Kéményesi Antal nevű Tisztje lévén ... a Nehai Grof meg nehesztelődött és a Tisztiségéből is ki vetette [Görgény MT; Ks 79. 125].

megnehezül nehezebbé válik; a deveni mai greu; schwerer werden. 1623: ha kik pedig az parasztsagh keőzwl magokott az zolgalatt eleött asistalliak az ollianokott ne byrsagall hanem ... megh lapatozassal es 10 napy zol-

galattal bwntesse megh jgy zoktassa eőkeőt az rendell valo zolgalatra be jarasra, mellyet mikor ezekben vehetnek hogy megh nehezwl az zolgalatra valo farratsagh magok fogaik eorwlly es magoknak az tiztuisseleknek nagiob keonyebsegekre lezen [BGU 118].

megnehezült elérőlenedett; sleit, istovit; entkräftet. 1774: Zöld Uramis adott el három pár meg nehezült Béres ökrököt | Csutak Uram Tisztartóságában négy meg nehezült járómbul ki mustrált Béres ökröt. Hatvan két vonás forintokban adott el [Mocs K; KS Conscr. 54] | négy meg nehezült ökrököt meg hízlalva attanak el jó pénzen [Szentdemeter U; LLt Vall.].

megnemesedés nemesség elnyerése; obținerea titlului de nobil; Adelung. 1666/1701: Privilegiumok(na)k háborgatásához nyúlni nem akarunk, hanem csak szintén az mint maga az dolog az Colosvári Uram állapattját meg változtattya ához képest nekünk ez tetszik; Hogy meg nemesedvén már elő kgek, az Bíró nevezeti helyén Nemes Hadnagy légye(n), az Polgárok helyén Assessorok mert a meg nemesedés által elő kgek Colos vár(me)gyének Nemes Tagjai lévén, annak forumárais kell fel menni az derék Causák(na)k [KvLt I/188 egy-i végzés]. 1671: az melly ado az meg Nemessédekig reájok^a rakodott, és házokon maradt, azon adosságot adgyák-meg az Collegiumhoz [CC 3. — "Az enyedi városi polgárookra].

megnemesedik nemesi rangot nyer; a fi ridicat la rangul de nobil; in den Adelsstand erhoben werden. 1632: Vdvarhely varasunkbely hveinknek alázatos keonyörgesekbeől ertwkw hogy ennek eleötte nemeltyek keözzwleök az Feöitzteknek hizelkedven, nagy sokan megh nemesedtenek, melybeöl kevesedven az Varási rend, az annualis Contributio sulyosodot rajtkw [UszLt IX. 75. 2 fej.]. 1671: Egyházi Nemessek is minden helyeken, Tordán-is azokkal egygyütt kik a' Városiakban meg-nemesedtek, ide értvén, a' Nemes residentias szolgákat-is, kik nem hodoltság alatt lankak, Ráczokkal és Puszkásokkal edgyütt, kik kapu szám után nem contribualnak, capitatim adgyanak, Tall. 1 [CC 96]. 1693: Tudom bizonyossa(n) mikor Popa Jonacse es Jonucz meg nemesedtek ugy hallottam hogy házhelyekis nemesedett [Macskamező SzD; BLt 11 Ungur Lukács (60) prov. vall.]. 1696: magais Frenk Márton akkor paraszt ember volt mikor előszször aszt az ház helyet neki atták volt az után Nemesedett megh [Mocs K; JHbK XLVII/14]. 1736: Philepet hallottam, mint hogj Nemes Levele is ugj szol hogj meg Nemesedet, de a két Testver Eöcseit Timoffiat, és Petért hogj meg Nemesedett volna nem hallottam s nem is tudom [TL. Vojvod Ignat de Soós Mező^a (59) ns vall. — "SzD]. 1816: Barta Ignác alisa hogy becsületes nemes bírószekén nékem ilyen alázatos jelentésem vagy-on, hogy az én apósom, Oláh Antal testvér volt Oláh Katalinnal, az Bartalis Ágoston édesannyával, néhai Bartalis Józsefnével, és az mostani kivilágosodott törvén szerint, aminthogy jobbágyfijától született leány is megne-mesedvén férjhezmenetelivel jószágot nyert, engemet is illet úgy eszerént [Szárhegy Cs; RSzF 242–3]. — L. még CsVh 98.

megnemesít 1. nemesi jogokkal és kiváltságokkal ruház fel, a nemesség sorába emel vkit; a ridicat la rangul de nobil, a innobila; Erhebung in den Adelsstand. 1583:

mikor lengyen király ő felsége meg nemesítette Tóth Márton ő jobbágyok volt [Besenyő Hsz; SzO IV, 81] | Tot Janos Veres Darabont ... azt feleli ... tudja hogy mykor lengyel orzagba ment tot marton es lengen kyral ő felsége meg nemesite kover boldisame es Janko Ferencz Jobagiok volt [Maksa Hsz; HSzJP]. 1594: Kis Mathet vrunk megh Nemesítette [Mákó K; GyU 25]. 1607: az bodogh emlékeztetw Boczkay Istuan az egiket megh nemesítette volt [Dés; DLt 297]. 1614: Bako Istua(n)nak maiornak Kalnokj Benedek zabadasagot adott volt; annakuthanna Bochykay Istu(an) is megis nemesítette volt [Százajta Hsz; BethU 214]. 1664: Opra Pulcza, és Radully Pulcza ... Opra Pilcznak unakai, és Lupul Pilczinak, ugian Lupul neui fia, producálák mi előnkben Betlen Fejedelem eő Felsége levelét, mellyben mind attioknak házát kiben most laknak, s mind személyeket megh nemessiti kilenczed dezma és egyeb adozasoktol szabadasokká teszi [UF II, 279]. 1677: ha valamely Ur vagy Nemes ember maga földére afféle szabad embert telepitene, azokat ha a' Fejedelmek, Urok manumissiojából, avagy consensussából meg-nemesíték, Urokkal együtt az hadi expeditioiban Vármegyének Zászlója alatt fel-ülni tartozzanak [AC 171]. 1744: a' nevezet Somlyon residealó Lakatosékat, ki, és mi formában manumittálta, Lonyai Anna é, vagj más, ugj ki is nemesítette még én abb(an) Sem nem tudok Semmit is, Sem nem hallottam [Hada Sz; TKI Martinus Lakatos (31) jb vall.]. 1832: A' leveles ládába találályatok ezen levelet is mellyet adott ... Báthori Gábor Fejedelem Bartok Gergelynek, mellyben az ő Személyét 's maradékát meg nemesíti [Szentbenedek AF; DobLev. V/1186 Bartók Ádám végr.]. — L. még KemÖn. 49; RettE 123.

Szk: *személyben* ~. 1607: Zemelyekben megh nemesite [Dés; DLt 297]. 1664: Opra Barbát és Sorbán Barbát egy testuér attiafiak ... az mi Kglmes Urunk eő Nga zemelyekben eöket megh nemesítette az olatol fogván lovak hatán szolgálnak [UF II, 279].

2. házát/birtokot a nemesi kiváltságokból eredő jogokban és mentességekben részesít; a acorda privilegii nobiliare (asupra casei/locului de casă); (Haus/Gut) aus adeligen Privilegien herrührenden Recht und Freiheiten zuteil werden lassen. 1671: Bál Pataki János könyörög ... Kgl Aszszonyom ... Házammal által ellenben Borberekben^a vettem volt egj szegenj nemes Aszszontol egy kis paraszt Fundust ... Melljnek meg-nemessítése felől, hozzám mutatando Nagd kgl(me)ssegett értemtem meltoztassek Nagd azt az egy Fundusotskat ... nekem, feleségem(ne)k es ket agon lévő maradványim(na)k örökösen adni, meg-is nemessíteni [Törzs. — ^aAF]. 1676: Tudode lattad vagy hallottade mikoron osztán Nemzetes Nagy mihály Uramnak azon ház helyét a' mi kgl Urunk eő nga megh nemesítette, ha Donatioval statualtatta bele magat pure emanath Relatoriaja nem Contradicalt valaki ellene [BSz; RLt 1 vk].

3. háza/birtoka számára nemesi kiváltságokat nyer; a obține privilegii nobiliare asupra casei/locului de casă; für sein/ihr Haus/Gut adelige Privilegien gewinnen. 1560: vagion ház XXII kiket atyam meg nemesítet II zabadosok II [Harina BN; Makkai,SzDPuszt. 52]. 1578: En Zamossy Pether ez el Mult Napokban, az Nymethy Nehai Zeoch Istwanetwl Annazzontwl es gyermekeyleot weothem wala egy hazath Ezt megh Erthwen az Deesy wraim waroswl, Tharthwan Attwl hogy En Ewkeozteok azt az hazat meg Nemesithenem, es magamat az warossy Eggyesseg-

bowl ky vonnam, waroswl Enghemet azon hazbol ky wettenek wala es pynzemet le Theottek | en az waros keozewl azt az hazath soha ky nem Akarom wenny, megh nem akarom nemesitheny semmy okbul [Dés; DLt 202]. 1589 k.: Tudom aztis hogy Crassay Janos deák elteigh megh Nemesítette vala hazat [Szu; UszT]. 1596: Actor(es) comp(ro)bant hogy az malom retinek az fejeben birodalmak volth. Incti Comp(ro)bant hogy miotatul foghua az Varos kezzil ki vetettek az az hogj megh nemesittek, Azúlta ne(m) birtak [Szu; i. h. 11/37]. 1604: az Azon(n)ak az ő ura nemesítete uolt megh ezt az örökseget [Folyfva MT; DLv. 3. XXXI A. 1]. 1724: Tudok meg edgj paraszt fundust az Templom mellett ... de ugj hallottam hogj Csoti Janos meg nemesítette volna [TKI Georgius Irinus de Csot vall.].

4. vki számára nemességet szerez; a obține titlul de nobil pentru cineva; für jin den Adel verschaffen/erwerben. 1631: En eleget beszelgette(m) Szabo Dautine Aszoniomal ... az gyermekek Nemesítése feleöl hogi miért Nemesíti megh az Giermekeket lattamis en azt az Nemes leuelet melliet Szabo Miklos szeret [Mv; MvLt 290. 229]. 1638 k.: Zabo Jakab eős iobbagy eokerrel szolgál, fia I, kit megh nemesítet Tisztarto Vram magauul eggiwt [Szászfenes K; GyU 34].

5. ~i magát maga számára nemességet nyer; a obține titlul de nobil pentru sine; für sich den Adel erwerben/verschaffen. 1603: vduarhelyreöl egj nehania mentwnk vala Kolosuara hogy magokat meg nemesicziek peter djakis el Jöue [UszT 17/93 Racz mihalj vduarhely vall.]. 1686: (Szerzett) Lipcsei Vr(am) két szély földet mellyeket Lipcsei György Ur(am) Vruktol eő Nagatol meg kért volt egy darabig dezmátis adott rollak, az utan ujjalog meg nemesítette s iktattais magát, ugys birta az mig élt [Sárd AF; Incz. V. 58a]. 1721: égy Vajda Jacob nevű paraszt ember magát meg Nemesitvén iratta magát Nemes Leveleiben, Nagy Iacabnak [Nagyilonda SzD; Ks 25. V]. 1736: Néhaj Jdösb Kifor Juonnak nagjobbik fia Filep tudom hogj magat meg Nemesítette, kirallya mellet tett hűséges szolgálattyaival [Magura SzD; TL. Onyiga Jonutz jb vall.].

megnemesítés 1. nemesi rangra emelés; ridicare la rangul de nobil, innobilare; Erhebung in den Adelsstand. 1631: azt sem tudom ha irtame az Szabo Dautine Aszonio(m) gyermekeinek megh nemesítése feleöl [Mv; MvLt 290. 229]. 1661/1681: Szallaspataki János megh Nemesítéséről valo level [Vh; VhU 381].

2. ház/birtok nemesi kiváltságokból eredő jogokban és mentességekben való részesítése; acordare de privilegii nobiliare (asupra casei/locului de casă); (Haus/Gut) Beteiligung an aus adeligen Privilegien herrührenden Rechten und Freiheiten. 1666/1681: Igy ertvén ... Sztojka Istvan es Felesegehez ... valo jo akaromat az praespecificalt hazanak is Uri joakaratombul megh nemessitést ... Semmi nevel nevezendő külső avagy paraszti szolgálattal, postalkodas, dezma es kilenczed adasra erőltetni ... megh ne merészellyek [VhU 361 Zolyomi Miklós ad. lev.]. 1671: Bál Pataki János könyörög Kgl Aszszonyom ... Házammal által ellenben Borberekben vettem volt egj szegenj nemes Aszszontol egy kis paraszt Fundust ... Melljnek meg-nemessítése felől, hozzám mutatando Nagd kgl(me)ssegett értemtem [Törzs. — A teljesebb szö. *meg-nemesít* 2. al.]. 1672: Gálfi István vr(am), meg tekintvén

... Hegyesi István vr(amna)k ő kglméhez valo jo akaratt-yát eze(n) vármegye törvényes székin valo szolgáltatt-... sőt azon házuk felett peressükkal valo megegyezte-... -alkuttatásokb(an) s meg nemessítéséb(en) vagi ... leg aláb ... meg tartásában ígért és meg mutatando fáratságát, forgolodását, es assistentiaját ... kőte örökösön ... Al vinczen ... egi darab fundussokot [Alvinc AF; Incz. IV. 6a].

megnemessített 1. nemesi kiváltságokkal felruházott, a nemesség sorába emelt; ridicat la rangul de nobil, innobilat; in den Adelsstand erhoben. 1615: eleitől fogva ott Keővár vidékin, inkább minden faluban afféle, meg nemesített Boerok, kiket vaidáknak is hinak voltanak ... régi királyoktól és fejedelmektől vagyon szabadságokról privilegiumok [Gyf; Veress, Doc. IX, 62 Bethlen Gábor Dóczy Endre kapitányhoz]. 1662/1681: Tiszteimnek serio paranczalom Volt Mihalyt megh Nemessitet Puskasomat, ezen tülem adatot Nemessy Praerogativakban, Immunitasokban meg tarczak [Vh; VhU 333 Zolyomi Miklós ad. lev.].

2. nemesi mentességekben részesített (ház); (casă) cu privilegii nobiliare; (Haus) mit adeligen Privilegien versehen. 1674/1681: Popa Peter es Popa Janos Uramek ... kényszerítettek volt ... Haczogh Varossaba(n) ... egy megh nemessitet fundosokat, haz helyeket ... Zalogban vetni huszon öt magyari forintban [Hátszeg; VhU 359–60].

megnemessíthet nemesi rangot nyerhet vki számára; a putea obține titlul de nobil pentru cineva; für jn den Adelsrang erwerben/verschaffen können. 1671: Toldalagi András alázatos suplicatioja ... adott vala Nagod kglmességből három Fagaras földi gyermekeket inscriptioban egy özvegy aszony anyokkal edgyűt ... Kérem Nagodat alázatosan, meltoztassék meg engedni had nemesíthessem meg ökett [UF II, 505].

megnemessített 1. nemesi rangra emeltet vkit; a dispune ridicarea la rangul de nobil; jn in den Adelsstand/rang erheben lassen. 1592: En penigh wgy Alkwta(m) megh velle hogy engemett vgy mind Jobbagiott parazt Embert nemesíteszen megh [UszT].

2. házat/birtokot nemesi kiváltságokból eredő jogokban és mentességekben részesített; a dispune acordarea unor privilegii nobiliare (asupra casei/locului de casă); (Haus/Gut) aus adeligen Privilegien herrührende Rechte und Freiheiten zukommen lassen. 1578: En Zamossy Pether fejedelmewnk Ew Nagha zolgaya wywarban ... en illyen wallasth es fogadast tezeok, mind zemylyemben, mind gazdam Azzony es maradekym gyermekymnek kepekben, az wytezleo Cheffey Janos Deesy few Kamora Jspan wram Eleoth ... hogy en az waros keozzewl azt az hazath soha kic nem Akarom wenny, Megh nem Akarom Nemessíthetny Semmi okbul hanem az varossal egyetemben egyenleo terhet Akarok wyselnem mydenekben [Dés; DLt 202. — "Szűv váraban]. 1580: En Walazwthy Matyas Deak, Adom Emlekezetre az en Lewelemnek rendyben ... hogy En ... chyereben weottem Varga wczaban Kodory Ghyeorgiteól egi hazath illyen Tizteletes Zeme-lyek ... eleoth Es fogatta(m) cő kegek eleoth, hogy en az en lletemben, soha azt az hazath Waros Bozwsagara es fogiatkozasara megh ne(m) Nemessítete(m) [Dés; DLt 206. — "Köv. a nevek fels.]. 1629: az székelyfalvi határon lévő

szántóföldeimet és réteimet, ki pénzünkben áll, azokat az három gyermekeimnek, Borsos Istvánnak, Borsos Juditnak és Borsos Annának egyenlőképpen hagyom, tudniillik mégis az szőlőket, kiket megnemessítettem, és az szántóföldet, szénarétet [BTN² 420]. 1676: azt a' házhelyét Szamos Uyvár Nemetib(en) Dobai Nagy Mihaly Uram eő kglmenek meg nemessítette az mi kegls Urunk Eő nga Donatioja mellet pure iktattatta Urunk hites Cancellarista Deakj által magat senki soha egy lelek nem Contradicalt [Szamosújvárméti SzD; RLt I Joan. Sebestyén (65) ns vall.].

megnemessítettés nemességgel való felruházatás; ridicare la rangul de nobil; Adelung. 1666/1681: parancsolom praespecificalt hazanakis ... megh Nemessítetesét ... semmi ... dözma es kilencz adásra erőltetni ... ne merészellyék [Vh; VhU 258. — "Rác Jánosénak]. 1733: Nemes Városunk(na)k Privilegiuma az egész Város meg Nemessíteteséről ... egj leven a Nemes Torda Varoseval ... melyet mys az kaptalanb(an) be vivén, s onnan ki venni expedialtuk Notarius Dobolyi Márton, és Ersekujvari Szabo László Atyankfiat eő kglmeket [Dés; Jk 438a]. 1738: Nemes Városunk alázatos instantiájára, Városunk mindennemű Beneficiumocskái iránt, hogj ne kinszerítették számot adni ... Conclusio ez: hogj minden Perceptumiról és Erogatumiról igaz számot ad a Nms Universitás(na)k, és nem más(na)k; melyet Nemes Városunk meg nemessítetésekor, Mlts Deputatus Vrak ... akkori Néhai b. e. Fejedelmunk és a Nms Ország Confirmáltak [Dés; Jk 495a. — "A város hadnagya].

megnemessítettett a nemesség sorába emelt; ridicat la rangul de nobil, innobilat; in den Adelsstand erhoben. 1677: Ha nem felesége örökségen lakik, bizonyos Ura-is nincsen, nem-is meg-nemessítettet személy, mindazáltal szabadságban, és szabad helyen él! — Szolga-Biro által ammoncaltassa a' Praetendens a' viszsza menésre [AC 192. — "A szökött jb].

megnemessítettetik nemességgel felruháztatik, a nemesség sorába emeltetik; a fi ridicat la rangul de nobil, a fi innobilat; in den Adelsstand erhoben werden. 1696: akkor immár meg Nemessítettett volt Frenk Márton mikor Mikola Sigmond ur(am) néki atta volt aszt az ház helyét [Mocs K; JHbK XLVII/14]. 1793: ha az attya Nemesnek ítélteik, a' fiais az által meg nemessítetik [Mv; A Zabolai Hadnagy família prod. pere tábl. (Mt)].

megnémt (ügyvédet) hallgatásra ítél/ügyvédkedéstől eltilt; a condamna la tăcere, a interzice practicarea profesiei de avocat; (Rechtsanwalt) zum Schweigen zwingen/Advokatur verbieten. 1634: Kakoni Ersebet Azzoni, mostan hazaia kivől exiliomba(n) leven, es az Z. zek eleőt Legitimus Procuratorokat is nem Comparcalhatua(n), sem peniglen Haller Peter vramnak mellette szolni nem engedtetven ... az z. zek ... megh nemította auagi varia az l(ncta)nak personalis Comparacioat, auagi menien oda, á hol personaliter contendalhat velle [SzJk 43].

megnémul 1. (betegség/verés következtében) beszédképtelenné válik; a deveni mut (datorită bolii/bătăii); (infolge Krankheit/Schlägen) sprechunfähig/stumm werden. 1573: Emlekezhetik k. rea hogy mikor az dologh

megh essett wolt, az ketek drabantyeol (!) kyk vram eo Nga Jobagiat feyeregyhazon^a megh wertek woltt chak hamar az vtan megh jelentettem k.nek ezt az dolgot, k. akor ezt monda hogy k: megh erty es weghere megien az dolognak, ennek okaert sem akartam az vtan kedet bantany mert en nem tútta(m) hogy zynye annyre legien az dologh, ha nem hogy imar Negyed Napya hogy megh nymúlt, Azert mostis k.det kerem hogy .k. legyen erette a drabantokert mert .k. jól erty hogy nagioh haraghis indul beleole es vram eo Naga ezt el nem zenwedy [Nagysajó BN; BesztL 3766 Horwat Myklos Nagy Sayoy Tyzt tarto Thymar Gergely beszti-bíróhoz. — ^aBN]. 1705: Pápai Pál sok hosszas sínlődése után ... meghala, maga után hagyván szegény nyomorult néma feleségét, akit ezelőtt egynéhány esztendővel ugyan gyermekágyban a gutta megütvé meg-némult [WIN I, 584]. 1804: Gutta ütésebe esett wolt, hogy még szollani sem tudott, hanem csak az ujjával mutatott úgy meg nimult [Köröspatak Hsz; HSzjP Szent Györgyi Zöldi Benedekné Ovári Mária (40) prov. vall.].

2. elhallgat; a tácea; verstommen. 1672: ő kegyelmek ... látom, suttognak, s mihelt én bemegyek, megnémulnak [TML VI, 153 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

3. átv elnémul (vádaskodást abbahagy); a amüti, a incepta cu invinuiri; stumm werden (mit der Anschuldigung aufhören). 1677: Akkor látván azt, hogy a minemű vétkekkel engem vádlottanak, affélének competens bírása az ország, meg fogná vizsgálni igazságoson, ki mond igazat s ki nem ? tudván magok cselekedetinek igazságtalanságát, megnémulának [TML VII, 341 Bethlen János Teleki Mihályhoz].

megnémult elnémult; amüti; stumm geworden. 1710 k.: Megnyílnak az eddig megnémult szájak Szász János ellen mindenfelől^a [BÖn. 947. — ^aKöv. a részl.].

megnépesedik benépesedik; a fi populat; bevölkert werden. 1880: Minden élő lélek elköltözött a portánkról feredőre. Míg hazaérkeznek s megnépesedik ismét az udvar addig itthon ülök [PLev. 77 Petelei István Jakab Ödönhoz].

megnépesítetik benépesítetik/telepítetik; a fi populat/colonizat; bevölkert/siedelt werden. 1731/1770: A Buzai Jozsag többire a Gorbai és Almás Vidéki Jozsagokból telepítettet, és népesítettet meg [Buza SzD; EHA].

megnevekedik 1. fel/megnő; a crește; wachsen. 1793: Makkot termő vagy Épületnek valo Fák nintsenek Ha jó tilalomban tartatnék a meg-maradt tseplesz közös Erdő hamar meg-nevekednék [Szamosfva K; Hr Conscri.]. 1800: a Falom Oldalának azon darab Része, a mely in Annis 1787, 88, 89 fel osztatván le vágatott volt, de most szépen meg nevedett a Bányák hasznára már is sokat szolgálhat [Torockó; TLev. 9/31].

2. megárad/duzzad; a crește, a se umfla; anschwellen. 1620: mikor valamennyire megh Newekedigh (!) es megh arad az Nadas, el nem folihat az Arkaban, hanem az partiat altal hagwa(n) karos heljre wtt kj [Kv; TanJk II/1. 293]. 1662: Erdélyben ... kezdenek ... az vizek mindenütt meg-nevekedni [SKr 184]. 1704: már egy hétnél több ideje az mióta esik éjjel-nappal ez a szörnyű eső, aki mia a vizek is megnevekedvén, a citadellának az árka igen beomladozott [WIN I, 161]. 1772: a hol annak előtte a Vízet

könnyen meg lehetett lábbalni, semmiképpen uszás nélkül meg nem járhattam; a' Gátnak fel dugása miatt annyira meg nevedett volt [Ádamos KK; JHb XX/27. 33].

3. felgyűl; a se acumula; auflaufen, anwachsen. 1708: (A) Salaristák ... Penzbeli Restantiajaknak Summaja meg nevedet [Kv; SRE 103].

4. fel/megemelkedik; a crește; sich erhöhen. 1635: Az búzának ára nagy hertelen megnevedett az szárazság miatt [Kv; KvE 167 SB].

5. el/felszaporodik; a se înmulți; sich vermehren. 1662: Bihar vármegye ugyan sokáig csak nagy felfordultul lévén, semmi törvényes igazgatások végben nem mehetvén, a latrok naprul-napra szaporodnak vala, s a várban annyira megnevednek számok, a tömlöcben sem férvén, törvény előtt is a haladék és tömlőc sanyarúsága miatt sokan meghalának [SKr 308–9].

6. súlyosbodik; a deveni o povară grea; schwerer werden. 1769: Bizonyos Informatiokbol értette a Mlgs K. Gubernium hogy a Nép közöt oly haszontalan hír folyina hogy az Adonak Terhe meg nevednek [UszT XIII. 97].

7. átv megerősödik; a se consolida; bestärkt werden. 1662: Már minden állapotjában, hírében, nevében fejedelem igen megnevedett [SKr 128].

megnevel 1. megnövel/növeszt; a face să crească; wachsen lassen. 1770: Az Tavasz gabona az árpán kívül az nagy szárazság mián igen apron marada ha csak az mostani esső meg nem neveli valamennyire [Lekence BN; Ks 47. 67. 29 Simon Pál tt lev.].

2. megnöveszt, nőni hagy; a lăsa să crească; wachsen lassen. 1784: Annak utána publicáltatta^a, hogy a deák nyelvet mint mortua linguat senki se tanulja, ne gyakorolja, hanem tanulja a német nyelvet. (Ezen) úgy megindultak a magyarországiak, hogy akik német ruhába jártak, mind elhántták, bajuszukat megnevelték [RettE 425. — ^aII. József, a „kalapos király”]. 1823–1830: Azután hazajövelemmel Erdélybe is ezt a módit bejönni láttam. E nem sokáig tartott, hanem aztán egészen megnyírták leányok, asszonyok az hajokat, mint most a férfiak; e sem sokáig tartott, hanem megnevelték hajokat, és különkülönb formába befonván, feltekerik a fejük hátulsó részére [FogE 68].

3. ~i a hasát teherbe ejt; a însărcina, a lăsa gravidă (o femeie); schwängern. 1723: még lásd mit csinál Szász Mária özvegy Aszszony vagy, még névelik a hasadot, s az után mit csinál Szásznyfres SzD; Ks 27/XVI]. 1724: Hallottam h. egy Asz(o)ny ember Szolg(álójána)k az hasát meg nevelte^a [Náznánfva MT; BK. Bőte Györgyné (45) jb vall. — ^aPekri Ferenc]. 1736: én nem tudom, Se nem látam, hogy ki nevelte volna meg a Hassát az utrumb(an) forgo személynek [Szentegyed SzD; TKI Nemai Ferencz (48) ns vall.]. 1739: Padurán Kosztinnak Joánávall gonosz végre való társalkodásokat nem láttam, azt sem tudom ki nevelt hasat Joánának, hanem hallottam másoktól hogi beszéltek hogi Padurán Kosztin nevelte volna meg az Hasát [Kóród KK; Ks XI. VII]. 1757: Ifiu Legény korában Sipos János, néhai Székely Sámuel urammal szolgálván a szolgálója mellé férkezet s meg nevelte a hasát [M.bölkény MT; Ks 4. VII. 8].

4. megszorít; a înmulți; vermehren. 1662: Szegény elromlott, s ha lsten nem könyörül, annál is inkább elromlandó Erdély, megneveltet vala hiszem sok szép ifjú népedet kebelében e negyven esztendő alatt [SKr 714].

5. átv kifejleszt; a dezvolta; entwickeln. 1710 k.: conserváltam, amennyire lehetett a két esztendő alatt, azt a kis tudományomat, reménlén, s vágyódván az academiákba, hogy ott Isten megszaportja, megneveli s érleli [BÖn. 555].

megnevelés megnövesztés; creștere; Wachstum, Wuchs. 1768: a mi meliora(ti)ot tettem azon részt illető Erdőnek meg nevelésében, szántó földek(ne)k meg ganéjozásában ammeljet tulajdon magam Jobbágya által vittem véghez fizesse meg [Asszonynépe AF; DobLev. II/405].

megneveltet szk-ban; in constructiū; in Wortkonstruktion: *hasát ~i* teherbe ejteti magát; a se lása sá fie insäcrinată; sich schwanger machen. 1728: (Egy asszony) eleb alvan egy alkalmaságal valami Béres nevu Legennyel hasat meg neveltette [Szentk.]. 1736: Miért kellett énnékem az Incta Leányt Juris Ordine p(ro)sequalnom, Citatoria Relatoriambol világosan Constatl, hogy mitsoda helyen s kivel minemű paráznaságb(a) elegyítette magát, hasát meg-neveltetvén [Dés; Jk 205a].

megnevet 1. kinevet; a ride de ...; auslachen. 1653: Bástát pedig maraszták, hogy nagy úrrá teszik és jószágot adnak Erdélyben néki, maradjon benn az országban; de Bástá azt csak megneveté a dolgot [ETA I, 59 NSz]. 1704: felszerkenvén a generál, maga is erősen megnevette az maga álmát [WIN I, 281]. 1736: midőn az ő kglme parolájára az I. ő kglme szekeresse fel rakott szénámat bé hozta volna, Nms Városunk közönseges uttájánn obviálta még másokkal meg-nevette és maga szénája közzé rakatta [Dés; Jk 201b] | Kétféle eresztős hintaja az köz és alábbvaló fő rend emberek ritka volt, mert azt tartották, hogy az olyan hintó csak az urakat és nagy fő rend embereket illeti; sőt ha apróbb rend fő embereknek csak kétféle eresztős hintaja lett volna, megnevelték volna véle, mint az kit nem illelne [MetTr 373]. — L. még TML III, 428, VI, 538; WIN I, 493.

2. *~i magát* elneveti magát; a izbucni în ris; auflachen, in Lachen ausbrechen. 1710: még az atya idejében egy conferentian benne lévén Josefus is, mikor discourálnának a hadi készülétről, s ki tizenhárom-, ki tizenkétmillió pénzt mondana, hogy kívántatnék, megneveti magát Josefus, kérdi az öreg császár, mit nevet. „Én — úgymond — azt nevetem, amit ezek a felséged ministeri tizenhárommillió pénzzel akarnak véghezvinni, hat forinttal véghezvittem, mert hat forint ára vasláncot vétetek, s ezekben felkötöttek egynehányat, s marad annyi pénz rólok, tíz esztendeig is elhadakozhatik felséged ...” [CsH 359]. 1742/1760: engemet az Ur dolgára ki küldvén ... Vass László Uram ki jöve oda s mondam No Uram, Szilágyi Uram bizony minden órán el foglalya az házamat, arra meg nevetvén magát az Ur, azt mondgya, de legény nem esik olyan hamar meg mivel sok pénz kell azért [Pujon SzD; WassLt G. Szász-Városi (70) zs vall.].

megnevez 1. névén nevez vkít; a spune numele persoanei respective; jn mit Namen nennen. 1568: Miuel hogy mostan az Banyaz az eo felsege banyayara felette igen zwksegh Keg(de)t kerem Mynth byzot vramath hogy keged ide az eo felsege banyaiara az Radnay wagokban az kyket Meg newezwnk, kwlgye althal Myngiarasth hogy az eo felsege dolga naprol Napra ne mwlyek ... Thanczy

Barthost, Pal deak gyeorgyot, Reczeg orbant Merth eo felsege erossen paranczol hogy mindenwe Banyazokerth Jarywnk [Almás⁴; BesztL 67 Martinus Vayda Camerarius Almasiensis Gr. Thymar beszt-i bíróhoz. — ⁴Valószínűleg Nagyalmás H]. 1600: Az haborisognak eleotte egizer hytt wala engem valami leuel el oluasni Jakochj Andras ... monda hogy ezt en latom minth vagio(n), de latom nemelj baratom fel akaria bontani, de ha maszor fel mertem egy kardot keotni, mostis fel mere(m) keotni, de azt ne(m) neuzte megh ki feleol monda, sem zidott senkit [UszT 15/65 Georgj Miklos Zentegihazas olah falwj Zabad Zekelj vall.]. 1740: kik löttének légyen, én előttem meg nem nevezte [Herepe AF; BK. Herepei lev.]. 1753: ki volt Tanátsloja meg nem nevezte [Albis Hsz; Törzs. Joh. Panczél (53) pp vall.].

Szk: név szerint ~. 1832: Mikor az Exp(onen)s Nemes Possessoratus a' Ket Aranyos vize között valo Hellyet mívelés használás alá felfogta a Tanu jelen volté 's ha jelen volt Nevezze meg Név Szerént hogy akkor az Exp(onen)s Possessorok közül akár puskat Kardot Lántsát vagy akár mi fele fegyvert melyiknek latott a kézebe [Asz; Borb. II vk].

2. *~i magát* nevét megmondja, bemutatkozik; a se prezenta/recomanda; den Namen nennen, sich vorstellen. 1570: Teleky Janos Kenez fely peres Byzonsagy, Balint Thywadar alperes ellen ... Gergel hithy zerent vallia, hagi Thawaly Eztendeobe Esthwe haza Megan volt az varosbol, Ez az wton Balinth Thywadar hatwl ery Rezegh volt, kerdy ky volna; Eo megh Newezy magat [Kv; TJk III/2. 9].

3. *névét ~i* vki nevét felfedi/megmondja; a spune numele cuiva; den Namen js sagen. 1569: De à newyt en Eleotem nem neweze meg, mert szászul sokat szolanak feddeodynek [Kv; KvLt II/19]. 1590: Thúdomant tezink késeő ne legyen minden Jgassagúnkhoz beőwebben zolnunk mind Jtt kegtek eleott s mind az Appellationak helyejinnis ... ha az J. kewanna thúdomant tezwkn kesőő ne legyen mind ti-zwnknek neűejinket kylen kylen megh newezwnk ha az teorwenj mutattya [UszT]. 1598: Az litis intermedium feleoll pedigh azt mondgia hogj le zall az teoruenj keoz, merth nem neuezi meg neut, az Zabo Georgj neut [i. h. II/2 D. 61]. 1600: az mely Zemelik az ide ala megh irth eőreőksigben az kik birnak Bagyak mind azok azoknakis neweketh ne legye(n) kesőő meg newezne(m) ha teorweny mutattia [i. h. 15/72].

4. feltűntet; a indica; angeben. 1619: Tudjátok-é azt, hogy noha német császár vagyon az frigybe békötve s megnevezve, de ... Magyarországra nézve vagyon az az frigykötés [BTN² 289].

5. elé/felsorol; a enumera; vor/aufzählen. 1571/1578: Az mynt az eo felsege paranchiolattyaban meg declaraltam genealogiamoth meg kywano(m) Az Diuioth teolle mynd az mely falwkath Az paranchiolatban meg neweztem, mynd hozza Tartozokkal egyetemben [Gyf; Bállt 79]. 1591: Ziner Varalliahoz valamenj Jozago(m) tartozando lezen akarhun es valamj faluban leucoketh, ha kiketh az en leuelemben megh nem tuttam volna neveznys el foglalhassanak [Perecsen Sz; Wlt]. 1593: Wadnak az kwwl az hazhoz walo zanto feöldek nemelljek eőreőkire walog nemellyek zalogosok, mellyeket az my atthiank es aniank zalogositottak el eőreőkjteöttek az hazhoz, kiketh Jn sserie meg neűezek [Szu; UszT 9/43]. 1600: Arrais protestalunk hogy wadnak megh az felliel megh irt hazhoz Jarando

eöreökségek, mas es teöb faluknakis hataraiba(n) ... ne legyen kesö meg newezneönk [i. h. 15/93]. 1753: Akarattya vööl ... az Testans Umak hogy arany marha is maradjon az Mlgs Asszonnak, melj nem lehet egjéb, hanem az, melj Se gyermekeinek tett hajgásokb(an), se az köz osztaljra disponaltakb(an) megh nevezve nintsen [Harasztos TA; Ks 14. XLVIIb]. 1759: Gyermán Gyéni nevű Jobbágnak Fíatol Vasziliától hány Házos Unakái maradtak, nevezze meg a Tanu [Fejér m.; JHb vk].

6. (határt) kimutat; a aráta; (Grenze) aufzeigen. 1590: wagoon egy fwrez molnúnk Zetelakan az falún fellywl mely fwrez malom vagjon nagj arok new helyben Zetelakan, tudomant tezeök hogy ha ennekem annak vicinussit meg kel neuezneöm, ne legjen keseo az vtannis meg Neuezneöm [UszT]. 1600: mely feöldeket ... ne legyen kesö meg newezneönk, mely helekben wadnak, es vicinussit is ha zwksegh lezen [i. h. 15/93]. 1603: ha penig azoknakis^a wicinussat meg kel neuezni az Törwinnek kesö ne legjen ez wtanis meg neueznwk [i. h. 17/3. — ^aFöldeknek]. 1606: vicinussit^a p(ro)testatio mellett mys ugian azokat neúezwkw mellyeket az Actorok neúeztek p(ro)positioiokban, ha pedig vjobban meg kel neueznjuk, az teóruenj azt mütatna az se legen kesö meg neúeznúnk [i. h. 18/12. — ^aA földeknek]. 1785: Ezen metákat onné tudám meg nevezni s illyen okból: Hogy Gyermekek koramban a régi üdös Emberek az egész Faluval sok ízben járták ki, a' meg irt mod szer(én)t e' kétt helységek között való határak metáját [Puszttaegres és Szarkad préd. TA; BLt 12 Gyermán Mojszi (64) jb vall.]. 1827: Szántok és Kaszállók tudom hogy vagynak, de hogy én azokott borozdáról borozdára meg tudgám nevezni és Külön Külön azokott ki nevezni nem tudom [Nagykend KK; Told. 31].

7. megmutat, kijelöl; a aráta/indica; bezeigen/stimmen. 1578: Az Nadas mellett való zwkseges helieke(n) hydakát palokat, es egiebz zwkseges teolteseket ... Biro vram tanachyawal megh chinallassa, feokeppe(n) egy helie(n) kit zabo gal megh Newez eo kegmének [Kv; TanJk V/3. 172a].

8. kb. (ismertetőjelek alapján) leír; a describe (pe baza semnelor particulare); (auf Grund von Erkennungszeichen) beschreiben. 1573: Katalin Kalmár Istwanne azt wallia, hogi lakot egyywt puskarnewal Latta hogi rakot eleh parta Eoueket kapcokat Arangywreoket azt Monta Imez eoche-me Amaz laios Batiame Ez enmagame Monta hogi attyawl Marat volna Monta hogi o penzis ewst pogacias Marat volna megis Newezte de ezeben Ne(m) lwt [Kv; Tjk III/3. 172]. 1610: Tudomant Teszek ha megh kel neuesznem az ket cökreökeöit szcören ne legien kesö meg neuesznem ha teorueni itely [UszT 16a]. 1754: (A) Tulkok közöl vagy kettö mostis vagyon az ide való beres ökrök között, de azoknak idejeket, szöröket, szarvakat meg nevezni nem tudom [Gyemeszeg MT; TGsz].

9. megjelöl; a indica; bezeichnen. 1583: mig az Dereka-ra zolneek, (e)bbeöl warok teor(veny)t kegmekteöl, myerthogj ket parancholat mellet Zollit, ezen eggj dologert, Im meg wadnak neuezue de ... Azt mondom hogj Igj Engem eggj dologert ket missilissel nem zollithatna [Hsz; BálIt 80]. 1584: Zeech Jmreh al(ia)s Kis, vallia Ez Nyreo Markos az Meszaros Matias fia, Akarwan el venny ez Mostani feleséget hat ellent Akar tartany benne Zeech Giarfas, En hozza Menek es Mondek Ncky Myert tartasz ellent benne, Monda Giarfas vra(m) Myert Ne tartanak ha az Attia enneke(m) ver zerenit valo Attiamfia, es vgia(n)

Bathiam, Ne(m) Akarom hogy a' Marczona Bestie el vegie, mert Istenre mondom hogy Atthiamffia Megis Neveszte vala Attiarole vagy Anniarol Minemeo Attiafia [Kv; Tjk IV/1. 329]. 1592: Miel hogy Nem newezte megh az Actor mely eztendeobe(n) teotte az tilalmat ... Ergo Condescendal [UszT 10/79]. 1688: Zompér Judith Asszony ... Divortiumot kíván, per hoc hogy nem a zent házasság(na)k rendi szerint hanem rendkívül való undok bujasággal élt velle ... I protestat(ur) ... nevezze megh micsoda az a' bujja elet [SzJk 223]. 1762: mind az Sebestyen György Uram házánál mind penig masok Házaknál szerte szellyel Mezö Bándan hogy Continualtak volna fenyegetődzeseket Sztikozodasokat ha Continualták, ki Hazaknál kik előtt kik(ne)k fülek hallatakra kítöl mit hallat az Tanu nevezze meg [Msz; MbK IX. 29 vk] | Pap Miska Ki Házához Szállott, és ki hány napokig tartotta, s duggatta ... maga Házánál nevezze meg a Tanu [Kóvár (Szt) vid.; Ks 25. III vk]. 1832: Leg különösöbben nevezze meg a Tanu Titt Néhai Dosa Gergelly Ur belső Jóságának mennyiségét [Szováta MT; DLev. 3. XXXV. 15].

10. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; attributiv gebraucht; megneveztem, tölem megnevezett/néven nevezett; numit; von mir genannt. 1774: fitzko koramban az Néhai édes Atyám meg nevezém Szabo Martonnal Czimborálván velle szántottam ezen Földben [Vaja MT; VH].

megnevezendő 1. felsorolandó; care urmează să fie numite (în continuare); aufzuzählend. 1640: Zolgalattyok rendi es birsagh allapatya egyenlő a' teöb ide ala megh neuezendő faluk es joszagh allapatyaual [UF I. 699]. 1642: azon Ficiz Jstvantol, Ficiz Ersebethnek osztatot minden megh newezendeo örökszegeket igaz hitek alatt az mint tudgyak megh mondgyak és megh mutogattyak [Nagymeregő K; JHbK XVIII/20]. 1783: az hol is jelenének meg allább meg neuezendő Szemellyek [Radnót KK; BfR Várodi Simon ns vall.].

2. megjelölendő; de desemnat; zu bezeichnend. 1847: Ösméri a tanú azon asszonyt, ki magát Varga Katának nevezi ... ? Ha igen, honnan ösméri, hová valónak tudja lenni bizonyosan ... s a megnevezendő lakhelyéről mikor, mi okból s módon vándorolt el? [VKp 206].

megnevezés névén nevezés; numire; Benennung. 1869: Elnök jelenti, hogy Barta Ilonát mint megesezt személyt a consistorium elébe hivatta ekklesia követés és büntőrsá megnevezése végett [M.bikal K; RAK 280].

megnevezett 1. névén nevezett/említett; numit; genannt. 1567: minden teorveny szerint való haborgatok ellen menedekseget fogadanak az megh nevezet luka antal leany [Imecsfa Hsz; HSzjP]. 1579: adank ezön megh newezött Lazlo papnak az zep mezőn harmad feel hold zanto feöldeket [Uzon Hsz; Kp I] | az meg Neuözeotth Denghe auğ' mas Newel Veoreos Demeter [Dés; DLt 204]. 1583: Catalin chizar Andrasne vallia, Tudom hogy mind az meg Newezet harom zemely haragban es Nag Giwleosegbe(n) (!) voltanak Igiarto Georgiel [Kv; Tjk IV/1. 139]. 1590 k.: az actomak megh Neuezeot Eot Jobagiát Kerezturffalwara fogwa be witette [UszT]. 1604: En felwl meg neuezött Jakab Kouaczine Katalin azonj, Talaltam Eörökseget az felwl meg nevezött Kis Kedeben Jmreh Lukaczinal [i. h. 18/21]. 1622: Czefej Vramis ... ezen

Condicioiok alatt, ez megh neuzet ket zalogos Embert keze-
ueue [Mihályfva NK; JHb LXVI/11]. 1677: ezen kü-
uüi hagyja a Taploczai rethen ugyan ezen Csiki kalastrom-
hoz egy darab Szena füuet is, kit Nagy szeg(ne)k hinak
mely(ne)k vicinussa egy felöl az Olt uize, mas felöl felyeb
meg neuzet Nemzetes Donat Farkasne Aszonyom szena
föle! [Csfkzszereda; CsÁlt F. 27. I/28]. 1779: nehaj nemes
Pap Lupuj és meg nevezett fiai soha az Kurucz Világ
utanis senkit Jobágj képen nem szolgálnak [Orbó SzD;
GyL].

2. (korábban/fennebb) megjelölt/feltüntetett, szóban for-
gó; susmenzionat, care a fost menționat (mai înainte); (frü-
her/weiter oben) bezeichnen/angegeben. 1568: Valen(ti-
nus) lakatos fass(us) est, hogy Mikor q az ladat meg
nytta az bodog gabrielnenak az meg Neuzet aprolekok-
ban semit equenek nem mondot [Kv; Tjk III/1. 208].
1577: Ez fellywl megh neuzett Jozzagoknak el osztasara
penyglén my valasztok: Damokos Jstwant Damokos Ta-
masht Kyzdi szekben Al czymatonban lakokath [Uzon
Hsz; BLt 7]. 1582: az meg neuzeott tewuiseos darab
feold [Dés; DLt 209]. 1597: attuk es engettuk ... minden
tellies reszwnket ez meg neuzetot három faluban az my
minket concealna [Kv; SLt évr.]. 1598: az megj neuzeot
ezendóben es nap tauat ... foglalta el eot haz Jobbagiomat
[UszT 13/2]. 1610: az megj neuzeot heljre menthynek [Bi-
barcfva i. h. 4/3a]. 1631: az megh nevezot Malomhoz ...
semmi Jussunkot es birodalminkot ne mondgiuk [F.venice
F; Szád.]. 1642: Trauzner Janos is kóte magát hogy
valamikor az megh nevezet f 90 Summat Trauzner Kata
doponallya tartozzek Trauzner Janos is az Jozzagot
kezeből ki botsatany [Hadrév TA; DobLev. I/12]. 1777: A
Völgy Torkab(an) az elébb meg Nevezett Patakok ősz-
ve szakadnak [Resztolcs SzD; JHbK LVIII. 28].

3. kijelölt; desemnat; bestimmt/zeichnet. 1826: Özvegy
nehaj Tekintetes Dobolyi Istvánné Fosztó Rachel Asz-
szony által meg nevezett, és általunk Törvényesen előnkbe
idéztetett Tanukat leg elsőbbenis keményen meg eskettük
[Ne/Maroskoppánd AF; DobLev. V/1109. 1–2].

megnevezget 1. kb. (ismertetőjelek alapján) leír; a desc-
rie (pe baza semnelor particulare); auf Grund von/durch
Erkennungszeichen beschreiben. 1602: mezaros Mihajl
ket bizonisagal meg bizonittja az eo marhainak sayat
voltat, Accedaluan azis hogy minek eleotte zemewel nem
latta az marhakat igyenesen zeorin megh newezgette eoket
az ket birak vrain es notarius eleot [Kv; Tjk VI/1. 609].

2. (határt) kimutogat; a arăta (hotarele a ceva); (Gren-
ze/Feldmark) bezeichnen. 1764: ezen helyből fogták el a
Tordasiakot mellyen most actu állunk és fellyebb határait
meg nevezgetők [M.bagó AF; JHb XXVIII/48].

megnevezhet megmondhat; a putea spune; sagen kön-
nen. 1812: azon ... Berek ... hogy mennyi ideig lett lé-
gyen a mostani Vén Berekkel egyben ragadva, azt én az
időnek nállamnál régiebb volta mián meg nem nevezhetem
[Nagytlak AF; DobLev. IV/943. 35a].

megnevezhető szk-ban; in constructii; in Wortkonstruk-
tion; akármilyen nével ~ minden néven nevezendő; ficare,
oricare; mit allen Namen zu nennend. 1639: (A kezesekei)
megh dulathassak Es vehessek, akár mi nevel megh nevez-
hető helieken szabad, Es szabadtalan varason ... Es
Soaknas helieken(n) is [Dob.; Ks 41. F] * minden ~ 'ua;

idem' 1853/1584: Atta^a lengiel kyraly cheffey Janos
vramnak, Mind Molnaua es Mind Mezeywel, es Minde(n)
Meg Newezhető helyeywel [Ujfalú K; Ks 42. B. 9. — ^aA
tawat].

megnevezte említette, vki által említett/megnevezett;
pomenit/amintit de cineva; von jm erwähnt/genannt. 1598:
az fellyel megh neuzetem hazambol ky Rekeztettek el fog-
laltak teüllem [UszT 13/23]. 1625: az meg neuzetem feöl-
det Az en Attia(m) Atta uolt el [i. h. 133]. 1782: az
meg-neveztem kalásossak után bizonyos embereket küld-
vén el-jőttek házunkhoz [Sólyomkő K; Eszt-Mk]. 1783:
szép Summa pénzt hoztanak el onnan az meg neveztem
Sérelmesek [Kovácsi K; i. h.]. 1808: a Bátsok, 's, Pászto-
rokis úgy mondták, hogy azon meg neveztem határokg
... Szabad a Nyáját legeltetni [Zágon Hsz; SzentkZs Barta
László (56) barátsói gy. kat. vall.].

megneveztetik néven neveztetik; a fi numit; mit Namen
genannt werden. 1544: Ezth ez vallast My ky felliw meg
Neweztethwnk^a wona Irathok az my kerezthyen hithiwnk
zerenth [Szászssombor (SzD) körny.; MNy XXXVI. 52.
— ^aA bevezető formulában megnevezett Nag Benedek
Galachrol, es Sombory Lazlo Somborol]. 1833: azon két
nyelvű Tanuk kik az Alperes Esketéseben a 19^k 20^k és 45^k
Számok alatt meg neveztetnek a lehető leg nagyobb se-
renységgel folytatando és hová hamarebb ellátatando köz
kereset alá vettessenek [AszLt 910 gub.].

megnéz 1. meg szemlél; a privi; beschauen. 1585: Bor-
bely Marton ... vallia ... Ezt latam hogy eg kédmeneis haj-
dut tazitanak ky az varga Lazlo kapüia(n), meg Neze kar-
giat itkeon, Es monda Bestie lelkek el teoreot kardom de
megh ma lobba(n) el teorom [Kv; Tjk IV/1. 519]. 1653:
Igi azert en ki menek megh neze(m) az ajtorulis, de lehes-
sem (igy!) az az szemeli nem vehetem ezemben, s el futa
[SzJk 70]. 1736: Apor István Ebéd alatt azt az órát ki-
veszi hogy megnézzé, az szomszéd úr elkéri, hogy ő is
nézze ... más úr meg attól elkéri, s addig kéri elébb
elébb, hogy az óra elvész [MetTr 340]. 1803: Nézze meg
ked azért csináltatták a tizfra Tornátzot Fodor Sigánéjék,
hogy inkább s. v. meg baszhassak a Katonák a Pintze Tor-
káb(an), mint hogy odais tamasztatták a Leányát [Aranyos-
rákos TA; Borb.]. 1849: Prostyan Nikuláj hazánál, kap-
tunk egy értz füttöt, tökéletesen őszve rombolva, melyet
az özvegy Cseh Joseffnő, és Fia Sándor tulajdon magoké-
nak esmértek, és mű is meg néztük es mind ketten meg es-
mertük hogy N. Cseh Josefé volt még Mohábais [Héjasfva
NK; CsZ].

2. látás útján meggyőződik vmiről; a se uita; anschauen,
besehen. 1546: Banffy Magdolna azony ... Egy feleel,
masfeleel Bogathy Chaspar ... my athalwnk thenek
illyen zerzeesth Az mynth Eleezer az fogoth vraym ke-
zethek el wegezthek wolth, hogy az ke(sz)^a erdebeel Bo-
gathy Chaspaar az Ew nemesz hazaath meg Epppyche
Mostan magokath meg gondolwan, esz Ew Erdeyeknek
esz erekhsegekhnek puztasagal meg-nezwen azonyom Ew
kegyelme ... keez penzyl aad Bogathy Chasparnak keeth
forinthoth, hogy Bogathy Chaspaar ymmar az kez erde-
bele (!) az Ew haza Eppylesere esz chenalthathassara semi
faath ne wagasson esz ne hordasson [Panot^b; DanielO 5.
— ^aÉrtsd: köz. ^bPanád KK]. 1619: S mindjárt kezébe adá
az őfelsége levelét, s monda neki az pasa: Mond meg iga-

zán, te ismered, hogy ez az levél német császár levele s igaz levele? Megnézé jól Gratianus uram s monda hogy: Ez az német császár levele, jól ismerem mind keze írását s mind az cancellariusét [BTN² 200]. 1752: hallottam az Boda Miháj szájabul mondani hogj ne hajcsák a Tinoját a Furu Györgjné házához, de az Esküttek Csak oda hajtották

Boda Miháj engemet Fatenst mint akori Birot kinszerite ara hogj mivel az melj Tinot Furu Gyorgjné házához hajtottak, már el nyult, s nizmők meg [Diósd Sz; Wlt Szigeti Sigmund (48) ns vall.] | kinszeritette hogj nfe meg a Tinaját amej Furu Györgjini volt mert meg akar dögleni [uo.; Wlt Elekes Gergelj (38) ns vall.]. 1763: Itten sok izb(en) voltak a' Szeben Tisztek, Molnárokat is hoztak ide oly véggel, hogy meg nézzék, ha a' Falunok nevezetes kárára nem léssen ezen Malomnak fel állítása [Szecsel Sz; JHb Sztán Dregán (50) jb vall.]. 1766: a' Feleségem monda az olahnak nezmeg talam tsak meg reszegedett mely szovara Feleségemnek el mene az oláh és meg taszigálá^a [Szilágycseh; BfR 104/2. — ^aA földön fekvő embert]. 1820: Nézze meg mostis akár ki az Urfit, kivált pettyett ajakát, homlokát és Teste állását, a' ki esmérte a' Bárot kéntelen azt mondani hogy a' Bárotol valo [Aranyosrákos TA; JHb 48 Moldován Mária Pujuk Szamuilláné (68) vall.]. 1823: elménem Szász Régenbe a hol egy nevezetes kurva kérdezte töllem ha nem láttamé Csemátoni Samuelt, mivel hogy vele baját végezte egy Bánkot adott, de nézze meg (: így szolván a kurva hozzam :), e nem igaz Bánko [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/1827].

3. szemügyre vesz, szemrevételez; a examina; mustern, besehen. 1653: Császár a toronyból, mondják hogy megnézte a Bethlen hadait, de ki nem jött [ETA I, 124 NSz]. 1661: Ónagsága az fejdelem^a küldvén bennünket Kemény Ferenczel ónagságával az német főgenerálhoz, hogy salutálnuk és az nagy erőt megnéznük [Kv; KvE 185 LJ. — ^aKemény János]. 1707: az mely embereket bika látni választanak és megnézik, ha azoknak nem teczik hozzanak mast [Sztotyor Nsz; HSzjP]. 1753: mennénk el ... Olah Kotsárdra Gyulasi Horvath Laszlo N(e)m(e)s Kűkfűlő V(á)rm(e)gye Notariussa, az masik Olah Kotsárdi Debretzeni Andras Nms szemelylek Regiussagok alatt azokat az Paroszt fundusokat ki menven nezzük meg [Kük.; Ks 8. XXV. 11]. 1770: a Ties Ne(me)s Vár megye Táblájától exmittált Commissarius urak, az ide valo Királyfalvi Malmot meg nézték [Királyfva KK; JHb LXVII/104]. 1826: meg néztem a' gyertya világánál az ökreket ... alku-ba eredtem, és a' 100 frtot nékie meg ígértem [Dés; DLt 1039/1840-hez]. 1856: mind két telket meg neztem — az allodizaltakrol összevért készítettem [Komolló Hsz; BetL 4 Sylvester Dávid lev.].

4. kb. fürkészve néz vkit; a privi iscoditor; spähend jn ansehen. 1585: mikoron az Sebeosekhez Jutank es ky hozok wketh az erdeobeöl, Negj Juhazt hozanak oda, es eggiket en meg tapaztam az Morenak, Mondam Amborusnak ... ez vagdala tegedet, Ambrus monda Nekem, Nem bantott az engemeth, nem bwncos az, ismet monda zegenj, meg Nezwen ereossen wkett Jmez harom vagdala engemeth [M.valkó K; KP. Nagiobbik Bott Myhaly jb vall.]. 1745: Egy alkalmatossággal Szabó Ferenczné virgatván engemet, az virgás után egy tyukmony sültnyi idővel a kapumba béütte magát, én állván az favágón, megnéze, de nem közsópatak U; Ethn. XXIV, 161 Simén György (42) un. préd. ns vall.].

5. (leánynezőben) leányt megnézeget/szemléltet; a se uita foarte atent la o fată (la intia vizită făcută viitoarei logodnice); (bei Brautschau) Mädchen betrachten. 1578: eok Thartottak kichinsegetwl fogwa fel ez wallott, Az Attyafiai kezdek kerny hogy ne Mennyen Sohowa Immar, hanem hazaswllion meg wegre Annira zollanak az Attiafyak neky hogy rea Byrak, es wgy Menenek fel zentgyeorgyre welle ott nezte meg frusinazzont [Boldocz TA; Thor. V/14 Joh. Zekely (55) jb vall.]. 1675: Ur(am), somlyai Reformat(us) tudos Predikator Ember, hajadon leányát Juditot, vacsora felett meg neztük volna [PatN 46a]. 1710 k.: közönségesen úgy hitték az emberek, hogy éppen csak a szépségéért vettem, de azt Isten tudja, és a dolog bizonyítja, hogy nem, mert én ekkor házasság fejében meg sem néztem volt [BÖn. 750].

6. (látványosságot) megleltet; a se uita (la un lucru atractiv); (Sehenswürdigkeit) anschauen. 1620 k.: az Nyflus vize jó oztán arra az rettenetes kösziklás hegyekre, azhonnat oly nagy szűgással jó alá, hogy közel ember nem mehet hozzája, hogy jól megnézzé, mert megsüketitné az embert [BTN² 412]. 1823–1830: Budát is megjártuk, de csak a kőfalakat s királyi lakhelyet néztük meg kívülről, egyebet nem experiáltunk [FogE 168].

7. meglátogat vkit; a vizita pe cineva; besuchen. 1811: Ilyen az én Grófném, jöjj Árokalyára, Nézd meg; jó szível lát 'Su'sánna napjára [ÁrE 131].

8. (orvos) megvizsgál; a examina/consulta; (Arzt) untersuchen. 1704: a kis Kati leányom rosszul lévén a náthában, ma hivatam vala ide Fogarasi urat, hogy nézze meg [WIN I, 305]. 1808: Hallottam ... hogy Tusa Tresiát hosszszas betegségében Kováts Ferentz nem hogy gyogyithatta volna sőt meg nézze egyszer is, hanem a szülei bajoskodtak vele [Tamásfva Hsz; HSzjP Imreh Sigmund (35) gy. kat. vall.]. 1809: A Toth Kováts Litzmány Ignázt Lo orvos meg nézvén a Száját^a mintegy hat esztendőnek esmérte ... a ki metzésitis ... hogy kéttzer esett ... nem ugy találta, hanem tsak egyszer Metztetet ki [ÚszLt ComGub. 1701. — ^aA lónak].

9. vmit vhonnan kinéz/olvas; a lua/citi o informație de undeva; etw. irgendwoher heraussehen/lesen | vmbie bele-néz/olvas; a consulta ceva superficial; in etw. hineinschauen/lesen. 1573: Zabo Marton polgar Balasy Georgy olah Mihal Istwan deak, Azt valliak hogi mykoron feierwary Imre halala vtan gywlttenek volna Andras deakhoz Jeot Be Iffiabik Bwday Georgy egi ados lewelel Andras deak Eleyben kiben fl 99 volt Irwan Monda Bwday Georgy hogi Regestumais vagion rola, Aztis latny kewanta Andras deak, mykor ... meg Nezte Andras deak, Mond hogi kylembaz az ados leweltwl Mert Ninchen Annye Benne Irwa [Kv; Tjk III/3. 296]. 1620: Enis oth len alu(an) az hazban eo kglmek előth, hogi lassa(m) mint osztznak es vonznak nylath Ezkeözben az két Azzoniok kwleón kwleón elő hozak, caedulaiokat megh nizue(n), de nem találak oth azt eo kglmek Caedulaiokba(n) hanc(m) Bori-nemizza (!) Sigo(n)d vram Caedulaiaban találak fel [Disznajó MT; TSb 21]. 1681: Az Vas Bányákban lévő minden fele eszközökis az Extractusbol ki hagiattnak; es á Banjak(na)k csak szama tétetik fel; ha ki többet akar látni felölle, nézze megh az Corpusb(an)^a [Vh; VhU 608. — ^aAz Urbanumban magában]. 1723: Most az kaptalannal beszellek Kolosvarat, meg nezem az Levelek laistromat [ApL 1 Apor Péter feleséghez]. 1759: az adossagais kiknel mennyi légyen nem tudom mig a Contractust meg

nem nézem [Szentrontás MT; Sár.]. 1818: Ha én az előtt tegnapig meg neztém volna a Processualis actakat, bizonyoson ok nélkül akkor se tátottam volna fel számot, most pedig eszemre térvén, ezután jobban fogok ügyelni dolgaimra [Szentbenedek AF; DobLev. V/1013 Mohai Lőrincz Bartók Ádámhoz].

10. ellenőriz, utánanéz; a verifica; prüfen, nachschauen | tényállást megvizsgál; a examina faptele; Sachlage/verhált untersuchen/prüfen. 1679/1681: à széna helyeket jól megnizze, kaszálatlanul egyetis ne hadgyo(n) [Vh; VhU 669]. 1718: én vagta(m) ki egy felől az haz odalát, s azon mentem(m) be az hazb(a) s meg neszte(m) jól az kemencze alatt de én ne(m) latta(m) többet 3 vagy nyelt üszögöcskenél nem gondolhatom hogy onnet gyült volna meg az haz [Branyicska H; JHb]. 1728: oljan szándékkal mentem én [h]ogj az buzámot meg nézzem, ha idejeé roslani, mint-hogj mások rosolnak [Szemerja Hsz; HSzJP Petrus Bara (50) ns vall.]. 1751: Geréb Susánna Aszszony kérvén minket arra hogy fel mennének Bodokra és lennének jelen és néznők meg hogy az Oroszfalunál lévő halas toban hány darab halat bocsattat be ... Mi azért ... el mentünk megnézvén és vizsgálván hogy az Tit. Aszszony bocsátamag nevezett Toban Posárt in Summa 47 [Bodok Hsz; Ks 22. XXIB]. 1756: jöszte Biro nézd meg le arattatá à Kutja Hohér Teremtette Gazdag kutjaja az földemben Termett buzámot [Petek U; Hr 3/15]. 1778: kérvén egyszerűsmind bennünk arra, hogy mindenkének azon közös Malomra esett Erogatioit megnézvén, és szamba Vén, Computust tennénk mind a' két részről tett költségekről [Záh TA; Mk V. VII/20]. 1826: így a' Co(mmi)ssio bebo-csáttatván megnézi és megjárja a' Gyalakuta és Kelemen-telke között lévő határ fekvését, és a' Csulokáj pataka folyását [Msz; Gyl].

11. átkutat; a cerceta temeinic; durchsuchen. 1831: Hallodé Vonutz a merre te utasítottál én azt a helyet u. m. a Kadbukkit meg néztem de az el tévelyedet két Lovaimat melg nem kaphattam [Dés; DLT 332. 13].

12. (látó)mester) művet felülvizsgál; (despre controlorul breslei) a verifica o lucrare; (Beschauer) Werk überprüfen. 1780 k.: Mi, im ezek: Nemes Céhünknek választott látó-mesterei esküszünk az élő Istenre ... hogy ezen hivatalunkat illető tisztünkben töllünk kitelhető képpen híven, igazán eljárunk, akiknek művek estimatiojokra hivatunk, jó lelkiesmérettel megnézvén igaz ítélletételt teszünk, érdek szerént fizetést rendelünk, Céhünk parancsolatai szerént az hibás munkát vizsgáljuk, a mi Nemes Céhünk eleiben illőt igazán reportáljuk [Dés; DFaz. 30].

13. (kárt) felbecsül; a evalua (pagubele); (Schaden) ab/einschätzen. 1724: ugyan csak meg tartoztattak az Ur Gubernator Urunk elő Excellentiája beressit mig a' kart meg nézték, böcsüllötték mire megyen [Szentiván SzD; Ks 32. XXXII]. 1840: a pásztori gondviselőtlenség miatt esett kárt szemesen meg néztük [A.szentmihályfa TA; Bosla].

14. tekintetbe vesz; a lua in consideratie; in Betracht nehmen. 1669: Rossz prokátor az, az ki az vesztő felét s végét meg nem nézi az pernek [TML IV, 613 Bomemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: az en maradekim néz-zék meg az Isten kegyelmét, hogy harmadézig mint szállott az erdélyi állapothoz képest az első renden való méltóság ebben a házbán és ok is ... kövessék a virtust [BÖn. 488]. 1779: az Exponens Aszszony elő Nga^a boszszonkodva panaszkodt hogy ok akarják az én Gyermekeimnek bestelenségit, nem nézik meg hogy tele az ország rollak valo

hirrel, hogy edgyikett Székely Ferentz a másikat pedig ugymind 'Sigmondatt edgy Deák tsinálta volna [Szász-zombor SzD; KS. Geor. Cs. Ajtai de Vajasd (55) bon. insp. vall. — "Bethlen Ágnes].

15. mefontol; a chibzui; überlegen. 1660: Palatinus uramhoz akamának, úgy látom, ország nevével küldeni követségben, de minthogy gyermek már nem vagyok, megnézem, micsoda követséget vállalak fel [TML I, 555 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1664: Jó Fiam, az Istenért kérek, mindenkiben az jövendőit viseld igen előttd s igen megnézd, mit cselekedel [TML III, 20 Teleki Jánosné ua-hoz].

16. meglát, észrevesz; a băga de seamă, a vedea; bemerk, wahrnehmen. 1736: Nézd meg Erdélyi ember, hogy bizony nem az császár adója szűkíti Erdélyben az pénzt, hanem feleségekre, lányotokra való haszontalan czifrázás [MeTr 346].

Sz. 1752: nemély emberek magok fejekben nem nézik meg a gerendát, más szemében piszkállyak a szálkát [Kv; Szám. 69/XXVII. 1. Pataki István főbíró kezével].

17. ~i magát önvizsgálatot tart, magába néz; a face un examen de constiință; Selbstprüfung machen, in sich schauen. 1696: Hazámnak nagy inségeit — s — Utolsó Pusztulasátul Valo Rettegetes s félelmét, Gyakran szemleluen, nem tudom kinek lehetne, illyen szorongatatlásnak, szantsaltatlásnak — s — bestelenségeknek Hegyes Nyilainak löveldezesre, Targyul ki tetetet Hazában Gyonyörűsége — s — kedves elete, ha meg nezi Magatt, Mitsoda — s — Mennyi Sövevényiben az nyomorusagok(na)k helyheztetet legyen [Vécs MT; TKI Kemény Simon Teleki Pálhoz].

megnézeget 1. tüzetesen megsejmelget; a verifica temeinic; gründlich prüfen/betrachten. 1620/1754: azon villogo határt megjárván szorgalmason meg nézegetők Végtere Jakab Deák Uram monda: En ugymond immár Ompajitzához engedem ez mái naptól fogva és e felett való villongást és pert semmivé téstem [Ompoica és Metesd AF; Told. 22. fejevári káptalanok nyil.]. 1667 k.: hivan minke (!) ... Bekás patakban egy szölyőnek Oculátására (!) ... mely szölyőt megh nézegettünk volna mint mesgyéjét mint homlitását [Kv; RDL I. 148a]. 1767: ki mentem arra, szölő munkásaim s dolgoisaim lévén nekem is azon szölőmben ... oda menvén meg nézegettem láttam a' ki asott szölő tők(ne)k helyeit [Ne; DobLev. II/377.4b Jos. Andormányi de N. Enyed (56) ns vall.]. 1774: jól meg nézegetvén a le vágott Rakás béli Fák(na)k vágott végeit valami Tsorba Fejszének homyolása látztatott rajtok [Vaja MT; Told. 46/14]. 1805: Gyurka Istok harmad magával három lovokat hozván magokkal, ezt eszre vevén Varga Joseff megnézegette [Százazajta Hsz; HSzJP D. Nagy Sándor (55) lib. vall.].

2. szemügyre vesz, szemrevételez; a examina cu de-amănuntul; beaugenscheinen. 1657: (A fejedelem ugyan nem hagyá szándékát, csak hogy abaköpenyeget, közönséges süveget vévén, abban kerülé, nézegeté meg az sán-cot, s tön dispositiókat [KemÖn. 47]. 1720: hivata minket elő Nga hogy ... az mellj kö és fa épületeket, kerte-keket építettett azon Simenfalvi Curiá(n) mű azokat előb-ször accurate meg nézegetvén, calculálván(a) aestimálnok [Siménfva U; JHb XVIII/4]. 1772: curiose mindene-keket meg nézegetvén A Házot Pitvarastól edgyütt aestimal-tuk ad Hf 10 [Nagyak AF; DobLev. II/441. 1a]. 1789: A' Pintzébe az Udvarról bé járo Ajton volt Petsétek ... vio-

lálva voltak, de belől jól bé zárva lévén a' mint ottan holmit meg nézegettünk ... semmi kár nem tapasztaltatott [Mv; Conscr Ap. 5]. 1803: meg nézegetük azon meg vert sertéseket [Dés; DLT 82/1810]. 1808: Mű a' dolgot szemesen meg nézegetvén, és szorgalmason megvizsgálván találtunk azon kőnek Topplitza felől való részén egy a' T betűnek felső húzásához hasonló forma metzést [Toplica MT/Mv; Bom. XVd].

3. vmibe belenézéget/olvasgat, futólag elolvasgat vmit; a citi ceva in grabă; in etw. hineingucken/lesen, etw. flüchtig durchlesen. 1662: Mellyeket^a fejedelem^b megnézegetvén, ottan Kassai Istvánt parancsolván hívatni ezen szókkal: Ihol — úgymond — Kassai uram, szegény cancellárius uram históriákat írt volt, kezébe adta vala [SKr 158. — "Kovácsóczy István cancellárius feljegyzéseit. ^bI. Rákóczi György]. 1807: egy keveset a Colloquiumot esmet meg nezegettem, azután olvastunk vatsoráig [Dés; KMN 364]. 1828: hogy nagyobbban meg legyek győződve fel mentem a Tanács házhoz és meg nézegettem a Protocollumokat [Dés; DLT 87/1829].

4. (orvos) megvizsgálgat; a examina cu atenție; (Arzt) untersuchen. 1705: Köleséri előjűvén, a doctor, és megnézegetvén a pulzust, nem láta semmi veszedelmet | a szüle megnézegetvén és tapogatván megismeré, hogy a csípejében^a egy fiók csontocska kiment volna helyéből [WIN I, 526, 543–4. — "Wesselényi Katicának, az emlékiró kislányának].

5. alaposan ellenőrizget, utánanézeget; a verifica temeinic; gründlich prüfen/nachschauen. 1639: egy jambor hitles komamot, úgy mint Sarossi Mihályt, mellem veuen, az Istenben el nyugot Batiannak meg maradot iouaj latogatasara, menek Kolosuarra; holot az Attiafiakat egyben gywtuen, s meg nezegetuen jouait ki tetczik uala, hogy igen sokkal maradot uolna adossa [Kv; RDL I. 117]. 1657: Egy helyen ... általmenvén egy áton ... hogy az hostát felől is megnézegetném az állapotot, mely részről obsideáltattam vala Petki Istvánnal ... láték az víznek túlsó partján az város felől emberek, kik fegyveresen járnak és vigyáznak vala [KemÖn. 195]. 1730: az Sovanyo Vizen nem volt kár ... Török meg is nezegette hogy meg jött Kolosvárról [Abosfva KK; Ks 83 Bako Josef lev.]. 1790: meg nézegetvén a' Petséctet, egész bátorságban lenni láttam [Mv; MvLev. Cimbalmos Ferencné hagy. 3].

megnézegethet szemügyre vehet; a putea examina cu de-amănuntul; ins Auge fassen kennen. 1695: Generalisné Aszsz(ony)unk ő Nga(na)k bé izentem a' Lovak irant, ő Nga azt izente ki, őrmest adgja ngodnak de meg jár-tatásokat halasztotta a' Lovász mesterének vissza jövetelire ... hanem állásokba(n) az mint meg nézegethettem ... edgjiket se(m) itilhettük Ng(o)d(na)k alkalmatosnak [Gyf; KaLt Apor István ir. Recsey István lev.].

megnézel szemügyre vesz; a examina cu de-amănuntul; ins Auge fassen. 1602: Farczadban mywelek úala Istúa(n) vrammal, teőbbi keőzt egi zokniat weón ki sarga ziny zeold saiat, monda hogi el adna, meg nezelem, En 14 forintra intezem hogy erme [UzT 16/21]. 1662: Ezenközben a kéme, de már a jövő-menő debreceni lakosok és csak a parasztság is, kik az vezér hadait ... megnézeltek volna, Gyulai Ferencnek hírt, s a kálai kapitánynak, hozton-hozzák vala [SKr 538]. 1684: mély lovat midőn meg jartattam es nezeltem volna, töllem meg nem tarta, hanem kivansagomra nekem ada ő keglme [Nagyercse MT;

Told. 8]. 1690: Doceallya Szacsvaj László, Fejer Peter el-len, hogj Zabolan az szokadalomban el kerte az pistalljat, oda advan, hogj nézelli meg mondotta, hogj töltve vagjon [Zabola Hsz; HszjP]. 1697: Komáromot jó reg(g)el m(e)gh nézeltuk az Duna partról [AIN 146]. 1719: minden egyetmast meg nezeltek s úgy menenek el [Bom. XXIX. 50 Abafi János (64) ns vall. Iffiab Sándor Mihály Felcsik szék not. kezével]. 1751: annyira meg szemléle meg nézelli Oláh György az Gazdának őkreit hogj azon ettzaka elis lopák az edgjikét [Tarcsafva U; Pf].

megnézeltet ellenőriztet; a da la verificat; kontrollieren/prüfen lassen. 1699: a' teslatost kizakasztatott 2. őkör kárt tett eő kmek a' buzajaba(n), ugya(n) azert mentem oda hogy megnézeltesse(m) Dezmás Uramekkel, ha vane kara vagy nincs [Dés; Jk].

megnézendő ellenőrzendő; de controlat; zu kontrollieren. 1843: a bucsum-pojenyi kerületben járván, La Preluká Bugestyilor nevű hely felé vevém utomat, megnézendő, hogy Dsurka Juon és Bárb Kángyin, kik azon hely erdőmaggali bétévésére valának rendelve, mit mível-nének [VKp 79].

megnézés 1. szemügyre vevés, szemrevételezés; examinare amănuntit; Beaugenscheinung. 1701: az szőnyögök iránt valo Tudositását Kgl(d)ne)k meg szolgálom én ugjan halvá(n) Kgl(d)ne)k el ado szőnyogeitt kültem volt edgi szolgálmat (!) meg nízisire [Császári SzD; Ks 96 ifj. Czegei Vass György Kemény Katához]. 1763: kezdet vélem alkudozni ő Nga azonn Bosban ... lévő kis portiot-skám iránt ... el menvén ... eő Nganak által adott Portiot-skának meg nézésére [Koronka MT; Told. 33/27]. 1770: a Királyfalvi malómnak építése után halvan azt, hogy a viz fel tojúlása impedialná a' negyedik kerekét, en is meg nézésire el mentem [Ádamos KK; JHb LXVII/125]. 1806: Magam ... most benna lévén, azon meták meg nézésire ki nem mehetek [Szentenedek AF; DobLev. IV/899 Mohai Lórintz Bartók Ádámhoz]. 1819: Ajánltatik a' Tkts Fő Hadnagy Umak, hogy a' kért Helynek meg nézésére egy bizonyos terminuson a' Tanáttal meg jelenni ne terheltes-sék [Ne; i. h. V/1026]. 1840: házamhoz jövőn Tkts Vajda Pál és Vajda György Urak — a' Tkts Magistratus Rendeléseből hogy Házamat — és Telkemet motozzák fel — én meg engedtem 's minden Jovaim meg Nézésére Szabad utat engedtem [Dés; DLT 277 Balogh László foly.].

2. megtekintés; vizitare; Besichtigung. 1805: elmentünk a Sós Ur meg égett Fabrikájának meg nézésére [Dés; KMN 114]. 1823–1830: Ide^a beérkezvén, hová csak az erősségnek megnézéséért jöttünk, mert egyes utunkban nem volt, és még estvig megjárhattuk volna a várost, de az úrfi sehova is a szállásról kimozdítani idejében nem lehetett, most is úgy jártunk [FogE 178. — "Az ausztriai Theresienstadtba].

3. ellenőrzés; verificare; Überprüfung. 1801: az irt Metalis Controversiának az említett Compositionalis egyesenes sinor Mértékek szerént való meg nézése, el igazittása, és tőkéletessen valo meg Határozása ... végett Commissariu-sokat kívánván ki kémi, Certificalttyák Nagyságodat ... az írt Napon és Terminuson a tisztelt Generalis Szék előtt Meg jelenni [K; JHb LXVII/4. 4].

4. megvizsgálás; examinare; Untersuchung. 1761: Fogattam meg felső Falczi Neiburgi Bavariai Sebastian Pál

Kovácsot ujjabban ... a' Lovak(na)k Ménesben lévő hibák(na)k eleve meg nézésére, meg orvoslására, hágatására [Kendilóna SzD; TL 90].

5. felülvizsgálás; verificare; Überprüfung. 1808: kibocsátott nemes céhünk főcéhmestere nemes Céhünk tagjait, ú.m. 10 tagokat Orbán György atyánkfi remeke megvizsgálására, megnézésére [Dés; DFaz. 35]. 1834: Krausz Mihály a Remek meg nézésért Sallárium 2 Rf. 30 xr [Kv; ACLev. Kül. Perc. 14]. 1837: 25 Februári Sallarium mellett Nagy István Czéhot gyűjtetet rajz táblája meg nézése véget fizetet Sallariumot 2 Rf 30 xr [i. h. 25]. 1846: Gold Ferentz remek raiza meg nézéséért Czéh gyűlés taxabon fizetet 2 Rf 30 xr [Kv; i. h. 53–4].

6. elolvasás; citire; Durchlesen. 1807: El küldöttük Kovács Ferentz Társunkat, Kolosvárra, a' Privilegium Copiájának meg nézésére [Torockó; TLev. 5/6].

megnézet 1. szemügyre vétet; a pune (pe cineva) să examineze amănunțit; beaugenscheinigen lassen. XVIII. sz. e. f.: megtudta Tompa Vr(am) hogy a' fa holvan, — melyre visza jöven, — a fát, velemlis ugy a bátyámmal is nézette [Told. 23]. 1738: (Márján kocsis) meg nehezeden, meg nézettem az bátyával ha pestisbe vagyone, de leg kisebb csomocskajais meg volt [Gyeke K; Ks 99 Komis Antal lev.]. 1758: Udvar Istvánné meg találván egy jegyes Pipejét, a' Kotsis Ferenczné Pipei között, ki fogta közöttülök mint magáét, mell(ne)k bizonyására minket Udvar Istvánné Bírakul magához híván meg nézeté a' Pipe [Betlensztmiklós KK; BK. St. Szőlősi (28) zs vall.]. 1824: az Horvát János Ur birtoka alatt el hullott kerteket fel emeltetvén ... mind azokat általunk a tisztelt Özvegy előre meg nézette ... és ... Horváth János Urnak további gondviselése alá adatta [Ne; DobLev. V/1087]. 1835: magát az Udvarházat, Gabonást, Istálót, velnitéz ... meg nézetűk ... A Velnitze Szalmával jól bé fedve [Várhegy MT; TGsz. — "Folyt. a leírás].

2. ellenőriztet; a dispune să fie verificat; prüfen/kontrollieren lassen. 1676: Tavalyi esztendőre már az salétrom felől is megtalálván az universitás, 45 mázsára le engedtuk — az előtti negyven volt — úgy, hogy az negyvenöt mázsa tiszta legyen. Kegyelmed azért meg nézesse azt is [TML VII, 193 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1731: a Kancza ménestis gyakran meg nézesse, a Kancza mesterrel [JF lovászmesteri ut.].

3. fel/megkerestet; a pune (pe cineva) să viziteze ...; auf/besuchen lassen. 1852: valyon Boriska a' ki Szánter Lajnál lakot nem kerülté haza ötlet szeretném főzőnek nézsed meg Kükküllővárt [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

4. határt kimutattat; a dispune marcare a hotarelor; Grenze/Feldmark bezeigen lassen. 1829: Buza, és Török buza Szántó földcik régi igazi metajokat nézetnök, kerestnök meg, és jegyeztetnök is ki vagy gödrözéssel, vagy hompozásokkal [Nyárádkarácsonfa MT; ToldNy].

5. elolvastat; a pune (pe cineva) să citească ceva; durchlesen lassen. 1573: K. ennekem megh bochasso(n) hogy ennek eleotteis K. lefelere walazt nem tchetem, mert nem wollt emberem kywel az .k. tek leuélet megh nyzette(m) volna [Sajó BN; BeszLt 3762 Horvát Miklos Nagy Saiyoi Tyztarto Thymar Gergelly Beztercezy Byrohoz]. 1704: ma jött embere Keresztési uramnak Havasalföldéből és a leveleket is felvitték a generálhoz, melyet leküldött az úrhoz, hogy nézesse meg és tudósítsa [WIN I, 99].

megnézetik 1. megvizsgáltatik; a fi examinat; geprüft werden. 1806: ha meg nézettnék a Felperes Tanuinak vallomásai világosan ki jö, hogy sem a' Felperes ablakan való bé kandikálásnak, sem a' szöts Legénnyel való hálása hírének az Alperes indittoja nem volt [Dés; DLt 250]. 1816: Házadnál lévő Krumpérid (!) meg nézettek de ... koránt sem edgyeznek a' nállad találtatott krumplikkal [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

2. elolvastatik; a fi citit; durchgelesen werden. 1806: Az Utolso Rublikából ki láthatni meg nézetvén az első rublika béli száma elsőbben az Utenzilliak(na)k, mennyi Portékák tanáltattak meg most ez uttal [Szu; UszLt XII. 87].

megnézetet szemrevételeztet; a dispune să fie examinat; beaugenscheinigen lassen. 1805: eő Exclja ahoz értő Mester Emberekkel meg Nézetetvén a Nsgod által Ujjánában epittetni kezdett azon Malmat ... azoknak meg Visgálása és Vélekedések szerént is Ugy jö ki hogy azon Malom ... feléttébb valo Kárára és praediciumára lesz [Görgensztimre MT; Bom. G. XI. 12].

megnézetetik 1. szemügyre vétetik; a fi văzut (cu un anumit scop); beaugenscheinigt werden. 1845: az ökeme marhája a' Martonosi közlegelön éppen ugy meg nezetetett, mint akár melylik [Fotos Hsz; HSzJP Gidofalván lakó Bőjtke Miklos (41) gy. kat. vall.].

2. megvizsgáltatik; a fi examinat; geprüft werden. 1835: ha meg nézetetik máji állása a Temető Helynek és az Ujj. sírok Hányása önként ki tettzik hogy az Jármanus Succesorok Lábja végében arra temetkeznek ma az M Dellei Lakosok [M.déllő TA; DobLev. V/1209 K. Dobolyi Sigmond Kiss Sámuel ref. esp-hez].

3. elolvastatik; a fi citit; durchgelesen werden. 1772: Nézettesek meg accuratē az előbszeri Oculata Revisionak szerisse és Constal abbol, hogy ezen előszer ki járt Oculator Vrakis az én Malmom Silipjét intacte és minden sülyyed nélkül állani tapasztalták | nézettesek meg ebbenni folyása ezen Causanak, ott van az exceptio és Contentio irásbanis fel tétetett [Kük.; JhB LXVII. 216, 247]. 1794: (A) Kötelező Levél itten elő is mutatattott és meg nézetetett [Kv; SRE 307]. 1813: a' Czeh illyen meg atolkodott szó fogadatlant maga betsületes obliben Fenyiték nélkül nem szenved, Nézettesenek meg az Articulusak, mert azokban vagyon emlékezett [Dés; DLt 56. 21]. 1826: Nézetesek meg a' C alatti hiteles Esketés(e)n foglalt Tanuknak az utrum 7um tett egyenlő vallomások, s azoknak figyelmetes egyben olvasásából ki tettik, hogy mivel ment a' Felperesek Testvérehez az Alperes Aszszony [Ne; DobLev. V/1174. 7a].

megnézhet 1. tüzetesen szemügyre vehet; a putea vedea; gründlich ins Auge fassen können. 1653: Egykor elmenének hogy Medgyest megvegyék ágyu nélkül. De feleje sem mehete a mi hadunk, meg sem nézheté jól Medgyest [ETA I, 94 NSz]. 1662: útjában a várnak három bástyáit többül megnézheté volna [SKr 569].

2. ránézhet; a putea privi; ansehen/blicken können. 1853: én Rozát miolta oly rozsul van meg nem néztem, ha fel mentem oly szíverésem és görtsem lett hogy meg nem nézhettem [Kv; Pk 6].

3. (beteg) meglátogathat; a putea vizita (un bolnav); (Kranken) besuchen können. 1705: Teleki Sándornak az úr izenetire megengedte a generális, hogy a gyermekét, aki

in agone van, két authentica persona előtt megnézhesse, úgy mindazonáltal, hogy az napával ne szóljon [WIN I, 440–1].

4. megcsodálhat; a putea admira; bewundem können. 1736: Mikor az olyan urfiak darutollas süvegben lódingoson, tarsolyoson felültenek ... gyöngyös, klárisos szerszámokkal arannyal szőtt portai czafrangokkal felöltöztetett lovakra bizony akármely király udvara Európában cum recreatione megnézhetné volna [MetTr 347]. 1790: Valamely maskarás bálban meg-jelene egy Dáma, ki a' közép időn leg-alább-is 30. esztendővel tul tappogott. Egy ifju ... így szólja-hozzá: Meg-nézhetem e a' napot, mely most a' fellegek (maskora) alá rejtezett? [Andrád, An. II, 1245].

5. felülvizsgálhat; a putea verifica; überprüfen können. 1844: Erdéli Sámuel ... kéré tehát hogy készítményeit (!) tsak ahöz értő egyének^a nézhessék meg [Zilah; ZFaz. — ^aLátómesterek].

megnotabenéz (szövegben) vmire ráirányítja a figyelmet; a atrage atenția cuiva asupra ceva (intr-un text); (im Text) auf etw. aufmerksam machen/hinlenken. 1665: Mindazonáltal ezen minútában is igen vigyáztam kettőre. Elsőben: hogy ne legyen ugyan specifico oly igen erős hit alatt; másodikra: csak úgy köteleztem magunkat, hogy ha ő felsége is segít melyet ugyan meg is notabénéztem [TML III, 377 Teleki Mihály a fej-hez]. 1670: Im Ispán Ferencz uram nekem mit ír, Kegyelmednek elküldtem. A hol meg Nota bénéztem, kérem, ha tud valamit benne, világosítsa [TML V, 48 ua. Naláczi Istvánhoz].

megnotál 1. megjelöl; a nota/insemna; bezeichnen. 1596: Heltus Caspar vramnak attam ezekben a tykokban vrunk zwksegere 28. kappant ... Az teobbit varos zwksegeré keolteottem ammint ide ele, ahül megh lezen az galdokadosokban notalua, hogi az tyk varose volt [Kv; Szám. 6/XXIX. 6].

2. megbélyegez; a stigmatiza; brandmarken. 1597: az Actor az meltatlan fogtataser es az infamiaert, melliel directe megh notalta az captiuust in homagio eiusdem conuincaltatik [Kv; Tjk VI/1. 5a].

megnotáz 1. hűtlenségi vád alapján pénzbírsággal v. vagyonekobzással sújt vkit; a confisca averia cuiva sub acuzație de inaltă trădare; jn auf Grund von Treulosigkeitsbeschuldigung mit Geldstrafe od. Vermögenskonfiskation bestrafen. 1662: 10. Martii gyűlés is leszen Görény alatt levő faluban, akkor, tudom, minket is megsejntiáznak, notáznak [TML II, 263 Ébeni István Teleki Mihályhoz]. 1710: Mikor Barcsait megfogák, jó barátja lévén Székely László, féltvén, ha megnotázzák, jószágát elveszik, a suki jószágát titkon Székely László keziben bocsátja, mintha neki adta volna | Horváth Ferenc azt mondá: hol vadnak a tanácsurak, tábla fiai, féltőmesterek, regálisok, vármegyék, székek, városok követjei? Hol az az országnak státusai, akiket illetve törvény szerint valakit megnotázní? ...” | Nyavalyás Josika Imrét ... Szász János hamisan elvádolá, hogy Thököly Imréhez jártatá emberit Törökországban. Megfogák, Szamosújvárrat tarták sokáig, azután Fejérvárra hozák, hogy megnotázzák [CsH 178, 233, 321–2]. 1710 k.: Sokat szenvedtem én a többi között a generálislól amiatt is, hogy az ifjabb Toroczka Pétert ... miért nem notázzuk meg büntelen [BÖn. 977]. — L. még BÖn. 711; CsH 101, 148, 320.

2. diákny megbüntet; a pedepsi; bestrafen. 1870 k./1914: Catalogus: a tanárok névsorkönyve, melyből ... számbavették a tanulókat, s a hiányzókat megnótázták [MvÉrt. 7].

megnotázás hűtlenségi vád alapján pénzbírsággal v. vagyonekobzással sújtás; confiscarea averii cuiva sub acuzație de inaltă trădare; Belegung mit Geldstrafe od. Vermögenskonfiskation auf Grund von Treulosigkeitsbeschuldigung. 1736: Az Keresztesi M: és Tekintetes Familia, az Camarától sok időig impetáltatván az Keresztesi Samuel meg notázásáért, és az Familia az meg irt Vr Grationalissát nem producálhatván, kételenített az Keresztesi Josszágoknak kezekben valo megmaradásokért Tiz ezer Magyar Forintokban az Camarával konveniálni [Kv; JHb XLII].

megnotázhat hűtlenségi vád alapján pénzbírsággal v. vagyonekobzással sújthat vkit; a putea confisca averia cuiva sub acuzație de inaltă trădare; jn auf Grund von Treulosigkeitsbeschuldigung mit Geldstrafe od. Vermögenskonfiskation bestrafen können. 1710: Nem is bizonyíthatának semmit ellene^a világost, hogy Thökölyvel conspirált volna, egyebet: hanem mivel a fejedelem expedált volt Thökölyhez, Thökölyvel mulatott, és szokása szerint ital közben ajánlotta magát Thökölynek, de azért meg nem notáztatik vala [CsH 178. — ^aBarcsai Mihály ellen].

megnotáztat hűtlenségi vád alapján pénzbírsággal v. vagyonekobzással sújtat; a dispune confiscarea averii cuiva sub acuzație de inaltă trădare; jn auf Grund von Treulosigkeitsbeschuldigung mit Geldstrafe od. Vermögenskonfiskation bestrafen lassen. 1678: Kapi mellett addig türekedtünk, az pert lehagyta urunk ú nagysága; csak azért, hogy meg ne notáztassa urunk, háromezer tallért fizet [TML VIII, 214 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1710: Thököly Imre már nagy méltóságban s tekintetben vala, s tudván jól, Teleki mint persequálta Erdélyben, mint tudta ki Erdélyből s mint notáztatta meg ártatlanul [CsH 162]. 1710 k.: Ez a hét halálos bűn öte^a a fejedelemmel megfogatá, mazurrá téteté és végre meg is notáztatá [BÖn. 741. — ^aBarcsai Mihályt].

megnotáztathat hűtlenségi vád alapján pénzbírsággal v. vagyonekobzással sújtathat; a putea dispune confiscarea averii cuiva sub acuzație de inaltă trădare; jn auf Grund von Treulosigkeitsbeschuldigung mit Geldstrafe od. Vermögenskonfiskation bestrafen lassen können. 1710: Ha ... a condiții ellen valamit cselekeszik Béli Pál, úgy ... az ország előtt vádolhatják, s meg is notáztatathatják [CsH 126].

megnotáztatik hűtlenségi vád alapján pénzbírsággal v. vagyonekobzással sújtatik; a fi pedepsit cu confiscarea averii sub acuzație de inaltă trădare; auf Grund von Treulosigkeitsbeschuldigung mit Geldstrafe od. Vermögenskonfiskation bestraft werden. 1674/1675: Néhai Banffí Dienes Ur(am) az országnak törvénye szerint meg notáztatván ... josszagit s jovait el vesztvén poronczollyuk hűsegek(ne)k ... az megh irt heljeket ... annak rendi szerent foglalja Fiscusunk számára [Gyf; EMLt fej.l. 1704: Törvények is folytatnak, egynéhány emberek megnotáztatván rajta [WIN I, 148]. 1710: Másoknak ... az

tetszik vala, hogy jelen legyen Bánffy Dénes, mikor perlik, de praevaleála a Teleki factiója, és 32 punctumotot frának, melyekkel vádoltaték ... azt küldék postán Betlenben, hogy replicáljon azokra. Melyekre noha alkalmasint resolvála, de visszakoznál a punctumokat a resolutióval együtt, vox szerint megnótáztatik [CsH 120–1].

megnótáztatott hűtlenségi vád alapján pénzbírsággal v. vagyonekobzással sújtatott; care a fost pedepsit cu confiscarea averii sub acuzație de înaltă trădare; auf Grund von Treulosigkeitsbeschuldigung mit Geldstrafe od. Vermögenskonfiskation bestraft. 1678: az Fiscus számára el foglalt Mező Madarasi meg notáztatott Damokos Thamas Ur(am) portiójához praetensioját eo kigyelme fentartya [Mezőmadaras MT; Bállt 1].

megnő 1. a crește; wachsen. 1681: az mint mondgiak ezen szölonek az faja száraz údób(en) nem nő megh [Vh; VhU 585]. 1710: A köntőse utoljára leszakadt róla, haja s szakálja megnőve s körmei, emberi forma nem vala már rajta [CsH 168. — "A börtönbe vetett Zrínyi Jánoson]. 1710 k.: a test szüntelen való változásban vagyon melyet bizonyossá teszen a körmünk, haj, szakáll ... mely gyakor elberetválás után is megnő [BÖn. 464]. 1766: Lévéen még egy Darabotska Erdőnk vágatlan azon vágatlan Részt most is le vágván 's viszont meg nővén ismét egyszer le vágassuk, el hordhassuk [Torockó/Gyertyános TA; Bosla]. 1775: az erdőt tűzzel-vassal pusztítja, a gyümölcsfát nem hogy szaporítaná, sőt azt tőből kivágni nem sajnálja, ha pedig terem, azt sem várja, hogy megnőjön, elhordja [RettE 343]. 1823–1830: A gazdánknak volt két tehene s egy kertje ... A kertben termett valami apró kerek répa, annak levelét ... adta a tehéneknek, táblánként szaggatva, s míg az utolsó táblát is leszedte, addig az elsőben megnőtt a répalevél [FogE 230].

2. ~ a hasa megterhesedik; a rămine însărcinată; schwanger werden. 1755: éjjel nappal hozaja^a járt Tétsi Ioseph migh a hasa meg nőtt [Udvarfala MT; Berz. 11. 85/5. — "Holló Andrásnéhoz]. 1759: Pokai idősb Sárosi György Vr(am) Korcsoma háza mellett ki tart Korcsoma Házat, és abban micsoda életű szeméjkeket tart, edgyük(ne)k régen Fattyá lévén mais Ecclesia követetlen Templom kívül vané, másik(na)k is, az Hasa Férje nem élén meg nőtté ? [Msz; Sár. vk] | (Az egyik asszonynak) a hasa Férje nem lévén meg nőtt ... Templom és Ecclesia nélkül vagyon [Szentlászló MT; Sár.].

3. gúny megnövekedik; a se face mare (și tare); zunehmen, groß werden. 1879: Tolnai letette a doktorátust summa cum laude. Fél öllel nőtt meg [PLev. 43 Petelei István Jakab Ödönhoz].

4. megárad/duzzad; a crește/umfla; anschwellen. 1705: Azóta^a ritka nap múlt el, hogy ne esett volna, ki mia a föld elázott, az vizek szörnyen megnőttek [WIN I, 494. — "Medárdus napjától]. 1843: ha a víz meg nő s ki út ... akkor az egész helyet eliszapolya [A.jára TA; BLt 12 Fr. Bálk (58) vall.]. 1855: A Borona Fákat ... a nagy árvíz szinte elvitte mert ejtzaka nőtt meg a maros^a [Nagyak AF; DobLev. V/1386. — "A lev. febr. 28-án kelt]. 1856: a^a malom még nem jár mert a^a víz igen kicsi ... ha meg lágyul az idő, és a^a víz meg nő jámi fog [Kőboldogfva H; Born. E. IXa Török Viktor Török Antalhoz].

5. ts (a fű) benő vmely helyet; a crește (iarbă pe undeva); (Gras) bewachsen. 1592/1593: (Az a hely) tisztan az

derek zamos folias fenek wala rigen, Nem Neowy wala elein few megh, mert kowach' kw kezdé eleozzeor ot telnj [Bálványosváralja SzD; Ks].

6. árv fejlődik; a se dezvolta; entwickeln. 1811: A^a szándék jó, és szép; hadjuk hogy nőjjön-meg [ÁrE 91].

megnőhet a putea crește; wachsen können. 1710: rettenes szárazság lón, a gabona sem nőhete meg [CsH 424]. 1717: a melly kevés gyümölcs meg érikis, nem nőhet meg az helynek forrósága miatt [Nagyrápolt H; JHb XXXI/4–5]. 1722: Apro viragos kender Gel. 6. mely a szarazsag miatt meg ne(m) nőhetett [Katona K; Utll].

megnőszik megnősül; a se însura; heiraten | nővel közösül; a avea relații sexuale; jm beischlafen. 1570: Thakacz gérgh, Takacz kelemen, Georgh Takach, Azt vallyak hogy Ewk semmyt azban Nem Thwdnak, hogy hoz petemek valahonnat Attiafiarol Marhaya vagy Éreksege maradoth volna, Mert egy zegen legen volt mykor megh Neozoitis [Kv; TJK III/2. 202]. 1572: Marta feyerwary Matene azt vallia latta Igen giakorlotak az legeniek hegedws Janos hazat, aztis latta Eccher estwe hogi az ayton be nem Mehetek hatwl hagtak beh oda, hallotta aztis Monta hegedws Janosnetwl (fgy!) rea(m) vezem az hant farkw zoknyat es vyomba az gywreoket kyket az latrok attak, aztis hallotta valakinek Mongia volt ha kely Neozned Meny haza, Im enis Be Megiek Mayd megh Neoze(m) [Kv; TJK III/3. 33]. 1574: fekete Sofia Azt vallia hogi Meg Ianos kyral Elteben volt Es az kyral szok Nepel volt It az varosban Az kor az Zwkiak Siteo hazaban veot volt fely egy Ely wetet gyermeket Lwcha azzony ... hogy fely Newelte volna Andrasnak hita, vegre Az Andras Meg Neozet volt [Kv; i. h. 334].

megnősztet megnősít/házasít; a însura/căsători; verheiraten. 1565: aztys Ertem, hogy az en fyamath ott meg hazasítottak, es az Immar az en marhammol oztozny akar ... Azert En azt mondom, hogy walaky az en fyamat meg Newztette, es abban gond wysseleöye volt, az aggyon neky mynd zeoleot, Bort, zanto feoldet [Kv; Besztlt 5 Konth Janos a kelenceiekhez].

megnőtt 1. ~ ember felnőtt; adult; Erwachsene(r). 1801: a^a természetes himlőnek veszedelmes ragadó mirigye a^a meg nőtt Emberekben-is, de kiváltképpen a^a Gyermekekben nagy pusztítást és félszedséget okozott [DLt nyomt. kl].

2. megáradt/duzzadt; crescut, umflatt; angeschwollen. 1826: a^a patak árka hossza a^a Küküllőbe szakadásig 998 öl lévén, azon nagy föld gomolyákat melyeket magával hoz a víz részszerént az árok keskenysége miatt, részszerént azért, hogy megnőtt állapotjában sem elegendő arra hogy olyan meszsze levigye, rendszerént az Ország utján keresztül út [Msz; Gyl].

megnővés megáradás/duzzadás; creștere (a apei); Anschwellung. 1812: azon régi vén Berekhez az belső vagy Nyírfás Berek nem darabjában ragadott hozzá, hanem aprádonként lassan a Marosnak esztendőnként való gyakori meg növésevel, s ki útisével [Vajdaszeg AF; DobLev. IV/943. 9b].

? megnyakasztja magát megmakacsolja magát; a se indărătnici; hartnäckig werden. 1843: meg is osztozván,

nem volt egyéb hátra; mint csakis az: hogy mind az Expo-nens, mind asz(sz)onyságod^a az osztályos Határozatnak tégyenek eleget de akkor mit gondolt, mit nem asz-(sz)onyságod meg nyakasztván magát, mind e' máj napig azokat ki nem adta [T; Tolvaly lev. — ^aBalás Anna, Sos Sándorné].

megnyakaz 1. lenyakaz/kaszabol; a cásápi; köpfen/niedermetzeln. 1657: az szemény gyalogság zászlóstul ki-ment az ellenség közibe, és mindjárt arcul fordult és kezdett lőni az miéinkre, kikben meg is nyakaztanak felest [Kemlr. 319]. 1662: Ad I-mam diem Septembris viradóra Belényes városát néhány száz török megütvé, az öreg emberek közül a bíróval, Szűcs Jánossal egynehányat megnyakazván, a népek színt mind elrabolták vala [SKr 432]. 1739: Media, Káransebes, és Orsova Tàjekan feles Törökököt mondottak ugyan, az mint hogy az saxok közül az futraserozásban meg nyakasztak, mind azon által még edig semí ütkezetyek az még ottan voltam nem volt [Ks 99 Komis Antal lev.].

2. nyakon üt; a lovi peste ceafă; jn hinter die Ohren schlagen. 1759: Bulzesti Dsurds Mihaila ... Déván à Sokadalomb(an) egy Görögűtl egy darabatska Timsot lopot melyért à Görög jól megis nyakazta őtet [Bulzest H; Ks 112 Vegyes ir.].

megnyakaztat 1. lenyakaztat/kaszaboltat; a dispune să fie cásăpit; niedermetzeln lassen. 1657: az fejedelemnek könnyű hada lévén, csak ott jár az német had előtt, az hol akarja; s míg az érkezik, mi az dolgot megindítván, feles fizetett hadai lévén, az ország hadát obruálja s minket megnyakaztat [KemÖn. 211–2]. 1662: Melly grófasszony olly nagy kegyetlenséggel viseli vala magát, hogy ... Tunyogi György ... bizonyoságot tett róla, hogy őket is egy-néhányszor ki akarta vitetni és megnyakaztatni [SKr 240].

2. fejét véteti, fővételrel kivégeztet; a dispune să fie decapitat; enthaupten lassen. 1662: a fejedelem^a Kendi Sándort ... Ifjú Jánossal, Kendi Gáborral, Gergely deák-kal és Forró Jánossal 1594-ben ... a kolosvári piacon megnyakaztatván, s maga közel való bátyját Báthori Bol-disárt Kovácsóczy Farkas cancelláriusával Szamosújvár-ban, Kendi Ferencet Bornemisza Jánossal Gyalu várában kegyetlenül megfojtattatván; Gerendi Jánosnak, Lónyay Albertnek, Szalánczy Györgynek, Szilvási Boldisár-nak és Gergely deák fiscus directorának pedig ... noha éle-tek megengedtetnék, de mindenekből kifordíttatván, szá-mkivetésre hazájokból kibújdosni kényszerítettek vala [SKr 82. — ^aBáthori Zsigmond].

megnyakaztatik lenyakaztatik/kaszaboltatik; a fi cásă-pit; niedergemetzelt werden. 1657: az kassai vicegenerális, mint csak kállai, szatmári ... végházaknak látogatására júne feles magával, s az többi utána szivárogván, onnan bejűnének, az fejedelemsasszony mellé és így, ha kik ellenkezők tanálkoznának, megnyakaztatának [KemÖn. 125]. 1662: a lovak lábai a vermekbe térdig avagy szárközépig beesvén és a rajtok ülők mind lovastul a földhöz üttetvén, ugyanott megnyomattatnak és nyakaztatnak avagy a sáncbul is meglővöldöztetnek vala [SKr 327].

megnyal a linge; ab/belecken. 1573: Gwrz peter ... Mond Neky hogi Mondal (!) te Bitang bestie kwrwafy hogj Zaros az gatiam Az alfelewei Rea deol ihol Nyald

Meg esze (!) kurwafy [Kv; Tjk III/3. 74]. 1689: diffamalt salvum sit, hogj megh nyalta volna a szemerem testit [Kovácszna Hsz; HSzjP].

Sz. 1657: Vitéz Teleki Mihály, ki úgy szereti az szép lyánt, mint az medve az mézet, mely még az hó golyóbist is meg nyalja érte [TML I, 85 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz].

megnyalánt megnyalint; a linge ușor; kurz/wenig be-lecken. 1608: egiebnek nem itilhetőek lenni aszt sonál mégh Kristaly Emrehne megh nyalántá [Szentegyház-asoláhfalú U; OfLev.].

megnyaláz 1. nyállal megnedvesít; a umezi cu salivă; mit Speichel befeuchten. 1679: Elhiszem, mit írtak nekem az atyafiak, látta Kegyelmed. Én mit írtam, volanter hagyattam, az ostyát megnyalázván, beragad [TML VIII, 523 Teleki Mihály Frater Istvánhoz].

2. átv megken; a unge; beschmieren. 1662: Már bizo-nyos Guzsaly úgy bocsátotta fonalát, ha jól meg nem nyalazzák, el fog szakadni. Ebben is nem lehet kétség, hogy Kegyelmedet az vár oldalain Róka ne bosszantsa, de ha Kegyelmednek volnék, bizony én is megvetném az kelepczét [TML II, 262 Kemény Simon Teleki Mihályhoz. — Fedőneveket használó, részben titkosfrással írt levélből való részlet].

megnyállik 1. (étel) megnyúlósodik/romlik; a se bălo-și/altera/strica; (Speise) schleimig werden/verderben. 1830: köszönyük a' küldetteket, de meg romlottak a' meleg idő 's Vuntujnak hoszu utozása miatt, meg nyálót-tak, tsak ugyan a' kolbászbol ettem énis egyszer [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

2. (bor) megnyálkásodik; (despre vin) a deveni bălos, a se băloși; (Wein) sich verschleimen. 1704: az urakat ... velem együtt, megvendéglé, de a bor nemigen jó lévén, minthogy az igen meg kezdett szűkülni Szebenben, mert mind megnyállottanak inkább [WIN I, 205].

megnyargal 1. (ellenséges várat) lovon körülnyargal; a înconjura călare (cetate a dușmanului); (feindliche Burg) umreiten. 1653: a seregek elérkezvén, válogata a fejedem^a 300 jó szerszámos lovasokat, hogy Brassó alját megnyargalják ... Nem sok idő mulván, viszszejövének és jó sebeket hozának magokon — társokra találtak [ETA I, 108–9. — ^aBáthori Gábor]. 1662: Az véghely^a alatt csak fertály mérföldön levő Gyarak nevű falut azért az előljárók nekigyűjtván és a várallyát is megnyargallani kezdvén, a benne valók mind a tüzet s ellenséget a vár alatt nyarga-lódni látván, lőni kezdenék a várba [SKr 316. — ^aGyula vára].

2. (lovon/kocsin) be/végigjár; a cutreiera (călare/cu trăsură); (auf Pferd/mit Fuhrwerk) durchreiten/befahren. 1718: ha meg gyogyulna az kis Sigo Kövesdre küldném az mig ide ki meg nyargalnam az jóságimot [Ks 96 Apor Péter lev.]. 1724: en tegnapis meg nyargalám Torját Sz:Léléket [ApL 2 Apor Péter feleségéhez]. 1725: en l(ste)n hirivel csak meg nyargalom az keves jóságinkot [i. h. ua.]. 1729: Kg(ne)k lőt 110. kalangja zabja. Borsoja etc menyí még nem tudom, szándékom à volna, ha Istennek is Ugy tettznék hogy ha jobbskán lészek, kis kocsimon meg nyargalnám őket, és tennék mindenekről jo dispositi-okat [KJ. Rétyi Péter lev. Almakerékrol (NK)].

3. hamarjában felkeres; a face o vizită la repezeală; in Eile aufsuchen. 1678: Végbeli követek jöven hozzám, azoktól értem, Fai uram megtérvén, az franciákat megnyargalván, ide még csak egy czédulát sem fra [TML VIII, 58 Wesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

4. ~ja az ördög megszállja az ördög; a fi posedat de dracul; vom Teufel befallen/besessen. 1704: most este csak hirtelen kezdé a földhöz verni magát az úr spanyol lova, akit is az ördögök nyargaltanak meg, kit is a Bethlen Sámuel uram német kovácsféle orvosla meg [WIN I, 290].

megnyargalódzhat fel-alá nyargalhat; a putea alerga în sus și în jos; auf und ab galoppieren/reiten können. 1702: azon szölv olyan pusztá volt hogy Lovakis megh nyargalozhattak volna közte [Dés; KGy].

megnyargalozza magát fel-alá nyargal; a alerga în sus și în jos; auf und ab galoppieren/reiten. 1728: neha mint Katona magát meg Nyargalozta az Utczán [Szentk.].

megnyargaltat (ellenséges várat) körülnyargaltat; a dispune să înconjoare câlare (cetatea dușmanului); (feindliche Burg) umgaloppieren/reiten lassen. 1657: Ez idő alatt az lovashadakkal az vár^a alját megnyargaltatván s kapdostatván, mutatának hostilitast, de onnan belől is emberül excipiálák őket [KemÖn. 148. — "Munkács].

megnyavalyásodik megbetegedik; a se îmbolnăvi; erkranken. 1745: ă Természet Törvénye azt tartya, hogy az Apákat és Anyákat ă fiak és Lányok örög Atjakat és Annjakat második gyermekségre jutván és meg nyavalyásodván, tartsák és táplálják [Torda; TJKT II. 76]. 1774: Mihály az ő gyengeségéhez képest elég szorgalmatos volt, de két rendben is meg nyavalyásodott [Zoltán Hsz; HSzjP Benjamin Benkő de Zoltány (28) vall.]. 1778: ismertem mind Eitzken András Uramot mind pedig Feleségét, akik is meg Nyavajosodván az Leanyara Bartos Martonné-ra jutottak tartsara [Albis Hsz; BLev.].

megnyavalyodik megbetegedik; a se îmbolnăvi; erkranken. 1604: Zent Andras nap taia, Jeoue hozza(m) Bika faluara, kezde hini hogy menniek fel, mint az erdeotle(n) helyreol Olah faluba, es eo enneke(m) zallast tartana, zollek az gazdám azzonyal feleségemmel mondek hogy lassad io Attyamfia mitt tegivünk Balas Ferencz oda hy telelni hozza, mint hogj marhank nincz, myn fat hozhasunk az hidegh miat it megh nyaualioudunk [ÚszT 18/33].

megnyegel ? megnyögdös/nyögdécsel; a geme; stöhnen. 1639: latam hogi Konia Balas ugy úte Gheccie Istvant val kozben, hogi ugian meg niegele [Kovácsna Hsz; HSzjP].

megnyelvel szidalmaz, szapul; a sudui; beschimpfen, schmähen. 1666: Vas Jánosné asszonyom gyanakoszik, hogy Kigyelmednek is hagyott volna szegény Ebeni uram valamit; már Kigyelmedet is megnyelvelé az estve, már csak én vagyok hátra [TML III, 608 Veér György Teleki Mihályhoz].

megnyer 1. (vkivel szemben) pert nyer; a câștiga un proces (împotriva cuiva); (gegen jn) Proceß gewinnen. 1572: Az ... keuereBre, homlitaBra J8met penß kel, Aß

fwre kedigh ne(m) bizhatünk, mert az Deßieknek ne(m) kel ha nagy gergj ne(m) vezi wteth megh kenalta(m) kedigh vele De megh w is haladekot tet hogj lassa czyak ha megh niere Eleb az pert vagj ne(m) [Dés; BesztLt 3721 Lóri(n)cz deak Chyakor Jsztuannak]. 1573: Zeoch Fabian, Azt vallia hogi Ment egykor Zeoch peter hazahoz Zeoch palt otth talalta, hallotta hogi Illenmodon Zerzeodik volt Zeoch peterne vele, hogi ha az pert mellyet Mostan Inditok vgi Mond veghez vysesd mynd Brassoba Zebenbe es az tablan 16 fltot adok, ha penig meg Nered 32 fltot adok [Kv; TJK III/3. 183]. 1584: Zigiarto Ambrus vallia, Posomba valank, ezt hallok oth bizonnial ezt: Amfnemeó Pere volt feoldes Istwannak a' zombatiakal meg nierte volt [Kv; TJK IV/1. 290]. 1624: Tudom hogj Senney^a, es Pettky Janos Commissariosok valanak, Beldi Kelemen Vram perly vala eleotteok Daruass Georgeott, es Daruass mihalt, megh Niertek az Daruassok [BLt 3 Bodo Peterne Anna Aszoni chjekefalui^b ns vall. — "Sennyei Pongrác. "Cs]. 1752: égy Serédi tartott égy Kamuti árva Léányt tutorság alatt, és annak feles mobile, és immobile bonumit dissipalta volna, minek utánna penig férjhez ment volna az árva Léány, perbe fogván Seredit a dissipalt bonumokert, meg nyerte [Aranyosgyeres TA; BLt 11 Bogdány János vall.]. 1798: Néhai Donat Mihály Ur ... Néhai Szabaszlai Sigmond Uramot egy Préda nevezetű Jägerrel meg lőtette mellyért Szabaszlai Sigmond Uram perlette-is, de Donát Mihály Ur el-bujdosván a Per szállított Donát Farkas Ur, s meg is nyerte [Bürkök NK; RLt Petki Széki László. (78) ns vall.]. 1808: Novum(ot) insinualtanak és azt meg is nyerték [Asz; Borb. II].

Szk: perét ~i. 1807: Csiky Isák Uram ezen Apahidi Ioszágokra nézve gyakorta pereltetett s költött. Néhai Biro Dániel Ur is ... perelte edgyütt perelvé hosszszason, végre Csiki Isák Uram lett a nyertes, hogy perét meg nyerte, de költsége, fáradtsága má napig is oda maradt [Apahida K; RLt O. 2 Jos. Farkas ns provisor vall.] * **törvénynyel ~. 1629:** mindgiarast ... az perre menenek az ket felek, mert ne(m) akara Istvan Deak Uram hogi megh ne perellienek Azert hogi neki ne mondhasak az Atyafiak hogj peremkül ment az compositiora, mert teorvenielis megh nyerte volna [Msz; Borb. I] * **törvényt ~. 1633:** en az edes megh holt Vrammal eggió, valthig taczolok hogi ha perel ne szitkozogjek mert ne(m) nieri megh az töruint [Mv; MvLt 290. 141a].

2. törvényes úton/per útján meg/visszaszerz; a redobindi pe cale legală/judiciară; im Rechtsweg ctw. zurückerwerben. 1570: Orsolya chyeogwdy Janosne ezt vallya ... az Nyreo Mattiasne Azon kery volt Eoteth hogj Azt vallanaia hogj eok fogoth Embert Nem fogtak az zerzeodesre

Es ha azt vallanya (!) Mykor az hazat megh Nemek, Az vrawal ez vallonak egy hazat chinaltatna [Kv; TJK III/2. 173c]. 1577: Kendí balnt keresztur warossy feiedelem Jobagia hiti szerint eszt felele ... esztis tudom hogi adorian gergely pörle az betfaluiakal megis niere az törüinen^a mert timafalvi hatar wolt mind eltig en eszt tutam [ÚszT. — "A földet]. 1597: megh njerte volt az biro eleótt s ugy vitte el az A a' sariút [i. h. 12/77 Helena relicta quondam Agilis Ambrosj Georgy de Farkas laka ppix vall.]. 1600: Im ezert az helert megh peórlottünk az feiedele(m) clott az Telekfaluiakkal megh niertwk [i. h. 15/58 Barla Janos Lokodi Zabad zekely (60) vall.]. 1685: Tudom hogj az Apám Bartha Balás szabados ember lévén Kálnoki Jánosné Aszsz(onyo)m(na)k szegődött kocziassa vólt, s nem töl-

tötte ki az esztendő, hanem el hatta volt Kálnoki Jánosné Aszsz(onyo)m(ot) s perleni kezdette Kálnoki Jánosné Aszsz(onyo)m az Apámot Bartha Balást s ugy itatta^a volt el Kálnoki Jánosné Aszsz(onyo)m hogy megh nyerte azt az jóságot. az után Sándor Janos Uraimék birták pacifice [Altörja Hsz; Borb. II Joannes Barta (70) col. vall. — ^aHe-lyesen: iktatta]. 1807: én reméllem, 1 esztendő alatt Had-rét^a meg nyerem [Ne; DobLev. IV/912. 2a. — ^aHadrév TA]. 1818: még nem késő ... a Perek folytatására egy bizonyos Summát Esztendőnként el szánni: így a lenne hogy ötsém Ur(am) a pertől meg menekednék ... annak idejében még a Paczolai résztis, ha nem mind is, de nagy részt mint Commoditássában lévő az atyafiakal meg nyerné [Szentbenedek AF; DobLev. V/1014 Mohai Lőrincz Dobai Sigmondhoz].

Szk: törvénnel ~. 1631: Egjebet Istua(n) Deakhoz nem tudok hanem az en feleségemet a hitese matkam volt, s ez az Istua(n) Deak el uitte s masnak akarta commendalni s el is uitte szekerem. Annak utanna teörueniel ismet megh niertem(s) s mind eő volt keöz keöpi, hogi az en hitese tarsamat el vegie [Mv; MvLt 290. 48a] * *törvény szerint ~.* 1570: Aztalos peter Hozzw Jakab es wytez ferencz ... valliyak hogi, Eok nem latthak Thorocz kay Gergelt Mykor az haz Beochwiny hyttak eeket, Kolb Myklos es Koppany Leorincz, Eo nekyk azt Montak hogi Theorwen zereni Nyertek megh [Kv; Tjk III/2. 84].

Sz. 1676: mi haszna, ha egy ember ez világot mind meg nyerneis ha lekelt el vesztén [Vaja MT; Ks].

3. ~ *rajta/vkin/vkitől* (törvényes úton) követelést érvényesít vkivel szemben; a avea cistig de cauză in satisfacti-rea unor pretenții (pe cale judecătorească); (im Rechtsweg) gegen jn Forderung durchsetzen/geltend machen. 1570: Nagy Jmreh hythy zereni Azt vallyia hogi Kalmar Janos ket Biro elewt Nyerte megh az 18 forint Adossagot Toroz- kay Gergelien [Kv; Tjk III/2. 93]. 1573: Koloswary Balint Eskwt polgar Azt vallyia hogi Eo ez ely mwlt Ideokban Twgia hogi Bornemyzza Boldisame zolgaia Nagy Gaspar, Az azzonya kepeben Pesty Katws azzont nehay Albert wrnet Nilwan valo Ados lewelle kereste ket zaz Aranyert, Melyet meg is Nyert volt rayta teorwennel [Kv; Tjk III/3. 109]. 1602: Zattmary Andrasne Cathalin azzony ... vallyia ... az Zep Janos felesége Addig futa Jgyartho Simonth hogi ket szaz forintiat megh nyere Jgyarto Simontol es keolchyeon oda engede Zep Janosnak [Kv; Tjk VI/1. 573]. 1672: az Njolcz Aranyát Peter Deakon megh nyeruon abbol adgio(n) kgd az Prokatomak egiet [CsALt F. 27. I/38 Georgiffy Mihaj nyitrai pléb. lev. haza Csksztgyörgyre].

4. ~ *vkit/vmely közösséget* (perben) vki/vmely közösség ellen helyt adnak keresetének; a avea cistig de cauză in fața unei persoane/colectivității privind satisfacti-rea unor pretenții (intr-un proces); (im Prozeß) js Eingabe/Klage gegen jn/irgendeine Gemeinschaft stattgeben. 1624: Az chjeke faluaiakott, perly vala, Beldj Kelemen Vram: Eleöt- teők: s azkor Beldi Vramott megh Nyerek az chjeke falu- yak: flos: 3: valtanak Sententia Leuelett, Beldj Vram ellen: az Viton Nyerek megh hogi Chjeke faluaban Semmj Jussa nem leon Beldi Vramnak [Csekefva Cs; BLt]. 1740: ennek előtte Cir 35 vagy 40 Esztendőkel ... az Sáliak ide jöt- tnek és Néhai Vass György uram Ekéit ... el vagdalták melly Cselekedetekért ugyan Néhai Czegei Vass Györgj perben fogván az Sáliakot megh nyerte a falut [Mezősályi TA; WassLt Kivorán alias Germán György (70) jb vall.]. 1746: Tudom hogy az Uzoni Biro Kovács Miklos a Falu

törvényén meg nyere Küspál László Vr(a)mot de csak szoval monta meg a Falu, hogy Küspál László Vram Convincalodott [Uzon Hsz; Kp I. 158a Tot Samuel (45) col. vall.]. 1752: Mlgs Groff Aulicus Cancellarius Ur eo Excel- lentiaja ... Lendvai Vramtol perlett valami Jóságot, kezd- vén el az Vice Széken, ott Lendvai Ur(am) eo Excellen- tiáját megh fogta volt nyerni, appellaltatt onnan derék Székre, ott Lendvai Ur(am) Succumbalt, maga Lendvai Ur(am) appellalta Táblára [Backamadaras MT; Ks 83 Fr. Árkosi lev.]. 1817: Baro Bornemisza János Ur eo Nagy- sága edes Attya Just tartván a' Harsányok azon Papi Házokhoz törvényesen őket meg nyerte, és onnét expel- lalta [Görgénysztimre MT; Born. G. XVIII. 5 Lászlófi Joseff (70) ns vall.]. 1832: ha Ur (!) Batyám engemet meg Nyér Nem vagyok én Szőkevév van Jozsagam és ki ele- ggiteti magát [Mocs K; BetLt I Henter Farkas Vajna Ist- vánhoz].

5. elmarasztal; a condamna (in justiție); verurteilen, überführen. 1625: teörueni keözben engemet diffamaltat azt mondott hogi en partat loptam megis niertek erette [UszT 148b].

6. (perben) kedvező döntést nyer; a cistiga (intr-un proces); (im Prozeß) vorteilhafte Entscheidung gewinnen. 1565: En teorwennemmel meg Nyerte(m) Zaz hat wan for- yntot, kyt megys Byzonytok, azert ha azt meg ne(m) aggya ... Byzon mihelt Beztercey tartomany Embert tala- lok yth, azertys meg tartom, kyrewl Byzonsagh Ennekem poharos Andoryas es Iffyw pal, azok weottek fel az tyztas- sagoty [Kv; BesztLt 5]. 1651: tudo(m) hogi Budatelkj Bese Peter el lopot ket Eokrej feleől perle Kata Istuanal Farkasal ... még Niere az karos ember az falunk beli szé- ken hogi 15 napra megh fizessenek az karos embernek [Fűzkút K; WassLt Fodor Jakab (50) jb vall.]. 1780: A Méltóságos Groff A. Vr Sem kívánta ezen Processussát az intravillanumoknak adaequaltatására ki terjeszteti, hanem tsak az indivise lévő Terrenumoknak fel osztását kérte, és Nyerte meg a Tekéntetes Táblától, a Divisio is tsak azok- ban reexamittaltatott [BSz; JHbK LIV/25. 7].

7. feji-adományként megkap; a primi ca donatie princi- ară; als fürstliche Gabe erhalten. 1577: Alard Miklosne Bogaty Anna Menth Kyralne Aszonhoz Nierte meg Ky- ralyne Aszontól az barrabasy resznek felet [Alparét Szd; Ks]. 1582: az holnapy Napon ... az zam vetelre valaztatot Nfolcz zemeliek be Gywllienek Amynemeo lokat kel eő felsegeteol Lengiel kiraltol^a ... megh Nyerny, eo keg- mek Arrol vegezhezzemmel derek keppen [Kv; TanJk V/3. 267a. — ^aBáthori István lengyel király és erdélyi fej-től].

8. jogot/kiváltságot elnyer/megszerez; a cistiga/obține un drept/privilegiu; Recht/Vorrecht erhalten/gewinnen/er- werben. 1586: veottek eő kgmek eleo az vam dolgat mel- liet most Gialuban az Gubermator Regy zabadsagunk ze- rent megh engedet, De myerthogy Nem keweseb Múnka- wal gondwiselessel tartatnak megh a' zabadsagok ameny- wel azt megh Nyericik, Azert ennek vihanna oly zemelinek Czedulut a' vamrol nem Adnak, Akinek ez varosban fwsty, es haza eoreokseghé ninchen [Kv; TanJk I/1. 23]. 1664: Immár kész az dézma. Én váltig fenyegetem az em- bereket, de Vas János ugyan el akarja felét venni. Hiszem sem az commendánstól, sem az fejedelemtől ő meg nem nyerte [TML III, 34 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

9. jogot/kiváltságot visszaszerez; a redobindi un drept/privilegiu; Recht/Vorrecht zurückverwerben. 1614: Erre a havaselföldi hadra^a az egész székelységet fejenként felve-

vék ... Azhová azkit nem híttak volna is, mint az régi ős-jobbágyot, az is mind felkele, elhíttván magokkal, hogy ők akkor az régi elveszett szabadságot megnyerik [BTN² 43-4. — *1595-ben]. 1786: Régi szabadságából, 's Jusai-ból ki esett Toroczko vas, és régebben ezüst Bányák Cultoriis, minek utána a personalis szabadságokotis Felső-ges Urunk különös királyi kegyelméből meg nyerték volna igyekeznének egy szép kis városotskát formálhatnának magok Városokból [Mezőmadaras MT; TLev. 5/5 Medve Mihály prokátor lev.].

10. engedélyt kap vmire; a primi aprobea pentru ceva; Bewilligung erhalten. 1801 ezen 24. forintok(nak) ki adása mellett, által menván az említett Bagai rét az Exponens Ur biradalma alá, midőn a következő 1797dik Esztendőben az Exponens meg akarta volna kaszáltatni, az Exponens Urat arra kérte, hogy ezen Rétnak fűvét engedné által arra az Esztendőre, melyet az Exponens től meg is nyert, maga számára [Ne; DobLev. IV/840. 1b]. 1817: Mohai^a és Székely Josef őket fel égettette, még könyörgött Harsány Juon ... hogy tsak annyi időt engedjen, a' míg a Méheit el takaríthatja; de azt sem nyerte meg [Hodák MT; Born. G. XVIII. 5 Farkas Petre (70) vall. — *Csak így!].

Szk: vki engedelmét ~i. 1841: abból esett az hiba hogy ... úgy gondolkoztam hogy meg nyertem Engedelmít [Tordátfva U; Pf Márton Ferentz lev.].

11. tisztséget/megbízatást elnyer/megkap; a obține o funcție; Würde/Auftrag erhalten. 1679: Mivel az nemes széken nagyobb Guruzda Georgy megnyervén az kússebb néhai Guruzda Georgy árvájának tutorságát, az szék is deliberalván arról, hogy inventarium szponst assignállyuk kezében az tutomak, elmenván az lakó fundussára, megvizgáztunk mindeneket házakot, istállót, sütőt [Zágon Hsz; Barabás, SzO 380-1]. 1772: Daniel István úr, 60 esztendő korában nyerte meg az Udvarhely széki főkirálybíró-ságot [RettE 274].

12. vki jóindulatát/kegyét elnyeri; a ciștiga bunăvoința cuiva; js Wohlwollen/Gunst erwerben. 1662: Ha akarod azért hatalmas császár kegyelmét megnyerni ... minden kételkedés nélkül jöjj el ! [SKr 427]. 1780: Instályuk Ngtokat egész alázatassággal, Hogj mind az Ngtok könnybbségiért ... mind Communitásunkban következhető zuzavarnak el távoztatásáért nyerje meg Communitásunk Ngtoknak ... ezt az Gratiáját, hogy ... Egy vagj két privatus Embernek is admissio, annális inkább Resolutio ne adattassék [Torockó; TLev. 9/19]. 1808: (A jb-ok) olly okoson tudják dólgaikat tsendesen igazítani, Földes Uraik, Vármegye Tisztyeik, Tisztartojok előtt meg hunyászkodni, azok(nak) leg oktalanabb szavaikat, tselekedeteiket is, szemben helybe hagyni 's tsudálni ... hogy ezek által mindeneknek kedvetek meg nyerik [Kemény, CollMss Tom. XXX Varia XII].

13. elér/kieszközl (vkinél vmit); a obține (ceva de la cineva); (bei jm etw.) erreichen/erwerben. 1582: Marthon Deak Requisitór vallia, Ez Az Azzony Aki veres Lukachra Az lambor emberre keolteotte vala hamissan hog illien s illien kinchet talalt volna kiert az Zegen lambort meg Akariak vala chepegetny es en me(n)te(m) az zegeny emberert Galfi Vramhoz es az megh holt vrunktol vg Nierite(m) meg hog? Ne kenozzak meg Az veres Lukachot [Kv; Tjk IV/1. 48]. 1630: Ófelsége^a, az mi hadai vadnak, semmiképpen most el ne oszlassa, sőt hatalmas császártól^b azt kell egyiket megnyerni, hogy Drinápolytól fogva az

hatalmas császár hadait frják ide az ónagsága szerdársága alá [BTN² 434. — *I. Rákóczi György. ^bIV. Murádtól]. 1753: ha lehetséges a régi szabadságnak el éresit allaborállyák, hogj ha pedig aztot nem efficialhatnák, tehát az rajtunk lévő sullyos Contributionak alleviatiojat meg nyerni igyekezzék [Gidófvá Hsz; Törzs. Nic. Ferentz (60) pp vall.]. 1782: mivel pedig Mlgs Földes Uraink azt kívánták, s meg is nyerték, hogy a mi Instántiánk a magok felelettyekkel edgyütt protocolláltassék, miis alázatosan Installyuk ezért is a Tkts Nemes Táblat hogy ezen mi mostani Instántiánkot is ... méltoztassék protocolláltatni [Torockó; TLev. 4/6. 6a]. 1796: Huszár Ferencz Nevezetű ember ... Bukovinában valamely Katona Tisztelné Szolgált és ottan is egy Nagy Bojért nagyon meg lopot amelyis ki tudodván Szinte fel akasztottak erette az Neném Kapitány Visgardiné nyerte meg hogy meg szabadult [Fűzkút K; Bfr Gombos István ns vall.]. 1809: Az Szt Királyiak(na)k az aránt be adott Kérelem levelekre hogy akik Katonát állítottak mind a Királyi ut csinálástól s Falu Határon lévő utak csinálásától menté tétessenek, melyet arra lett válaszokkal meg is Nyertek [Szu; UszLt ComGub. 1660 Dersi Ferentz Dullo kezével].

Szk: vki szabadságát ~i kieszközli vki szabadon bocsátását. 1704: a minap Gyulainé asszonyom instálván egy Gábor Péter nevű itt régen raboskodó jobbágya iránt, melynek szabadságát a generáltól meg is nyerte [WIN I, 298].

14. vmiből kiszerez vmit; a obține un venit din ceva; von einer Sache etw. verschaffen. 1782: Excellentiádnak én azt jövösöm hogy csak légyen Censura, én ugj fítelem magamban hogy az Censurát az az 500 Forintokot megh nyeri Excellentiád [JHbCs Árkosi Ferenc gr. Csáki Katalinhoz]. 1799: énis csak ugyan azon kut fejekből meritem a Pénzt éppen csak az a külembőség vagyon közöttünk, hogy én a Fogadokból valo jóvedelmekkel házam tartását, Cselédeim fizetését, és az interest meg nyertem, és mind eddig kevés gabonámnak idő nap előtt valo adására nem szorultam [Ne; DobLev. IV/810. 1b Szántó Sándor lev.].

15. hasznót ~ haszonra tesz szert; a obține beneficii; sich Nutzen verschaffen. 1662: Többi között ha csak az egy collégium voltaképpen való épületi mehet vala is úgy végben, amint mind a boldog emlékezetű Bethlen Gábor és üdösbik Rákóczi György fejedelmek magokban ábrázolják, és el is indítattott vala, csak abbul is minémű hasznót találtatik vala megnyerni a szegény haza [SKr 303].

16. (fogadásból) nyertesként kerül ki; a ciștiga (un pariu); (Wette) gewinnen. 1661: Az asszony, Szent Páliné Asszonyom, teszen nagy bút rajtam, mert nagy dologban fogadta velem, hogy Kegyelmed ide nem jó; ugyan akar-nám, ha megnyerném [TML II, 167 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1705: Graven kínálkozék, hogy fogadjak fel véle száz aranyban, hogy segítség ad 8vum Septembris elérkezik, melyet is én bizony meg mertem volna fogadni véle, ha német nem volna. De minthogy német, tudom, ha megnyerném is, még nekem lenne bajom miat-ta, nemhogy valamit nyernék túlle [WIN I, 517].

17. (kártyajátékban) legyőz vkit; a bate pe cineva (la cărți); (im Kartenspiel) gewinnen, jn besiegen/schlagen. 1592: Tothazi Mihali junior vallia ... Kerdem Niariinet ... Aztis monda hogi az volna a hir feleolle hogy eo Lukachal laccott volna kartiat, es megh chokolta volna az tenieret, de ęo azt ne(m) tagaggia mert vgi volt hogi jac-

cott velle, es mikor megh nierte volna cotet lukach, az tneret akarta el wttni [Kv; Tjk V/1. 200].

18. rábírv kít vmire; a determina pe cineva să facă ceva; jn zu etw. bewegen/veranlassen. 1775: Cserényi Pálné, talán egy héttel vagy kettővel előtte hala meg. Azt is mondják, hogy a Cserényi fiakat megnyerte volt Mósá, hogy a leányokkal is megosszák a jószágot [RettE 360].

19. kb. megment; a salva; retten. 1818: ha magad meléd vetted volna^a, Ugy ötet is mint a Tékozlo fiut meg nyerted volna [M.régen MT; TLT Praes. ir. 321 Palatkai Anna fiához. — ^aApa a fiát].

20. vki életét ~i vki életének kegyelmet nyer; a obtjne grajiera cuiva; für js Leben Gnade erwirken. 1621: Remenkeduén azzon Lazar Istvan vramnak, hogy a keserues Azzontüll Nierye megh eletett [Gysz; LLt].

21. időt ~ időt nyer; a cistiga timp; Zeit gewinnen. 1664: Im azért, hogy az időt megnyerjem, Bolday vramnak, Kegyelmednek s az praesidiumnak szóló mi kegyelmes urunk ó nagysága leveleit Szakmárra elől elküldöttem [TML III, 337 Teleki Mihály Stepán Ferenchez].

22. gúny elér valamit; a obtjne ceva; etw. erreichen. 1677: Igazán édes Komám uram, megnyerém én igaz hűségemért. Úgy értem, urunk ó nagysága igen nehezelt reám [TML VII, 549 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz].

megnyerés 1. megszerzés; obtjnerere; Gewinnung/Erwerbung. 1662: János király^a magától nem bírhatván vele^b, Lengyelországban állott vala ... Tamóviusszal és Lascus Hieronymus sirádi palatinussal tanácskozána országának megnyerése felől [SKr 77. — ^aSzapolyai János. ^bFerdinánddal]. 1791: Darlatzon Néhai édes Attyámrol Sztójka Juonrol maradtolt Boltotskának meg nyérése végett instantiám által Nagyságodhoz alázatosan folyamadtam vala [Déva; Ks 75. VIII. 159].

2. elnyerés; obtjnerere; Abgewinnung. 1562: 1562 esztendőben nyári időben a székelyek mind feltámadának ilyen szín alatt: hogy ók az ifjú János királyhoz mennének az ó szabadságoknak megnyeréséért [ETA I, 18 BS]. 1586: megh erthwen Biro vramnak referalasabol Myne-meo io gondwiselessel lart es Munkalkodot ... mind az Nagy Summanak el halaztasaban, s mind penigh Az Gialaj Vamnak megh Nyereseben Nagy hala Adassal veottek Biro vramnak es Kiralj Biro vramnak ez haznos es diche-retes munkaiokat [Kv; TanJk I/1. 22]. 1796: mivelhogy azért ezen elé számlált tselekedeteknek büntetése, nem azokhoz a közönséges praevicaciotkhoz tartozo a mely-lyekről a Mlts Incl. Torotzkai Familia Praessesetől ... előnkbe Norma adattatott, a Communitasunk nagyobb része ellenünk lett fel zudulasa közbe imponaltatván előnkbe az, hogy ezen Praevicaciotnak tovább valo folyá-sa meg akadályoztatása végett minden utak modok el követesevel Nagyságodat praevie meg keressük az ebben meg kívántato asistentia meg nyérése végett [Torockó; TLev. 10/6]. 1828: Van még egy Czigány Huruba is Pál Petre kertje felett építve egy arokba, tsak annyi lévően mennyin a' huruba el fér, ad az Udvarnak Esztendőnként a' szén égethetés engedelem meg nyeresiért Négy Rfiokat váltóban [Mohaly SzD; WassLt].

3. visszaszerzés; recuperare, recistigare; Rückerwer-bung. 1570: Barath Istvan, Azt vallyá hogy az adossagnak megh Nyeresenek Ideien Jelen nem volt [Kv; Tjk III/2. 183]. 1710: Isten patientiával s igaz megtéréssel akar minket felébresztetni régi szabadságunk megnyerésire [CsH

91]. 1847: (Varga Katalin) Bécsbe a császár őfelségéhez indult a pénze megnyerése aránt [VKp 157].

4. megkapás, kézhezvétel; primire; obtjnerere; Erhal-tung. 1827: ezzel méjj alázatossággal instálva vigasztalo válaszunk meg nyereséért, alázatos tisztelettel maradtunk a Felsőes Fő Igazgato Kormányzéknek alázatos esdeklő Szolgái Nlaki Birtokosak^a [Nagylak AF; DobLev. V/1125. — ^aKöv. az aláírások].

5. kézhezvétel; primire; Zurhandnahme, Erhalten. 1852: Mely alázatos kérésem meg nyérése után válaszszát el vár-va mentől sietőbben Tisztelettel maradtam ... alázatos szolgálja Dobolyi Bálint mk ... Nagy Laki Birtokos [Nagy-lak AF; i. h. V/1378]. 1856: Melynek alázatos kérése után ... válaszom meg nyérése után Tisztelettel maradtam A' Méltóságos Cs. Kir. Fő Biztos Urnak alázatos szolgálja Do-bolyi Bálint [Maroskoppánd TA; i. h. V/1403].

6. elérés; realizare; Erreichung. 1675/1681: ember ez Vélagon kichny ideigh valo rövid életeben mire igyekez-hetik jobban, mint hogy maganak az élő embereknel el felejthetetlen es halhatatlan jo hirt s nevet szerezzen melynek meg nyeresére nagy eszköz lévően az érdemes hívek(ne)k valo kegyes adakozás [Vh; VhU 277-8].

7. kb. sikerre vitel; reusitá; Zumerfolgbringen. 1780: Nem tagadhattyá ugián Communitásunk hogj múlólag meg nem fordúlt volna ez az difficultás előtte, de azok a helyes és fundamentomos okok a melyekre nézve az Communitás azon Instánsok Darab vaisaíknak fel műelhe-tését nem annyiban arcealta, hanem csak suspendálta Ntok előtt tellyességgel el titkoltattanak, és a' helylén Instantia-jokban Causájoknak meg nyeresére ilyian színes titulúso-kat irtanak, melyeknek el hiteleben Ntok meg csallatattolt [Torockó; TLev. 8/19].

◊ Szk: békességnek ~e békekötés; incheierea păcii; Frieden-schluss. 1753/1781: azon háboruság^a le tsendesedvén, az békességnek (me)g nyérése után, Kun Miklós Uris ... Graciára haza jött volna [Algyógy H; JHb LXXI/13. 194. — ^aA kuruc háború] * idő ~e időnyerés; cistig/economie de timp; Zeitgewinnung. 1731: Hogy idő meg nyeresével az eo Felsőe Militiája Téli szükségéről illendőképpen providealtathassék pro 7ma futura Septembris edgyben gyűlni ... szükségesnek itiltük [ApLt 1 a gub. Apor Péter-hez]. 1834: az egész Szám adás megérdemlené a' vissza vettetést, de az idő meg nyérése tekintetiből Szám adá-sára nehézségeimet 's Difficultasimat e' következőkben teszem meg [Somb. II] * traktá ~e tárgyalás sikerre vitele; reusita tratative; Zumerfolgbringen der Verhand-lung. 1679: az fényes portára küldött, közönséges akarati-bul választott magok között való követjek meg oda vol-tak, kiket hogy ha az fényes porta fegyverrel most nem se-gíthetne, az tracta megnyeréséért küldtek volt az fővezér-hez [TML VIII, 451-2 Teleki Mihály a fej-hez].

megnyeret (perben) vki ellen helyt adat vki kereseté-nek; a face ca cineva să aibă cistig de cauză in fața unei persoane; (im Prozeß) js Eingabe gegen jn statgeben lassen. 1672: Horvát Andrásnak volt egy pakurárral peri s az mikorra napot praeficiáltak volt, praefectus uram azt nem várta, hanem per non venit megnyerette az pakurárral Horvát Anadrást [TML VI, 191 Székely László Teleki Mihályhoz].

megnyeretett pervesztet (aki elvesztette a pert); care pierde procesul; rechtsfällig. 1808: (Az) osztályos Atyafi-

ak' Jovaiból a' meg-nyeretett Alperesek illendőleg indennisaltassanak [Rücs MT; IB Rűts nr. 9].

megnyeretik (vki) elveszti a pert; a pierde procesul; den Prozeß verlieren. 1783: ha Törvényből megyen ki az dologh, minden bizonnyal megh nyeretnek Excellentiátok, ilyen semmi bakatel dologert [JHbCs Árkosi Ferenc gr. Csáki Katalinhoz].

megnyeretettik 1. (vki) elveszti a pert; a pierde procesul; den Prozeß verlieren. 1779: Tit. Gerendi Sigmond Ur(am) már eddigis meg nyeretettvén egy néhányszor a sok perlekedést, fáradsagot és haszontalan költséget megis únta [Nagylak AF; DobLev. III/528. 1a]. 1826: Néhai Dobollyi Josef és Fosztó Sándor Uraknak azon hibás tselekedekekért, mely szerint Néhai Horvát Sámuel Umak az hajos malmát el oldották, gyermeki tsintalanságból, az Alperes Férje is hogy vadászat közben arra felé ment a Derék Széken meg pereltetvén és meg is nyeretettvén, azon convictioban 5759 Rforintokban és 20 krajtzárookban, lako Curiája és 7 Telkei exequáltassanak [Ne; h. V/1114. 7b–8a].

2. (a per) megnyeretik; a fi cistigat (un proces); (Prozeß) gewonnen werden. 1817: (A per) a Tekin(tetes) Generalis Széknek ... 1816ba December 11kén ki mondatott ítélete által meg nyeretettett [Torda; i. h. IV/913. 2].

megnyergel 1. (lovat) felnyergel; a înşeuă, a pune şaua (pe cal); satteln. 1574: Iffy Sram Istwan hity vtan ezt vallia Zeoch Demeter fely keolt Lowat Meg Nergelte, Az aztalt meg Nytotta és valam gywreoket veot ki beleole zebebe teotte vgi Mént el hazatwl [Kv; Tjk III/3. 310]. 1598: Sos Jstwan ... wallia. Mikoron Apahida(n) az Andras deak ket giermek lowat megh fogtúk wala terenk be az lobagi Andras korchiomaiara ot mulatank Júta oda Borsos Gergely nagy rezegen ereossen kezde garzdaikodny zitkozodny vegre eoze vezenek Andras deakkal, en ki menek megh nyergeltem lowamat, en azt ne(m) latta(m) mint harcizoltak [Kv; Tjk V/1. 179]. 1607: Tibald Leörincz, az eo magok louokon mene vtannok, az ala en niergelem megh az louat [UszT 20/149 Caspar Zeóleós de Kadiczfalu vall.]. 1630 k.: egy louat megh niergele s fel üle rea s ... le tasztik rola [Mv; MvLt 290. 45b]. 1746: az J ... malitiose Tolvaj módra egy bama szórú kanca lovát a mezőben fel fogván meg nyergelte et ut p(rac) - lenditur: a maga el vezett lovát kereste volna rajta [Torda; TjkT III. 86]. 1780 k.: láttaé a' Tanu hogy Mostoha Attya Lovát M Bándi Istálojából, mostoha Attya nyergével s szerszámaival meg nyergelvén el lopta légyen ? [Msz; MbK X. 59 vk].

2. embert állati munkára fog; a pune şaua pe cineva; Mensch tierische Arbeit ausführen lassen. 1659 k.: job volna megh halni, vagi soha ez Uilagra sem születtetni, mint sem Tatar rabsagaba(n) jutni kereszteni embernek, most is az én labaimo(n) fellel valo nagi 2 bokor vas vágio(n), azon kiul meghis niergelemek bennünket, az ki mjat félek hogy talám mind Eoszuzeis romlot az Melliem [BesztLt 6/1659 Torma Miklós lev. Bahcsiszerájából].

3. szük boszorkány hátra ül; a călări pe cineva; sich auf Hexenrücken setzen. 1800: megnyergellek ilyen teremtetten vlen Boszorkányos kurvája és Bukurestbe borsért megyek rajtad [Bereck Hsz; HSzJP néhai Gábor András özvegy Szép Anna (72) vall.].

4. megnyer, a maga oldalára állít; a atrage de partea sa; für sich gewinnen. 1710: Haller István úgy megnyergelte őket, valamit akar, bizony mind arra hajolnak [CsH 426].

megnyergeltet felnyergeltet; a ordona cuiva să pună şaua pe cal; satteln lassen. 1672: Előle^a való eljövettelünk után mindjárt mind hintót levitetet s az lovakat hámból kifogatván szép szerszámoson mind az hatot megnyergeltette [TML VI, 317 Baló László Teleki Mihályhoz. — ^aA szultán elől].

megnyerhet 1. (törvényes úton) megszerezhet; a putea obține (pe cale legală); (im Rechtsweg) erwerben können. 1563: ha megh maradna feolden, es megh nyerhetlyünk teorwynel [Ádámos KK; JHb XXVIII/24]. 1581: valamynemw Reze lőt volna galaczy Josanak Lompyrba^a ... valam Nemw kepen galaczy Jstwan wagy Törwenyel wagy wala my kepen ky wehetnye es megh nyerhetnye galaczy Josa a wagy az ó gyermeke [Erked K; Wlt. — ^aLompért K]. 1618: arra kötötte magát Kamuti uram Markó urammal, hogy valaha ha valamellik vajdaságot megnyerheti, de öneki ötezer aranyat ad [BTN² 105]. 1635: In anno 1635 tanácskoztak az kálvenisták egymás között hogy az fejedelemtől^a megnyerhessék az piacon való templomot [Kv; KvE 167 IB. — ^aI. Rákóczi Györgyötől].

2. elnyerhet; a putea obține; erhalten können. 1665: (A) fővezér mindenkor biztatta mind ő nagyságát s mind a hazát, hogy csak nyerhessük meg az ő felsége kegyelmes interpositióját és intercessióját [TML III, 352 Teleki Mihály Rottel Jánoshoz]. 1742: Pongrácz ur ... az Praesidensséget nem nyerhetne meg [AplT 4 Zalányi Apór János Apór Péternéhez]. 1755: Homorogyán Filimon egy Ponorán Pétru nevű Tisztartóját meg ölte ... egy néhány Észteideig, innen a Mlgs Nagy Aszszony előtt a' Gratztiát jartotta, de meg nem nyerhetvén, folyamodott ... Mlgs Folti Susánna Aszszonyhoz, az hová ... magát bé szerezvén, Babolnára telepedett [Bűn H; BK 1126]. 1774: Sokat igyekezett^a, hogy az erdélyi püspökséget megnyerhesse, de nem adák a jó hazafiának [RettE 338. — ^aKemény László gubernátor fia]. 1811: Minekutánna a' szénák fel takaradnak azan Hellyekről, az utániss a' Legelését Nagy bajjal Nyerhettyük meg az Udvartol Nyári Dologért [Cold K; JHb 5. 3/3 ifj. Stéfán Szimion (40) col. vall.]. 1855: tisztelettel kérem a' Méltóságos Cs. K. Járás hivatali méltotzasson kérésemet ... a' gát ujra építtese iránti engedélynek addig leendő meg adása iránt felterjeszteni, míg a sor az én malmomra is elkerülne ... szükségtelen lévén ... minden mérmőki előmunkálát, — ha pedig mérmőki felmérés nélkül a szabadalmat meg nem nyerhetém kérem annak ki rendeltetését [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1393 Dobolyi Bálint kérv.].

3. elérhet vmit; a putea realiza ceva; etw. erreichen/langen können. 1662: (A fejedelem) jól tudná maga is, hogy amidőn fiának csak a lengyel nemesség főrendi közibe való beszámíltatását kívánna is, csak azt is nem különben, hanem az ország közönséges gyűlésében, a respublikának közönséges egyételméből nyerhetné volna meg [SKr 361]. 1710: az öreg császármétől könnyen mindent az ország jóvára s megmaradására megnyerhetnek vala, de nem lön senkinek gondja a közönséges jóra [CsH 464]. 1800: Nagy köszönettel venné Társaságunk ha ebbe a sovány pénz kereső üdőbe az ő nga assistentiaja mellett meg nyerhetné azis hogy az Lo hajtok szolgák fizetessit...

a Constitutiob(an) ki irt articulushoz alkalmazta(tt)yák [Torockó; TLev. 9/3]. 1802: az Adosságnak ennyi részben meg fizetést, akár mint igyekezzék magáról el hártani ... mind azon által a mostani Törvények fenn állása mellett, és meg Sértődések nélkül meg nem nyerheti [Torda; TLt Közig. ir. szltan Gálffy Josséff vice ispány kezével]. 1820: tsak azt meg nyerhetnék, hogy az Iffiu Bároné ne tsapná ki őket az udvarból [Aranyosrákos TA; JHb 48 Pálffy Ferentz (29) hites assz. vall.].

4. engedélyt nyerhet/kaphat vmire; a putea obține aprobarea pentru ceva; Bewilligung erhalten können. 1846: Kresovitzki István bé adja kérelmét hogy a' remek éve, pénzbeli fel válthatását nyerhesse meg [Kv; ACLev. Kül. Perc. 48].

5. (fogadásból) nyertesként kerülhet ki; a putea câștiga (un pariu); (Wette) gewinnen können. 1661: Szent Páliné aszszonyommal való fogadásodat értem, de igazán nem nyerhet meg ő kegyelme, mivel ha ő kegyelme nem izente volna, Medgyesre hoz magával, én elmehettem volna hozzá [TML II, 174 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz].

6. a maga oldalára vonhat, maga felé hangolhat; a putea atrage (pe cineva) de partea sa; jn für sich gewinnen können. 1678: édes Teleki uram, ha mégis nem szünnének, Kglmed éljen maga autoritásával és az olyanokat pro sua prudentia zabolázza olyan büntetésnek nemivel, az mine-műt érdemleni fognak. Hiszen az privatumot úgy nyerhetik meg, ha elsőben az haza dolga és az közjó jó karban álléttatik [TML VIII, 226 a fej. Teleki Mihályhoz].

7. vkit meggyőzhet vmiről; a putea convinge (pe cineva); jn überzeugen können. 1657: az elhozott barát is convertála ... Kit azután cardinál Pázmány is vetett szememre: miért vittem el az barátot? melyre feleletet így töttem ... vajha nagyságodat is megnyerhetném [KemÖn. 119].

megnyerhetés elnyerhetés; posibilitatea de a obține ceva; die Möglichkeit der Erhaltung/Abgewinnung. 1664: annak az szép darab országnak ... minemű siralmas és utolsó romlás lenne s ez szegény hazának is mely megbecsülhetetlen káros, könnyű megiflni; azután annál inkább minden reménség elmetszödven, mind szabadságának megnyerhetésére, adajának szállítására avagy könnyítésére s mind határra nézve [TML III, 189 Szalárdi János Teleki Mihályhoz]. 1823–1830: Az igaz, hogy ambiciózus emberek mondják lenni, s érzette a notáriusság meg nem nyerhetését, mert az azon színódusról némely jegyzéseket téven ... azt írja, hogy a generális notáriusságot kapta el Farczádi uram, de sokan azt mondják, hogy más érdemelte volna [FogE 273].

megnyerődik 1. (per) megnyeretik; a fi câștigat (un proces); (Prozeß) gewonnen werden. 1835: Az ugy nevezett kis Andaházi Pusztabeli Juss, mely meg most a' mi meg egyezésünköl részünkre is pereltetik, noha ezen per most condescendalt, de ha meg nyerődik, annak is két harmad részéből minket illető Juszt ... minden pör nélkül eleresztetni kötelesek lesznek [Borb. II].

2. eléretik; a fi realizat; erreicht werden. 1678: Kóvár-ból nekem frott levelét feltett szándékáról való tudósításával együtt vettem és értem. Megvallom, én nem jovallo-tam volna ezt az hirtelen indulatot. Úgy hiszem, Bessenyei uram sollicitatioja által is megnyerődött volna az [TML VIII, 146 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz].

megnyert 1. nyert (per); (proces) câștigat; (Prozeß) gewonnen. 1710 k.: Mikes Kelemen is énelenem felboszantotta az odafel említett Lajos István fecsegése és proxime az anyján megnyert per, melynek kárát végtére a törvény őréa fordította volna [BÖn. 674].

2. megszerzett; obținut; erworben. 1597: Ezen Megh Nyerdit feöldbe Zantottam Menttest az Jobagiokal 25 kebel buzának valott [Kv; Szám. 7/VIII. 25 Altzner Georgy reg. Steffen Lűsten kezével]. 1717: az Néhai Veszpremi István Ur(am) igje fogjott Gyermekitől az Curator Urak engedelméből meg nyert és meg vött szőlő(ne)k az árrát fl. H. 30 ... fel vészem [Ne; DobLev. I/91].

3. visszanyert/szerzett; redobindit; zurückerworben. 1677: Az Országnak végezési ... szerint pedig a' fugitivus Jobbágyok ... mind Fejedelmek, Urak, Nemessek josszágiból, Városokból, Aknákból, Zászlók alol ki-adattassanak oly securitással adattassanak kézhez, a' meg-igirt vagy meg-nyert Jobbágyok, hogy azoknak el-vívói meg ne háboritassanak [AC 194].

4. elnyert; obținut; erhalten/langt. 1658: Másnak senkitől semmi bántódása ... mégis ellenségitől való szabadulás, azokra büntetést kérés felől békételenkedik, avagy az nyavalyákban fetrengvén, nem prófétiai lélekkel, sem az reménséget megnyert dolog helyén tartással, hanem tudatlanságból már az megnyert dologért ád hálákat [KemÍr. 329].

5. érvényesített; câștigat in proces; geltend/gültig gemacht. 1792: midőn uiollyára a' maga meg nyert praetensioját finalis Executioban ügyekezte vétettetni az irt Nemes Communitas Repulsioval meg akadályoztatta [Várfva TA; Barla lev.].

6. kb. sikerre vitt; reușit, izbutit; zm Erfolg geführt. 1677: nem-is szereti felebarátyát a' lopo ... dolgait penig sok hamis esküvésecel enyegeti. Sőt ha arra viheti a' dolgot, hogy alkuvásra és fizetésre mégyen, kész meg-nyert dolognak tartya és az által alkalmatosság adatik ujjab ujjab lopásra [AC 123]. 1780: a' szegénység fel indulván várost gyűjtetett, és nékünk előnkben adta, hogy a' meg nyert telhetetlenség orvoslása iránt Natságtakat alázas-tos Instantiankal meg tanálnók [Torockó; TLev. 9/16].

megnyes 1. (fáról) fölösleges ágakat) levagdos; a tăia ramurile (pentru a stimula dezvoltarea arborilor), a emonda; abästen, beschneiden. 1811: Te pedig szép Som fa! melyet ma meg-nyestem; Hidd-el, hogy még szeb légy azzal azt kerestem [ÁrÉ 36].

2. (fát) ágaitól megfoszt; a tăia crengile (copacului); die Äste/Zweige abschnneiden. 1728: alkudtunk és egjgjeztünk meg ... az Kaczka lakosokkal, hogj Nemes Városunk Hidgjain ... minden Vám nélkül járhatnak ... mely engedelmünkért igitenek egj, egj esztendőre száz, száz szekér jó tölgyfa Malom gatnak való ágat ... az ág legjen felig, felig meg nyesev [Dés; Jk 376a]. 1762: En van az oczfalviakkal jelen voltam a nevezett erdőben lévő Zállaglásban, holott az A Ur Beressei ezek voltak ... midőn négy fát meg nyestek vólt, Lukáts György nevű Bérestől ell vettünk egy Lántzot, Mály Lántz máig is Zállagban van [Ocfva U; IB Andreas Orbán (22) jb vall.]. 1798: midőn Szép egjenes hat Szál fakot le vagtunk volna, s mégis nyestük volna akarván már a tajigara fel tenni oda lobbana ... ő nga Erdő Pásztor, Aládamos KK; JHb XIX/58]. 1824: Igen nagy kárákat csináltak a seprűkötő cigányok a nyírfés nyárfákba, úgy mások is seprűágakért nemcsak meg-

nyesték a fát, hanem le is vágták és elgazolták [Árkos Hsz; RSzF 125].

3. megcsonkít; a reteza; verstümmeln. 1675: az Boczok névű erdőnek kövesd felől valo határ fajat meg talaltam vala nyesni [Mezőkölpény MT; Berz. 14. XVII/9].

megnyesett ágaitól megfosztott; cu crengile tăiate; abgeästet. 1746/1831: égy jó magos nem régen meg nyesett, az oldalán nagy forrás bogu Cserefá [Szentdemeter U; Told. 38] | égy nem régen meg nyesett és sarjuzott Cserefára ... vágattaték égy Kereszt [Vécke U; i. h.]. 1798: Találtatnak ezen erdőbe Nagy vastag meg nyesett Bik, és Csere fák [Bálványosvárja SzD; EHA]. 1860: a' nagy erdő, gyertyán és bikkfákkal a' tetején megnyesett gyertyánfák gyéren közte bikfa is [Székelyszállás U; EHA].

megnyikorodik megnyikordul; a scirtii (uşor); knarren. 1764: (Az) Inástól vett két véka buzát ... kérvén ötöt hogy Segellye fel tenni a vallara Segejtett s azután hallotta hogy a Pall Joseff kapuja meg nyikorodván oda bé vitte [Bögöz U; IB. Beke Mihály (56) jb vall.]. 1815: Peter Mihalyne ... hozzánk is el jött szalanna lopni, égy kevés szalannánk a szuszékban lévén a szuszék a mikor belé akart volna nyulni meg nyikorodik és bé tsattan [Mezőbánd MT; Dob-Lev. V/983. 3a Török Samuné Bundás Ersébet (42) zs vall.].

megnyílal nyílhúzással sorsot vet; a împărţi prin tragere la sorţi; durch Pfeilziehen losen. 1588: versenseg (!) vala az feold feleol Seredinewel azok tiltottak hogy oth Ne czinallianak falwt, azt oztan meg Nilalok az kinek my Jwtoth benne zantotta kazalta mind my, mind penig az Sombori vram Jobagia az kinek my Jwtoth benne [Zsákfvá Sz; WLt Mich. Talas jb vall.].

megnyíllallik (bele) nyíllallik; a simţi un junghi/o durere ascuţiţă; stechen, schmerzen. 1584: Chizar Janos vallia ... Bestie Azonnak zitta es el uzte... Catalin Az felesége vallia ... bezelly vala Chiszar Agostonne hogy meg feniegety egkor az Catalin Azzony es Az vitan hamar az laba meg nilallik, es meg vész, vgia(n) meg hasat vala a' laba, es az vaganc Aniera kialta mind halalaig es Rea valla [Kv; TJK IV/1. 281]. 1710 k.: A csömör dolgában nagy lsten áldása volt rajtam: még a számban volt a falat, és ha csömörös volt, azon szempillantásban a vakszemem bal felől megnyíllott és fájni kezdett [BÖn. 514–5].

megnyilatkozik 1. megnyilvánul/mutatkozik; a se manifestă; sich offenbaren/zeigen. 1894: A szenvedélyed egypárszor nyilatkozott meg, mikor a sorsod felett kétségbeestél [PLEv. 170 Petelei István Jakab Ödönhöz].

2. világossá válik; a fi evident; klar werden, einleuchten. 1571: Ertyk eo k. varoswl aztis hogy Az ely mwlt gywlesbely zoók Megh Nyilathkoztak Vayda vrunknak es gywlay Myhal vramnak, kybeol Nehessegis Thamadot volna az vramra feokeppen hogy Gywlay Myhal vramat megh Nem Beochwiltk volna [Kv; TanJk V/3. 43a].

megnyilaz, megnyiraz (patkolás közben) megsérti a pata clevénjét; a rani uşor partea vie a copitei (la potcovit); (beim Behufen) vernageln/schlagen. 1540: Kegyelmes vram, azt ne chodalya the k.; hogy en enyet kesthem, merth hogy the k: el indwlek, yt Koloswarath pathkolitatek

loamath, akor meg nyrazak, meg santhwla [Kv; LevT I, 9 Petrus Literatus Nic. Thelegdyhez]. 1596: a Lowat Georgi kowachy Megh Nyraztta: fogattom Berbe Egi Lowat meg megh giogiula [Kv; Szám. 6/XXII. 7]. XVIII. sz. eleje: A kerek körmű lónal job nincsen, a félüket a mely kovats meg nyilaz ki kel mustralni a Cihbül [JHB 17/10 lótarási ut.].

megnyíllhatik kinyíllhatik; a se putea deschide; sich öffnen können. 1813: a' lakatnak a' köldőke el lévén törve a' Kultsával meg nem nyíllhatik [Koronka MT; Told. 18].

megnyílik 1. kinyílik; a se deschide; sich öffnen/auf tun. 1570: Kyrál Matthe hity zerént valya Setet haynal korba hallia hogy az kert aytaiá megh Nyilt volna [Kv; TJK III/2. 81]. 1582: Anna Rlcta Emerici Aztalos fassa est ... ereossen wzik vala Danchak Ianost, Es hertelen ez en Aytom eleybe Iuta, vg tazita Aytomat hog megh nyilek a kilinchebeol [Kv; TJK IV/1. 9]. 1597: Mod Janos vallya ... az Giulay Ianos vr(am) tawaly zolgaloya ... azt valla hogy egy etzaka ... ment volt ki az vdwar fele, latot valami feieres villamast, az kert aytaiáis megh nyilt [Kv; TJK VI/1. 15]. 1633: enis menek az ajtora, es enis be szolek, es az ajtohoz niulek, es az ajto megh nilek [Mv; MvLt 290. 128a]. 1752: mihent a Pintze ajtojára rea mentünk ... az Ajto meg nyíllék [Algyógy H; BK. Pakalina Petru (28) jb vall.]. 1812: hirtelen meg nyílik a' nappali Ház ajtaja azonnal ezt kiáltja ki a Groff ur eő nsga: Jertek Legények ne hadjatok mert Grantzki meg akar verni | Megnyílván a' Palota ajtaja a' Groffné hajadon fővel le indult az utza felé [Héderfája KK; IB. Takáts Ioseff (45) gr. I. Bethlen Sámuel tisztje vall.].

Sz. 1677: bizony nem szünöm, Uram, Kegyelmed ajtaját zergetni, sőt vastagabban ragaszkodom, ha menten nem is, de ugyan megnyílik az zergetőnek az ajtó [TML VII, 445 Béli Pál Teleki Mihályhoz].

2. (ajtó) vmilyen irányból nyílik; (despre uşi) a se deschide dinspre ...; (Tür) sich aus irgendwelcher Richtung öffnen. 1817: A nagy pinczének ajtoja, az udvar felől nyíllik meg [Ördögösfűzes SzD; ÖrmMúz. 4].

3. **megnyílnak a szájak** megszólalnak az emberek; oamenii încep să vorbească; die Menschen beginnen zu reden. 1710 k.: Megnyílnak az eddig megnémult szájak Szász János ellen mindenfelől^a [BÖn. 947. — ^aKöv. a vándak részl.].

4. megkezdzi működését; a incepe să funcţioneze; seine/ihre Funktion beginnen. 1869: Kolosvárról Szucságig megnyílt már a gözkocsizás — tegnap^a volt Kolosvárról 18 perczig távolban [Kv; KvUnKt Kriza János Péterfi Sándorhoz. — Faragó József kijegyzése. — ^aA levél kelte: szept. 28].

5. (állás) megüresedik; a deveni vacant; (Stelle) frei werden. 1864: Megnyílt a Sepsi Egyház megyében a Bodolai papság... A pályázat megnyílik és május végével bezáródik [Szászlóna K; Rak 145 esp.kl].

6. ~ a pályázat kezdetét veszi a pályázat; a incepe concursul pentru ceva; das Preisausschreiben nimmt seinen Anfang. 1861: A' Széki Egyház megyében a' T. Fő Pásztori levél következtébe hírlt adatik, hogy 3rom Papi állomás ürességbe jött Pályázás ezekre már meg nyílt | A' Sáros Magyar Berkési Év. Ref. Egyház papi állomás ürességbe jött ... A' Pályázás már meg nyíllott [Gyalu K; RAK 57, 63 esp. kl]. 1863: A Viczei iskola mesterség üres

a Széki egyház kerületben, a pályázat 2000. é. frt fizetés mellett ezennel meg nyílik [M.bikal K; RAK 136].

7. ~ a szíve segíteni kész; gata sá ajute, sáitor; hilfsbereit sein. 1894: Édes fiam, szíve nyíljon meg, és ide mindjárt ilyen speciést^a gondoljon ki, és rögtön küldje [PLev. 166 Petelei István Gyalui Farkashoz. — ^aMűkedvelőknek való színdarabot].

8. ~ a föld alatta a se deschide pământul; die Erde öffnet sich. 1710 k.: Azt is állították, hogy én harminc lovasal lestem a fejedelmet, hogy levágassam. Úr Isten, te Isten vagy, nem ember, azért nem nyílt meg a föld alattok [BÖn. 675].

megnyír 1. (haját) lenyír/vág; a tunde/tăia (părul); (Haar) abschneiden. 1803: vagon meg-nyirve az haja [DLt nyomt. ki]. 1823–1830: A deákoknak hajviselete sokféle volt, mert gyermekkoromban a fő közepét mind megnyírták törpén, elől hagytak hosszban, hátul is igen, és azután az első a nyírt hajon keresztül hátrafésülték az hátulsóhoz [FogE 107–8].

2. (juhót) lenyír; a tunde (oaia); (Schaf) scheren. 1600: Az Juhoknak giapja, hogy megh Nyírték előtt 300 [Kv; Szám. 9/XII. 104 Igyártó Simon isp. m. kezével]. 1764: Czégér Ferentz ... még egy Juhát Hoszszo Vonunak meg nyírte, és Gyapját el-vitte hire, 's akarátja nélkül Lopva [Buza SzD; JHb IV/13]. 1780: Balog Jozsiv néki egy juhát meg nyírte, gyapját le nyírvén el lopta volna [Grohot H; Ks 113 Vegyes ir.].

3. ? (bőrt) szőrtelenít; a îndepărta părul (de pe piele); (Fell) ent/abhaaren. 1629: Hallottam, hogy hitta az katona az hiuban, hogy jónél fel, gazda asszony, nyírjuk meg ezt az bőrt [Mv; MvLt 290. 150–3 átrásban!].

4. (bolyhos posztót) lenyír; a tunde (un postav scămos); (flaumiges Tuch) abstutzen. 1595: 19 xbris úeótem az zaz Natfo Alúmnússanak Adam Gichnernek 16. sing fodor Iglert 1. p(er) d 45 felső ruhanak dolmannak nadragnak tt f 7/20. 6 sing baraslaít bellesnek az felső ruha es dolmanj ala 3. singeth ... f 2 // ... az nyureonek (!) hogy meg nyírte ata(m) f —/29 [Kv; Szám. 6/XIV. 9]. 1598: Az ides Vraym akarattiból vettünk Siwgos (!) Gergelynek egi felső Ruhanak walo poztot, 8 sing fekete fodor Iglert ... f 4/32. Hogy meg nyírték attunk f —/12 [Kv; h. 7/XVI. 33].

5. (aranypénzt) lecsiszol; a șlefui (moneda de aur); (Goldmünze) abschleifen. 1592: Sigmond kiraly Jo lewele illien dologrol, hogy mind megh bwnlessenek (!), Notaba Essenek, A kik hamis penzel eelnek, A kik a' pinzt megh Nyirik a' kik a' penznek nehezit ky valaztiak az Eottweo-seok hidgian^a [Kv; DiósyLnd. 18. — ^aA lap szélén XVII. sz. végi kézzel: Pénz nyírás veres^b, válogatás. Pleh aran(n)yal valo kereskedesről. ^bÉrtsd: pénzverés].

megnyíraz l. megnyilaz

megnyírás (posztó)nyírás; tunsul (unui postav scămos); (Tuch) Abstutzen. 1587: Meg ez el mwlt zam veueó vrain az Mester rhazattiaira az melj ewstóót depwtaltak vala akkor keolteotte(m) rea ez szerent, Az poszto meg nirese-reol fisztem —/20 [Kv; Szám. 3/XXX. 35 Seres István sp kezével].

megnyíret 1. (haját) lenyírat/vágat; a dispune să i se taie părul; (Haar) abschneiden lassen. 1823–1830: Erdély-

be is ezt a módit bejönni láttam. E nem sokáig tartott, hanem aztán egészen megnyírátták leányok, asszonyok az hajokat, mint most a férfiak; e sem sokáig tartott, hanem megnevelték hajokat [FogE 68].

2. (juhót) lenyírat; a pune (pe cineva) să tundă oile; (Schaf) scheren lassen. 1658: Ez nyaron miuel felelem-be(n), s mind penigh futasb(an) az Orszagh, az Juhokall a' Pakular ... el budosot a' Havasokra ... Giapjatis semmit nem percipaltam mert mikor megh kellet volna nyireni, akkor a' havason sellyel budostak [Borberek AF; WassLt Perc. 42]. 1788: A Juhakat meg nyírettem mind öszve vagon 160 gyapju [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

3. 1731: az Csikokat mind meg nyírettem es meg belyegeztettem szépen [Gyeke K; Ks 99 Bíró János lev.].

megnyírettetik 1. (juh) lenyíráttatik; a fi tuns (oaia); (Schaf) geschoren werden. 1837: Meg nyírettetvén 24 nagy Juh mellynek gyapja 24 [Budatelke K; Bom. F. lh].

2. lenyesetik; a fi tuns, a se tăia (în mod egal) crengile; abgeästet werden. 1811: A' kis Labirintust négy végre tsináltam, Minden féle szilva fákkal bé-plántáltam, Sűrűn öszve fognak az ágai nőni, És meg nyírettetvén, köfál gyanánt jöni [ÁrÉ 90].

megnyírt lenyírt (juh); (oaie) tunsá; (Schaf) geschoren. 1687: Az Kimpulungi sokadalamb(an) ... adatott el-meg nyírt örög meddő juhát nő. 18 [Bucsum AF; MvRKLev.].

megnyit 1. (ajtót/kaput) kinyit; a deschide (ușă/poartă); (Tür/Tor) öffnen, aufmachen. 1570: mykor az owar kys aytayanal valo palon altal Jeot volna, Latha hogi az Jakab Molnar Legen Azkor az Malom aytayat megh Nyította [Kv; Tjk III/2. 105]. 1573: leo az ablakra Paisos Janos Mond hogy Nisd meg az aytot gazdazzon Bochas Be [Kv; Tjk III/3. 137]. 1584: Vosarnap, es Nagy Innep Napokon, predicatio es az Ceremoniaknak ell vegezeseigh semmi felet ne legien zabad Arulny, se Az kaputh, megh Nyithya [Kv; PolgK 5]. 1595: Pal Istua(n) neuő az aytokat megh nyta [UszT 10/41]. 1599: az Wargha Pal fia: Gergely ieőwe az aitora, mo(n)da hogy nissatok megh: az aitoth [i. h. 15/186 Wargha Balas Zent Mihaly valk.], 1600: mo(n)da ezen Vagasy Janos, meny el edes Georgy vra(m), Az külchok Josa Thamasnit uadnak, kerd ki, nisd megh az aytokat ne ronchak el [i. h. 15/28 Benedictus Georgify de Bitha pp vall.]. 1633: az Azzonio(m) ... az fel haz batulso ajtajat is megh nitotta es ug' boczatotta be ott az legent [Mv; MvLt 290. 120a]. 1715: az oeconomianak nagy ügygel, bajjal akadallyoskodással reggel későn, estve idejekorra(n) zár-ván bé a kapukat, nem akkor a mikor kellett, hanem a mikor lehetett, és a kapukat meg nyitották férhettünk, a munkanak tételihez [Fog.; UII]. 1783: egyik leány meg nyíttá az ajtot [Malomfva U; Ben.].

2. (szél a kaput) kicsapja; (despre vint) a deschide (poartă); (Wind) schlägt (das Tor) auf. 1600: Az elött wa-lo nap hogy ez a werekedes esett zapor eső és zel nagy indult wolt, s a nitotta megh a kaput [UszT 15/122 Isthan Gyeörgy Hoggiay vall.].

3. felnyit; a deschide; öffnen, aufschließen. 1568: Benedict(us) Serator ... fassus e(st), Engemet hywih vala oda Sos Martone, hogy az ladat meg nissam [Valen(tinus) lakatos ... fass(us) est, hogy Mikor o az ladat meg nyta az bodog gabrielnenak az meg Neuezet aprolekokban semit eouenek nem mondot [Kv; Tjk III/1. 188, 208]. 1574:

Imre deakne kez hirrel hallotta hogi vicey Janos Zilagine es Balasy Janos valaki Ladaiat meg Nitotak volna [Kv; Tjk III/3. 394]. 1586: Catus Igyarto Georgy zolgaioa, ezt latta(m) ez leanyhoz le vetkezek az Azoniom es az elseo hazba hagyta Eowet ... Mene halnj, Orsolia fel veowe az Azoniom Eowet, es a kolchal Az Azonio(m) ladaiat meg Nita, es gyeongcoeket es vont Araniat veon ky az ladabol [Kv; Tjk IV/1. 569]. 1593: Catus, Bachi Janos zolgaio leania vallia ... Marta nitotta megh az pesselt harom vttal, es ammenyzer megh nitotta, ket ket forintot veot ki beleolle [Kv; Tjk V/1. 345–6]. 1597: Lakatos Nagy Mihaly wallia ... Az ket Erzengiarto Czeh mester hozta wala hozzam az Czeh ladayat mikor megh nytottam volna talalek egy regy kolchot [Kv; Tjk VI/1. 68]. 1644: Azonba(n) megh nita Mezaros Miklos az ladat Egy gjwzebeol penzt ve(n) kj [Mv; MvLt 291. 426a]. 1645/1664: Tudom aszt hogi mikor Molnar Gyorgy halva fekszik vala, Peczi Mihaly megh nita az nagy szekrent, ki von egy nagy Gyuszu penzt tele vala [Kvh; HSzjP Janczo Mihally (35) vall.]. 1655: monda nekem Philep Marton, Sogor vagy negyven aranyam volna ha kgld el valtana, mondam, en el valtom csak legyen jo ... azonban megh nyjtvan az asztalat kettot kezemb(e) ada ... azonban iffiu Szocs Bojtos Jstvan be jove, tollem hirtelensseggel el vevé [Kv; CarTr II. 889 Mich. Csepreghi (53) vall.].

Sz. 1671: Kegyelmetek azért gondolkozzék serényen az ország dolgai felől, tudván, nincsen más hazája ennél, s nyissák meg mind ó nagyságok s mind az urak az erszény száját s igyekezzenek támogatni, mert bizony dőlőfélben áll [TML V, 654 Nemes János Teleki Mihályhoz].

4. zárát kinyit/kulcsol; a descuia, a deschide cu cheia; (Schloß) aufschließen. 1591: Miklos egykor halla(m) kezde mondani Tars bocsas be tars migh en az gherezdes szarh az malo(m) haszo(n) megh nytam Addig az Malo(m) hasz cleot le vaghak [UszT 13/70 Joannes Demeter de Thelekfalua jb vall.].

5. (kulcs) nyitja a zárát; (despre cheie) a deschide broasca; (Schlüssel) öffnet das Schloß. 1631: az ladanak az koczat ugja(n) eö maga vevé ele az sebeből Rado Peter, nagy nehezen mert ugja(n) nem akarja vala elsőben megh nytni [Mv; MvLt 290. 248a].

6. (kemencsáját) szabaddá tesz; a descoperi (gura cuptorului); (Ofenloch) freimachen. 1560: A fazakaknak a kemencheben valo berakasari Elözör az kemenchet egy Nehany orayg fwteny kel ... Nysd meg az zayath es Hertelen Ne ragd bele az fazakakath [Nsz; MKsz 1896. 250–1]. 1568: Megnitom az zaiat^a es Jobban kezde egny, hogyne(m) Mint Mykor be uala rakua [Nsz; i. h. 354–5. — "A kemencének].

7. (edényt) kifed; a descoperi, a lua capacul (de pe oala); (Topf) Deckel abnehmen, abdecken. 1575 k.: Az grispan az is lo ... chinald Ily Modon. wegy rezből veretteteth plehet es figezd egy fazekban ... aban tolch ercs echeteh es felivly chinald be Jo erőssen, hogy semmi fwst belölle ky ne Jvion es had allany harom hetig auagy Negig es Nysd meg az vtan az fazakath es talalz benne Jo grispan [Nsz; i. h. 282].

8. vmely helyiséget kívülről számára kinyit/hozzáférhetővé tesz; a deschide un local/o încăpere; irgendeinen Raum öffnen/zugänglich machen. 1573: Zabo Marthon Eskwt azt vallia hogy harmad Ewy Nyreo Kalman biróságban kwlte volt eotet ... az Zeoch Balas hazahoz, Latta az mynt Rea Emlekezyk Zeoch Balas Nytot megh egy

Boltot, oda Be Mentenek [Kv; Tjk III/3. 94]. 1586: Balint halmy lakatos Gergelj zolgaia, Az Mihelben valek es zolanak ennekem az ket Csiszar legheniek Mondwa(n) Nisd meg tars, had fekesswk le ez Reszeget Be eresztem eeket [Kv; Tjk IV/1. 546]. 1599: Bakos Caspar vallja ... az hazat megh nitwan, az ladat nytwa talaltuk vala, kyn igenys el ijetttem vala [Kv; Tjk VI/1. 359]. 1646: Lengyel Laszlo foglyot accusalua(n) director Ur(am) hogy az templomba(n) be menuen(n) veczernyekor hogy megh nitottak a p(rae)dicallo szekbeol az szeonyeget le veotte ki vitte s el akarta lopni kezbe(en) kaptak [Kv; Tjk VIII/4. 81]. 1849: én mondtam a' Boltosnak hogy nyitna meg a' ruhatárt ki is azt meg nyitva meg esmerte posztoból készült Kelemen gunyáit [Kv; Végr. Vall. 43].

9. házat feltör; a deschide (prin efracție); Haus aufbrechen. 1649: Thotfalusi Andor orozua al kolczal megh nitua(n) hon nem letemben hazamat es euel az fejszeuel ladamat fel ueruen ket arani forintomat egy falca barna penzt el lopot [Kv; Tjk VIII/4. 423]. 1668: levén ökgiyelmének egy kevés búzája az boltban ott lakó maga embere cselekedte-e ökgiyelmének, vagy kicsoda, avagy az németek, én azt nem tudom; az boltot megnyitván, az búzában elvittek [Kv; KvE 203 LJ]. 1753: Patruz Ignat aszt mondatta hogy az öttse instruálta az Bulzesti Sogorait hogy miképpen nyissák meg az kamarádat [Grohot H; Ks 80. 40/5 Román Ignát (28) jb vall.].

10. áruló helyiséget kinyit/nyitva tart; a deschide, a ține deschis (o prăvălie); Verkaufsstelle öffnen/geöffnet halten. 1584: Wosamapon vagy egieb Nagy Innep Napokon Boltthiat senky Nylwan, es Arwlasnak okaier ne nyissa megh, Az Kalmaroknak se legien Zabad, semmyth Azon az Napokon arwlny se boltokat megh Nythny [Kv; PolgK 6].

11. sorompót felnyit/emel; a ridica bariera; Schranke hochheben. 1662: nagyon tudakozta: a király a várban volna-e? nyitnák meg a sarampót [SKr 568. — A teljesebb szöveg megnyithat 2. al.].

12. (levelet) felbont; a deschide/desface (o scrisoare); (Brief) öffnen/aufmachen. 1619: most immár egyiket^a megnyitottam, de látom, hogy az Felsőged panaszoikodása igen gyengén vagyon ahhoz képest, azmint kívánná lenni önagsága az vezér [BTN² 336. — "Bethlen Gábor egyen levelét]. 1662: Nem akaratommal bepecsételtem az Ebeni uramnak szóló levelet, nyissa meg, olvassa meg, és újbán bepecsételvén, küldje meg [TML II, 342 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

13. kb. (sebet/tályogot) felvág; a face o incizie (într-o rană); (Wunde/Eiterbeule) aufschneiden. 1587: Az lonak esmeg Bekayat Meg Nitotta az hattan attam f — d. 20 [Kv; Szám. 3/XXXIII. 22]. XVIII. sz. eleje: Az melly lonak a' lapoczkája Szárad, le dőjtve érvágó vassal meg kel a lapoczkáját vagdálni ... az után harapó fogóval fel kel Szedni a lapoczkája bört, apró tört sóval meg kel hinteni^a ... harmad nap múlva borral ... mosd le, és megh dugadot lyukakat nyisd megh és megint erős bor eczettel fel gyurd [JHb 17/10 lótarási ut. — "Folyt. a gyógyítási eljárás leír.].

14. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: Isten ~ja az időt Isten meghozza a tiszta időt/világosságot; Dumnezeu face să se lumineze cerul; Gott bringt klares Wetter/Helle. 1619: 27 die Junii hallottam először meg. hogy ezen a tavaszon Egiptusba az Istennek oly nagy csodatétele lött, hogy harmadnapig oly nagy sötétség tartott, hogy egymást az emberek meg nem láthatták,

hanem az sötétségben egymásra futottak ... És az ország népe kiment az hegyekre imádkozni, és addig imádkoztak, hogy az Isten ismét megnyitotta az üdőt és világosság lött [BTN² 278] * *Isten/az Úr Jézus ~ja vki szívé* a. Isten jótékony adakozásra készítet vkit; Dumnezeu face milostiv pe cineva; Gott bewegt einen zur wohlthätigen Spende. 1710 k.: proponáltam, hogy ha kinek Isten szívé alamizsnálkodásra indítja, ahol a helye és üdeje^a. Jaj Isten! Isten! micsoda rettenetes hallgatás; ha az Úr Jézus Krisztus effát nem mond, és mint Lúdiának, a szíveket meg nem nyitja, ki őt, ki hat forintot ígért az egész főrend vagy consistorium ígreti sem hiszem tött volna három vagy négyszáz forintot [BÖn. 890. — *Tótfalusi Miklós nyomdájának az eklézsia számára való megvételére von.]. — b. Isten megvilágosít vkit; Dumnezeu luminează mintea cuiva; Gott erhellt jn. 1710: az Isten megnyitá az én szívmem is, lassan-lassan meg kezdém ismerni a pápista relgiónak hamisságát, s úgy térék vissza az elhagyott igaz útra [CsH 140].

◊ *Szk: ~ja fülét odafigyel; a-şi deschide urechile; hinhören, aufpassen. 1661: Tanácsok vagytok, viseljétek gondot azért hazátokról, ideje felferkenni kinek-kinek az álomból, nyissátok meg fületeiket, és az mit megmaradás-tokra jobbnak láttok lenni, azt válasszátok [Kemplr. 341] * ~ja kebelét a tavasz kitavasodik; a se face primăvară, a veni primăvara; frühlingen. 1847: Midőn a vidám tavasz megnyitja a maga kebelét, kötelesek a nevezett pásztorok az eleibe adott ökröket számadások alá venni és pásztornálni [Zalán Hsz; RSzF 202] * ~ja szívé őszintén feltárja a szívé; a-şi deschide inima; jm sein Herz öffnen. 1664: Hogy Isten Kegyelmedet úgy elkészítette az ő maga és az szegény haza s nemzetünk szolgálatjára, az mint Kegyelmed ezen nekem jóakaró szolgájának írt levelében szívé megnyitja, bizonynal elhittem, Uram, s örülök is rajta [TML III, 188 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].*

megnyitandó átvágandó (folyómeder); (albie) in care va fi tăiată o breşă; (Flußbett) durchzuschneidend. 1826 k.: a Kelemenelki Csulak ágy nevű Patakot, mely mint minden vizek lefelé Nap nyugot felé foly a harmadik határból ide a Gyalakuti határukba, s még pedig a Nagyságod Buza Lábjának közös közepettére Új ágyat akarnak árkoltatni; hogy a Nagyságod lábán keresztül a mi török-buza földjeinken, réteinken, a meg nyitandó Küküllőbe ömöltessék [Gyalakuta Mt; GyL].

megnyitás 1. (kapu)nyitás; deschidere(a porţilor); (Tor) Öffnen. 1574: Azert Tecchyz az Eo k. varoswl, hogi Minden kapun Minden Nap egy egy tyzed Eoryzzen, Mely tizednek hozza latasához eo k. Byro vram Rendellien az Tanachbely vramiba Mind az kapuknak Meg Nitasakor es Be Tetelekor ky lezen ot ky Nem [Kv; TanJk V/3. 103a]. 1575: Az Kapuknak Meg Nitasza viradwa legen [Kv; i. h. 121b].

2. felnyitás; deschidere; Aufschließung. 1602: Kadar Georgine Cathalin azzonny ... semmit az lada megh nitas feleol Nem thud [Kv; TJK VI/1. 599].

3. (közönség számára való) kinyitás; deschidere (pentru accesul publicului); Eröffnung (für das Publikum). 1653: A templomnak jó rekeszes kerítése vagyon: nem jöhet ki azon a ki mikor akar, sem bé nem mehet, hanem ott kell addig lenni, míglen a megnyitásnak ideje eljő [ETA I, 120 NSz].

megnyithat 1. (ajtót/kaput) kinyithat; a putea deschide (uşa/poarta); (Tür/Tor) öffnen können. 1573: Sofia Kadar Myhalne vallia hogi Az mely Eysel megh vagdaltak volna Kerestwrit Regel talalia Kapa Myhalnet, kerdy my dolog leot volna az Eysel hazanal, Megh tagadia ketseris hogi eo semyt Ne(m) hallot Mond hogi Ne tagad hallam Eccher hogi az en zolgam kyalat vala az aytora futama(m) azt sem Nitthatam megh [Kv; TJK III/3. 62]. 1662: egynéhány száz jó fizetett és székelly gyalogokat meztelen kardokkal a törés irányában a víznek indítának oly tanúsággal, hogy mihelyen bémehetnek a kőfalon, azon legyenek túl másfelől, hogy a kapukat elfoglalhassák és megnyithassák [SKr 231].

2. (sorompót) felnyithat/emelhet; a putea ridica (bariera); (Schränke) hochheben können. 1662: nagyon tudakozta: a király a várban volna-e? nyitnák meg a sarampót. De megmondattván, hogy kinn a táboron szállott volna, a sarampót pedig hogy megnyithatnák, abban mód nem volna, azonnal a kapitányt kezdé kérdeni és kihívatni parancsolni [SKr 568].

3. ~ja ajkait megszólalhat; a putea vorbi; zu sprechen/reden anfangen können. 1811: Az Atyafiak-is ha egyenetlenek, Abból bizony semmi jót ne reméljenek; Jobb léssen hát, hogy a' vér vízzé ne váljon, Hanem a' Testvér a' Testvér mellett álljon ... Nem kétlem, hogy ilyen intési valának Ezen Árokalyi vén Pátriárkának^a, A' mig megnyithatta hervadt ajkait Egyességre e'ként intette Fiait [ÁrÉ 102. — *Egy százesztendőnek tartott százsz parasztnak].

megnyitogat 1. (kaput) kinyitogat; a deschide (poarta) de mai multe ori; (Tor) wiederholt öffnen. 1632: az uta(n) az hazból ki mene Erdeli Mihok, s eő nitogatta megh az kaputt megh [Mv; MvLt 290. 78a].

2. felnyitogat; a deschide rind pe rind/una după alta; wiederholt aufmachen/schließen. 1640: Hallottam azt is Köteles Pétemétől hogy azt mondotta Asztalos Mihálynénak, hogy az Bakó János öt ládját meg akarta nyitogatni az várban az maga házánál — de nem tudott reája felelni semmit is [Mv; MvLt 291. 233–51 átirásban!]. 1655/1754 k.: Ha mi rejtéket tsinális, szükség hogy ugy tsinálta légyen az Remekes, hogy az nem valami vas szeggel, vagy egyéb akárminémű asztalos Mesterségben nem illendő észközzel nyilyék ... és ha valamiképpen rejtéket meg nem találták, szükség előtők meg-nyitogatni, és így meg bizonyítani, hogy igaz asztalos mesterség szerent vagyon [Kv; ACJk 23].

megnyíttat 1. (ajtót/kaput/ablakot) kinyíttat; a dispune să fie deschis (uşa/poarta/ferestra); (Tür/Tor/Fenster) öffnen lassen. 1571: Az Kys Aytokat Mostan dolognak ideyen eo K. Byro vram Nitasza Megh es vetessen Erzwet rea [Kv; TanJk V/3. 44a]. 1584: El Mene egy estwe az Tarsom, Janos, es kesen leowe megh, Az Ablakot be haita egy keowel hogy meg Nem Nittatom vala neky [Kv; TJK IV/1. 335]. 1597: Mys azert az Exequútiához kezdven ... menenk Bomemizza Thamas hazához aholat mondak hogy egy boliba volna megh marhala karpitosnenak, be menenk megh nyttatok az aiot [Kv; TJK VI/1]. 1610: Hadgiuk es Parancziolliukis, hogi ez Leueleökn latua ketek Azon Templomnak^a Aytaiatt zaroltasza be es my hireökn Nelkeol se egi se penigh mas Rendnek meg Ne Nyttassa [JF 36 fej. — *Aranyosgerenden TA]. 1660: De

midőn feljöttem volna az jancsárokkal, menvén az kapuhoz, látván, hogy teli vadnak az híd aljai jancsárokkal várván csak azt, hogy az kisajitót megnyitassam | Erőltetvén az jancsárok, hogy megnyitassam az kisajitót, mert másképpen meg kellene halmom; kérvén azon őket, az jancsárokat, hogy távoznának az kisajitótól, mert félnek megnyitni az kisajitót, mivel sokan vadnak, de ha magamnak hagynak, bebocsátván engemet, az kaput is annak utána megnyitatom | Akkor ismég elragadván, szidván, hogy hamis vagyok, vívén az cigányok házához, hogy megöljenek; viszont az kapura küldvén, hogy megnyitattam [Kv; KvE 180–1 LJ]. 1707: Kapitány Ur(am) eő kglme ... az kaput megh nyitattá s az varat^a fel adtá [WassLt. — ^aSzűv várát].

2. felnyitatt; a pune (pe cineva) sã deschidã ceva; aufschließen lassen. 1570: Lakatos Benedek ... vallya, hogy Ewtet hitta volt Sos Mathene hiazához, Es latta hogy othl wl volt az Aztalnal egy Nemes Azzon, Mond Sos Matthe az Azzonnak Ihol vagion az lakatos ha Megh Nyttatja K. az ladat ... Mond az Nemes azzon hogy nem Nyttatom [Kv; TjK III/2. 194]. 1573: Thamas deak ... Azont vallia hogy Botetis hytta volt zabo gal arra hogy Ielen lenne mykor az Eoeche ladayat Meg Nyttatia [Kv; TjK III/3. 123]. 1621: Pulacher Istuan Vram ... az Tanaczj haznal valo Taar haz lakat kolczat, talalta volt velle Vinnj Nyttattam meg az lakatossal ... /20 [Kv; Szám. 15b/IX. 197]. 1635: Elseoben Szabo Istuan Vram az ladat Lakatossal megh nittatua(n), talaltat az Ladaban egy Jedzes, Miko Ferencz vram eo Naga arrol az mit azon ladaban be teott volt [Kv; RDL I. 106]. 1812: A' Groff keresvén pénzét, nem találta, történetesen keresvén az ithon nem levő Groffné Ládájában 's, tsak a megemelésről sejdítvén az itten dolgozo M. Vásárhelyi Lakatossal meg nyitattat 's, megis találta de sok hijával [Héderfája KK; IB. Takács József (45) gr. I. Bethlen Sámuel tisztje vall.].

3. zárat fel/kinyitatt; a pune (pe cineva) sã deschidã o broască; Schloß aufmachen/schließen lassen. 1637: Ugyan ezen sorban az temlecz felet ualo bastyanban az lakott megh nyttatuán, nylik be bal kez fele egy uas sarkas pantos felszer ayto [UF I, 406]. 1649: Ezert citaltatta(m) az It Illiefalui Christoph Ur(a)mot, hagi az Thordai utszai hazunkhoz menve(n) az ajtok zarjat megh nittatta [Kv; TjK VIII/4. 363].

4. (házat) feltörtet; a pune (pe cineva) sã deschidã prin efracție; (Haus) aufbrechen lassen. 1570: Annos Boldis Lwkachne, Azt vallya hogy Latta Mykor Kolb Myklos az Sos Balas hazat megh Nyttatta es az my benne volt az vchara hanyatta ky az Sarba [Kv; TjK III/2. 113].

megnyitattás kinyitattás; deschidere; Aufschließung. 1601: Minthogy biro vramek erthetik minem eo hyrek visseltetnek, kihez kepest eo kgmek ítelhetyk megh ha az magyarwchay kis Aytanak lehet megh nittatasa Awagy nem? [Kv; TanJk I/1. 377].

megnyitattik 1. (ajtó/kapu/ablak) kinyitattik; a fi deschis (uşa/poarta/fereastră); (Tür/Tor/Fenster) geöffnet werden. 1574: Az kapuk Mostany Ideoben Negi horakor Nitassanak meg [Kv; TanJk V/3. 103a]. 1575: Az Magiarwchay es Zen wchay Kis Aytok Nitassanak Meg. Es ... egi egi drabant legien raytok Eorzeny [Kv; i. h. 127b]. 1600: az kapuknak kulchya az kapuknak be tetele vthan mindenkoron ket Tanachbely vrainnak kezekhez Adattas-

sanak es ex consensu domini Judicis nittassanak megh [Kv; i. h. I/1. 374–5]. 1825: ha az ablak megh nyitattik a' szél a' füstöt abba bé veri [Mv; Told. 23].

Sz. 1662: az mely ajtót zörgetnek, az nyitattik inkább meg [TML II, 263 Ebeni István Teleki Mihályhoz].

2. felnyitattik; a fi deschis; aufgeschloßen werden. 1714: Lada külombfele figurakkal ékesített 12 dopla Zárral körös körül s egi kultsall meg nyitattik fl. Hung./20 [AH 50].

3. (a közönség számára) hozzáférhetővé tételik, kinyitattik; a fi deschis (pentru public); (für das Publikum) eröffnet werden. 1653: Mikor a szent helyekre kimennek processióval és litániákkal, akkoron megnyitattak a külbönel külbönbfele helyek [ETA I, 120 NSz].

4. az elme~ kb. az elme megvilágosodik; a se lámuri; der Sinn erhellte sich. 1664: ha Kegyelmedet mind hazájának s mind az mi kegyelmes urunknak ó nagyságának hűséges szolgájának, igaz hívének, keresztyén vallásunknak is egyik oszlopának nem hittem volna, szinte úgy, a mint Kegyelmed maga írja, az én együgyű elmém csak annyiban is frásom által Kegyelmednél meg nem nyitattott volna [TML III, 186 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

megnyitattat 1. (kaput) kinyitatt; a dispune sã fie deschis (poarta); (Tor) aufmachen/öffnen lassen. 1769: Groff Miko a' Kaput valamelyik Inassával meg nyitattatta és Lovát kí bõtsátatván el hajlatta [Szentmargita SzD; Ks 19/VI. 12].

2. felnyitatt; a dispune sã fie deschis; aufschließen lassen. 1573: Keore lacab azt vallia hogy Ez ely mwlt Ideoben Mykor Kère Margit Lakatos Balintne beteg volna Menth volt Eo hozzaia latogatny, Es othl talalta Rathony Janost vele Bezel volt Mond az Bezed közöttben, K: adna ki az leweleket Mert ely Inditotta(m) az pert Nem lehetek el a leweleknelkw, Latta hogy megh Nitattatta az vrrawl lakatos Balintal az ladat es oda atta az leweleket [Kv; TjK III/3. 90].

megnyom 1. lenyom/szorít vkit; a se lãsa cu toată greutatea pe cineva, a stringe apăsind în jos; jn herunderdrücken | halálra nyom vkit; a strivi pe cineva; jn zu Tode drücken. 1584: Nyreő István ezent vallia, Ezel teobity hogy Mikonda meg bwt vala a chatomaba, Es mikor rea Akota(m) volna ker vala hogy Ne mongia(m) megh hogy oth vagyon, Azonba Nem biza megh magath hane(m) le vgrek a' chatomabol, es a' feoldeon meg Niomak es fogak [Kv; TjK IV/1. 313]. 1586: Catalin Feyer B(ene)dekne vallia, Latam ezt hogy Albert megh Niomta vala lanost [Kv; TjK IV/1. 541]. 1591: Zekeres Mihali vallia ... vtana futama(m), az wzesbe valtigh haitot hozzam. Vegre valami kertekre zalaztam, be menek egi kertbe, tahat zinte akkor fezik le egi le hailot seoveni ala oda, es megh niomam [Kv; TjK V/1. 164]. 1638: három ember jüue be ... eggik megh nioma az torkomat akarja vala megh meczeni [Mv; MvLt 291. 152a]. 1647: az Eorző megh fogha, es feöldheöz wtuen megh nyomok [Kv; TjK VIII/4. 209]. 1778: Csanán Ursz ... olyan részeg volt ... hogy magais a' részegség miatt a' Földre azonnal le bukott, ott osztán ötlet a' Földön meg nyomták, tépték, patkójokkal tapodták [Egerbegy TA; JF Marosán Maftyéj (34) zs vall.]. 1809: Bálint János hólnapos fia az anya szoptatás közbe rajta el gyököntvén és meg nyomván meg fulatt [Damos K; RAK 100].

Szk: *vki lábát ~ja.* 1572: Orsolya leán Trombitas Deme-
terne Eoche ... vallia ... Eo vgian be Nytia az Aytot, tahat
egy Borbel legen w! Az aztalnal ... Az azzonis Be Jeo az
hazba ... Az Borbel legen fely kely Es Megh Eoely az
azzont, Az labatis meg Nyomya, mond hogy had lassam
ha te vagi zeb vagi En [Kv; Tjk III/1. 5].

2. nyomás következtében megfájdít vmit; a fi mai sen-
sibil din cauza că a fost călcat; infolge des Drückens
Schmerzen verspüren. 1709: sántult meg az pejő, az kö-
römházon esett egy küs seb, megnyomta vagy fában sér-
tette [SzZs 270].

3. *bab* (boszorkányként) ránehezedik, megbetegít; a fi
imbohnävit (de o vrăjitoare); (als Hexe) jn krank machen.
1584: Jgiarto Thamasne vallia egkor giermek Agiamba
lewen megh Niomnak vala, de ez Sos lanosne Bant velem
es erre gianakottam, egkor vgia(n) ebren valek hogy egy
fias dizno kepeben leowenek ream es a' malaczokal zopta-
tak teyemet ky [Kv; Tjk IV/1. 244]. 1629: egykor az eok-
reok mellett leweo Inas nem jeoue be, hane(m) kún marada
halnj az mondá reggel hogy etet meg nyomtak az bo-
szorkanyok [Kv; Tjk VII/3. 122]. 1630: Szabo Jstuanneol
hallottam hagi mondta Nagi Peterne hagi Matska kepeben
nyomta meg etet Nagi Peterne [Kv; RDL I. 20 Nagi Ma-
tene Anna azon vall.]. 1644: Rettégi Istvanne ... monda
... Oh edes Aszoniom, Thoradi Martonne kepeben megh
niomtak vala az boszorkaniok [Mv; MvLt 291. 422b].
1745: Végre a tűzem elhammazván, hosszas imádságom
után elszenderedvén, takarodzóm alatt úgy megnyomának
és kínnának^a, hogy ha nem gondolom vala: „Uram Jézus
ne hagyj el,” talán meg is ölnék vala [Körispatak U; Ethn.
XXIV, 160 Simén György (42) un. préd. ns vall. — ^aA
boszorkányok] | Az Pap Sámuel kisebb leánya a Sára azt
mondá nekem, „hogy az ősszel mogyorót kére tőlem Sza-
bó Ferenczné^a s nem adék, azt mondja nekem: „várj még,
mert megbánod”, azon éjjel úgy megnyomta Szabó Fe-
renczné^a vagy ki, hogy szinte meghalok vala” [uo.; i. h.
161. — ^aBoszorkánysággal gyandított asszony].

4. (elleneséget) legyőz/visszaszorít; a ivinge/respinge
(inamicul); (Feind) bekämpfen/zurückdrängen. 1653: Az
ebesfalvi harcz után pedig mely nagy szarvat emelt volt
még a szakszász is, csuda dolog. Csak hamar jó puskás nép
ugyan sok gyűlt ott egybe ... A Bocskai dögát oda fenn
mint vagyon, avagy nem tudták, vagy nem is hitték hogy
való, avagy azt hitték, hogy őtet is meg fogják ez alatt
nyomni [ETA I, 97 NSz]. 1657: Páris Pál is ... egykorban
az sáncból ellenkezni kijűtt német rajtereket többekkel
együtt megnyomván annyéra ment, hogy kezébéli tol-
las botját behajtotta egy német után a sáncba [KemÖn.
47–8]. 1704: Ugyan ma beszélék azt is, hogy Besztercéről
kimenvén a német ellenkezni, mindinkább a kurucok meg-
nyomván őket, éppen bementenek volna a városba a háto-
kon [WIN I, 100].

5. megerőszakol; a viola/silui; vergewaltigen. 1597:
Deak Mathe wallia ... Az leanka dolgabol penigh azt
tudom hogy Sardine ... mind megh kerdeze hagi mit
mywelt az vra velle az leankas mind megh bezelgete mint
niomta volt egizer az kerben megh [Kv; Tjk VI/1. 99].
1633: Hallotta(m) Ersenies Janostol azt hagi egiczer megh
leani koraban megh niomta uolt Szabo Jacobnet [Mv;
MvLt 290. 125a]. 1724: ez az Leány ... mondá nekem,
hogy kglđ őtet erővel meg akarta nyomni, és hogy kglđnek
ne(m) engedett, kglđ meg verte [Náznánfa MT; BK].
1756: harmadszor a' So tarto kamaráb(a) ugyantsak erővel

meg nyomott [Galac BN; Wlt Anyigutza cons. providi
Kertész Gergely (24) jb vall.]. 1794: a N. Grof Ur Szerette,
a menyetskétet, s némelyeket meg is nyomott, de nevezé-
tesen az hallottam, Sáfrányos Jutzitól melyet nekem be-
szélt, hogy őtetis meg nyomta volna [Koronka MT; Told.
42/1]. 1803: az én Léányomat nem nyomták meg, mint
őtőt a' tizfra pintze torkában | Kialtotta ... Exp(onen)s
Fodor Viga Aszszonynak: te Katonák Kurvája, arra felele
az Exp(onen)s: te kit láttál hogy meg nyomot volna | Ara-
nyosrákos TA; Borb.].

6. kb. megrongál; a deteriora; beschädigen. 1779: a
Nagy Aszszony az Exponens Aszszonnak az szoknyáját
meg nyomván a köteje el szakadt és fél felől a szoknya
le is suvadott [A.csermát Hsz; HSzjP Uxor Ladislai
Gajdo Anna Paputs (47) jb vall.].

7. (agyagot) meggyúr; a frământa (lutul); (Lehm)
durchkneten. 1581: Hozattunk Zekeres Gergeljel három
zeker Agyagot Tezen d. 30. Egy Legennek hogy az Agya-
got meg Niomta attünk Neky d. 16 [Kv. Szám. 3/IV. 13].
1585: az aggyagtol melyet a Scolaban az kemencze fol-
dozny niomattunk attunk egy emberek a ky megh niomta
f 0 d 5 | hozattunk wala a kemenczenek valo agiagat ket
zekerel Kayanto weolgybol attunk a zekeresnek f 0 —
d. 28 hogy az agiagat megh niomtak es wivet hordotak attunk
ket Embernek in simul f 0 — d. 16 [Kv; i. h. 3/XIX. 40.
42].

8. vmennyi súlyt nyom; a cintări, a avea o anumită gre-
utate; wiegen, Gewicht haben. 1653: Segesvárból a feje-
delem népéhez lövének, és a golyóbissában oda hozának,
és adták a fejedelem kezébe a golyóbist. S mondott feje-
delem: hogy az a golyóbis megnyomna kétszáz aranyat, s
mondának az urak: nem nyomna kegyelmes felséges uram.
Ezt hallván a fejedelem, mond: hogy hozzák az aranyos
ládát, megmérém, ha megnyomja e? [ETA I, 107–8 NSz].
1676/1681: Igaz Vedret, Ejtelyt, vékat es fontot tarczon^a
mindenütt ... az hamoroko(n) valo másája egyenlő légyen
a vár bélivel; mellyis igazan nyomja megh a száz fontott
[Vh; VhU 659. — ^aA számtartó].

9. határt kijelöl/nyom; a marca/insemna hotarul; ab/ver-
marken. 1734: Comparealv(n) az Helly színire közep Al-
masiak^a ugy egyeztenek Balsaiakkal^b hogy Balsáról két
becsületos örög emberek eskedgie(ne)k meg medig vagjon
és mi választtya el azon Contraversiás Határt az Balsai
Határtól, Mert az Közép Almasbéli Lakosok azon meg
nyugosznak az hol azok meg nyomják s ki adgyák [BK
sub nro 171 Perva luon (78) jb vall. — ^a—^bH].

10. megakadályoz vmit; a împiedica ceva; verhinde-
m. 1584: Megh ertettek varosul Byro Vram Zaľabol myne-
mēd keserwes Niawalia keowetkeznek az varosra, az Se-
minariumnak meg Epitessbeol zeretettel kerik biro
vramat hogy eo kgme kiraly Biro vrammal egie(te)mbe
Munkalkoggiek elseobe Kendy Sandor vramhoz wgie-
kezzek eo kgme ... az Seminariumnak epitetes megh
Niomy [Kv; TanJk V/3. 277b].

11. hátráltat vkit vmi; a împiedica/stinjeni; hindern,
hemmen. 1764: Az szűrethez (ste)n kegielmes jovoltabol
egpen ma fogok hozza mind Malomban mind Sz Margi-
tan, mert az esős üdők crossen meg nyomtak, masokis
most szűmek mindenütt [Szentmargita SzD; Ks 11. 18.
CII].

12. vmi ránehezedik vkire, nyomaszt vkit; a apăsa asu-
pra cuiva; drücken, lasten. 1670: mivel az szegenysegh
igen megh nyomot bennunkót, arra nem érkezhettnak

[Kilyén Hsz; BLt 1]. 1706: az Katonakatis erejek felett kezittették A Buzátlanaságh, Zabtalanaságh ighe(n) megh nyomta s nyomja [UzLT XIII. 94]. 1793: kételenittetem masdoszor is megházasodni, mint hogy a Szegénység igen meg nyomott [Csicsómihályfa SzD; GyL. Major Todor jb foly.].

13. (pénz) ~ja a markát (pénz) üti a markát; a primi in minä (o sumä mare); (Geld) in die Hand bekommen. 1811: Üzik a Szászokat, kik hasonlóképpen Égett Templomjokat most ujjiatják éppen Arról gondoskodik Hècht Uram a' Pallér Majd meg nyomja markát egy jó tsomó Tallér [ÁrÉ 52].

14. ~ja a nyakát végveszélyt hoz rá; a pune in pericol; höchste Gefahr für jn bringen. 1662: Úgy is látszik bizonyára, most már az hatalmas nemzet^a valójában ki is találá, ó, jaj! honnan és mint kellene derekasan megnyomni Erdélynek nyakát [SKr 628. — ^aA török].

megnyomakodik kárt vall; a suferi o pagubă; Schaden erleiden. 1572: Kerem keg: mynth zerelmes Bizoth Komam vramoth, hogy te keg: menyre illyk es melto, kybe az te keg: Birosga megh nem Bantatyk hogy ez en Jobagyomnak igassagath megh ertwhen cyelekegyek wgy keg: hogy ne nyomokoggyek meg nyavalyas, ne fogyatkozok megh [Kv; BesztLT 3704 Paulus Banfy lossonzhy de mogyoro Gr. Dawm beszt-i bíróhoz].

megnyomás 1. megnyomódás; apăsare; Drücken. 1783: hallattam hogy az előttis az oldal Csontya el valt törve, és most ujjabbodatt azan Nyavajája a Térdivel valo meg nyomás által [Kisfalud MT; Berz. 13. VII/22].

2. (agyag) meggyúrás; framintare (de lut); Kneten. 1582: Az zel hogy el hanta volt az Trombitas hazat chynaltatta(m) megh három zeker Agyag hozastol attam d. 22. Az meg Nyomasatol tapaztasatol ... attam d. 24 [Kv; Szám. 3/V. 24–5 Lederer Mihály sp kezével]. 1592: az varos hazanal Keözep uczaba az Istallot megh tapaztattam Tot Georgi 13. zeker agiagot hozot fizettem f 1 d 30 ... Toth Geörginek az agiagh megh nyomasatol f 0 d 25 [Kv; i. h. 5/XIV. 158–9 Eppel Péter sp kezével].

megnyomat 1. lenyomat/szorított; a pune (pe cineva) să (înă) presat pe cineva de ceva; herabdrücken lassen. 1605: latom ... hogy az fekethe palne fja el Esek es Jaigatnj kezdde, Azonban oda Jöue Tarcziafaluj Arbe(r)th es ket legendiel az peteo djakne fjat meg njomata egj padra az nadragath le vonata es az mester ostoraual az mig akara addig vere [UzLT 19/87 Gabor Miklos fja Benczedj Janos new vall.]. | Az penig Jzene Tarcziafalj Albertnak, oda Jöue Tarcziafaluj alberth es egj padr(a) ket legennjel meg njomata a gyermekeh es az mester ostoraual vemj kezdde [i. h. Nagj Peter fja Janos Zent mihalj vall.]. 1753: az két Béressit ... itt a falu között az Ország Utján fogák meg az Falus bírák Rosnyai Ur(am) meg riaszta az Embereit masadikszor is vissza vitete le huzata az földre es ket emberivel meg nyomata fejit lábát | (A tisztartót) le vonatá az hajánál fogva az földre es meg vereté két emberivel fejit lábát meg nyomotta [Marossztygyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. 1765: mikor a bírák és Eskütyte ... bé vitték volna a pénzt Perceptor Uramhoz, le vonatta cöket s fejeket lábokat meg nyomtatván ugy meg verette cöket hogy alig tudtak haza jöni [Marossztyimre AF; Eszt-Mk Vall. 212]. 1779: ragada egy vas villát és azzal földre le útvén ott a Czigány Cse-

lédgyeivel meg nyomatta verte tépte és egészen vérbe keverte [BfN Bh-i cs.] — L. még RettE 414.

2. ~ja magát hagyja magát megerőszkolni; a se lăsa să fie violată; sich vergewaltigen lassen. 1793: ilyen teremtetette kurvája! a' Piatzon a' Tökén nem szégyenli magát meg nyomatni, 's velem szégyenli tántzolni el jöni [Korronka MT; Told.].

3. (agyagot) meggyúrat; a pune (pe cineva) să frăminte (lutul); kneten lassen. 1600: Az scholaba niomatta(m) megh egi falka agiagot negy emberrel, fizettem teolle d 40 [Kv; Szám. 9/IX. 42]. 1625: Ezen hat zseker agiagot niomattuk meg ket emberrel, poliuiatis vgian azok hoztak bele [Kv; i. h. 16/XXX. 24].

megnyomatik visszaszorítottat; a fi respins; zurückgedrängt werden. 1662: a mieinknek jobbszánya, akiben a székely atyafiak is volnának, meghanyatlani és nagyon hátat is adni kezdett vala, de azonnal bizonyos segítősegek bocsáttatván melléjük, megfordítottának, és a török azon a félen megnyomaték [SKr 553].

megnyomattat (agyagot) meggyúrat; a pune (pe cineva) să frăminte (lutul); kneten lassen. 1589: chynaltatunk egy wy kemenczet, elsoben aggiagniomastol es fel hordastol attunk egi embernek f. — d. 20. Az aggiagot hogy meg Niomattatunk (!) vizet melegitetek fat vettünk ahoz f. — d. 3 [Kv; Szám. 4/IX. 19]. 1595: Hogi az 4 zeker agyagot meg niomattatúk attunk 2 Emberek teolle f — / 20 [Kv; i. h. 6/XIII. 40]. 1596: Az scolaban valo agiagot hogi meg nyomattatuk fizetünk egi Emberek teolle f — d 12 [Kv; i. h. 7/II. 27].

megnyomattatás leverettetés; respingere; Niederlage. 1662: Látván a vezér, hogy a győzedelem részére lett volna ugyan, az Úristennek különös gondviseléséből lőn, hogy mihelyen a mieinknek megnyomattatások és hátraállítások lenni kezdene, ottan rólok elállanának, és csak valameddig is meg nem űznék [SKr 520].

megnyomattathatik szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~ a nyaka végveszélybe döntethetik; a putea fi periclitat existența; in höchste Gefahr gestürzt werden können. 1662: Azmellyből^a mint megnyomattathatnék Erdély országának is nyaka, magok is azt tartván az erdélyiek, hogy akie Várad, az ország is azé volna [SKr 563. — ^aVárad elestéből].

megnyomattatik 1. (csatában) legyőzetik; a fi invins/biruit (in luptă); (im Kampf) besiegt werden. 1662: (Az ellenség) a mieinket felingerelvén rájuk kezdvén nyargalni, a lovak lábai a vermekbe térdig avagy szárközépig beesvén ... ugyanott megnyomattatnak és nyakaztatnak [SKr 327]. 1678–1683: Rakoci ellene haddal be üven utolljára, Gialunál, csak ugian, megh niomotatot [Ks; Kornis Gáspár kezével].

2. megnyomorítottat; a fi impovărat; zugrunde gerichtet werden. 1621: eő kglmek nyilva(n) megh tapaztalliak, hogi az Barom ... olczio Azert hogi ittis mind az keössegh Jowa eleő mennie(n), mind penigh az meszaros vram Cehkek megh ne niomattassek, es az Jdegennek Szombat Nap ne legyen szabad ide hüst be hoznj, es itt arülnj [Kv; TanJk II/I. 332]. 1756: Meleg Földvart^a lako emberek az mostoni szükségnek terhetől meg nyomottatván foljomad-

nak közönségesen az Meltosagos Felső Magjar Suki, Suki Laszlo Urhoz, mint jó és földes Urokhöz, hogi őket mostani szükségek(en) meg segítene [SLt XLV. 5. — ^aSzD].

megnyomdos megtapos; a călca (in picioare) de mai multe ori; mit Füßen treten. 1597: Reodi varga Marthon vallia. Lattam egizer hogi az giermeket aki megh holt Kis Imreh egizer ele foga ige(n) megh vere foga az haiait ereosse(n) paskola az feoldheoz az feiet ... egi marok vezzeowel ereosse(n) megh vere, azútan ... az hatara haga ereosse(n) megh nyomdossa | Orsolia Rosta Antalne leanya wallia ... Kis Imreh az giermeket ereosse(n) megh vere ... ereosse(n) megh nyomdosta az labawal az torkara hagot [Kv; Tjk VI/1. 41–2].

megnyomhat 1. megnyomkodik; a putea apăsa; drücken können. 1596: Ez három keobeol liztnék egi rezit megh giakorlottuk vrunk konihaiara es az vrakera. Az vrunk swteoie minden nap három tetes vekat vit el, valamint megh niomhatta [Kv; Szám. 6/XXIX. 123–4 Bachi Tamás sp kezével].

2. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: a fejet ~ja a vezető réteget elpusztíthatja; a putea nimici/lichida pătura conducătoare; die Führerschicht vernichten können. 1662: a hatalmas nemzet minden tanácsát arra kezdé fordítani, hogy Erdélyt ugyan derekasan magáévá tehesse, fejét megnyomhassa, a szófogadatlan hajdúságot elpusztíthassa [SKr 531] * nyakát ~ja végveszedelembé juttathat; a putea periclită existența; in höchste Gefahr bringen können. 1662: (A török) Erdélynek (Várad elfoglalása után) nyakát kedve szerint megnyomhassa [i. h.].

megnyomít 1. kissé megnyom/taszít; a impinge ușor; ein bißchen drücken. 1840: az ajtó pedig úgy nyílt ki, hogy tsak az ujjával elig meg nyomította [Kvh; HSzjP].

2. kb. (verekedésben) megszorogat; a incolți pe cineva; (in der Schlagerie) drücken. 1680: Ki mondott olytant hogy megh nyomittam bizony vagy negyszer az kek dolmant, Baltaval ki hagyotta megh Killyeni Mihalyt [Kilyén Hsz; BLt 3].

megnyomint kissé megszorít; a stringe ușor; ein bißchen zusammendrücken/pressen. 1816: a' kaputtyába dugva volt kezét megnyomintotta [Dés; DLt 22/1817].

megnyomódott megtaposott; care a fost călcat; durchgetreten. 1582: Ersebet Zekel Balasne ... vallia, hogy latam hog mikor Jsten Az Lowal megh niomodot Azzonak Az giermeket Ada ez vilagra, Az gyermeknek kewes hea hog' ketteó nem valt vala a' feye, egieb thesteis mind kek volt az gyermeknek [Kv; Tjk IV/1. 16].

megnyomogat megnyomkod; a apăsa de mai multe ori; drücken. 1736: A nyoszolyó-asszony akkor bélest süttetett ... Az mely vőfély tanulatlan volt, neki esett az késivel hogy felbontsa, semmire nem mehetett, gyalázatlan maradott, az expertus tanult vőfély elsőben az villájával megnyomogatta felyül s beszúrogatta, mingyárt eszibe vette hogy micsodás béles^a [MetTr 390–1. — ^aTréfás lakodalmi szokásra von.].

megnyomorékít nyomorékká tesz; a schilodi; jn zum Krüppel machen. 1847: a menykő is nemkevés Embert

ütött meg. (: Egyszer éppen Gyülesemn létem alatt Enyeden, éppen az ülés közben csak egyet nagyat csattant; s egy szolgálot meg ütött. Mást meg nyomorékított egy diófa alatt áltokban :) [KCSl 13].

megnyomorgat meggyötör; a chinui; (ab) quälen. 1619: ha az hatalmas császár akart volna, nem inkább megnyomorgatott volna-é az németnél ? [BTN² 208].

megnyomorít 1. nyomorékká tesz; a ologi/schilodi; jn zum Krüppel machen. 1571: valamý budoso cziganyok, eotett igyen haborgottak volna vertek es taglaltak ... agyanak okot rolla, myert nyomorítottak megh [Nagysajó BN; BesztLt 3547 Chwoj Lukach Nagy sayoj tyzt tarto G. Daüm Beszt-i bfróhoz]. 1773: Vram goldáját kik vertek és nyomorították meg, nem láttuk [Déva; Ks 113 Vegyes ir.]. 1803: Basa Daniel Uram meg mwtatá nekem Sertesseit hogy mint meg vagynak nyomorítva [Dés; DLt 82/1810].

2. megerőszakolással szerencsétlenné tesz; a nenoroci (o fată) prin viol; durch Vergewaltigung unglücklich machen. 1823: Nms Csemátóni Samuel Uram ... egy Libánfalvi oláh fátát meg nyomorított ... s azután Molnár Károly Urra fogta hogy ő tselekedte volna [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/1827-hez Baróti János (44) ns vall.] | jaj anyám ha Vas Agnes most atyámfia volna Mingyárt belé vágnám Csemátóni Samuelbe a féjszemet, amit láttam hogy tselekedet aval a Szegény Léánnyal, erőszakoson le nyomta, és meg nyomorította [uo.; i. h. Baróthi Mihály (48) ns idézi Padura Vonutz szavait].

3. súlyos helyzetbe juttat, szerencsétlenné tesz; a nenoroci; unglücklich machen. 1578: Az zegenysegeth mod nelkeöl ne rongallya es ne haborgassa senkyth teörwentelen megh ne niomorichon [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E–134 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kovachocz y ut. Math. Niary gondv-höz]. 1582: Durko chizar Balinthę vallia ...^a Igiarto Georg feleol Rengeo Anna zaiabol Azt mondwan ... el kwldeotte az varosrol kwrwaiat Kerchetben hozta el az fattiat, kit hamar wdeo(n) rea hoznak zegenere^b, meg eo enge(m) meg Niomorit, addeg a' fattiat zemele eleibe Jktatom [Kv; Tjk IV/1. 70. — ^aTollban maradt: hallottam. ^bOlv.: szégyenére]. 1657: Ezalatt az fejedelem megindult, és útjában az öreg Bethlen Istvánval is szemben lőtt, s megjelentette Zólyomi felől való szándékját, de assecuratio alatt, hogy sem javaiban megkárosítani, sem személyében derekason megnyomorítani nem akarná [KemÖn. 160]. 1710 k.: Aki a szegényt megnyomorítja vagy megcsúfolja, annak teremőjét illeti gyalázzal [BÖn. 416]. 1740: Szénát mind esős időben kelletvén hordatni, azt a Militia nem acceptálta, hanem a Statios helyeket nyomorította még [Hosdát H; Ks 83 Zejk István nyil.]. 1741: Szirb Mihály ... mindenek után áskálodott hamis információival sokakat még nyomorított [F. lapugy H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1839: Molnár Jánost meg tsufolták 's nyomorították [Dés; DLt 587/1838].

megnyomorítás 1. nyomorékká tevés; ologire, schilodire; Zumkrüppelmachen. 1730: minden igaz ok nélkül való meg nyomorítását és Félszegge tetelit ha tagadná az I: in instanti ellene Comprobalni kész vagyok [Dés; Jk].

2. súlyos helyzetbe juttatás, tönkretetés; distrugere, ruinare; Zugrunderichten. 1657: (Pécsi Simon) mivel csak egy szőcslegény paraszt emberségből ment volt nagyra, igen sok özvegyeknek, árváknak megnyomorításával ...

melyek miatt lőtt sok égben-kiáltásokért, hihető, szállott reá Istennek ez ítélet [KemÖn. 16]. 1662: A kegyetlenkedés, másoknak megnyomorítása, az igaz ügynek akármilyen elfordítása s mindenféle igaztalanságok helyett azon legyünk, hogy inkább mindenekkel jól tegyünk [SKr 718].

Szk: *lelki-testi* ~. 1662: A húzásnak, nyúzásnak, vonásnak, fosztásnak, mások igazságának elfordításának, elnyomásának, a lelki-testi megnyomorításnak, igazság megkötésének fortélyos törvénye, súlyos decretum, articulus frások s több sok effélék tegyenek bizonságot [SKr 714].

megnyomoríthat nyomorékká tehet; a putea ologi/schilodi; zum Krüppel machen können. 1582: Ach Mathias ... vallia azt mongia vala Olaios Georg, bizony zep dolog hog fegwert hoz ream, mert a' labodalis engemet illien beteges embert meg Niomorithatnal en semmi vonast vag' verest Nem lattam oth [Kv; Tjk IV/1. 76].

megnyomorított nyomorúságos; miserabil, jalcic; elend, kümmerlich. 1702: illyen meg nyomorított állapotunkban légyen segítséggel kegyelmes Csaszárunk gyámoltalan hitveinek hogy világ Példájára szörnyű képpen el ne pusztíttassanak bennünket méltatlan, 's minden törvény nélkül [Torockó; TLev. 4/3. 3a].

megnyomoríttatás nyomorúságos helyzetbe jutás; ajungere intro-o situație deplorabilă; Gelangen in eine kümmerliche Lage. 1710 k.: Királyok királya, bírának bírāja! te tudod az én dolgomat és megnyomoríttatásomat egészen [BIm. 1017].

megnyomoríttatik tönkretétetik; a fi distrus; vernichtet/zugrunde gerichtet werden. 1657: Kassai István ... igen gonoszlelkű ember vala, és az ő elméje s az fejedelemnek arra hajlando természeti miatt sok emberek nyomoríttatának, károsíttatnak vala meg törvének színe alatt [KemÖn. 254]. 1677: a' szegények-is meg ne nyomoríttassanak, kiknek uttyokban valami betegségek, nyavalyájok történék, hanem menségek lehessen [AC 185]. 1710: erős hit alatt ligát szerének^a, hogy aközött a két ház között^b mindenkor olyan aequilibriumot tartsanak, hogy amelyik ház a másiktól megnyomoríttatik, mindjárt amellé álljanak [CsH 315. — ^aA protestáns hatalmak. ^bA francia és az ausztriai uralkodói ház között].

megnyomoríttatott megnyomorított; nenorocit, nevoias; zugrunde gerichtet. 1678: édes Öcsém uram bizony nem felejtettem én el Kegyelmedet, talám inkább én irhatom, hogy ily meg nyomoríttatott szegény árvát elfelejtett Kegyelmed [TML VIII, 200 Árva Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1785: ... én pedig holtig áthatatosan maradok Méltóságos Fő Ispány Urnak meg nyomoríttatott alázatos szolgálja Vizaknai Kontz Joseff [Török Bertalan gyűjt.].

megnyomorodás elnyomorodás, végsőig való elfáradás; sleire de puteri, oboseală; Erschöpfung, Müdigkeit. 1751: én az ő Naga Szekere nyomá(n) jöttem lovaim el állottak, ha tsak Gálfalvaig kelet volna még mennem, az mezon kelet volna rekednem, it érvén az boros Szekereket látván meg nyomorodásakat mind az emberek(ne)k, mind az morhák(na)k ... az Abasfalvi Jóságából dispoaltam az

Sz: Demeteriek(ne)k vantató Segítséget [Abosfva KK; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

megnyomorodik 1. nyomorékká/magatehetetlenné válik; a deveni neputincios; hilflos werden | megbetegedik; a se îmbolnăvi; erkranken, krank werden. 1561: Ha vala melly az mesterek kozzwl hozzw ydeyg ualo betegség mia a' vag' ualami modon meg' nyomorodnek es az mesterek annak valami segitseggel akamanak lenny azt az egez Cehnek kozonseges iquedelmebol myellyek [Kv; ÖCart.]. 1586: Hogy penig egiebbeppen is eo kgmek varosul magokat es az eo Iffiayt chemeteyt otmazhassak, feokeppen az Cehekben valo Iffiu Mestereket, kiket kenszeritenek mind az SyrAsasokra smind az Dohos testeknek viselésere, Melybeol feokeppen hogy Iffiak hamareb megh Nyomorodnak ... Ennek es effeleknek el tawoztatasaert Vegeztek varosul hogy egj Eleoben Nioicz keozeonseges emberek valasztassanak [Kv; TanJk I/1. 33–4]. 1588: Tarpay Gergelnek ky az eleott Lowas legyny wala de betegsege miatt megh Nyomorodek Byro vram paranchyolattyabol Attam ... segittsegere f. 7 [Kv; Szám. 4/I. 52]. 1654: Suly miat megh niomorodua(n) Lazar Istuan(n)e Asz(o)n, feiet, mit tisztitgatta(m) [Szentlélek Hsz; BLt]. 1703: Arday Sárát a Férje annyira verte taglotta, hogy a' verés miat megh nyomorodott korságossá lőtt [SzJk 345]. 1750: szinten most esztendeje parázna buja élete miat meg nyomorodott volt ... Kotsis Dani, s én ... Simon Boritza sok kérésére gyigyítottam (!) meg [Kál MT; Berz. 12. 92/6]. 1770 k.: adgyon az én Uram tisztességes alkalmatosságot hogy elmehessek, de hogy azon a Rosz Pirocselen ... meg nyomorodgyam s veszszek miatta [Bikfva Hsz; HSzjP].

2. *bab* bűvölés eredményeként elnyomorodik; a deveni neputincios in urma unei vrăji; infolge Behexung verelenden. 1584: Leorincz kowachne vallia hogy hallottam hogy Kadar Ianosne meg dagadozwa(n), es azonkeppen ellenben a' fazakasneis meg Nyomorodwa(n) ez vargane Anynyara kiallottak hogy eo dolga volna, Chizar Agostonis rea kialta de bizonnial semmit hozza Nem tudok [Kv; Tjk IV/1. 274]. 1739: Mikor ... Koncz Pálnak a felesége megnyomorodott vala, Faluvéginéhez^a béküldé, hogy menjen bé a feleségéhez; Faluvéginé azt mondja: én nem menyek, mert én megátkoztam, hogy légyen falu bolondja és csúfja és nyomorék örökké [Bözöd U; Ethn. XXIII, 88 Gyergyai Boldizsárné Osvát Anna (32) pix vall. — ^aFaluvégi Mihályné Berei Sára boszorkánysággal gyanúsított asszony]. 1752: hallottam egjtul mástul beszilleni hogj az öreg Furu Györgjné tudja volami boszorkányi mestersiget és gjanakodtam égj kis bornjum iránt Furu Gjörgjnére ez okon hogj Mihaj nevű fijammal össze veszvén Furu Györgjnével, és annak utánna Csak hamar a bornjucskám meg nyomorodván meg is Döglöt [Diosad Sz; Wlt Szabo Samuel (58) ns vall.].

3. nyomorúságos helyzetbe kerül; a ajunge intr-o situație nenorocită/vrednică de plins; in eine kümmerliche Lage geraten. 1571: my feo nipek es lofeyek telliessege el fogiatkoztunk es meg niomorottunk vgy annyra hogy my ty kteket mellet sem hadakozasra sem gywles tartasra elegek nem vagiunk [SzO II, 323]. 1579: Amy penig az Limitatiot illety, keryk eo kegmet Byro vramat hogy ... wyssellie(n) erre gondot, Es az Mwes nepnek Mwet limitallia vgy, hogy se a zegeny Mywes nep megh ne niomorogygyek, se az fegyedele(m) haraggia az nemes nepnek panazkodassa myat reank ne zallion [Kv; TanJk V/3. 192b].

1601: Amy az zaz lowas katonanak it letet illety, Azokatis admittaliak eo kgmek az eo Naga paranchiolattya zere(n)t, Instructiot Adwan eo Naga it letelek feleol, kit meghis Allianak hogy keolchegekkel ellyenek, ereozakot, dulast ne chelekedgyenek minth ekedigh hogy felette ighen megh esset, ky miatt az egez varos megh nyomorodot, es el puztulasra Jutot [Kv; i. h. I/1. 397]. 1633: ez az Cassai Ferencz Debreczenben kodulasauual elt mert igen megh niomorodot volt [Mv; MvLt 290. 131a]. 1677: Afféle érdemes Haza fiait penig, vagy azoknak maradékit, kiktől immár jóságok ad rationem Fisci foglaltattak volna, a' Fejedelem illendőképben contentáltassa, ha az el-foglalt jóságot meg nem adhattya-is, hogy se magok, se maradéjkok meg ne nyomorodgyanak [AC 43].

megnyomorodott 1. nyomorékságra/magatehetetlen-ségre jutott; neputincios; hilflos geworden. 1598: Egi zegeni Varady meg nyomorodot Azzonnak sarura attunk f — d 25 [Kv; Szám. 7/XVI. 43]. 1599: Attunk egi igen meg niomorodot wen Embernek Jsten newbe d 35 [Kv; i. h. 8/XVI. 30]. 1600: Egi zegini megh niomorodot kerekcs filep neww embernek segitsegwl attunk d 50 [Kv; i. h. 9/IX. 25]. 1699: azon panaszkodot, hogj rabságáb(an) igen el romlot röcsköldött meg nyomorodot ember volt [Vaja MT; VH]. 1778: (A leányuk) jo gondjokat viselte meg nyomorodott állapottyokban [Albis Hsz; BLev.].

2. testileg leromlott, beteges; bolnāvicios, cu sánātatea zdruncinatā; körperlich heruntergekommen, krankhaft. 1657: noha igen köszvény miatt megnyomorodott ember volt, de mégis inkább választották Rákóczi Zsigmondot fejedelmül, ki is jámbor és jó fejedelem volt [KemÖn. 26].

3. leszegényedett, rossz anyagi helyzetbe jutott; sārācit, cu situație materială deplorabilă; in ärmliche Umstände/schlechte materiële Lage geraten. 1586: Biro Vramat felette ighe(n) kerik eo kgmek hogy kiraly Biro vram-mal egie(te)mbe Mennel lobban tuggyak az zegeny megh Niomorodot el keszeredet keossegnek Iowara teoreked-we(n) zallichak (le) ez Nagy Summat [Kv; TanJk I/1. 31]. 1664: en ily megromlott, nyomorodott, mindenemből kifordítottat szegény bujdosó jövevény ember vagyok [TML III, 186 Szalárdi János Teleki Mihályhoz]. 1711: Levelünk által kelletek Ur(am) kglmedet busitanunk megy nyomorodot terhes alapotunk felől [Csfszsereda; Bom. XXXIX.50 a város Kászoni János főkirálybíróhoz]. 1746: Instalvān Kertész al(ia)s Szappanyos János à Ns Tanátsnak meg nyomorodott állapotjáról, mellyis Sok szerentsétlen-sége miatt esett rajta; és Sok adosságban esett Meg tekintvén azért njomorodott állapotját ... zálogba veheti^a [Torda, TJkT III. 17–8. — ^aA házat]. 1813: Mű meg nyomorodott, majd utolsó Pusztulásra jutott, tsak nem mind az Verős kovátsi Társaság nagy örömmel vettük vala ... Fungens Bírakainkhoz írántunk meg hálálhatatlan jövünk-re tzelazo Commissioját Nsgtoknak [Torockó; TLev. 9/45].

4. súlyos helyzetbe jutott; ajuns intr-o situație grea/nenorocită; in eine schwere Lage geraten. 1600: az egez Araniás Zeky vitezleő rend, mind lowagok es mind gialogok ... giorsasagal es serinseggel Jüttenek mellenk, ez vegre hogy zeginy meg nyomorodott hazankat ky zabadichiuk [SzO IV, 141]. 1673: Adja penig az Isten, hogy mind Keygelmed, mind az haza, mind az egész megnyomorodott Isten népe örömré virradhasson fel ez új eszten-

dőbe [TML VI, 421 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1710: Mert ha most Magyarországon történt meg a veszedelem, holnap, holnapután rajtunk történhetik meg, akkor osztán hova fussunk ha most, mikor mi boldogságban élünk, a mi megnyomorodott atyánkfiait nem segítjük? [CsH 106].

megnyomoroszik el/megnyomorodik, nyomorékká válik; a deveni schilod, a se schilodi; zum Krüppel werden. 1589/XVII. sz. eleje: Ha ki az Mesterek keözw, kiualltkeppen valo esetek miat, ugi mint: Nehez Vensegh, nagy szegenisegh, keö wtes, sérűes, es egieb hasonlo niomorusagh miat, megh niomoroszik, keresztiení kegies indulatból taplaltassanak; segitessenek az Ceh iöuedelme által [Kv; KómCART. 25].

megnyomorul megnyomorodik, nyomorékká válik; a se schilodi, a deveni schilod/infirm; verkrüppeln. 1585: Jeotenek Bezterceröl haza a cherepel a zekeressek ... az egik zekeresen az terhes zeker mind a ket laban által ment es meg zekte mely szegen ember my miattunk niomorult megh [Kv; Szám. 3/XIX. 43].

megnyomorult szerencsétlen, megnyomorodott; neno-rocit, mizerabit; unglücklich, verkrüppelt. 1705: Aki mijét kivihette belőle, aki pedig mijét ki nem vihette, nem lévén annyi vecturájok, megnyomorult emberek lévén ott elásták és elrejtették [WIN I, 598].

megnyomott sújtott; pedepsit; geschlagen. 1571: k. mint vramat s barathomat arra kje(m) az Emberrel eljitesd meg az törwinben meg Niomot keszeseket, mert mondo(m) Zeginiek s ninczien myvel fizetniek [Retteg SzD; BesztLt 3514 Barius Janos Rettegj porkolab a beszti bíróhoz].

megnyomtat 1. ki/megpótól; a completa; ergänzen. 1601: Fodor Gergelyné Anna azzony ... valya Enys zint-hen Akkorban mentem vala az mezarzekben hws venny Az mertekben az ket Darab hwst hat penzre megh Akara Niomtatny az Mezaros Dauert Georgy egy darab boka chyontal [Kv; TJk VI/1. 530]. 1738: a Gregariúsok két pénzével fizetik fontyát az husnak, azt pedig ugy meg nyomtottyák hogy egy vágo marhábol tsak mi sem telik ki [Harasztos TA; Ks 99 Orbán Elek lev.].

2. lepecsétel, pecsétell ellát; a stampila; ver/besiegeln. 1590: Kinek nagio b erossegere es Byzonsagnak okayert my felyol meg Neuezet Arbiterek Attúk Az my tulaydon pechyetunket (!) Alat meg niomtatvan 2 die Neuembris 1590 Eztendoben [Kv; RDL I. 3].

3. legyűr, megver; a bate rău; verprügeln. 1604: mikor niresbe(n) valo kosarunkat, marhanknak megh akartuk uolna nagítani rank wtenek, nemw gonozul teueo emberek zinte seötet ueghbe ... Farczadj Czriak Ferenczet le uerek, taglak vagdalak kin het seb eset vala ... fa mohott keoteottek az homokokra azzal niomtattak megh menczek magokat ... mert ha ne(m) mentik magokat, annak az faidalmas Emberek faidalmat raitok keresswk [Uzst 18/73–4].

4. (émelygést okozó ételt) vmivel elnyomtat; a pune ca-pac, a mai minca/bea ceva (după o mincare care provoacă greață); (Übelkeit erregende Speise) mit etw. neutralisie-ren. 1710 k.: Egyszer hírem nélkül, Bécsben ... kecske-

békát is sokat ettem nékem semmi változást nem csinált, mindazáltal a megmondás után többet benne nem ettem, azt pedig főborokkal, rozsólissal megnyomtatam [BÖn. 516].

megnyomtatlat (agyagot) meggyúrat; a pune (pe cineva) sã frãminte (lutul); kneten lassen. 1586: Három low szekerek, hordottak agiagot hww szekerek, attam szekereleol hat hat pinszt ezeknek teszen f 1/20 Jt(em) Tapasztó Istuannak, miért hogi megis niomtatatta es az zobat konjhat es kemenniet meg tapasztotta attam(m) f. 5/25 [Kv; Szám. 3/XXIV. 24].

megnyomul 1. megnyomódik; a se scufunda/surpa; gedrückt werden. 1770: Az malmunk ismég meg kezdet vala csenedesedni mivel az új kőtéseink igen meg nyomultak volt [Lekence BN; Ks 47. 67. 29] | az Adámosi malomnak gáttya meg nyomult, s elis szakadt volt [Adámos KK; JHb LXVII. 134] | hihető azis, mint hogy az Adámosi malomnak gáttya meg volt nyomulva, a víznek ereje ott ment el [Dombó KK; i. h. 137–8].

2. bedől; a se prãbuși/dãrima; einstürzen. 1597: Az keret lato(m) hogy megh nyomult, de ... az meg fogas miatt az kertbe(n) ninch kar [UstT 12/37 Michael Cyki de S. Király jb vall.].

3. le/megtelepedik, gyökeret ver; a se stabili/statomici; ansiedeln, Wurzeln schlagen. 1710: mivel az fellyeb el múlt siralmas időkben ide s tova el bujdosván és széllýedvén ez Hazánk Lakosi ... kikis hogy az el hagított földekre, s lako helyekre vissza telepedhessenek, és meg nyomuljanak igiretet (!) nekik mindenemű Contributio alol im(m)unitas egj Esztendeig [KvLt 1/198 a gub. Nsz-ből]. 1730: Vaklás Petrãsk házasadott Szézszermánjra, vett egj özvegi Aszszonjt el, kinekis első Ura volt Kira Nyikora, azon feleségivel egjött ott Vaklás Petrãsk meg nyomult, s az említett Szézszermánjban lakott [Kiskaján SzD; BK. Luga Mihály (101) jb vall.]. 1755: Dávid Filimon ... Fóliti Susãna Aszszony interpositiójára Babólnára az ő Ngok földire jővén, ottan meg nyomult [Bún H; BK ad nr. 1126]. 1768: Ketáné Juon ... M Madarásra ... ment által lakni 's ottan nyomult meg [Mezőpagocsa TA; Ks 8. XXI. 36]. 1770: Füleki György ... meg állapodott koros idejű Legény vala a mikor ide Szász Nyiresre házasedván ide is telepedék s az oltától fogva itt meg nyomulván mindétig mind maga ... mind pedig ... Fiai ugy szolgálták eő Ngát [Szásznyíres SzD; Ks 30. 28]. 1776: Azon hatalmaskodók igaz é ... hogy eleitől fogva miolta ide^a szármoztanak, s itt meg nyomultanak, a' magok kitesin alkalmatosságokat, ház helyeket Szántó földeket, Réteket, az ide bé biro Possessorokból augealták ? [MkG 36. 5/4 vk. — ^aMarossztygyörgyre (MT)].

4. meglapul vhol; a se face nevãzut, a se piti; sich drücken/kuschen. 1794: enis felvén, hogy meg ne verjenek engemetis, a' hazban meg Nyomultam, s aluvova (!) tetettem Magamat [Letka SzD; TSb 32 Csizmar Gliga (47) vall.].

megnyomulás meghúzódás, tartózkodás; sedere; Aufenthalt. 1662: Kérem Kegyelmedet azon is, tudósítson, Bánfi uramnak hol legyen megnyomulása ? [TML I, 385 Ébeni István Teleki Mihályhoz].

megnyomulhat elhelyezkedhetik, helyet kaphat; a se putea integra la locul de muncã; Platz bekommen können.

1803: a' Const. 2. Része 3k Articulusában bőven, és Világosan ki tétetet, az tanulatlan Ujj Verõs Kovácsok hogi és miként férhessenek be az Verõben mesterségek folytatására ... minden tzélyok az, hogi a' Gazdákat meg tréfályak, mert ha történikis hogy légyenek ollyanok kik régi Verõs Kovácsokkal állyanak bé a' munkába, de ez tsak szinből esik, és tsak addig tart mig a' tanulatlan Verõs Kovács meg nyomulhat a' Verõben [Torockó; TLv. 9/35].

megnyomult 1. beomlott; prãbușit, dãrimat; eingefallen/gestürzt. 1770: az Adámosi Silipen alol lévő porondnak meg tojulását, mind az Királyfalvi Malomnak magos gáttya, mind pedig az Adámosi utrizált malomnak meg nyomult gáttya okozhatták, mivel a Víznek az ereje az Adámosi malomnak le nyomult gáttyan menvén, az iszap az Silip eleiben verhette [Sövényfa KK; JHb LXVI-1/112].

2. meggyökeresedett/honosodott; stabilit, statomicit; Wurzeln geschlagen, sich eingebürgert. 1761: Vagyon itten edgy Oláh ember a kiis Fogaras földiről szarmazott volt el mikor ide jött igen szegény ember volt, de most már vagyon négy ökre és egybeis elege vagyon, jól meg nyomult ember itten [Mezőcsávás MT; TL. Ioannes Simon (68) pp vall.]. 1782: Bíronak tettem Szabo István nevezetűt ... az Udvarba bé költöztettem, mivel ember nélkül nem lehetett hadnom az Udvar, emezek^a pedig már meg nyomult gazdák lévén Házokat el nem hagyhatták volna [Patakfa U; Ks Ferenczi György lev. — ^aA többi bíróság-ra pályázó].

megnyő kinyű; a smulge; raufen. 1730: Durus Gergélj Vr(am) már meg nyőte a lenit [Marokháza K; Ks 4. VI. 20].

megnyugat 1. megnyugot

megnyughatik 1. megpihenhet; a se putea odihni; sich ausruhen können. 1710: k.: Azt tudnám, édes Istenem ! ezelőtt hat esztendővel; hogy már vénségemre megnyughatom [BIm. 995]. 1765: Tudgyuk hogy a Monostériában lako Popa Von az Örgő Kótoj Todor házában lakik, melylyet oly végre épített hogy örgő állapottjában ottan meg nyughassék [Szászbanyica K; BfR A. XXI]. 1819: én ifiut azért vettem feleségül hogy én öregségemre egy keveset meg nyughassam és pihenhessek [Kv; Pk 2].

2. nyugodt lehet (vki/vmi felől); a putea fi liniștit (de cineva/ceva); er/sie kann (über jn/etw.) ruhig sein. 1574: Zalay Istwanne ... azt vallotta hogi Eo Nalla zolgalt az leany es Eo teollé Ment volt Mazasnehoz, Eo meg Monta volt hogi Nem Jo Erkwiceo, Mert Igen fondor Nyalank hazwg giakorta hatta ely eotet eszmet vyzza zertzettek vyzza fogatta Mert Nem lehetet zolgalo nelkwl, De Eo meg Monta Mazasnenak hogi meg Nem Nywkhatic vele [Kv; TJK III/3. 392c]. 1619: Az mely új csausz, Rezmány aga felől írtam vala Nagyságodnak ... emberséges ember, megnyughatik Nagyságod [BTN² 218]. 1620/XVIII. sz. eleje: en(ne)k előtteis az én kevés jóvaimról ... nem tsak egjszer Testáltam, de azokban meg nem nyughattam [SLt AY, 11 P. Horváth János végr.]. 1663: A város^a azt igéré, hogy ... scholát is illendőt rendelnek ott benn a várban, a ki olyankorra légyen, mikor háborúság vagyon; itt künn is egy oly iskolát építnek a békességes időre, kibén taníthatnak és megnyughatnak véllé [ETA I, 89 NSz. —

^aMv]. 1662: És hogy mindenik fél inkább megnyughatnék, egyik a másik barátságában, die 3. Novembris bizonyos punctumok alatt keresztényi igaz hit alatt való assecuratóriák adattak vala egymásnak [SKr 681]. 1673/1681: Hogy jövendőben mind magunk életünkben, mind maradjunk meg nyughassanak ... méltotassék Ngd arról valo exemptionalis petsetes levelet adni [Vh; VhU 460].

3. belenyugodhatik; a se putea resemna; sich in etw. ergeben können. 1571: Noha Inteztek volt eo k. Ennekeleote valo gywlesekbén Nemy c(on)diciokat plebanos vramnak Az p(ro)ventus feleol, De ... eo k. plebanos vram Megh Nem Nywghatyk azokban [Kv; TanJk V/3. 48a]. 1573: mykor eo kegelme plebanos vram(m) Megh Nem Nywkhato volna az eo k. Rendlessen, varosswl eo k. Egenleo akarral ely vezeték volt, hagi plebanos vramnak ez ldeig valo leowedelmé feleol sem vtyast sem Teobitést sem változást Nem akarnak tenny [Kv; i. h. 73b]. 1620/1754: el intézvén közöttök az határok dolgát igazítsa úgy el szakaszszon mindenik félnek annyira való földet és határt, erdőt, veszszőt mellyel mindenik fél contentus lévén nyughassék meg [Gyf; Told. 22]. 1852: (A) Cs. Kir. Kerületi Igazgatóság ... méltotasson a' tisztelt Alkerületi hivatalnak meg parancsolni hogy kérelmeimet válaszló határozataival együtt adja ki, hogy ha azokon meg nem nyughatom leg alább folyamodhassam felyebb [Nagylak AF; DobLev. V/1352 Dobolyi Bálint kérv.].

4. bízhatik vkiben/vmiben; a putea avea incredere in cineva/ceva; jm/einer Sache vertrauen. 1619: Azkit legelőször Nagyságodhoz küldtem, az bėjővén, nem nyughattam meg hűvségében [BTN² 219]. 1643: Daniel neuo Czigany az Varosi beöntette mester Vagi hoher ide ielőt azert hagi Kd leueleth hozak meghfogattam mingiart, es hol mi dologhrol kerdezkedűn nem ighen nyughatom megh szouaban [Sófva BN; BeszLi 327 Petrus Gavay Andreas Vegh besz-i bírós.]. 1657: Tekintetes nemzetes Barczaj Akos edgyik Locum Tenens Vrunk ... proponala mi nekűnk hogy az mi kegles Aszszonnjunk(na)k Bathori Sophia Aszszonyu(n)k(na)k s valaztot kegles Urunk(na)k az méltóságos Rakoczi Ferentz Vrunk(na)k homagiumunkat praestallnok, hogy igy Eő Nagokis ... hűségünkben megh nyughassa(na)k [Gyf; Törzs.]. 1763: no már melyik szován nyughatik meg az Biro néki [Torda; TJKT V. 154].

5. kb. nyugton lehet vkitől/vhol; a putea sta liniști/ nestinjenit; ruhig/ungestört sein können. 1585: Filep Georgy vallia monda Neke(m) Lantos Mihaly Vary megh Filep Georgy Im chak gyertiat vezek kezembe es a' zabliat keoteom fel Mert felek teolleok, veled en el megiek ... Mert ma teolleók megh Ne(m) Niughatom [Kv; TjK IV/1. 532–3]. 1723: Todor ... Apahidára költözött volt, és ott meg halván hagi Vasziit Mátébol az exponens vr Gyekebe reducaltatta meg ijedet, és ment viszsza Ujfaluban, Ujfaluban sem nyughatván meg, onnen ment Gorbora [Kisnyfres SzD; Ks].

6. elméje ~ vmin megállapodhatik vmin; a se putea liniști in privința unui lucru; sich über etw. beruhigen. 1656: Nagy dolog, hogy az te elméd semmin meg nem nyughatik, mennél többet írok én neked, annál nyughatatlanabb az te elméd! [TML I, 33 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz]. 1667: Kapitány uram az Cserey György uram levélét megmutatta, el is olvastam ... sokképen hányom-vetem én is elmémet, de mivel az ebnek szándékát nem tudom s elmémnel is fel nem érhetem,

soha az elmém meg nem nyughatik, micsoda gondolkodásban vagyok [TML IV, 88 Szilvási Bálint ua-hoz].

megnyugodhatik 1. belenyugodhatik; a se putea resemna; sich in etw. ergeben können. 1593: az megholt plebanos halála vtan ... eo kegmek allatnanak oli zemelt az Plebanossaghnak viselesere, kin mind az ket Natio^a meg nyugodhatnek [Kv; TanJk I/1. 207. — ^aA magyar és a szász]. 1841: nékiek az, hogy régi szabadosságaik ... mi oknál fogva rontattak el, az illető nemes vármegyének egyik főtisztje mint királyi biztos által illendően és elegetően, hogy tudniillik abban megnyugodhassanak, magaráztassék meg [VKp 62].

2. bízhatik; a putea avea incredere în ceva; trauen können. 1657: Én azt gondolom, hogy Kegyelmed meg nyugodhatik az mi atyafiságunkban [TML I, 78 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz].

megnyugodik, megnyug(o)szik 1. megpihen vhol; a se odihni undeva; irgendwo rasten. 1565: az erdélyi had, a nemesség és a székelység készen indula a király után, mert Váradban immár király is meg nyugodt vala [ETA I, 23 BS]. 1653: Más napra viradván, útnak eredénk és Jászvásárra jutánk, és ott megnyugovánk^a [ETA I, 137 NSz. — ^a1621-ben]. 1657: az dologban eljáránk és eljedzők az elector hűgát, Catharinát^a, s jó ideig ott megnyugován haza fordulánk [KemÖn. 57–8. — ^aBrandenburgi Katalint Bethlen Gábor számára]. 1705: éppen beszállott Debrecenbe az egész armada ... ott osztán éppen respiriumot vőtenek, megnyugodtanak és meg is éléseztek magokat az útra [WIN I, 600]. 1710: a német had igen elfáradott, erőlenedett vala, s sok élést találván a Rákóczi Táborán, ott megnyugovék, magát s lovait jöltartá egynehány nap^a [CsH 365. — ^a1705-ben]. 1769: az mi határunkan egy kut mellett meg nyuguttak [Nagyercse MT; Told. 3a]. 1796: Göttingába jutánk, holott megnyugodván 3 hétig Pünkösre Casselbe menénk [ETF 182. 29 Gyarmathi Sámuel felj.].

2. (beteg) megkönnyebbül; a se liniști/uşura; (Kranker) sich erleichtern. 1705: (Koncz József) a veséjét szüntelen fájtátá, kibén, úgy hisszük, hogy még a calculus benne van. Az éjszaka aztán alkalmasint megnyugodott a kristély után [WIN I, 526–7].

3. nyugodt lesz, félelme/kétkedése eloszlik; a se liniști; sich beruhigen, seine/fihre Angst/Zweifellei schwinden. 1582: Michael Kadar seu Girtler Addit hogy Az eg theo Jardant, kewannya volt Az Aztalosne Rigo Georgetol ... es Abban maradot a' dologh hogh Megh Nywghwth Az Kadar Mihal Igi-rethin Rigo Georg [Kv; TjK IV/1. 21]. 1618: Noha ez az particula nem volt a Nagyságod levelébe ... de az feljül megírt ratióért az török versióba ugyan odaíratam, hogy inkább megnyugodjék a pasa rajta [BTN² 114]. 1647: Gagia Gaspar mindenkor gonosz életet keövetet, az olta niuguttunk megh hogy foghwa va(gyo)n [Kv; TjK VIII/4. 210]. 1671: Kegyelmedtől választ várok, meg nyugován rajta, Kegyelmed az mit el tud követni, el nem mulatja [TML V, 533–4 Daczó János Teleki Mihályhoz Drinápolyból]. 1800: azt gondoltam ki jövők Kolosvárból, és it meg nyukszom, de látom hijában [Borsa K; IB. Petykó Rozsa lev.]. 1858: légyen meg nyugova a' Tekintetes Úr, mert ... mindent meg fogok tenni [Komollió Hsz; BetLi 4 Sylvester Dávid lev.].

Szk: nyughatatlan elméje ~. 1783: Megnyugodni látszatott égj darabotskáig az eő nyughatatlan elméjék [Torockó; Thor. XX/5. 42].

addig meg nem nyukszik mig veremet meg nem issza [Dés; DLt 530/1847. 28].

Szk: *lelke soha meg nem nyugszik. 1844:* Kis János el keseredve agyarkadva mondja, Jaj Istenem! mit csináltam? s mit csinálánk? az én Lelkem Soha meg nem nyugszik^a [Bágyon TA; KLev. Nutzuj János (21) vall. — ^aMiután emberölést követett el].

8. elméje ~ vkin elméje megállapodik vkin, választása vkire esik; a fi ales cineva (ca ...); sein/ihr Sinn beruhigt sich über jn, seine/ihre Wahl fällt auf jn. 1673: Nagyságod kegyelmes parancsolatja ellen nekem rugódoznom nem lehet ... ha az tekintetes tanácsurunknak is elméjék az én személyemen nyugszik meg [TML VI, 548 Teleki Mihály a fej-hez]. 1710: mint hogj az Urak^a és az Iffiuság^b elméje T. Zilahi Andras Uramon nyugodot meg, hogj második Professornak ide hozattassék minekünk is közönségesen ugy tetzik, adgyunk hivatalt ő kegyelmenek [Kv; SRE 113-4. — ^aA főkurátorok. ^bA ref. kollégium tanulóifjúsága].

9. (vallásban) lelki nyugalmat nyer; a-şi găsi liniştea sufletească (în credinţă); (im eigenen Glauben) seelische Ruhe erhalten. 1710: Nagyot sóhajték, s mondék az úrnak^a ... Nagyságos uram, ha valakinek volna szüksége promótióra, pénzre és jószágra, bizony volna nekem De hogy vallásom, kiben jó lélekkel megnyuguttam, változtassam, azt soha nem cselekszem semmi ígértért s adományért [CsH 305. — ^aApor Istvánnak].

10. (halála után) nyugalomra talál; a-şi găsi liniştea (după moarte); (nach dem Tode) Ruhe finden. 1702: Totfalusi Miklos nyugoszik ez helybe ... Mongyad uton jaro nyugodgyek meg teste! [Kv; EM XLIII. 386]. 1847: Oh, édes Jézusunk, tőlünk is kívánod, fogságot s kínokat éretted kiálljunk, s ezek közt tégedet örvendezve áldjunk, s így szent országodba végre megnyugodjunk [VKp 159 Varga Katalin sk].

Ha. 1792: meg sem nyugodatt [Ádámos KK; JHb XIX/41]. 1805: meg nyugodatt [Mv; DobLev. IV/893. 3 tábl.]. — 1621: megh njugovanak [Asz; Borb. II]. 1752: meg nyugovanak [Nagylak AF; DobLev. I/25]. 1785: meg nyugovanak [Kv; SRE 242]. — 1619: meg fog nyugunni [BTN² 269] || 1843: meg ne nyugodnám [Veresegyháza AF; DobLev. V/1247 Dobolyi Sigmund lev.]. — 1776: meg nyugottak volna [Szentdemeter U; GyL] || 1661: megnyugodjék [TML II, 136 Bánfi Dienes lev.]. 1676: Meg is nyugodjék [TML VII, 157 Daczó János lev.] || 1843: megnyugodni [Kv; Pk 7]. — 1710 k.: kell megnyugodnunk [BÖn. 454]. 1774: meg kel nyugodnunk [Vaja MT; VH] || 1669: megnyugván [TML IV, 529 Mikes Kelemen lev.]. 1670: megnyugován [TML V, 259 Ispán Ferenc lev.]. 1677: meg is nyugován [TML VII, 344 Lázár István lev.]. 1792: meg nyugován [Déva; Ks 73.74. VII. 98].

megnyugodott, megnyugodt nyugodt; liniştít; ruhig. 1672: abban Kegyelmed megnyugodt légyen ... hogy minden igazságos és tőlünk lehető dolgokban felebb említett unióknak megtartói akarunk lenni [TML VI, 311 Erdély országának Tanácsi Rendei Teleki Mihályhoz].

Szk: ~ *elmével.* 1661: Bizonny egyéb híreket ő kegyelme nem tud, mert Kegyelmednek megfímá ő kegyelme, megnyugodt elmével legyen benne [TML II, 93 Bethlen Elek Teleki Mihályhoz]. 1672: Kegyelmes igaz atyafiságában megnyugodott elmével vagyok [TML VI, 166 Bánfi Die-

nes ua-hoz]. 1699: ép és meg nyugot elmével és értelemmel akarok utolsó dolgaimról emlékezni [Medgyesfva MT; BálLt 93]. 1751: meg nyugot elmével méltóztatassék lenni a Mlgs Ur [Nyárádkarácsonfva MT; Told. 25]. 1815: légyenek meg nyugot elmével hogy én az Sardi Józsegomot bírom [Sárd AF; KmULev. 3 Szilágyi Ádám lev.] * ~ *lélekkel.* 1667: egy supplicatit irattam az nemes országnak ... minden Kegyelmed mi hozzánk való jó akaratjában, igaz atyafiságában megnyugodt lélekkel lévén [TML IV, 146 Boldvai Kata Teleki Mihályhoz] * ~ *szívével és elmével.* 1695: Eleitül fogva meg nyugot szívvel és elmével volt a's Tiszt. Rfta Eccla Tiszt Petelei Husz István Uram mostani Ref szasz Praedicator iránt [Kv; SRE 29].

megnyugodtat megpihentet; a lása sá se odihnească; ruhen lassen. 1668: Az lovakat visszaküldtem, itt megnyugodhattam néhány napig [TML IV, 290 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz].

megnyugodtatik megpihentetik; a fi látat sá se odihnească; ausruhen lassen. 1662: Minekutána azért Szerencsnél az ármáda megnyugodtatott az várnak oltalmára vagy száz muskatérosokat s ötven lovas horvátokat hagyván, s azok eleiben ... Radványi Istvánt kapitányul rendelte volna, az ármádát Kassa alá fordította vala [SKr 227].

megnyugoszik l. megnyugodik

megnyugoszt szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: *Isten nyugosszon/nyugossza* meg Isten adjon örök nyugodalmat; Dumnezeu să-l odihnească (in pace); Gott soll ewige Ruhe geben. 1670: hogy Kegyelmed tudósított szegény asszony haláláról, kedvesen veszem Kegyelmedtől ... Isten nyugossza meg sok keserűségi után [TML V, 64 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1672: Már elvégeztem vala leveletem, hozák szegény hugom halálának hírért ... Az Isten nyugossza meg [TML VI, 194 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1710 k.: csakhamar az atyám gondolá, Isten nyugossza meg, hogy énnékem nem jó úgy lézenge-nem [BÖn. 549]. 1736 u.: az én Istenem is nyugassza meg mind testiben a föld gyomrában, mind lelkiben az örök dicsőségben [MetTrCs 482]. 1776: (Torockzai Kata) okos, értelmes, szép ifjúasszony, nekem igen jó asszonyom, kit is Isten nyugosszon meg [RettE 371].

megnyugosztat megpihentet; a lása sá se odihnească; ausruhen lassen. 1704: a németek lovainak, mivel igen elhítvánkoztanak, mind szénát és abrakot adott a generál. Az a híre, hogy csak megnyugosztatja őket, és ismét kimenne valamely felé a hadakkal [WIN I, 227].

megnyugot 1. megpihentet; a lása sá se odihnească; ausruhen lassen. 1625: Fodor Geörgj ... Kassara akawa(n) mennj Lovat nekj ne(m) adhattunk egy Eyel megh maradt, es Lowait megh nyügottva(n) Az magha Lowajn ment el [Kv; Szám. 16/XXXIV. 68]. 1629: I(ste)nnek hala bekeuel minden kar nélkül hoszta Jamborul Szekely Janos egyetmst partekamat, az louakatis csak hogy bizony igen meg cósztéoueredtenek az hoszu ut miatt, ez okon holnap meg nyugotua(n) ecóket, azon leszék hogy holnap uta(n) io gond uiseles alatt el inditam [KCs IV. 116 Kemény János lev.]. 1657: az megfáradott s éhezett

Manszföld hadát meg kelle valahány napokig nyugodni és proviantolni, és azután indulánk [KemÖn. 74]. 1661: Adja értésére Kegyelmed ő nagyságának, hogy az lábom feketedvén, megnyugatnom kell vagy két nap [TML II, 49 Haller János Teleki Mihályhoz]. 1710: Másnapra kelve Kucsuk basa ... midőn mindnyájan azt gondolnák, hogy oly hosszú utakon sietve hozott hadát egynéhány napokig megnyugatná: a hadait Segesvárból kivivé | Hajszer pedig Nagyszombatban szálla a jó háztartásban, és ott hadait megnyugutá s megruházá [CsH 51, 355].

2. megnyugat; a liniști/calma; beruhigen. 1626: Szabo Mihali ... előttwnk elő nieluueu Testame(n)tomet teon mint hoga ezen szerelmes Atiamfia es hazastarsom engemet mindenekben huen szolgalt, keduetemet keresuen mindenekben meg nyugottott, velem Jstenesen es eggiesen lakott: Azert hagiom az leaniomnak es vömnök, hoga az meddig az en edes gazdam Azzonj vellek itt akar lakni, bekeuel itt tartsak [Kv; RDL I. 129]. 1710 k.: Ez nyugotja meg és alája veti a lelket egész engedelmisséggel az Isten hivatalának [BÖn. 445].

Szk: *elméjét ~ja a. megnyugszik vmiben.* 1661: édes gyönyörűség Feleségem, nyugossad meg elmédet, hitesd el magaddal hozzád való igaz, tökéletes szeretetemet [TML II, 123 Teleki Mihály Veér Judithhoz]. 1664: Remélem ... maga Nagyságod is megnyugotja elméjét az én kegyelmes uram és szegény haza az dolgokban való szoros fáradozásoknak alkalmaztatásokban [TML III, 331 ua. gr. Rottal Jánoshoz]. — b. kölcsönösen megnyugodnak vmiben, belenyugodnak vmibe. 1687: tudgya mindenik fél, miben légjen azon falunak dolga, és elmejeiket abban megnyugotván, egymást azután ne haborgassák [Körtvélyfája MT; Báílt 93] * *vkí elméjét ~ja vkít megnyugat.* 1707/1711: Üdvözült Szilagyi István uramis Die 28 Marty halalanak orajához jutuan mi előttünk ket kis artatlan fiat az urnak Mikola Laszlo Urannak ajanla tellyes bizodalommal es kere azon hogy miglen Isten eltti eö kegyelmet lenne gongyok viseloje melytől igen szepen ingeretis teven az ur, megh nyugotvan szegeny meg halando Apanak elmeiet [Kv; JHBK LVIII. 43].

3. *~ja magát a. megpihen; a se odinhi; sich ausruhen.* 1667: Ezek pedig csak harmadnapig nyugotván meg magokat ott, siessenek udvarunkban visszajönni [TML IV, 81 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. — b. megnyugatja magát; a se calma/liniști; sich beruhigen. 1676: ha élek s ebben Kegyelmed szolgálatját megtapasztalom, higgye bizony szolgálja leszek és magamat megváltozhatlanul megnyugotom ennél is jobban Kegyelmed hozzám való tökéletes kötelességében [TML VII, 227 Wesselényi Pál ua-hoz]. 1679: Immár ezt az kevés hátra levő időt várják békességes tűréssel s szenvedjék férfi szívvel, csendesítse az békétlenkedő elméket, megnyugotván magokat Istennek jóvoltában, ki rövid nap immár annyi s ritka példájú szenvedéseknél jó végét adja [TML VIII, 437–8 Teleki Mihály Ispán Ferenchez].

4. *Isten nyugosson/nyugossa meg Isten adjon örök nyugodalmat; Dumnezeu să-l odihnească (in pace); Gott soll ewige Ruhe geben.* 1662: nekem megbocsáss édes Feleségem ... Az én Istenem ez világon is sok szerencsékkel látogasson ... ez élet után pedig sok érettem való szenyvedés után az Úristen nyugosson meg [TML II, 240 Teleki Mihály Veér Judithhoz]. 1663: Nyugott el az Úrban ... anyámasszony ökegyelme ... kit Isten az énhozzám való szeretetiért nyugosson meg [Kv; KvE 215 AM]. 1686:

reggel negy s öt óra közt holt meg utánna^a az tőlle el maradt szép csecsek szopo Samuel más fél esztendő és más fél holdnapi Fia, az verben való sok kinlodasi után. I(ste)n nyugossa meg [PatN 47b. — ^aA naplóíró feleségének halála után]. 1704: Szólította ki az Isten az én édes anyámat ez világból hajnalban ... Nyugassa meg az jó Isten és serkentse fel az utolsó napra [SzZs 317]. 1729: Déli után három orakkor mult ki ez világból Az én kedves édes Atyám Uram P. Nagy Sigmond ... Az én jó Istenem nyugossa meg az eö Szent országában [TKI Petki Nagy cs. szám. 5a]. 1767: 12-ma Julii temetett zágoni Aranka György erdélyi református püspök Széken Isten nyugossa meg szegényt [RetE 210]. 1827: az Isten nyugossa meg az áldott Lelket [Kv; Pk 7].

5. kb. célhoz juttat; a călăuzi pina la țintă; zum Ziel(e) führen. 1705: Az kegyelmes úr Isten, aki a pusztában negyven esztendeig bujdosó Izrael népét az ígretnek földére általvitte és megnyugotta, minket is vigyen által az örök való hazába [WIN I, 658–9].

megnyugothat szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: elméjét ~ja megnyugodhatik; a se putea liniști; sich beruhigen können. 1672: Megvallom, az Kegyelmed kérdése én előttem bizony igen nagy; nem nyugothatom meg elmémet az Kegyelmed elmenésén vagy nem menésén, mivel mindenikben nagy akadályt látok [TML VI, 330 Bánfi Sigmond Teleki Mihályhoz].

megnyugotó megpihentető; odihntor; beruhigend. 1710 k.: Én Istenem! hogy a világ szemére pókhálót vonjanak, gráciának nevezték ezt az ífletet; de gráciának tarthatom-é én azt, hogy ők énnékem az egy rövid, engemet egy szempillantásban a te kebeledben megnyugotó testi halál helyén, mind énnékem, mind a feleségemnek ezer testi lelki halált adtanak [Blm. 1013–4].

megnyugovás, megnyugvás 1. vmin való megnyugodás; împăcare cu ceva; Beruhigung. 1662: (A vallás kérdését) öfelsége közelebb celebrálandó diaetán, országgyűlésén nemcsak elévéteti, hanem méltóságos authoritása, császári hatalma szerint az evangélicusoknak contentiókjá, azokon való megnyugvásokkal végképpen el is igazítatja [SKr 271–2]. 1678: magam is bántódott szívvel vagyok, látván az embereknek sőt még Rédei uramnak is megnyugvását azon, hogy én egy vagyok ezen motusban az székely atyafiakkal [TML VIII, 57 Wesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

2. egyetértés; înțelegere; Einverständnis/vernehmen. 1816: el kelle küldenem az 65 forint után, és úgy hiszem hogy kedves Sogor Uris egész meg nyugovással fogja venni ezen intézetemet [Kv; DobLev. V/993. 1b N. Sz. Szigethi György lev.].

3. belenyugvás; resemnare; Ergebung, Sichabfinden. 1710 k.: attól a két látástól fogva énbennem az Istenben való bizodalom, hűt, reménség, békességes tűrés, Isten akaratján való megnyugovás, engedelmisség szemlato-mást nevedektek [Blm. 1035].

4. bizalom; încredere; Vertrauen. 1670: Kegyelmedben pedig, hízkeledés nélkül vrom, teljes megnyugovását látom ő nagyságoknak [TML V, 10 Ispán Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1687: En Boros Jenei Hegyesi István ... meg gondolván nemzetes vitézlő Alpestesi Telegdi Beniamin Sogor vr(amna)k, eddighis hozzám sok izben meg mutatott

szolgáltatást és joakarattát: ez utánis pedig tellyes meg nyugvással valo reménységem lévén ... jo affectioja és atyafisága felől Alvinczen ... lévő Nemes házamat és fundusomat ... attam ... Telegdj Beniamin vr(amna)k [Alpestes H; Incz. VI. 19a]. 1794: T. Szilágyi Ferentz Uramnál érdemesebbet^a nem esmérven, ő Kgylmét olyannak itéli a' kibén a' ... Consistorium maga meg nyugvását fel találhatná [Kv; SRE 299–300. — ^aA káplánságra].

5. *lelke ismerete és ~a szerint* kb. lelkiismerete és lelki nyugalma szerint; cu constiința împăcată; nach seinem/ihrer Gewissen und seiner/ihrer Seelenruhe. 1599: En Ferenczy Mathe ... Tezek en testame(n)tumot az en iaiaimról, mellet Ist(e)n eő zent felsege safarul kezemben bizot, az en lekem ismereti es meg niúgouása zerent [Kv; RDL I. 5].

megnyugszik l. megnyugodik

megnyugtat 1. megpihentet; a lăsa să se odihnească; ausruhen lassen. 1662: Szoboszló várását is azért mind kastélyostul hamuá tévén, ottan egész táborával Debrecenhez, az Tóóc vize mellé szállott vala, hogy ott táborát is ... megnyugtattá [SKr 541].

2. odahat, hogy vki megnyugodjék; a liniști; beruhigen. 1823–1830: Mármost hogy levelemből látja, hogy gyermeke mellett vagyok, azzal én nagyon megnyugtattam [FogE 212]. 1844: a Törvényhatóságot hová hamarább meg nyugtatni méltoztassék [Usz; UszL XI. 85/1. 102]. 1853: Betze Trési kért hogy ezen levelet külgem el kézbesítéséről nyugtass meg [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

Szk: *elméjét ~ja* megnyugszik vmin. 1663: Kegyelmed nyugtassa meg elméit, hogy Isten Kegyelmedet vissza hozván, azon autoritásban, gratiában, becsületben leszen, mint az előtt [TML III, 661 Kászoni Márton Teleki Mihályhoz]. 1693: sok bajoskodás lévén az Uj Praedikatornak hívásában és hozzászában a' Tiszt. Eccle Isten tecczéséből itt nyugtatta meg elméjét, hogy mostan a' Belgiumi Academiákban tanulo Tiszt. Csengeri Ephraim Uram felől ... hivassa haza az Ecclesia és Praedicatorsagra allicsa be [Kv; SRE 11]. 1718: barátságosson akarná meg nyugtotni elméjét [Szászkerked K; LLt Fasc. 69].

3. *Isten nyugtassa meg* Isten adjon örök nyugodalmat; Dumnezeu să-l odihnească (în pace); Gott möge ewige Ruhe geben. 1672: Az szegény Boldainé asszonyom halálát értem Kegyelmed leveléből. Isten nyugtassa meg [TML VI, 186 Vécér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1774: hecticában esvén, végit érte^a. Isten nyugtassa meg szegényt [RettE 337. — ^aVáradai János].

4. vkit vminek az átvételéről biztosít; a asigura pe cineva de primirea a ceva; in der Übernahme einer Sache versichern. 1828: Én Komáromi András a' réjám és Testvéremre szállott N. Enyedi Kemény Házból az engemet illető 41 rfr: 30 xroat, hogy Bátyám Tekintetes Dobollyi Sigmond Urtol ki kaptam légyen és már egészen azon Házból ki vagyok fizetve, azt ezen rendeim által meg esmérem, és írt Bátyámtól meg nyugtatom [Szancsal KK; DobLev. V/1141].

5. nyugtáz; a da chitanță (pentru o sumă); bescheinigen, quittieren. 1819/1831: Simon Jánosnak quietantionalissa, melly szerént Grauertől vett 100 Rft. summa iránt azt meg nyugtattya 23a May 1742 [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1830: a Mlgos ki fogado ur az előre fizetni kellett fel

censusbol ... száz az az 100 ~ vRftk le számlálván előtünk — annak valóságos ki fizetése felől, ezennel meg nyugtatjuk [Kv; Somb. II]. 1832: Nyugtatóvány Négy vég sima pátz vászonról, mely négy végben 120 ~ százhusz sing vagyon, és ismét két vég gyapottas pátz vászonról ... ezeket hogy Kerczesorai Udvarbíró Incze György Urtol által vettem meg esmérem, 's azokról ezennel meg is nyugtatom ... Kis László mpia [Kercesora F; TL].

megnyugtató 1. nyugtázás; adeverirea primirii; Beseheingung, Quittierung. 1849: Kelemen Beni által ados maradt portékáknak meg nyugtatásul írott nyugtatóványt igaz hogy en irattam [Kv; Végr. Vall. 53–4].

2. nyugta; chitanță; Quittung. 1806: Meg nyugtatás. Tizen öt Rforintokrol mellyeket hogy Tekintetes M. N. Sombori Sombori Farkas Úr az N. Almási Processusban mind Hadi Segedelmet nékem kezemhez ki fizetett légyen, aszt ezennel meg esmérem [M.zsombor K; Somb. II].

megnyugtathat a putea liniști; beruhigen können. 1678: Kérem azért ... Nagyságtokat s Kegyelmeteket ... meggondolván azt is, hogy mások Isten, urok, hazájok ellen való dolgokban is mely gyorsak és serények legyenek, megnyugtathatván részemről elméjét, Istenemhez, uramhoz, hazámhoz Nagyságtokhoz Kegyelmetekhez való igaz kötelességemben vegyenek mindenk ellen való oltalmokban mind magamat méltatlan személyemben s kiváltképpen pedig szerelmessimet s hozzám tartozóimat ne engedjenek kárral, bosszusággal, becstelenséggel illetni [TML VIII, 163–4 Teleki Mihály az erdélyi tanácsurakhoz].

megnyugtatható megnyugtató; liniștitor; beruhigend. 1842: Nagyon érdekes és meg nyugtathato igazságok [M.régen MT; Borm. F. IXc Árkosi Daniel lev.].

megnyugtató szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: ~ *írás* nyugta; chitanță; Quittung. 1845 k.: Megnyugtató írásánál fogva vett Nagyságod által tőlem 2475 Rft [SL]. 1850: adjuk ... ezen el esmerő és meg nyugtató irasunkat arról hogy: Bara Josef, és Tekintetes Dobollyi Balint ur meg edgyeztek egy más között^a [Nagylak AF; DobLev. V/1295 Koréh György kezével. — ^aKöv. a részl.].

megnyugvás l. megnyugovás

megnyújt 1. kitold; a prelungi; anstücken(l)n. 1594: Az korong vassat meg nywtotak veottem egy Torozkay vassat ... d 32 [Kv; Szám. 6/VII. 4]. 1598: uottem egy apro uasat d 12 nutottak megy az korogiot^a vele [Kv; i. h. 7/XVI. 120. — ^aÉrtsd: korongot].

2. bővít, nagyobbít; a mări (prin adaugire); erweitern, vergrößern. 1719: (A földet) fel fogtam s szőlőt Epitettem reája s azon fellýül meg nyujtottam [Pókafva AF; JHb XXVI/54]. 1846: az avadék Tseléd házat ujra tsináltattam meg nyugtatam, Siszával ujra fedve [Kv; Végr.].

3. elnyújt; a lungi; dehnen. 1807: Abadi Kata, Születesére nézve Nemes Háromszéki zabolai beszél Magyarul, meg nyujtván a szó végit [DLt 849 nyomt. kl].

megnyújtás kitoldás; prelungere; Anstücken. 1846: (Az) uj Tengelynek ... mind a két vége ujra meg vágása

... 2 ocska Federczuch meg nyútása [Kv; Újf. 1 Augner György kov. m. kezével].

megnyújtat 1. kinyújtat; a dispune să fie prelungit; (aus)dehnen lassen. 1625: Ueottem szakal Janostol Egi Torozkaj vasat f 1 d 50 melj vasat niuttatta(m) meg Feieruarj lakatos Ianossal [Kv; Szám. 16/XXX. 24].

2. kitoldat; a dispune să fie completat; anstücker(l)n lassen. 1621: Veöttem egi Toroczka Vasat melljel az Korongh uassat niuttattam megh d 32 [Kv; h. 15b/VI.6 Nagy Bálint mb szám.].

3. 'y' 1667: Más, elvetett levelet is találván itt az tájon fél mélyföldnre az várostól, oda küldtem urunknak, lássa Kegyelmetek; ha mindazáltal megtudhatnám, az proplerát bizony megnyújtatná [TML IV, 137 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

Talán a 'megkínóztat/csigáztat' jel-re gondolhatunk.

megnyúlósodik (bor) zavarossá válik; (despre vin) a se băloși; (Wein) brechen. 1675: Az Szegenjek bora megh akarva(n) nyúlósodni, belőlle ki veve(n), es ismet erőssen megh törtetve(n) töltöttem azo(n) borb(a), ismet ket Eytelt, apadasara f. — d 20 [Kv; Szám. 35/l. 30]. 1732: Az Urfi cönga boratt ött poturara kezdettem ... valami keves költ el benne ... felek attol ha meg nyúlósodik s cönga kárt vall benne [Noszolyi SzD; ApL 4]. 1803: Ez Udvarfalvi Bor volt a' Hordo meg emelve maradt félben ... a' mi kevés volt benne meg nyúlósodatt [Koronka MT; Told. 41/14]. 1823–1830: A kocsmán levő borait igen drágán tette, senki sem itta, fél esztendeig s tovább is ott állott, míg megnyúlósodott, bűdösödött [FogE 100].

megnyuvad megfullad; a se sufoca; ersticken. 1762: RácZ János torkon ragadá Istok Ferenczet de Istok Ferencz nagyon szorítván a nyakra valóval az nyakát, anyira, hogy szintén meg nyuvad vala [Bereck Hsz; HSzjP Bfő Péter Csomortáni (24) pp vall.].

megnyuvaszt megfullaszt/fojt; a sugruma/strangula; erwürgen. 1676: velünk edgyütt az erdőben jöve két ökrön s meg nyuvasztá edgyiket edgy istrangal [Karatna Hsz; HSzjP Botos János (50) jb vall.]. XIX. sz. eleje: mind öszve rontottak és még meg is akartak nyuvasztani [Malomfva U; Ben.].

megnyúz 1. (állatot) kinyúz; a jupui (un animal); (Tier) abschinden/balgen. 1550: onnat^a walkora be haytottak az Barmot es a' mynt az paztortvl ertötte ket Baranth nywzatoth volt megh walkay Miklos belöle az monostoriak az Niomasrol barmoth haytattok be erötte az ket baran'ert es tehenet nyztak megh erthe [Zsobok/Damos K; MNy XXIV, 290 Ambrosius Bocj de Sobok jb vall. — ^aA Cylla-mezőről]. 1592: eö latta volt holúa Az díznot, es eö igazította rah Por Thamast hogy megh nyusza bochkornak [UszT]. 1597: En nem latta(m) hogy úerte uagy uaghta uolna Leorinch Pal az eökre, de en nyúzam megh s latam hogy nagy ytesek uoltak raita [UszT 12/132]. 1628: kett eokreom el uezuen az Pokay hataron eggiket talaltam megh Maioso(n) ezen Thorða varmegieben ... az masikiat is ... azon hataro(n) niuztak megh es onnak is husat chiontiat megh talalua zolga birot vittem oda [Torda; TJKT I. 261]. 1637: Mutattak az lonak az börtis az uta(n) hogi megh niuztak volt hogi liukas, de en nem tudom ha

Czakaniai vagtake avagj nem [Mv; MvLt 291. 184b]. 1668: Aztis mondtotta nekem hogi az Jncze Peter baraniat mind kettőt meg nüzta [Kászónújfalú Cs; CsÁLT F. 27. 1/30 Hunadj Jstuan Kazon Vyfalui Drabant (22) vall.]. 1760: Tudam aszt nyilván és bizonyosan, hogy ezen Erdőnek egy részét birtak az Ola Letaiak, mivel egykoran egy gonoszul el vesztet s. v. tehenet az Tolvajak meg nyuztanak és az káros nyomot advan fel Ola Leta fizette meg az arat [O. rákos TA; JHBK LIV/33. 3].

2. (emberről) bőrt lenyúz; a jupui pielea (de pe cineva); (Mensch) abhäuten. 1660: Megkegyelmezvén, ada oda az hóhérok kezekben, az hol az emberek fejeket megnyúzták, mivel valamely embereket levágtanak, az fejeket mindjárt megnyúzták [Kv; KvE 180 LJ]. 1762: A nagy zenebona még sem szűnt meg Csíksban s Háromszéken a székelyek között. Iróztató dolgokat visznek végbe egyik a másikon, de kivált az úri és nemesi renden. A szegény Bornemisza Pál meg akarták nyúzni, s meg is cselekedték volna, de elszaladt [RettE 147].

Szk: elevenen ~. 1672: A sem igen jó akarója Kegyelmednek, a ki azt mondta, hogy ha kezében adnák Kegyelmedet, elevenen megnyúzná Kegyelmedet [TML VI, 364 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1848: Az, hogy a szegény nemes és nem nemes megnyúzzák elevenen, kapujára kiszégek, a mellközepéig földbeássák és éhen halni kényszerítik, nyáron megsütk stb. mind ilyen regényes, de tényleges dolgok [RevRTr III, 206 Czetz őrnagy a honvédelmi bizottmányhoz].

3. kb. megkínóztat/gyötör; a tortura/jupui; quälen, foltern. 1629: Tót György drabant ... így vall: Hallottam magától Varga Mihálytól hogy mondtotta, hogy „elmegegy az esse lélek kurva vásárol, mert megnyúznak immár ...” [Mv; MvLt 290. 150–3 átirásban].

Sz. 1584: Vuch Thamas ... vallia Mikoron penig a leiant firtogattam volna, hogy kiteol leot volna az gyermek Ezt felelte reia hogy ha Eotet meg fizetnek is es Meg niuznakis, de nem tudna mondani Egiebet hanem hogy ... leot volna Burat Peternek ... egy Thamas deak neü Zolgaia, kyteol valonak monta lenny a gyermekeket [Kv; TJK IV/1. 225]. 1629/1676: az kgltek jobb apja, az nagy erdélyi miklos volt, mellyiket birta légye(n), ha ma megh nyuznának is, sem levélből, sem emberi szók által nem tudom meg monda(n) mit, és hul birt [Somkerék SzD/Sv; WassLt].

megnyúzás lenyúzás; jupuire; Abbalgen/häuten. 1592: Azt mongjwk s(i) J(uris) hogj semykepen a mj marhankot el nem hozhattatok volna Zabad Elesjbeol es Nem Niuzhattatok volna es kit houa teottetek azt tw twgjakot, azt mondom ... hogy az el hozasert es a meg Njuzasert a Nagj hatalom terhin vatok Erette [UszT]. 1653: Veottünk Egy boriut megh nyuzasaual edgiut f 3 d 25 [Kv; ÖCJk]. 1771: Tudgyaé a Tanu ... hogj ... azon el dögölt Bivalon mind betegséjben mnd meg Nyuzásakor, mitsoda jelek láttattak [Msz; BetLt 7]. 1775: ezeken kívül nagy darab erdo is vagyón, vgy hallottuk Apainktol hogy azon lopot Bika meg nyuzasaert birat [O. vásárhely SzD; Ks 25. VI]. 1805: Azon tehen a többek közül elszakadt. Hívtá is Székely János a pásztort keresésére, de nem ment. Azalatt azon barom a vadak által megöletett. Akkor is, megtudván, hívtá a gazda a pásztort a kár mellé és megnyúzására, de akkor is nem ment [F. rákos U; RSzF 219]. 1818: Féra Sztentsik panaszsza felvételit Juánes Mituleszk ellen a' kit János Mos ki kalátsolt egy Tulok meg nyuzásával

meljre elő pénzül adottis kalás pénzül 4 Rft. bizonyságok előtt [H; JF 36 Prot. 2].

megnyúzat 1. (állatot) kinyúzat; a pune (pe cineva) să jupuie (un animal); (Tier) abschinden/balgen lassen. 1550: onnat^a walkora be haytottak az Barmot es a mynt az paztortol ertötte ket Baranth nywzatoth volt megh walkaj Miklos belöle [Zsobok/Damos K; MNy XXIV, 290. — ^aA Cylla-mezőről]. 1588: Kewetkezyk Az Johokrol (így!) a' Melyeket Megh Nyuzottom Az Arattasnak Szycksegereh Tezen 15 Johot Holti Megh Annak felett 53 Joh [Kv; Szám. 4/V. 50 Gr. Veber sp kezével]. 1688: 1687. őszszel mikor az Juhokat Havaselföldében hajtották Teletetni, az olton tul Felmemel^a nyúzzattak megh egy ala valo fejös juhat [Bucsum F; MvRKLev. — ^aNK]. 1701: Az Relicta allattya hogj az marhájat nyuzták meg az vra torára és neki más adattassék hasonló helljéb(e) ... itéltetett hogj az mint hogj jo akarattyából nyuzatta megh az Relicta más helyéb(e) adni nem tartoznak, hanem az bőre adattassék megh az Relicta(na)k [Kissolyos U; BLev.]. 1749: Az Tegla vető cigányok számára is meg nyuzatta(m) egy Bak Baránt [Kiskend KK; Ks 70. 51 Szám.]. 1759: a' Bárányokat meg nyuzatván kit prémnek, kit bérlesnek, a' maga hasznára fordított [Marosludas TA; TK1 Kozma Ojme (55) jb vall.]. 1768: egyszer mászsor Esztendőtt által nyuzatam meg: 4 Meddő Juh [K; DobLev. II/390. 12b].

2. (emberi fejről) bőrt lenyúzat; a pune (pe cineva) să scalpeze; (den menschlichen Kopf) abhäuten lassen. 1653: császár ő felsége hallván e rebelliót parancsolja, hogy az árulókat megbüntessem, fejét megnyúzatván, oda szem eleibe küldjem [ETA I, 85 NSz]. 1660: Szejdi pasa az leváztatott népek fejeket megnyúzatá [Kv; KvE 179 LJ]. 1662: az hatalmas kegyetlen vezérember úgy felergeteték, hogy addig Székelyhíd mellől el nem menne, míg az vár alatt levő szigeteket mindenestül fel nem bűjtaná, vadáztatná, az erőseit leváztatván, fejeket megnyúzatná [Az vezér Az mieinknek ... kik elhullottak, fejait mindenünnen sátorához hordatván, éjjel-nappal nyúztatja, és a szokott módon megtöltetvén, szekerekre úgy rakatja vala a török fejeket is egyaránt megnyúzatá és a magyar fejek között felrakatta vala [SKr 547, 554–5].

megnyúztatás ki/megnyúzás; jupuire; Ab/Enthäutung. 1724: valamikor azon erdőb(en) kár eset marhák meg nyuzattása iránt mindenkor ... mi Falustól fizettük megh [Gergelyfája AF; JHb XXVII/2]. 1766: Az A. Vr Productumából igazán ki jő az I. ellen fel tett praetensioban lévő tolvajságok közzül a Pele Péter teheneinek általa lett meg nyuzatása [Torda; TJKt V. 334–5].

megnyúzatik (állat) kinyúztatik; a fi jupuit (un animal); (Tier) abgebalgt/geschunden werden. 1808: Egy Vénn Bihaly Tehénn ... hogy káré nem vallyák, meg nyuzatott, és füstre tétetett [Dédács H; Ks 109 Vegyes ir.].

megnyúzatott megnyúzott; jupuit; abgehäutet/gebalgt. 1687: A' Szkutároknál maradtott közönséges helljekre meg nyuzatott, bárány borek nro. 30 [Uti]. 1689: Percipialt a biro megh nyuzatott, döggel meg holt Juh, berbecs borek, item Plekatora juhok hasi bőreit ez szerint^a [Bucsum F; MvRKLev. — ^aKöv. a részl.]. 1765: Az itten meg Nyuzatatt 6 Baránnak bőrej percipialtatnak in pelle 06 [Nagybarcsa H; Ks 71/52 Szám.].

megnyúztatat 1. (állatot) kinyúzat; a pune (pe cineva) să jupuie (un animal); (Tier) abschinden/balgen lassen. 1731: Az Ur Ver Boldisár Urunk vagj Jobbágji be hajtott Juhaier hajto penzb(en) négy nyári Berbecset adván az Ur Emberei mellyet el osztván meg nyuzattatott [Dés; Jk 415].

2. kb. (kaszálot) gyeptéglavágással) megkopaszított; a face să rămîne fără iarbă (după scoaterea gliilor); (durch Rasenziegelschneiden Heuwiese) abrasen. 1792: Mlgos B. Orbán ur ugyan tűzesen dolgozik a malmon, mindent el követ, hogy a markáb(an) ne szakadjon meg egy közel lévő kaszáloja is meg érzi Nsgodnak, mert egy szekér szénára valot egésszen meg nyuzattatott szokása szerént gyepezni [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

megnyúztatatik ki/megnyúztatik; a fi jupuit; enthäutet/abgebalgt werden. 1745: némely marha szásznyiresi határan meg nyuzatatt [BSz; Ks vk].

megnyúzhat lenyúzhat; a putea jupui; enthäuten/abbalgen können. 1668: 1687béli barány is holt meg nro 1. mellyet akkor meg nem nyúzhattunk az medve rá Talavá(n) mind börestol egészen meg őtt [Bucsum AF; MvRKLev.].

megnyúzik lenyúzódik/horzsolódik; a se juli/zdrel; sich abschürfen. 1574: Bor Iánosne vallia mykor hallota volna hogi meg eoltek Az Eotthwes Inast Ment volt latny ... forgatiak nezik az testet ... egy kewes (!) az ora beore Meg Nyuzot volt Mint ha ely esset volna [Kv; TJK III/3. 353].

megnyúzódik lenyúzódik/horzsolódik; a se juli/zdrel; sich abschürfen. 1574: Bor Iánosne vallia mykor hallota volna hogi meg eoltek Az Eotthwes Inast Ment volt latny ... forgatiak nezik az testet ... Az tomporan es vallanak valam Nywzallast, Azt Montak hogi fan hoztak volna ala es azba Nywzodot volna meg az Beore [Kv; TJK III/3. 353].

megnyúzogat rendre megnyúz; a jupui rind pe rind; nach und nach enthäuten/abbalgen. 1828: ollyanokis vaginak köztök hogj ha pénzen nem kapnak^a, a' Nagyságtok és mű Jármas és Fejös szarvas Marháinkat kezdik meg nyuzogatni [Torockó; TLev. 13/3. — ^aMarhát].

megnyúzott lenyúzott; jupuit; abgehäutet/gebalgt. 1598: Kozma Gieorgy kereszturi ... vallya ... az meli ember az túlkot megh nyúzza az adoth az fiamnak ... az megh nyúzott tulok husaba(n) vgmint ket feozetet [Kv; TJK V/1. 212]. 1671: Hogy ha valamely Falukon vagy Városokon kívül száll-meg valaki, és marhája el-vész, tartozzék a' káros Emberrel edgyütt az a' falu vagy Város a' nyomot fel-venni, és ha azon határból a' nyomot ki nem vihetik ... esküdgyék reá a' káros Ember, el-veszett marhájának nyomára vagy meg-nyuzott marhára, így tartozzanak azon helynek lakói a' káros Embert contentalni [CC 87]. 1717: Az Piatra Kübrázinak meg nyuzot lopot ökörmek az árrat az czelnai lakosok fizették meg az Káros(o)k(n)ak [Celna AF; EHA]. 1768: Szolga Biránk Bölöni Peter uram vice Ispány Ur képiiben parantsolta a mű Falunk(na)k Szász szent Lászlónak, hogy az Oláh Rákosi káros oláh Papnak a Controversias határb(an) meg nyuzott ökrit fizessük meg

[Szentlászló TA; JHb XXXVI. 17]. 1775: Tudgyaé a Tanu ... Hogy ... azon már declarált hely azon meg nyuzott Bika árának meg fordittasáért biratik é, a vagy külömben ? [BSz; Ks 25. VI vk]. 1776: azon meg nyuzot bornyut a' patakon által akarván vonni a két patok közé, nehogy tölle más marhák is inficiálodjanak ... másnap reggel pedfg a kuvaszok meg ették [Kiskaján SzD; BK. Molnár István molnár vall.]. 1817: Sepsibaconi Bardócz Sámuelnek megnyüzott és elkárosodott ökréért fizetődött 230 [Bodos Hsz; RSzF 303].

megnyűgöz (lovat) nyűgbe kiköt; a pune cătușe/piedici calului; (Pferd) Fesseln anlegen/binden. 1780: Rekittyán Dráguj Banátusban Kosti Erdőben alattomban meg nyűgözve három lovat tartott egy ideig | reá tanált egy Szürke Lora és egy Fekete kanczára meg nyűgözve [Fintóág H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1831: (A ló) mind mellettem, lábánál fogva meg nyűgezve volt | Virág Lászlónak a Lovát viszsza adván, által vette, s maga is nyűgözte meg [Dés; DLt 332. 6, 17].

megnyűvesül megtelik nyűvel; a se umple de viermi; madig werden. 1633: mo(n)da Felej Gasparne, megh tudgja az záz eb, hogi megh mutato(m) mint niűvesült megh az fazakam [Mv; MvLt 290. 141a].

megobszervál tiszteletben tart; a respecta; in Ehre halten, beehren. 1573: Azonkeppen senkinek eo k. Biro vram vam lewelet Ne aggyon seh Lakonak sem zellyernek, kylēmben hanem Meg Eskwdiek azon hogi Idegen Ember kezebe Nem aggya vele elny, Mert ha kyt kyleomben találnak varos Newewel elny Az Regy vegezes es priuilegiumba meg Irt Bwnitetest meg akaryak eo k. varoswl obseruálny ... Az az feieh Jozagah veztesen Marad erte [Kv; TanJk V/3. 71b]. 1593: köttöm Eö kgiének maghamat hogy ha valaminemw Gondolatimból az en atta(m) leuelet megh ne(m) akarna(m) obseruálny Jn parte uel Jn toto, tehát ezen en leüelemnek Erceüfel Egy vice Jspan es Egy Zolga Biro Zaz f(ori)ntrol Jgazat vehessen [Perecsen Sz; WLt]. 1599: Az Nag Jló Jstenre kenzeritek Mindeneket, mindenek meg Allianak az en Testamentomomo(n) es meg obserualliak, es mindeneknek az mit Testamentomba hatta(m) meg Aggiak az Nag istennek Nag Neueben kerem [Szava K; JHbK XXI/7].

megobszerváltatik tiszteletben tartatik; a fi respectat; in Ehre gehalten/beehrt werden. 1579: Myerthogy kyrallyne Azzony Jdeyeben wgya(n) megh wolt paranchyolne, hogy az mely Jozagok az megh holt kendy ferenche woltának arról az tabla teorwe(n)t ne zolgaltathat, mely vsus ez Jdeigh megh obs(er)ualltatot, hadgiuk azerth hogy kegytek affele Causat mostis eleo Ne wegye(n) [SLt Z. 2 fej.l.]. 1634: Mely rendtartas, singulis annis obseruáltassék megh minden Uduarbironak industriaya, forgolodása, es jóságunk jóüedelmének szaporodása [UF I, 337].

megócsárlás becsmérlés; defäimare; Schmähung. 1560: Az mweknek megh olcharlasarol. Es egy Mastol ualo el hytegetescrowl ... Art 21 [Kv; ÖCART.].

megócsárol becsmérel; a defäima, a vorbi de rău; schmähen, schimpfen. 1561: Walamely mester mas mesteknek myet hizelkedeseuel wag' aiandekozasawal maga-

nak zerzi a uag' el hfeti fel gira eswsten maraddion. Zynye azonkeppen az is az ki az mas ember az az mester miwet meg olcharollya [Kv; ÖCART.].

megócskult elhasználódott/silányult; uzat, degradat; verbraucht, sich verschlechtert. 1829: A Csűr Ez ágasokra épült boronafa oldalu, már meg otskult Sendely fedel alatt lévő épület [Kv; Ks 73/55].

megodvasított odvassá tett; care a fost găurit/scobit/găunosit; hohl gemacht. 1746/1831: egy égéssel meg udvasított Cserefára vágatván a' Keresztet [Szentdemeter U; Told. 38].

megodvasodik odvassá válik, elkorhad; a putrezi; hohl werden, vermorschen. 1822: 1. 4 Fűszfa az Eklésija Tava körül meg Udvasadván el Licitáltatatt [Mezőbergenye MT; MvRLt]. 1824: 4. Fűszfa meg Udvasadván, el szárodatt [uo.; i. h.].

megodvasodott korhadt; putrezi; morsch geworden. 1688/1789: A Görgény vára alatt való Ónságok udvarházára nylik egy megavult párkányos kapu ... kapubálványai régi, megodvasodott tölgyfából valók [Görgénysztrime MT; ETF 108. 15]. 1769/1802: Buda Juonnez ... egy felett (!) Udvasotska nagy bük fában mutatott régi kereszt formát más árokban egy meg Udvasodott Birkában mutatva ugyan régi keresztet [Torda; TJkT III. 19].

megokulál megszemlél; a examina (cu atenție), a inspecta; besichtigen/schauen/augenscheinigen. 1588: Az Zamossan mely gatlast chinaltanak, holnap vtan Aztis eo kgmek varosul megh Akariak oculalnj [Kv; TanJk I/1. 66]. 1590: Zollottak a' fejerdi peres hatar feleol, vezetek hogy azt a' feoldet meg oculalliak [Kv; i. h. 150]. 1592: Az koniha dolga feleol igi Zoltanak eo kegme, hogi az konihanak alkolmatos heliet eleozor megh oculalliak [Kv; i. h. 174]. 1605: Thorda útza(n) ... Örög Sütő hazat akarna Biro W epitenj ... az öt fertalba(n) valo Capitanok tizen ... oda mennyenek és meg oculalalyak azt a' heltt [Kv; i. h. 507]. 1620: oda kj diligenter megh oculalwan, az Ispotalj hazat io modgjával valo fel epitesereöl es minden modgiarol tractáliának, vgy hogy epittessen megh, towab ne Allio(n) puztan [Kv; i. h. II/1. 231]. 1757: adgjan a' szék minekünk mindkét félne(k) Oculatorokat kikk(e)k had mutassuk meg az mi igasságunkat, egjszersmind had járják meg mindkét Banyát es ottan mind az ő kigjelmek vizet, mind an(n)ak uttyát had oculálják meg [Torockó; Bosla]. 1803: Deés várossa Fő Hadnagya rendele ki Bennünket ... Basa Daniel ő kegyelme kérésére a végre hogy 4 sertésit meg Betsülők és ... az török Buza föld körül valo Gyepüt is meg oculalnak [Dés; DLt 82/1810].

megokulálás szemrevételezés; examinare, inspectare; Beaugenscheinigung. 1667: My ez Nemes Varostol Valasztatott hűtös Szeölő Merők es Oculatorok ... Nagy Szeőcz Mihaly Vra(m) akarattjabol kj menenk Bekas Patakba(n) ... eo kglnek karainak megh oculalalasa es el igazitasara [Kv; RDL I. 148].

megokuláltat megszemléltet, szemlét tartat; a dispune să fie examinat; beaugenscheinigen lassen. 1629: az Incta akkor mikor az Zeoleot kezben atta az Anak, megh nem

oculaltatta, most sem lehet hogy meg oculallyak [Kv; Tjk VII/3. 167].

megokuláltatik megszemléltetik; a fi examinát (cu atenție), a fi inspectat; beaugenscheinigt werden. 1737: Salánki Jóseff ... Deberke Hidján innen lévő zálogos földének ... Oculatiojára exmittáltatnak^a ... Ezenn alkalmatossággal oculáltassék meg, a két út között, a Deberke partyánn lévő kis Sziget forma földetskeis [Dés; Jk 48/a. — ^aKöv. a fels.].

megolajoz olajjal leönt; a uleia, a turna ulei peste ceva; einölen. 1773: Katso Sara egy fő káposztát fel hívván a' pintzéből fel vagdalá ... egy kis tsuprot hozza bé, s azzal olajat merítte ki vivén azzal a káposztát meg olajaza [Selye/Magyaros MT; BetLt 7 Elizabeta Márton cons. Joannis Varga (66) jb vall.].

megolcsódás meolcsulás; ieftinire; Verbilligung. 1812: A' F. Királyi Guberniumnak azon Rendelése következtül, mellyben porontsoltatik, hogy a' Mester embereket, hogy a' pénznek megszűküléséhez és a' gabonának meg oltsodásához mérsékelve bortsassák alább munkájok bérét [F.rákos U; Falujk 71 Sebe János pap-not. kezével].

megolcsódik meolcsul; a se ieftini; billiger werden. 1599: Vittem ezeket az Vasakat kit az Carolyoktól^a veottem Enniedre, Vittek szazat p(er) d 50 Tokmaltam el attak erte 5 hordo mezet 1 p(er) f 75. hozták hazáig hordaiat p(er) f 5 Jt sem leon mit tennem, alioquin el sem tokmalta(m) uolna, ha az vas vgi meg nem olcsodot uolna hogi attak 100 p(er) f/50 [Kv; Szám. 8/XI. 23. — ^aÉrtsd: a nagykirályiaktól]. 1614: egy maros-köble búza felment vala hat forintra — főképpen Kolozsváratt — ezen 1585 és 1586 esztendőben, de ismét nagy hirtelenséggel ... úgy meolcsódék, hogy három forintra leszálla az ára [BTN² 41–2]. 1653: 1585 esztendőben lőtt nagy drágaság. Egy köből búzát adtak el hat forinton; de nem sokáig tartott, hanem meolcsódott [ETA I, 40 NSz]. 1705: disznókat felesen hajtottanak be^a eladni tizenhat forinton bokrát a félhúsúknak, de még meolcsódik [WIN I, 613. — ^aHavasalföldről]. 1718: ha Ugy meg olcsodot az Abrak, kgdis három Lovára fogja ki adatni [KJ. Rétyi Péter lev. Fogból]. 1796: a Gabona nagyon meg oltsodott [Baca SzD; TSb 24].

megolcsoll kb. olcsónak tart; a considera ieftin; für billig halten. 1593: Margit Azzoni Keomius Esaisne vallia Ez el mult zwretkor Bamffy Cristophnak egi embere hozza valami ablak ramakat hozzánk, es Monda nekem, ezeket az ramakat vram kwldeotte ide be Teolcheres Leorinczel az vr meghezdeodot fel fel garasba talnieraert, de ammint ertiwk meg olchollotta, Azert meg latom oda vizem; ha azert fel fogaggia io, ha nem fogaggia az masikhoz vizem [Kv; Tjk V/1. 321].

megolcsul meolcsóbbodik; a se ieftini; billiger werden. 1748: (Az) ökör meoltsólván, megmásolták az alkalmat [Torda; Borb.].

megold 1. köteléket kibont/leold; a dezlega/desface o legáturá; Band lösen/abbinden. 1639: immar akkor meg

ését volt az kar latok hogi fel bontottak az szekeret az kötelelet megh ottak az ispelitis ki vontak szepen s ugi vettek ki az pozot [Mv; MvLt 291. 86b]. 1640: lattam azt hogi Szilagi Pal es Bese Istvan elejben allanak az Uton az Nadasi Palne Azzoniom emberenek es megh fogua(n) az fogoly Azzonyon az kötelelet es monda boczassa el Kglđ Mathe Ura(m) amazok mendgiarast el eriztek es amazok az kotelet megh oldak az fogoly Azzonyrol [Kv; RLt 1 Halaz Marton (35) vall.].

2. kiold; a desface/dezlega; aufschnüren, ausbinden. 1599: Dabo Leorincz vallja: Vgy hallotta Korchyolias Jstwantol hogi az legent le terdepelve talalta felesége laba keozot gatiat meg odwan [Kv; Tjk VI/1. 371]. 1629: az fogotis ele kereste volt hogi meg czipe az szerszamat mert az Nadragottis megh olta volt Szy Istua(n) [Mv; MvLt 290. 184a]. 1756: mikor épen az ajtot bé nyitottam ... Moldúan Onyát ... látam ülvén hogi Lábra valoja kortza meg oldva le fityeg vala [Galac BN; WLt Mart. Takás (36) jb vall.]. 1772: Standár Firer Uram ... monda, had el mert egy kor egy Aszszony más házhoz keritvén fingemet Daniel Antal Julit szinte meg tekerém, nem sok hiza vala, mert már kardomat Gatyámat meg oldván ... szinte az actusra mentem, de eszembe juta hogy hozzája igen sokan járnak, ne talam tán viselősen találjam meg szeplősiteni [Dés; DLt 321. 70b Adalbertus Török (26) ns vall.]. 1823: Nms Csemátorni Sámuel Uram a szegény boldogtalan léánt le nyomta az ágyba, s a Nadrága meg volt odva, erőszakot akart tenni, de hogy én oda érkéztem végben nem vihette [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/827-ben Muntján Paraszti (60) bábaasszony vall.].

Sz. 1811: A' Gordius bogját bottal kell meg-ódni [ÁrÉ 84].

3. elold; a dezlega (de ...); abbinden. 1796: egykoron az én Törökbuzámat is meg evén a Marhájak az Udvaramrol meg odták el hajtatnak s málgis karb(an) maradtam [Fodorháza K; RLt].

megoldaltathat oldalból megtámadtathat; a putea ordona să fie flancat/atacat dintr-o parte; von der Seite angreifen lassen können. 1662: Gaudi András ... addig is, míg a gyalogság érkeznék, hogy őket^a a bokrok között közelebbről megoldaltathatná, a vele levő dragonyok közül vagy tizenhatot gyalog szállított vala [SKr 412. — ^aA törököket].

megoldás kioldás; dezlegare; Aufschnüren. 1681: Retyi Matthe Ura(m), az Sz: ministeriu(m) ellen sok izbeli motskos maga viselese; cselekedese előttünk titokban ne(m) léven többi között Árpastoi Partialis Gyűlésűnk idejen paraznasagra mind(en) szemermetesseg nélkül nemzö testenek gatyája meg oldásával ki vetese [SzJk 152].

megoldik kioldódik; a se dezlega; sich lösen. 1737: Moldvai Todor ugj jött haza hogi még annyi ideje sem volt nékie az uton hogi az bortsorat fel köthesse az mikor meg oldott, hanem az kezib(en) kellet haza hozni [Sövényfva KK; MbK VI. 4].

megoldoz kiold; a dezlega; losbinden. 1705: amely három legény az úr szolgái közül elszöktének volt, egyikét Szelendeknél elfogták és ide béhozták. A többi elszaladt ... a német azt mondja, hogy elaludtanak és úgy oldozták meg a kezeket és úgy szöktének el [WIN I, 554].

megolt¹ 1. elolt; a stinge; (aus)löschen. 1573: Kowach Istvan Azt vallia hogy talalt volt az vton az Maiorok keozet az porban egeo ganet ... eo oltotta meg [Kv; TJK III/3. 189]. 1593: gerthya 5 d miel hogy egez eczaka meg nem oltotak f — d 5 [Kv; Szám. 5/XXI. 18–9]. 1617: Mjerth oltihod megh az Gergyat [HSzj gyertya al.]. 1633: Üte az mennykő be a templomon való nagyobbik toronyba Torda utca felől, az hun meg is gyúlt vala, de hamar megolták [Kv; KvE 165 SB]. 1697: azon szának az tűzőköt meg nem oltották az tűz el harapozván ... azon tűz miatt való kár következeset az Faluis fel Zendülven ugy küldötte Biráját elejikke hogj áljanak meg segetsek meg oltani tűzőket [K; Ks 90 vk]. 1723: Az Avar égetés ... interdicaltatik, úgy hogj a' hol afféle tűz támad, és az falu idején megh nem oltja, vagj az olyan gyűtogatót ki nem adja, f. 40 büntetessék [K; Told. 2]. 1733: hallottam ... az szolgámtól hogj a Tűz azon p(rac)memorált szénáig el harapodzott vólt de a szénánál meg oltották [Árapatak Hsz; BLt 7 Joannes Bibó (29) jb vall.]. 1811: Ki ment é az egész Falu, hogj a' Tűzet meg oltásák, vagy nem ? [Kv; JHb 5. 3/3 vk].

2. kiolt; a stinge; verlöschen, ausmachen. 1736: égett-bort töltvén tálban, azt megmézelték, egy vagy két fűgét vagy egynehány szem malosaszólót tettek köziben, meggyújtották az égettort s úgy keverték az tálban kalánnal, azután megoltván az tűzet, azt itták [MetTr 321].

3. kementse tűzét elfojtja/oltja; a stinge focul din cuptor; Feuer im Ofen löschen. 1570: az tegla Igeteowel Zóltam Mostan Jgetetth egy kemenchewel kjth Megys óltóth, Zeredara kj szedhetj [Nagysajó BN; BesztLt 65 Chywy Lukach Sajoy vdarbyro Casparus szwch beszti b්රóhoz]. 1571: Jo arany festek Mwhöz valo. Vegy grispan loth 1, galichküet loth 1, saletromot loth 1, zalamiakot loth 1/2. Chak Meg kel kenny vele az Mwuet es vgy kel fel egetny es Meg oltany [Nsz; MKsz 1896. 356].

4. (meszet) olt; a stinge (var); (ab)löschen. 1585: ket Embernek akik a meszet megh oltotak es wiszet hordotak attunk f 0 d 14 | wett wolt Bachy Peter vram ... egy zeker meszet ... egy legenek a ki megh oltota es megh kewerte, attunk f 0 d. 5 [Kv; Szám. 3/XXIX. 33–4]. 1600: Hogy az mesz vermeket megh astak es megh tisztítottak, vizet mertenek, es megh oltottak fizettwnk d 48 [Kv; i. h. 9/IX. 33]. 1625: veőttem ... haro(m) szeker meszett, monostor kapuba oltottuk megh [Kv; i. h. 16/XXXIV. 247]. 1655: az lffiu Mesterek az meszet megh Oltottak [Kv; SzCLEv.]. 1792: A folti erdőn éppen most ég két méz kementze a Ludesdi Ház építésére, meg tekintetem a Mész kementzékis, s reménlem, hogy a jövő héten megis oltjuk Ludesden [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1843: a' Házhoz mint egy három vékányi oltatlan meszet meg oltva 2 Rft [Nagyfal AF; DobLEV. V/1243 Dobolyi Bálint kezével].

5. átv megszüntet, elfojt; a inābūsi; beheben, unterdrücken. 1581: Mint hogy eő kegmek faradoznak varosswl, az fwtolgo taplot megh oltany, keryk eő kegmek Biro vramat is hogy az kozonseges bekesseget gondolwan legien kegis Indulattal minde(n) dologba, es az haboru-nak le zalitassaba ... segichyseggetis legie(n) [Kv; TanJk V/3. 240b]. 1676: Ubrisi uram elégséges képpen informálta Kegyelmedet az dolgokról ... De bizony édes Komám uram az előtűnk álló tűzet kell elsőben megoltanunk [TML VII, 203 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. 1710: a szegény lutheránusokat kegyetlenül üldözik vala ... edictumot adván ki a király mindenütt Magyarországon ...

Ezt az igazvallás-égető tüzet az igaz fteletű Isten a püspökök, urak vérével oltá meg^a [CsH 65–6. — ^aA mohácsi ütközetben]. 1764: Jövén a' Venerabile Consistorium eleiben Kolosvari Civisnek Szétseni Josefnek és Feleségének Vajna Borbárának Házassági Causájok, igyekeztük ugyan a' köztök való szörnyű gyűlölséget és hidegséget meg oltani, és a' tsendes Házassági Életre mind a' két félt réa ven(n)i [Kv; SRE 209].

megolt² (gyümölcsfát más fáról származó hajtással) nemesít; a altoi; pfpopen. 1625: en oltotta(m) megh az uad fiatalokat az megh irt kertben, es sok touis kozul kj tiztitotta(m) [UzsT 64a].

megoltalmaz 1. (bántástól/veszelemtől) megóv/ment; a apāra/ocroti; beschützen. 1578: Az Kys falwdy tohoz, ky immar kez, yol hozza lasson ... az gattiat, hogi az vyz iobba(n) megh ne szaggassa megh otalmazza, kertelessel s teöltessel miwel [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E—136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kovachoczuy ut. Mathias Niary gond-höz]. 1580: Vegeztek ezis, 1580: Vegeztek ezis minden wdöbe elég hust vagyanak Az Mezarosok nap estigh ha penigh az Gywleseknek es egjeb sokasagnak It lete teobbet kewanna Akor tartozzanak Az zek zamat megh teobbyteny es fogiatkozasul Az varast megh otalmazny [Kv; TanJk V/3. 222a]. 1602: En hattam vala itt Colosuaroitt harom helyen le tewén marhamat, Egyket az Ouarban Segesuari Balintnéal avagy Timar Balintnéal, kit mikor ott hattam nagy ayanlassal fogatta hogj megh eorizj es megh otalmazza [Kv; RDL I. 73]. 1625: Biro Vram eő kglme hajasabol Attam az Bamasiboknak, hogj az scena fwben az Twzert oltottak, es az varos szenajatis megh otalmaztak ... d 36 [Kv; Szám. 16/XXXIV. 243]. 1644: (A fejszével) bizony halalba vagot hozza megis eőli vala, ha megh nem otalmaznak vala [Mv; MvLt 291. 419a]. 1716: Pëátra Szaka nevű Bánya ... ki njtva volt mikor Pap Mihály Kurucz Hadnagy korában erőszakkal belé tövé magát ... és ezzel el is luctalván a Falut hogj eő kurucz Hadnagy és hol mi bajtol meg otalmazza a falut [Nagyalmás H; BK ad nro 184 Tirzu Paskuly (42) jb vall.]. 1781: Gutí Krisztina Aszszony épülettye közel lévén a' szőlőkhöz, az ottan lakó Pakulárnak kutyaitól, ketséltől, még tsak Tyukjaitól is, a' szőlőket meg otalmazni, nem lehetett volna [Percsen Sz; IB. Joannes Csordas (52) zs vall.].

Szk: Isten otalmazza/otalmazzon meg. XVI. sz. köz.: En Barabassy Farkas ... ezt a lewelet anak Byzonasagara atam ... hogy kytol Jsten megj otalmazoz ha ... tórtneke magu(n)k zakata tahat Jozagu(n)k egj mazra zalyon [Héderfája KK; BfN VI. 125/126]. 1603: Immaron Vram my az my feleynkel chak azon gondolkodunk hogy Kedtek-kettis az Vr Jsten tarcza es otalmazza megh es sok wezedelmes Jdeöbe [Dés; BesztLt 65 Th. Szabo dési bíró G. Frank beszti esküdt polgárhoz]. 1618: En nagi Janos ... Egesz eiletem fottaigh, sem maga(na)k suki Benedek vrnak mind feleségének es maradekinak neűek alól el ne(m) szököm hanem w kegyelmeket szolgalom kitwl Isten meg otalmazoz ha valami bodulas wdö lennejs w kegnek neuck ala visza löuők [Botháza K; SLt Y. 33].

Sz. 1705: Amidőn még mindenek az elsőkött Bethlen Elekről beszélgetének és az egyetmását öszveszedette volna az asszony nagy siralommal siránkozván, mint nevelte fel gyermekéből és mely csfnján tartotta valamint a

maga gyermekit, és a fűvő szétől is megoltalmazta [WIN I, 557–8].

2. (vkinek/vminek a birtoklásában mások ellen szavatosként) megvéd vkit; a apára/proteja pe cineva (in posesiunea unor bunuri prin asumare de garanție); jn (im Besitz js/eines Gutes gegen andere als Gewährsmann) beschützen. 1557: en az twttam hogy thy k. kel barathsagoth myeltem en mindenek felwl feleltem hogy thy k keth megh otalmazom benne^a [Apanagyfalu SzD; BesztLt 70. — ^aAz eladott jószágban]. 1573: Penteken Zent Vid Nap vtan Az biro es Thanach eleot Bornemyzza Gergel azt Mongia hogi eo az kertet ... Bwdy Tamasnak atta arron, Azert ha az Arrat Rea kely keoltenyes de meg akarya oltalmazny benne Mindenek ellen Törwennyel [Kv; TJK III/3. 234]. 1585: Zeoch Peter ... Vallia ... Hozzw Marton Az eo Attiay hazokba(n) valo Rezt Aggya harom zaz frtér chereywl Olaios Górgnek s megis oltalmazza benne [Kv; TJK IV/1. 413]. 1603: Tudom eztis hogi vasarhelt megh tartoztata Komis Miklos azt a' Rigo Andrástól veoth loiat teoruenire, Teoreok Istuan az teorueni keozbe be mene Rigo Andrashoz hogi ki hia, es eotet a' lo feleol megh mencze, enis oth valek mikor hia uala Teoreok Istuan Rigo Andrast, Rigo Andras azt fogada, hogi mind az legenniel eggw az kiteol eo az louat veotte ki jeo es Komis Miklos ellen teorueni szerint megh oltalmazza [UstZ 17/72]. 1608: ha ... Valakj eo keglmit Moricz Janosne Azzonimat, Vagj ... Eoreokeos successorit ... akar mj modon keresné es haborgatna ... annak^a Eoreokeos vrasagaban niugolmaban mindenek ellen megh otalmazom [Dés; DLt 300. — ^aHáznak]. 1682: Euictiot vészek magamra es maradekimra hogi ... Polyk vr(ama)t eo kgl eo kglme posteritassit successorit ... azon két fem (!) meg nevezet Jobbagyok(na)k bírásáb(an) meg oltalmazom, maradekimis hasonlokeppe(n) megoltalmazzák az fem meg irt Conditio szerint [Kv; RDL I. 159]. 1731: az ő kigyelme posteritassit minden legitimus impetitorok ellen meg oltalmazom az le irt földnek örökes biradalmáb(an) [Mezősámsond MT; Berz. 5. 42. S. 53]. 1793/1806: meg oltalmazam, és azon Jóság biradalmában meg tartom [Ecsellő AF; Kath.]. 1845: euictiot is vállalja Berci István Uram magára hogy azon Vas János Uramnak által adott kis Jussotskában Vas János Uramot meg tartsa és oltalmazza mfneden háborgatok ellen [Bözöd U; Borb. II Bözödi Székely István székely ns vall.].

Szk: *magasaját/tulajdon fáradságán/fáradságával* ~. 1620: magokra Euictiot veon, hogy ha valaki legitimus Impedjtor Molnar Lazlonet Katalin azzont, auagj ... posteritassit az denotalt haznak dominiumaban megh haboritana, tehat ... ta(rtoz)zanak tulaydo(n) az magok keolczegwkeo(n) es faratsaga(n) megh oltalmazny [DLev. 4. XXX-VII]. 1623: mindenek ellen Euictiotis veonek magokra Zechi Istua(n) es Zeczi Gergelj Vramek, hogy ha ... valakj Anna azzont ... megh haboritana, hogy tartozzanak eo kemek saját faratsagokon es keoltségeken megh oltalmaznj [Kv; RDL I. 120 J. Eppel kezével] | abban az Ziluas kertnek es zantoföldek(ne)k dominiumjaban maga saiat kelegeucl (!) es faratsagauall minden teoruenj szerent valo haborgatok ellen megh oltalmazzak [Meggyesfva MT; DLev. 1. II. 32]. 1749: Euictiot vállalván mind magára Korda Susanna Asszony, mind ... Leannyira, hogy Kabos Ferencz Uramat és Successorit, a Tamásfalvi Portionak birodalmában minden legitimus impetitorok ellen tulajdon magok költségekkel és fáradságokkal meg mentik és oltalmazzák [Kv; Borb. II] * *magasaját/tulajdon költségen/költségével* ~. 1585: tulajdon kolchezen tartozzek Dechey Mihaljt megj oltalmaznj ez megj nevezet feoldeknek birodalmokba minden teoruin zerint bantok Ellen [M.csesztve AF; Told. 27]. 1593: valaki Eö kgiet: az En attiam fiay közwl aűagy successori közwl auagy Eö k. Giermekit törüiny Zerent haborgatna, tehatth tulajdon költséghem(m)el es faratsaghommal megh oltalmazom ha pedegh ne(m) otalmazhatna(m) tartozza(m) hasonlot Erette adno(m) [Perecsen Sz; WLt]. 1594: erre is igiertem magamat, ha Eo kigelmet ualaki ezben az en töllem neki kötöt Jozagiban megh haboritana, tehat enf (!), magam költségen tartozzam Eo kigelmet megh oltalmaznom [Féjér K; Ks 14 XLV. 13]. 1624: Haranglabi Ferencz Vram Generaliter minden törüenyel haborgatok ellen oly euictiot ueön fel, hogy az migh eo áll, ebben az dologban Zalanczy Istuan vramat, s feleseget Ez megh neuzelet Porcioban ... megh oltalmazza a maga Saiat keolczegen [Mihályfva NK; JHb XXIII/6] * *magat/tulajdon munkájával* ~. 1572: Vysseleny Myklost es az ew maradekty, az meg mondot Septerbeli Rezewknnek Az feleben minden peres patuarosok, ellen, tulaidon keoltszegwnkel es munkankal meg akarywk oltalmazny [Szászssombor SzD; Ksl. 1623: Ezben penig az Chyere dolgaba(n) mindenik fel Euictiot uön magara minde(n) thörüeny szerent ualo haborgatok ellen, hogi magok koltségekkel, munkaiokkal meg oltalmazzak az meg irt rez Jozagoknak Vrasagaba(n) egy mast [Besenyő KK; DobLev. 1/5].

3. vkit jogaiban/jogállapotában/hitében megvédelmez; a ocroti pe cineva in drepturile sale/in credința sa; jn in seinem Recht/Rechtszustand/Glauben beschützen. 1568: az Thorday gwlysen mastan w felsyge el vygezte hogy az ispanok el Jaryak megh czyrkalyak az nyptet ha kyt ky adnak Nekyk nem Zabad meg fogniok sem fel akasztany hanem az Wranak aggyak irua az Wrra Bwntesse az articulusnak Tartassa zerynt. Azyrt kyrelek mint Barathymath hogy ne haborgasatok mert en az en zolgamat mynd ioba-gyauall egyetemben megh akaro(m) oltalmazny [Fog; BesztLt 57 Casp. Beokeos supremus Consiliarius Regie Maiest(a)t(is) a beszt-i tanácshoz]. 1583: Kerikis eo kgmek Biro vramat hog ez valasztot Zemelieket Nemely engedetlenek ellen megis oltalmazza, ha kewanatik, az vegezesnek ereyeben valo megh maradasaert, es eöreokeossegeyert [Kv; TanJk V/3. 276a]. 1600: fogadiuk hogy az eo kegyelmek zabadsagát minden megh meg tartiuk és megtartatiuk, s megis oltalmazuk mindenek ellen [SzO IV, 141. — ^aAz asz-i székeleyekét]. 1631: illien conditiona hagyom az fellüül idzet ioszaghimot, hogi az szegenseghet ne haborgassak, se semmi practextus alat mas vallasra ne kenzeritsek, hanem inkab eökök mindenek ellen megh tartani és megh oltalmazni tartozzanak [Nagyteremi KK; JHb XXI/1. 7]. 1636: Alázatosan könyörgök Ngodnak, mint kegyelmes Uramnak, fejedelmi kegyelmességéből méltóztassék Ngod parancsolni, hogy oltalmazzanak meg az tisztek Lazar Istuan uram ellen, ne nyomssék csak így nagy méltatlan igasságom le [LLt Ditrat Balykó Balázs kérése a fej-hez erőszakkal való jobbággyá-tétele elleni tiltakozása ügyében]. 1677: A' Székely Darabantságot, vagy egyéb köz rendet, ha a' Főrend nyomorgatná, és törvéntelen háborgatná, nem lévén elégséges maga oltalmazására requirálják a' Fő Tiszteket, kik tartozzanak assistalni, meg-oltalmazni, és törvény szerint meg-is büntetni az ollyanokat [AC 149].

4. vkinek a jogigénye/keresete ellen megvéd/védelmaz; a apára pe cineva impotriva pretențiilor cuiva; gegen js Rechtstitel/klage beschützen. 1548: Ezyonom Aniam, Zwch Thamasnak wettet volt zalagon Egy Arranas Barsont Nigy forintirih Azirt, Az Ew fyatul Zuch Lenartul, En Meg váltottam. Es Ez En Lewelemeth Adom Menedekul, Neky, hogy ha valaky Ewtet keresne Irthe tahat En Minde nek ellen Meg oltalmazom [Somkerék SzD; BesztLl 64 Erdelyi Bertalan elismervénye]. 1656: azt igirte hwttel, hogy Czepreghy ur(am) elle(n) még oltalmaz, ugy annyera hogy csak egy penzt sem fizetek Czepregy ur(amna)k [Kv; Caritr II. 905 St. Razmany Senior alias Ada(m) (41) vall.]. 1702/1780: Tompaházán lako Gyáni János Uram Vállalván Evictiot magára, és két ágon lévő maradékjait, hogy tartozzék meg oltalmazni minden impetitorok ellen említett Urat, Aszszont és két ágon lévő maradékjokat [Marossztkirály AF; DobLev. I/58]. 1724: Kis Kajonb(an) lako Pajkos Vaszinak lótt volna valami attyok fia, Sz. Margitan és ótt valami rosz dologb(a) elegyitete volna magat onnet Sz. Margitarul jött ide Kis Kaj(onba) s itt ... szallott az Toth Mihály nemes ember földire, Szolgabiro lévén akkor Toth Mihály ur(am) arra valo nézve vont magát oda gondolván aszt, hogy mint Szolga biro meg oltalmazza [Dögmész SzD; BK. Kótucz Péter (60) vall.]. 1754: mint két részről Evictiot is vállalának magakra, es Posteritássokra hogy edgyik az másikát minden Legitimus Impetitorok ellen meg oltalmazzák [Sövényfva KK; MbK VIII. 16].

5. (ellenségtől) megvédelmaz; a apára (de inamic); (gegen den Feind) beschützen. 1619: Erdély és Magyarország szultán Szulimánnak régi frigyes országa volt ... látván ... miattatok való romlását és fogyatkozását, minket megtalált, hogy tiellenetek mególtalmaznók [BTN² 352]. 1653: Bástá ... a várát is meglőteté és megvéve. Az előtt is bolygatták vala, de egy Szilvási János volt benne pap püspök — az megoltalmazta volt akkor [ETA I, 66 NSz]. 1658: Rákóczi azt izené: „hogy a fejedelemséget nem engedi senkinek ... és az országot is meg akarja oltalmazni [i. h. 166 NSz]. 1662: az országot népét mindannyi hadakozása alatt is olly dicséretesen megoltalmazta vala^a [SKr 125. — Bethlen Gábor]. 1710: Most jó békességben van az erdélyi fejedelem, üljön vesztig, mikor senki sem bántja; ha valakitől bántódása leszen, hatalmas császár kész mindenkor megoltalmazni [CsH 109. — 1674-re von. feljegyzés].

6. (ellenszolgáltatás/jobbágyul kötés fejében katonaságtól/haláltól/súlyos büntetéstől) megment/vált; a salva/scäpa (pe cineva de la serviciul militar/moarte/pedeapsă); (gegen Gegenleistung/Fronpflicht von dem Militärdienst/Tod/der schweren Strafe) retten/ablösen. 1583: No vgi-mond the leany Ilona Ne felj semmit en theneked gratiat hozok ... Azert Me(n)te(m) vala mostis feyerwarra hog meg oltalmazalak is ym Nalla(m) Az gratia, Zabadon meg valhad (!) azt Nam teobbenis vallottanak hamissan [Kv; TjK IV/1. 147]. 1602: Ennekem mondotta fodor marton hogy Tatar miklostol 7 forinton wötte volt ezt az peres Eörökeget, aztis tudom hogi wagion annak Immar 3. Eziendje hogi czienker Jstuan bekessegessen Birta, azt a peres örökseget az zenaftw földet segetötte orotnj fodor martonnak falw földéből, Tudom hogi haborgatak az zol-galateri, megis fogtak wala fodor martont, oztan boldisar gerebek oltalmaztak meg öket zolga zabadosagul [UszT 17/37 Farkas maté Zent Abranj drabant (60) vall.]. 1605: keotek magokat eoreok Jobagyl ... ugy hogy w kmekis

hadakozastol es minden zedesteol vedesteol meg oltalmaz-zak es gongyokat viselleyk [Vécke U; BálLl 61]. 1608: Endes Giorgiot tudom hogi feie keoteot iobbagia uala Becz Imrehnek mert eo oltalmazta megh az halaltol az bekas hadaba [BLt 3 Mich. Marton nob. de Zent Simon^a (75) vall. — ^aCs]. 1622: Hogy az Bekes hadabol haza Jeötték uala, az Szent Jmrehj Georgj Andras Hozank Jeöve engemet s Fwsteos Miklost el hiua Beczj Jmrehhez. ott monda Beczj Jmrehnek Edes Vram az magam reze(m) éoreökseget czjatozegibe(n) kgnek adom ... azt azert ada Beczj Jmrehnek hogi megh oltalmazta hogi az orrat el ne messsek, Azt monda Beczj Jmrehis hogi azt neke(m) azrol adod hogi az szentegyhazban, kj uöm az ostrangot az ajakadbol hogi az orrodot el ne messsek [BLt 3 St. Fwsteos de Chiatozegh^a (77) ppix vall. — ^aCs].

7. fenn/megtart; a mentine; aufrechterhalten, bewahren. 1677: A' két Oláh országgal-is a jo szomszedságot meg-óltalmazza ő Naga^a [AC 21. — ^aBáthori Gábor].

8. (vminek a teljesítésétől) megóv/ment; a scuti (pe cineva de ceva); (vor der Ausübung einer Sache) beschützen/retten. 1602: (A szénát) az varas zekery hordgyak, ki-beol az szaz ember se legye(n) wres akinek zekeri vagion, de biro Vram az szaz embert az postasagtol megh kemellye es oltalmazza [Kv; TanJk I/1. 417]. 1619: Értem Nagyságod jámbor szolgáitól, mely difficultásnak tartja Nagyságod az kapucsiákra való költséget. Én most is meg-óltalmaztam Nagyságodot abbeli költségtől [BTN² 219].

9. tisztaságát/tisztségét (törvénytől/törvény szerint) ~za becsültét (törvény előtt) megvédi; a-și apăra cinstea (in fața legii); seine/ihre Ehre (vor dem Gericht gesetz-mäßig) schützen/verteidigen. 1590: myert hogi ... gyalazatoss zokkal illetett, Azt mondgjuk hogy holt dionkon vagion, mert my aszok nem vagiunk asz minek cō szidott, valamyuel zokta Jambor tiztesseget oltalmazni, asz teörüent mys vgj keriwk, keszek vagiunk megh oltalmazni Az my tiztessegwnket [UszT]. 1592: az mywel Jambor azzon szokta tyztesseget teorwenj szerez meg ottalmazni Enecs (!) kezh wagyok ottalmaznom, hogy az eggik sem wagyok, az mynek az én mostoha fiam ... szydalmozot [i. h.]. 1597: Ezert hitam az alperes aszont teoruenyhez hogy sidot zidalmazot kwruazot melyben en artatlan uetellen uagjok ... ualamjuel zokta Jambor az eő tiztasagat meg oltalmaznj enjs ahoz kez uagjok mert en Jambor uagyok [i. h. 12/25]. 1599: en az ne(m) wagyok az mi(nek) zidott, hanem Jambor Azzoni Wagyok Valamyuel zokta Jambor az eő tiztesseget oltalmazni, enis kez wagyok teörüeniel tiztessegemeth megh oltalmazny [i. h. 14/42].

10. kb. megköt; a fixa; (ab)binden. 1574: az tegla so hathatos allatok annera, hogy valamy ezust az aranban wagyon, azt Magokban kyzyak^a. Az on kegig es az veres rez az ezustot, Mellicth az tegla es so ky vont es hozza zitta az aranbol azt Megh tartiak es oltalmazak [Nsz; MKsz 1896. 291. — ^aÉrtsd: kiszfvják].

11. ~za magát a. megóvja magát, óvakodik vmitől; a se păzi/feri de ceva; sich hüten. 1586: megh értettek eo kgmek Vrunknak eo Nganak mind ez eleót s mind mostan lewele Altal ez Varosra valo kgmes gondwieselet, hogy my modon kellessek az deóghécs helyreöl leot emberek-teol Magunkat megh oltalmaznúnk [Kv; TanJk I/1. 31]. 1592: Ilona, Matius Benedekne vallia ... Intenj kezdé Meggiesinet Hagio Andrasne illien zoual vai Anna, Anna, menyzer intettelek en teged, hogi megh oltalmazd magad, Im azt mongiak az leginniel az zenara mentetek fel

es ot haltatok, fekwttetek [Kv; Tjk V/1. 269]. 1600: Keotelwero Thamas Junior ... vallya Azzoniom kezde zidalmazny ... mely zydmaltot egy nehany vtal iterala, es Amellet mondwon hogy megh oltalmazza az kurwa magatt mert bizony ha valahul rea talalok bizony meg vonzom [Kv; Tjk VI/1. 472]. 1632: Meszaros Imreh ... intette Hamar Istuant, hogj megh oltalmazza magát s ne feniegesse Niuzo Girkot [Mv; MvLt 290. 72a]. 1704: Még eddig ugyan megoltalmaztam magamat, hogy pénzt kölcsön Istennek hála nem kértem [WIN I, 268]. — b. megvédi/védelmezi magát; a se apára; sich verteidigen. 1653: A brassaiak ... attól félnek vala, hogy rajtok is el ne teljék az a mi Szeben városán. Emberül meg is tudták magokat oltalmazni [ETA I, 109 NSz].

megoltalmazás 1. megóvás/mentés; pázire; Rettung. 1590: Lukacz Janosnakis ninczien egez nyila ... az Beczczji Janos hazarais ninczie(n) meljben mi nekeonk ado Jobbagiunk vagion es az falu mellet falu hataranak megh oltalmazassara minden szedesben wewesben falu mellet vagion [UszT]. 1605: Azert hittam teörüeniheoz Az Alperest hogy az meg holt Batthiam Berze Mihaly adoth wolt az alperes felesége kezéhez ... Anno 1603 zaz forintoth tartasnak meg oltalmazasnak okaert [i. h. 19/9]. 1710: Kemény János ... Segesvár mellé száll hadaival és valóban spiccen vala Apafi Mihálynak dolga. De a nagy hatalmú Isten akit meg akar tartani, talál könnyen módot annak megoltalmazásában [CsH 51]. 1817: mint hogy betsültem forog fenn ennek meg oltalmazásában, még az utolsó pontra is ki merek állni [Héderfája KK; IB. Útő Bálint tt lev.]. 1847: a falusiak a Varga Katalin megoltalmazására felállottak, s nem engedték, hogy elfogják [VKp 260].

2. megvéde; apárare; Beschützung, Verteidigung. 1574: Kiutánan pedig az meg irt, azzony procatora, hogi mi az mi Elobbi deliberacionkatt, sente(n)cia Levelben Nekye ky Iratnok az eo Jgassaganak meg Oltalmazására [Fejér m.; KCs]. 1592: Janos deak kerte ... hogy mi adnank leuelet az mi Iteletonkrol eo Nekj Jeowendeobe valo Igassaganak meg oltalmazasara [Sziilágycséh; Borb. II]. 1748: mikor azon reambula(t)io végben ment ... meg izentem de Kglđ vilipendalta, és elé nem állott ... a maga Jóságának meg oltalmazására [Torda; TjKt III. 232].

3. (vminek birtoklásában mások ellen szavatós-ként való) megvéde; apárare (a unei persoana in posesiunea unor bunuri); Beschützung (als Gewährsmann in Besitz einer Sache gegen andere). 1839: evictiot vállalok magamra és maradékimra, ezen helyecske mostani s léendő birtokosának minden legitimus impetitorok elleni megoltalmazása aránt [Csekelaka AF; KCsl 16].

4. (ellenségtől való) megvédelmezés; apárare (impotriva inamicului); Verteidigung (gegen den Feind). 1561: Myel hog' az my meg holt eleinknek Birainknak es Polgar tarsainknak io Rendelesebol Az ewtues Cehneky^a mynden hadi zerzomokkal Egy tornyot kel tartaniok ... haborusagnak ideien Az mesterek, annak meg otalma(za)sara^b tartozzanak wigazni [Kv; ÖCART. — ^aAz y betűt a másoláskor áthúzták. ^bA zárójel előtti a betű fölé utólag, más írással, egy z betűt írtak]. 1662: Tatár chámnak Váradhoz való érkezések ... Gaudi által, Isten után, tőlök a város nagyobb részének megoltalmazása [SKr 433 Tartalomjelző fejezetcíméből].

5. vki lelke ismeretének ~a tiszta lelkiismeretének megőrzése; păstrarea curată a conștiinței; Bewahrung des

guten/reinen Gewissens. 1662: Minek okáért hogy a város kerítése is félben volnának, s a város is szakadásra, pártokodásra régen elkészített volna, akik lelkek ismeretének megoltalmazására igyekezének, be a várba hordozkodni nagyon kezdetek vala [SKr 495].

megoltalmazhat 1. (bajtól/veszedelemtől) megóvhat/menthet; a putea salva (de un pericol); (vor Übel/Gefahr) beschützen/retten können. 1572: Rusa Mathe ... Ezt wallá hogy teob Neomeos wraymatys Lattam, kyk az olahokath vyzza vertek hogj ... mynketh tewlok Megh oltalmazhatnanak [Zentelke K; KP]. 1602: hogy az had megh veresének hyre Jeowe egy ewst kalant három bokor kapoczt es negy ewst gywreot Salane maganal tartá, monduan hogy az teste keoreol inkab meg oltalmazhattya [Kv; Tjk VI/1. 601]. 1603: Dedrady Gergely vallya Zabady Istwan az iobik lowat attá Rosas Janos vramnak ... azt az lowat Stenczel Andras vram hazához vittek egy eyel hogy inkab megh oltalmazhassak az Nemetekteol [Kv; i. h. 644]. 1606: Imreh Lukacz ... vgj wte ugj vaga hosza, En mindeniket fogtam megh hogj megh oltalmazhassam eöket [UszT 20/203 Britannus Imreh de Kis Kede pp vall.]. 1672: En mindazonáltal kevés munkával megoltalmazhatom öket [TML VI, 224 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. (vkinek/vminek a birtoklásában mások ellen szavatós-ként) megvéde; a putea apăra/ocroti pe cineva (în posesiunea unor bunuri); (im Besitz js/einer Sache gegen andere als Gewährsmann) beschützen können. 1573: ha teorwennyel valamy rezť vagy az tellyes Jozagot el nyerey Ferencz Vramtul, tartozyk Baky Pal masutt mast anny helyben adny Alard Ferencznek. Vyzontag Alard Ferenczis fel wewen az euictiot, hogy minden peresek ellen Baky Palt az meg newezett neky adott Jozagban tulaydon keolchegewel es faratsagaval meg oltalmazza. Ha pedig meg nem oltalmazhatnaya valamy rezeben, vagy az tellyes Jozagban, meg masutt tartozik annytt neky adny [Msz; SzO IV, 28]. 1579: ha Kemeni Giögrh megh ne(m) oltalmazhatna öket benne, tehát ök az ugian ezen leuelnek ereiuel uizha foglalhassak azokat, az kiket^a mostan Kemeni Giögrhnek uizha ereztettek [Gyerőmonostor K; KCs IV/50. — ^aAz átadott jb-okat]. 1587/1590: ha megh nem oltalmazhatna egyik a masikat, tehát az thook Communisra mennienek le tewen mindenik fél Masiknak keolchyeget [Méhes TA; WassLt]. 1623: Ezben pedig az Chyere dolgaba(n) mindenik fel Euictiot uőn magara minde(n) thőrueny szerent ualo haborgatok ellen, hogj magok koltsegekkel, munkaiokkal meg oltalmazzak az meg irt rez Jozagoknak Vrasagaba(n) egy mast. Ha pedig ualamelik fel azba(n) az egy mas kezött cherelt Jozagban meg ne(m) oltalmazhatna egyik az masikat az Czirebe(n) adott Jozagott eppe(n) uizha foglalhassa [Besenyő KK; DobLev. I/5]. 1630: ha penigle(n) megh ne(m) oltalmazhatnaik ... Tehat eze(n) leuelnek Irepitutorok es haborgatok ellen megh nevezett hazokb(an) egyik az maszikat megh oltalmazza melljett ha valamellj fel megh nem oltalmazna ... minden Törvinj nélkül, arra visza szálljon az kit megh nem oltalmazhattnák [Tővis AF; Törzs]. 1721: Lőrinczfalvi Szel György Feleségével ... adának a Nyárádői és Kereszturi Refor. Ecclésiáge(n)k ... három

darab szántó földeket ... úgy ... hogy a' specificált Megyét minden legitimus Impetitorok ellen meg-oltalmazozzák, hogy ha pediglen meg-nem oltalmazhatnák, mind(en) Törvénybéli remediumokat ki kötvén, taliot tartoznak adni [MMatr. 9a].

3. vkit jogaiban/jogállapotában megvédelmez; a putea apăra pe cineva în drepturile sale; jn in seinem Recht/Rechtsanspruch/klage beschützen können. 1548: Azyonom Aniam Zwch Thamasnak wettet volt zalagon Egy Arranas Barsont Nigy forintirh Azirt, Az Ew fyatul Zuch Lenartul, En Meg váltottam. Es Ez En Lewelemeth Adom Menedekul, Neky, hogy ha valaky Ewtet keresne Irthe tahat En Mindenek ellen Meg otalmazom, Es ha Megh nem oltalmazhatnam tahat valami karth val, Ezen lewel Ereieuel Az Jobagimon Meg vehesse [Somkerék SzD; Beszlt. 64 Erdelyi Bertalan elismervénye].

4. vkinek a jogigénye/keresete ellen megvédehet; a putea apăra pe cineva împotriva pretențiilor cuiva; gegen js Rechtsanspruch/klage beschützen können. 1548: Azyonom Aniam Zwch Thamasnak wettet volt zalagon Egy Arranas Barsont Nigy forintirh Azirt, Az Ew fyatul Zuch Lenartul, En Meg váltottam. Es Ez En Lewelemeth Adom Menedekul, Neky, hogy ha valaky Ewtet keresne Irthe tahat En Mindenek ellen Meg otalmazom, Es ha Megh nem oltalmazhatnam tahat valami karth val, Ezen lewel Ereieuel Az Jobagimon Meg vehesse [Somkerék SzD; Beszlt. 64 Erdelyi Bertalan elismervénye].

5. (várat ellenségtől) megvédelmezhet; a putea apăra (o cetate); (Burg gegen den Feind) verteidigen können. 1605: Ez az zegeny varas penigh nem olyan, ky ereyewel valamely feyedelem ereyet elemenetelemben megh késlellye sem más ereosb rea jeoweo Feyedelem ellen megh otalmazhassa, awagy megath ellenzésekppen eleyben vetesse [Kv; TanJk I/1. 504]. 1662: soha a várost, a lovasnak kevés volta miatt ... meg nem oltalmazhatják vala [SKr 448]. 1710: A francia tábor frustálódván, elszáll onnan, és Tomácum város mellett erős hármás sáncban veri magát, hogy akár csak azt oltalmazhassa meg [CsH 422. — 1709-re von. feljegyzés].

6. (ellenszolgáltatás fejében katonaságtól) megmenthet/válthat; a putea face/rezolvea să fie scutit de serviciul militar (în schimb unor contraservicii); (gegen Gegenleistung von dem Militärdienst) retten/ablösen/freikaufen können. 1765: Nem tudom mikor állott Bérességre Borsai vramhoz azon Legény, de ... az Apja ... tsak azért adta szolgáltni, hogy ebben a sok háborgó időben katonának ne vigyék ... Borsai uram ... Szolga Biroi hivatalt viselvén meg oltalmazhattya [Szépkényerúsztmárton SzD; Eszt-Mk Vall. 35].

7. kb. megakadályozhat; a putea păzi/feri de ceva; verhindern können. 1843: Erre a falu közönsége azt határozta, hogy menjünk ki többen, s kérjük meg az erdőgomyikokat, hogy oda erdőmagot ne vessenek, mert mi marháinkat azon vetésre való bejárástól meg nem oltalmazhatjuk, hacsak a bévetett hely bé nem fog keríteni [VKp 118].

8. ~ja magát a. megóvhatja/mentheti magát, megmenekedhetik; a se putea păzi/feri; sich schützen/hüten/retten können. 1589: Byro vramal Mentem, Az fyw latogatny Jo Bort kellett zerzenem, hogy Az Zunyogoktol Incab, meg oltalmazhatnak eo keglmek magokat [Kv; Szám. 4/VI. 30 Stenzely András sp kezével]. 1590: the fozte Imre Az töb Tarsaidal mégh keörmiekezel Latam hogy Lowam hata(n) magamoth köztetek megh nem otalmazhatom [UszT]. — b. megvédeheti magát; a se putea apăra; sich verteidigen können. 1662: a fejedelem maga is magát a fejedelemségben csak a maga erejével meg nem oltalmazhatná [SKr 527]. 1710: az egész székelység a fejedelem és ország hű-

ségiben lévén, azok ellen a fizetett haddal magát meg nem oltalmazhatja [CsH 118].

megoltalmazható megvédehető/védelmehető; care poate fi apărat; zu schützend/verteidigend. 1710: Komenyicet, a minden emberi erő ellen megoltalmazható nagy fortalitiumot Subicki^a János, lévén akkor kamenyici generális, per proditionem a töröknek feladta volna [CsH 160. — ^aSobieski].

megoltalmaztat megóvat/védelmzettet; a face să fie apărat/protejat/ocrotit; hüten/schützen/verteidigen lassen. 1667: nem kell Kegyelmednek tartani az tolvajoktól, adott Isten ú felsége annyira való módót, hogy talám meg tudom Kegyelmedet oltalmaztatni tőlök [TML IV, 129 Nálácsi István Teleki Mihályhoz]. 1704: azt is ma hallám, hogy a szászsebesiek kiküldvén a papot és a székbírókat a generál eleibe, térdre estenek előtte és sem őket, sem a városiakat nem bántotta, még a szőlőhegyeket is megoltalmaztatta [WIN I, 226].

megoltalmaztathat megóvhat/mentethet; a putea face să fie apărat/protejat/ocrotit; schützen/retten lassen können. 1662: Azon következő éjszaka a jancsárok ... mindent felprédáltak vala, az egy bolton kívül, mellyben a typographia, ahhoz tartozó eszközök és bibliai fényomtatásában való exemplárok valának, mellyet is meg tőlök a vezér nagy nehezen maraszthatott és oltalmaztathatott vala [SKr 619]. 1777: a Nagy Erdő Nevezett alatt Levő, csak mostan nevedekni kezdett erdejét praedaltattyák Pusztitattyák, ugyanynyira: hogy Erdő Pasztora által is, meg nem oltalmaztathatya [Koronka MT; EHA].

megoltalmaztathatás megvédelemezhetetés; posibilitatea de a face să fie apărat; Möglichkeit der Schützung/Verhütung. 1664: az szegény magyar nemzet annyira meg-unatkozott tőlök^a, hogy csak láthatná szabadulásának módját, úgy hogy az romlást távoztathatná, szabadsága maradhatna meg s lehetne megoltalmaztathatása, kész volna tőlök elszakadni [TML III, 189 Szalárdi János Teleki Mihályhoz. — ^aA németektől].

megoltalmaztathatik megvédelemezhetik; a putea fi apărat; verteidigt werden können. 1662: És noha már a vezér hit és oltalomlevele a város^a gondviselőinél volna, mindazáltal hogy még az az égetőknél nyilván nem volna, azonban ha az városra tanálnának ütni és azt meggyújtani, a rettenetes zivatarban a vár is a tűztől soha meg nem oltalmaztathatnék, egyik lovas hadnagynak, Teleki Mihálynak, hogy mindjárt zászlóstul mentül felesebb magával kimenne a török eleibe s a vezér oltalomlevelét neki megmutatná, megparancsolta vala [SKr 548. — ^aVárad].

megoltalmaztatik 1. megóvatik/mentetik; a fi apărat; gehütet/rettet werden. 1580: vezegtek hogy senkit Neotent be ne Irjanak Az varas keonywebe Es a kit be Irnak Iol meg visgallyak michioda Nemzet honnet leot es my dolgos, hogy leowendo vezetelemtlw az varas megh otalmaztassek [Kv; TanJk V/3. 210a]. 1628: hozzam hittel keoteles igaz szeretetek megh hűlesett evelis confirmalta, hagi mas uttal böczölletes ember által megh fogatutua(n) az keze, oltalmaztattam megh hagi kesivel által ne(m) vert [SzJk 31]. 1657: az portáru csausz érke-

zék császár parancsolatjával, hogy supersedeálnánk az némettel hadakozni, megtartván csak az hét vármegyékét Kassával, s abban megoltalmaztatnánk [KemÖn. 268].

2. megőriztetik; a fi pázit; bewahrt/erhalten werden. 1584: eo kgmek varosul ... vegeztek volt hogy ... eo kgme Biro vram tanachawal egie(tem)be talalanak oly mediumokat ... kik keowetkezendeo wdeokbennys meg zeghetetlenewl zemely valogatatsnel kwl meg oltalmaztatnák es tartatnek ereyeben [Kv; TanJk V/3. 279b].

megoltás 1. (tűz) eloltás; stingere (a focului); (Feuer) Löschung. 1571: eo kegek varoswl azon keryk eo keget Byro vramat es az Tanachbely vramait, hagi az Twz Tamadasnak megh oltasara Rendelest eo K. vegeztek vgy mynt loban Twgiak [Kv; TanJk V/3. 38a]. 1657: Éjszakára kelve tüzes gránátokat is bocsátatni kezdék az várban, mely noha nem gyúlaszthata ugyan, mivel vala mesterségek az megoltásra, de nagy rémulést csinála [KemÖn. 198]. 1764: mindnyájan egész igyekezettel voltunk azon Tűznek meg oltásán [Szászkerd K; LLt Fasc. 133]. 1779: láttam hogy a' Szatsvai emberek seregesleg mentek a' harap égés meg oltására [Egerpatak Hsz; HSzJP Bodo András nagyborosnyói (19) prov. vall.]. 1811: Mikor az Egés esett tétetett é hir Czoldra a' Faluba(n) Harang fere verés, és Lárma kiáltás által, hogy a' Tűznek meg oltására mennyenek ki? [Kv; JHb 5. 3/3 vk.] | Czáp Alexa vette észre hamarabb a' Tűzött ... De sem Harang fere verés, sem Tolvaj kiáltás által Lárma nem tétetett, annyival is inkább Falusi Biroi közben jövetel által az Tűz meg oltására ki nem szállítottunk [Cold K; i. h. Idősb Stéfán Szimion (60) col. vall.].

2. (mész) oltás; stingere (a varului); Ablöschen. 1625: Taligas Andrassal, az ket zseker mesznek meg oltasara hozatta(m) 12 hordo vizet [Kv; Szám. 16/XXX. 17].

3. árv lecsillapítás; calmare, potolire, liniştire; Besänftigung. 1662: e százszebesi boldogtalan gyűlésnek is vége lévén, azolta a szegény haza tűzésnek tovább való megemésztő lobogására, mintsem annak megoltására való dolgok kovácsoltatván, a fejedelem, Rákóczi György ellen való súlyos articulások írásával, levelének el nem vételével olly nagy haragra ingerletetett vala, hogy ... azonnal az országot kész ellenségének tartja vala [SKr 490].

megoltat 1. (tűzet) eloltat; a pune pe cineva să stingă (focul); (Feuer) löschen lassen. 1720: egy éczaka tűz támadván az ott való falusiakat fel költette ugj ottatta meg a tűzet [Torda; Ks 33 Ród II. 46].

2. (meszet) oltat; a pune pe cineva să stingă (var); ablöschen lassen. 1585: wett wolt Bachy Peter vram ... egy zeker meszet meliet my oltatúk (!) megh [Kv; Szám. 3/XIX. 34]. 1609: egy zeker mezet oltatunk megh az chynteremben hordattunk vizet cöt Altalagal [Kv; i. h. 12b/IV. 109].

megolthat 1. (tűzet) elolthat; a putea să stingă (focul); (Feuer) löschen können. 1600: Nagy Miklos ... vallya Amikor latta az Zilagy Jstwan hazanak giúladasat Akkor vgy volt hogy egy cheber vizzel megh olthattak volna [Kv; TJk VI/1. 452]. 1629: az Keme(n) mellet ment fel elseoben az tűz mint egy süvegniere, es ha a keze jo leot volna megh olthatta volna egy fazek vizzel [Kv; TJk VI/3. 125].

2. árv lecsillapíthat; a putea să calmeze/potolească; besänftigen können. 1678: mind ezekhez képest, noha örömet az országbán lármat nem csinálnánk, mindazonáltal magunk becsületes híveinek életekre s az ország megmaradására is akarván vigyázni, ha különben ezt a tüzet meg nem olthatjuk, kételenfttetünk természet szerint való szelidségünk ellen is más mediumokat keresni annak lecsendesítésére [TML VIII. 14 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: Hogy Rabutin, énnékem akár nem hitt, akár személyemet gyűlölte, akár magát a dolgot contemnálta, akár Erdély rebelliójáról gyanakodott: addig őrzé Barcát, elveszté a császártól Magyarországot s Erdélyt; mert bizony azt a tüzet még szikrájában megolthatta volna [BÖn. 938].

megolthatik lecsillapíthatatik; a putea fi calmat/potolit; besänftigt werden können. 1665: Hiszem Istent, csak tovább az oldaltanácsok, sibongások ne tartson s mérgek is olthassék meg [TML III, 384 Teleki Mihály Bánfi Zsigmondhoz].

megolvad 1. szilárd anyag hőtől cseppfolyóssá válik; a se topi; schmelzen. 1558: Meg töldod az tegelth es tapazd be Jol ... agy onekye elqzor lassu twzeth, annak vtanna Nagiobich meg, hogy az allath meg oluagion | tegy az serpenyoben anny Jo tartarom olayth es had az kettőth^a Igy Meg olvadny es ozue Miskualny ugy, Minth keeth orayg [Nsz; MKsz 1896. 284, 286. — ^aA keveréket és az olajat]. 1560: Az twznek Mogjarol. Mindenha egy arant kel a twznek eggny, es Ne legyen Igen Nagy, hogy az arany Meg ne oluagyon az cement porban [Nsz; i. h. 350].

2. (fagyott szőlő) felenged; a se dezgheťa, a se muia (la căldură); (gefrorene Trauben) auftauen. 1671: délig olyan az szőlő, mint a csont, úgy fagy meg, délután ha megolvad, úgy szedhetnek [TML V, 638 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megolvadott 1. cseppfolyóssá vált (arany); (aur) topit; (Gold) geschmolzen. 1558 k.: Az ozue giwtōth aranyat qsd eg(y) Massaban es Mikor iol meg elegiwl, weg egy p(ro)bat belölle es lasd meg az te tudomanyod zere(nt), han garato^a es annak wtanna az gradus zerenth ted az addiciot belefe, de az arany iol meg oluadot legien [Nsz; MKsz 1896. 297. — ^aAlább: karato].

2. kb. olvadt; topit; zergangen. 1771: a' Lépe tajjan mint egj fel öklömmi Csomo s dagadása volt a' Bial(na)k vért hudgyott és mintegj meg alvadott hajjat ollyant ganellott [Márkod MT; BetLt 7 Mich. Tökés (60) vall.].

megolvas 1. megszámlál; a număra; zählen. 1569: Nyro Josa, kwidoth volt ky 160 ftot, Kys Imretol Beke Gergelnek Debrecenbe ... Az penzt Megis oluastak, es fogiatkozás nekwl meg volt [Kv; TJk III/1. 255]. 1589 k.: gondoth kellet volna rea^a viselned hogy az karba ne estwnk volna ha eggik rezt meg oluostad az teöbitis meg kelletth volna oluasnod tutorunk leuen [Szu; UszT. — ^aA pénzre]. 1592: Tothazi Mihali, es Zakarich Miklos valliak Egj fel hordo kazat veűenk mi ketten Moldouai Georgiteol, mikoron ketelkednenk az kazaknak Zama feleol miert hagi het zaz gianant atta vala minekwk fel bontuk az altalagot, es megh olvasuan, teobbet nem talalank hat zaznal [Kv; TJk V/1. 203]. 1599 k.: Az penzt meg sem oluassak chiak megh pechjetlek es vgi hagyak [Szu; UszT]. 1609: ot voltam mikor az penzt megh oluassa s megh kwide neki

[BLt 3 Blasius Debreczy de Zent Marton^a (60) ppix vall. — ^aCs]. 1667: megh olvasam lón 430 kalongja [Bonyha KK; UI]. 1724: Anno 1724 Die ultimá Jan(uarii) van megh olvaswa Juh es kecske mindenestül szaz harmincz Gidoval es Barannyal eggjütt [Lezsnek H; Szer.]. 1814: jo elegyes buzát fel kalongyálva megh olvasék azután miny-nyárt Kováts János ... elvitte [Kézdiszlélek Hsz; HSz]P Vollonts István (56) lovas kat. vall.]. — L. még BTN² 103, 261, 266; CsH 129, 223, 226.

2. elolvas; a citi; (durch/aus)lesen. 1570: Ez vallowai^a zabo Miklosneh egy lewelet vetet az aztalbol ky, Es Bw-day Tamasnak agya megh olwasny [Kv; Tjk III/2. 196. — ^aTherek Balazne Margit]. 1572: kegð akarattya zerint Kalman wrammal az polgarral mynd ketten el mentwnk wala farkas Wramhoz es az kegð lewelet neky adank megh olwassá es walazt teon Jlyenit^a [Torda; BesztLt 3704 Lucas Pjsthaký és Colomanus Fekete Gr. Daum besz-t-i bíróhoz. — ^aKöv. a nyil.]. 1573: Smelcher Istwan azt vallia hogi Istwan deaktwl hallotta az vtan hogy Immar gergel deak ely Ment volt, Azt bezelele hogy feyerwarrol lewelet kwitek volt az Azzonnak, gergel deak megh talalta es megh olvasta [Kv; Tjk III/3. 96]. 1665: Radnothra Bonyhára megh irta(m) mikepe(n) gazdalkodgya(na)k, be sem pectetlemten olvasd megh, az szeret legyen az gazdalkodas [Gyf; UI]. 1775: Hoszszy Gergely egy Levelett ki vén a ládából, s monda meg irt Hajdunak, Hij Deákos embert de ha nem hisz is én meg olvasom a Levelett [Bodok Hsz; Eszt-Mk]. 1856: én az irt napig mind szüntelen vartalak bé hogy a végrendeletemet meg olvasd, de bé nem jövé [Uzon Hsz; Kp V. 407 Kispál György Kispál Lajoshoz].

Szk: tél-túl ~. 1759: következően a mostani felsőges asszonyunk coronatiója, Bánffi Dienes úr is felment. Melyet midőn br. Bánffi Farkas úr öngagsága észrevett, szép intésekkel adhortálta mint kedves atyafiát, sőt frásban is általadta, hogy miképpen kellések viselni magát Bécsben. Melyet nem hogy megköszönt volna, sőt csak tél-túl megolvassán visszaadta [RettE 94].

3. felolvas; a citi (cu glas tare); her/vorlesen. 1565: Ez Lewelet kedy kywano(m), hogy mynd az eghez falw eleot olvassak meg [Kv; BesztLt 5]. 1570: Harangozo Cristannus, Ezt vallyá hogy Eotet hyttak volt Segeswary Damakos hazához hogi Testamentomot Jron De nem Jrat-tak semmyt, hanem heltay Gaspar azt Monta hogi hazanal Iria megh az vtan eo ez vallo az Testamentum lewelet oda vytt volt Segeswary Damakosnak es Megh olwasta elewtté [Kv; Tjk III/2. 130]. 1592 k.: azt ne(m) kiüana hogy azt megh oluassak hane(m) azt kiüana hogy Jsmegh vyollag felellie(n) hozzaia es Irassa propositioiat az A [UzT]. 1607: 19 Februarii. Olvasák meg az Bocskai István testamentumát az koporsó mellett, az nagy templomban, minden ember hallatára [Kv; Kve 137 SB]. 1678: az Basa levelet Lazar István Vr(am) a Had uta(n) kuldvén azt irta nekik, a katonákat előszue gyűjczek, s oluassák megh előttök [LLt Fasc. 120]. 1797: Vitsaiék a Sot el hozák ... én az Levelet előttök is meg olvastam [Szilágycsch; IB. Fogarasi István lev.]. 1816: En azért tartazo köteleességéből ... elmentem Várfalván üdösb Pálffy János Urhaz, es Személjesen találván az ur előtt a fenn irt Instructiont végig meg olvasam annak tartása szerint procedálék Törvényesen [Asz; Borb. II Rákosi Borbély János a szék assz. kezével].

4. (íratot) áttanulmányoz; a studia temeinic (un act); (Schriftstück) durchstudieren. 1597: Megh ertettek ... az

Marthon deak kewansagit az Appellationak megh latasa feleol. Meli kewansagat az Vrunck ew fege paranchiolattafobolis beosegese(n) megh olwastak [Kv; TanJk I/1. 303]. 1644: Eoreghbik Nyreo Mihaly es Adam Peter Colosuarat hüteos Diuisorok ... el menue(n) Istenben el nyugut Süteo Lörincz szallasara: Es Ez testamentumot Assummalua(n) es azt szorgalmatosan megh oluasuan es Discutialuan, miuel maga sayat keresmenyebeol hatta az houa mit legalt ... Annak okaert minden reszeben mys helyben hattuk [Kv; RDL I. 132]. 1769: Romlottságból következett Gyengeségem a menyíre engedte meg olvastam az Aktákot [Havad MT; Told. 5a]. 1846: A tegnapi napon velem közlett irományokat megolvassván mulhatatlanul szűkségesnek látom azt is belé tenni, hogy ... Zárgondnok B. Bornemisza János Jovain jóságain semmi felelet és tereh, cautio, vagy jot állás nem fenekelhet [Born. F. Vlla br. Bornemisza Pál kezével].

megolvásás 1. megszámlálás; numărare; (Ab)zählung. 1774: Az Pap Telki meg ölt, és Gyilkos Jobbágyok(na)k 14 darabból álló marháit ide hajtották az udvarban, melyeknek meg olvasására éngemet hittak [Mocs K; KS Conscr. 190 Áts I. (30) lib. molitor vall.].

2. áttanulmányozás; studiére temeinică; Durchstudieren. 1814: bizonyoson el küldék a Nyil Czedoláknak meg olvasására [Septér K; KCsl 5]. 1826: Mely iratásoknak megolvassása 's a' hely fekvésének megtekintése után 'a' Co(mm)issio vélekedése 'a' következő [Msz; GYL].

megolvagat 1. átolvasgat; a citi rind pe rind; nach und nach durchlesen. 1853: ha leveleimet rendre meg olvasgattad abba én sokat kerdeztem borso lentse vetésről kert trágyázásról [Kv; Pk 6].

2. áttanulmányozgat; a studia temeinic unul după altul; nach und nach durchstudieren. 1657: Megérkezvén azért az én emberem néhány napokkal elébb az fejedelem deákjánál, megolvagatván ártatlanságom szerint való tanúvallásokat, nem szenyvedhetem, hanem az fejedelemmel sokat békételenkedém, miért gyalozott légyen reám való esküdtetéssel [KemOn. 165].

megolvashat 1. megszámlolhat; a putea numără; zählen können. 1570: Segeswary Damakos ... Adot volt eo neky ez vallonak kezebe Appro penzt fl. 40, hogy feleségének vige es Tallert keryen Theole erette, hogy hamarab Megh olwashassak Az zam veweok [Kv; Tjk III/2. 130a Cristannus Harangozo vall.]. 1619: lón audentiája az perzsa követnek Az ajándék igen sok vala, de azt meg nem olvashatta ember [BTN² 279]. 1697: mar l(ste)n kglmiből az aratás vighez megyen, bár egy bizonyos ember jűne ki az kalongyát fel olvasná mindazon által it az szolgabiroval melleté egy Assessoral vagy más nemes emberel megh olvashatni [Szilágycsch; BK. Kúmvés Gergely Bethlen Gergelyhez]. 1710: a szél éppen szemben fűván a regimentekkel, oldalaslág fordítá Hajszler őket, akkor, ha nem tudta volna is Thököly, mennyin vadnak a németek, még a kornyétakat is megolvashatta [CsH 225].

2. elolvashat; a putea citi; (durch)lesen können. 1662: micsoda leveleket irt Macskási és Rayki, ím in paribus elküldtem Ebeuy uramnak és csak volanter pectsetelvén be az ő kegyelme levelét, KeGYelmed megolvashatja és azután bepectsetelvén, adja szolgálaim kezekben, vihessék meg Ebeuy uramnak [TML II, 340 Bánfi Dienes Teleki Mi-

hályhoz]. 1710: istentelen gonoszságokat^a ... aki akarja, Istvánffy Miklós históriájában megolvashatja [CsH 64. —

^aA kurucoknak]. 1778: én akkor ágyban fekvő olly erős beteg voltam, hogy az Excellenciád levelét, egy néhány nap meg se olvashattam [TL gr. Székely Ádám lev.].

3. kiolvashat, ki tud olvasni; a putea descifra; auslesen können, fähig sein auszulesen. 1681: Haro Barb, es Haro Janos levele Pergamenre Török Balintul adatot el kopása miat egezen megh nem olvashatni [Vh; VhU 322].

megolvasott megszámlolt; numárat; gezählt. 1738: a meg olvasott kalongyák találtnak in Summa 581 [Gysz; LLt].

megolvastat 1. megszámloltat; a pune pe cineva să numere ceva; zählen lassen. 1592: en teollem azt nem keuantad hogy meg oluassam az mas reztis mert ha keuantad volna en aztis meg oluastattam volna [UszT]. 1719/1724: Tudom mikor az pénzt meg olvastatá is Szilágyi Sophia Aszszonj, kezéhez véve és bé pecsételteté [Torda; JHb XIV/6. 59]. 1794: a' Török buza 15 garason el ment a' buza 4 márváson; az árrát méltóztasson Ngod determinálni ... méltóztassék Ngöd meg olvastatni [Kővárhosszfalu Szt; TKhf Jakab Gábor gr. Teleki Imréhez].

2. elolvastat; a pune pe cineva să citească ceva; durchlesen lassen. 1571: kwitlenek eo kegme Egy lecczest ala mellyet meg olwastatak Es lowoltak [Kv; TanJk V/3. 39b]. 1640: Mind Ibrani és Csernel urammal instructiodot megolvastassad [RákCsLev. 66 I. Rákóczi György feleségéhez]. 1647: Eo kglmek Birak Ur(am)ek deliberatiojat assumalva(n) s mind penigh mind az ket peresteöl exhibealt leueleket igassagok(na)k declaralasara megh oluastatua(n), szorgalmatoso(n) megh ruminaltak [Kv; Tjk VIII/4. 249]. 1764: a passust ... a strása el vevé töllem és meg olvastattá [Erdősárad MT; Told. 44/25]. 1794: A Számtartó ide zárt írástát bé adta nékem az Csizmadia ... méltóztassék Ngöd meg olvastatni [Kővárhosszfalu Szt; TKhf Jakab Gábor gr. Teleki Imréhez].

3. felolvastat; a pune pe cineva să citească ceva (cu glas tare); her/vorlesen lassen. 1573: Adam Thamas ... vallia hogy Ez elymwlt Ideokbe eotet Cracoban talalta volt Marcos Janos kery Eotet Aazon hogi vele Be Menne az Thanachba, myert hogi Nemetwlt nem twd Tholmacolna Neky, Eo Be Ment ... Es hogy be attak volna az feiedelem lewelet, Meg olvastattak volna [Kv; Tjk III/3. 101]. 1594: helien hadtak az 1592 esztendeobely Istenes veghezest, mely leot 14. febr. Biro vra(m) az zeren procedallion, megh olwastassa s minden czikkelyt exequallia [Kv; TanJk I/1. 229]. 1621: Gubernator vrunk eo Naga parancziolatiatis megh olvastatua(n), mint sonallio(n) ertik [Kv; i. h. II/1. 324].

4. (át)tanulmányoztat; a pune pe cineva să studieze te-meinic ceva; durchstudieren lassen. 1633: kiuantatek az Elöbi megh irt Deliberatiokat megh oluastatnj [Kv; RDL I. 22]. 1647: Mind ket fel comparealva(n) es az exmissio szerent colligalt Testimoniumokot, es az peres szeöleöket valo ok leueleket exhibealva(n) az szek szenin Birak Uramekis rend szerent minden arrol valo exhibitakat megh oluastatua(n) ... így deliberálnak [Kv; Tjk VIII/4. 218]. 1670: Az Anak Ötves Mihaly Ciganynak colligalt testimoniumit, az Nemes Tanacz megh olvastatva(n) Ugy láttiaák eo Kglmek, hogy azon testisek mindnyáian parasz-

tok [Kv; Tjk XI/1. 15—6]. 1737: meg kivanom olvastatni a Nms Tanás Deliberatumat is [Torda; Tjkt I. 139].

megolvastathatik megszámloltathatik; a putea fi numărat; gezählt werden können. 1662: Aazon táborhely csak annyi földön vala gróf Dorstenson táborátul, hogy Beren városát amint lőnék, akár minden lövés megolvastathatnék [SKr 258].

megolvastatik 1. megszámloltatik; a fi numărat; gezählt werden. 1757: leg elsőbben is szőlő tői azon szőlőnek szám szerént fel számláltatván, és meg ... olvastatván találtak ... ezen szőlőb(en) két Ezer kilentz Száz ötven ötöt [Déva; Ks 73].

2. elolvastatik; a fi citit; hergelesen werden. 1738: Concludáltatott ... hogj minden uttzák(na)k fejekre szorgalmatos Vigjázó Strásák állitassanak, kik(ne)k Gazdájok légjen Boér László atyánkfia ő kglme és a Passusok ő kglme által olvastassanak meg [Dés; Jk 495].

3. felolvastatik; a fi citit (cu glas tare); her/vorgelesen werden. 1662: a vezér levele Ispán Istvántul néhánymagával küldetett vala alá az égető török, tatár, kurtány tisztviselőkhöz. Kiknek az vezér levele kezekbe adatván és megolvastatván, tolmácsoltaték [SKr 548]. 1722: mely ország Gyűlésén a' Catalogus meg olvostatván, valaki absens(ne)k tapasztaltatik az Articularis poena irremissibiliter exigaltatik rajta [Kv; WassLt gub.].

4. (át)tanulmányoztatik; a fi studiat temeinic; durchstudiert werden. 1734: a' mi illeti az A eo kgltol allegalt 20 Titt. az ide impertinens, mivel az ha meg olvastatik jól, szollot régenten az ország Tablaja előtt valo Personalis Prohibitorol [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1762: Meg olvastatvan az Utrumok, melyeket in sui defensam peregratott Inquisitionak végben vitele végett concinaltatt az I. constal hogj magat exponallya mindenik Punctumban [Torda; Tjkt V. 142].

megolvastatott átolvasott/tanulmányozott; care a fost studiat temeinic; durchgelesen/studiert. 1740: a' sokszor meg-olvastatott Contractus mellett exmittaltattunk [Dés; Jk 323a].

megolvaszt 1. (fémét) felolvaszt; a topi (metale); (Meta)l) auf/zerschmelzen. 1558 k.: Wegy kalcionalt sooth, borkqueth es timssooth Egienlökepen chalch(ional)va eze-keth, oluazd meg anny echetben keuerve, ozton ebbe hetcher heuitue oluazthua olchad az veres rezeth, lezen zep feier es lagy Minth on [Nsz; MKsz 1896. 287]. 1561: Ha ualamelly mester valaminemw ewzstet meg oluazt es azt o tolle plikben el akaria vinni az kie az mester azt meg proballya [Kv; ÖCART.]. 1582: Catalin Olah Ianosne vallia ... Hallottam zajabol ez Ersebet Azzonnak, Mondwan, Megiek vala en egzer ... az Malomba, hat ot a Zamos mellet, Veres Lukach Masod malawal eg lowo Zekerech-kewel vagion es azon tolnak eg wst penzt fel a zekerre De Nag Arany pereczek voltanak benne es az Balas kowach kohaban olwastottak megh [Kv; Tjk IV/1. 50]. 1592: Peterdi Georgi ... vallia ... oda Iuta Bekessi Gergelis, es monda Merai Tamas neki, tudode, hogi az meli ewzsteot az Nimeti Istuan daikaia en hozzam hozott vala, megh monda(m) hogi megh ne oluazd, mert felek raita, hogi lopot marha [Kv; Tjk V/1. 245]. 1662: Az öreg ha-

rangnak is szélét megsújtván, valamennyire meg is olvasztotta^a [SKr 198. — ^aA villámcsapás].

2. kiolvaszt; a topi; zerlassen. 1595: vöttem ... 1 Czöber vaiat p(er) 1 d 16. Ezt külömb külömb Czúprokban meg oluáztúan, úgy attam Janos Wramhoz [Kv; Szám. 6/XVIIa. 204–5 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1802: Tálba öntött egyenlő Nagyságú három darab Viasz meg olvasztva [Ne; DobLev. IV/858. 7].

3. megpirít; a präji; braun braten. 1823–1830: a gazdaszony szalonát aprított, a bográncsba hányta, megolvasztotta [FogE 265].

megolvasztás 1. (fém) felolvasztás; topire (a metalelor); (Metall) Aufschmelzung. 1560: Az ezwstnek meg oluaztasarol plikben ualo ky adasarol [Kv; ÖCART.].

2. (érc) olvasztás; topire (a minereului); (Erz) Schmelzung. 1785: vad(na)k közöttünk olyak kik(ne)k industriájok és költségek után vas kövek ugyan vagyon, de annak meg olvasztására, és fel mivelésére drága pénzen kelletik ... szentet vásárolni [Torockó; TLev. 4/11. 2a].

megolvasztat (fém) felolvasztat; a pune pe cineva să topească (metale); (Metall) aufschmelzen lassen. 1724: Az Ézüstet magam olvasztattam meg az Ótvsnél [Altörja Hsz; ApLi 2 Apor Péterné Kálnoki Borbála férjéhez].

megomladozik 1. lerokadozik; a se prăbuși încetul cu încetul; nach und nach zusammenstürzen/fallen. 1685 e.: Vagyon az felső vár alatt egy köre forgo malom, melynek malom háza köből építetett, az ket viz felől valo szegeletei meg omladoztak [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 22]. 1756: Ezen Kémény Allyának Észak felől valo oldalában vagyon két Sűtő kementze ... az edgik még jo Státusban vagyon, de a másik meg omladozott [Branyicska H; JHb LXX/2. 25].

2. le/megcsuszamodik; a aluneca; abrutschen. 1810: egy kevéssé a' föld meg omladozott a' sok esőzés miatt | Kaszáló hely egy kevéssé meg omladozott, de mind azon által használható [Doboka; Ks 77/20 Conscr. 19, 28].

megomlott leomlott; prăbușit; zusammengestürzt. 1662: Ez valamikor régenten volt valami sáncforma, de nem nagy, sem reguláris, hanem csak egy lineában levő, de már megavult és omlott gyepes hely [SKr 381].

megónozt ónnal bevon; a cositorit; (ver)zinnen. 1588: Az Was fazakakat onozta meg az Vas fazek gyarto Attam az Egykteleo hogy meg onozta, es az Reez buritotol d. 45 [Kv; Szám. 4/l. 35]. 1810: a' nappali ház derék ajtoja melyen valo minden vas némű készültek meg vagynak onazva [Doboka; Ks 76 Conscr. 40].

megónozott ónnal bevont; cositorit; verzinnt. 1623: Zep bellet az vagy keczeres kaputt keth fele nylot gyalult dezakaboll melyet zep megh onozott eoreg holiogos feyw zegekkel veressen megh swreön [BGU 123]. 1736: Az nagy uraknak pompára veres zöld szironynyal varrott bagaria hájmok volt, azon nagy fejr ónnal megónazott csattok [MeTr 367]. 1785: az ajtók ... a rajtok lévő Frantzia Zárókkal, költségekkel, meg onozott sarkokkal ... jo, és ép állapotban találtnak [Szamosfva K; Born. XXIXb/20 Komis Krisztina conscr. 13]. 1830: az első Szobába ablakjának négy táblái el hasadozottak, három meg onoz-

zott | Az oldal szobába két belső ablakjainak nyoltz táblái el hasadozottak — nyoltz pedig meg onozott [Kv; Somb. II].

megónoztat ónnal bevonat; a da la cositorit; (ver)zinnen lassen. 1582: Az waras wstít ketteit Onoztattam meg attam Onozasatol d. 35 [Kv; Szám. 3/V. 20 Lederer Mihály sp kezével]. 1593: onoztottam 7 woss fazekatt Megh varosett fizettem Erette f l d 75 [Kv; i. h. 5/XXIII. 41 Casp. Schemel sp kezével]. 1597: Az Varas kilentz fazakit meg onoztattam ezekhez Veot B V egy kwsd vd ynos wstet, vgian eo kegme alkút meg az wstgiartodul fizetet ... f 5 d 20 [Kv; i. h. 7/XII. 17 Filstich Lőrinc sp kezével]. 1609: Az varos Negi vas Fazokait foldoztatta(m) es onoztatta(m) megh az wst giartonak adta(m) teolle f l [Kv; i. h. 12b/IV. 295].

megont kb. belét kiontja; a scoate cuiva matele; jm die Eingeweide auslassen/verschütten. 1634: monda neki Fekete Janos, meny el ne aly it, mert megh az aromb(a) al az regy bizony meg ontlak [Mv; MvLt 291. 17].

megontoráztatik (hordó fenekének a párkányán) ontora/véselet vágatik; a fi făcut/executat gardină; in der Daube des Faßbodens Einschnitt/Frosch eingeschnitten werden. 1816: Egy hordo Ez ha el vágatik mind két végén meg ontoráztatik jo leszen [Koronka MT; Told. 47].

megorbáncosodik elorbáncosodik; a se îmbolnăvi de orbal/erizipel/brincă; Brandrose bekommen. 1667: tegnap az úton az szél megfuva, az éjjel igen rosszul voltam, annyira, hogy ma föl sem öltözhettem; a derekam is mind megorbánczosodott, köntest sem vehetek reám [TML IV, 28 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1809: Nékem Jobb Lábam Szára meg orbánczosodván, ki Sebesedett, és csizmát nem vonhatok [Csomafája K; SLev.].

megorbáncozik megorbáncosodik; a se îmbolnăvi de orbal/erizipel/brincă; Brandrose bekommen. 1710 k.: egyéb betegeskedésem nem volt derekas tizennyolc esztendő koromig, hanem az orrom vére néha felette folyt, meg is orbáncoztam talán kétszer is arcul [BÖn. 525].

megorcáz orcátlannak mond/nevez; a spune cuiva că este neobrăzat; unverschäm/schamlos nennen. 1788: Meg ne ortzázzon Lelkem kedves Gróffom Ngd engemet, ha kiírom itt némely Méltóságoknak opiniojokat [Nsz; TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Józsefhez].

megorikál ? felülvizsgál; a controla/verifica; überprüfen. 1658: Regestrum szerint megh orikalva(n) ki minemű hazakat es hany hazat bir, talaltattak ollianok kik két, s három hazakatis birtanak [DLev. XXXI A/9].

megorot l. megirt

megoroz meglop, kifoszt; a fura/jefui; bestehlen, ausplündern. 1568: Catarina c(on)sors blasy gruz ... fassa est, Az porozlo benedek felesége mykor az swthő hazba Jőue hallam hogy ezt monda myre hogy az palastot el hoztatok az varos hazat vroztatok meg byzon meg banyatok [Kv; TJK III/1. 153].

megorsóz korongot tengellyel ellát; a face arbore la roata olarului; Spindelbüchse mit Achse versehen. 1702: Bacsfalusi Gyerko Mihály Gocsmány Uramnak költése Egy korongot csináltam Ismét korongot ujjalag csináltam és meg is orsoztam [Bácsfalu Br; BrÁlt Satele Tãrii Birsei V, 25 (Baciu)].

megorvoslás 1. meggyógyítás; vindecare; Heilung. 1761: Fogattam meg felső Falczi Neiburgi Bavariai Sebastian Pál Kovácsot ujjabban ... a' Lovak(na)k Ménesben lévő hibák(na)k eleve meg nézésére, meg orvoslására, hágtatására [Kendilóna SzD; TL 90].

2. ki/megjavítás; reparare; Ausbesserung. 1753: Nagy ruinában vagyon ez eklézsiaiban mind a templom, mind az harangláb. Ezeknek megorvoslására s reparálására ezelőtti visitatiókor az eklézsia serio praemonealtatott, melyeket számba sem véve, mindazokat elmúlatta [Köbölkút K; ETF 107. 16].

3. megoldás, elintézés/igazítás; rezolvare; Lösung, Erledigung. 1661: Az dolognak megorvoslására való haladozás nekem kegyelmes uram veszedelmesnek látszik valóba [SzO VI, 247 Czerej Miklós a fej-hez]. 1671: Keresztyeni kötelességünk(ne)k ismervén azért ennek megh előzést, es megh orvoslását, a' végre convocaltuk volt elő kglmeket ide az mostani alkalmatossággal [SzJk 116]. 1681 e.: somlyon kellene vram annak megh oruaslasanak lenni, hogy az török Varmegynkben ne iwne [GramTr XVIII. 644].

4. orvoslás, helyrehozatal; remediare, indreptare; Abhilfe, Berichtigung. 1660: énvélem s többekkel is pedig csak nem is közöltetnének ... hazánk nyavalyájának meg-orvoslásának mediumi felől való elmélkedések [Kemlr. 337]. 1710: A szegény Béli azeit felelé nekik Tudja az igaz Isten, nem is fejedelemségkeresésért, hanem hazám szabadságtalanságának meg-orvoslásaért insurgáltam [CsH 141]. 1790: A Szőlő Bírak költőösségek ... hogy a ... két Szőlő Hegyek ... minden Törvényneire Hítek Szerént Gondat tartsanak, és ha mi tsorbaság esik azokb(án), meg orvaslásában, el járjának [Nyárádkarácsonfva MT; Told. 76]. 1847: Varga Katalin azt mondotta az embereknek ... hogy hibáznak a tiszt urak, miért nem veszik jól számba a falu pénzét a falusi bíráktól, s azon sérelmünk meg-orvoslásáért folyamodjunk a felséges királyi kormány-székhez [VKp 274].

5. (kár) megtérítés; compensare (a unei pagube); (Schaden)Ersatz. 1736: a Deberke pataka, meg-áradásakor valujából ki-szakadván a Notariusság után jár föld vége felé ... sok károkat téssen ... mellynek meg-orvoslására... facultáltatik Ntzes Dobolyi Márton kedves Atyánkfia ő kglme [Dés; Jk 465b]. 1812: szembe tűnhetők kárnak meg-orvoslására [Nyárádsztlászló MT; Sár.].

megorvosló elintéző; persoană care rezolvă ceva; Erlediger, Besorger. 1663: Kérem is igen nagy bizodalommal és alázatosan Nagyságodat, Szentpáliné asszonyom, né-ném által való instantiaimnak legyen kegyes megorvoslója [TML II, 454 Teleki Mihály Bomemisza Anna fejedelm-asszonyhoz].

megorvoslódhatik elintéződhetik; a putea fi rezolvat; erledigt/verrichtet werden können. 1672: Sokat írnának Kegyelmednek sok dolgokról, de pennára nem bizhatnám. Azomban ha az újakat nem tudja is, de hasonlókat még nagyobbakat eleget tud és mivel azok is meg nem

orvosolódhattak, úgy ezek is csak nyögésben ... maradnak [TML VI, 49 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz.].

megorvoslódik 1. megoldódik, elintéződik; a fi rezolvat/soluționat; gelöst/erledigt werden. 1722: Pap Péter ur(ám) ... az Tempolomb(an) Kendert, Vászmat, Túrót, szalonnát Tart; Kamarájának tartya; ugj annyira hogj ha meg nem orvoslódik, mi egész falustól az helyűnkét és az urainkat el hadgjuk [Kecsed SzD; TL. Marosán Lup (50) jb vall.]. 1744: a Tavasszal Miklos Vrán Nemes Szék Gyűlése alkalmatosságával ... Adozó Rendül beszélgetvén ugy edgyezénk meg, hogy ha itt a Székben a mi dolgunk meg nem orvoslodik, el küldünk Szebenbe a Mlgos Regium Guberniumba [Bölön Hsz; INyR Kis György Mihály Junior (47) ns vall.].

2. megenyhül; a se alina/potoli; sich besänftigen/mildern. 1760: A(nn)o 1760. 20. Maji Jelenenek meg a' Venerabile Consistorium előtt Ujjabban Kurtán Jósef Feleségével Ujhelyi Kristinával együtt ... jónak itille a' Venerabile Consistorium, hogy Kurtán Jóseftől Feleséget a Jövő Gergely Papa Napi Sz. Partialisig separálja, hogy az alatt az idő alatt, mindenik(ne)k indulatja egy máshoz vagy meg orvoslódjek, vagy ha valami gonosz lappangana közöttök az alatt világosságra jöjjön [Kv; SRE 195].

3. elhárul; a se inflătura; beseitigt werden. 1710 k.: A közönséges nagy gonoszt régen látom, érzem, és az én elmém is felülhaladja ... Ha a fejedelmet az Isten egészen nem transsubstantiálja, avagy üdvességes halál által el nem veszi, és valami Bethlen Gábort vagy annak mását nem támaszt, és a most uralkodó embereket nem amoveálja, bizony ez a gonosz meg nem orvoslódik [BÖn. 696].

megorvosol 1. meggyógyít; a vindeca; heilen. 1639: (A lovat) en Orvoslam megh, s az keh, igen foitogattia vala | egikor addigh jarek addigh iarek utanna hogy jöjön oda s oruosollia megh, hogj el idue s meg orvosla pemeteuel miuel s megh gjojula az gyermek lo [Mv; MvLt 291. 185a, 189a]. 1763: hogj ezen cséplötis intoxicalhassa, magais az l(nct)a meg kostalta, de ki vetette az szajából, az l(nct)a annya pedig le nyelvén, aztis azon curaval orvasalták meg [Torda; TJkT V. 197]. 1770: Istennek hála már jobban vagyon Olosz Ferencz ur, mert a Feleségem ugjan hozzát latott, hanem már tsak az ajaka fáj, de aztis meg orvosalja [Bencenc H; BK sub nro 1017 Ursza Iván (35) jb vall.].

2. helyreállít, kijavít; a reface/repara; ausbessern, herstellen. 1657/1667: Bontakozása történnén az malomnak edgyik az másikat az mellyik(ne)k első(en) értésére lenne tartozzék Certificálni az más félt és egyenlő munkával meg orvoslani [Gyalakuta MT; Ks NN. 25]. 1681: mint hogi a ház folyo gerendai alat valo mester gerenda ighen vékony, el is tört, nem sokára le szakad ha megh nem orvosollják | (A pinczét) ha megh tisztita(na)k megh Ujitanak, es orvosolnak ighen jo volna akar kaposztas, akar boros pinczenek [Hátszeg; VhU 502-3, 600]. 1710 k.: El nem hanyathattam, mert a víz felől való két bátya ... ki volt rakva a földből, s úgy kellett hagynom; de csak jó mesterember legyen, könnyű meg-orvosolni [BÖn. 503].

3. megold, elintézik; a rezolva; lösen, erledigen. 1632: sok hadviselő emberek nevekettenek sok helyeken, azért a hun vadnak szabad helyek, királyi földek, helyet nem akamak nekik adni, szükségesképpen jobbágyásra kell magukat adni, ha ő nagysága meg nem orvasalya [Udvarfva MT; Barabás, SzO 366-7].

4. orvosol, helyrehoz/igazít; a remedia/indrepta; abhelfen. 1671: Hogy minden Rendeknek és mind a' Három Natioknak eleitől fogva bé-csúszot ... szabadságtalanságát, és meg-bántódását első közönséges Ország gyűlésében, ő Naga^a, meg-orvosollya ... tartozzék confirmálni [CC 14. — Kemény János fej.]. 1672: Az mi penig Kegyelmednek nem tetszik, csak jelentse meg Kegyelmed ... s úgy tudjuk meg orvasalni, vagy el távaztatni [TML VI, 270 Bornemisza Anna fejedelemasszony Teleki Mihályhoz]. 1678: az illjeneket akarja az Ország meg orvosolni [Alfalu Cs; LLt Fasc. 120]. 1689: Ebbe(n) az birodalmokban ugj tudo(m) eő kglmeket se magam se Jobbagym megh nem bantották, ha penigh olyan talált lenni kgltek betsölletes intésére bizony mentést megh orvoslom [Szökefva KK; Szád. Sárosi János lev.]. 1692: Gerebene-sen mikor az ur Haller Janos ur(am) ő naga számára két hordó Bort arulnak ki, ugyan az ur ő kglme számára is kettőt kellének kf-arulni ... Kovacs Jstván uram(na)k egyet; de most confundalodván az korcsmállás, az ur ő kglme Borára, mind az Haller Janos uram ő naga, mind Kovacs Jstván ur(am) Borat rea kezdették mellyet-is megh-orvosolni szükség [Mezőbodon TA; BK Inv. 36–7]. 1789: Nem volt nekem ez a czélom ... hogy Benedek Ferentzné Asszonyonnyal mint mostoha Léánnyal arbitatívára léptünk de ő kglme szokott erőszakoskodáshoz hozzá fogg és potentiose ablakamat be rontván házamat el foglallya, és éppen ez már mellyet Magistratuali autoritate meg orvosolni instállok [Ne; DobLev. II. 1/653. 1a Árva Szántó Drusiána Néhai Magyarosi Beniamin feleségének nyil.]. — L. még CsH 360.

5. enyhít; a alina/potoli; lindern. 1744: midőn vólnánk Torotzkó Várossában a' Biróság Háznál, és beszélgetnénk holmi dolgokról ... obveniala discursusunkba az Hazza erdej(ne)k igen szűk vólta, kívánván ehhez képest ezen malumot meg orvosolni [Torockó; TLev. 10/2]. 1811: Nintsen 's nem-is lehet, ki meg orvosolja Fájdalmodkat, 's vallott károkat pótolja: Illy' kétségbe eső gondolatok között A' szomszéd Falukba ki-ki el-költözött [ArÉ 23].

6. (kárt) megtérít; a pláti (daune), a despágubi; (Schaden) ersetzen. 1722: Igen alázatosan Instálunk, ujolag méltóztatassék Istenes Consideratioban venni igjünköt, és ... abból emergált Kárunkot Kegjelmesen meg orvoslani [Nsz; JHb XIII/31]. 1752: Az Szabó András 77. pinzbéli praetensiojat meg orvaslattam, tuáb ne(m) lészen véle adós [Szentdemeter U; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

megorvosolhat 1. megoldhat, elintézhethet; a putea rezolva/solutiona; lösen/erledigen können. 1653: ezeket eddig mind meg orvosolhattuk volna, ha mint Atyafiak, verek az igassághoz úgy fogtunk volna [Sófva BN; Ks 41. E. 31]. 1663: Mindezeknek, kegyelmes Asszonyom, Isten valaha végét adja, és Nagyságod kegyelmesen megorvosolhatja két szovával [TML II, 575 Teleki Mihály Lónyai Annához]. 1675: ha mi karomra való dolgokat eszedbe vesz, azt el ne halgasd, hanem azok(na)k orvoslasab(an) igyekezzel, azonban nekem is ideie koran ertesemre ad, hogj ahoz kepest magamis orvosolhassam megh [Borb. I Petki János lev.]. 1694: edes leányom talám még meg orvosolhatnám dolgodot Urad eo kelme előtt [Torockó; Pk 7]. 1710: a magyar urak magok valának okai a Diploma elrontásának ... de ugyancsak ha a császár vigyázó ember lett volna, könnyen belétekinthetett s megorvosolhatta volna [CsH 359].

2. orvosolhat; a putea remedia; abhelfen können. 1822: Addig is a míg ... en a mostani terhelteásemet meg orvosolhatnám, meg kívánom azt, hogy az hely színén tisztába hozzattassék ... hogy hol állott azon malom? [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1057. 3a].

3. elháríthat; a putea inlătura; abwehren/wenden können. 1670: az egész magyar nemzet veszedelemben forog. Isten csak, az ki megorvosolhatja [TML V, 272 Teleki Mihály Katona Mihályhoz]. 1710: Ez is eleget praedicállott szüntelen a Teleki Mihály sok practicái ellen ... még sem orvosolhatná meg a sok istentelen practicát [CsH 192].

4. (kárt) megtéríthet; a putea pláti (daune); (Schaden) ersetzen können. 1738: a Nms Város Malma Gáttján(a)k el-romlásáb(an) solemniter Protestál ... hogj ha ruínáltatik a' Gát, ne sit serüm pr(ae)tendalni egészsz ruínáját a Gátnak, Malombirák Atyánk fiaín. Ugyanis: a malom proventusából ő kglmek könnyen meg-orvosolhatták [Dés; Jk 503b].

megorvosolhatatlan 1. elháríthatatlan; de neinlătur; unabwendbar. 1663: Mégis azért kérem Kegyelmedet, itt való dolgomból nyújtsa tetszését ha elbírhatalan, meg-orvosolhatatlan akadályom interveniálnak (!), mi tévő legyek? [TML II, 587 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez].

2. leküzdhetetlen, javíthatatlan; invincibil; unüberwindlich/verbesserlich. 1745: mind a kettő a gonosságban palam comperialtatik, és mind a kettőben meg orvosolhatlan nyavalya^a, meg kívánom hogy Lőrinczi Kisanna fel akasztassék és meg hallyon; Tódora pediglen hohér által pellengérbén keményen meg tsapattassék és ki tsapattassék [Torda TJKt II. 39. — ^aLedérség és tolvajság].

3. helyrehozhatlan; irreparabil, care nu se mai poate indrepta; nicht wiederherstellbar. 1802: Instáljuk Ngo-dat méltóztatassék a szükséges Rendelést meg tenni, ne hogy a szükséges Rendelés meg tétele halasztása miatt, erdeink az eddig való sok pusztitáson fellyül, ujjabb, és talám még nagyobb, és még orvosolhatatlan pusztulást szenvedjenek [Torockó; TLev. 10/8].

megorvosolható 1. meggyógyítható; vindecabil, curabil; heilbar. 1692: A mi akadályt titokban az Asszonyi állat részéről forgnak tudniilik Ferfihoz való alkalmatlanságát, nem érthetjük sőt az Attya relatiojából inkább hisszük valami alá s fel járo servése testében, melly meg orvosolható ... azért is redeállyon férjéhez [SzJk 261].

2. megoldható, elintézhethető; rezolvabil, care poate fi rezolvat; lösbar, zu erledigen. 1710: a császár a magyarok azelőtt beadott punctumait odaküldi a palatinusnak, hogj ventilálják, s ahol mi megorvosolható dolgot látnak, adják információjokot felőle [CsH 410. — 1708-ra von. feljegyzés].

3. helyrehozható; care se mai poate indrepta; verwindbar/windlich. 1679: Az elmúlt, meglőtt és már meg nem orvosolható dolgokról mi haszon sokat írnom [TML VIII, 518 Teleki Mihály Thököly Imréhez].

megorvosoltat 1. meggyógyíttat; a duce la tratament (la cineva); heilen lassen. 1823–1830: a vén lónak vizelete megkekedvén, szinte megdöglött, s egy kováccsal orvosoltattuk meg [FogE 250].

2. megjavíttat; a face/dispuce să fie reparat; ausbessern lassen. 1675: Mint jo hazu gazdanak az Várban, ben es kulső részeiben való palotákra, es hazakrais szorgalmatos

gongya legyen ha mi fogyatkozásokat, esziben vészen megh orvosoltassa [UF II, 675]. 1703: Látván azon Malom nagy Gáttjának el szakadasa, hanem ha idejen koran megh Orvosoltattuk, azon szakadasnak fene modgára valo terjedését [Dés; Jk]. 1716: az Arok gátját kevésb(en) maradt hogy el nem vitte az jég, az héten mind rajta dolgoztattam. Az árok felől, meg orvosoltattam, az Borju tanorok felől pedig most orvosoltatom [O.csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.].

3. (nehézséget) megoldat, eligazított; a face/dispune să fie rezolvat; (Schwierigkeit) lösen/schlichten lassen. 1662: Az országnak minden rendeiének pedig valaminémű nehézségi, panaszolkodási idővel esztendőnkint őfelsége uralkodása alatt tanálkoznak, azokat minden gyűlések alatt ... hirdettetni és kiszolgáltati méltóztatik, azon gyűlés alatt eligazított és megorvosoltat [SKr 120].

4. orvosoltat, helyrehozat; a dispune să fie îndreptat; abhelfen lassen. 1676: Nekem abban módóm nincsen ... hogy én az ő nagysága birodalmában való quartélyozást megengedhessek elégedjenek meg ennyi sok kártételekkel ... ne kelléssék ellenkező mediumokkal megorvosoltatni ez hazabeliek romlásokat [TML VIII, 319–20 Teleki Mihály a magyar hadakhoz]. 1704: baron Tige uram ... helytelen restantiákat szedett fel a falukon, ahol egy félév restantia is nem maradt volt, kit is ígfre, hogy megorvosoltat [WIN I, 290].

megorvosoltatás orvosoltatás, helyrehozatás; remediere, indreptare; Berichtigung. 1762: panaszol az Aszszony Férje kegyetlensége verekedése ... arant fel fogadtatván Boga Janossal hogy ezuta(n) Felesége ellen nem keménykedik ha valamibe meg a' Felesége akarhatja ellen jár nem maga teszen maganak satisfactiot, hanem bajanak meg orvasoltatasa arant recurrál [Kv; SRE 204]. 1778: telyes bizadalommal támasztam nagy Sérelmim meg orvasoltatását [Csicsómihályfa SzD; LLt 34/16]. 1780: praejudiciosē osztott két egyenlő részekre a Dézma; de ... ez az Eccelanak mint Major Possessomak káros lévén, ennek most meg Orvosoltatását kívánja [BSz; JHbK LIV/25. 9]. 1794: Egyébaránt minden Consistorialis személynek ezen Commissio Tajgain kívül is jussa és szabadsága vagyon arra ... hogy ha mi hibát vagy fogyatkozást tapasztal annak meg orvosoltatása véget azt illendő moddal a' Consistorium vagy az Eklesia Elöljárói eleiben terjeszsze [Kv; SRE 315].

megorvosoltathatik 1. elintéztethetik; a putea fi rezolvat/soluționat; verrichtet werden können. 1678: Az mi illeti az mostan fen forgó dolgokat, azok nem oly dolgok, hogy könnyen meg nem orvosoltathatnának, kész lévén az mi kegyelmes urunk ő nagysága mindeneknek nehézségeket csendes úton igazításban vétetni [TML VIII, 1 Teleki Mihály Lázár Istvánhoz]. 1708: az el mult nyáro(n) a' sok elégi belegi hírekre nézve ige(n) corrupte folyhatta(na)k a' dolgok, a' melyek eddig meg nem orvosoltathattanak [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.].

2. orvosoltathatik, helyrehozattathatik; a putea fi remediat/indreptat; berichtigt werden können. 1677: Hogy mindennémű bántodások, melyek különb különb törvénytelenségekből szoktak emeralni, meg-orvosoltathassanak ... végeztetel, hogy a' Fejedelmek a' Terminusokat mindenik Nationak az ő szokott idejekben ki-szolgáltassák, és minden Vármegyéken, Székes helyeken ... a' Törvényes

Székek celebráltassanak [AC 174]. 1830: valamint hogy az executoroknak az executio folyamattjában ejtett hibák csak reportatio uttyán orvosoltathatnak meg ugy a' hibás betsűt ejtett betsűsök ellen is a' meg sértett Fél panaszos fel adására, s a' concernens Tisztviselők a Fenn irt Törvények világos rendszabása szerint minden késedelem nélkül reájók háromlandó terhes büntetés alatt procedalni köteleztetnek [Borb. II a gub. Kv-ról].

3. elháríttathatik; a putea fi înlăturat; abgewendet werden können. 1662: Ezen gyűlésen^a noha a porta contentiōja, megelégtése és a rendkívül rájok vetett nagy summának s nagy summára nevelt adónak is kiteljesítéséről rendeltének vala ugyan valamit, de inkábbra csak Váradnak a Pártiummal együtt visszakapcsolása és a fejedelemmel való egyezés dolgában s általa következő gonoszok mint orvosoltathatnának meg, töltetett vala az idő [SKr 479. — ^aA besz-i egy-en].

megorvosoltatik 1. ki/megjavíttatik; a fi reparat; ausbessert werden. 1679: Itt az első háznál is sok az defectus ojjon l(ste)n tűztől Az padlása is csak vekonyon töltetett megh ezek orvosoltassanak meg [Dés; Jk 39b]. 1715: Mivel a T: Professor Bacconi Mathe Ur(am) Háza olly romlásb(an) vagjon, hogy ha még is nem orvosoltatik nagyobb kára lészen a T: Eccl(na)k; azért ... a mely penzt flor Ung 50 Kovács Györgyné legalt volt a Templom számára azon penz mosta(n) ... fordításék azon Ház ruinájának repara(tio)jára [Kv; SRE 125].

2. megoldatik, elintéztetik; a fi rezolvat/soluționat; gelöst/erledigt/verrichtet werden. 1662: a jenei főkapitány, Haller Gábor otthon nem volt, amint kívántatott volna, a gyulaiakhoz való írás és követtség által idején-korán a dolog meg nem orvosoltatott [SKr 314]. 1672: ű kegyelmek is, az mint lehetett, azon igyekeztek, igyekeznek ma is, hogy mi formában orvosoltassék meg az ű kegyelmek dolgok [TML VI, 150 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1708: ha az halaszo vizek(ne)k dolga meg nem orvosoltatik vr(am), erővel is ne(m) allithatunk halaszokat, mivel minden fele ember folyvást halaszsa a patakokat [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1772: ha ezek meg nem orvosoltatnak, mind az Also Detreheni Mlgs Possessoratusnak, mind a' Falunak igen Nagy pr(ae)judiciómára s kárára szolgálnak [A.detrehem TA; Born. IX. 47].

3. orvosoltatik, helyrehozatik; a fi remediat/indreptat; berichtigt werden. 1662: kinek-kinek vétségekről közönséges engedelem adaték, s az haza szabadságiban való bántódási is megorvosoltatni ígértetének [SKr 406]. 1666: az én kegyelmes uram nem kíván senkinek incommodálni, de mind az Köményesi által lett sok kártétele, naponként birodalmabelieken cselekedendő sok latorságok ha meg nem orvosoltatnék, lehetetlenségnek hiszem, igen sokáig hivalkodó szemmel nézhesse [TML III, 600 Teleki Mihály Csáky Istvánhoz]. 1703: tapasztaltunk ez háromon ollyan fogyatkozást, hogy ha meg nem orvosoltatik, lehetetlenség semmi hasznát venni [CsVh 119].

4. megszüntettetik; a fi oprit/incetat; behoben/eingestellt werden. 1679: Az német álnokságát, praedáltatását én már régen érzem, hidgye el Nagod, ha meg nem orvosoltatik. Kővárvidékének nagyobb része oda lészen [TML VIII, 50 Teleki Mihály a fej-hez]. 1713: Az Dezmalas körül való vendegkedés a' miatt valo nagy kölczég és Tékozlás iránt végeztetett, hogy ... talállyanak modot benne hogy azon tekozlas orvosoltassék meg [Kv; SRE 122].

megostoroz 1. ostorral megver; a biciui; peitschen. 1710: Nem is árt afféle dolognak eleit venni, és akármely kicsiny legyen is a gyermek, erősen megostorozni, mert ha kicsiny korában, bár játékból tanolja meg is a lopást: nagy korában sem hagyja el [CsH 129–30]. 1784: A 'sitár leánya intvén és protestálván is, hogy ne cselekedjenek olyan kárt és hatalmaskodást^a, azt keményen megtaglották, ostorozták, detineálván, hogy 'sitár atyjának hírt ne tehesen [HalmágyiNlr. 647 Szárhegyi gr. Lázár József Fejér megye főispánjához. — ^aA legeltető jöb-ok].

2. (Isten) büntetéssel sújt; (despre Dumnezeu) a pedep-si/bate; (Gott) bestrafen. 1573 k.: Emlokoztetyk ty Ktok az En Ennek elothé valo, hyw zolgalatomrol my(n) zolgalatal zolgalmat az Eghez varast medeg az wr isten Eppen Emborsegembe megh tartoth, de Imar mostan az hatalmas Isten az w Jo voltabol megh ostorozot, es Nagy Chapast vetot reyam az ghutta wtesnek Myatta [Kv; Tjk III/3. 226b]. 1659: Mostan is jöttem volt ide Bethlen uramékkal való beszélgetésimre, soha nem tudjuk, mit cselekedjünk kimenetelünk felől, mivelhogy rettenetesen ijesztenek Noha az mi nézi, ha szintén szabados lött volna is, hogy Isten így megostoroza, semmiképpen ki nem mehettem volna eddig [TML I, 384 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz].

megostromlás ostrommal való megtámadás; asediére; Bestürmung. 1662: Nagybánya szenvedése, Liber baro ab Hagen vicecolonellus alatt levő német hadak miatt hóstát-jok elpusztítási, város megostromlása stb. [SKr 676 Tartalomjelző fejezetcíméből].

megostromol 1. (várat) megvív; a asedia (o cetate); (Burg) erstürmen/bezwingen. 1653: Mikor immár ostromlani készülének, hogy a várat ostromolják, érkezik a Bocskai levele: „hogy a várúvásnak hagyjanak békét, addig meg ne ostromolják ... hadd lássa ő maga először, mint kellek lenni a dolognak ...” [ETA I, 99 NSz]. 1657: Meghözvén hírt az fejedelemnek még az Vág vizén innen létünkben, éjjel indula sietséggel, virradtig mivén másnap odaérénk, úgyis az lovas haddal semmit sem árthatánk vala nekik, hanem ha gyalog szállva ... ostromlottuk volna [KemÖn. 39]. 1662: A megírt Aranyas- és Veresbástyák ellenében levő kasamátáinak lövéseket akarván elveszteni, hogy azokat igyekezzenek megostromlani, az két kasamáták ellenébe kétfelől az árok szélibe kasok közé állattak vala két-két öreg faltörő álgúkat [SKr 594–5]. 1710: Útjában Lippa várát megostromolván, a várat a törökök feladják oly condícióval, hogy életék megmaradjon, különben rabok legyenek [CsH 212].

2. megtámad; a ataca; angreifen. 1653: Az kolosváriak ez alkalmatossággal a jesuviták collegiumát nagy zélussal ... megostromlák [ETA I, 78 NSz].

3. (leányt) meghódítani törekszik; a curta cu insistentă (o fată); (Mädchen) bestürmen/nachstellen. 1805: Sajnálom hogy Ngod betegeskedik de gyógyulyon meg mert ha én mint gyenge legény a' kis aszszonyt mag(am) erejin meg nem tudnám ostromolni kit híjják a' Báro Fabrikára segítségül ha Ngod beteg leszen [Dés; Ks 94 Thuroczy Károly lev.].

megostromoltat ostrommal megtámadtat; a ordona să fie asediat; anstürmen lassen. 1710: Szintén mikor másnapon akamá Kemény János megostromoltatni Segesvárat ...

Kucsuk basa kétezer válogatott török hadakkal beérkezik estve későn Segesvárra | Onnan pedig török szokás szerint visszafordulván a kozákokra, azoknak erős városait megostromoltatja [CsH 51, 160].

megoszlás 1. (hagyaték)felosztás; împărțirea/partajul succesiunii; Erbschaftsteilung. 1600: Bodoni Marthon es Bodoni Janoss vramek ... mi eleuteönk kezeonsiges Akaratbol teonek Jllien vigezist Az w megh holt Attjok-fianak Bodoni Georginek Jozaganak megh ozlása feleoll [M.köblös SzD; Ks 90]. 1626: Mely adossagnak megh fizeteket, marto(n) vram vállala fel. Es Igy marad megh ozlasra Het száz hatuan negy forint [Kv; RDL I. 16].

2. széjjel/szétosztás; imprăștiere; Auseinandergehen. 1657: Kimenvén az táborról az fejedelem csakhamar oda-szállásunk után, hogy az sáncot contemplálná, midőn egy helyben megállapodék, az körülte lévőeknek megoszlását parancsolá ugyan, hogy az csoporthoz álgúval, torockkal ne irányozhatnának [KemÖn. 46].

megoszlatik felosztatik; a fi împărțit; aufgeteilt werden. 1568: Az melly feoldeket holt Maros feleol wyollan foglalt Pal wram megh ozlassek [Gyf; JHbK XII. 8]. 1570: Molnokys penyglén az kyk wolnanak Myndenwth Mydeneknek gattyok keth fele ozlassanak es ky ky az Ew Rezet chynaltassa az Jeowedelme keozteok Meg ozlassek [Bh; Eszt-Mk Mogyoró cs.]. 1594: Az ozlasnak penigh imilyen moggia legien hogi ... embereket az megh irt iozagbol hianak negiet be mellick ereos hwt alat az odaki^a ualo iozagot mind marhaiokban s mind gyermekekben ereos hwttel limitallyak megh, es azoknak limitacziok zerint ozlassanak megh [Szászkered K; LLt. — ^aSzilágyban]. 1728: Küldvé(n) hozzá(m) a Méltos(á)g(os) Aszony Vas Danielné Asz(o)n ő kgíme ... őt czapás pohárt, mellyek qvondam egybe járo pohárok voltak; de vérek között ez előtt meg osztvá(n), megh ozlattak [WassLt Szőlősj Gábor lev.].

megoszlik, megoszol 1. több csoportra oszlik; a se împărți/despărți in grupuri; sich verteilen. 1657: az én seregeimnek nem szabad megoszlaniock [KemÖn. 242]. 1662: Mi ... innét visszamegyünk Náményban. Az urak megoszlottak, Betlen uramék Szatmárt lesznek, Bánffi Dénes és Szentpáli uramék Náményban jőnek [TML II, 332 Kemény Simon Teleki Mihályhoz].

2. több részre oszlik; a se diviza, a se împărți in mai multe părți; (auf mehrere Teile) sich verteilen. 1692: Hogy az accordaban az Contributio oszollyek megh es vagj fele, vagj egjeb valami bizonyos resze haromollyék eő kglmek-re^a, en aszt sok okokra nezve ne(m) jauallom [Szökefva KK; Törzs. Sárosj János kezével. — ^aA szász nációra].

3. (örökség) feloszlik/osztódik; (despre o moștenire) a se împărți; (Erbschaft) sich aufteilen. 1507: Az Reu(d)y Molnot hagyom ... Ilyen modon hog Cheh Janos fy(am)-nak legyen zabad molna ... Kata leanyom Nylas gasparne azon kepen zabad molna legyen az molom meg Ne ozol-yon de ha az touanak vala(my) hazna lezen halabol Az meg ozolyon kozottok [Kv körny.; NyIrK VI, 186 Cheh István végr.]. 1568: Az Zalagos Jozagh feleol wegezte-teth, Az Jozagnak felet megh erezyt, Az zaporodassais^a megh ozol [Gyf; JHbK XII. 8. — ^aA jobbágyoké]. 1580: eo kegmek az wenség erről nyilwan emlekezyk hogy Az Mw eleinktwl ... Reaiok így zarmazot hogy valamikor

valamy iozagh diuisiora ozlasra Megie(n) leg előzcr Amit talal Az adossagot ... ky kel deputalny ... Annak vtanna ... Az elseo Anyai harmadot ky tuggyak Annak Akinek illik. Ez vtan az massodyk harmadot vgy aggyak ky azoknak kiknek competal, vegezetre vgy ozol megh az ket rez azok keozt a kiket illet [Kv; TanJk V/3. 227b]. 1606: azok az iozagok nem illetik az en feleségemet hanem Gherendi Palne Aszonio(m)ra es eochiere neznek, ozton ozollik ittis minde(n) megh [UszT 20/127]. 1775/1802: Meg oszolvan ... a Jozság ... azután kezdettnek a Bezdédiek ezen Nyikita Pojanájában involálni [BSz; JHb LXVII/3. 118–9]. 1806: Magyar Sárosan meg oszolva Balástelkén pedig közre az Attya fiakkal bizonyos rész Jozságokat birt [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII].

4. egymás között vagyont feloszt; a impárti o avere; Vermögen unter sich aufteilen. 1830 k.: Mi a' több Testvérek meg Házosodván s elgyermekesedvén ki ki külön mentünk s Meg oszlottunk [BetLt 3].

megoszlódik felosztódik; a se impárti; aufgeteilt werden. 1629: eo nekie Byiki (!) Miklossal nem volt olyan vegezese, hogy az eo penzenek nyeresége megh ozlodgyek [Kv; Tjk VII/3. 140].

megoszol i. megoszlik

megoszol 1. (kirendelt/választott személy örökséget a jogosultak között) feloszt; a impárti (o moštenire intre sucesori/moštenitori); (Erbchaft durch bestellte/gewählte Person unter Berechtigten) teilen. 1566: hywanak Mynket Ez wytezleo ferfyak Twdny Jlyk Kemyny ferenz, Kemyny Lazlo, Es Kemyny Imre ... gereomonosthorara^a Az Eo Jozagoknak Meg oztassara, My Azert Jde Jeowen az Jozagot Meg oztok keozotteok [KP. — ^aK]. 1568: Matheus Nyilus iur(atus) fassus est, hogy mikor az Eotues Tamas hazat my meg oztottuk, akor senky minket ne(m) ellenezd(!), hogy az keth attyafywh kozpt ket fele merok [Kv; Tjk III/1. 215]. 1573: Margit Syweges gergelne Anna chige palne Azt valliak hogi Eoket hitta volt Herbet Ianos az Annja akaratiabol az oztozasra Mind harman Akaratossok voltak az testamentu(m) zarent valo oztozas-hoz, Eok Inmar hozzais keztek volt hogi meg ozzak keoztek Azomba Iutot Kadar Kelemenne es Kadar Matthias valamj okon eok ne(m) tugiak Nem hattak eoket meg oztozny [Kv; Tjk III/3. 284]. 1577: Balla béllj lozagot megh oztottuk chedullankenth Igeonnjessen, három Rezre [Vajdasztiván MT; BfN 71/19]. 1586: hywanak minkett az Nehay Dobray Istvan fjay Lesnekre ... hogy my ő köz-(ők) az orszagh szokassa szerint mind az Eős lozagott szalogost acquisitumot s mind penig Egyeb Ingo bjngo Marhakatt Ezwsteot, Aranyat, pinztt, akar my newel nevesztetnemek megh oztanok My az meg newezett atyafyak között ekképpen oszítottuk megh az mint következyk [Lesnek H; IB VI. 225/16]. 1588: Mikor Jakczy Boldisar Sombori Lazlonak ada az falwth en biro valek az vtanis voltam hogy meg oztok az falwt ket rezet Somborinak harmadik rezet Jakczy boldisamak [Zsákfvá Sz; WLt Mich. Talas jb vall.]. 1697: hallottam ezen n: Udvar Ház heljet hogi regen ... T: N. Racz Christina aszoni elejeke löt volna, de én az határát nem tudom az míg az örökös levelet ide nem hozák, hogi mikor megh oztották mint mérték fel [M.derzse SzD; JHb III/63 Duda Tamás (70) jb vall.]. 1781: azon rész Jozságotkát ... mentionált nemes

Vármegye érdemes Fő Birája Arapataki Geréb Joseff Ur és Emyei Szóts Mihály Divisor Regiusak által, köz akarrattal a több absens Atyafiaknak consensusakból oszítottuk meg ... negy egyenlő Részekre nyil vonás által [Mezőcsán TA; DobLev. III/560a].

2. (örökséget/közös jószágot/vagyont) egymás között eloszt; a impárti (o moštenire/un bun comun/o avere); (Erbchaft/gemeinsames Gut/Vermögen) untereinander teilen. 1545: Egymas akarathiabol vezeze(k) punkesth vtan tizen ötöd naphoz hogy az koron rea menjenek Es az Jozagoth meg oziak [Fiátfvá U; MNy XXV, 216–7 ozdy gergel és gaspar gerebh Fráter Györgyhöz]. 1585: Thamas Deak vallia, Ezt halla(m) hogy monda Zabo Georgy az Eochenek Zabo Ianosnak, ozzuk megh Az zeoleót [Kv; Tjk IV/1. 436]. 1590: Mikor az felliel megh neweszet feöldinket megh oztottunk (!) volna faluul tizes szamra minth megh mondották, mindenik tizes megh tizla Capitan Vram, tizt tartonk peczétiwel hogy mindenik tizes az eo tarsaiul egygt tilalmasba tarcha [UszT]. 1610: kerdem ha meg oztottak az öröksegeth monda hogj meg oztottak es vgjan mütogeta hogy kinek kinek my Jutot benne [Vágás U; i. h. 51a]. 1669: Drasson^a kívül minden jozságokat meg oztottak, az Utrumban fel tett Atyafiak [Medgyes; JHb V/3. — ^aAF]. 1780: az osztozo Atyafiak a belső örökseget osztak meg [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1792: a meg nevezett osztozo Felek ... említett nehaj édes Anykok után ... ő kglmekre szállatt belső és külső Ingo és Ingatlanokat ujj amiképpen alább osztozásoknak Seriessiben Specificfalva vadnak mindeneket magok között Istenesen és Atjafiságosan meg oztottak és ki ki a maga rátáját kezehez vette | a több mobiliakat ... amik oszlora valok voltanak az osztozo Felek magok között két egyenlő részekre meg oztatták és kezekhez vették [uo.; i. h. I].

3. (örökségen) megosztozik vkivel; a impárti cu cineva (o moštenire); (Erbchaft) mit jm teilen. 1603: hitesse meg welwnk az Jo azonj hogy az kis giermek az mi attiank fia weretöl walo ... ha meg hitetj welwnk ... hat mindent kezek wagwnk vele meg oztanj [UszT 17/65]. 1775: mondják, hogy a Cserényi fiakat megnyerte volt Mósa, hogy a leányokkal is megosszák a jószágot, melyről ok úgy tartották, hogy nem illet leányt [RetE 360]. 1793: írja hogy az appertinentiatlan sessioakat ... velem meg osztotta [Asszonynépe AF; DobLev. IV/710]. 1816: Gerendi László a' Nagy-laki Jozságot sem osztotta meg Gerendi Kátával [Kv; i. h. V/1000]. 1820 u.: Soos István azt kívánnya hogy az még az felesége ithon volt az Zalogbol ki váltott Jozságot Vele meg oszuk [Egerbegy TA; Tolvaly lev.].

4. (földet nyilas osztással) el/kioszt; a impárti (un teren prin tragere la sorti); (Feldstück durch Pfeilaufteilung) verteilen. 1591: Mi olta Thelegdj Mihaly megh oztotta az Nyl feoldeket mind Nyil feold szamara birtwk ez peres feoldet Lwkaczj Imréhwe mert akkor jwttot nylnwkba(n) az wlta se(m) falw sem senkj minket meg nem ellenzetrola hane(m) szabado(n) birtwk [UszT]. 1627: oztattak meg az felső fordulobali feoldeket [Lőrincfvá MT; Told. 26].

5. (határt/ingatlant/erdőt) el/feloszt; a impárti (un teren/imobil/o pădure); (Flur/Liegenschaft/Wald) aufteilen. 1577: Melj pwztha helljek ozlatlannwl Marattak, Wgja(n) akor kj merjek, azokattjs megh ozak [Vajdasztiván MT; BfN 71/19]. 1593: Az Mi Magunk kelchiegünk az Erdőt hogi Megh Laboltúk es hogi Megh oztottúk, es hogi El attúk keöltettünk Etelünkre es Italünkra p(ro) f 5 d 2 [Kv; Szám. 5/XIX. 18]. 1703/1724: az Nyerges hegj nevű szőlő

hegjet ... megosztván, ki ki maga részit pacifice apprehendalván birta [M.köblös SzD; RLt]. 1777: emlékezem, a mikor néhai Mlgs Vesselényi István vr ő Excellenciaja, és Néhai Mlgs L. B. Josika Imre Vr ide Kokba a Falu közepire asztalt tettek, s úgy osztották meg az Antiqua sessionat [Mezőkók TA; JHb XI/23. 5]. 1789: a Vadasdi^a és Havadtói^b Határon lévő Erdők osztatlanok lévén a Falu Erdeitől, ha mikor fel osztatnának, akkor a Condividens Urakis hogy magok Ratájokot a Proportione Possessori igazságon meg osszák azon meg edgyezének [Kük.; Kp II. 25. — ^{a-b}MT]. 1810: a^a Birtokosok ... az Osztálykor minden Almás vize Jobb partyán eső Földeket meg osztottak, és itt már Nfnts szükség határ osztályra [Almásrások Sz; Ks 76 Conscr. 271].

6. (vkik között/egymás között) el/szétoszt vmit; a împărți ceva; (etw. unter Personen/sich) verteilen. 1574: Az buzat tudom Eddig meg arattak de az kinek menit menit hattam vgy ozzak meg [Gyf; JHbK XXI/12. 4]. 1579: eo kegmek wegeztek hogy zereda nap az Swteok wehesse-nek Bwzat de ily moddal hogy ketteot vagy negyet walaz-zanak keozwllék kik Az Buza keozót laron es aruyat za-kazza ... A mit penig Az negy swteo meg weze(n) Azt egy Arant kinek kinek mind zwksege zere(n) meg ozzak [Kv; TanJk V/3. 188a]. 1582: Albert Deak ... vallia Negwen ket forinth vag teób leon Nieresegek a^a buzán kit meg oz-tanak [Kv; TJK IV/1. 80]. 1596: az en meg Neuezet zol-gam talalt ez al peresre es vele előzőe tarsalkodúan kapta-nak valami nyeresegeth melytet meg osztúan az en zolgam-nak rezeben Juth egy paripa es egy paplan [UszT 11/43]. 1629: Ezeken keouwlis az kadakat keozteok, megh osz-tottuk, es kinek kinek az neuet rea czinaltuk Cretaul [Kv; RDL I. 132]. 1717: pénzt is látám hogy vőnek el tőle mint egy őt Márjást, és meg osztá az Révészszel felit el vévé felit neki hajgá [Arany H; JHb XXXI/43]. 1845: Cziku-dan^a a Falu Birosági, notariusi, és Bikákérti kaláka adás közöttünk mint G. Kemény Sámuel, özvegy G. Wass Ta-másné és közöttem mostanig úgy volt megosztva, hogy mindenünknek változtatva egyike jutot részibe [Báld K; TLt 1039 mell. Béli Ferenc aláírásával. — ^aTA].

7. kb. megosztotat vkit; a-i da cuiva partea cuvenită; jn verteilen lassen. 1639: Moldowaj demeter ... minthogy Jghen zeghen ven Ember Nem osztottak megh Nilathlan hattak az wtholzorj ozlasban [JHbK VIII/14].

8. megosztozik vmin, közösen használ vmit; a împărți ceva cu cineva; etw. unter sich teilen, etw. gemeinsam benutzen. 1568: pro parte Gregory Syweges, Contra Antonium Siueges Geruasius Nemez gyarto, Cleme(n)s Nemez-gyarto iur(ati) fassi sunt pariformiter, hogy eők egez cehöl vegeztek hogy valaky eo közölök Coloswarot es Monostor-on myw szert vezen, az tób mesterekel tartoszek meg osztany [Kv; TJK III/1. 221].

9. (országot) egymás között feloszt; a împărți (o țară); (Land) unter sich teilen. 1618: azon lészen ... hogy azt az három országot megosszák egymás között [BTN² 140–1]. 1705: A svéd király is most békéllik a muszkával és a saxóval, úgy hisszük, hogy megosztják a királyságot [WIN I, 545].

10. ~ja magát tbsz csoportokra oszlik, szétválk; a se împărți in grupuri; sich verteilen/trennen. 1672: az Kapi uram házához akartam gyűjteni az vármegyét; azt Gergely uram elbontá, hanem Bet(hlen) Já(nos) uramék vocsolák, hogy gyűljenek az székelység Béli uramhoz. Mi megosztók magunkat, Kapi uramék mentenek az vármegyék közé,

Rédei uramékat küldtük az székely közé [TML VI, 373–4 Báni Sigmund Teleki Mihályhoz].

megosztás 1. (választott személy általi) örökség/vagyoneelosztás; împărțire (a moștenirii/a averii); Erbschaftsteilung (durch gewählte Person). 1566: hywanak Mynket Ez wytezleo ferfyak Twdny Jllik Kemyny ferencz Kemyny Lazlo, Es Kemyny Imre Beoyt Mas honak heted Napyan gereomonosthorara^a Az eo Jozagoknak Meg osztasara [KP. — ^aK]. 1570: Azkor hytta volt eoket Kwpas Janos az hazbely Marhanak megh osztasara, Az egeb éreksget Annak eleotte Megh Jnteztek Beochwlték volt Jamborok [Kv; TJK III/2. 84]. 1593: Kadar Jakab vallia: Engemet huanak Keoteluero Lukachne, es Semlieswteo Jstuan valami fa zerzam megh intezesere, es megh osztasara En megh osztam keozteok [Kv; TJK V/1. 348]. 1676: ő kglme meg egygyezet, es kötöt volt egy Test-vér Leany Ágh, Attyaffajual, es azok maradékial, illethető Javok(na)k, es Jozagoknak megh osztása felől [Marossztygyörgy MT; Bállt 55]. 1776: Dobai Klára Aszszony Gyermekai Kezeknek bé adásával arbitrálnak minket, nem tsak az el maradt Jok(na)k ... meg osztására, hanem egyszersmind ... egyéb akámi ide járulható Circumstantiákra nézve Arbitr Biráknak [M.köblös SzD; RLt O. 1. 1–2]. 1787: midőn hivattattunk volna Nemes Aranyos Székben Csegez(e) Nmzts Szász Farkas Vr(am) mostani lako Ne(me)s házahaz hogy Nagy Attyakrol ... maradt Bonumakat, mellyek vadnak a^a Csegezi, Várfalvi, és Felső Sinfalvi határokan, és eddig valóságos meg osztás nélkül birattat-tak, egymás között Atyafiságosan el osztának, és fogának az osztáshaz e^a szerint [Csegez TA; Borb. I].

2. (határ/ingatlan)felosztás; împărțire (a pământului/a imobilului); (Feldmark/Liegenschaft) Aufteilung. 1580: az Nagy Kereky patronúok elozor metakat akarnak wala Eri galni, Nagy Kerek es azon Eormenszekess Newo falw kozt ... walya pwztának meg osztasara es meg Hatarozasa-ra [Pókafva AF; JHb XXVI/8]. 1585: elmentünk azo(n) darab feoldnek meg osztasara, mely Nevezetik walya pwztanak [Örményszékes AF; EHA]. 1627: Kopa Georgy azt monda hogy cove az az szeoleo melyre kepest mi ugian tanaczul adgiuk wala neki, maga penig Foris Gergely Vr(am) peczetetis ad wala, hogy ha eove tilczion el annak meg osztasatol, de nem tilta [Galambod MT; Told. 26]. 1640: Vice Ispan vra(m) ... rendelte Ez három falubeli porcionak megh ostassat [Botháza K; SLt T. 22]. 1674: az mostani takarodo vdőhöz kepest tsak az fvuket osztottak fel eo kk; corokós es allando megh osztasat mas alkalmatossab vdőre halasztvan [Gyula K; SLt AK. 4]. 1740: a^a szemem előtt tartott fővebb elveket nézve a^a meg maradtó réz Jozágok leendő meg osztásában az idő és jozágok helyhezteséshez alkalmaztatott intézetemet e^a következendőkbe tészem [Kv; Ks 100 Nyilak könyve 18]. 1802: (A) ki küldtetett Méltóságos és Tekintetes Biroi Biztos urakat ki fogják hozni ... B. O. Budai Határok között az Élő erdőnél ... az igaz határ ki járására, annak utánna pedig, annak a résznek, melly azon ki jártotás által az Ujj Budai határhoz tartazonak lenni találattik a Belső régi Telkek Birtokához arányoztato intézett szerént leendő meg-osztására Törvényes Dulásra Mátol számlálva 8ad Napon [K; JHb LXVII/4. 20].

3. elosztás; împărțire; Verteilung. 1779: Azt a Gyerőffi-házat, minekutána megosztásán az előszámlált atyafiak meg nem egyezhettenek volna, eladódá tették [RettE 405].

megosztat (örökséget) felosztat; a dispune să fie împărțit (o moștenire); (Erbschaft) aufteilen lassen. 1617: Phulep Varga Zent Mihali libertinus. Ezt tudom, hoga mind az ket fel egi akarabol uelem oztatak meg az zent mihali hataron ualo foldet [Szentmihály U; Pf Fr. Bencser de Medesér nb és Th. Böleoni rector Scholae Tarcsiafalviensis vall. jel.]. 1765: az Almádi Gáspár öt gyermekei közül kettő sine semine deficiált, annak felette még életben megosztatván jószágát gyermekei között, amely jószágot életéig maga kezénél hagyott, holta után azt is némely gyermekinek maradéki ... bírja [RettE 181].

megosztatik 1. (örökség/vagyon a jogosultak között) elosztatik; a fi împărțit (o moștenire/o avere între persoanele îndreptățite); (Erbschaft/Vermögen unter den Berechtigten) verteilt werden. 1569: az Jozag meg oztassek [Diós K; JHbK XLIV/13]. Az on mw megh oztassek, kj Jztrigy mihalye wolth [Mányik SzD; IB VI. 225/13]. 1586: Dobray ferenczs kewana ezt hogy az Eöcheysel ... az loszag es minden Marha megh osztassék hogy kj kj twdhassa megh az eő rata portioiat [Lecnek H; IB VI. 225/16]. 1628: Az fel szegezet, Karpitok, es Kepek feleöl így vegesztnk hogy az megh El Eppel Janosne Asszonio(m), Zeoczi Anna Asszsoni, maradósanak fen az falon, holta vtan penegh osztassek megh, fele Eppel Orsolia Asszsonie, az fele iusso(n) az Szeőczi Anna Asszsoni Attia fyainak [Kv; RDL I. 137]. 1761: A' Háló Egyet mások ... aequaliter osztassanak meg ide ertven egy szersmind minden Házi Mobiliák [Kv; SRE 196].

2. (határ/erdő) felosztatik; a fi împărțit (un teren/o pădure); (Feldmark/Wald) aufgeteilt werden. 1796: A' Forgolag biratando rétek meg osztattak és többé forgolag a' Pap által nem biratnak [Torboszló MT; MMatr. 457]. 1824: A' pusztá bértz e' veszszős Erdő ... ez ... meg osztattott ugyan, de nints ki metázva [Szásznyires SzD; Ks 79 Conscr. 69].

megosztatlan osztozatlan (fel nem osztott); neimpărțit, nedivizat; unverteilt. 1697: (Adá) Maiorsagh, megh Oztatlan szőleite es annak Bongortiat, Gyomolczesiuel es giepuieleu edgiut [Somkerék SzD; BfN]. 1797: ha aztat^a, mint az Exponensekkel meg osztatlan Jószágot e] vesztenék, magok ebéli Kárasodásokat Nagyságtokan^b fogják praetendálni [Kv; Incz. XI. 27a. — ^aA köbölküti (K) jószágot. ^bAz osztozatlan jószágot bíró atyafiakon].

megosztthat 1. (örökséget/vagyont a jogosultak között) eloszthat; a putea împărți (o moștenire/avere între persoanele îndreptățite); (Erbschaft/Vermögen) unter den Berechtigten teilen können. 1627: 6 bor Vagion ... ezt Kanta Mihaj es az ket Arua Soffika es Jstok kezozott nem ozthattuk meg, miuel nem Egi Arant valo borok, hanem Igj deliberalunk hogy korchomaltassak ki ... es az arratt oszak fel harma(n) Egi mas kezozott [Kv; RDL I. 134]. 1764: Bár tsak azt várja vala Bátyám Ur(am) hogy az itt jutott részünköt oztathatjuk vala meg Atyafiságoson [Középlak K; BfR].

2. (határ/ingatlan) felosztthat; a putea împărți (un teren/imobil); (Feldmark/Liegenschaft) aufteilen können. 1627: az teob portioiat meg nem oztathatok az wdeonek mivolta mialt [Galambod MT; Told. 26]. 1755: ide jövőnek hogy meg osszszak ezen határt de meg nem osztathák ... Muska Lupuj Pusztitotta ezen helységet s eleven erdő volt

Senki nem haborgatta belőle az eo Ngok^a Cselédgyit [Ditró Cs; LLt Gaffton András (52) jv vall. — ^aA gr. Lázár családét].

megosztott felosztott; împărțit, divizat; aufgeteilt. 1722: meg osztatt Erdejek [Fejér m.; KvAkKt 344]. 1840: az e szerint ki jelelt, ki egyenlített és meg osztott jókroli nyilak ... általunk innepélyesen kihuzattak [Kv; Ks 100].

megosztozás (örökség) elosztás, megosztzkodás; împărțeală, partaj; Erbschaftsteilung. 1614: Az megh osztzas feleöl azt vallia, hogy hallotta Cornis Boldisartwl hogj ninczien ez vilago(n) oli ember az ki megh oztotzatathna eket egy massal [Kisfalud MT; Ks O. 20]. 1621: az Nehaj Boliaj Gasparnak ... az mjnmeő portioy voltak ... nehaj Galteoy Sigmond és Boliaj Adam Jozagoknak megh oztzasakor fel nem ozolhatot volt, mert felesége Foro Ersebet, vgi mint Dotalista birta [Bolya NK; JHb XXII/19]. 1737: Neh: Atjank es Anjank reank devenialt jovainak egy mas közöt valo meg osztzasaban Atyafiusagos szeretettel meg alkuvank [Albis Hsz; BLv.]. 1761: a ... meg osztzas után a Szebenben peragalt Divisorol költ Nyil Czedolat mindenik Mlgos fél maga tisztinek ki adta [Branyicska H; JHb XXXV/46. 9]. 1813: Most ugy értvén Leveléből, hogy a' Tektis Uris, mint egyik osztályos atyafi a' meg osztzásnak elő Mozditója nem kívánt lenni [Berkesz Szt; BetLt Katona Sigmond főkapitány Vass Antalhoz].

megosztozatlan (örökséget) meg nem osztott/közösen birtokló (személy); (persoană) care posedă bunuri (moștenite) în indiviziune; nicht aufgeteilte Erbschaft mit jm gemeinsam besitzend(e) Person). 1606: az el peres Azzonak Vra Gergelj Kouacz en velem egi vala en az en attiam fiaual Gergely Kouaczal megj oztozatlan voltam mind(en) eőreőkségekebeöl [Uzst 20/175]. 1623: borbéli Janos Vra(m) meg halua(n), maradot volt egi fia Borbéli Georgj, meli azis deficalua(n), miuel hogi az Attja Jouajbol meg oztozatlanok voltak, keuanak azert hogy Anna azzontol, borbéli Janosne azzonjontol, mjnden Jouajt eleo keruen, azokbol az Dualitast, nekjek mint ver zerint valo Atiafiak(na)k ki mutatnak [Kv; RDL I. 120 Hannes Eppel kezével]. 1736: Kádár Márton és Kerekes Jánosné Kádár Susi, testvér Atyafiak megosztozatlanok [Kv; TJK XV/12. 24]. 1756: Murza Petre ... fia lévén Jánosnak egy kenyéren egi szolgálaton vadnak meg osztozatlan [Branyicska H; JHb LXX/2. 45].

megosztozik 1. (vagyon/örökséget) egymás között eloszt, megosztozódik; a împărți (avere/moștenire); (Vermögen/Erbschaft) untereinander teilen. 1568: Varadon az Biro eleiben kelenk es teoruin zerint az marhauel egy arant megh oztozank [Egeres K; BeszLt 50 Michael Fazokas Judex primarius in egeres a sv-i királybfróhoz]. 1572: mykor meg oztotztak torozkay Janosnak Jwtot az rozman haza mind feoldewel eoaze [Torokósztyörgy TA; Thor. XII/7]. 1580: en akkor az wdeoban biraioi uolta(m) es tetoua futostam, mydeon megh oztozanak, Almadine Asszoniom, es Gabriel vram [M.palatka K; JHbK XIII. 29]. 1596: Az Hoggiaj Benedek nyilat még h Kornis Mihály idejebe egy idej haznara megh uette(m) uala, az tizes ki chohala beledőle, s mind hogy verre az Benedek Peter Attiat Lúkach Benedeket illete wala, megh tftla az pert keőztink, merth az ky nylok nekik uala hogy megh oztoz-

tak uala az Attia fianak iutott uala [UszT 11/87]. 1617: Tudom hogj Nem Donatios Jobagi Volt Boldisar Peter, hanem oszlasbajs, mikor Becz Palneual megh osztozek, Becz Tamasnak Jutot Vala es eot szolgaltta holtaigh az vtan Becz Thamasnetis szolgala [BLt 3 Mihaly Peter pp de Kozmas^a vall. — ^aCs]. 1631: Az mikor ezek az Kadar Istuanek az teob Atiafiakkal megh oztozanak, akkor tudom hogj igen futtia vala az dolgott Kadar Istua(n) [Mv; MvLt 290. 51b]. 1757: Haraszkeren^a ... Geréb familiaban Leány ágon valo Vérek, Atyafiak és Successorok megosztoztak [VH. — ^aMT]. 1758: halottam hogj mihejen meg osztazott Szekej Boldisár ura(m) mi velünk mingjárt az nagj Leány költeni és parezloni (!) kezdette az atjalt hozott penzt [Aranyosrákos TA; Borb. II Pallffi Daniel (66) ns vall.].

Szk: ~ egymástól. 1711/1792: ab una Etzken András Uram, parte ab altera Etzken Miklos Déák Uram ... A(nn)o 1710 meg osztotzanak volt egymástól, melyekről (!) Divisionalejok vagyon [Albis Hsz; BLev. Transs. 25] * egymás közöttlegyütt ~. 1750: a néhai Aszony ezüst portékáiból és köntöseiből egy más között ő Ngok Testvérekül meg osztotzak [Altörja Hsz; HSzjP J. Szabo (36) jb vall.]. 1765: midőn az utrizált négy testvér Atyafiak edgyütt meg osztotzak, akkor utrizált Lengyen Andras jutott az ... két nagyobb Atyafiaknak ... Lengyen János pedig részekben jutott volt az ... két kisebb Atyafiaknak [Egerbegy TA; DobLev. II/383. 13b Bogdány Josef Senior (63) ns vall.]. 1801: MKöblöns az én házamnál jelen létemben a három Leányim, Néhai első Feleségemtől maradt belső portékáikban ... edgy más között meg osztotzanak szép Atyafisággal [M.köblös SzD; RLt 2 Rettegi István nyil.].

2. el/feloszt vmit; a impárta cevá; etw. ver/aufteilen. 1570: Magdalena Klok Damakosne ... vallya, hogj Jsmer-te Janos papot ky Klok vinche Annayaval egy volt Thwgya hogi Arrol Maradot az haz vinchere, Aztis Thwgya hogj varga Myhal es Borbara attyawal egyek voltak vinchewel ... Es meg alkwt azokal vinche meg elegitette eeket egy hordo Bortis adot nekyk kyt Jt arwlak ky es megh oztoztak az arrawal [Kv; TjK III/2. 133].

Ha. 1734: megh osztazatt [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1761: meg osztaztanak [Branyicska H; JHb XXXV/45. 15]. 1792: meg osztaztanak. meg osztazat volt [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1798: meg osztozott volt [uo.; i. h.]. 1801: meg osztazván [Szökefva KK; Kp II. 58].

megosztokodik megosztózik; a face impárteala/partaj; sich teilen. 1687: Édes szeule Attyámrol, Néhaj Bodo Péterreol, és az után Édes Apámrol Bodo Mihály Uramrol; Bátyámmal Bodo János Urammal ránk devenjáltatott bonumokrol megh osztokodván [Altörja Hsz; HSzjP].

megosztóadás megosztózkodás; impártealá; partaj; Teilung. 1739: az Vrak meg osztozodasa után dőglőt meg a Bodoki Jobbagyok közül ezeknek Vono Marhajok^a [Bodok Hsz; Ks 22. XXIb. — ^aKöv. a fels.].

megosztózik megosztokodik, (örökséget/vagyont) egymás között feloszt; a impárta (o mostenire/avere), a face impártealá/partaj; (Erbschaft/Vermögen) untereinander teilen. 1604: az Alperesekis pedig mikor az Albertfi Pal iozaga ueget megh osztozodanak akkor az Aruaknak Attiokfia az nehai Istuanfi Marto(n), kjuel edjek uoltak

megh mondotta leueletis megh mutatta, akkor nem ellengeztek, hogj uizza ne zallion [UszT 18/41]. 1701: Balasi Boldisár Relictája Paniti Kata az Nehai edes vra Apjától nagj Balasi Boldisartól megh akarna különözni s osztozodni (: mivelhogj az ura megh holt :) [Kissolymos U; BLev.].

megosztotzat (választott/kirendelt személy örökösöket egymás között) megosztokodtat; a face impártealá/partaj (intre mostenitori); (gewählt/bestellte Person) läßt die Erben untereinander teilen lassen. 1598 k.: en megh oztoztata(m) Lukachiot s Leórinchet merth ne(m) alhatnak megh [UszT 13/94 Michael Illyes de Eted jb vall.]. 1724: hallottam Néhai Gidofalvi Péter Sogor Uramtul, hogj mikor meg osztotztatták Néhai Czeglédi Szabó Mihály Ur(am) gyermekeit, az Felesége Enyedi Sára Aszszonj halála után, látott ő klme valami ezüst pohárokat [Ne; DobLev. I/106. 8b Anna Demjén cons. nob. Stephani Debreczeni (50) vall.]. 1767: (A) két Aszszonyiságnak Posteritassi Bodoni Sigmund Vr(am)nak jóságában ismét meg osztotzak, Sőt még ezen osztózás után is hallottam gyakor osztózásokat, ugy annyira hogj tsak az Isten tudgya őket leg jobban meg osztotzatni, de más nem [Vajdasztiván MT; JHb IX/48]. 1792: Hallottam, hogj a Tyéjen lett végezés után idegen Birák is jöttek az Özvegy házához, hogj amiben lehetne meg osztotzassak az Exponenseket [F.lapugy H; Ks XLVIII/7. 19 Pogán Mikodin (34) vall.]. 1825: két gyermekeft Erszényes Istvánt, és Erszényes Máriát a' köz Atya Erszényes 'Sámuel az irt gyermekei személlyes megedgyezésekkel a' Káptalani^a, és Nagylaki belső, és külső Javaiban e' következendő módon osztotztatta meg^b [Nagylak AF; DobLev. V/1099. — ^aAF. ^bKöv. az osztózás részl.].

megosztotztatás megosztokodtatás; impártealá, partaj; Teilung. 1717: requirálván engemetis az Urral Itilő Mester Tekts Nemzetes Olasz Mihály Uramal, hogj keresztényi kötlelességünkét és Törvényes devotionkat Contestálván az Nemes Haza usuált törvénye szerént leendő megh asztotztatásokatt perrágálnánk [Nagyrapolt H; JHb XLVII/18]. 1717/1781: Hogj ezen Jóságokot is egymás között lstenesen meg oszszák ... intendaltanak volna; Requirálván illendő betsülettel mind engemet^a mind pedig Galatzi Buda Gáspár, és Kis Dobai Dobai István uramékok hogj ... az nemes Haza bé vett és usualt Törvenye szerint lejendő meg osztotztatásokat peragálnók [Bencenc H; JHb LXXI/3. 476–7. — ^aMichael Olasz prothonotariust].

megosztotzthat megosztokodthat; a putea face impártealá/partaj; teilen lassen können. 1614: Hallottam az Bathori Gabor zolgaitwl hogj az vroknak marhaiokkal nem sok wdeő mulua(n) fel oztoznak Az megh osztozas feleől azt vallia, hogj hallotta Cornis Boldisartwl hogj ninczien ez vilago(n) oli ember az ki megh oztoztathatna eeket egy massal [Kisfalud MT; Ks O. 20].

megóv 1. megvédelmez; a ocroti/apára; beschützen, hüten, verteidigen. 1811: Itt' vedd jól eszedbe Isten böltsességét ... Hogy gátolja-meg a' Népek gonoszságát ... Még az Övéit-is néha hogj sujtolja, Fel-fuvalkodástol, hogj őket meg-olja [ÁrE 19].

Szk: Isten óvjon meg. 1677: várván jó reménséggel továbbra is Kegyelmed jó affectióját, atyafiságát nevedkő

mértékben fentartatni, maradni (minden örvendeztető, nem ily szívet fonyasztó casusban, kitől az Sz. Isten minden böcsületes embernek még szolgáját is ójon meg) [TML VII, 359 Béldi Pál Teleki Mihályhoz].

2. *~ja magát a.* óvakodik vkitől/vmitől; a se feri de cineva/de ceva; sich vor etw./jm bewahren/hüten. 1572: anne sum(m)a aranyat 34 fazeckba rakny chodalatos es halhatatlan dolog csak hallanys, Nem hogy chak Mielnys, ez okaert Meg od magadat tolle, Mert vgy Jarz Mint en [Nsz; MKsz 1896. 358]. 1574: Katus Baly gergyne Azt vallia hogy Hunyadon egy Aztalnal volt Keower Martonnal Es ott hallota Azt Mongia volt Teowissy ferrenche feleol hogy valahwl Rea talalok Az Bestie kwrwara Byzon ely Mecchem orrat ayakastwl ... az Kéwer Marton felesége vgian Igen kerte Eotet hagi Meg Mongia Teowissinenek Meg oyah Magat teolle [Kv; Tjk III/3. 366]. 1642: Kezdé kérdezni az asszony az leánt, hogy „no, mint vagy te, Kata?” s az leány mondá hogy „egészségben vagyok” — s mondá ismét az öregasszony, hogy „nem mene-e neked az urad?” — Az leány arra semmit sem szóla s mondá ismét az asszony, hogy „megódd magad, mert bizony neked megyen” [Mv; MvL 291. 349–51 átfrásban!]. 1661: kérem, édes Uram, Kegyelmedet, oltalmazza Kegyelmed magát pestises emberektől; lám, Kegyelmed nekem igen írja, hogy efféléktől megójam magamat [TML II, 212 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. — b. megementi magát/megmenekedik vmitől; a se salva; sich vor etw. retten, davonkommen. 1710 k.: minden keresztény atyáinkfiainak azt adom tanácsul: megójjuk magunkat, úgy ne járjunk a curiositas mellett lelkünkkel, mint Galileus nagy filozófus járt volt a szemével, mikor telescopium által nézett a napba ... azon szempillantásban kisült a szeme [BÖn. 481]. 1864: Alól nevemet saját kezűleg aláírt Somogyi János ... kibékülve ... az elkerülhetetlenül bekövetkező földi halandósággal, mely elől halandónak magát megóvni nem lehet halálom esetére végrendekezésem következőkben teszem meg [Kv; Végr.].

megóvatik megvédelmeztetik; a fi apárat/pázit; beschützt/verteidigt werden. 1869: A pap és tanító panaszolván, hogy rétjeiken az esőszé alkalmával utat vertek, kéri a consitoriumot, intézkedjék, hogy az egyház javaiban csonkulás ne essék, sőt a kártól megóvassanak [M.bikal K; RAK 279].

megóvhat 1. megvédhet/oltalmazhat; a putea apăra/ocroti; beschützen/verteidigen können. 1605: Latam mikor az A. attáfiait ki magat ige(n) otlamazza vala az J. kergeti vala veri vala eöket el rúlla, de sem(m)i keppe(n) meg ne(m) ohata [UszT 19/39 Gr. Kouacz de Varasfalua vall.]. 1606: azert hozatta uala Zolta(n) Pal a' giortiat hogy inkab megh ohassa Albertett Dienes Georgijtől [i. h. 20/111 Caterina coniunx Joannis Boldi Dalliaiana vall.]. 1618: Ott is azt költé Kamuti uram s az szolgái, hogy Boldizsár deák vété el az kalauzt, ki miatt csaknem rosszul jára Boldizsár deák, alig ohattam meg [BTN² 82–3]. 1657: ha engedsz, adj reversálist rolla és esküdjél meg, és im mi elkísértetünk a határig s menj el; mert nem bíztatunk hogy megóhassunk^a [ETA I, 163 NSz. — ^aII. Rákóczi Györgyöt a tatártól].

2. (pusztulástól) megmenthet/örizhet; a putea feri/păzi (de distrugere); (vor Verwüstung/Zerstörung) retten/bewahren können. 1578: (A molnárok) Az Gatokat azonkeppen gyakorta latogassak, epitgessek, hogy zakadastol,

megh ohassak [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E—136 Inreg. Fasc. 34. Fol. 104–6 V. Kovachocz ut. Mathias Niary gondv.-höz].

3. inthet/óvhat vkit vmitől; a putea avertiza/feri pe cineva/de ceva; jn vor etw. mahnen/hüten können. 1591: ottogion szina fiuemet fel szantottak Az borozdas tarsaymnak szina fiúuit fel szantottak ők azt tuttak en chielekettetem aligi ohattam megí őket, Az haragos kapitanhoz az pémézi Istuanhoz hagi ria(m) nem panazlottak [UszT].

4. kb. megtehet; a putea face; machen/tun können. 1656: Tudom, hogy mindezekről nem tehetsz, de nem óhatom meg, hogy ne írjak az én sok bűm miatt [TML I, 23 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz].

5. *~ja magát a.* megvédheti magát, védekezhetik; a se putea apăra; sich verteidigen können. 1574: Kiral Leorinch azt vallya ... myhelt Az hazbol ky lepnek Eoneky az karyat wgy wthy egy varga ky wucz Jstwannal volt hagi fely Nem Byrhatia az karyat, Az tarsa penig ... neky hata Mege eszet volt hogy Magat meg ohassa De Nem ohatta hanem leh wteottek [Kv; Tjk III/3. 390–1]. 1585: Filep Georgy vallia Az lengiel Inas zabliat ranta ... Es monda Neke(m) Lantos Mihaly Vary megh filep Georgy Im chak gyertiat vezek kezembe es a' zabliat keőteom fel Mert felek teolleok, veled en el megiek, hogy inkab meg ohassam magamat [Kv; Tjk IV/1. 532–3]. 1638: Hegies tördmött meg fogta az lovam oldalán cziak alig ohattam meg magamott [Kovászna Hsz; HSzjP]. — b. megmenekedhetik vmitől; a se putea scăpa de ceva; einer Sache entrinnen/vor etw. sich retten können. 1589 k.: lehetetlen dologh az hogy valami keűes terehteol megh ohassuk (ma)gunkalt ket vagy harom zekerteol [Szu; UszT]. 1598: az vegeben Jrotwania volt, Annak az feöldnek semmikeppen Nem ohatta szep paltul, hanc(m) Mindenkor az oldalaban el szantot, Az veg(e)ben penig el kaszolt, chyerelnl kellet Makay Leorinchnek szep pallál hogy, az also fele legyen szep palé, Annak az feöldnek Hogy Jnkab megh ohassak magokat giwleolsegteöl [M.fodorháza K; Ks].

megöklel 1. (hegyes fegyverrel/tárggyal) felöklel; a impunge; (mit einer spitzen Waffe/einem spitzen Gegenstand) umstoßen. 1588: Chyoma Balas perechény ezt walla: hogy hallam Az zendeólest hogy león, oda te kintek chyan Janossek fele, hogy Az zolgam kezde mondany, hatt Immar Erdeőtheleki Marthon kezeben nyncz kopia, megh eöklelte wolt Immar chyan Janos [Perecsen Sz; WLt]. 1599: Voltam az lengelfalui zallasba rege(n) batiai(m)mal iffiu koromba ghermie faerth ... ot abban a' zallas helyben Agoston Demjant megh eökleltek uala kepel [UszT 14/12 Joannes Cheuder de Zenth Thamas (65) lib. vall.] | Megh egizer Janczio Agoston megh eöklelte uala Balasfi Janost Ilkeit [i. h. 14/13 Martinus Ambr(us) de Ilke (55) lib. vall.]. 1650: Molnar balintotis az megh holt olah öklelte uala megh [i. h. 47/1]. 1690: egy Demeter Istvan nevű szolgamra tamadot hegyestörrel megh is öklelte, mely ökleles mia Isten otlalmazta hogy meg nem holt [Zabola Hsz; HSzjP]. 1709: Ki vagj mert bizony megh öklellek s monda Gyergy-biro Samuel Uram vagj ne szomszéd mert én vagyok [Hsz; BLt].

2. ököllel meglök/üt; a impinge/lovi cu pumnul; mit der Faust (an)stoßen/schlagen. 1600: Jakochj Andras matkaia az lianj mas aztalnal hattal yl vala ferench Janoshoz, latom hogy ferench Janos hatra njula es megh eöklele az liant valamenjre [UszT 15/66].

megöklelt felöklelt; impuns; aufgegabelt. 1766: egy trom esztendő meg öklölt öklör Tinót hat Vonás forintot el adott [O.kocsárd KK; Ks 8. XXV. 18].

megöklöz ökölrel megüt/ver; a lovi/bate cu pumnul; mit der Faust schlagen. 1662: Fogaras várában ... a kapitány rendeléséből egy kegyetlen, ura parancsolatját híven elkövető szolgája jár vala le hozzá^a, ki valamikor bémegyen vala, mindenkor hol füstéllyal, bottal dedolálja, s hol csak ökölrel is keményen megöklözi, veri, kínozza vala [SKr 91. — ^aA fogoly Géczi Andrásához]. 1746: az J. Sebestyén Pál az Feleségének Annját keményen meg verte, öklözte, rugdosta [Torda; TJKt III. 63]. 1753: oda mene Csiki János es meg fogá másodikzoris Maki Samut és meg öklöze [Marossztygyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. 1761: Verekedésit tudyúk Ferentz Lörintznek, mert Engemet Gubás Jánost is a' múlt ősszel meg öklözött meg tépett Köházi Jánost is meg öklözte akkor [Szászsztiván KK; BK. Joannes Gubás (50) jb vall.]. 1797: Szilágyi Mihály ... belém kötölzvéen mtjbe ragada ... s ott jol meg döngölt öklezett [Harcó MT; Berz. 3. 3. N. 21].

megöl 1. meggyilkol, életétől megfoszt vkit; a omori/ucide; töten. 1557: az mel ölahot az demeterek meg ölteek ... az nal talaltak walamy marhat [Somkerék SzD; BesztLt 32 Erdely myklos somkereky Zolnok waramegy ysyan a beszt-i bírőhoz és a száz emberhez]. 1561: A kor en nala lakom vala mikor toth gorgot meg ölek [Ráton Sz; BálLt 78]. 1570: rea mentetek Vanchya Janosra es meg fogtatok es az vygezis ellen ky volt vram keozott es kegtek keozott meg Eoltitek kit meg hidgie kegtek hogy vram w Naga Nehez Newen vyzen kegtektwl [Nagysajó BN; BesztLt 97 Lwcas Chyewy nagysajói officialis Zwch Gáspár beszt-i bírőhoz]. 1573: Barta Jstwan zolgalo leania valya ... Az paztor ... onnan beleöl Azt mongia be ne Jwy mert ha be Jwz ide bizony meg öllek [Kv; TJK III/3. 295]. 1585: Theoreok Kelemen vallia ... wthek werék erőssen Martont, Ne talam megis eölik vala ha hagiuk vala [Kv; TJK IV/1. 396]. 1591: Az Istenernt kerlek verjeteke, tsak megh ne ööllyetek [UszT 13/71 Andreas Barla de Beögeöz ppix vall.]. 1592: Laszlo Kiraly donatioia, hagi az Nemes ember ha ez varosba vagy hostattiaaba lakost megh eölend ... tartozzek valtany feiet ket zaz fton [Kv; Diósylnd. 25]. 1599: az en zegeny Vramat Rhadak Andrast eö kegme Christoff Vram Co(m)missioiabol eoltlyk megh [Dés; Eszt-Mk]. 1604: akar fel akazzon s akar megh eöljen, de en ne(m) tudom hol vagio(n) az eö marhaja [UszT 18/164]. 1641: megh eöltek az Kerezturnj hatarbá Kouaczi Miklost [Kentelke SzD; BfR Szilagy Ferencz (50) jb vall.]. 1671: mikor Jozan Ianost meg ölek, akkor igen nagy szeretével Lazar Gaspar bé mene a Jozan Janos kapuja felé [Nyújtód Hsz; HSzJP Verez Georgy (40) jb vall.]. 1763: nagyot riaszkodik nekik ezt mondván az ördög illyen 's amollyn adtának etc. öllyük meg 's tegyük le az dijját [Udvarfva MT; Told. 44/15]. 1849: a malomba meg támadott és ha egyedül lettem volna meg öl vala [Héjasfva NK; CsZ. Szakáts Julianna Lörintzi Istvánné (45) vall.].

Szk: *egérkövel* ~ *megmérgez*. 1735: Citatoria Relatoriambol világosan Constál, hogy engemet micsoda hallatlan mérges meg étetésre valo materialakkal; ugy mint Fejer mázzal, egér kövel eleitől fogva kívánt el veszteni és meg ölni aminthogy ... megis étetett [Dés; Jk] * *éhhel* ~. 1662:

Higgye Kegyelmed azt, édes Komám uram, nincsen olyan gondolatom, hogy csak veszedelemre küldtettem volna be Kegyelmedet Kóvárban s ott éhel ölném meg [TML II, 346 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz] * *gyermekét benne* ~i. 1842: Mit tudtz — kitsoda adott Jáné Máriának valami olyan orvasságot, a' mely vagy gyermekét benne meg ölte volna vagy annak idő előtti el-létét elő segítette ? [Dés; DLt 85. 2–3 vk] * *mind egy lábíg* ~. 1627: Kezdek mondani, hogj ha az erdőben erhetek uolna bennwnköt mind egj labigh megh ölteek uolna [Nagyemye MT; BálLt 82].

Sz. 1679: Cserei János Uram izené általam azon Nagy Miklos nevű szolgájának: Az mely levelet kezében attam: ugy viselnye gondgyát s olly helyre tegye hogy okoson járjo(n) mert ha az katonak talallyák, ha száz lelke volnais megh ölik érette [Fog.; Törzs. St. Nagy (30) ns vall.].

2. kivégez, halálos ítéletet végrehajt vkin; a executu (pe cineva); hinrichten, das Todesurteil vollziehen. 1585: Anna Aztalos Istwanne Vallia Monda Ersebet^a ... kezben vagiok Amyt Erdemlek azzal bwntessenek, eöllienek megh ... bizony en tagom ez es en vagiok ennek gilkossa [Kv; TJK IV/1. 454. — ^aA gyermekgyilkos leányanya]. 1613: monda Virag Georgy hogy kotte feytt Gabir Peterert czak megh ne ölliek [BLt 3 Benedictus Kaycza de Z Georgy^a pix vall. — ^aCs]. 1614: Chjangi Gjorgj Ezt is hamis hűtiert megh akartak eolnj Dersi Janos valtotta megh [Deményháza MT; BethU 50]. 1631: Halotta(m) magatolis Valaszutj Jstuantol hogy Kolosuaratt fogua tartatott s meghis sentenciaszatott halalra, ha az fejedelem gratiaja, nem érkezett uolna, meghis eolték uolna [Abrudbánya; Törzs. Balthasar Vas (54) cívis vall.]. 1704: Ugyan ma is felakasztának két muskotélyost, kiket a szökésen kaptanak tizenkettedmagukkal. A többit még meg nem ölték, hanem egyet erősen megvesszőztek [WIN I, 145]. 1705: Ma is egy lajtmannak egy szolgáját és egy ágyasát megölék a piacon, egyiket felakasztván, a másiknak fejét vévén [i. h. 555]. 1710: éppen akkor vitték volt ki az urat^a a fővételre ... Küldött vala egy vég bársonyt is a fejedelemasszony, ha azalatt megölnék, míg az étekgfog elérkeznek, abban takarnák a testit [CsH 122. — ^aBánfi Dienest].

Szk: *a törvény* ~. 1583: Anna Aztalos Imrehne, hallotta chizar Margittol hogy Amikor Biro Mihálnak az elseo feleséget keriteseyert meg eole Az teorweny^a, eó magais Rezes leót volna Biro Mihal az felesége gonoz chelekedeiben [Kv; TJK IV/1. 140. — ^aVízbe vetették]. 1657: (Blényesi György) parázna, lator ember lévén ... Felesége elál-la mellőle, hozzám confugiálván, mint magistratushoz, az urát törvénnel prosequáltattam, inquiráltatván is latorságiból; az törvény megöli vala: de azalatt megbetegedvén, hala meg gyalázatban [KemÖn. 131].

3. (állatot önkényesen) leüt/öl; a omori (un animal); (Tier willkürlich) niederschlagen | (állatot fogyasztás céljából) lemészárol/vág; a tăia (un animal pentru consum); (Tier zwecks Verbrauchs) schlachten. 1574: Orsolia ceob Ianosne ... hallota Takach Antal Mongia volt ... Matias papnenak Machka hengemek Mondlak mert Meg Eolted az Machkat ... Takach gorgy es az fia Ianos Azt valliak ... Nem kellett volna meg Eolned ha kar (!) teotis [Kv; TJK III/3. 404–5]. 1584: Varro Casparne vallia Az vargané Annia ... monda: lay tudom bizonyial hogy az en ludam it vagon, de bizony megh eltek az en Ludamot meg Baniatokat [Kv; TJK IV/1. 275]. 1587: vagattam egj Bikat meg,

mellet gonozsagaert kellett megj eolneom [Kv; Szám. 3/XXVI. 33]. 1588: 29. July Eoltek meg az Ciganok 32. Ebet attam teole d. 64 [Kv; i. h. 4/I. 35]. 1677: Ha Falukon, és Városokon kívül szálván-meg, marhája el-vész valakinek ... ha meg-ölve azon határban találják, tar-tozzanak káráról contentálni a' káros embert [AC 231]. 1685: Mikor Kесе Lászlóné meg holt, akkor az torára micsodás marhát öltek meg ...? [Lisznyó Hsz; HSzjP vk]. 1690: szerteseemet megh ölte Ergo potentian vagjon erette [Kovászna Hsz; HSzjP]. 1741: a' Vas Vrak(na)k ekeit ott a' Sájia el vagdalták, ugj a' Juhaibannis meg öltenek [Velkér TA; Ks]. 1745: 4 Sertés meg döglöt, edgyet meg öltöm és el költöttük az házban [Brétyélin H; Ks 62/16 Muntján Nyisztor vall.].

Szk: éhséggel ~. 1795: Nékem egy Tehenem és egy Tulkam maradtanak oda^a, ezeketis az éhséggel ölték meg [Msz; MbK 104. — ^aA havaselpvi telelőhelyen].

4. széttép/marcangol; a sfirtica/sfisia; zerfleischen. 1689: Az eme disznok ötek meg Kakas púkját nro 1 [Bucsum F; MvRKLev.]. 1711: a havas alatt való falukban nappal a mevék bementenek, és ottan sok marhát meg-öltenek [CsH 474]. 1744: ott öltek meg az kutyák ... Nyikoláj sertessit [Szentmargita SzD; Ks 17/LXXXIV. 27]. 1748: pasztora nem lévén a rüdeg marháknak azok közül edgyet ... a farkas meg ölt vala [F.karácsonfva KK; Told. 56]. 1761: az Ona Toagyer kutyái bizonyos Számu Juhait és ketskét, meg ölték ell vesztegették [Bulzest H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1771: midőn ... a Sertések bé voltak rekesztve és az Fantsali Vram Süldőjét mardosták volna a több Sertések, a Leányá azon Siránkozot hogy már meg ölik a Fantsali Vram Süldőjét [Dés; DLt 321. 25]. 1806: 'a ménes pásztor ő maga vett ki edgy Sertést 'a kutyája szájából, mert egyébképpen meg ölte volna [Dés; DLt 82/1810]. 1835: Ha a pásztor maga a tsorda mellet volna és erőszakos vad amivel a pásztor nem bima medve is vaj egy marhát elrontana vaj megölne akkor a kár a Gazdájé [Szacsva Hsz; HSzjP].

5. halálra gyötör/kínoz; a chinui (pină la moarte); (zu Tode) quälen/peinigen. 1712: az Török lovatt is beküldött(em) volna eddegh de rettenetesen ki fakadozott (az) Testi mint az rozta olyan a böre merő vér ... az utb(an) ölik meg az legiek ... igen megh romlott vala az menesb(en) nehezen epül [Ohába F; ApLt 2 Lukás János Apor Péteméhez].

6. (állatot) tönkretesz; a distrüge; (Tier) verderben, zugrunde richten. 1710 k.: Egy Kis István nevű jobbágy tisztartóm ölte meg gondviseletlensége, részegeskedése, paráználkodása miatt legalább hatszáz forint ára méneseemet [BÖn. 498].

7. babonással beteggé tesz/elpusztít; a omori prin vrăjitorie; durch Hexerei krank machen/verderben. 1584: Ersebet Lakatos B(ene)dekne vallia ... Eyel siny (!) kezdte egy harom eztendeos gyermeke(m) ... eolembé veóm ... de Ne(m) lathattam senkit, mert Nemis lathattak (!) affelet, vegre mondek Bizony vram Az vargane Annia dolga ez ... az vram eggyet sem zolhat ... vegre ... eomaga is kialtany kezdte hogy eomagatis maid meg eolnek az kwrwak mind gyermekesteöl [Kv; Tjk IV/1. 277]. 1752: Tudgyae halottaé ... a Tanu ... Diosadban^a Lako Öreg Furo György-nének Veres Ersebet Aszszony(na)k nyilván valo boszorkányságát, kinek teitt boszorkányságával kárt, kinek ölte meg marháját s Tehenét boszorkányi Mesterségével [KSz; WLt vk. — ^aSz].

8. vmi (ember/állat) halálát/pusztulását okozza; a cauza moarte/pieirea (unui om/animal); Tod/Verderben (eines Menschen/Tiers) verursachen. 1584: Orsolia Kerekes Mihalne vallia hogy az Annya Ne(m) volt betegseges ez fazakasnenak hane(m) egikor az gutta Eolé megh es Aba hala megh [Kv; Tjk IV/1. 223]. 1636: Augustusban Medgyes körül oly jégeső volt, hogy barmokat is ölt meg [Kv; KvE 168 SB]. 1709: oly példa nélkül való hideg és retentő szél támadott hóval elegy ... Debrecen táján egész főt^a johokat paculárostól megölt; [SzZs 757. — ^aÖlv.: folt; értsd: falka]. 1710: Petneháznak sem esék szerencséjire a vitéség. Mert a németek ... frígykedvén rája ... mérget adtak be neki. Melyet esziben vévén, asztaltól kimegyen és paripára ülven, a mezőn kínjában addig nyargalózik, míg a mérge a melegtől s izzadástól nagyobb erőt vévén, megöli | Számtalan embereket, barmokat öle meg a hideg [CsH 195, 424]. 1794: (A szekér) a' Sz. Fenesi also Fogadónál lévő Híd végénél eldőlven egy szempillantásb(an) meg ölte [Gyalu K; RAK 136]. 1815: Temettették Nemes Nagy György ... ölte meg egy Nagy Fa az Erdőn [Burjánosbuda K; RAK 89]. 1819: az urát a' sok szilva Pálinka ölte meg [Kv; Pk 2]. 1823-1830: ha ... a kémény alatt állott volna ... a kémény lerogyván, ötet szegényt megölte volna [FogE 296].

9. ~i (önnön) magát maga halálát előidézi, öngyilkos lesz; a se sinucide; Selbstmord begehen. 1661: Írja Kegyelmed, hogy engemet félt az pestistől. Mi szükség Kegyelmednek engemet félteti, ha magát nem félti? Talám ugyan szántsándékkal akarja Kegyelmed magát megölni, hogy annyit lakik Kegyelmed az dög között? [TML II, 27 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1778: Az egészég dölga (le)lki esméretbe járó dolog. Mert magok g(on)datlan és vakmerő életével okozott halál, nem külömb gyilkosság, mint ha késsel vagy fegyverrel ölné meg az egyébként okossággal felruházott ember önnön magát [MvÁLt Mátyus, ConsSan. gub.]. 1806: M. L. Aufenberg és Kaunitz az Arestomba magokat meg ölték [Dés; KMN 168].

○ Szk: ~i a haza törvényeit érvényteleníti/semmissé teszi a haza törvényeit; a anula legile țării; Gesetze der Heimat für ungültig/nichtig erklären. 1710: Ez a punctum^a éppen megölte mind a haza törvényt, mind a Diplomát^b [CsH 307. — ^aLipót császár Dekrétumának 4. pontja. ^bA híres Diploma Leopoldinum] * búval ~ bánattal tönkretesz; a distrüge/prăpădi pe cineva mihindu-l; durch Kummer/Betrübnis verderben. 1671: nagy szomorúsággal hallám az szegény fogarasi praedikátorra való kemény írsodat ... Tudom, hogy ki vádolta neked, de kérlek, ne cselekedjél úgy szegénnyel, mert ki tudja, az Isten nézi ... s engemet is ne szomoríts, mert bizony megölsz búval [TML V, 472 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz] * hírében-nevében ~ jó hírében tönkretesz; a distrüge reputația cuiva; den guten Ruf verderben. 1675: (Az alperes azt mondta) én vesztett(em) volna meg Boszorkányi mesterségemmel ... meg kévanom hogy, mivel nyelvé ellene(m) öldöklő éles fegyverül fel tévén, hiremb(en) nevemb(en) megh ölt, nyelve ki vonattassék száíából [Kv; Tjk XII/1. 1]. 1698: (Az asszony) nem hogy hűtös Urat böstelenségtől oltalmazta volna, inkább híréb(en) nevéb(en) meg ölte [SzJk 310]. 1711: Azért kellett a fenn meg irt linctákat eő kglmeket in jus attrahálnom, hogy nem tudatik mi oktol viseltetven, emeglet hiremb(en) nevemb(en) meg öltenek s-el temetnenek [Dés; Jk 358bl].

1747: az J ... sokakat hírekben nevekben meg ölt [Torda; TJKT III. 134].

megöldöklő szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: jó hírében-nevében ~ jó hírében tönkretevő; care distrugere reputația cuiva; den guten Ruf verderbend. 1675: az I ... hol mi diffamalis szavaival illetett, szidalmazott lelek beste lélek nagy subaiu kura fiának, és teőbb ehez hasonló jó hiremb(en) nevemb(en) meg öldöklő, és sértegető szavaival illetett [Kv; TJK XII/1. 49].

megöldöklő halomra öl/pusztít; a ucide un număr mare de persoane; niedermetzeln. 1835–1836: az epekorság — Cholera — midőn Kolosvárt már September holdnap elejéig csaknem 2000 Embereket meg öldöklött volna, itten a két Gy Monostoron is sokakat sinlődésbe hozott [M.gyerőmonostor K; RHAK 42].

megöllel átöllel/karol; a imbrățișa; umarmen. 1572: Orsolya Trombitas Demeterne Eoche ... vallia ... Eo vgian be Nytia az Aytot, tahat egy Borbel legen wl Az aztalnal Bor vagion Eleotte, Az azzonis Be leo az hazba Az Borbel legen fely kely Es Megh Eolely az azzont [Kv; TJK III/3. 5]. 1584: Markos Caspar vallia vizza leowe Kurtos Marton es hat eg kichinne megh veresedet a' homloka oldal felt, kerdem my lelte es Monda Im az Nagy Mate miwelhogy rezegh vala zerttebe Eolele megh es vgy serte a' chakannial [Kv; TJK IV/1. 282]. 1614: akkori Hárfa-sanak^a penigh Janosnak hallottam az Zayabol Latta Bathori Gabort hogy egy agyba fekw Imrephineuel, Lattam aztis hogy Dengeleghine Azzoniomat meg eolelte [Nsz; VLt 53/5267 Th. Karaznai (50) szakácmester vall. — ^aA Báthori Gáborénak]. 1631: En egjeb kuruasagat nem tudom az Aszonnak hanem egiszber be tekintek az ablakon lata(m) hagi czetri Giörgj megh eolelte vala az Aszont az Aszonis azon keppen [Mv; MvLt 290. 56a]. 1779: az Asszony^a ott állott, Székely Ferenz oda jöve meg ölelé s meg tsokolá az Asszonyt azt minnyájon látuk [Vécs MT; Ks özv. br. Kemény Zsigmondné Rhédey Druzsiana (61) vall. — ^aBethlen Ágnes, br. Kemény Zsigmondné]. 1785: illy Keserves állapatyáb(an) meg ölvőlvén engemet, az ház(an) Keresztül vezettet [Mv; DLev. 4. XXXVII]. 1802: őket egy mástól, minthogy egybe bonyodtak volt szerte hántam, a' Nagy udvari Szatthlert meg öleltem, 's a' Tántzolo ház ablakához vittem [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

Szk: derékon ~. 1800: meg öllötte a' fiát derekonn [Dés; DLt].

megölelget többször megöllel vkit; a imbrățișa pe cineva de mai multe ori; in mehrmals umarmen. 1633: az mikor az vra(m) hon nem uolt, az Abrug^a Istua(n) az Azzoniom Agiahoz ment, es Azzoniomat megh eolelgette czokolgatta [Mv; MvLt 290. 170b]. 1710: Zrínyi Péter ... levelet ír a feleséginek „Anna Catharina... Holnap tíz órakor nekem s a te bátyádnak fejünk elvétetik. Ma egymást megölelgetvén, egymástól elbúcsúztunk, azért töled is e világ gon örök búcsúmot veszem ...” [CsH 90]. 1890: A kicsi asszony, tudod! már 14 hónapja kornyadozik ... felvittem Tauffer dr.-hoz, és ő megölelgette az asszonyt, s szemrehányólag azt mondotta: „De mért hanyagolta fgy el magát, édes asszony” [PLev. 154 Petelei István Jakab Ödönöz].

megölelgethet többször megölelhet; a putea imbrățișa de mai multe ori; mehrmals umarmen können. 1894: Tegnap faltam fel a könyvedet. De jólesett volna, ha megölelgethettelek volna! [PLev. 170 Petelei István Jakab Ödönöz].

megölés 1. meggyilkolás; omorire, ucidere; Tötung. 1590: Bathori Elekne Jaczy Anna Azzony nemi nemeo Diosadban lakozo Farkas Janos Neweo Jobagyanak meg eoleseert Citaltatta wolth^a [Bönye Sz; WLt. — ^aAzalos Tamast]. 1594: Az eghesz tanach es sok Nep eleoth valla es Egienesen Zemebe Monda Mondra Peter, Az David fianak, es Demeter Petemek hogy, meegh ez el mult tauazon Inditottak etot ez ket ember a' Thimar Janos megh eolesere [Kv; TJK V/1. 451]. 1629: Azért az Incusok küleon küleon heted magokkal expurgallyak magokat hogy eok semmi uton nem consentialtak az gyilkossal ... Eczen Janosnak megh eoleseben [Kv; TJK VII/3. 163]. 1630: (Kalós György) Ez mostani felesegenek az attjis, hogj oda menue(n) feniegette volna megh eolesel azt nem lattam, hanem czjak mastol hallottam [Kv; RDL I. 19 Matthias Varga vall.]. 1646: a fogolys doceallya hogy ... nem Conspiralt Forrai megh eolesere sem nem consentialt [Kv; TJK VIII/4. 63]. 1762: Hogy tanatskoztanak valo (!) az Plebanus ur meg ölese iránt, tsak köz beszéd [Torda; TJKT V. 120]. 1844: én annyifba vagyok részes a Fejér Dani meg ölesibe, hogy minek utánna Csonya és Kis János ... le ütötték, én magamis oda érkezvén a Kezembe lévő Fejszével néhányat rá üttem [Bágyon TA; KLev. Nagy Sámuel (43) vall.].

Szk: ~sel fenyeget. 1751: Vándor luon engemetis megh támadott ... sokaknak hallottara meg öléssel fenyegetett [Balázstelke KK; IB. Matthias Hoch (50) lib. vall.].

2. kivégzés; executie; Hinrichtung. 1705: (Bánfi Dienesnek) sem megfogásában, sem megsejntiázásában, sem megölésében ott nem volt [WIN I, 570].

3. (állat) leütése/ölése; omorire; Niederschlagen | levágás/mészárlás; tliere; Niedermetzeln, Schlachten. 1607: (Ha a disznót) megh eölte volnais az I. Nem kelleót volna kert Mege vonni es dugni, hane(m) mindenek lattara Vczara kelleót volna kj vonni kit ha czelekedet volna az Jncta, az terüenj semmi poena(n) az dizno Megh eolesert minthogj karteconi volt, Ne(m) hatta volna [Mv; MvLt 290. 12]. 1725: A' Serteseknek meg öléseért, a' Szegények(ne)k s ki fontolásáért, borra, a' Mészáros(na)k f l den. 60 [Kv; Szám. 54/IV. 24].

4. maga ~e öngyilkosság; sinucidere; Selbstmord. 1675: mikor be vitetnek az rabok kest övet nallok ne hagyasson, annal inkab valami oly eszközoeket, melyekkel magok szabadulasaban, uagy magok megh ölesiben munkalkodhassanak [UF II, 676 Bornemisza Anna fejedelemasszony ut.].

◊ Szk: hírében-nevében ~e jó hírének károsítása; distrugerea reputației cuiva; Schädigung des guten Ruf. 1730: (A) kereszt máigis kéznél vagyon, de mind addig ki adadni nem engedem, mig Radics Borbára Asz(szony)nak keserves rabságáért hirib(en) nevb(en) meg öléseért költésért fizetéséért illendő Satisfactioja nem léssen [Torda; MvRKLev.].

megölet 1. meggyilkoltat, vkit életétől megfosztat; a dispune să fie ucis; töten lassen. 1570: Racz Agotha, Azt vallya hogy ... Ez Santha Cristina ... Az vranak Jgh zolt,

Azt erthem vgy Mond hogy megh Akars eoletny De ha megh kely halmomis, The myatthad lezen [Kv; TjK III/2. 146–7]. 1602: Az matyasnak az nagy Anya es az Anya Pap Kato, mi nekünk szolni kezdenek, hogy törekednenk Borso Gergelynel hogy ne öletne megh az matyas [UszT 14/49]. 1627: kergetj es ha megh kaphattia meg oletj [Nyárádszereda MT; DLt 358]. 1633: Aztis mo(n)dotta Kepiro Mihali hogi eo megh akarta az legent eoletni [Mv; MvLt 290. 136b/2]. 1712 k.: azt mondotta hogy meg öllek avagy meg ölöltek es meg adam az dijjadat [T; Törzs. Kanta Cika (42) cigány vall.]. 1731: egy kuctájok-tol hallottam hogy ő nyilván látta egy másal való paráználkodásokatis, mely kuktátis Fagarasi S(á)m(ue)l meg lölette és meg ölette [Mezőbánd MT; Bom. XXXIX. 16 Maria Kis alias Egerházi (34) cons. primpilii Nicolai Kis vall.]. 1735: kglmed ... az Cs: Györgj falvi határon ... Szakaturai Gliga Simon nevű Jobágját találván pipáját tölle el akarván hatalmasul venni, az említett Jobbágj nem adván kglmed öszve Hunczfutozta, de azal sem elegendvén meg hanem az Executor Németet reá ösztönözte ott keményen azon Némettel magával edgjütt verte verette ugj anyira hogi ha mások nem lettenek volna megis ölette volna [BSz; TKI].

Szk: éhhel ~. 1619: meghallod, hogy bizony éhhel öletem ott meg az latrot [BTN² 238].

2. kivégeztet; a dispune să fie executat; hinrichten lassen. 1587: Margit Bernard doctor Zolgaloia vallia Kowach Imreh huswet Napien Syrwa leowe be, vram megh mosdata, es ot Eowek, de Nem Latta(m) hogy egy zeles leweletis Igyarto Georgy Mutatot volna Kowach Imrehnek Azt sem hallottam hogy Kowach Imrehet ezzel feniegette volna Igyarto Georgy: Ha ez varosrol vgmond el Ne(m) vized leaniodat, hat megh fogtatom, meg S(enten)ciaztatom s meg Eoletem [Kv; TjK IV/1. 593]. 1606: Egy tolvajt is oleték meg, az moldovai árosoakat kik fel verték volt [Csémátón Hsz; DanielO 9 Mich. Daniel lev.]. 1614: 1594 esztendőben ... szakada el Báthori Zsigmond az töröktől és ebben az esztendőben ölete meg egynehány főurakat, azkik nem hadják vala elszakadni az török hűségétől [BTN² 42]. 1704: noha kegyelmes a császár, de most ezekben az conjuncturákban, mégis egynehány nagy embereket is meg kellett öletnie | Szentpáli Ferenc mondotta ... hogy az életét köti belé, hogy a generál Bethlen Miklós uramat meg nem öleti [WIN I, 201, 210]. 1710: Meg is sententiázák, s Rabutin azon vala, hogy meg is öllesse, de Bethlen Miklós causáját appellálá a császár eleiben, s felvivék azután magát is Bécsben, s azolta oda vagyon [CsH 345].

3. (állatot erőszakosan) leültet; a dispune să fie omorît (un animal); (Tier gewalttätig) niederschlagen lassen | (fogasztás céljából) levágat; a dispune să fie tăiat (pentru consum); (zwecks Verbrauchs) schlachten lassen. 1570: Ilona zemet birone, Ezt vallia hogy Ewtet hazabol hytta taligas Antal Illen zowal, Jer ely lassad, Mert az Sram Isthwanne Mind Megh eleoty az The Dyznaydat [Kv; TjK III/2. 174b]. 1585: Lengielfalwi Janchio Janos loffew ezt feleli, Keoreosi Mihál deak mikor Palffalwat el iktata, az vtan mi(n)t harmad nappal Palffalwara menek ... Monda Mihál deaknak ... ennekem disznomat az Kegd Jobbagi megh ewleottek itt Palffalwaban [UszT]. 1708: hajtattam bé Szebenb(e) ... Köver Sertéseket ... Az itt valokban ... ittis ölessünk ur(am) meg benne edgyet, kettőt [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1730: A hízaló Sertéseket ... most

már tíz forintert is oda adnám ha valaki megadná ertek de senki nem ad; s meg kell öletnem [Noszolyi SzD; ApL 4 So János deák Apor Péterméhez]. 1755: vala 100 darab Sertés, de ... csak hetven van, mert azt minden esztendőbe kimilletlenül verette Le iff(jú) Teleki Sándor Ur(am) eo Nga, ugy hogy számot sem tarthattam rá edgy esztendőbe hányát öletett meg eo Nga közüllök [Gernyeszeg MT; TGsz 35]. 1763: Mányaika luon ... egy kóvér Artány Sertéssit meg ölette, s egy kevésse a' hijjuban fel akasztatván onnan egészszen el vltte [Záh TA; Mk V. V/1. 20 Pun'se Gyorgyitza (30) jb vall.]. 1789: á piatzon maga pénzén ludat vett ... meg is ölette meljesztette [Dés; DLt].

4. (méhet) elpusztított; a dispune să fie omorite (albinele); (Biene) verderben lassen. 1679/1681: Valamint egyéb féle majorságot, ugj á mihek szamat is eo kglme^a szaporítani el ne mulassa ha mikor mennyit kell az szükséghez képest megh öletni benne, megh valogatassa [Vh; VhU 675. — "Az ub]. 1791: 9. Kosár Méheket meg öletett [Körösbánya H; Ks 108 Vegyes ir.].

5. szétépet/marcangoltat; a face să fie sfirtecat/sfîşiat; zerfleischen lassen. 1736: egy Sertéseket ... meg ölette az kopoival [Tekerdőpatak Cs; LLt Fasc. 161].

6. ~i magát kb. hagyja magát megölni; a se lása omorît/ucis; sich töten lassen. 1657: az kapikihák ... arra intenek vala, őket ha megölik is, de én ifjú legény lévén, ne öletném meg magamat; inkább lennék törökké [KemÖn. 89–90]. 1668: ha ő^a nem mondja s szemünkkel nem látjuk, le nem eresztjük a kaput, hanem itt öletjük meg magunkat [TML IV, 349 Nalácz István Teleki Mihályhoz. — "A várból kicsalt és foglyul ejtett kapitány].

megöletés 1. meggyilkolás/gyilkoltatás; omorire; Tötung, Ermordung. 1654: Én Udvarhely szeki Fülel Daniel Maczkos Janos fia Kiraly Janos szolgálainak ... megh öletesebe(n) jele(n) volta(m) [Fog.; KemLev. 1430 David Janos kezével]. 1657: Visszajüttömben Fileken két franciskánus barátok ... tanálkozásnak hozzánk, kik is igen hozzánk ereszkedének ... Rimaszombatban jelenté az egyik titkon, hogy mind az baráti állapot, s mind az religio mellől el akarna állani, kénszerítvén Istenre, lel-kemre, hogy vinném el ... katonaköntösben öltöztetve ... szaporán elrándulék véle, éjjel-nappal sietvén ... mert félek vala igen, hogy megúznak érette, akár szöktetést, akár megöletését gondolván [KemÖn. 117–8]. 1659: Hasszán basa megöletését hozták Portáról; Bánffi uram szolgálival magam beszéllettem, azok nem bizonyosnak mondják [TML I, 389 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz].

2. kivégeztetés; executare; Hinrichtenlassen. 1704: a generál azt kívánja, hogy a Gubernium facultálja ömagyságt és adjon testimonialist róla, hogy a Gubernium consensusából lött a dolog és öexcellentiája exequáltatja a cancellariust. De a gubernator azt resolválta, hogy ök bizony nem^a, mert nekik megöletésére nincs hatalmuk [WIN I, 193. — "Ti. nem adnak frást arról, hogy Gubernium határozta el Bethlen Miklós kivégeztetését]. 1710: Soha semmi dolog a magyarokat úgy el nem idegeníti a római császártól és az egész austriai háztól s annak directiójától, mint azoknak a nagy uraknak megöletése^a [CsH 91. — "A Wesselényi-féle összeesküvésben részes főurak kivégeztése].

megöletett 1. megölt/gyilkolt/gyilkoltatott; care a fost omorît/ucis; getötet/ermordet. 1624: annak az megöletett

Vayda Istvánnak, ha szintén valaki a mi jus regiumunkban belé kapott volna is, akármí részében mindeneket elsőbben mi számunkra elfoglalván, annak utánna per manus magának Borsos Tamásnak, avagy arra rendelt bizonyos emberének adja és bocsássa kezében [SzO VI, 77 fej.]. 1671: A' melly Faluban vagy határon meg-öletett Ember találattik arról az Istennek világos törvénye extal s' az-is tartassék-meg [CC 54]. 1691: Tudod-e azoknak a megírt megöletett nemes embereknek és másoknak micsoda javait prédáltatta el Mikes Pál vele való kuruczokkal ? [SzO VI, 430 vk]. 1736: Denominaltatnak az meg öletet Gyermekek iránt valo inquisitoria Varadi István és Bogancsi Samuel Assessor ur(a)k [Torda; TJKt I. 112]. 1843: a' meg öletett Székely testét ifj: Bottyán Minya egy kötnél fogva a' Székely ingét követ meg töltve beeresztette volna a' Bágyoni To tistásában [Kercsed TA; KLev.].

2. kivégeztetik; care a fost executat; hingerichtet. 1657: Egy Pellérdi Péter nevű jeles udvari ember hopmestere lévén Báthori Zsigmondnak, és bemenővén az fejedelem az tárházban, az hopmester is véle az megöletett uraknak elhordottat kincseket mutagatná, s dicsekednék, hogy elég pénze volna már az említett hadra [KemÖn. 21].

3. leölt/vágott; táiat; geschlachtet. 1677: Ha Falukon, és Városokon kívül szálván-meg, marhája el-vész valakinek, és a nyomát fel-vévén ... ha azon határról ki nem vihetik tartozzanak káráról contentálni a' káros embert, a' nyomra, avagy meg-öletet marhára reá esküvén [AC 231]. 1779: az meg öletet Sertésekből es azoknak aprolékjából az engem illető reszit (!) meg kívánom [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1794: az Exp(onen)snek rosz akaroi ellenségei voltak valami meg öletet sertés felett veszvén ők egybe(e) [Déva; Ks XXVI. 10].

megölethet 1. kivégeztethet; a putea dispune executarea cuiva; hinrichten lassen können. 1710: noha ... egy Csulak Marti nevű háromszéki híres kuruc tolvaj, ki megölte vala Jankó Mihályt, kézben esik Csikban, s generál Valenstein, a brassai commandás a háromszéki tisztet ... kérte, s parancsolta nekik, hogy kezekhez adatja s mint tolvajra, gyilkosra láttassanak törvényt, exequáltassák, mert ő jure belli fogván el mint kurucot, meg nem öletheti már: de a háromszéki tisztet közül némelyiket a Csulak atyjafiai megajándékoztanak, csak elmúlatak a rája való törvénytételt [CsH 405].

2. leölethet/vágathat; a putea dispune să fie tăiat; schlachten lassen können. 1775/1781: A Sertésdézma iránt olyan egyezése van ezen Falunak ... eő Nagyságokkal, hogy minden esztendőben két sertést adjanak egyik Méltóságos részre, mellyeket is, ha nem éppen olyan kövérek is, hogy mindjárt meg ölethessék, el vésznek [Renget H; JHb LXXI/3. 378].

megöletik 1. meggyilkoltatik; a fi omorit/ucis; ermordet werden. 1562: 1534 esztendőben Megyesben megöletik Girithi Lajos az erdélyi uraktól [ETA I, 13 BS]. 1585: Zyw Balas Kys Gergely valliak, Az Regeny sokadalomtól fogua mind velewnk volt olah Mihálj, es chak hallok hog' tarsa meg eoletet, eő neky abba(n) Artatlansaga vagion mindenkeppen [Kv; TJK IV/1. 518]. 1599: (Bathory Andras) az Zekeljsegtol meg eoletet es feie vetetek [Kv; TanJk I/1. 347]. 1719: a' kik találának, ön, Ezüst, Arany, vagy rézz materiájú kőveket, ne mérészelyék, vagy verőkben, vagy kő lyukokban, imit-amot titkon olvasztani, vagy

valahova Varosokra vinnj, mert ha ki tudodik minden kegyelem nélkül meg öletik (igy!) [Torokó; TLev. 8/3]. 1732/1777: Jantsi Czigány fiai közül egy Latzi nevű ki házánál ki szolgálattában, és ki által öletett meg ? [Ms; DobLev. III/505. 7a vk]. 1756: Midőn Bentzentzi Possessionaria Portiojában moralt s már meg öletett Keregutz György nevezetű Jobbágya ugyan a Bentzentzi describált határban ... meg öletett ... mellyiktől öletett meg ? [H; BK Misc. 1143 vk]. 1783: utza kapuját és ajtaját egy szegény gyámoltalan özvegy Aszszony(na)k (: kinek az Ura tsak a mult télen ... ezen két Iffiu által Lakadalomban öletet meg :) bé rontották, oszve törték [Torda; TLev. 15/6 Nagy István szb kezével].

Szk: méreggel ~. 1710: a spanyol király a bavariai elector fiának testálta az egész spanyol Impériumot; de az csak hirtelen, tízesztendő korában meghala, amint hirdetik, francia factió által méreggel öletvén meg [CsH 313-4] * mint a barom ~. 1662: ez nép sem Istennel, sem emberrel nem gondolván, mindenütt való egyházakat feldőlnek, pracdálnak, szentségteleníttenek, az emberek, mint a barmok, megölettenek [SKr 362].

2. kivégeztetik; a fi executat; hingerichtet werden. 1677/1681: Also Kubinyi Hieronymi Andras Deak hozam valo hűségéért az Német hadak által halakra sententiaztatot, es ha l(ste)n csudalatos(a)n megh nem szabadította Volna, megis öletet volna [Vh; VhU 262-3 Thököly Imre ad. lev.].

3. (állat) leöletik/vágatik; a fi táiat; geschlacht werden. 1784: Kétt metzű Bárány megöletett [HSzj metsző-bárány al.].

4. szétépetik/szaggattatik; a fi sfirticat/sfűsiat; zerfleischt werden. 1662: A próféta ... útában az orozslántól megöleték, valamint Isten megmondotta neki [SKr 706]. 1805: azon tehen a' többek közül el szakadott, Hivtais Székelly János a' Pásztort keresésére; de nem ment, az alatt azon barom a' vadak által megöletett [F.rákos U; Falujk 2].

megöletett (állatot) leölet/vágat; a dispune să fie tăiat (un animal); (Tier) schlachten lassen. 1621: Gub. eo Naga innet el menu(n) hagianak it ket borjut Tehenet borjustol melljeket az Tejek kedueert meg ne(m) eolettetue(n), hajtattam egi bizonios zeoleomies Emberel szamos Vyuarra, attam nekj munkajaba(n) f — / 37 1/2 [Kv; Szám. 15b/IX. 76].

megölettetés 1. meggyilkoltatás; ucidere, asasinare; Ermordung. 1636: Dávid ... az ártatlan Uriásnak kegyetlenül való meg ölettetésével meg káromlattatá az ő nevét az Ammonitákkal [ÖGrAj. 7]. 1764: Istentelenséget tselekedett ... az Jobbágya meg ölettetése dolgában [Fejér m.; Told. 9]. 1775: Mihutz Tagyer, Dirzan Miklós ... az eő Excellenziaja Volczesti Kortsomárossának meg öletetéséb(en) complicitással vádoltatak [H; Ks 114 Vegyes ir.]. 1794: Melly ügyefogyott állapotra jutottanak Udvoztult Méltóságos Baro Naláti Elek Urnak Árvai történt példátlan meg ölettetése után talám közönségesen es Nagy Fejedelemsegen tudva vagyon [Kv; CsS]. 1809: Vévén a Méltóságos Király Biro Ugron János Ur Siető parantsalattyt az aránt, hogy a M Andrásfalvi Tekéntetes Molnos Péter Ur Fia Ignatz mikeppen let meg ölettetésit Sietve Investigállyam, es a Gyilkosokat el fogatván küldgyem Udvarhelyre Tömletre a ... Bizonyosságokat ... meg kérdezvén azok mit felelték légyen fel küldöttem [Csekefva U; UszLt ComGub. 1656 Kováts Ferenc dulló

kezével]. 1849: A Cseh Ioseff meg ölettetésiről semmit mondani nem tudok [Héjasfva NK; CsZ. Vaszi Bojánnó (60) vall.].

2. kivégeztetés; executie; Hinrichtung. 1704: Ugyan ma bízván az úr reám, hogy azmely szarvast Szász Jánosné az úrnak adott az ura megölettetése után, azt holnapra behozzam vagy halva, vagy elevenen [WIN I, 84].

3. (állat) leütetése; omorire; (Tier) Niederschlagen | levágás; tliere; Schlachten. 1756: Incti Tyiu Thogyer és Opra reponut: igaz dolog hogj Processusúnk mint exponatátot a Szerént volt: de mint ez előtt ugj most is azon sertésnek miattunk valo meg ölettetesit tagadgyuk; mint Jumentumunkal is magunkot expurgaltuk [Bukuresd H; Ks 62/4]. 1795: Kotelessek lesznek, a mikoron Sertések meg ölettetésére hivattnak, kinek mikor rendi, az Udvarban bé jönni [Déva; Ks 79. 25/17].

4. (pestis általi) elhalálozás; moartea cuiva (cauzată de pestă/ciumă); Sterben (durch Pestilenz). 1710: Vettem édes feleségem levelét, melyből szomorán értem édes kis Sándorkám, Mária és Szuszinak egy hét alatt a pestistől való megölettetéseket [Kv; KvE 254 VBgy].

megölettetet megölethet/gyilkoltathat; a putea dispune omorirea/uciderea cuiva; töten/ermorden lassen können. 1736: az Inctát az A. meg öletteteti, és Jószága reá marad [Dés; Jk 198b].

megölettetik 1. megöletik/gyilkoltatik; a fi omorít/ucis/ asasinat; getötet/ermordet werden. 1661: Tanácsosokat kerestek-é? megholtanak; vitéz embereket kívántok? megölettetek [Kemlr. 340]. 1677: Hogy ha valamely Executikba procedalo Nemes ember megölettetnék, ha szintén a' gyilkos a' megöletet embernek feleségével, gyermekivel ... meg-békéllének-is, de a' Tisztek tartozzanak meg-is büntetni [AC 117-8]. 1705: a kuruccá lött németek, sokan Medgyesre beszöktének, kik is a vár feladása után meg is ölettetek [Kv; KvE 244 VBgy]. 1756: Benztentzi Possessionaria Portiojában ... Keregut György nevezetű Jobbággya mellyiktől ölettetett meg? [H; BK Misc. 1143 vk].

2. kivégeztetik; a fi executat; hingerichtet werden. 1600: Egy iffw zemelt Jlona neweott ky ferfy ruhában coltoezott volt, eo k(e)gmek egez Tanachyul egyeott lewen Sententiaztak hogy az Perenger melle keottessek es ereosen megh veretessenek (igy!) Annak vthanna ky kergetessek, es ha valaha ez waroson talaltatik megh eolettessek, es vizben butattassék [Kv; Tjk VI/1. 404]. 1647: Ez szemeliek edgywt parznalkottak mind ketten megh eolettessek, az ferfiu(na)k feje vetessek, es az Aszszonyt sakba butatua(n) vessek az vízbe [Kv; Tjk VIII/4. 169]. 1675: Valaki az szüksegek idejen magat felre uonnja uagy feje fen allasaigh s elete fottaigh hiuen nem vitezkedik mint ura aruloja megh ölettessek [UF II, 677 Bornemisz Anna fejedelemasszony ut.]. 1679: kévanom à jure hogy az Jk ... égetessenek mégh mint olyan nyilvan valo egetők ... Deliberatum. az Circumstantiakbul is nyilvan ki teccik az lk(ne)k Istentelen Cselekedetek; azért Jura Regni meg ölettessek érette illyen declaratioval, hogy Torturara vonatván elsőben az ura Hohér Dani, annak utanna fara kötöztetvén süttessenek mégh az Felescgenek pediglen Feje vetessek [Dés; Jk 41a].

Szk: hóhér keze által ~. 1710: gyalázatosan hóhér keze által ölettettenek meg^a ... Ilyen szomorú vége lón a csá-

szár ellen való támadásnak [CsH 91. — ^aA Wesselényi-féle összeesküvés tagjai] * minden törvény nélkül ~. 1656: Szeken lako Nagy Istvan felesége levén, mindazáltal parznasagban leledzven, gratia adattatot neki, mivel az felesége rea nem allot. A reconciliatoria admittalta az szent Ecclesia, de ily okkal hogy ha ez utan azon vetekben esnek, minden törvenynel kül meg ölettessek [SzJk 80]. 1703: ha a' miá a' verés miá megh talál halni a' menyecske, őis minde(n) törviny nélkül meg ölettessek érette [i. h. 346].

3. (állat) levágatik/öletik; a fi tliat (un animal); (Tier) niedergeschlagen/geschlachtet werden. 1736: meg kívánom a Jure ... hogy az I. in poenam mortui homagii Convinctassek és aggrávtassék vgy a Tehén meg-ölettessek [Dés; Jk 188b]. 1756: itt Nagy Somkuton^a az Megos Uraság Udvarházánál, számos Sertések meg öletetvén kevés idő mulva az Udvarból mi ... három szalonnát tizen egy orját és egy Szarvas Tekenót Sertés aprolekkel tetézve egy szárra raktuk és vittük Balog Mihály Uram házához [TKI Pap Gábor (28) jb vall. — ^aSzt].

◊ Szk: elevenen ~ kb. jó hírében tönkretétetik; a fi distrus reputaia cuiva; sein/ihr Ruf verdorben werden. 1677: a rabokkal együtt estem én is ebbe a rettenetes becstelenségbe, mely fülig úszok, minden becsületemtől megfosztván és elevenen megölettetvén [TML VII, 342 Bethlen János Teleki Mihályhoz].

megölhet 1. meggyilkolhat, életétől megfoszthat; a putea omori/ucide; töten/ermorden können. 1662: gonoszt ne cselekedjünk, igen előttünk viselvén üdvöztőtneknek ama nagy mondását: Ne féljete azoktól, kik a testet öletetik meg [SKr 718]. 1710: megparancsolám a széknek, bottal, fejszével, láncsával felkeljenek Fel is kelének, s az erdőkre kimenének, s ha igazak lettek volna, mind megfoghatják vagy öletetik vala őket^a, de ők alattomban az egész télen is mind egyetértettek vele s a falukról táplálták titkon [CsH 369. — ^aEgy körözött rablóbandát]. 1718: hallám hogj mondá a' Capitalan (: kéziben levén a' határ Járt lével :) hogy ha most a' Sukiak ide ki találnának jöni mind megh ölhétnének s meg foghatnának bennünköt [F.zsuk K; SLt F. 38 Ilyés János (55) vall.].

2. kivégezhet; a putea executa; hinrichten können. 1592: Az Erdely három Nemzetnek bekeseg lewele ... Meliben megh iratik, michoda Condiuwal zaladhasson be a' warosokban theoreok Rablaskor az Nemessegh es bekelseg, mely conditiokat ha ky megh bantana erette meg eołhessek [Kv; Diósyind. 43].

◊ Szk: hazugsággal ~ hazugsággal tönkretehet vkit; a putea distrüge pe cineva cu minciuni; jn durch Lüge zugrunde richten können. 1710 k.: az ilyen magok árnyékától való bokrosság és hírköltés igen szokott nyavalyája volt az én szegény három, Farkas, Gergely és Elek atyámfiaiinak, mely ide elébb világosabb leszen; most legalább evvel a hazugsággal ha meg nem ölhettek is, de messzére megzavarták az egész dolgot [BÖn. 687].

megölhető levágásra alkalmas (állat); (animal) bun de tliat; (Tier) zum Schlachten geeignet, schlachtreif. 1636 e.: Negy Falukbol, ugymint Recseből, Kemermel, Ipról es Balyokrol, minden nével nevezendo Dezma(na)k ... fele az Orthodoxus Prédikátoré. Az Fele penigh az Papista Pape. Az derék dezma mellé minden ember egy egy jo meg-ölhető Csirket ad [SzVjk].

megölő tönkretevő; distrugător; verderbend. Szk: ~ szándék. 1765: a mostani Ak, magokat defendálván úgy üzték bé megint az Akcionált Fogado udvarára, á mikor osztán á verekedésben szokásos, az mostani Akrais nem tsak verekedő hanem vért ivo meg ölő szándékkal lévő és ki vont fegyverével, kardgyával már most az Ak közül megis csonkázott, vágott, nyomorékká tett s ugyan meztelen kardal vindex és aggressor Murvait [Torda; TJKT V. 254] * *hírében nevében* ~. 1774: (Az alperes) emberséges emberek előtt az Actort gyalázatos, nehéz és híréb(en) nevéb(en) meg ölő szokkal s, terminusokkal illetni p(rae)sumalta [uo.; i. h. III. 189].

megölőget 1. rendre megöl/gyilkol; a omori/ucide rind pe rind; nach und nach töten/ermorden. 1678: mintegy 12 száz lovas jött vala ... s mentekben urunk ő naga egynehány faluiban égettek meg egynehány házat ... Az 4 nap alatt alkalmasint ölőgettek meg benne ez vidékben az én emberim, rabot is hoztak tizenötöt [TML VII, 261 Teleki Mihály Haller Jánoshoz]. 1839: panaszkolja providus Tatár István azt, hogy ... Bfő János a sógorával ... fenyegetődni kezdett. Azt mondotta: ahol megkaplak, egyenként mind megölőgetlek [Jenőfa Cs; RSzF 276].

2. (állatot) rendre leöl/vág; a tăia rind pe rind (animalele); (Tiere) nach und nach schlachten. 1663: eddig is ölőgettek meg marhákat^a, de két annál többet ölnek már [TML II, 494 Teleki Mihály Lónyai Annához. — ^aA német kapitányok].

megölőgethet (rendre) megölhet; a putea ucide (rind pe rind); (nach und nach) töten können. 1687: Udvarbíró Vr(amna)k szájából hallotta(m) eő kglme azt parancsollya vala, ha ez után akar Lovas, akar Gyalog az én hirem nélkül, az eő Ngok Jóságáb(an) mégven akar miért mindgyárt meg öllýétek; Mellyet én halván mondek: Miért ad kgd Vr(am) kalácsot, az kezekbe(e), mert így edgyenként minket kgd mind meg ölegethet; arra ís azt felelé eő kglme, Csak meg öllýétek [KSz; GramTr VIII Somogyi István (50) a csehi lovas sereg zászlótartója vall.].

megölt 1. meggyilkolt; care a fost omorît/ucis; getötet, ermordet. 1629: azoknal az kis oskolabelj eot mendicansnal az kik az megh eolt Eczen Janosra es tarsaira tamadtanak vala ... mind fegyver wolt [Kv; TJK VII/3. 12]. 1715: Tudjaé a Tanu ... Hogj az említett Fel Gjogjiak^a a njomot fel vették ... volna, ugj azon határon találta-tott njuzatt Marhát, vagj meg ölt Ember Díját fizették volna [WH vk. — ^aAF]. 1765: a szegény megölt embereket ... székérre tetette s kiküldötte egy patakon fel [RettE 189]. 1774: Az Pap Telki meg ölt, és Gyilkos Jobbágyok-(na)k 14 darabból álló marhát ide hajtották az udvarban [Mocs K; KS Consr. 190 Áts István lib. vall.].

2. leölt/vágott; tăiat; geschlachtet. 1764: látván minnyájan az meg ölt sertést, disponálták a' Bosban valo bé vitelre [Torda; TJKT V. 202]. 1793: 12 Kővér és 61 Dézma Hadadban megölt Sertések(ne)k Szalomnáiroi Hájairol és egyéb aprolekjairol irt Specificatio [Hadad Sz; JF LevK 151–2 Benkő Elek számtartó kezével]. 1849: azon Ház tele vala meg ölt majorságokkal [Héjasfva NK; CsZ. Fodor Márton (57) vall.].

3. szétépett/marcangolt; sfirticat/sfîşiat; zerfleischt. 1810: A Csillag kantzát hágattam meg a' Turtsi Csikom-

mal a' Medve által megölt Goja kantzám tsitkájával [HSzj Turcsi al.].

megönt 1. leönt/nyakon önt vkit; a tuma apă peste cineva; über/begießen. 1629: az leány egy vosarnap az legeny agyaban fekűt az legenj szidta megh egykor en teollem vizet kere altal s megh eonte [Kv; TJK VII/3. 147]. 1771: (Zilahi Istvánné) a mint orvosságért ment volna haza Gyergyat gyujtván, és egy foro fazék vizet kezében fogván; be méne a belső házba ... és a mint ... az ágyra tekint ... látá hogy ... Aszszony fekszik a Férje mellett, le rántván a paplant rollak, végik (!) önté foro vízzel őket ... minekutánna fel ugrottak az ágyból, egy más mellé állottak, ott is meg öntette a foro Vizzel [Dés; DLt 321. 43b Elizabeta Tot cons. St. Jakots (45) vall.].

2. olvasztott fémét vmilyen formába önt; a tuma (intr-o anumita formă); (in irgendeine Form) gießen. 1561: Ha ualamelly mester valaminemw ezwstet meg oluazt es azt o tolle plikben el akaria vinni az kie az mester azt meg proballya ha az proban igazat tart az ew ielet az ki meg frisseli Rea wsse ha penig' az probat meg nem allya tehát se ielet ne wsse rea se meg' ne feieritche hanem vgian ollyan modo(n) aggia ky az mint meg' otti [Kv; ÖArt.]. 1578: Miert hogj penig az ora harangot is feltik Romlastol eo kegmek keryk Biro vramat hogy kemellyek megh azt a harangot, ha penig egieb keppe(n) ne(m) lehet theghaz az romlot harangokból eottessenek wyat ... Az Nagy harang felől penig azt wegeztek eo kegmek Miert hogy it wagio(n) az Mester ... vagy forditany vagy vionna(n) kel megh eonteny [Kv; TanJk V/3. 163a]. 1736: Az on Gombokat öntő Ember ki nem mehet ha Ngod onat kűd font szam szérint 18 pinzert akar mentekre akar dolmanyokra valo hat pikelyésén meg önti [TKI Mihály Deák lev.].

Sz. 1784: az edgyik Regius észre véné hogy a Contractusban semmi Evictio nints fel téve monda ezen Contractus ugyan jo volna de tsak olyan mint mikor a harangat megöntik és ütöt nem téznek belé, Vinculum benne nints fel téve [Msz; MbK XI. 71].

3. beken/meszel; a värui/spoi; bestreichen. 1648: Az allia az haznak meszel meg eöntue [Porumbák F; UF I, 8].

4. (zsírral) megken; a unge (cu unsoare); (mit Fett) be/einschmieren. 1629: az Aito sarkat meg eotteotte hogy ne czikorogion [Kv; TJK VII/3. 115].

5. (gyógyvízkészítés céljából növényt) vmivel leönt; a tuma/vărsa un lichid peste o plantă (pentru a obține un leac); (zwecks Zubereitung des Heilwassers Pflanze) mit irgendetwas begießen. 1583: Kakas Andrasne, Es Sarlay Miklos deakne valliak kendy Ianos az Izente volna az legintol Balas kowachnenak hog ha meg Vesztette volna giogithana megh Es arra Azt Izente volna Balas kowachne hogy nem tudé valami petreselmet vaia vizzel megh Eottheny, es azzal keothne be magat, s meg giogiulna, es semmy Niaualiaia Ne(m) lenne | Nagy Gal vallia ... Balas kowachnenak ... azt izente Kendy Ianos hog ha meg vesztette az farkat megis giogithana mert az viszbe vettette, Ez Balas kowachne Azt Izente visza hog ... eosseon vaia vizel petreselmet megh es meg giogiul [Kv; TJK IV/1. 150–1].

megöntés 1. (ágyú) öntés/készítés; tumare/fabricare (a tunurilor); (Kanonen)GuB/Verfertigung. 1672: Az rezet elhozatom Vásárhelyről s Szebenben is committáltatok ő

nagyságával az álgúyk megöntése felől [TML VI, 237 Naláczi István Teleki Mihályhoz].

2. bekenés/meszelés; spoire; Einstreichen, Kalken. 1726: Kovács Samunak, az új kö Ház padlásának meszszel való meg öntéséért a' d:30 [Kv; Ks 15. LIII. 4].

megöntet 1. (gyógyvízkészítés céljából növényt) vmi-vel leöntet; a pune (pe cineva) să toarne un lichid peste o plantă (pentru a obține un leac); (zwecks Zubereitung des Heilwassers Pflanze) mit irgendwas begießen lassen. 1583: Orsolia Theoreok Martonne ... valia ... haza leowe gergely kowachni az Leany es monda ... monda ennekem Kendj Ianos Menny el lona es mongiad balas Kowachne-nak hogy mongion Orwossagot ennekem ... es en ki me-nek balas kowachnehoz ... es monda ennekem balas kowachne ... mongiad Neki hogy vetessen valami Petrese-lyem lewelet eottesse meg vaias vizzel keosse be vele es meg giogiul Im enis feozeok valami ired es keoldeok eo kegyelmenek Iretis [Kv; Tjk IV/1. 155].

2. bekenet/meszel; a dispune să fie spoit; bestreichen/(über)weißen lassen. 1662: Üdösbik Rákóczi György fejedelem ... elkezdvén az építtetést, a Veres-bástya ellenében való toronybástyáig azt az oldalt középben igen erős gerendákkal meggerendáztatván és mésszel annak padlásán felül erősen megöntvén azt a sort úgy csinál-tatta vala, hogy alól cajtház legyen, az felső része pedig erősen élésháznak tartassék [SKr 596].

megöntetés megöntés; tumare; Guß. 1791: Néhai b.e. Bűdeskuti Boldisár Ur testamentom szerint hagyott volt az említett nagy Harangnak meg öntetésére ezer M. Forintokat [Kv; SRE 271].

megönthet (tüzet vízzel) elölthat; a putea stinge (focul cu apa); (Feuer mit Wasser) löschen können. 1629: En mikor az en hazam tajarol kj jeottem immar mind be foghta vala az tűz nem tudom honnat tamadot, hanem Nagy Mihaltol hallottam hogy ha az keze jo leot volna megh eothehte volna egy chupor vizzel [Kv; Tjk VII/3. 104].

megöntött leöntött/forrázott; opárit; begossen, abgebrüht. 1756: ezen Serfőzőben tanálatik egy kis oldal házatska Ezen hazacska alatt vagyon egy szalad öntő hely, mellette pedig a meg öntött szalad(na)k aszalója [Déva; Ks 92. I. 32]. 1791: igyanak gyakran és bőven, forro vizzel meg öntött borza virágos herba tejet [Dés; DLt].

megöntöz meglocsol; a stropi/uda; begießen. 1584: Zabo Caspar vallia ... harman ... le fekwttewnk volna a' pitwarban ... en meg Nem Aluzom vala, Es valaki meg Eoteoze mindniaia(n) [Kv; Tjk IV/1. 262]. 1710 k.: Én mindenkor szép, tiszta jó bort ittam Hideget is ittam jég nélkül is, mert földbe ásta, vízzel megöntözte a pohárnok az üvegpalcokot [BÖn. 725]. 1729: Meg köztöztetve oly szorossan hevert a földön három oraig és az nagy neki hevülés miatt meg is holt volna ha két versel más Ember Vizzel erőssen fejt meg öntözte hivesítette volna [Sövényfva KK; TSb 51]. 1826: (Az alperesnek) nem lesz vala szabad semmi esetre, sőt ha a felperes által megvere-tett volna is, az ellen feltámadni, annál inkább a felperest a sárba, pacsaljába belérántani, ottan megöntözni, szidal-mazni [F.rákos U; RSzF 276]. 1843: Toka Sándor mészá-ros Legény ... azan kére: — hogy adják egy kis hideg vi-

zet, — hogy öntözze meg Pekariknak bé tört fejét [Dés; DLt 586. 3].

megöntözött meglocsolt; care a fost stropit/udat; begos-sen. 1710 k.: A szegény Haller Pált egyszer péntek nap egy tányér túró mellől hívta az inasom a pozsárkocsonyá-ra; harmadnapig jól elállott tiszta fazékban a társzekérben és éjjel a vízzel megöntözött földben [BÖn. 732].

megöntöztet meglocsoltat; a dispune să fie udat; begie-Ben lassen. 1738: ezen Servicz polturaért oly kemény executiot Szenvedünk, hogj Zágónban a falu hűtös polga-rat gomolyaban köttetvén, és jeges vizzel meg öntöztet-tvén az hideg aérre ki vitette az hol is az nagy hidegben annyira meg badgjadott, hogy fél holtan lévően tandem új bocsáttatta el [Hsz; Ks 99].

megöntöztetik meglocsoltatik; a fi stropit/udat; begos-sen werden. 1661: megmezítelenített Erdély az ó lakosítól, megfosztatott aranyától, ezüsttől ... sőt bővebben öntöztetett meg ez ezerhatszázhatvanadik esztendőben ez haza keresztyén vérrel, hogysem mint égi harmattal [Kemlr. 340].

megördögöli magát megmakacsolja/kutyálja magát; a se incăpătina; bocken, bockig sein. 1634: Hogi valami roz erkölcsű, fel rugo, vagi ki magát megh ördöglene es el nem menne ember alatt, olliat ne talallion venni, vagi farka czavarot, mert Ur alá illetlen es giazalatos az farka czavaro lo [KJ].

megörögbit megnövel/nagyít; a majora; vermehren/grö-ßern. 1741: Anno 1741. Die 8va 9br Tapasztalván a' Zila-hi Ref(o)r(mata) Eccla hogj Prédikatori sokszor meg fog-jatkoznak, a' Dézmabéli fizetés miatt, az üdönek mi volta szerént, maga önként való szabad akarattýából kívánta meg öregbiteni az eddig való rendes salariumot ekképpen [SzRProt. 32].

megörögedett előregedett; imbátrinit; veraltet. 1675: Szevesztrenyi Juon Sandru, meg örögödöt ember lévően élteig, minden Fagaras várunkhoz tartozo szolgálatol im-munissa töttük [UF II, 653 Bornemisza Anna fejedelem-asszony ut.]. 1745: Illjen actiom vagyon az I. ellen, a miképpen ő a fellyebb el múlt időkben, az edes Attyát persvadealta, hogy ő Kgime es felesége már meg öregedett beteges állapottal lévően a mi kevés pénzek vagyon, vagy tölloek ellopják vagy sokan kölcsönben ki kéri, és osztán fel nem vehetik, hanem örökösön oda vész; azért a' melly Ládája ő Kg(ne)k Kamarájokban vagyon kezében adván pénzeket abban deponálnák [Torda; TJKt II. 36]. 1791: égy Fejurgyan Karatson nevezetű igen meg örgögödött vén ember [Kecset SzD; WassLt]. 1796: az Exponens vr már meg örgögödött ember és most is szüntelen betegeskedik [Ilencfva MT; DLev. 3. XXXV. 4]. 1797: A Déési határon a Szamos partyán tudva lévő Só Depositorium mellé Kontrásnak rendeltetett a Felséges Erdélyi Kamarától meg öregedett szabadságos Katana Déési Civis Beretzki Samu-el [Désakna; DLt].

megörögedik a imbátrini; alt werden. 1736: Vala egy úr, az ki székelyek generálisa vala ... egy igen közel való atyafia leány méne férjhez egy jobbágyhoz, attól az job-

bágytól lón megint leánya, az is jobbágyhoz méne férjhez; ez megöregedvén, valamikor az az említett méltóságos ur közelébb való jószágában ment, az hol az az jobbágy-asszony lakott, mindenkor magához hívatva, nénjének nevezte [MeiTr 416–7]. 1753: kerek azon is az Anyokot az Gyermekei hogi ne diszpalna tovab a Jussokot mivel keszek tartani, de eö kglme azt monda En bizony el^a a Danoki^b Jozsagomot mert en meg öregedtem es nem elhetek semivel [Feldoboly Hsz; DobLev. I/258. 1a. — ^aUtána tollban maradt: adom. ^bDálnok Hsz]. 1767: Tudom hogy Nehai Kovats Margit hogy annyira meg öregedett vala hogy mindenkor meg tiboljodott elmevel jar vala [Medesér U; Ks 20. XIV. 1]. 1773: tudom azt hogy ép elmével vala abban az időben bátor hogy meg öregedett vala [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 151]. 1800: Mig meg nem öregedett 's betegesedett tudom hogy tulkokat nevelt [Msz; DLev. XXXV. 6]. 1826: meg öregettem és már toab nem lehetek mivel a strápátziot már nem Győzem [Háporton AF; Kath.].

megőriz 1. (biztonságosan) magánál (meg)tart vmit; a pásztra; bewahren. 1602: En hattam vala itt Colosuarott harom helyen le tewén marhamat, Egyket az Ouarban Segesuari Balintnenal avagy Tímar Balintnenal, kit mikor ott hattam nagy anyással fogatta hogy megh eorizj es megh ótalmazza [Kv; RDL I. 73].

2. Őriz, felügyelet alatt tart; a pázi; hüten. 1584: az fewz az Espotaly Molnatol fogwa Az ket vyz keözben minde newth az Nagy gatiglan tilalmas legien ereos bewntes ales alát Es az Barnasibok mind Niary, tely, wdeoben cereossen megh eorizzek [Kv; TanJk V/3. 286b]. 1588: Fizettem egy Zeoleo Paztornak, hogy megh eorizte az Zegeniek Zeolejet [Kv; Szám. 4/V. 17 Gr. Veber sp kezével]. 1590: Latwan eo kegmeok az Erdőknek minden feleol valo puztulassatis orzas myat es twz myat is wegez teok (!) eö kegmeok hogy Biro vram ... ket ltwaló zalogos Embeort fogoggya(n) a kik az Erdeoket koroskent kerwllyek es io wygazassal megh eörizzek [Kv; TanJk I/1. 134]. 1606: wram Engemet el kwide marefaluara hogy meg mongiam az Marefaluaiaknak hogy auagy gjeptw vagianak, az uagy az buzat meg eörizzek ... oda giwlenek, oth teónk Jlljen vegezest ha barmunkot be haitthiak azon napon Erteswnkre aggjak [UszT 20/90 Lado Ferencz Remetej (50) Cornis Ferencz vra(m) Jobb(agia) vall.]. 1768: mindenkor Legény Birot tartottunk a Faluban Sz. Lászlón, es az Ökör tilalmasokat annak kellett meg őrizni, és őriztetni [Szentlászlo TA; JHb XXXVI/17]. 1790: A Szólló Pásztor kötölőssége az hogy ... a keze alá bizat Szólló Hegyeket tellyes igyekezettel éjjel, nappal minden némű kárlot meg őrizni kívánnyá [Karácsonfva MT; Told. 76]. 1809: ezen György Mihályt és Sajgó Pétert az szárhegyi nemes mixta communitás megfogadta volt Rományban fűpásztornak ... és ezen pásztorok magok pásztori kötelességeket nem vivén, hogy az reájok bízott helységet meg őriznék, hanem inkább magok marháikkal és másét is oda fogadván, nagy tetemes kárt tétettek [Szárhegy Cs; RSZF 174].

3. felügyel vkire (hogy meg ne szökjék); a pázi pe cineva (să nu fugă); jn bewachen (damit er nicht entkommt). 1590: az Alperesek tartoztatások Alatt szabadult el az gyikos, Egizer valo holt dyan maradnak Az el'szabadulasa miatt az gyikosnak, myert hogi megh nem eöriztek | ty fogtatok megh az gyikost ty szabadítottatok eljs, mint hogi megh fogtátok ugi megis kellett volna eörzenetek [UszT].

4. vigyáz vmire (hogy el ne vesszítse); a pásztra, a ține in posesiunea sa; auf etw. aufpassen (um es nicht zu verlieren). 1584: Barbara Zabo Palne vallia igen beteg valem, hiutatam hozza(m) Zabo Catot ... Zeözbeöl chinala valamy Mazzagokatis kyn chomok valanak, Az karomra es ket labomra es Derekamra keote benne, Es ige(n) meg hagia hogy meg eörizzem az macagokat el ne vezen [Kv; TJk IV/1. 219].

5. (állatra) felügyel; a pázi (un animal); (Tier) hüten. 1587: Az Lowakat hogy tarchyahazara vittek es hogy haza hoztak es hogy ot meg Eoriztek fiztettem f. — d. 14 [Kv; Szám. 3/XXXIII. 21]. 1768: Szent Mihály napjától fogva Szent György-napig kinek vagy egy marhája vagyon: tartozik a falu bikájára gondot viselni ... egyszer tartozik minden ember megőrizni vagy inkább rekeszteni és szerre bocsátani [Oroszfalu Hsz; RSZF 177–8].

6. állatot (tilalmastól) távol tart; a pázi animalele (să nu pătrundă in oprituri); Tier (vom Gehege) fernhalten. 1768: valamely Cselédgye jo gondot nem visel, s jol meg nem őrizi a tilalmas helyektől marháit, eö Nsgának jelentűk meg [Nagyajta Hsz; JHb XVIII/29]. 1843: Minthogy ezen három faluk lakosai a haszonvétele meg nem kívántató marhá, mint ló, tinó, csikó, disznó, a magosabb fekvésű erdőkben szokták, anélkül, hogy naponként hazahajtának, huzamos ideig legetetni ... az apró foltokként plántált és minden kerítés nélküli ifjú erdőjövésektől megőrizni igen bajos dolog [VKp 123–4].

7. (vmitől) megvéd/védelmez; a apăra/ocroti (de ceva); (vor etw.) schützen. 1688: egyik az másikat meg őrizik oltalmaz(z)ak [Kv; Ks 11. XLVII]. XVIII. sz. v.: Az Articzokának nagy ellensége az egerek, azért, hogy tollók meg őrizd, négy ujni távolságra a tövítől ültés borza apro ágakat [Ks Kerti Oeconomia].

8. szeme előtt tart; a avea în vedere; vor Augen halten. 1704: teljes életében ez három dolgot kívánta hűségesen megőrizni^a; az uraknak igaz hűséggel kívánt szolgálni, házának megmaradására vigyázni, és igaz reformata vallásának is kívánt szolgálni [WIN I, 119. — ^aBethlen Miklós].

9. betart, tiszteletben tart; a respecta; einhalten, in Ehre halten. 1587: Eskeggiek megh az be Irando^a zemely ezekre: Hogy ... Az Biraknak tanachnak, es az Varosnak is parancholatith, Weghezesith, Es ez hazanak Colosvarnak minden ighaz megh Allot theorwenyt, zokasit, rendtartasit zabadsagat megh tartia, megh Eorizj, Engedelmesen Wesszi, zenwedy [Kv; KvLt Vegyes III/65–6. — ^aTi. a város könyvébe befrándó]. 1677: Conditiones Principis Gabrielis Bethlen elsőben-is a' Fényes Portához visellye oly engedelmességgel magát, hogy onnat romlása ne következzék az szeginy Országának. A' kereszténységgel-is, Romai Császárral ő Felségével, és Magyar Országgal, a' jo szomszédságot és békességet szorgalmatosan meg-őrize [AC 21–2].

10. (továbbra is) megtart; a pásztra; (auch weiterhin) bewahren. 1896: édes fiam, a régi vonzalomból őrizzen meg egy kicsit az én részemre [PLev. 188 Petelei István Gyalui Farkashoz].

11. megőv/véd; a pázi/pásztra; beschützen, hüten. 1585: Molnar Ianos vallia ot Az Vczaba lakom Ahol a' leany ez leany mindenken inchelkedet vtanna(m), Aranios inget es kezkenot Ighirt Nem Akarta(m) Neki engedny, hanem zwleimnek meg Akarta(m) tiztessegeket őrizny [Kv; TJk IV/1. 507]. 1590: En ere ezt mondo(m) tudo(m)ani tetelel, ha te zod megh Akaro(m) ertene(m), vagy pedig hol

vetted te ezt az zoth kiteőll hallottad, merth valahol megh all vagy raitad, vagy valahol, teórúeni zerinth gondo(m) leze(n) raja, merth valamy az en tiztessegehez Illendeo teórúeni, mind vduarnak modgiaual, es egieb teórúeni zerinth valo dolgokkal kez vagiok az en tiztessegeth othalmazno(m) es megh eoriznj mind te ellened, mind egyebek ellen is [UszT].

12. Isten megvédelmez vkit vkitől; Dumnezeu fereşte/ocroteşte pe cineva de ceva; Gott schützt jn vor etw. 1597: Jeowe ream fegweres kezzel zekereyewel ... wgy hagittotth hoza(m) hogy iste(n) őriszett m(egh az) halaltol ... halal terhen wagyo(n) erette [UszT 12/39]. 1599: mingjarast hoyszam kezde vemy Jgenis vere, meljnek Jeley raytam is voltak, szolgálait feleséget hoiszam kezde szorgatnj elligh szálladhaték el előttők Jsten őrizze meg tőlők mas Attyankfiay Altal hogj megh nem öltenek [i. h. 14/32]. 1663: Mennynék, földnek hatalmas Ura ... minden lelki-testi romlásoktól és veszedelmektől megőriztél és megoltalmaztál [Kv; KvE 187 LJ]. 1746: itten az marha nem döglik, szoros vigyázásunk által eddigis Isten benúnköt meg őrzöt [Somlyó Cs; ApLt gr. Kálnoki Ferenc lev.]. 1761: Hallattam M: Baro Imre Ur eő Ngánák szajabol Enis mérges ember vagyok, az eőtsemis az, oly helyt haragithat meg hogy ha töllet fegjvert kapak keresztül tanalom lőnni, melytől Isten őrizzen meg [Branyicska H; JHb XX-XV/45. 12]. 1784: Még eddig a Jo Isten minden olyos kártol meg őrzette Nsgtokat itt körül bé [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1785: áldassék az Istennek szent Neve érette a' ki meg őrzötte minden szerentsetlenségét [TSb Bethlen Zsuzsánna lev. Nsz-ből]. 1797: tsak az Isten őrzett meg a' véletlen haláltol [Harcó MT; Berz. 3. 3. N. 21].

megőrizés 1. őrzés, felügyelet; pázire, pázá; Bewahrung, Aufsicht. 1588: Keouetkezik az Zeoleore úalo keolchieg ... Az Zeoleonek megh Eorizése^a [Kv; Szám. 4/V. 17 Gr. Veber sp kezével. — ^aFels-ből kiemelve]. 1731: Az Somkut fele fordulo hatarunkb(a) vetett köles, Törökbuza s akarmi későli vetésnek meg őrizésére, Pasztorok(na)k fogadtuk meg ... Varadj Borbely Istvánt és Kerekes al(ja)s Timár Jánost [Dés; Jk 420a]. 1791: Fel adván a' Magistratusban a' két Határ Járo, hogy ... a' Szénát hordo Marhás Emberek Marhájokat szabadon botsátván, a' más Gazdák Nyillyaiban a' Széna Bugjában igen sok károkat téznek ... ketten pedig meg-őrizésére ... nem elégségesek [Kv; TanJk IV/8. 54].

2. megtartás; pástrare, mentinere; Erhaltung, Bewahrung. 1590: Myerthogy penig Biro vram tanachawal egimbe az sok kileomb kileomb fele egieb gondok miath, Nem zynye eleghedendeokeppen extendalhattiak gondwisseleseketh ez karo vigiazasban, Azert Az Capitan vrainys erre vigiazzanak vgy, hogy ezekbe lusson, mint eskwttenek meg a' varosnak hasznos zabadsaganak megh Eorizsere [Kv; TanJk I/1. 126].

3. megóvás/védelmezés; apărare; Bewahrung/schützung. 1852: nekem akárki is szabadon el veheti és el horthatja (!) sajátomat, engem sem törvény sem tisztii hatóság nem védelmez jogaim meg őrzésében [Nagylak AF; DobLev. V/1352 Dobolyi Bálint nyil.].

megőrizhet 1. megvédhet; a putca păzi; bewahren/schützen können. 1836: szállójeket a' feletle lévő bokros helyen meg-telepedett rigók, és madarak miatt meg nem őrizhetvén kárré valyák [Dés; DLi 731/1840].

2. állatot vmitől távol tarthat; a putea păzi animalele să nu pătrundă in oprituri; Tier von etw. fernhalten können. 1843: a szolgáló emberek is kérék, hogy azon helyet ... ne vetnők bé ... Hanem ha csakugyan bé akarnák vetni, keríténék bé, különben marháikat az odameneteltől meg nem őrizhetvén [VKp 75].

megőriző megtartó; pástrátor; Bewahrer. 1599: mi vtaul fogva hazas ember^a meg ertt erkolczbe viselj magatt az eo Jouajnak pedig mind Jozaganak, meg eorizoie es zorgalmatos gond viseloie [Bh; BLi 1 Bokor Ferenc jb vall. — ^aBamfj mihaly].

megőriztet 1. őriztet, felügyeltet; a pune pe cineva să păzească ceva; hüten lassen. 1571: Aggyak ertenwnk hogy, Az myunemeo Veto Buza, Zab kender az mezeon vagyon Mynd fe^a hep lo feo mynd keosseg, Bar-mawal etetne Nyomattatna karossytana, Azert Kegyelmetek ... eoreztesse meg, es a be takarasarays vyssetlessen gondot [SzO II, 337 Báthory István az usz-i királybírákhoz]. 1586: Vegeztek egjenleo voxal hogy emberek valasztassanak, kik hyt zerent Inquiraliak az Zena reteknek epiteset, valamely Ret penig epitetet Azt mind el vegiek es Varos zamara el tilchak, Erdeo Neoweser eppen megh tarchak, eoriztessek zorgalmatoson [Kv; TanJk I/1. 29]. 1768: mindenkor Legény Birot tartottunk a Faluban ... és az Ökör tilalmasokat annak kellett meg őrizni és őriztetni [Szentlászó TA; JHb XXXV/17].

2. pásztortoltat; a pune (pe cineva) să păzească animalele; vom Hirten hüten lassen. 1600: az Menes Paztoris ha az fizetést fel velye tehat az barmot mind eo maga, s mind zolgajawal megh eoriztesse [Kv; TanJk I/1. 366].

3. megtarthat; a dispune să fie păstrat; bewahren lassen. 1590: az eghesz Coloswarmegiej Nemessegh, consensualwan Az varosnak ereot Adot, hog' az Sendelt a' Nemessegh es Jobbagy három Araznyra chinalliak, Az karonak penigh hozzat eot singhre es ha ezen kyweöl hozattatnak, Eő kgmek semmikeppen ez melleől sem egy fele sem Mas fele Nem thernek, hane(m) Egieenesen hyw gondwisselessel akariak megh eoriztetnj [Kv; TanJk I/1. 125].

megőriztetik 1. őriztetik, felügyeltetik; a fi păzit/supravegheat; bewahrt/hüet werden. 1577: Miert hogy penigh ertyk eo kegme az wdeonek haboru voltat. keryk eo kegme varasul Byro vramat hogy az kapuknak wygyazasara Rendellye el az vramat, hog az kapuk zorgalmatoson eoryztessenek megh [Kv; TanJk V/3. 142a]. 1587: Biro Vramnak legie(n) gongia hogy megh Eoriztessek az Erdeo, Erdeo paztort valaszthat eo kgmek Also tanachul [Kv; i. h. I/1. 46].

2. megtartatik; a fi respectat; erhalten werden. 1561: Miert hogy ezt nem chak ieles embereknek peldaibol es mondasibol lattiwk tiztessegesnek es haznosnak lenni hanem meg' az istennek paroncholattya is mwttattya hog' mynden tarsasagba Mertekletes es io rendtartással valo elet oriztesseg' (!) meg [Kv; ÖCART.].

megőrlés mácinare, mácinat; Mahlen. 1582: Az Alprét Malombol adot ennekem Balas kowachy 6 keobel búzat Az masahazrol is attanak negy keoblet ez negynek meg rostalasatol attam d. 8. Ez tiz keobeolnek meg Eorlesetol az Molnamak talygasnak es az zolgaknak d. 16 [Kv; Szám. 3/V. 20 Lederer Mihály sp kezével]. 1587: Anni

1587 Keöüettkezük legh elseoben az Búzanak megj Eorlése [Kv; i. h. 3/XXVI. 17 Suweges Gergely isp. m. kezével]. 1588: Legh elseoben keouetkezük az Buzanak megj Eorlések [Kv; i. h. 4/V. 15 Gr. Veber sp. kezével]. 1729: amellyik körül Valakinek buzaja le fogy az Uta(n) az eö kglme gabonájának megörlése in momento szer adassék egy kőre [Dés; Jk].

megörlet megörletet; a da/duce la măcinat; mahlen lassen. 1573: Margit Nereg Iarto Matiasne Azt vallia hogy Tawalj aratasba vitet volt az espotaly Molnaba egi keobel bwzat az felet meg Rostalta volt es az malomba hatta volt az teobit az Malom eleot Rostallia volt tahat telman Benedekne addeg meg Eorlette es ely vitte, Eo keresny kezdy ne(m) talia kezdy kerdezny ky latta volna az Eo Bwzaia [Kv; Tjk III/3. 212]. 1595: Az 4 köbel búzat meg rostaltattam d. 8. 1. Azzony embernek, hogy megörletet, szitalta és sütté ... d. 40 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 274 ifj. Heltai Gáspár sp. kezével]. 1792: Az Urasag Sertessei számára meg örtem (!) két izben 20^a [Szentmargita SzD; Ks 67. 49. 41. — ^aTi. 20 véka törökbúzá].

Az 1573-as és 1595-ös adalék a megörlet ige múlt idejű alakja is lehet. Vö. a megörletet címszóval.

megörletett megörletetett; măcinat; gemahlen. 1673: Eö Nagok itt létek alatt meg örletett buzának az liszti erog(álódatt) hat szaz nyolczvan egy köből [Fog.; Ut].

megörletett megörletet; a da/duce la măcinat; mahlen lassen. 1582: Az felseo malombol attanak az Malo(m) mesterek 6 keobel Buzat Eorlettettem meg az zolgakal, attam(m) munkayokra d. 4 [Kv; Szám. 3/V. 22 Lederer Mihály sp. kezével]. 1600: Ebben az buzaban attam el penzen Cub: 39 ... Az teobit az ház szwksegére megh örlettettem [Kv; i. h. 9/XII. 60 Ígyártó Simon isp. m. kezével].

megörölt megörölt; măcinat; gemahlen. 1789: az meg örölt Gabonának elejét kiszítálván abbol kenyeret szoktak sütni, az utólyát pedig vagyis Derczéit pálínának ki főzik [Telekfva (U) és körny.; UszLt XIII. 97].

megörökt 1. örökös tulajdonossá tesz; a întâri pe cineva în posesiune; zum ewigen Besitzer machen. 1670: bizony azon leszek, Kegyelmedet s szerelmesit az Barcsai jószágban megöröktsem [TML V, 378 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. kb. a jövőnek fenn/megtart; a etemiza, a face să dăinuiască veșnic; für die Zukunft aufrechterhalten. 1896: Jobb lenne, ha te is a képedet nem rajzba örökítenéd meg, hanem egy jóra való kölyökre, aki hasonlítson rád [Plev. 183 Petelei István Jakab Ödönöz].

megöröködik örökössé/állandóvá válik; a se stabiliza; ewig/beständig werden. 1730: Gencsi Joseph Isten itiletiből annyira meg nyomorodott s betegedett, hogy tapasztalván s látván magám (!) meg öröködni az Ur Istennek kiáltkeppen való itiletit [Dés; Jk].

megörököst 1. (birtokot) örök áron megvesz/vásárol; a cumpăra pe vecie/pentru totdeauna (o proprietate); (Besitz/Cut) für alle Zeiten ankaufen. 1613: ezeket^a tudom(m) hogy zalogo(n) valanak ha az uta(n) megh ne(m) örökösíttette Rethi Istva(n) Ur(ám) [Altörja Hsz; Borb. Joannes

Istok (60) pp vall. — ^aA felsorolt földeket]. 1690: Az en Atyam meg örökösíttette eszt az örökseget ezzel en szabad vagyok hogy el adgya(m) [Makfva MT; DLev. 3. XXXIA. 25]. 1759: Néhai Nemzetes Sólmosi János es Desi Uraimék maradékjok ös házat ki örökösíttette meg, ki közbe járása által, minémű praetextusokkal es elme talalmányokkal [Mv; Told. 23]. 1763: egy fél Sessiot meg örökösíttett volt a' Groff magának Kántor Susánnától [Mv; Told. 33/26]. 1784: Ezen ... Veteményes Kertől vagyon sövény lézés vagy Sátoros kertel el rekesztve ... gyümölcsös, mellyet ugyan tsak a' Veteményes Kertel edgyütt a' ... Groff Vr ő Nga meg örökösíttet^a [Burjánosóbuda K; JHBK LX/18. 10. — ^aTi. csere által örökös tulajdonába vet]. 1799: Borbára és István ... Részeket N. Nemeti Istváné Szabo Judith azonn el zálogosításnál fogva birta Soha meg Nem örökösíttette a mint az itten Kegyelmetekkel közlött ... hiteles Esketés Mutattya [Szentimre MT; Bal-Lev.]. 1849: Ezen Contractusban irt Jovakott s' ugy a Kádár János Urtol cserélt Jokotis Böződi Vass János uramnak és nőjének Osváth Máriának 300 három száz váltó magyar forintokért, azon jussal a meljet mű meg örökösíttettük volt által adok [Bödöd U; Borb. II].

2. örökös tulajdonossá tesz vkit; a face pe cineva proprietar definitiv; in zum erblichen Besitzer machen. 1675: soha se eczer se maszor nem ellenkedet^a ... ulteriori Kovach Istvan uramot benne mielöttünk meg örökösíte fiurol fiúra leanirol leanira maradvanról maradvanra meghihatalatlant [Mezőbánd MT; MBK. — ^aA telek eladásában]. 1677: a'melj földeket vagi maga szalma Janos vagj eloj (!) vőttek volna ... azokba(n) a' földek(ne)k birasaban megh örökösíti Kús Bárt Mihály Szalma Jánost [Balavásár KK; SLt 15. B. 13]. 1687: iollehet kgl's Vram azon Portiot üdvözült Eleim Inscriptioba bírták, de annakutanna engemet abban (: minthogy nem Fiscalis Joszágh volt :) Ngd Fejedelmi kglmessege által meg örökösíttet [BálLt 1]. 1754: Harko Sigmond, és édes Annja Bartha Judith Aszszanytol az Titt. Kovács Péter Ur(ám) edes eleinek ez előtt Sok Esztendőkkal Zalogbon adatott ... Mező Bándi jószágában meg örökösíti [Sövényfva KK; MBK VIII. 16].

3. ~i magát vmely birtok tulajdonában magát megerősíti; a-și întâri drepturile de proprietate; sich im Besitz igrundeines Gutes befestigen. 1681: (Telek nevű falut) az előtt mind csak Inscriptioban bírták hanem én örökösíttettem meg azután abban magamot [BálLt 1].

4. örökös jobbaggá lesz; a face iobag pe vecie; zum erblichen Leibeigenen machen. 1716: A kik Moldvaiak vagy akar más idege(n) orszagiak, azokat igjekezze ha lehet meg örökösitenj. Mind jobbágj s mind Sellér szolgálattýára pen(i)g ugj vigjazzo(n) hogy az én szolgálatomra napeljőtekor allyon bé s haladatkor haddja el [Szászkerked K; LLt].

5. állandósít, állandóvá tesz; a permanentiza; befestigen, beständig machen. 1791: ne terheltelessék ezen kéresemre figyelmeztvén el vett foglalásokat résignálni s ez által örökös szereteteket továbbrá is meg örökösíttetni [Dés; DLt].

megörököstés örök áron való megvétel; cumpărare definitivă; Ankauf für alle Zeiten. 1747: Széki István Uram ok kegyelme egy el bujdosat Mező Bándon lakott Nehai Sztán Aldgyat negy fiaival adta volt el örökösön, az Nehai Bere Kereszturi Keresztury Miklos Uram(na)k in et pro f. hung. 72 ~ hetven két forintokért, mely ... Néhai

Sztán Aldgya fiainak meg örökösítéseket ismet ada Kereszturi Mihály uram eo kegyelme Szeki Benedek Uram-(na)k eo kegyelmének egy paripat in et pro f hung 70 ~ hetven magyar forintokban [Berz. 14. XV/40]. 1765/1766: ő Nagyságok azon Csekelaki Portiot tsere mellett örökösítették is meg, ehez nem lévén vérségi Jussok a' meg örökösítésben, hanem a' Nagylakihoz, mind vérségek lévén, mind pedig ... nagyobb Jussok lévén, magokéva tethették [Kv; DobLev. III/574]. 1786: Feleségem jussán, vérségim, minden pénzbeli succurssusa nélkül váltattam a' Sarádi Rész Nagylakan és Káptalanb(an) G. Rhédei uraktól in fl. 950 Azután penes secundum Connubium cum Juditha Trauzner adtam meg örökösítéséért Sarádi Sigmondnak; 137 Rh ftókat [Nagylak AF; i. h. III/616. 1a Jos. Dobolyi kezével]. 1797: tettett ... a fen említett Josszágokat ... Pálffy Joseph és Ferentz Urok(na)k Örökös jussal által adni ... Melly meg Örekesítésért ... Rosnyai Joseph Urnok ... Pálffy Joseph és Ferentz Urak Super addálának három száz harmincz M Forintokat [Mezőbánd MT; MbK 108]. 1818: Mű közelebről Mohai ágból és fél Fosztó linéából származattak még eddig semmit se kaptunk; hasonlolog Décsi Successorokul kik a Fosztó Ágból jövének le, a Fosztó rész meg örökösítéséről semmit se tudunk, most haljuk előbbszer [Szentbenedek AF; DobLev. V/1014 Mohai Lőrincz Dobolyi Sigmondhoz].

megörökösített örökös tulajdonba vett; luat in posesiune pentru totdeauna; in erblichen Besitz genommen. 1793: a' törvényes idő mulás által-is meg örökösített Harangunknak vissza adattatása iránt valo kérését a' Görtsoáni Ekleisiának nem telyesíthetjük [Kv; SRE 289].

megörökösíthet örökös tulajdonba vehet; a putea lua in posesiune pentru totdeauna; in erblichen Besitz nehmen können. 1733: ha Dobolyi Samuel Uramat magát és Successorit olly meritalis necessitas Cogalna hogy azan ket hold Szantó Földeket^a teljességgel ketelenítettnek el is örökösíteni és idegeníteni, tehát Dobolyi Istvan Uram és Felesége ... s két ág Successori eo kegyelmek(ne)k minden idegen és Vér szerint valo Emtorak felett magak(na)k meg tarthassák, s meg örökösíthessék [Ne; DobLev. I/157. — ^aA zálogba adott földeket].

megörökösíttetik örökös tulajdonba vétetik; a fi luat in posesiune pentru totdeauna; in erblichen Besitz genommen werden. 1762: az a' Josszág már egyszer a' Tisztelen-dő Pater Minoritákkal meg örökösíttetett vala [Udvarfva MT; Told. 43/88].

megörökösödik vmely birtokban örökös tulajdonossá válik; a deveni proprietar definitiv; in einem Gut zum erblichen Besitzer werden. 1756: (A pusztá sessiot) az akkori Praefectussa a Budai Reformatus Papnak engedte hogy veteményes kertett tsínáljon az utrizált helyeknek Proprietássát és a Mikola részre léjendő restitutioját nem urgalvan ugy anyira azon helynek Dominiumában megh örökösödött az említett Refor Ecclesia [Burjánosóbuda K; JHbK XLIII/27]. 1761: (A fundusokat) magam vöttem meg Hari Jánosné Aszszonyomtól, harmincz V. forintokon c' mellett egy szőlőtis adtam a Galprity nevű hegyben ... hogy mint egy Csere lévén, annál jobban meg örökösödjem [Ne; DobLev. II/328. 7a Rebeka Tarnok Civis quondam Martini Onadi rel. vidua (50) vall.].

1769: Oláh Imre Csomafalvából szállott volt ide Szárhegyre Copiás nevű Leányra, a mint bizonyosan ugy is nagyon mert a' mű praedeccessorunknak egy Leányára Copia Csináló mester ember szállatt volt ... a Felesége után meg örökösödött a mű Jösszágunkban [Szarhegy Cs; LLt].

megöröl 1. (gabona)örlést elvégez; a măcina; (ver)mahlen. 1573: Borbolia Aztalos Ianosne Azt vallia hogy ... Eo az Espotal Molnaba rostal volt, Az telman Benedek-neis otth volt panazolokodyk volt eoneky hogi egy Neged Bwzaja volna es az Molnar Nem hadna meg Eorleny, Eo zolt az Molnarnak es megh hatta Eorleny | Breda fodor peterne^a Az vtan erkezet az lean, Eo Mond neky ely Marattal lo leany az Sertwi^b Mond az lean ha ely Marattamis de ez eyel meg őrlém ha wsteok vonassal kelis [Kv; TJK III/3. 213, 293. — ^aVallja. ^bOlv.: szertől; értsd: sortól]. 1590: Az Haaz zzyksegere Eorlottem kobol Buzat 3 Tauáz Buzat Eorlottem meg Az hazhoz 4 3/4 [Kv; Szám. 4/XVII. 1–2]. 1698: attálé Buzát Székolai Vancsa Simonnak ... meg őrlöttéke mingyárt ... ? [Gyulatelke K; Ks vk] | Vettünk Hcsdátón ... 48. véka Buzát ... mellyetis ugjan az nap mingjárt meg őrlöttünk [Szekoláj SzD; Ks Voncsa Szimion (25) zs vall.]. 1715: az Ipa(na)k vám nélkül két talyiga buzáját meg őrlötté [Türe K; Told. 28]. 1740: én négyszer mentem oda a Malomba mindenkor fogadta hogy meg őrlí a gabonámot hogy meg nem őrlötte meg haragudtam [Papolc Hsz; SzentGy Király Tamás (62) jb vall.]. 1763: a' midőn a' Mlgs Exponens Ur Malmáb(a) jöttem volna egy alkalmatossággal őrléni, érkezvén oda a' Mlgs Exponens Ur Jobbágyi között valami Marsinának, szintén a' mikor a' Garatba akarok vala fel őnteni, és edjék azok között meg tasztíván a' rendemet el vette, de ugyantsak annak utánna meg őrlöttem én is a' Buzamat [Szecsel SzD; JHb]. 1771: hat vékáját a kővér sertések számára meg őrltem [Eszmény SzD; Told. 5a]. 1774: eő Exja számára mindenkor Vám nélkül őrltem, mely meg volt nékem parancsolva hogy az Ml udvarunk hátra maradásávalis az eő Exja Gabanáját meg őrelyem [Gálvfa KK; Ks 66. 49. 17f]. 2. (ső)örlést elvégez; a măcina (sarea) cu rșișni; (Salz)mahlen. 1595: veotte(m) ket keő soot per f — d/ 2 Eorleottek meg p(er) f — d 4 [Kv; Szám. 6/XVI. 96]. 3. megtör; a pisa; zerreiben. 1558 k.: Rp. 1 i(i)b(rum) kenkqueth es orqlđ meg Jol egy kquon [Nsz; MKsz 1896. 285].

4. (rágcsálva) elporlaszt; a roade cu dintii (un obiect); (kauend) zerpulvern. 1696: Gjúla Fejervárott a' Szamartó házbán gondviseletlenül találatott executoria hituan ladabeli Levelek Registruma sokat az egerek egészen sok(na)k nagj részét őszve rágtak megh őrlötték [Gyf; BfR]. 1771: a kaszált buzakból tsinált széna iránt parancsallyan az Ur ... mert azt az Egér mind meg őrlí [Eszmény SzD; Told. 5a].

megörölhet (gabonát) örölhet; a putea măcina; (Korn)mahlen können. 1765: Tudgyaé a Tanu ... hogy közös Malmokb(an) kik őrltenek ... ? ki nem engedte meg hogy rája bizott őrléni való gabonáját egymás után az Garatb(a) fel hordhassa Györgyitza és meg őrlhesse [Záh TA; Mk V. VII/19 vk].

megöröllet 1. (gabona)örlést elvégzetteti; a dispune să fie măcinat (cerealele); (Korn)mahlen lassen. 1597: Egy keobeol zep búzat veottem mellet meg eoreolteottem ...

p(er) f 1 d 75 [Kv; Szám. 7/XII. 95 Filstich Lőrinc sp kezével]. 1598: B. V. hagia hogj meressek fel 5 keobeol Buzath ... meg Eoreltessem es meg Suttesssem [Kv; i. h. 8/V. 112]. 1675: Eoröltette(m) megh a' szegenjek szama-ra, heti praebendanak ki szolgáltatására ... husz eoregh köből buzat [Kv; i. h. 35/I. 13]. 1760: mikor az Neh Űr igen el néhezedet volna merete 10 véka Haritskát, az Malomb(a) küldé meg öröltettni [Oltszem Hsz; Mk RN. IX. 109]. 1763: kérem ... hogy ... két véka buzámot Öröltösse meg [Fületele KK; Ks 18/LXXXVIII. 5]. 1772: (A malom) tsak ugy forgatt annyira hogy egy etzaka egy véka gabonát alig lehetett meg őreltetni egy kőven [Ádamos KK; JHb LXVII/2. 381]. 1797: rosat is küldjön vagy 8. köblöt hanem kérem hogy örölttesse meg T: Tisztarto Urram mivel it igen szorgos a Malom [Muzsna U; Borb. II Munsai Zoltáni János ub lev.].

2. (só)örlést elvégeztet; a pune (pe cineva) sã macine (sarea) cu rișnița; (Salz) mahlen lassen. 1597: veottem ... Egy Eoreog keo Sot, megis eoreoltette(m) f — d 10 [Kv; Szám. 7/XII. 99 Filstich Lőrinc sp kezével]. 1609: megh eoreoltettem Eot apro keo Sot [Kv; i. h. 12b/IV. 328].

Vö. a megörlet címszóval.

megörölthet gabona őrlését elvégeztetheti; a putea da la măcinat (cereaale); (Korn) mahlen lassen können. 1729: Dioszegi Mihály Atyánkfia a mennyi Buzát, és egyeb gabonát maga háza szükségere meg akar s szokot öröltetni Vámjával edgyütt meg örölthetessen [Dés; Jk 383b].

megörül 1. öröm tölti el, örülni kezd vminek; a se bucura; sich freuen. 1710: Baron Tige megindula Debrecen-től^a, és hirtelen bejőve s egyenesen szebeni kapura jőve, akkor vevék ezekben a szebeniek is s megörülének [CsH 380–1. — ^a1707-ben]. 1745: Egy alkalmatossággal Szabó Ferenczné virgatván engemet, az virgás után ... a kapumon beüté magát ... gondolám vélem békelní jött bé és ugyan megörülék [Kőrispatak U; Ethn. XXIV, 161 Simén György (92) un. préd. ns vall.].

2. ~ rajta örvendezik vmin; a se bucura de ceva; sich über etw. freuen. 1586: Lakatos Tamas vallia hogy Nem tuggya Minemoe vetekek erdemlene Niuzast Igyarto Georgy ... De illien cheoz illendeo chelekedetit tudom hogy Coloswary Balint Tutor lewen en Vele(m) perel vala, Es Igyarto Georgy vala procatora, Egykor ky leowe Igyarto Georgy Monda, Tamas ura(m) choda kepen chelekedek raita(m) Coloswary Balint, Im megh eskete, de Nem zolgalom erette, hanem inkab Kdnek zolgalok eo ellene, En vgia(n) megh Eorwlek raita [Kv; Tjk IV/1. 583]. 1661: Az mely lewelet Kegyelmed az néném-aszszony jószágira küldött, el hiszem, igen megörül rajta, mert igen várta [TML II, 7 Veér Judit Teleki Mihályhoz].

megörvendez megörül; a se bucura; sich freuen. 1570: Mayor Peter ... vallia hogy Ew egykorban leo volt Zekel Kerezitwrol zokadalombol mely zent kerest Napban otth lezen, Es az Kykelleo Mellet Zallot volt Zenth demeteren, Aazonba Talalkozyk Beh oda hozzaia zallasara Zekel peter, Es hogy Megh latya Eotet Nagion Megh Eorwendez [Kv; Tjk III/2. 16f].

megörvendezett 1. örömet szerez vkinek; a face cuiva o bucurie; jm Freude bereiten. 1678: az at török iránt is alig

tudjuk (mint) vagyunk ... az végbeliek ... valóban zibongonak, félő hogy azok is meg ne oszoljanak, ha Kegyel-med Uram valami új dologgal meg nem örvendezett ben-nünket [TML VIII, 177 a mezei gyalog hadnagyok Teleki Mihályhoz]. 1867: Sándornak a küldöt verseit szivesen köszönöm sokszor tudakozom ököst s mind annyiszor nagy-on meg örvendezettnek a rollok vet hírek [Uzon Hsz; Kp V. 413].

2. *gúny* 'ua.; idem' 1879: Találkoztam Balácsi barátod-dal ... Élénken megatott leereszkedő jósága, kegyes jássága, mellyel kesztyűs kezét nyújtotta ... Megörven-deztetett a cikk^a felőli véleményének elmondásával [PLev. 51 Petelei István Jakab Ödönhöz. — ^aPeteleinek a *Bocskoros katona* c. cikkéről van szó].

3. Isten vmely örömteli dolgot megérni enged; Dum-nezeu ne face sã avem parte de bucurie; Gott läßt eine Freu-de erleben. 1657: Míglén penig elhozod a' Te titkos ítéle-tedben elrejtett mi megszabadulásunknak kívánt idejét, örvendeztesd meg szívünket jó híreknek hallásával [Kemlr. 334]. 1667: Kegyelmedet Isten örvendeztesse meg fia meggyógyulásával [TML IV, 122 Apafi Anna Teleki Mihályhoz]. 1750: kívánom Isten az Vj Esztendőben jobb egésséggel örvendeztesse meg [Folt H; BK. Bethlen Gergely lev.]. 1784: kívánom e mostani szoron-gottatásokb(an), hogy külgyen az Isten segedelmet a Ngtok Házáb(a) és örvendeztesse meg a Nsgtok kedvessét [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

megörvendezettés öröm; bucurie; Freude. 1679: kíván-juk, hogy az Ur Isten Kegyelmedet maga dicsőségére, nemzetünk javára s mindnyájunknak szomorú napjaink után való megörvendezettésünkre minden dolgaiban s uta-zásiban szerencsésse tegye [TML VIII, 470 a mezei hadak Teleki Mihályhoz].

megörvendezettő örömet szerző; care face cuiva o bu-curie; Freude bereitend. 1658: Nem úgy neveltelek volt én tégedet, hogy ... meg szomorított fiam légy, hanem azt gondoltam vala, hogy meg örvendezettő fiam légy [TML I, 130 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. 1729: közelebb Méltsgs Attya, Annya Hazát meg örvendezettő Isten s jó Emberek előtt kedves szép Fiat kívánok [Légen K; TL. Szilvási Boldizsár gr. Teleki Pálhoz].

megőrzés 1. megőrizés

megőrzetés megőriztetés; pázire; Bewahrung. 1571: Aggyak ertenwnk hogy, Az mynemeo Vetes Buza, Zab kender az mezeon vagyon ... Mynd feo nep lo feo mynd keosse, Barmawal etelne Nyomattatna karossytana, Azért kerem Kegyelmeteket legyen gongya a meg eorzetesere hogy el ne vezzen es a be takarasarays vy-seltessen gondot [SzO II, 337 Báthory István az usz-i királybírákhoz].

megőrző 1. megőriző

megőrzött (birtokában) megtartott; pãstrat (in posesiu-ne); (im Besitz) bewahrt/gehalten. 1863: nehogy hátrama-radó jó embereim, bölcs tanácsadóim es valodi ember barátai szeretetet tanusított gyámolaim közremunkálásával megőrzött javaimban érdemtelnek részesüllyének visszavonván ... a Szent Iványi Ferencz és Tatrosi Ferencz

javukra ellenállhatatlan rábeszélésökből alkotott végrendeletet a magam végrendeletet a következőkben kívánom megtenni [Kv; Végr.].

megösmer l. megismer

megösztvéredik 1. lesóványodik; a se släbi; mager werden. 1629: I(ste)nnnek hala bekeuel minden kar nélkül hoszta ... Szekely Janos egyetmast partekamat, az louakat is csak hogy bizony igen meg öösztöüeredtenek az hoszu ut miatt [KCs IV. 116 Kemény János lev.].

2. megapad/kevesbedik; a se impuřina; sich verringern/mindem. 1683: az Lakosok meg kevesedtenek és az minis-ter proventussais igen meg ösztövéredett [Szilágycseh; SzVJK 124].

megöszül a încărunți; ergrauen. 1632: Boros Istua(n) ereössen vagdala az Berej Janos hazanak az falat megh az ablaknak az kerezititis le vaga ... Az Annia sopankodot hogj nem öösül megh a hajad jo fiam hogi ezt müeuel, mert mazlagot attak innod [Mv; MvLt 290. 83b]. 1764: Kolozsvárott voltam szemben vele^a s még mondom, hogj: „Nagysád bizony éppen olyan színben s állapotban vagyon, mint ennek előtte 25 vagy 26 esztendővel, se nem vénül, se nem öszül ...” Melyre nevetve monda: „Bizony én nem tudom, kegyelmed is hogy öszüle úgy meg, hiszem nálamnál kisebb ...” [RettE 175. — „Rhédei Pállal].

megöszülés încărunțire; Ergrauen. 1710 k.: Uram, a te szód az, hogy vénségig és megöszülésekg is te hordozod az Izrael fiait, leányit [BIm. 1022].

megöszülhet a putea încărunți; ergrauen können. 1803: a' Léánjanakis Fodor Vigának száma nélkül hallottam mondani, te nagy valagu, meg öszülhet a' valagad a' pártában, szajhának Kurvának kiáltozta [Aranyosrákos TA; Borb.].

megöszült încărunțit; graue Haare bekommen. 1662: Zólyomi Dávid is, olyan hasznos hazafia hatalmas császárnak igaz híve ... megöszült fejét hatalmas győzhetetlen császár méltóságos lábaihoz hozni kényszerített volna | Melyre a megöszült fejedelmi ember fehér szakállát megfogván ilyen választ tett vala [SKr 163–4]. 1823–1830: Itt bizony a két megöszült gróf is felgondolhatta volna, hogy a kisebbik fiak nevelőjét ne tegyék a nagyobbik fiú szolgájává [FogE 142].

megövez ? megver; a bate; verprügeln, schlagen. 1766: gyere vigy oda aki meg kergetett engemet hogy adgyak neki enni. had erje meg vele mig e vilagon él Balog Istvántis találá ... Domokos Ferencz, ki monda tedle a' puskat s meny haza, hallottam az után más nap hogy övezte meg, az említett Szekelly Janost^a [Szilágycseh; BfR 104/2 Joan. Sárközi (24) zs vall. — „Más vallók kemény verésről vallanak].

megpádimentumoz 1. megpadol; a pardosi cu scinduri/dușumele; bedielen | kövel/téglával kirak; a pava, a acoperi cu pavaj; mit Steinen/Ziegeln belegen. 1588: Keomies Antalnak hogy az tanach hazat meg padimontomozta attam d. 28 [Kv; Szám. 4/I. 39]. 1595: Padimontomoztak meg és földgattak (!) az Hidiczaj kapu belj hydat

[Kv; i. h. 6/XVIIa. 244 ifj. Heltai Gáspár sp kezévell. 1609: Keomies Janosnak hogy asz plebanos haszanal az gabonas haszat meg podimontomosza ... d 32 [Kv; i. h. 12b/IV. 120]. 1694: az Kőből rakot Felső Contignatiok-(na)k Kölabokra inteztetet Folyosoja, Teglaival van meg padimentumozva [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1736: Ezen Palota gyalult fenyő deszkával van meg pádimentomozva [CU]. 1785: a' Csértőró Ház ... meg vagyon padimentomozva három ujni vastagsága Fenyő deszkával [Szu; Ks 73/55]. 1807: az Udvar Ház jo Zsendely fedél alatt ... melynek mindenik Szobájába ujj Kementzék, ajtok, ablakok és pavimentomok vagynak ki vevén a Nagy palotát, és annak végibe levő Kis Kápolnát a mellyek nintsenek meg pavimentomozva [Szentmargita SzD; Ks 76/53 Conscr. 6]. 1816: Egy kis házan kívül a' többi szobák mind megvan- nak fenyő Deszkákkal padimentomozva [Varsolc Sz; Born. XXIX. 24/6].

2. megbélel; a pava; belegen. 1756: Ezen kertnek közepette vagyon más ugró kút, mellynek kerületi ismét faragott kövel úgy fenekeis meg padimentomozva vagyon [Déva; Ks 92. I. 32 kúrialeír.].

megpádimentumozás megpadolás; pardosire cu scinduri; Bedielung. 1586: Az Kis Nemet Andrasnak attam az meg padimentomozasatol, f 1/33 [Kv; Szám. 3/XXXIV. 32]. 1852: Két szobák meg pádimentomozása 35 rf. 20 xr [Kv; SLt Vegyes perir. Kállai Lajos asztalosm. szám.].

megpádimentumozott megpadolt; pardosit (cu scinduri), cu pardoseală; bedielt. 1760: az Nagj ház fenyő Deszkákkal meg padlatt és meg padimentamozott [Kissáros KK; SLt PQ. 10].

megpádimentumoztat megpadoltat; a dispune să fie pardosit cu scinduri; bedielen lassen | kövel/téglával kirakat; a dispune să fie pavat; mit Steinen/Ziegeln belegen lassen. 1585: Az Tanach haz vdwaran kezűnk vesz meret assatny talaltanak wolt valamj regy faragot keo padymontomozasra, azt ky hanyattűk, meliel a Zobanak egy reszet padymontomoztatuk megh [Kv; Szám. 3/XIV. 30]. 1589: Az gradich előt valo auditoriunat (!) hogy meg dezkatatuk a vahy patimontomoztatuk (!), vettu(n)k ahoz lecz zeget 1280 [Kv; i. h. 4/IX. 15]. 1595: Az Piaczon walo haznak Epiletirol az hatoszo felseo zobat teglaival meg padymontomoztatam, Vettem ahoz padymontom teglat 1500 pro f 3 [Kv; i. h. 6/XV. 50]. 1638: A Czeyt haz boltozasa allapattyatis ertyük adgya lsten bar, legyen allando ... el szedetven alolla az arkusokat kgd, az felseő reszet teöltesse meghis, hogy az eles szebben allyon benne s fereg se lakhassa, s mind faragott keövel padimentumoztassa megh kgd mennel szebben lehet [KCsI 142 a fej. Kemény Jánoshoz]. 1665: Az alsó házakra új ajtókat, új kemencéket, új ablakokat csináltattam, és az udvarát egészen megpádimentumoztatam [Kv; KvE 196 LJ]. 1821: Az Udvar Házatis én padimentomoztatam meg [Celná AF; Ks 79. 10].

megpádimentumoztatás megpadoltatás; pardosire cu scinduri; Bedielung | kövel/téglával kirakatás; pavare, acoperire cu pavaj/cărămizi; Belegung mit Steinen und Ziegeln. 1621: Eo kemek Tanaczul Tonaj Janos Vramra bizua(n) az keozep kapunak meg padimentomoztatatasat, az kemjeseke(ne)k ... így fizettem [Kv; Szám. 15b/IX. 237].

megpadimentumoztatik téglával kirakatik; a fi acoperit cu cărămizi; mit Ziegeln belegt werden. 1694: ezen Ket Haznak padlasi Gerendai jok, az allyok penig Teglakkal padimentumoztattak meg [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1756: (A) Ház a több házaknál kulllyeb rakatván also része léven Bolt hajtásos Tegálval Padimentumoztatott meg [Branyicska H; JHb LXX/2. 20].

megpadlás megpadolás; pardosire cu scinduri; Bedienung. 1636: Ez eöregH Tornacz padgyara most hanyattak eppen ualo meg padlasara uy furesz dezakatt [Siménfva U; JHb Inv.].

megpadlott megpadolt; pardosit cu scinduri; bedielt | famennyezettel ellátott; cu tavan de scinduri; mit Holzdecke versehen. 1677: Nyári ház ... vagyon minden felől fa szegekkel szegezett fenyő deszkákkal alól és fellyül meg padlot kötéses oszlopokon álló egy tornác [Madaras Cs; CsVh 51]. 1681: Ezen túl csak közel fordulólág vagyon fenyő fa talpokra, ugyan fenyő boronákból felrótt, fűrész deszkákkal meg fedett és padlott három eörző ház [i. h. 89]. 1760: az Nagj ház fenyő Deszkákkal meg padlatt és meg padimentamozott [Kissáros KK; SLt PQ. 10].

megpadol 1. megpadlóz; a pardosi cu scinduri/duşumele; bedielen | famennyezettel ellát; a face tavan de scinduri; mit Holzdecke versehen. 1594: Ezen Torniot Megh heiaztag es hogi Ezen Torniot fen az heiazat allatt Meg podoltag (!) ... fzyettem harom napra f l d 20 [Kv; Szám. 6/VIII. 129–30 Caspar Semel sp kezével]. 1647: Az Udvarház alatt vagion egy keo Pincze igen vizes, az allyat mind megh padlottak [Királyfva KK; BK 48. 16]. 1648: Az allia az haznak meszel meg eöntue felywl feneő gerenda gyalult deszkauall partazattoson megh padolua [Porumbák F; UF II. 8]. 1688: a' kert mellett van fenyő fábol fel rótt ket rekeszű ... Tyuk ól, mindenik rekesznek fel szer fenyő deszka ajtaja; az edgyik fenyő deszkával meg vagyon padolva, az másik padlatlan [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 5]. 1694: (A) Tornác ... Menjezeti ... gyalult fenjő deszkákal parkanjossa(n) padlott; alsó Padlása is ... gyalult fenjő deszkakal vagion meg padolva [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúrialeír.]. 1748: a kamarát is az után rakták ki boronából, s, padlák meg [Torda; Borb.]. 1772: a két szobának Ajja Téglával vagion meg Padimentumozva, Padlása pedig Fenyőfa Gerendákon fekvő Fenyőfa Deszkákkal meg padolva [Kv; BethKt Mikes conscr.]. 1793: az Szabo András Háza ... Az Pitvara is Bükfa Deszkával meg van padolva, ezen van az hijjában járo két fenyő fa Deszka ajtotska [Szér Sz; JF 36 LevK 170].

2. (deszkával) megbélel; a cătuşi (cu scinduri); beschalen, bretern. 1727: ezen Curiahoz a' Gorbai hataron ket hal tarto totskák is vadnak ... a' Tonak belső reszi tölgy fa deszkával fel állogatva meg vagion padolva [Csákgörbő SzD; JHbK XXVI, 13. 25].

megpadoltat megpadlóztat; a dispune să fie pardosit cu scinduri; bedielen lassen | famennyezettel ellátat; a dispune să fie prevăzut cu tavan de scinduri; mit Holzdecke versehen lassen. 1585: Biro vram es a Tanach akarattiabol eo Kegk hattak vala megh hogy a Scolaban egy puzta Kamarat fel epitsunk ... az kamaraba vonattunk egy Mester gerendat be es megh is padlatatuk az felet [Kv; Szám.

3/XIX. 34–5]. 1623: Komanan az Gabanas hazatt es Istallokot Czienaltassa igen Joll es zepen megh az seőueny padlasokott haniassa ell, es Deszkaual padoltassa megh [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1701: lájtmány uram építetett velek egy új istállót ... azonkül egy romlott istállót alól felyül megpadoltatott [Szentdomokos Cs; SzO VII, 69]. 1748: a kamarát megpadoltatta [Torda; Borb.].

megpadoltathat megpadlózthat; a putea dispune să fie pardosit cu scinduri; bedielen lassen können. 1724: már itt Istennek hálá a házat meg gerendázták be szarvazták meg lecezték sendelyezni is keztek bár csak edgyik hazat is meg padoltathassam s meg tapaszthatthassam en is mindjárt fel megjek [Illyefva Hsz; ApLt 2 Kálnoki Borbála férjéhez, Apor Péterhez].

megpadoltatik megpadlózthatik; a fi pardosit cu scinduri; bedielt werden | famennyezettel ellátatik; a fi prevăzut cu tavan de scinduri; mit Holzdecke versehen werden. 1669: Ezen Udvarban vagion kö labakon allo gabonas haz, melynek harmada megh padoltatott [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24a]. 1737: Ezen ... Épület huszon kilencz szál négy szegre faragott s bárdolt fenyő fiok gerendákra borongolva fenyő Deszkával párkányoson padoltatott meg [Széplak KK; CU P. Horváth Boldizsár conscr.] | (A) folyoso a' Gabonas két véginél ... alól tölgyfa deszkával meg padoltatott [Csákgörbő SzD; JHbK XXVI, 13]. 1754: mind a' három alkalmatosság" Tögy fa gerendához fenyő fa Deszkával meg padoltattanak [Uzdizspéter K; CU. — "Épület].

megpadoltatott megpadolt; pardosit (cu scinduri), cu pardoseală; bedielt. 1740: egy hoszszu Lo Istallo boronafából rakott, meg padoltatott, sendelyezett, mindenütt Lovak Labai alatt hidlas [Pálos NK; Ks 12. XLI. 32]. 1753: avadag folyó gerendás hítván deszkákkal meg padoltatott ... Vendég ház [Veresegyháza AF; Told. 18]. 1758: Ezen a' meg irt Hidatskán által mēven van edgy Cserefa Gerendákon álló boronákkal meg padoltatott Hidatska [M.kiskapus K; Mk].

megpálcáltatik megpálcáztatik; a fi bătut cu bătul; mit Ruten geschlagen werden. 1745: az J. ujjabban azon tsalós Mesterségéhez fogván Ns Aranjos Széken Pojánban néhány embereket meg tsalt ... hogy ezért az ő efféle gonosága meg zaboláztassék, tettett a Törvénynek hogy az J. Incze Kalára, hólnap in foro publico hohér által negyven csapásokkal meg palczáltassék és ki kísértessék a Városbol [Torda; TJKt II. 88].

megpálcáz (nyilvánosan) megvesszőz; a bate cu vergele (in public); (öffentlich) mit Ruten schlagen, stäuben. 1680: az I. az I(ste)nt, Ördögh atta szitkozódással karomlotta mely cselekedetiert az Nemes Orszagh Törvenye szerint vitessek ki az piacra, es az Henger igen kemenyen ... palczazza megh [Dés; Jk]. 1705: Ma reggel léven executiójának napja annak a száz legénynek, akit tegnapelőtt megszentiaztanak volt ... amikor a generál neki megkegyelmezett, úgy mindazáltal, hogy erősen megpálcázták [WIN I, 419]. 1727: nem régen Sebenben való letünkben ket nemetét úgy annyira megh palczasztak hogy ellig mozdult megh csudálkozásra méltó dolog volt [Darlac KK; ApLt I Apor Anna anyjához].

megpalcáztat (nyilvánosan) megvesszőztet; a dispune să fie bătut cu vergele (in public); (öffentlich) stäupen/mit Ruten schlagen lassen. 1678: Varsoci Miklosnak gratia adattatik ilyen conditiokkal 2. Púspók Uram(na)k autoritas engedtetet negyed vagy ötöd magával megpalcástassa ... ha collegájával egyenetlenkednek [SzJk 133]. 1688: ha pedig Lopasban deprahendaltatik, Hadnagy vram eo kglme erőssen meghpalcáztassa^a [Dés; Jk. — ^aA hóhért]. 1704: Ha kik elébbeni vétkes és káromkodo magok viselésének ezen parantsolatunk megvetésével véget vetni nem akamának a Nemes Szék az olyakat megfogván ... elsőben megvesszőztesse, másodsor paltzáztassa [UszLt IX/77. 79]. 1753: Tisztartóját ... egy versen megpaczaztata [Marossztygyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. 1760: Vinter Juvon egynek is másnak is panaszoalván meghallotta Sárpataki Uram ... az ő Nga Malmánál belé akadván erőssen meghpalcáztotta [Bethlen SzD; BK. Emericus Ersek (35) jb vall.]. 1765: Haroi Fejer Samuel Vram mint a Fiscalis Cziganyok(na)k Inspector, ab offo insinualya hogy ... Peter Czigány ellen valo prosecutioban nős paráznsága iránt, sub offo defungalt, ötlet raboskodtatta, meghpalcáztotta [Torda; TJkT V. 278].

megpalcáztatás megvesszőztetés; bätutul cu vergele; Stäupen. 1738: Salomon Snejder ... kurucz kutya teremtetével káromkodott légyen, noha halál lött volna fején, mindazáltal most élete meghagjátván, Deliberáltott, hogj az I. kemennyen megpaltzástassék ... Ezen megpalcáztatást effectualtassák Ötvös Szabó Mihály, Tordai Nagy János ő kglmek, assistálván Hadnagy atyánkfia ő kglmek(ne)k [Dés; Jk 270].

megpalcáztatási megpalcázási/verési; care este aplicată cu vergele; Stäup-. 1793: Serbán Péter ... bizonyos ideig valo Raboskottatási, és meg Paltzáztatási büntetés után meg szabadult [Somlyócschi Sz; TKhf 13/34 Mokán Silimon (43) zs vall.].

megpalcáztatik (nyilvánosan) megvesszőztetik; a fi bätut cu vergele (in public); (öffentlich) gestäupt/mit Ruten geschlagen werden. 1670: az I ... az Tanacz haz eleot paltzáztassék és veretessék megh, de ugy hogy ha teobbe comperialtatik affele szitkoknak neméb(en) leledzeni, erdemes jutalmát el vészi [Kv; Tjk XI/1. 21]. 1672: Egy captivust vadolnak az Directorok, azzal hogy ördögh lelűjevel ... szidkozodott volna ... Jollehet juxta Edicta kövel verettetnek agyon, mindazaltal ex misericordia meghpalcáztatik erősse(n) pro exemplo alioru(m) [Kv; i. h. 247]. 1705: ha töbzsör korcsomákon valo részegeskedésb(en) és l(ste)ni káromlásb(n) comperialtatik; pro exemplo alior(um) az piacon megpalcáztatik [Dés; Jk]. 1709: Sandor Martonne mi előttünk obligala magat hogy ha többé nyelvevel mocskolodnak es masokat becstelentene meg kalodzatassék es megpalcáztatassék [SzJk 381]. 1737: az captivus ... két szombat, elsőben ötven paltzával, masodiksor 33mal megpaltzáztassék a Piacon in exemplu(m) itiltetett [Torda; TJkT I. 234]. 1746: az tumultiatiot inditmo Rusz Medra in terorem et exemplum alior(um) keménjen megpalcáztatott [H; Ks 62/10].

megpalcáz paltkával megkínál; a oferi cuiva un parhar de rachiu; Brantwein anbieten. 1845: Biro Antal ur palinkát hozatott; és minyajunkat megpalcázott és meg

esketett a maga hűségére [Kiskapus K; HG Br. Dioszegi lev.]. 1846: a Tiszteletes ur a mellette volt embereket megpalcázta [Kv; AggmLt].

megpall elver; a bate; verhauen/prügeln. 1775: igazé, hogy ezt a zelegéres Bajnokot a maga kardjának lapjával megpallották ... ? [Peselnek Hsz; HSzjp vk].

megpallérozódik kicsiszolódik/művelődik; a se cultiva; geschliffen/bildet werden. 1811: Napkeleti Nemzet^a, úgy láttzik szinekről Felette nagy köztők a' külömbség még-is, Mert kortsosult ezek közü fejjérség-is Tanulnak, és azzal megpallérozódnak [ÁrÉ 36. — ^aA cigány].

megpallérozott csiszolt; sľefuit; geschliffen. 1714: Űvegesnek valo eszkeze megpallérozott Atzélbúl, kerekékel és requisitumokkal fl. Hung. 10 [AH 50].

megpállik kipállik; a se opări; aufgerieben werden. 1811: ez a' bunda belőrl hibás volt, mert a' hátában lévő bőr megpallott, és a' gyapja nagyon hullott [DLt 414 nyomt. kl].

megpanaszol elpanaszol; a se plinge (de ceva); klagen. 1585: Fodor Janos Azon kapubelj^a drabant vallia, Az eorizesbeöl Biro vram hazahoz terek, luta oda Grusz Peter ... valtigh meghpanazla Biro Vramnak Grusz Peter miképpen taglotta volna hazanal eotet Nemety Sigmund [Kv; Tjk IV/1. 480. — ^aHfdkapubeli]. 1597: Hoz Leorincz vram ... wallia ... be zolitak az leant, my eleottewn azt walla hogi zabad akarattia zerint ieot el onnat ... az eleot walo nap ment wolth Kirali biro vramhoz meghpanazlotta neki hogi ereowel akarta Globicznak adny es azert ieot volna el [Kv; Tjk VI/1. 56–7]. 1639/1650: meghpanazlak az iffiu Mesterek neki, hogy az legenyek az Egy forintot el nem akarjak venni, seot meghrut gyalazatos szokkalis illettek volna Eeket [Kv; ÖCjk]. 1708: ezt ismet elő hozom es megpanaszlom [Fog.; KJ Fogarasi János lev.]. 1767: verésemet ... megpanaszalám az Ur(na)k [Majos MT; Told. 26]. 1772: Gázmér György nagy dühötnön jöven felém ... tsak meg ragada torkon le vere a földre ... s fojtogatni kezdé ... melyet más nap a mint megpanaszalám Tit Zilahy István Uramnak akkori Hadnagy, láthatta a Torkomrol is mi képpen megmartangolta volt [Dés; DLt 321. 76–7 P. Etsédi (45) ns vall.]. 1803: mi ezt itt Topp-litzán a' Biráknak megpanaszoltuk [Toplica MT; Born. XVc 1/112 Buzilla Silip (40) col. vall.]. — L. még BÖm. 936; BTN² 102, 285; TML II, 177; VKp 223; WIN I, 76, 127.

megpántoz pánttal ellát; a intări ceva cu o platbandă; mit einem Band versehen. 1596: vetettem 4 vasat, az hal tarto ladahoz, hogi megpantozzak f — d 22 [Kv; Szám. 6/XXIX. 70 Bachi Tamás sz kezével]. 1609: Lakatos Georgy zolgaia egy kamera Aytot Az scholaban megpantozta ... attam neky f — d 16 [Kv; i. h. 12b/IV. 109].

megpántoztat pántot tétet vmire; a dispune să fie intărit cu o platbandă; ein (Eisen)Band auf etw. legen lassen. 1790: Az Eke talpát megpantoztatam 18 Den. [Mezőcsán TA; Ks 65. 44. 11].

megpaposít pappá tétet/szenteltet; a face preot/popă; zum Pfarrer weihen lassen. 1709: Popa Fátul ... már meg

Paposodott két Fiain kívül a harmadikat Juont meg akarván Paposítani [BfN].

megpaposodott pappá vált; care a devenit preot/popă; Pfarrer geworden. 1709: Popa Fátul ... már meg Paposodott két Fiain kívül a harmadikat Juont meg akarván Paposítani [BfN].

megparancsol 1. parancsol ad vkinek vmire; a porunci (cuiva ceva); befehlen. 1579: Az Kowachyokat az Limiatióra Inchyé ... megis paranchiollya nekik bwnetes alatt hogy io vastagh Mwet chinallyanak [Kv; TanJk V/3. 197b]. 1580: Az bor egeoteoket hywassa be eo kegmek, Biro vram es fejére iozagara paranchiollya megh minde-niknek hogy idege(n) seprôt ne merezellie(n) venny se az határba be hozny | Byro vramat tanachyawal keryk hogy ... haggya es paranchiollya megh hogy ez zerenit ellye(n) mind A ket fel^a Az eo Mestersegeknek gyakorlassaba [Kv; i. h. 210, 223b. — ^aA mészárosok és hentellérek]. 1605: Az teob tilalmas erdeokre es el adott erdeokreis paranchiolia megh az erdeo paztoroknak legyen zorgalmatos vigyazások, ne chyak az korchyomat eorizzek [Kv; i. h. 1/1. 511]. 1711: Nekem meg parancsolák, hogy az ajtot kolcsoljam meg, mert ôk Strásálnak virrattig [Szentmiklós Cs; Born. XXXIX. 50 Czaka Istvanne Barbara ôrallo személy (50) vall.]. 1759: Tisztartó Vram ... meg porontsolli-ya a' Bérescknek hogy fogjonok bé négy Ôkrôt szánban [Marosludas TA; TKI]. 1768: én reggel Vida Máthé re-portérozék Hadnagy Trintseni Uramnak, es mindgyart meg parontsolta hogy a' Lovakot oda fel vigyük [Páké Hsz; SzentGy Vida Máthé (48) pp vall.]. 1786: jegyez ki két hordo bort a kortsomárosom kezébe hogy árulja szabd árát, s parantsald meg annak az embernek, hogy asztán a penzi készen találjam [Bolya NK; IB].

Szk: *vki nevével* ~. 1623: Sok panaz Jeott eddigis eleonkbe némely Nemes vraymnak illetlen chelekedetek feleol kik nem varuan adossagoknak megh fyszetessett magok kezekkel ueotenen igazatt, sokakat az Recupera-tussok keozül meg fogtanak vertenek ... nem (va)rua(n) Kegdtel azmint my mindeneknek eo Felsege neüuel meg paranchioltuk vala [Csíkszereda; Törzs] * *vki szavával* ~. 1806: a' Járásbeli Szolga biro le hivat és egy néhány Falubéli Emberek előtt a' Mlgs Fő Biro Ur szavával meg parantsalja, hogy a' Bort fel vigyem MVásárhelyre [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII].

2. parancsként elrendel; a ordona; als Befehl verordnen. 1579: Myerthogy kyalryne Azzony ... Jdeyeben wgya(n) megh wolt paranchyolwa, hogy az mely Jozagok az megh holt kendy ferenche woltanak arrol az tabla teorwe(n)t ne(m) zolgaltathat hadgiuk azert hogy kegytek affele Causat mostis eleo Ne wegye(n) [SLt Z. 2 fej.]. 1591: Capitány Vra(m) megh paranchiolta hogy az lo feiek ez Jeowe Szombatigh kart ne tegienek az szena fwbe(n) [UszT]. 1606: eo Naga akkor megh Paranchiolta hogy ... valami marham es Jozagom enteölle(m) potentiose adimaltattak es foglaltattattanak mindenek restitua-tassanak [Kálnok Hsz; i. h. 20/13 Steph. Bedeó trium sed. sic. capitaneus aláírásával]. 1635: az Varga mesterek azt mondgiak hogi az istenben el niugot Kegelmes Vrunk(na)k poroncholattiaban az uagion megh irua hogi az Czizmasiak az uarga mesterekkel egi Cheben legienek azis megh uagion poronczolua hogi az vargak az mu-nemü igazsagal az eő magok fiayt eltetik azon igazsagal

eltessek az Czizmasiakatis [Kv; Céhir. I. 14]. 1741: Ké-vánjuk aláztatson, hogy másképpen ne lenne a vámlás, hanem mint ezelőtt a méltóságos regium gubernium itille és megparancsolta [Gysz; SzO VII, 414]. 1769: Az mosta-ni üdönek Nehéz Circumstantiaira Nézve, hogy a Pestis, és Dög Továb ne terjedne, el Rekesztő Linéákat állittatván fel meg porontsolta, hogy az illyen Lineakon által menni erőszakoson sem Nemes sem paraszt ember ne bátorok-dgyék [UszLt XIII. 97].

3. (Isten) elrendel; (despre Dumnezeu) a porunci; (Gott) bestimmen/verordnen. 1592: Ez okaert ez napsagtol fogua, se buza, se zena, se erdeo hordasara, se semmire vasarna-pon ne mennien se zekert ithon ne haniogassa rakogassa, hane(m) ammint Isten megh parancholta mind maganak az gazdanak, zolganak es baromnakis, megh tarcha az Inne-pet tiz forint bwnetes alatt [Kv; TanJk I/1. 199]. 1636: Mert nem volt oly feledékeny az Szent Lélek, hogy ezt^a az Apostoloknak eszkebe sem juttatta, és meg nem parant-solta volna, ha szükség lôt volna [ÖGr. 8. — ^aAz isten-tiszteletekben való hangszeres zenét].

megparancsolt 1. parancsba adott; fixat print-r-o porun-cá; befohlen. 1662: mennyi padolni való gerendák kí-vántatnának a hídnak minden készséggel való felállításá-hoz, elintézik s írásba vívék, és azoknak ... az elrendelt s megparancsolt napra mindenünnen az hídhelyhez való hordatását falunként felosztván, elrendelték vala [SKr 532]. 1839: Ezen fenn írt egység határozottatik, hogy akár gyalog dolgos, akár pedig marhás, ha az megparancsolt üdöre nem teljesíténé a parancsolatot, üdő bételve mind-járt a fenn írt terüig^a zálogoltassék meg [Taploca Cs; RSzF 102. — ^a1 ft-ig].

2. megrendelt; care a fost comandat; bestellt. 1817: A Kertész most jól forgódik, és a' meg parancsolt magokból küld egy egy keveset ezén Embertől [Héderfája KK; IB. Veress István tt lev.].

megparancsoltatik 1. parancs adatik vmire; a fi porun-cit; befohlen werden. 1662: minekutána a bort józűen megitta volna^a, amint már megparancsoltatott vala, csak mindjárt az vár eleiben kiviteték s azonnal feje véteték [SKr 241. — ^aTunyogi Ferenc Szatmár vármegyei nemes ember]. 1769: A miképpen énnék előtte sok rendben meg porontsoltatott volt hogy a földi almát vagy magyarot mind hasznos Gyümölsőt kiki lgyekezze Szaporítani es plántál-ni ugy mostanis ujabban porontsoltatik [UszLt XIII. 179a]. 1796: a' Torotzkai Lakosoknak ... meg porontsoltatott, hogy soha Földes Uraik ellen fel ne támadgyanak [Mv; TLev. 5/16 Transm. 95 tábl.]. 1800: egyik az másik Hatá-rában ne hatalmaskodjék mind az két Falunak meg paront-soltatot [Indal TA; JHb]. 1813: kik(ne)k a' Kutya tartás meg eng(ed)tetik, meg parantsoltassék, hogy mihelt leg kisebb Kornyadázásokat észre vészik, azonnal meg kös-sék, köve tartás [Dés; DLt 329]. — L. még CsH 331; RettE 161.

2. parancsként elrendeltetik vmi; a fi ordonat; durch Be-fehl verordnet werden. 1662: az ország népének ... a készület minden derék hadi apparátusával minden órára megparancsoltatott volt | Az bfró másnap ... valahányad magával kiment vala, és hogy bizonyos kalauzokat tartá-nának készen a tábor indulatjára, megparancsoltatott vala [SKr 351, 658]. 1756: Valamint más D(omi)nalis Faluk-ban, meg parancsoltatott, és már némellyekb(en) effectivé

vegbenis ment az örökségeknek fel rudaltatása, vgj ezen falubanis szükségesnek íltetik [Bukuresd H; Ks 62/4].

megparáznaft megerőszakol; a viola/silui/necinsti; vergewaltigen. 1707: Az német Tordán hál egy éjjel ... az fejérselédet megparáznaftják és véllek éktelenül bánnak [SzZs 322]. 1723: Ezt hallottam Mariától, hogy Timofi ... az ágyába reá mént és akkor paráznaitotta meg őtét [Szásznyfres SzD; Ks 27. XVI]. 1739: hallottam Joánától hogy mondotta ötet Padurán Koztin paráznaitotta meg [Kóród KK; Ks XI. VII].

megparáznaft megerőszakol; a viola/silui; vergewaltigen. 1797: Kis Lítza Kozma Bumbujjal ... fogadtanak, hogy ha feleségét rá szedheti és meg paráznitja, két ökrit néki adja; ha pedig ra nem szedheti, és bizonságok által meg bizonyíthatja, hogy meg nem paráznaitotta, tehát Kozma Bumbuj adjon két juhót az Exponens Aszszony férjének [Nagyiklód SzD; LLt Vall.].

megparáznaft megerőszakolhat; a putea viola/silui; vergewaltigen können. 1797: Hallottam ... hogy Kis Lítza két juhót nyert volna Kozma Bumbujtól azért, hogy Feleségét meg nem paráznaitotta [Nagyiklód SzD; LLt Vall.].

megparáznaft megerőszakol/becstelenít; a viola/silui/necinsti; vergewaltigen. 1685: Enyedi Peter meg részegdvén, rajtam erőszakos keppe(n) ugi tötte ezen gialazatot, es ugy paráznitott es fertzetett meg [Kv; Tjk XIII/1. 261]. 1747: az I ... l(ste)n és haza Törvenye ellen, a' Respublica(na)k botrányozására régtől fogván kezdett paráznaságától nem desistált, sőt napról napra ujjította, a' midőnis sokakat meg paráznitott [Torda; TjkT III. 133]. 1759: hallottuk mindjárt azon Ejtzakán mind attól, a' ki látta mind pediglen magatol a' Pastinától a' kit meg basztot, hogy meg paráznaitotta [Ludas TA; TKI]. 1772: Magyar Fratai Farkas Janosne Aszszonyomat is Borbély Merki Gábor Uram curalván beteges alapattyában a Pinczében erőszakoson meg akarta paráznitani [Dés; DLt 321. 69b Fr. Lutz (32) ns vall.] | a mely háznál szolgált Désen a Léány, Borbély Gábor Uram gyakorta meg parasznaitotta a Gazda Aszszonyát [Dés; i. h. 74a Sig. Dants (48) ns vall.]. 1777: Nyikula Györgynet Jank Petru meg paráznitván azután a Gyermekeknek el vestessét is procurálván ... Petru tagadgya [H; Ks 111 Vegyes ir.]. 1814: Szkintete Alexa Rusz Peternek feleségét Rusz Mariskát meg paráznaitotta [Léitka SzD; TSb 4]. — L. még RettE 186.

megparáznaft megbecstelenítés; necinstire; Entehren, Schänden. 1824: Sombori Falus Birák! ... Kotsis Gligoraszna a Horinkár Stefannak fiatal Alekszával eredett Leanya meg paráznaitása dolgab(an) fel vévén magatok mellé Helység beli popotokat üljetek Biroi szeket [Kispetri K; Somb. II].

megparáznaft megerőszakolhat; a putea viola/silui; vergewaltigen können. 1797: Kis Lítza Kozma Bumbujjal edgyütt fogadtanak, hogy ha Feleségét meg paráznitja, egy pár tulkot ad néki, ha meg nem paráznaithatja; tehát Kozma Bumbuj adjon két juhót az Exponens Aszszony^a férjének [Nagyiklód SzD; LLt Vall. — ^aMókán Paraszka].

megparáznaft megerőszakoltatik; a fi violat/siluit; vergewaltigt werden. 1777: Szembe Lévéen Nyikula Györgyne ... meg vallatta, hogy Iles Petru tanitotta őtett, Jank Petrutól, hogy meg paráznaitatt mondani [H; Ks 111 Vegyes ir.].

megpárkányoz párkánnyal ellát; a pune pervaz; mit Sims versehen. 1625: Az fa kamorakat kiwl hogj meg parkanioztak, es az Ajtokat hogi meg bellettek adt(am) 5 szaz lech szeg [Kv; Szám. 16/XXX. 35]. 1699: Az fojosonak ... padlasa fűréz dezakabol iratoson, es meg párkányozva [Szentdemeter U; LLt]. 1756: (Az ajtónak) két felé nyilo ajto Táblái vadnak fenyő Deszkából kömyül szillyes Párkánnyal meg Párkányozva [Branyicska H; JHb LXX/2. 21].

megpárol meggőzöl; a trata cu aburi; mit Dampf behandeln. 1806: Majd egész éjtzaka a fülemmel volt bajom meg párolták a fületem ... estve felé a fülem fájt ... vatsorálván lefeküdtem, a fületem meg pároltam [Dés; KMN 170].

megpárosít párt állít melléje; a pune perechi; einen Partner geben. 1811: Szép Nem: A Pogányok oly' szépnék tartották, Hogy Isteneiket meg-párasították [ÁrÉ 200].

megpártol elpártol; a trece de partea cuiva, a deveni necredincios; von jm abfallen, jm untreu/abtrünnig werden. 1662: Rákóczi Pál árva fia, Rákóczi László tisztartója ottan megijedvén, noha a több tisztviselők nagyon ellenzenék, de ő az hozzá tartozókkal megpártolván, másnap jó reggel kimenne palatinushoz és hűségüket ... bejelentette vala [SKr 224]. — L. még SKr 493.

megpártolás elpártolás; infidelitate; Abtrünnigkeit. 1662: a lengyelek követtségére tatár chámnak portául megparancsoltatt vala: hogy a fejedelem^a a portául való megpártolásából, hatalmas császár híre, engedelme nélkül Lengyelországra, oly nemzetség ellen, kivel mostan hatalmas császárnak békessége volt, ellenséges bántó fegyvert vitt volna, azért kelne fel székiből és büntetné meg érette [SKr 371. — ^aII. Rákóczi György].

megpártolkodik pártot üt; a se rázvráti; Aufruhr stiften, sich gegen jn empören. 1662: Ez gyűlés alatt is pedig a csfki, háromszéki székelységnek egy része Barcsai Ákos ellen megpártolkodtak vala [SKr 638].

megpártolt elpártolt; care a devenit infidel; abtrünnig geworden. 1662: a kapitány, hogy az vérontás távoztatnék, a megpártolt nemességnek ... úgy engedett vala meg, hogy amiek ott volna, maradnának azon megelégttetésekre, akiknek a grófasszony házokat felverette, javokat elpédáltatta [SKr 234].

megpaszomántoz kizsinóroz; a împodobi cu găitane; bordieren, posamentieren. 1823–1830: nevezetes lett osztán a pozsonyi vál, mely selyem matériából gazdagon megpaszomántozva volt, belől meg tűzdelt vászon közé sűrűn halcsontok lévén rakva | Fenn való mulatások alatt pedig^a egy uniformis kék mentét fejjé gombbal, fekete szinórral, olyan lábbl hozzája ezüsttel megpaszomántozva alatt öv helyett, egy hasonló nadrág [FogE 66, 143. — ^aKap].

megpaticsol (vesszőből font falat) sárral betapaszt; a lipi cu muruială; (Wand) mit Strohlehm verschmieren. 1816: Vagyon egy Bor szín, hoszsza 12. öl, szélessége 4. öl, fa ágasokra építve, mellynek egy része meg van kertelevé, és patitsolva a' más része pedig kerteletlen [Varsolc Sz; Bom. XXIX. 24/7].

megpatkol 1. (lóra) felveri a patkót; a potcovi; beschlagen/hufen. 1587: Santha kowachy az Lowat hogy meg patkolta Egy wy patko es egy O patkotol attam nekye f. — d. 7 [Kv; Szám. 3/XXXIII. 22]. 1621: az kowacziak(na)k biro vra(m) paranchiolna hogi az az Tatarok lovait szallasoko(n) megh patkolnak [Kv; i. h. 15b/XI. 207]. 1646: Azokba(n) az lovakba(n) ketteit patkoltak megh dr 30 [Mv; Aall. 6]. XVIII. sz. eleje: Az Lovat minden uj hold penteken jö meg patkolni [JHb 17/10 lótarási ut.]. 1721: a lo az mikor el veszetis Sántáló volt, miwel mig meg nem patkolták Santikált [Kv; Tjk XV/3. 43–4].

2. (csizmára) patkót felver; a pune blacheu (pe tocul cizmei); (Stiefel)Eisen aufschlagen. 1591: ím egy czismat kwitem be Kegdet kere(m) mint bizott szo(m)szed uramat poro(n)czollio(n) az lakatosnak mingiarast patkolliá megh igen alaczono(n) me(n)teol kwseeb sarkantiutis wtuen ra [Nyírmező SzD; BeszLt 45 St. Szentgeorgy arcis Bethlen prefectus a besz-t-i bíróhoz]. 1631: Fileki Gergely ... egi-zer egi Czizmat hozot vala hozzam hogi megh patkolliá(m) s megh patkola(m) s uy sarkantiutis üteöttem vala rea [Mv; MvLt 290. 255b]. 1745: A szabadosnak Csida-maert hogy a maga vasabol patkolta meg d. 12 [Kvh; HSzjp]. 1780 k.: Fodor Vram küldöt egy pár tszimat az kufiaét meg patkoltam xr. 9 [Szászváros; BK].

3. nemi von. nyil-ban; in declarații referitoare la viața sexuală; in sexueller Äußerung. 1772: Nállam lévően egy Verbunkos Katona a beszéllette énekem hogy ő Vincze Ersokhöz mindenkör bé buvik az ablakon és meg patkolja a mikor nekie teczik [Dés; DLt 321. 69a].

megpatkoltat 1. (lóra) felvereti a patkót; a duce la potcovi; beschlagen/hufen lassen. 1609: Biro vram izene hogi Onkuti Thobiasnak patkoltassam meg az louat [Kv; Szám. 12b/IV. 390]. 1623: Gyermek Lowaynk keozwl az kiket patkolnak azokat minden Eteodik hetben Jo kou-acziall megh patkoltassa [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1704: Ugyan ma lévően újhold penteke, ma patkoltattam meg mind a két lovam lábának az elejeket a német kovácsal [WIN I, 125]. 1732/1777: egy alkalmasával Sárosi Sigmond Vr(am) à lóvát meg akarván patkoltatni Siga Czigánnyal, ő nem akarta [Szentlászló MT; DobLev. III/505. 9a Nicolaus Berei (30) jb vall.].

2. (csizmára) felvereti a patkót; a dispune să se bată blacheu (pe tocul cizmei); (Stiefel)Eisen aufschlagen lassen. 1752: Az elein a' kocsár legény egy csizmat akart meg patkoltatni, s' arra egy darabocsa vasat magam adtam [Szentdemeter U; Ks 83 Sükei Mihály lev.]. 1829: Anyámnak küldök tszimat egy kicsit hoszu de a' lábához takaradik ... megis patkoltattam [Kv; Pk 6].

megpatkoltathat (csizmára) patkót felverettethet; a putea dispune să se bată blacheu (pe tocul cizmei); (Stiefel)Eisen aufschlagen lassen können. 1661: Az csizmat, édes Uram, én soha meg nem patkoltathattam, csak ha-zugsággal tarta az rossz lakatos ... eleget mesterkedtem benne, hogy megpatkoltathassam, de nincsen sarkantyú-

ja s nem is csinál [TML II, 167 Veér Judit Teleki Mihályhoz].

megpatkoltattat (csizmára) patkót felverettet; a dispune să se bată blacheu (pe tocul cizmei); (Stiefel)Eisen aufschlagen lassen. 1661: Az csizmat patkoltattasd és sarkantyúztasd meg, hogy találjam készen [TML II, 141 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz].

megpattan pattanva megreped; a plesni; einen Riß/Sprung bekommen. 1589: Harom zablia hyweliesteól, az eggik megh pattant [Kv; KvLt Vegyes I/2. 68]. 1710 k.: Már azok a pogonok fogtak megpattanni vagy sülljedni, csak azok alá kell jó erős lábakat lopni egymásután [BÖn. 503]. 1799: a' páltza meg-pattanván ketté kezdett törni [Dés; DLt].

megpattant megdob; a arunca in cineva (cu ...); be/an-zerfen. 1811: Az Urakkal enni Cseresznyét egy tágos Tálból, azt beszéllek, hogy nem bátorságos; Mert ők mikor vagynak nem a' jobb flegmával, Hamar meg-pattannak annak a' magvával [ÁrÉ 32].

megpattint megfricskáz; a da un bobimac; jm einen Nasenschneller setzen/geben. 1829: azt mondá Dési Ur(am) no bravó itt van a bor ígyünk vigadjunk s meg pattintván a Musikusnak az orrát huzzad és az huzta s tántzoltak [Mezőkölpény MT; TSb 48 Gazda József (43) ns vall.].

megpeckel peccokkal ellát; a pune protap; knebeln, spreizen. XVIII. sz. eleje: Az lovat hoszszu kötéllel urokkal kel ki fogni a Menesből, és az kötelet bal felől kell ejteni ... az után pecczes Szász fékel, kantározzák meg, és az urkot pecckellyék meg [JHb 17/10 lótarási ut.].

megpecsétel 1. (iratot hitelesítként) lepecsétel/pecsétel ellát; a stampila (un act); (Schriftstück zwecks Beglaubigung) stempeln. 1559: Ennek byzonsagara es ewressege-re attwk ez my Lewelewnketh, az my zokoth pechetewnkel, megh pechetelwen es ewressethwen [Vizakna AF; TT 1881. 189]. 1568: Ambrosius Nyrő ... fassus est Ezt tudom hogy törven zerent találak ... hogy my az testamentom lewelet meg pechetyetellywk [Kv; Tjk III/1. 172]. 1573: Syweges gergel ezt vallia hogi ... Az lewelet vgy Mond kyt az Beochwleskor es oztoszaskort lrtak vala, Az (!) oztan meg wytak es meg peccetlek, de Nem hallota hogi Nem zerette volna es ely zagatak volna | Kalmar Ianos felelety igaz hyty zerent ... Az menedek lewelett en irtam mynd azok elött igazan olwastam az kyknek newey az lewelben vannak irwan Anna(k) vtanna senky ellene nem zoivan vg' peccyetlettek megh [Kv; Tjk III/3. 108]. 1581: En Janko Gaspar Mogioraj ... Attam zabad es Jo akaratom zerent egy kys Retet vrunknak eo nagyssaganak Losonczj Banfj Boldjssamak eoreok aron Jambor keoz bjrak elcot ... My keoz birak lratük ez leuelet, es peche-tunkel nagübb bizonsagert megh pecheteltuk [Magyaró MT; BLt 1]. 1599: Ez dologban my kóz byrak lewe(n) peccyetlettk meg myes ezen lewelet [Szava K; JHBK XLIII/30]. 1619: monda Beczj Jmre Vram Jm feyet keöte neke(m) Gwteo Peter, s leuelet Jrattam rolla, s neke(m) Boczjkor Janosnak monda te Iffiu legenj uagj s Jeöuel peccjeteld megh, s ugj peccsetle(m) megh s abban ugian

birala engem Beczj Jmreh Vram [BLT 3 Boczjkor Janos Zent Georgy^a (40) ns vall. — ^aCs]. 1763: Ezen Contractust akkor enis subscribálom, s mint bizonság meg petsétlem [Ebesfva; Ks Balo Antal lev.]. 1804: (A vallató pecsét) vala a' tisztelt Hadnagy Urnak tulajdon Petségével közből, a' szokott helyen fejei ostyával meg petsételve, és meg erősítve [Dés; DLt 198/1807-hez].

2. bepecsétel, pecséttel lezár; a inchide cu peceți; mit Siegel schließen, zusiegeln. 1589 k.: Az penz be pechyetlese feleol azt felely hogy monta magari Tamas hogi ad ele az penzt pechyetellyk megh Az kapitan vra(m) pechietuel | Az penzt megh sem oluask chiak megh pechjetlek es vgi hagyak [Szu; UszT]. 1592: en az te wradnak Elteben penzedeth el pechietlöttem ... Az pechietletestis (!) nem tagadom hogy en Jamborokal az penzt meg nem pechietleotem volna ez okaert chiak hogy walamy tekozlas ne legyen benne [i. h.]. 1730: az megh az Pinczeben töltegettük az Borokalt és megh Pecseteltek addig nem volt ott semmi, annak utanna volt az Bor tekozlas [Abosfva KK; Ks 83 Bako Iosef lev.]. 1731: A Kastélyban lévő Capellában megh hagyván az Oltárt ... cum suis ornamentis ugymint: Arany Lánczokkal, Drága kövekkel, Drága kövess keresztekkel és Numismákkal edgyütt in-tacte és szerént edgy helyen meg pecsételtük [Szentbenedek SzD; Ks 15. LVII]. 1751: által jöve Torjáról a' M László Urffi ide Szent Lélekre és minden féltő szobákat, pinczéket és gabonást bé lakatlá és meg pecsétlé [Szentlélek Hsz; HSzJP Borbara Sándor providi quondam Blasy Koncz Relicta vidua (88) vall.]. 1792: bé menván a Pálinkát meg tekéntettük, a meg ürlt edényeket Számban vettük, a tele lévőket pedig meg pecsételtük [Ks XLVIII/7. 21 Bunda György (36) judex pagi Gerend^a vall. — ^aTA].

3. (mérőszekőzt) pecséttel hitelesít; a autentifica prin aplicarea unei peceți; (Meßwerkzeug) durch Stempeln beglaubigen. 1782/1799: Ember emlékeztető fogva a' Vámolásban pohárral éltenek Láttamis a' Méltóságos Groff Torotzkai Sigmond Ur ö Nagysága Udvarában, a' mérteket meg petsételve [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 343].

4. helybenhagy; a fi de acord cu ceva; genehmigen, bestätigen. 1672: azt mondta az fő vezér, nincs neki annyi feje, hogy el ronthassa, az kit az császár is egyszer meg pecsételt, hanem úgy tanulta jobbnak lenni, ha meg egyeztetethetne [TML VI, 182 Szilvási Bálint Teleki Mihályhoz].

5. (kapcsolatot ünnepélyesen) megerősít; a pecetlui/a consfinți (in mod solemn); (Verbindung feierlich) bestärken/kraftigen. 1657: én is őnagyságának és üdvözült atyjának, anyjának eleitől fogván minémű terhes és igazságos szolgálattal lettem légyen, tudója az Isten ... melyet im ezzel is pecsétlettem meg: hogy ha tetszett az jó Istennek, őnagyságának közüllünk való kimenetele által légyen méltóságos székiben való menetele, abban nem utolsó esz-köz voltam [Kemlr. 322]. 1710 k.: akkor ismérém én meg Teleki Mihálynak tölem kéréten hüttel adott barátságát, melyet azzal is megpecsétle, hogy az öcsémet, Bethlen Pált táblafiának téteté [BÖN. 719].

Szk: *életével* ~. 1662: Az fejedelemasszony ő nagysága is egészen nem assecuráltatván ennyi sok költségnek refusiojáról, már teljességgel magát ő nagysága is mindenektől meg akarja fogni, holott mind szerelmes urának hűségese szolgálatajért, kit életivel pecsételt meg, mind ennyi sok költsége után ... az hadaknak is az jövő vasárnap telvén

havok, el akarja vala őnagysága őket bocsátani [TML II, 316 Teleki Mihály Wesselényi Ferenc nádorhoz] * *halálával* ~. 1607: Neis adgia az Vristen, hogy az mely zep zabadsagat hazánkknak, mw is uerwnkkel halalunkkalis tartozunk megh pecsetelni, az ellen mw ualakkitt fegieerre indiczunk [Lompért Sz; Törzs]. 1662/1681: Örökös Östül maradt Erdőháti Jobbagyom ... feje fen allattaigh hivseget tökéletesen megh mutatta, halalavalis kész lévén megh pecsetelni [Vh; VhU 333 Zolyomi Miklós ad.lev.] * *vérével* ~. 1661: örömet fáradozunk és vérünkkel is felnevelt édes hazánkhoz való szeretetünket megpecsételni készek vagyunk [Kemlr. 348–9]. 1666/1681: (Opra Proplan) feje fen allattaigh hűségét tökéletesen megh mutatta, halalat (!) is kész lévén Vérvél megh pecsetelni, mellőlem el sem allot [Vh; VhU 331 Zolyomi Miklós ad. lev.].

6. *vall* (isteni kegyelmet) megerősít; a pecetlui (milostivirea lui Dumnezeu); (Gottes Gnade) bestärken. 1710 k.: Mely dücsőségesen pecsétlé meg az én szívémben ezt a kegyelmet az Ur Jézus Krisztus, mikor Anno 1707. ugyan ismét 23. januarii reggel nyolc s kilenc óra között eljőve az ő szent testének és vérenek sacramentumában azon tömlőcbe énhozzám [Blm. 1034].

megpecsételés 1. (hitelesítő) lepecsételés; stampilare; (beglaubigende) Bestempelung. 1586: eg' orsolya nuevo leant fogtanak meg Lopasert fizetem az szolgának d. 4 ... Vgyan ezen Leany ellen irattam Vallato parancholatot d. 12. Az byronakjs az meg pechetelesere d. 12 [Kv; Szám. 3/XXV. 2 Igyartho György sp kezével]. 1705: Végeztük ... Hogy a kis réte(n) Pap Daniel Atyánkfianak adott kertiről való Levélnek meg pecsétléséb(en) Hadnagy Dálnaki Daniel vra(m) és Notarius Uraimék legyenek munkások és pecsétellyek meg [Dés; Jk 348b]. 1784: az Város Petséggye tsak az finale Deliberatumnak meg petséglésére engedtetett a Mlgős Familia által [Torockó; TLev. 2/6. 5a].

2. *élete* ~e élete feláldozása; sacrificare vietii; Aufopferung seines/ihrer Lebens. 1662: olly becsületes, hazájok szerető és istenfélő jámborokra akarják kenni a hazán történt nagy romlásoknak okát, kik inkább ... életek megpecsételésével is igyekeztek volna azokat elfordítani [SKr 74].

megpecsételt lepecsételt (irat); (act) pecetluit; (Schriftstück) besiegelt. 1560: ez en lewelemet Attam en ew nekje ennek emlékezetyre es byzonsagara pechetemmel meg pechetletet kywel zoktam ylnem [Ketesd K; SLt J. 1 Bethlen Gergely jb-adományozó lev.]. 1561: mel dolognak Bizonsagara attuk mi ez mi lewelünketh nekiek my pechetünkkel megh peczetletteth [Fráta K; SLt U. 88 Frátai birtokosok egyezséglev.].

megpecsételtet 1. (hitelesítésként iratot) lepecsételtet; a da la ștampilat (un act); (Schriftstück als Beglaubigung) bestempeln/siegeln lassen. 1570: ez vallo^a az Testamentum lewelet oda vytte volt Segeswary Damakosnak es Megh olwasta elewtté; De Az kor egyk germeke sem volt oth, kerdeiteis rola ha hyon Embereket oda kykel megh pecheteltesse [Kv; Tjk III/2. 130. — ^aHarangozo Cristanuus]. 1589: Az keomies Wraym Supplicaltak az eo priuilegiumok meg adassa feleol, Azert igy deliberaltak Elseoben eo magok eoze gwlwen, az eo Cehekreol Jryanak Rend zerint Articulusokot ... Azwtan ... ha az Varasnak az eo Articulusok, es cehnek Rend tartassa helyen

maratthat, es Jowallyak Az vtan wgy pechyeteltesse megh Byro vram lewelekeh [Kv; TanJk I/1. 96–7]. 1678: Kegyelmed kívánsága szerént a patenseket subscribáltam s megpecsételttem [TML VIII, 132 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: Másnap felmené^a ... Ekkor pecsételtették osztán meg ezt a 2-a majira datált írást [BÖn. 933–4. ^aA guberniumbal].

2. (hivatalos pecséttel) bepecsételtet; a cere să fie peçtuit; (mit amtlichem Siegel) zusiegeln lassen. 1583: Ha ky penigh boranak ky mereset zolgaiaara, Vagy haza nepe-re bizza, vagy eó maga akaria ky Adny, tehagh ne(m) tartozik az meg merethny fwzerrel borat, vagi penigh megh pecheletetny, hanem Zabaddon ky merethety Valamikor akaria [Kv; PolgK 3].

3. ismertető bélyeget süttet reá; a marca cu un semn distinctiv; Erkennungsmarke einbrennen lassen. 1599: Rhadak Andras ... azt mondgia volt hogy pechietletnem megh az Nyulakat [Dés; Eszt-Mk].

megpecsételtetik lepecsételtetik; a stampilat; ver/be-siegelt werden. 1662: Melly levél királyfalvi kastélyában die 8-a Maii 1659-ben költ, de pecsétlés nélkül szerén-szerte és talán a fejedelem kezénél is, mivelhogy idegen pecséttel is láttatnék megpecsételtetni, meghordoztatott vala [SKr 487].

megpecsésül megpecsésedik, elszennyeződik; a se páta; befleckt/schmutzt werden. 1788: 3. Sing fekete Mor, az állás mfa meg petsésült [Mv; TSb 47].

mégpedig, mégpenig éspedig, méghozzá; și anume; und zwar, obendrein. 1653: Így ronták abban az időben két úttal szegény hazánkat a keresztyének, s még pedig a magyar atyafiak [ETA I, 70–1 NSz]. 1655: Ezert citaltat-tam az szent szek eleiben ez meg nevezet Kalandi An-nat. Nem regen hon nem letemben titkon, hirem nélkül hazamtul el ment, hazamot, jovaczkaimot praedara hagy-yan, es ekkeppen hűtötlenül el hagyot ... meg pedig látor szemelyek vitték es költöztettek Kesisig^a [SzJk 74. — ^aSzD]. 1702: ha ... az legh közleb esendő Sz: Mihály napjara, azon egy kőből buzát bé nem vinnék, szolgál-tat(ná)k (: még penigh szép tiszta buzát :) tehát az megh említett Ur eo kglme két annyit rajtok exequálhasson, exequáltathasson [Nagybún KK; BLt 11]. 1720: eó kglme hoszta az pénst az én házomhoz és eó kglme olvasta felis az falu(na)k mégh penigh az kebeliből vöve elő | idős-bik Tövisi Jstván Ur(am) alkutta, és vette megh az kérdésb(en) forgo Jozságot az Falunktol, mégh penig, mind amaz penészes igen nehéz tallerakat adott vala az falu(na)k száz harmincz forintokat [Somostelke KK; MbK 133]. 1723: Nemasági vr(am) ... az ökrömeis rá jó nagy véletlen mégh penigh a mészárostis el hozta magaval hogy le ütse-se [Msz; VGy. Tamás Demeterné Oroszfalvi Juvána (50) jö vall.]. 1829: Ióstént más ökröket végyen az árán, még pedig jobbakat [Hadad Sz; TSb 5].

mégpediglen éspedig, méghozzá; și încă; und zwar, obendrein. 1705: ma láttam azt is ... hogy olyan szűkség volt a városban, hogy még a cigány is safránt árult, még-pediglen olcsón [WIN I, 371].

megpellengérez pellengérre állít; a țintui (pe cineva) la stilpul infamiei; an den Pranger stellen. 1584: Anna Zabo

Georgne, Catalin Moldowas Matene, Martha Zekel Ianos-ne Catalin thakach Tamasne valliak, Nem monta így Hagione ... hane(m) chak simpl(icit)e r zola hogy ha mellette meg nem eskwt volna hat fel Ne(m) vehette volna Az fr. 60, hane(m) meg perengereztek volna moldouasnet [Kv; Tjk IV/1. 363]. 1637: Csibi Palnet penigh azért az vetke-ert megh plengereszték vala ... az mennyit megh plenge-reszték [Ditró Cs; LLt Fasc. 69].

megpellengéreztet pellengérre állítat; a dispune să fie țintuit la stilpul infamiei; an den Pranger stellen lassen. 1637: Kis Orsik new vettkezet es parasznasagban esető azzoni allatt Sepsi Baczoni Baló Lazlo vram megh akarta perengereztetni [Bölön Hsz; HSzJP].

megpellengéreztetik pellengérre állítat; a fi țintuit la stilpul infamiei; an den Pranger gestellt werden. 1647: azt kiavano(m) hagi minek eleőtte az predeclarat peonak rajta exequaltatnak, annak eleőtte pelengereztessek megh [SzJk 65]. 1698: Kacsi Ilona testet parasznasaggal meg-mockolta mely miat terehben eset; de tereh le tetele előt, hogy meg pelengereztessek es veszszoztessék a' ratioval ellenkezik [Dés; Jk 267b].

megpendít (eszmét) felvet; a lansa/sugera (o idee); (Idee) aufwerfen. 1838–1845: belleget; „mondogat, meg-pendít valamit, nem elég bizonyosat, tartózkodva. Rokon-értelmű nálunk ezzel az ebeg is” [MNYTK 107].

megpendítetik (eszme) felvettetik; a fi lansa/sugera (o idee); (Idee) aufgeworfen werden. 1877: Gondnok indítványozza az erdőtakarítást, mely már több gyűlésen megpendített [M.bikal K; RAK 336].

megpendül 1. (húr) egyet pendül; a incepe să sune; (Saite) ertönen. 1710 k.: az csak úgy mégyen végbe, mint a cimbalom vagy virgina húrját ha megütöd a végén, elfut rajta az ütés végig s megpendül [BÖn. 435].

2. erőre kap; a prinde puteri; (wieder) erstarken, zu (neuen) Kräften kommen. 1851: Anyám valoban meg-pendült miota maga elment ... friss, eleven, mindegyre mat-raszál a gyermekekkel [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina férjéhez].

megpenészedik penészesé válik; a mucegăi; ver-schimmeln, schimmelig werden. 1595: Meg hagyja Biro Wram, hogy mentest mindenfele szep gyümölcszet szerez-zek, itualot es olaz gyümölcszet: Citromot ... Naranczot Vöttem és ... 2 benne meg pinnyezedek [Kv; Szám. 6/XVIIa. 154 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1804: (A szalonná) ekkor meg penészedtek volt és rothadni kez-dettek annyira hogy tsak két három nap mulva semmire kellő lett volna [Dés; DLt 198/1807-hez]. 1823–1830: A sok kenyérből egy-egy keveset ettem, a többit az ott tanált rossz tálosba beraktam, az ott megpenészedett [FogE 276].

megpengettet ' 1754: addig nem nyugszom míg ... a fejít el nem üttem, vagj a vasat meg nem pengettettem véle [Altörja Hsz; HSzJP 9 Juditha Fitsor (15) ns vall.].

megpenitenciáz megbüntet; a pedepsi; bestrafen. 1663: immar a hazugsagert bizonj megh penitentiazom ne ha-zudgion mondgion igazatt [Petek U; Ks 101 Pribék Ferenc lev.].

megpenitenciáztatik megbüntetik/fenyítetik; a fi pedepsit; bestraft werden. 1729: Csaholczi Ferkó feslett erköltsiért ... kisebb 's nagyobb Jóságok(na)k Lopogatasáért ... gjakorta mint Gyermekek meg penitentiáztatott [Kv; TjK XV/7. 64]. 1745: Lőrinczi Kisanna ... szüntelen való Kurvalkodásokban és tolvajságokban s lopásokban elegyítette magát Torda Vár(me)gyébe(n) Gyéresen, és Diódon is quaranta alatt meg penitenciáztatott | az J. gyakor helyeken Magistratus által tömlőczőztetett, meg veretett, penitentiáztatott [Torda; TjKt II. 38, 66–7].

megpénkeztetik megveretik/csapatik; a fi bätut (cu varga); geschlagen/verprügelt werden. 1747: (Egy ember) midőn ... az tömlőczben edgj nap s edgj étszaka detinealtatott volna, irtoztato karomkodast Teremtettézt viitt végben tettzett az Judicum(na)k, hogy három szombaton meg pénkeztessék, huszon öt öt kemény ictussal [Torda; TjKt III. 167].

megpénzesedik meggazdagodik; a se imbogäti; reich werden, sich bereichern. 1763: Ezt a feljebb említett Halász Borbárát ez^a vette volt el ... Minthogy meg is pénzesedett volt, a szegény Barsai János jószágát Csórán 6000 forintot vette volt meg [RetE 155–6. — ^aSzilágyi József alezredes]. 1764: Dániel Tódor ... már most nagyon megpénzesedett, jószágosodott vala [i. h. 178].

megpénzezi magát megszedi magát; a se procopsi; sich die Taschen gut anfüllen. 1776: Szép jószág lévén a kezében, jól megpénzezte magát^a [RetE 365. — ^aGál István].

megpercen percegő hangot ad; a scirtji scurt; knistern. 1717: Hát az pistalyt az őviből kivévén, halljuk, hogy egykor az sárkány megperczen [Taploca Cs; CsS].

megpercent szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: *körmét* ~i kb. körmével percentést hallat; a produce un scirtji cu unghia; mit dem Nagel knistern. 1757: Jól úsmérem Czirilla Mária nevű száz kurva személyt Egy alkalmatossággal hallottam a' szájából, hogy azt mondotta, de tsak engemet el venne, értvén Németi István Uramat, semmi baja nem lenne, meg percentvén az körmit mutatta [Kv; Mk IX Vall. 193–4].

megperdít 1. (dobot) megüt; a bate ușor (toba); (Trommel) rühren/wirbeln. 1590: Amy az Eorzes vygyazas dolgat Nezy ... Az Trombitas ... mjnden oran Eyel meg perdyche az Dobot [Kv; TanK I/1. 121]. 1621: Lattvan ... az Istennek rajtunk megh műtatot Cziapasat az Twz miat eő kglmek az vigiazasban es gondviselesben ille(n) modot rendelték, hogj Biro Vram oda felis az Toroniba(n) az kett Trombitas melle, ket illendő es elegedendő hiteles Embert rendellie(n) es bocziasso(n), kik ... egesz Eszakanak idejen olj vigiazasban legienek, hogj minden ora vtha(n) ... szinte(n) az Dobot anny számlla(n) wsek megh szép halkwa (!) az menyit az ora wteő, de megh ne perdicziek az Dobot [Kv; i. h. II/1. 317–8]. 1705: kiindultam a kapun, a rézdobot megperdítették és hírt adának [WIN I, 646].

2. megforgat; a invirti; schwingen. 1572: Sall Wasaran Lakozok ... Ezt wallak hogj Mykoron wgy Mond az helre Meontwnk volna Az hol Az hatart Akaryak wala feol

wetny Kabos ferench Es Rado Myhaly ... En penygh Boldysar gergel, hogi ott Allok wala egy My keozwlunk, az walkay Myklos wra(m) Gewytoth Nepe keozwl Megh peordete Az zekeorcheth Es kyalta de en Nem twdom Myth Mondoht [Sálvásár K; KP].

megperel 1. beperel, perbe fog; a da in judecată; (an/ver)klagen. 1572: az Baniaj saphar Kösma (!) gergel itt crosse(n) meg perlette, es 18 forintot irt ell rajta [Lápos^a; BesztLt 3687. — ^aValószínűleg Hagymáslápos Szt]. 1588: Ennekem azt monda Balazfy Christof ne fel sogor mert az mig En ilek soha meg nem perellek Jrette [Kövesd NK; SLt V. 14 Fodor Matias jb vall.]. 1625: megh perle az ket megiet Szeredaba(n) [Szentgyörgy Cs; BLt]. 1677: A' Hadi Expeditioknak alkalmatosságával, ha mely Nemes ember másokon valamely potenciát, vagy egyéb tilalmas dolgot cselekeszik, szabad légyen véle, ha a' Zászló alat akarná meg-perleni-is, tartozzék a' patrator meg-felelni Vármegyéjének Zászlója alat [AC 95]. 1763: Azért kelletik meg perelnem az It, hogj Citatoriamban declaralt üdőben es helyen hallatlan káromlásokkal léledzeni nem állotta [Torda; TjKt V. 192]. 1764: hidgye meg Kegyd meg perlem Kgydet az hamis passus tsinálásért [Erdősinnád MT; Told. 44/25]. 1765: (Ha) az eő kgyelme számlálása hibádzott, nemis mérjük mondani, mert meg perlene [Marosszitimre AF; Eszt-Mk Vall. 215]. 1831: Egyed László sok haszontalan beszédű és tselekedetű ember volt ... Tolvajnak meg szidták, senkit érette meg nem perelt [Szenterzsébet U; Borb. II id. Takáts Mihály (66) ns vall.].

2. pert (le)folytat; a fi in proces cu cineva; Prozeß führen, klagen. 1590: az A az melj tehererth es Zena el hozasert engemet keresett vgja(n) azo(n) dologerth Palfi Andras es Sas Mattias előtt én vele(m) meg perlett, ki vgja(n) azo(n) birak előtt veghez ment telliesseggel [UstT]. 1600: Im ezert az helert megh peörlettünk az feiedele(m) előtt az Telekfaluiaikkal megh niertwk [i. h. 15/58]. 1606: Apamtúl hallotta(m) mondotta hogy mikor Benedek Gerebbel megh perlettek volt az Korondiak, Az Kws aghba az hül be esik az nagy mezeő pataka, az az patak maratt volt Koro(n)di hatarnak az zeknek es az fenyeo küt uttya ki fenyeő küt mezeyere [i. h. 20/70 J. Dyenes de Orozhegy (60) lib. vall.]. 1622: Zep Istuan az melj Jozagert megh perelneh Beldj Keleme(n) Vrammal, Becz Imrehnek Jobbagiat tarta benne [Szentimre Cs; BLt]. 1629: Nyreő Gaspar be teőre volt az feiet az szolgálának

Hiszem megh perlettek, az szolgálaiaval Nyreő Gaspar azért az dologert [Mv; MvLt 290. 189b]. 1632: az Atyafiak ... azt hagjtak eő keglmenek, hogi megh perellje(n) elseőbbe(n) az Djrectorral [Zágón Hsz; Borb. I. 1727: Ha valakit ki vádolnak az Birok, tartozik meg zálogoltatni sub poena fl. 1, az meg zálaglott ember penig hűtivel meg szabadul de ugy hogy ha hűtős ember nem vádolta ha penig meg akar perleni az zálaglott ember az vádloval tartozik az Biro ki mondani az vádlot de az mellyik fél el vesztí büntetik fl. 1 [Szotyor Hsz; SzékFt 35].

3. elperel, perrel elnyer vmit; a obține ceva prin proces; jm etw. abklagen. 1578: az fahidi Jozagott tudgya hogj mastul perlettek megh de nem tudja ha fizettek auagy nem [KCs Sterla Peter Magiar Galdy^a jb vall. — ^aAF]. 1614: Peter Marto(n) Veres Drabant helyeben lakyk felesége vta(n) perle megh 50 ftal valta megh Belditeől [Felfalu MT; BethU 418].

megperelhet perbe foghat, beperelhet; a putea da în judecată; ver/einklagen können. 1792: tsak siessen Ngd a Plenipotentiaival, hogy előre ki tilthassam Imets Sigmond Uramat a Jozságból, és annak utánna, ha remittálni nem akarna, hadd perelhessem meg [Brassó; Ks 101 Tamási András lev.].

megpereltet bepereltet; a dispune să fie dat în judecată; an/verklagen lassen. 1836: őket meg pereltetni és aztot el láttatni kívánván [Km; KmULev. 3].

megpereltetés perbe fogatás; dare în judecată; Anklage. 1710 k.: Öszvegyülénk ... elvégzők Szász János fogatását és megpereltetését [BÖN. 946].

megpereltethetés perbe fogatás; posibilitate de a da în judecată; die Möglichkeit der Anklage. 1844: a tilalom szegőknek mi modonni meg pereltethetése már többszer fel világosítva lévén tartsa magát a Nemes Szék az e tárgy íránt ki adott rendelkezésekhez [UzSLt XI. 85/1. 41].

megpereltetik perbe fogatattik; a fi dat în judecată; angeklagt werden. 1765: a Gyergyó Remetei Lakosok ... el hajtottanak volt feles számból álló Berbéseket ... és né-meltyeket közülők fel mészárolván, hogy érettek meg ne pereltessenek ... azoknak árrokat hat hat márvásokkal meg fizették [Libánfva MT; Born. G. VII. 36]. 1797: Mellye-^a kegyelmed e szerint mindeneknek tuttára-adni tartsa kötelességének ... kivált minden Assessor magának le írja és az előtte folyando perekben observálja, külömben ha meg pereltetik az esendő hiba miatt magának tulajdonítsa [Mv; MbK XII. 113. — "Az előírásokat]. 1809: Tetsi István Magyar Országra szalonnákat vitt, s' kén-telenít-tetett a' Város azon Szalonnák(na)k Tetsi Istvan által valo el vitelit meg szenvedni, ne hogy ettőlis mint Pataki Ist-vántól a' Város meg pereltessék, és hirtzoltassék [Szu; UzSLt ComGub. 1753u]. 1826: Néhai Dobolyi Josef és Fosztó Sandor Uraknak azon hibás tselekedetekért, mely szerint Néhai Horvát Sámuel Urak az hajos malmát el oldották gyermeki tsintalanságból, az Alperes Férje is hogy vadászat közben arra felé ment a Derék Széken meg pereltetvén és meg is nyeretetvén, azon convictio-ban 5759 Rforintokban és 20 krajtzárookban, lako Curiája és 7 ~ hét Telkei exequáltattanak [Ne; DobLev. V/1114. 7b-8].

megperengérez l. megpellengérez

megpergel megéget/pörköli; a präji; an/verbrennen. 1853: a potz egereket irod hogy el pusztitanak holmikat, egyet meg kel fogni egér fogoval, és azt meg pergelni s ott el rakni büdösen a' pintzbe és szüntelen kergetni így el vész [Kv; Pk 6].

megperget megforgat; a invirti; drehen, schwingen. 1597: Chizar ferencz ... wallia ... Arrais emlekeze(m) mikor feizeyet az zeglete(n) megh pergete, ackoris veres-sel fenyegeti wala az feleséget [Kv; TJK VI/1. 74].

megperlekedik perre megy; a fi în proces cu cineva; Prozeß führen. 1597: Valami sariú Vegett haborottak volt megh az ket peresek, mely sariú vegett megh perlekedenek és az teórúny Keleme(n)nek az felperesnek Vúúe a' sariút [UzST 12/78 Blasius Barla de Farkaslaka lib. vall.].

megperzsel 1. megpörköli; a präji; versengen. 1762: mig az I Ó kglme Szena fűvében gyujtott tűz ki nem ment az oldal se meg égve, se meg perselve éppen nem volt [Tor-da; TJKt V. 102].

2. felgyújt/éget vkit; a-i aprinde casa cuiva; jn anzün-den/verbrennen. 1771: tudd meg hogy Házaitokba meg persellek | tudgyatok meg hogy úgy meg persellek titeket, hogy még a' gyermekeiketis Szélllyel futattya [Bukuresd H; Ks 114. 61. 114-5].

3. leölt állatot szórétől perzseléssel megtisztít; a pirli; (geschlachtetes Tier) an/versengen. 1629: eő Harom Diz-not peselt (!) megh reggel [Mv; MvLt 290. 186b]. 1749: (A sertést) én meglöttem, meg perselték és megöztük egjütt [Szásznyfres SzD; Ks]. 1798: minthogy pedig régi elcink-ről reánk maradt szokás és törvény az, hogy midőn a makkon a sertések mellett lévő pásztor valamely sertést lát s észrevészen, hogy az nem életre való, vagyis beteg, tehát legottan szorgalmatos kötelessége a pásztornak, hogy abba mindjárt kést üssön, megperzselye, kettéhasítsa, megtaka-rítsa, megsózza, és alkalmas helyen megfűstölje [M.her-mány U; RSzF 190-1]. 1803: egy Sertést el lopta a Falon kívül meg perselte [Tyéj H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1819: Tartozik ... égy kövér Sertést meg perselni, megtakarítta-ni, és fel bontani [Kv; MészCLEv.].

megperzselődik megég; a se arde; verbrannt/sengt wer-den. 1796: ezen Erdő a mult Esztendőkre(n) meg perse-lődött volt, a melyből most gyógyulgat fel [Szentegyed SzD; WassLt].

megperzselt megégetett; ars de foc; verbrannt. 1837: a közhatáron alól minnyárt, a nagyobb Wizi Mihályában, két nagy megperzselt bükkfák találtattak, amelyek meg is száradtak felére [Jenőfva Cs; RSzF 120].

megperzseltet 1. leölt állatot szórétől perzseléssel meg-tisztítottat; a dispune pirlirea porcului tăiat; versengen/nar-benen lassen. 1574: Kerekes ferencz Azt vallia, hofi ez elymwlt Napokban Eoweole p(er)seoltetet meg ket diznot halaz gergelne [Kv; TJK III/3. 328].

2. (méheket) kifűstöltet; a dispune să fie retezat stupul; (Bienen) ausräuchern lassen. 1765: Regius Perceptor Kor-nis Gábor uram ... négy kosár célált méhetis el vett, mellyeket meg pöröltetvén, a mézit el vitette [Ompoica AF; Eszt-Mk Vall. 21].

megpessed megposványosodik; a se transforma în mlaştină; versumpfen. 1848: a' Szeletskei patak és a' Katzkai vízet is azon rétre bortsátották; s annyira meg pessed és tódadt, hogy ki folyása onnet a viznek nintsen [Dés; DLt].

megpestisedik pestistől megfertőződik; a se infecta de ciună/pestă; von der Pestilenz angesteckt werden. 1742: az Pestisben ... csak Zilahon és Desen ezer öt száznál több holt meg. Kolosvár éppen most pestisedet meg, az kik meg Pestisednek, az tiz tizenkét ora alatt meg hal [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez].

megpettyegetett pettyekkel díszített; impodobit cu bu-line; getüpfelt, mit Tüpfeln verziert. 1714: Egj Par Pisztolj Dio fa Agja meg pettegetett figurakkal, és a fogatója czusttel és rézzel figuraltatott fl. Hung. 40 [AH 14].

megpihen 1. pihenőt tart, kipiheni magát; a se odihni; ruhen, rasten. 1657: noha Ibrányi Mihály, Bakos Gábor, Huszár Mátvás az hadakkal oda maradtanak vala, mindazáltal semmi kárt az ellenségben nem tettek vala, és tizen-nég napok alatt igen jól megpihentek és éléssel megrakodtak vala [KemÖn 228]. 1811: Szóllalj-meg te Élő-fák Pátriárkája! Itéld meg e' dolgot melyet elé hoztam Talám a' Kunokat e' Vidéken érte, Talám személyesen Szent Lászlót ismerted? Sőt talám mikor Szent László előtt futott Égy Kun meg-pihenni árnyékkodba jutott [ÁrfÉ 64].

2. nyugton/zavartalanul él; a trăi în liniște/pace; ruhig/ungestört leben. 1662: Szegény elromlott, s ha Isten nem könyörül, annál is inkább elromlandó Erdély, megnevelted vala hiszem sok szép ifjú népedet kebeledben e negyven esztendő alatt, megpihenvén a pogányi fegyvertől és rablástul mind ez ideig! [SKr 714].

megpihenés odihni; Rasten. 1657: igen nagy kevés-lyen jüve; az grádicsokon feljűvén megpihenésért az audientia ajtó előtt akarván leültetni, megharaguvék, hogy ő nem ül erdélyi fejedelem ajtaja előtt [KemÖn. 51].

megpihenhet kipihenheti magát; a se putea odihni; sich ausruhen können. 1668: Ezt penig én kglmes Aszszonyom a' Nagtok istenes itéletire támasztom, ha valaki kívánhatta azt én tölem, hogy szintén ugy mennyek én most elődedin elő a' dologgal a' ki bujdosó kenyeremet még jó modgyával meg-sem emészthetem, vagy bujdosó turbám-nak le-tétele után meg-sem pihenhettem [KJ].

megpimpósodott megpenészesedett (bor); (vin) acoperit de mucegai/floare; (Wein) schimmelig geworden. 1789: Egy 12. Vedres Hordotskába valami két vedermi megveszett Bor 3. Veder Bor, meg pimposodott Rf 3 xr 36 [Mv; ConscrAp. 7].

megpipáz ' 1797: Szilágyi Mihály ... belém kötőlőz-vén mejbe ragada s ott jól meg döngölt öklezett onnét kirántván meg tépett meg pipazott [Harcó MT; Berz. 3. 3. N. 21].

Esetleg 'orrot megcsavargat/szorongat' jel-re gondolhatunk.

megpiricskel megver; a bate; verprügeln. 1618: Én magam teszem az törvént, ha vétettem, de nekem úgy tetszik, Kegyelmes uram, törvény szerént is, hogy nagyubbat nem vétettem. Hanem Nagyságod házába, hogy sok ember ne látná, Osztrói István uram piricskelne meg, de mégis úgy, ha Osztrói István uram consentialna annak, hogy vétettem [BTN² 118].

megpirít 1. (kenyeret) pirosra süt; a prǎji; (Brot) rösten. 1584: Zigiarto Esaiasne vallia ... Egkor teyem el vesze, Es panazolkottam neky ... Es monda No keonyew gond az ... egy Darab kenyeret veón, s meg pirita, es megh soza, az Ayto kwzeob eleybe Tewe, el leowe a' Dayka es Atal lepe A kenyeret [Kv; TJK IV/1. 244. — "Folyt. a babonáskodás lefr.].

2. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: ~ja az arcát vkinek szégyent hoz vkire; a face pe cineva de rușine; jm Schande machen/bringen. 1662: megóvjuk magunkat ezentúl, hogy az Isten sűrű jótéteményinek gazdagságát nemhogy bűnbe való magunk bizodalmlara vennők

többé, de inkább a pirítsa meg leginkább s keményen arcánkat, tudván, mely rossz és gonosz fizetséget tettünk azokért [SKr 717]. 1671: Ezt a magát mentő levelet azért küldtem hozzád, hogy az én orczámat ismét meg ne pirítsd újabban, hogy levelet ne is írjon, mert nem fogadod te az én sok szép intésemet, de megfogadnád még [TML V, 473 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz] * ~ja az orrát az orrára koppint vkinek; a da cuiva peste nas; js auf die Nase klopfen. 1766: elvagdaltattá az kenderemet Datzó Josef, de azért Szebenben el mégyek, 's meg pirított az orrát [Sszgy; HSzjP Sara Jantsó Consors Civis Sigismundi Málnási (48) vall.]. 1804: a' ki ellenünk vádaskodik az orrát meg pirittyuk [Szásznyíres SzD; Ks 94 Thuroczy Károly lev.].

megpirongat megdorgál/szid; a dojeni/mustra; ausschelten, rügen. 1585: Orelt Ianos Vallia hogy Zeoch Mate Monda Nekem hogy a' tizedest meg pirongatta volna [Kv; TJK IV/1. 462]. 1629: megh pirongatta volt az Attiafiat Szabo Gieörgj, hogi nem akarta megh adni a penzt Devaj Istuannak [Mv; MvLt 290. 175a]. 1681: Hallottam a' mostani menyecsketűl hogy az Vra vgy elt volna velle Tórókóson de miolta Soti Janos Vram meg pirongatta az Vrat az olta ne(m) elt ugy velle [Dés; DLt 445 Sofia Sigyárto cons. Stephani Csismadia (45) vall.]. 1722: Antion Gazda meg szeppent, ugy nem bántottam, meg pirangattam mint vakmerő gaz embert [Fog.; KJMiss.]. 1731: meg pirongattam az Nehai Togyer Gidut Onya Gidunak a Battyát hogy kivannya az Otsének ... kárát [F.gezés NK; KA] | Hoszszu Faluban menvén Groff Teleki János Ur meg pirongotta Groff Teleki Samuel Urat [Kendilóna SzD; TKI Mich. Borbély (46) ns vall.]. 1757: meg is pirongattam érte hogy miért térszen olyan nagy kárt a földes urának [Dálya U; Hr 1/8]. 1772: Dési Josef Ur(am) szolgálója is a szemetet ki szokta volt hordani a mig meg nem pirongattam [Dés; DLt 321. 65a St. Butyka (32) ns vall.]. 1831: a' fő Ispányt pirongatták meg hogy mért tsinált lármát, 's mért kért Ulanusakat [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. — L. még BÖn. 568, 743, 946; KemÖn. 102; RettE 251, 423; TML IV, 108.

Ha. 1789: meg pirangattam [K; KLev.]. 1796: meg pirangatta [Kv; AggmLt B. 15]. 1807: meg pirangatta [K; KLev.].

megpirongattatik megdorgáltatik; a fi mustrat; gerügt werden. 1777: Kornis Mihály az törvény és az igazság mellett való kikelésért megpirongattatik öfelsége által [RettE 379].

megpirosodik 1. (szőlő) megpirul/pirosra érik; (despre struguri) a se înroși/coace, a se rumeni la coacere; (Traube) rot reifen. 1792: az nagy Hegyen is, a' Bakator szőlőnek volt termése, de savanyu volt, mert egészen meg-nem-pirosodott, fejéresen maradt [Mocsolya Sz; JF 36 LevK 53 Kovács György lev.].

2. (arc) kipirul; a se înroși/îmbujora; (Gesicht) rot werden. 1847: Jobb Simon ittás korában megpirassadik [DLt 849 nyomt. kl].

megpirul szégyenletében elpirul, megszégyelli magát, szégyenkezik; a se rușina; vor Schande rot werden, sich schämen. 1663: meghidgye Rácz István, oly helyen fordított orczájára, hogy megpirul [TML II, 450 Teleki János-

né Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: Megpirulna-é, szégyenlené-é az ember ott is, ahol senki sem látja [BÖn. 428]. 1811: az igaz, hogy meg-igazuljon Tselekedd, 's a' hamis Ember meg-piruljon [ArE 95]. 1823: soha sem akarok Nagyságod előtt meg pírulni, píruľnyak inkább meg az én Rosz akarom [Alpestes H; Told. 7].

Szk: ~ az arca szégyenkezik. 1664: hirtelenségedben valamit ne cselekedjél, hogy az én orcám meg ne píruľjon [TML III, 34 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. 1678: Nem dicsekedésből irom, de ifjú legény koromban is nyelvem miatt orcám nem igen píruľ meg [TML VIII, 157 Haller János ua-hoz] * ~ az orra. XVIII. sz. eleje: hazudozott az én arcom meg nem píruľt, mint a Tied [Kvh; HSzjp].

megpirulás szégyenkezés; rušine, rušinare; Scham. 1662: Nem óhatom ez helyen, hogy az ilyen hízelkedő, ártalmas, ifjú tanácsoknak megpirulásokra elő ne hozzam, hogy a fejedelem^a ... tanálja kérdeni szóbeszédben: tatár chámnak mindenestül mennyire való ereje lehetne?^b [SKr 345. — ^aII. Rákóczi György. ^bFolyt. az eset elmesélése]. 1710 k.: én édes Istenem, az én orcámnak és lelkemnek örökké való megpirulására és gyalázatára megvallom, hogy engemet a tisztátalan rút élettől nem a Felségedhez való fiúti engedelmesség ... tartóztatott; hanem amaz ék-telen testi nyavalyától való félelem [BIm. 1009–10].

megpiskál (kellemetlen ügyet) megbolygat; a zgindäri; (unangenehme Sache) aufrühren/wühlen. 1670: Haller János uram az este Tusonnál várt engem; az éjjel itt halt; az este sokat beszélt velem s megmondá fundamentaliter az huszti dolgot ki piskálta meg [TML V, 376 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megpiskáltatik (talaj) fellazítatik; a afina (solul); (Boden) aufgelockert werden. 1815: A' Krumpinak kapálása ... Az Első kapálás ideje mihelyt jobb részének ki butt a' föld szinére a levele ... a' levelek körül a' föld kézzel vagy buta vaskoval vigyázolog meg piskáltatik [Kováts Sámuel, Utasítás a' Krumpi termesztésére (nyomt.)].

megpiskat át megpiskál, piskálódással megakadályoz vmit; a scormoni (ceva); etw. aufrühren, durch Stichelei etw. verhindern. 1667: Az őszi asszony dolgát is arra kell hagynom, mikor Szent-Péterre megyünk, mert félek, megpiskatják és csak el is áll [TML IV, 10 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz].

megpiskol át beszennyez; a murdäri; beschmutzen. 1663: Higgye Nagyságod, nem vagyok oly bolond, nemis gyakran részegeskedem, hogy csak egy levél írással kicsid becsületesemet megpiskoljam [TML V, 574 Teleki Mihály Lónyai Annához].

megplágál 1. megver; a bate pe cineva; verhaufen/prügeln. 1710: az atyám a játékon kapván bennünket, visszaszavínek, keményen megplágálnak [CsH 129].

2. legyőz; a invinge; besiegen. 1664: Zuza generál valóba meg plágálta az pogányokat [TML III, 127 Kászonyi Márton Teleki Mihályhoz].

megplágáltat megveret; a ordona să fie bătut; verhaufen/prügeln lassen. 1646/1650: az Inasokat mind behiuatuan az Cehben, meg exaľmalvan Eoket, es az kik

vetkesek voltak, az egész Ceh eleot, az drot vono szeken kemenyen meg' plagaltatták [Kv; ÖCjk].

megpléhez pléhvel bevon/fed; a acoperi cu tinichea; mit Blech decken. 1589: Attam Tolcheres Adamnak hogy az Gombot az tanachhaz fellet meg plehezte f. 1 d. 20 [Kv; Szám. 4/VI. 28a Stenzely András sp kezével]. 1592: Az Hiidt kapúra walo kelcheyeg Telchyeres Adamnak attam hogy megh plehezte az gem tarttot f 5 d 0 [Kv; i. h. 5/XIV. 266 Eppel Péter sp kezével]. 1621: Teolczieres Petemek hogi az Gombot meg plehezte ... attam f 2/— plehert es munkajaban [Kv; i. h. 15b/X. 4]. 1736: Az hintó vaspléhekkel cizfrán ónozva, meg volt pléhezve [MeTr 366].

megpléhezódik pléhvel befedődik/vonódik; a fi acoperit cu tinichea; mit Blech bedeckt werden. 1845: (Meghalt) Árva Vintze János 52 éves korába ... ennek Curatorságába Sindejeződött meg a' torony és plehezodott meg a portikus eleje [Damos K; RAK 119].

megpléheztet pléhvel bevonat/fedet; a dispune să fie acoperit cu tinichea; mit Blech bedecken lassen. 1609: Hogy az kwiseo praedikallo zek felett valo filegoriat megh pleheosztetuk veottu(n)k szegat Lapos feywt lakatos Georgtol ... d 6 [Kv; Szám. 12b/IV. 124].

megpletykál elpletykál; a birfi; verkletschen. 1847: Egyebeket mint írásm Jóf megpletykál, ha kell ujságokatís mond [Kv; Pk 7].

megpofáztat megpofoztat; a dispune să fie pālmuĩ; ohrfeigen lassen. 1800: a' midőn a' Torotzkai közönséges vásári piatzon a' magam szokott áruisi mesterségemet folytattam volna réám jötenek ... Mlgs B. Torotzkai János Urffi, és Mlgs B. Torotzkai Joséfa Kis Aszszany, engemet az árumtól továbbátska, valamely erős olah legénynek által el hurtzoltattak, igen kémeletlenül meg kénözattanak, az Oram fel fillegtettkék, meg pofáztattak és az Urfi által egy páltza véggel melyben döfettettem [Torockó; TLt Bírósági ir. Torockai jb-ok perei földesuraikkal. Ifj. Bott István col. vall.].

Lehetséges, hogy a címszóban levő á betű tollvétség és valójában a megpofoztat szó a-zó hangalakú meg pofaztatnak alakjáról van szó.

megpofoz felpofoz, a pālmuĩ; ohrfeigen. 1685: Mostoha fiamat ... meg pofozta [Dés; Jk]. 1747: az emlékezetben forgo kotlós Tyuk Lengjel Janosnéje volt, mellyet midőn el szedett volna pisenestől edgjűtt, az A. eo kglme potentionose meg támadott... meg pofozta haját szaggatta [Torda; TJk III. 157]. 1755: Pap Murguly az Agjaba tete s ot meg Pofosztta a Feleséget [Marokháza K; Ks 5. IX/4]. 1761: Lörintz Ferentz ... Molnár Jánosné Véber Catharinát meg pofosztta, a' maga Házánál [Szászsztiván KK; BK]. 1762: Galambfalvi György Uram Baboczi Márton nevű Iffiu Legény Jobbágát Kaffai János pofozta meg, s le is veré a földre [Geges MT; IB. J. Bokor (42) jb vall.]. 1783: Vántza Tisztarto Karsai Ersébeth akkor Frajt nem tsak szidta, Kurvázta, hanem meg is akarta pofozni [Perecsen Sz; IB. Elisabetha Karsai cons. nob. Georgii Sombori (25) vall.]. 1807: a Nyavalyás Colonusnak Házára réa ment, ötöt meg verte, meg pofozta [Balázstelke KK; DLev. 4. XXXVIII].

Ha. 1835: meg pofazza [Vaja MT; Told. 9].

megpofozás pofon ütés; pälmuire; Ohrfeige. 1823–1830: Rendkívül piszkos sobrák asszony volt ez ... minden héten egymásra küldi a commissiókat egy s más dolog iránt, melyekből mind nagy fősvénysége tetszik ki, mint egyenhány kupa borért a férje megpofozásából is [FogE 100].

megpofozhat felpofozhat; a putea pälmui; ohrfeigen können. 1710 k.: a fejedelem nem alatt a székből, hanem fenn az erkélyben ült, ott pislogott két rossz gyertya; alatt egymást megpofozhatták volna a setétben [BÖn. 729].

megpoklozik megromlik; a se strica; verderben. 1767: Fok hajgma 2 koszu edjéb vetemény meg Poklozott [Eszmény SzD; Told. 5a].

megponderál mérlegel; a cintări; erwägen/messen. 1652: kinek kinek ratiojt megh ponderalva(n) kerdgye megh oszta(n) à Convocator ... à melye(n) meg egyeznek azt mo(n)dgya ki [KvRLt X. A. 1].

megporondoz 1. poronddal feltölt; a umple cu nisip; mit Sand zudammen/auffüllen. 1768: felettébb meg parandozta volt a viz a Malom árkat [Abafája MT; Told. 17a].

2. poronddal beszór; a presăra cu nisip; mit Sand bestreuen. 1823–1830: az utca közepe fákkal kétfelől be vagon ültetve, s azok között igen szép árnyékos sétáló hely vagon, mintha képzelné az ember Marosvásárhelyt a Poklos utcát, mely széles lévén, ha fákkal beültetnék kétfelől s a földjét jól megporondozná, igen szép sétálóhely lenne [FogE 224].

megporoz (iratot) rézporral megszór; a presăra cu praf de cupru; (Schriftstück) mit Kupferpulver bestreuen. 1782: a' nyil Czedulákat edgyiket nagyab pappirosra vastagabb betűkkel írván réz porral meg porozta a másodikat kisebb pappirosra mellyen az írást meg nem porozta [Buza SzD; LLt Csáky-per 168. L. 32].

megporzsol megperzsel; a pirli; an/versengen.

Sz. 1728: hallottam ... hogy Radulj pistat fenyegetté hogy meg öli meg lövöldözi, ben égeti mint az disznót ugj porsollja meg [Altörja Hsz; HSzJP Bernád Jánosné Szabó Katalin (26) pp vall.].

Vö. a *megperzsel* címszóval.

megposványosodik posványossá válik; a deveni mlăstinos; sumpfig werden. 1786: a pásztor ... kész akár hová el menni a Juhokkal együtt, mert a meg maradt Juhok igen jók, s szép fajták, de a Bentzentzi határba ezentul a mételety éppen el nem kerülheti, mert igen meg posványosodott s az embereik üldözik nagyon [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

megposzantja magát elszellentí magát; a se băşina; furzen. 1657: Ketelyben lako Magyar Simon ... ily dolgot jelent az szent Ecclesianak; felesége ellen ... Az en feleségem oly bűdös, dohos, mely az orrhabol (!) szarmazik ki, hogy en semmikeppen vele nem lakhatom I(ncta) replicat p(er) procuratorem suum A bűdösseget hogy forgattya, talam a jo Ura(m) mikor azt a bűzi ertette, maga poszszantotta meg magát [SzJk 83].

megposztoz munkára alkalmaz; a angaja; als Arbeiter anstellen. 1627: Az kik alkotmatossak volnanak az Varosban valok es lakosok közzül az Soovagasra, azon Deesi varasunk(n)ak birayual az Kamora Ispanok eggiet ertuen az ollianokat Szent Peter napban az réghi usus szerént az Soo vagasra ell rendeluen, az determinalt üdöbe(n) szoktak vala ökött megis posztozni [Dés; DLt 356].

megpótol 1. kipótol/egészít; a completa/intregi; ergänzen, hinzutun. 1745: Tatár Mihálj ... hozott egy szűrt 22 forintokat nállam lakván, Sovágásából szerzett 30 frkat, melljeket magam pénzemből meg potolván 12 forintokkal vettünk egy pár ökröt [Torda; TJKt II. 12].

2. (meg)tetéz; a mai da in plus; (über)häufen. 1674: Die 20 Septembris ismét az Úr öfelsége bölcs tetszéséből egy keserűséget az másikkal megpótolván, nagy szűbeli keserűségünkre elvővé tőlünk az szomorító halál által Sára nevű leányunkat [Kv; KVE 192–3 LJ]. 1778: Natságadnak ... kégyességiben ... bizván az iránt alázatos könyörgő leveliben esedezni kíván, hogy az mostani Bironak minden szolgálattját pénzül a' szerént mint szokott Taxát fizetni és egyebeket praestalni a' kalákáért kész oda bé szolgáltatni, hová Natságad parontsolya, sőt azt egy arannyal meg potalya [Torockó; Bosla]. 1783: tettzett a Város(na)k hogy a kik érdemek szer(én)t büntetéseket el nem vették azont most in Confluxu meg potollyak egy egy veder borig [uo.; TLev. 10/3].

megpótolhat kiegészíthet, hozzátehet; a putea completa; ergänzen/hinzutun können. 1836: azt gondolom hogy azon 137 darab Kenderfonalbol mely 84. font — azért hogy ött abrosznak és 42. asztal keszkenyök(ne)k a' méjékit v. felvetőit ki vállasztja, mégis ött rend béliit Szöhetünk a' megmaradott kenderfonalbol de ha megszorulnánk a' kender fonalat hazul még potolhatom [IB gr. Bethlen Sámuelné takácsnak szóló ut.].

megpóznál póznával lenyomtat/megerősít; a consolida cu o bară; mit einer Stange befestigen. 1573: Feierdy Matthias azt vallia hogi ... Az my Ideotwl fogva eo az vchaba lakik latta hogi az Molnar vagi kecher Meg fedtte az hazat, De meg Nem pozmalta (!) Es az zel ely fwzta (!) rolla | (Molnar Mate) myert hogi Nem Iol fetteh az hazat, megis tartozek eccher Ioban meg fedny es Megis pozmalny (!) [Kv; TJK III/3. 273–4]. 1588: Volt Az Korchio-lyas 4 magauál Az warosz Zenayat hogy Az Zeel meg Bontotta volt, pozmaltak (!) meg Az lezzat meg fettek. Masfel napra Eo maganak attam f. — d. 30. Az harom legennek attam f. d. 36 [Kv; Szám. 4/III. 15].

megpóznáz póznával lenyomtat/megerősít; a consolida cu o bară; mit einer Stange befestigen. 1680: Juhok(na)k a vagy (: ha az szűkseg kevanya :) lovak(na)k valo ól avagy Pajta, az szalma fedele jol meg vagon poznazva [A.porumbák F; ÁLt Inv. 36].

megpők 1. leköp; a scuipa (pe cineva); anspucken. 1573: Magary Mihal, Azt vallia hogy Mond chiukane te zegien Ros azzony zegeny (!) It az legeniek keozt lened ez keozbe vgian meg peokte, Ezzel waltak ely egimastwl | chapo Balas azt vallia hogi latta kywl az korchoma haz eleot al volt az Kowach Benedck hazos leania Mas

azonnal egembe Azomba oda Jeo chiuka Matiasne Mond neky myt lars te It Eynek Ideien, bezegzeny azzony vagi te vgian meg peoky, sem attiad Anyad Ninchen It hogi te kyhez leottel volna [Kv; Tjk III/3. 228–9]. 1597: Azúta(n) egi olykor eleombe alla, kere azon hogi megh kernem neki Molnamet, kiert vgia(n) megh peokem sokat zolek neki hogi ne myellie de soha el nem haithatam rolla [Kv; Tjk VI/1. 73]. 1629: Hallottam ezt ... eótuéós Ist uannetol hogi az Piaczon az Ura melle üle, hogj monda neki orczatlan uagyone orczad vgjmond es ugjan megh peóke az Uratt | Halla(m) Eótuéós Ist uannetol, hogj monda az Uranak, hogj orczatla(n) ugj mond, az segeden az arc-zod, es ugjan megh peóke az Urat, hogj Eótuéós Mihaljine^a ot megien vala el eleotte [Mv; MvLt 290. 147b, 148a. — ^aA férj szeretője].

2. (babonáságból) megköpdös; a scuipa pe cineva (din superstíje); (aus Aberglauben) besucken. 1573: Paisos Illes felesegestwl azt valliak hogj Ment volt eo hozzaiok Zabo Simon valamj scatula Enwezetny, kerdyk eok hogi ha meg Bekelt volna celegeo Margital az per dolgabol, Bois kerdy teollek hogi mychoda Nemzet volna chelegeo, Mondanak Eok hogi Az Annyat vyzbe vetettek az Nenyet ky vertek volt, Mond Simon vgian meg peoky En nekem Ne(m) attiamfia Az fele Nemzet [Kv; Tjk III/3. 162]. 1634: latam hogj ugjan megh póké az betegh ember Zanto Marthont, mondvan pi ugj mond rut ember, nem otalma-zo(m) voltal te enneke(m) [Mv; MvLt 291. 6a].

megpökdös (babonáságból) leköpdös; a scuipa pe cineva de mai multe ori (din superstíje); (aus Aberglauben) wiederholt besucken. 1584: Chiszar Antalne vallia, Eg glermekemet peókeostek vala megh ez Catalinhoz vym es huzon eót penzbe zerzeodem meg velle [Kv; Tjk IV/1. 279]. 1759: az döglöt kutyát meg pökdösven azt mondoták volna hogj valamiképpen a döglöt kutyát utálják az emberek, ugj utáljon minden Aszony állatott [Kvh; HSzJP J. Rapolti de Peselnek (59) ns vall.].

megprédál 1. (várost) feldúl; a práda (un oraş); (Stadt) verwüsten/heeren. 1614: (Báthori Gábor) hirtelenséggel reaidntá Havaselföldére mind hajdú és egyéb hadait, de még oda jutott volna azon útába, hogj már csak szállani beméne Szebenbe, de azt álnokul-hamisan meglopá az szászoktól, s valóban megprédálá [BTN² 57].

2. kifoszt; a jefui; ausplündern. 1753: Hát azt tudgyaé avagy hallottae bizonyosan az Tanu hogj ... Grohotan Grohoti Patruz Jánosnak házát vagyis kamaráját éttzakának idején kik vertek fel és kik prédálták volna meg [H; Ks 80. 40/5 vk].

megprédáltatik kifosztatik; a fi prádat; ausgeplündert werden. 1571: az zeginy keosseg is vgy annyra meg predaltatott hogj vagion testek es leikak [SzO II, 323].

megpreficiál (vminek az) élére állít; a pune în frunte; an die Spitze stellen. 1657: igen jó securitással meg lehetne praeficiálni^a titulariter, de melléje oly kapitányokat, és oly authoritással kellene subordinálni, hogj azok nélkül semmit sem cseleküdhetnék [KemÖn. 263. — ^aTi. Bakos Gábort a hadak élére].

megprefigált kitűzött; fixat; bestimmt, angesetzt. 1634: az kiket az exponens Mü elleónkben az megh préfigalt

napra hy uagy hiuat mi azzokot Erős hűttel meg ualat-nok [Kászonújfal Cs; BLt 3].

megpréméz 1. prémme kibélel; a căptuşi cu blană; mit Pelz füttern. 1662: Magadnak, édesem, süveget is kellene ama fekete bársonyból csináltatnod. Az süveget, az mely nyusztbúl az kesztyűket megprémézték, abbúl jutna még süvegedre is [TML II, 227 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz].

2. ruhadarabot (vmivel) szegélyez; a tiví (cu ceva); (Kleidungsstück mit irgendetwas) einsäumen. 1682/1687: Attam Egi Uy Angliai Ueres Mentett, Ez is uolt megh premezue egi rend feier ezüst galonnal | 1. Attam egi Ueres Poszto Angliai Uy Szokniat harom sing Feier aba poszto belől az allian, Ueres barsoni ualla, arani Galonnal uolt megh Cifrazua es megh premezue 2. Attam Egi kek Angliai Szokniat, Ennek az allian egi rend szelies arani galon, zöld barson uala, arani galonnal megh premezue, es megh Czfrazua [Fog.; Borb. II Rákosi Anna kel.]. 1736: Nyári palástot is viselének, az mely szintén úgy mint az téli palást, vagy sima vagy virágos bársonyból vagy biborból volt az uri fő nemes asszonyoknak, másképpen egyéb színű selyem materiékből is volt, de ritkábban nyári palást; annak kívül az eleje selyem a galléra egészen bojtos bársonnyal vagy karmazzsin színű vagy veres vagy zöld, ki mint szerette, meg volt prémézve | Mindenik religión való papoknak nagy, majd az dereka középig lefügő galléros mentéje vala; az is ki rókatorokkal az gazdagabbaknál, ki rókanyakkal az alábbvalóknál, meg volt prémézve [MetTr 343, 436]. 1768: Zöld bársony Menté ... E nintsen meg bérelve, sem prémézve [Császári SzD; WassLt gr. Wass Ágnes köntősei].

megprémézett szegélyezett; care este tivit (cu ceva); eingesäumt. 1742: Csinaltatott T. Nmts Benkő Raphaelne Aszszonyunk az Arkosi Templombeli praedikallo székre egy karmasin szín Anglia posztobol valo boritekot kőrös köről fekete kötéssel meg premezettett is [Árkos Hsz; SVJk]. 1803: Gyapotos, a két vége veres és kék fejtővel meg varva virágoson Toth kötéssel meg premezett Kendő [Nagyteremi KK; Palotay 21].

megpróbál 1. megkísérel vmit, kíséreltet tesz vmire/vmivel; a încerca ceva; versuchen. 1584: No Im meg tanitlak mith miwely, Ezt cheleked vgmond te Eothweós peterné^a ... de ez vallo soha ezt Nem merete megh probalny [Kv; Tjk IV/1. 280. — ^aKöv. egy álmatlanság elleni babonáskodás leírása]. 1618: Kamuti uram ugyan azt exagge-rálá, hogj mindnyájan könyörögjenek császármak, hogj mégis elengedje három vagy négy esztendeig^a, de erre azt mondá az mufti, hogj ők azt meg nem merik próbálni [BTN² 94. — ^aAz adót]. 1653: Báthori Gábor is készülé ... a fejedelemséghez, mert a vezér is küldött volt egyenéhány ezer tallért néki, és onnat volt biztatása a pontáról hogj bójójön, mert soha ő magától meg nem merete volna próbálni azt a dolgot, hogj Erdélybe jójön [ETA I, 102 NSz]. 1669: Halaszo Vizek nincsen egyéb egy kis patakcocsakánál ... de abban sem foghatni igen sokat bár akar ki probállya megh [Tormás H; BfN Székely László lev.]. 1672: Én elhiszem megporobálja mindenfelé, azt mint Gyerőfit is csalta ki, el is indult volt, de visszajött hamar [TML VI, 290 Bornemiza Anna Teleki Mihályhoz]. 1676/1681: fejevel jadtzik a ki megh proballya ez edic-

tu(m) ellen valo dolgot [Vh; VhU 662]. 1742: meg ne probálva valaki, hogy ado panaszollyon mert meg vereti, és fa lora ülteti, még az Ispótyalybulis ki tsapattya [Kv; AggMLt C. 12]. 1788: Nem tapasztaltam ugyan Samuba hogy meg próbályon olyat a mi éppen nem illik ugyantsak kérem tapasztalt bőltsessége szerént integesse meg [Komjatszég TA; Pk 6].

Szk: szerencsét ~. 1657: Minekelőtte azért megegyezhettünk volna az Kornis Zsigmonddal lévő haddal, sietett addig az ellenség azokkal az szerencsét megpróbálni [KemÖn. 175].

2. kipróbál; a incerca; (aus)probieren, erproben, prüfen. 1598: Kraiczar Andras wallya. En wittem ki Bachy Petert Varadra s en zegeotttettem be Bodony Mihalyhoz tizenhat forintba eztendeigh s tizteseges ruhaba, vgy hogi egi hetigh wagy ketteoigh proballia megh zolgalattiat, ha nem kedweli zolgalattiat bochiassa el [Kv; TJK V/1. 186]. 1653: (A tarackot) megpróbálám és elhozám. Die 22 febr. jöttem haza véle^a és ugy adám kézbe [ETA I, 123 NSz. — ^aBrassóól Mv-re]. 1710: Az agar kölkék uram mar jo nagjok csak az hija hogi megh tanjthatnam eöket, most vétém uram egiet az hire nagj micsodas léssen megh probalom rovid üdön [Kászónúfalu Cs; BCs]. 1731: Amely lovak mar joban tanulhatnák (!) meg próbálja öket az ugrato fa közé köttetvén ... de a ki(ne)k semi inclinatioját nem latya az ugráshoz nem kell erőltetni öket [JF lovász-mesteri ut.]. 1735: a marha dógi egi kévéssé meg kezdett volt Sünni en a Nacsagod Paroncsolatya serint, Bezoatica Tincturat hozattam egy lotot s eppen az él mult östol meg próbáltuk s ugi mutatyá magat mintha könnyebben volna [ApLt 4 Lőrincfi Láslo Apor Péterhez]. 1772: Pekri Lőrinc felől a volt a hír, hogy mindenféle religiót megpróbált volna [RetTE 273]. 1849: azon kultsal megpróbálva a' szoba ajtó zárját, ugy találtuk mikép azon kultsal bé és ki lehet zárnai a' kérdéses szoba ajtot [Kv; Végr. Vall. 73].

3. próbára tesz; a pune la incercare; auf die Probe stellen. 1561: Az myntt hogy chehek lewele azt tarchia, hogy eleozor Mester remeket megh chinalliak ... Masodzor hogy Chehes helien lakot es tanult Harmadczor, hogy meg hazaswllion es vgy legien mesterre. N(e)giedzer hogy hewteos Chemesterek legien kettheo, es minden holnap(on) az Eotweseket megh proballia ha io ezewstbeol mywelnek es azkiht vetkesnek talalnak megh bewntessek [Kv; ÖCLev.]. 1589: Az mezarosok feleol Regteol foghwant veghezten wegheztenek varosul cö kgmek, Mind io Intesekel, mind Birsagholással, smind haraggal megh probaltak eoketh, de noha fogatton fogattak, mind azon Altal ez oraigh semum Jot Nem tehettnek benneök [Kv; TanJk I/1. 106] | vgi monda hogi csak megh akaralak probalni [Dés; DLt 226]. 1590: Ezeknek vittanna meg Probaltak Az ora Gyarthot, Byro vram Thanachyauál Egyetembe 2 Kereket Chinaltatanak [Kv; Szám. 4/XXI. 68–9 Kis István sp kezével]. 1672: ne békéljék meg Kegyelmetek mód nélkül a németekkel mert tudom én, hogy megpróbálja Kegyelmeteket követi által, de annak nem kell hinni [TML VI, 308 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1770: gr. Wass Miklós ... Pénzes ember volt szegény, de amellett fősvény is. Egyszer tavasz felé megszorulván széna dolgából, egy kalongya szénámat elvitte volt. Azután megpróbáltam generositását azzal, hogy mikor ... Szombatfalvi ítélőmester úr hozzám ígérkezvén ebédre, hozzá küldöttem, hogy adjon nékem három veder bort pénzért, remélvén, hogy megemlékezik az elvitt szénáról [RetTE 221].

4. megvisel/elkínöz vmi; a pune la grea incercare; her/mitnehmen, erschöpfen. 1657: magam bajommal tapasztalám, mely igen megpróbálja az lovaknak szájakat az lövés, kiáltás, sok lófutás; mert egy pej török lovamon ülvén, ki egyéb időben jól engedett az zabolának, úgy megragadott, hogy ... nem bírhattam véle [KemÖn. 204].

5. részese vminek, átél vmit; a avea parte de ceva; etw. erleben, an etw. teilhaben. 1653: Mikor menet Jászvásárhoz jutottunk volna, onnat nékem hatod-magammal szinte Hutinhoz kellett mennem a tatár pedig csoportonként talált reám, de Isten megtartott. Ugyan voltak okai, mitől féljek — keresztyén táborban ne próbálnád bár meg azt [JETA I, 136 NSz].

6. megtekint, szemrevételez; a inspecta; betrachten, beaugenscheinigen. 1831: meg próbáltuk a' régi Kapjoni ut mellett lévő Buzás Ferentzné Örökös földet, a' melyet az ut készitással kette vágtak ... ugy találtuk hogy Téglának leg alkalmasabbak [Dés; DLt 625].

7. (nemesfém) megvizsgál, próbának vet alá; a verifica (un metal prețios); (edles Metall) prüfen/einer Probe unterziehen. 1558: Az komora ispannak az aranyat be viuen es az chementes kezeben aduan es be streheluen Illien Moddal, tudny ill(i)k Minden aranyakat Meg p(ro)baluan az o mogiazerehth az kouon [Nsz/Nagybánya MKsz 1896. 300]. 1561: Ha ualameilly mester valamine-mw ezwtet meg oluazt es azt o tolle plikben el akaria vinni az kie az mester azt meg proballya ha az proban igazat tart az w ielet az ki meg frisseli Rea wsse ha penig' az probat meg nem allya tehat se ielet ne wsse rea se meg' ne feieritche [Kv; ÖCART.]. 1655: Az Sz Antalnap Soka-dalomkor Brassaj Szabo Plesher kére hogy valami aranjo-kat próbálnék megh neki [Kv; CartTr II David Nemethi vall.]. Tudom hogi jóvé hozzám egyszer Szindi Márton, es vön elé egy nehány aranyat, kere hogy meg próbályam, megh próbállám az edgyiket, az tűzb(en) megh fektedék, hamisnak találám [Kv; i. h. Paulus Tolvaj ötvös vall.]. 1779: a' pénzt ... az Ötves meg-probalván maga Mes-tersege szerént, ónas réznek találta [SLt XL Lázár István Suki Jánoshoz].

8. kipuhatol; a incerca să afle ceva (despre ...); ermitteln, auskundschaften. 1672: Én Uram ... most az lakodalom alkalmatosságával megpróbálom, hol jáma az úrak elméje s az urunké is az némethez való felküldésben s ha elméjeket vehetem, tudósítani Kegyelmedet el nem mulatom [TML VI, 126 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1849: mennyenek el az Aszonyhoz probalyak meg hogy vagyone visza jövő Szandeka [Medesér U; Pf Ferenczi Lajos lev.].

9. ellenőriz; a controla; überprüfen, kontrollieren. 1681: Szépvízi harminczadnak és eörnek álloji Békességes ideőben, ennek az eörnek áll utait, csak két ember állya háborúságos, sokadalmas és egyéb ideőben penig tíz ember is állya, az végre, hogy mind Moldova felől ide bé jöni akaró, s mind innen ki szándékozó embereket mindenképpen megpróbálván, szorossan meg vizsgállyanak [CsVh 104].

10. (törvény előtti) megbizonyít; a proba/dovedi (in fața instanței); (vor dem Gericht) beweisen. 1683: In instantia meg probalo(m) hogy Atyank es Anyank meg egyezeseből volt az matkasagh [SzJk 187]. 1739: illyen okon kellett ... Deák Miklos Vr(ama)t in jus adtrahálnom, mivel ő Kgime a Ns Város Varga Urtzai mostani actualis Kapitányát Sándor Györgyöt ország uttyában megtámadta, vasvillával az karját őszve rontotta ... mellyet ha az I tagad ad futuram, kész lészek meg próbálni [Torda; TJkT I. 154].

11. megtámad; a ataca; angreifen. 1653: Egykor ... csak eljőve Nagy András a hajdukkal Báthori Gábor mellől, itt méne el. Bizony igen féltünk, hogy kimenetelben megpróbálja kastélyunkat [ETA I, 105 NSz]. 1657: utánunk érkezik más ordinantia, hogy visszatérnénk, mert az ellenségnek hírrrel esett volna menetelünk, és derék készsülettel várnának, minthogy úgys vala az szándék, hogy ha általmehetnénk az vizen, egyik táborát megpróbálnók az ellenségnek [KemÖn. 75]. 1662: Ím azért az úrhoz ki-küldtem szolgálmat; avval a kevés haddal, megírtam, meg ne próbálja ezt az ellenséget, mert az kurtánnyal vannak ötödfél ezeren [TML II, 286 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1785: Hallatik hogy Arad körül ismét fel lázadtak az oláhok és hogy Oláh országban a Muszkák kovályognak s talám a Gyimesi Passust megis próbálták volna [Szászváros; BK. Bara Ferenc lev.].

12. túlzottan igénybe vesz, megterhel; a sollicita peste mäsürä; übermäßig in Anspruch nehmen, überlasten. 1807: ismét réá jutunk azokra a Napokra, melyekben új esztendő előtt egyszer ho olvadás, és árvíz történni szokásában lévén a dugásokat és gátokat a víz meg Szokta próbálni [Kv; KmULev. 3].

13. ~ja magát önvizsgálatot tart; a ține un examen de constiință; Selbstprüfung halten. 1655/1754: Ha valamely béres Iffiu az ő nevét fel-akarja szenteltetni, mindenek előtt kivántatik tőle, hogy igen jól meg-gondolkodván magát megpróbálja hogy ha érdemes-e a' Társ legény névnek el viselésére avagy nem [ACArt. 20].

megpróbálás kivizsgálás; examinare, cercetare; Untersuchung. 1792: Ördög Zsigmond ... exponálja az fórum előtt, hogy eszelőtt két esztendőkel három sűdő sertése bémenvén a Kontza György ökegyelme életire, az egyikkel az három közül úgy bántak, annyira megverték a csűr-kertben, hogy a jószágrol nem tudott kimenni. Mely verés miatt el is károsodott, azért praetendálja, hogy becsű szerént való árát, Rft 1, fizesse meg. Mely praetensiójának megpróbálására egy simplex inquisitiót exhibeála az praetendens actor [Árkos Hsz; RSzF 279].

megpróbálatlan kipróbálatlanul; fără să fie probat; unerprobt. 1721: már bizonyos vagyok abban, hogy az mit Nalázi Vramék ellenem elkövethetnek, el nem mulatták meg próbálatlan [Mihályfva NK; Ks 95 Czirjék Pál lev.].

megpróbálgat kipróbálgat; a încerca rînd pe rînd; wiederholt erproben. 1657: Elérvén az fejedelmet útjában, Ké-kedi Zsigmond studio belé garázdálkodott, ki az dolognak tudója és igen nagy aemulusa is vala, de akkor végeben nem mehetett az szándék; kerestek ily mesterséget is, félvén elszaladástól, hogy megpróbálgatván paripáit, feje-delem számára elkévánták két jobbikat, melyeket ugyan én adtam vala szegénynek [KemÖn. 160].

megpróbálgattat próbát tétet; a dispune să fie încercat; eine Probe machen/tun lassen. 1811: Ama vén Szilurus ... Elé szállította ötven Gyermekait, 'S Mondta; hozzá elé ki ki egy veszsejait, Az ötven veszszöket isomóba fogatta, Melyik törheti-el, meg próbálgattatta [ÁrÉ 100].

megpróbálhat 1. megkísérelhet; a putea încerca; versuchen können. 1607: Az Menivel penigh az cheopegest az J. kilieb ezertette, eo respectu az A. sem Marad Jnde-

bita(n) megh próbálhatta teruenniel [Mv; MvLt 290. 12]. 1665: Az mely német levelet Kegyelmed kezünkben küldött, visszaküldtük; megengedtük, hogy az ki száz, kétszáz mélyföldnyire lakik az töröktől, könnyen helyben hagyhatja azt az békességet, de az mely német fejedelem Hunyad táján laknék, megpróbálhatná [TML III, 387 a fej. Teleki Mihályhoz].

2. ~ művében a mesterremek alapján megítélhet vkit; a putea judeca pe cineva pe baza obiectului confectionat la trecerea probei de maistru; jn auf Grund eines Meisterstücks beurteilen können. 1592: Chiak keónieörgeunk Nagnak hogy az my(n)t az limitatiobannys megh vagion, hogy az fele Mezeo Varossy es az kyk nem ygaz Cheben vadnak hogy my kyk Kolchios Varosban Chehek vagiunk próbálhassuk megh eóket mwekben, ez ezewsteóket lathassuk p(ro)balhassuk megh [Kv; ÖCLev.].

3. (nemesfém) megvizsgálhat, próbának vethet alá; a putea verifica (un metal prețios); (edles Metall) untersuchen/einer Probe unterziehen können. 1592: ezewsteóket lathassuk p(ro)balhassuk megh [Kv; ÖCLev. — A teljesebb szöve. a 2. jel. alatt]. 1649: (Az ezüstöt) ighen sietséggel kellett el kwdene(m) Es hogy ha mi defectus leót volna, annibol hogi megh ne(m) p(ro)balhatta(m) volna hertelensegembol gondolva(n) aztis hogi ne talanta(n) aranniozni eő Nga uiszsa kwldi mivel az mit it czinaltunk it szoktuk meg aranniazni, akkor megh próbálhatni [Kv; TJK VIII/4. 365].

4. kb. ellenőrizhet; a putea controla; überprüfen/kontrollieren können. 1669: Megpróbálhatják az én munkáimon, mert Rejner Márton uram mellett levő kertemet összel ültettem be szilvafákkal, egresfákkal, szőlőtökkel [Kv; KvE 210 LJ].

5. ~ja magát próbára teheti magát; își poate supune unei încercări; sich auf die Probe stellen können. 1661: Én, hitemre, soha, édes Sógorom, ennél többre nem verekedhettem, ha Cicero avagy Kassai István itt lőtt volna is, megpróbálhatta volna itt ez dolgokon magát [TML II, 58 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megpróbáló próbára tevő; care pune la încercare (pe cineva); auf die Probe stellend. 1672: Oh, lelkem Uram, vajmi sok az én szenvedésem ... úgy látom, ez az 1672 esztendő volt az én világi dolgokban való bizodalmanak megpróbáló esztendeje és ez esztendő leszen, hinném Istent, az én újja születésemnek esztendeje [TML VI, 223 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez].

megpróbált 1. kipróbált; încercat; erprobt. 1681 ez dispositio^a eleitől fogva, szoros parancsolat alatt volt; azért ez utanis abban tartatik megh, mivel elégge megpróbált dologh [VhU 63. — "A szénmennység meghatározása].

2. vizsgázott; competent, expert; geprüft, erfahren. 1801: Óri Fülöp István mp Hűtös és meg próbalt Földmérő [M.nagyzsombor K; Somb. I].

megpróbáltat 1. próbára tétet; a dispune să fie pus la încercare; auf die Probe stellen lassen. 1671: Az mi illeti az golyóbisok dologát, ha el nem vitték, megparancsolom, vigyék el; itt is az cigányokat megpróbáltatom, ha tudnak-e csinálni, mivel Sebenben igen drágáért s készpénzért csinálják [TML V, 497 Bornmisza Anna Teleki Mihályhoz].

2. (fém) megvizsgáltat; a da la verificat (un metal); (Metall) (über)prüfen lassen. 1655: Jöve egyszer hozzám Vataj László, és ada nekem hat aranyat, kére hogy válcsmal, én el vóm az aranyat, megh próbáltatám Tollvaj Pállal, az tűzben megh homályosodék, mondá hogy nem jó az arany [Kv; CarTr. II Mart. Szindi vall.]. 1702: Jött mi hozzánk Zalathnáról egy Sebastião János nevű Bányász Urholmi materiának keresésére, a' ki a' völgyünkbe fekvő Materiákat meg probaltatván ... futattat bizonyos materiákat, melyet a' mi Földes Uraink ezekbe vévén meg irigylettenek [Torockó; TLev. 4/3. 1a].

megpróbáltatás 1. próbára tévés; incercare; Prüfung, Erprobung. 1786: Megérkezvén az Excellátok és Nsgtok Szigeti Mihály nevezetű tanítványunkhoz intézni méltóztatott parancsolatja az iránt, hogy megpróbáltatásának alkalmatosságával ejtett hibáiról ... Bethlen Pál Úr Excelláját és minket solemniter megkövessen, csakhamar az írt ifjú jelentette, hogy kész minket külön-külön szállásainkon megkövetni [FogE 339]. 1848: Várallyai András, Mihály Domokos, és Pap Sándor meg próbáltatások után, elegendő készüllettel bírónak találtatván, hűtös ülnököknek fel vétetni határozatnak 's ezennel felis eskedettek [Usz; UszLt XI. 85/1. 86].

2. próbamunka elvégzése; executarea lucrului de probă; Ausführung einer Probearbeit. 1808: letévén Máté József mester és Fekete Farkas mester a magok kövedző márvaisaikat a békövedzésre, melyet nemes céhünk elvevén, hagyott ökegyelmeknek két heteket a magok megpróbáltatásokra azon kívül csináljonak egy lábost, jó nagyocskát fedővel egy jó nagy tálot. Ezen edényeket pedig jól megégetve mázison beadják az ajándék edény vitel előtt harmod-negyed nappal [Dés; DFaz. 34].

megpróbáltatik 1. kipróbáltatik; a fi incercat; erprobt werden. 1757: Bartok Andras igj felele mi szólhatunk mint nagjób és regibb jussunk mellett s az törvény sem vethet el, mivel az illyen színű dolog Sokszor meg próbáltott s helyben hagjatott [Torockó; Bosla].

2. próbára tétetik; a fi pus la incercare; auf die Probe gestellt werden. 1780: a' Verös kovácsok Esztendőbe egyszer, vagy a' szükség úgy kívánván, kettzer is hit által meg czirkáltassanak, és meg próbáltassanak Obligatiojoknak megtartásában [Torockó; TLev. 4a].

Sz. 1727: A tűz által próbáltatik és frissül meg az arany, ugy az ember szorongattatások által [Hagymásbodon MT; ApLt 2 Henter Elek Apor Péternéhez].

3. levizsgáztatik; a fi examinat/supus unui examen; gepüft werden. 1785: Tudományának öregbítése végett idegen országokba menni szándékozó Szigeti Mihály nevezetű tanítványunk a mai napon a közöttünk taníttatni szokott tudományokból szorosan megpróbáltatván, mind eddigelé szorgalmatosan folytatott tanulásának dicséretre méltó jeleit mutatta [FogE 338].

4. megvizsgáltatik, ellenőriztetik; a fi verificat/controlat; gepüft/kontrolliert werden. 1782: probaltossanak meg bár mellyikünknek Malmában a vékák [Torockó; Thor. XX/4].

5. (törvény előtt) megbizonyíttatik; a fi dovedit (în fața instanței); (vor dem Gericht) bewiesen werden. 1764: hogy azon Sz. kiralyi Ag Balas oly ember lett volna, ki másokat efféle expeditiokból meg tsalt, az ante Novum vilagoson meg mutattatott ... midőn olyan emberek lenni meg pro-

baltott bizonyoson írása hiteles nem lehet [Torda; TJKt V. 195].

6. *bab* (boszorkánysággal gyanúsított személy) vízpróba alá vettetik; (despre o persoană suspectată cu vrăjitorie) a fi supus proba apei; (der Hexerei verdächtige Person) auf Wasserprobe gestellt werden. 1660: Veres Mihalyne Bartha Anna dolgat ... helyben hattak eo kigyelmek, hogy ki vitettesek az Vizre es annak Modgya szerent megh probaltassek annakutanna annak helyere vitettetven megh egettettesek [Kv; TJK X/3. 294].

megprófétál megjósol; a prezice/proroci; voraussagen. 1584: egy Azzonnak harmad Napra p(ro)fetalta megh^a hogy megh Bannya azt hogy Ne(m) engedet valamý fát neky, Es harmad Nap mulva megh eset raita Az Niaualia [Kv; TJK IV/1. 278. — ^aSzabó Kató, boszorkánysággal gyanúsított asszony]. 1662: Az öreg fejedelemtől maradt tanácsurak ... közül is nem sok esztendő múlva ... többek elhalának, mellyből akármely értelmesek is az országnak immineáló, függőleg következő romlását ítélnének, amint azt Medgyesi Pál ... prédikálásiban derekasan is meg is prófétálta vala [SKr 306–7].

megprófétáltat megjövendőltet; a profeti; voraussagen lassen. 1662: még Manasse idejében az nagy bálványozásért s vérontásért a Juda és Jerusálem ellen való nagy veszedelemmel lött büntetést elrendelte és nagy fenyegetéssel meg is prófétáltatta vala [SKr 632].

megprófontol (katonaságot) élelemmel ellát; a aprovizionă cu alimente; mit Proviant versehen, verproviantieren. 1657: Másnapra virradván azért jutánk idején Szécsénhez, harmadik napján elérkezék nagy fáradtan és éhezve Manszfeld és véle az veimári herceg, Ernestus, circtier nyolcezer emberrel kiket az fejedelem is, kimenvén személye szerént is, nagy szép mezei pompával excipiála ... és mindenik táboron sok kenyeret gyűjtének mellyel megprófontolák az német hadat [KemOn. 73].

megprohodál temetési szertartást végez, eltemet; a prohod; begraben. 1722: Tudom aztis hogj egy Gavrila nevű ember(ne)k az Gyermeké meg halván á szegény ember hitta Pap Peter uramat, hogj az Gyermekét p(ro)hodállya meg, de el nem jött, mint az barmot ugj Temették el Pap nélkül [Kecsed SzD; TL. Magoczán Peter N. Persona Egjházffi (48) vall.].

megpublikáltat vki tudomására hozat, kihirdtet; a face public/cunoscut; zur Kenntnis bringen/verkünden lassen. 1588: Biro Vram Az Capitanok Altal publicaltassa megh az Tizedeseknek Ez wegezest^a [Kv; TanJk I/1. 66. — ^aA város földjeinek el- vagy bérbeadását tiltó határozatot].

megpuffad felpuffad; a se umfla; auftreiben, aufgebläht werden. 1861: 3ik Jul(ii) el dőglött egy fekete Juh meg puffadt [Sorostély AF; TSb 24].

megpuffint kissé megüt; a lovi ușor; ein wenig/bißen schlagen. 1826: a' mi pedig ökemét, a' Csitko Uramat illeti most nem küldöm el, mivel a' mult kedden el esvén jártatás közben, térdcsékéit meg puffintotta 's egy kicsidég meg dagadt [Kv; Pk 7].

megpuhít (talajt) fellazít; a afina (pământul); (Boden) auflockern. 1815: Ha a' fészek helyén lévő föld dorontosos lenne, és elég puha nem volna, kapával a' dorontosokat széjjel kell roncsolni, 's a' földet egy jó kapavágásig meg kell puhítani, hogy a' mag krumpi alatt-is légyen parás föld [Kovács Sámuel, Utasítás a' Krumpi termesztésére (nyomt.)].

megpurgál 1. kitisztít/ürít; a purga; purgieren. 1614: Mikor általmenénk az tengeren ... az fejem az habhányás miatt elszédüle az hajó szélire borultam és rettenetesen okádtam, hogy csaknem kifordult az belem is, azaz hogy semmi purgatio inkább meg nem purgálhatott volna, mint akkor az tenger habja megpurgála [BTN² 71].

2. (fém) megtisztít; a curăța/purifica (un metal); (Metall) reinigen. 1575 k.: Mind ezeketh ted porra egyt es ez porth vesd az ... ehetben es az luegeth kend be Jol meg chinalt agialag es assassek be Nedues Helyre az földben 4 hetig annak vtanna ved ky az földből zarazd meg es vagion teneked tekellertes Materiad es ues az porban 1 libra rezhoz, kith meg purgaltak, egy uncciaht [Nsz; MKsz 1896. 281].

megpurgálhat kitisztíthat/üríthet; a putea purga; purgieren können. 1614: semmi purgatio inkább meg nem purgálhatott volna, mint akkor az tenger habja megpurgála [BTN² 71. — A teljesebb szöveg megpurgál al.].

megpurugat ? gyaláz, szidalmaz; a huli/ocări (pe cineva); schmähen, schimpfen. 1635: mostanis megh purúgatanak az kathonak, hogy minden roz embert ram bocziatok [Mv; MvLt 291. 39a].

megpuskáz 1. le/meglő; a împușca; erschießen. 1705: Most pedig valami kurucok vonták volt meg magukat benn Kisdisznódban^a és a németekben megpuskáztnak egynehányat [WIN I, 524. — ^aSzb].

2. meglőöldöz; a deschide focul (asupra cuiva); beschießen. 1704: A kurucnak a gyalogja nagyobbára ott veszett, a lovasban, aki elszaladhatott, elszaladt Pápa felé ... De akkor még Pekri uram is ott járkált, mert azt írják, hogy Székeshérváron ment volna a kurucokkal és ott erősen megpuskázták őket [i. h. 153].

megpuskázta lelövet; a da ordin să fie împușcat; erschießen lassen. 1776: Mivel az körül való Falunkbanis igen sok károkat tettek^a, mivel igen sokanis vadnak ha egészségem engedné az volna az Szandekom hogy feles ed magammal fel giúlven gialog hajtokkal hajtattvan ugjan meg puskázatnám őket [Négerfva SzD; BfN Bánfi Péter kezével. — ^aA farkasok].

megpusztít 1. elpusztít; a devasta/pustii; verwüsten/heeren. 1614: Szinán pasa hada úgy megpusztítá Havasföldét ki miatt nem ítlelem, hogy soha megépülhessen az az ország [BTN² 43].

2. megrongál; a deteriora/strica; beschädigen. 1688: Mi ota quartélyba(n) bé szállottak a Montecuculli Ur(am) eő Nga Regyimentyéből való vitézek három szekér szénámat megétették, Vasas szekereket meg pusztították abbul károm vagion f. 22 [Kv; Uil].

3. tönkretesz; a distrüge; zugrunde richten, verderben. 1823–1830: 1798-ban a múlt esztendőben Göttingából hoz-

zott magokat elvettem ... de a jégeső nagyon megpusztította [FogE 284].

4. megtépáz; a smulge; (zer)zausen | ledöntöget; a dobori; umreißen/stürzen. 1771: La Fácza Ripi nevezetű Erdőt hasanloképpen a' szél erőssen meg pusztítatta [Nagymuncsel H; JHb 93. XIX. 6].

megpusztítatik 1. tönkretétezik; a fi distrus; verderben/zugrunde gerichtet werden. 1727: ezen fellyeb specificalt fa ház mind a' régiségtől s, mind pediglen a' sok változásoktól igen meg pusztított és el sorvadott [Kv; KvRLt IV. 7].

2. kifosztatik; a fi fejuit; ausgeplündert werden. 1785: Kik azok, a' kik meg pusztítván, alamísnára szorultak méltóbb okon, nagyobb 's kisebb gradusb(an)? [Nsz; TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Józsefhez].

3. kiirtatik/pusztítatik; a fi degradat; ausgerodet werden. 1761: Allodialis erdős vagyon de mak természetis több harminzt Sertésnél benne meg nem hizhatott mivel hogy erőssen meg pusztított [Ingodály NK; JHbK LXVIII/1. 340].

megpusztul 1. elpusztul; a se prăpădi; zugrunde gehen, vernichtet werden. 1659: Az Kapuczi Bassais így aduan az Vezemek ertesire az dolgot, noha bizony az Taphtadar-Panajotais az dolgot valoba szépitettek, mindeneket megh mondottanak, hogy az szegeny Ország igen megh pusztult [Borb. I konstantinápolyi követjel.]. 1727: az Néhai Rákoczi György Fejedelem Lengyel országban való menetele és hadának oda való veszése alkalmatosságával ... Korod nevű falu^a, igen megh fogyott, és megh pusztult [Ks 12/III. — ^aKK]. 1731: a Jozzagis akkor jobb, és épebb állapotban volt mint most, mert most igen meg pusztult [Kendilőna SzD; TKI J. Molnar (51) jb, provisor bonorum vall.].

2. kipusztul; a se degrada; ausgerodet werden. 1730: egy nagy Erdő nevű Tölgyes és Bükkes Erdő ... igen meg pusztult volt [Szépkényerüsztmárton SzD; EHA]. 1740: Ez az Erdő igen megpusztult, mert elvágták s megis vénéhettek a Fák [lnaktelke K; EHA]. 1777: vagyon egy ... Bagits nevű Erdős, a' mely ... erőssen meg pusztult még régentén [Náznánfva MT; EHA]. 1783: Az Erdők mind jó karós veszszős s tserefiatalas Erdők voltak; de már igen meg pusztultanak [Udvarfva MT; Told. 69]. 1797: cziheeres bokoros erdők felesen vagynak, de erőssen meg pusztultak, minthogy mindennek szabad élése vagyon benne [M.újfalu K; CU IX. 137b]. 1810: Ezen darab régi majorság Szöllő ... meg van ez is pusztulva nagyon ki vagynak a tőkék pusztulya belőle [Ks 76 Conscri. 397].

3. (betegségtől) legyengül; a slăbi (din cauza de boală); (von der Krankheit) schwach werden. 1636: ugy megh postulek, hogy az Zekbenis eleght tutta(m) megh allani [Mv; MvLt 291. 67a Halom Georgy vall.].

4. jóságában ~ anyagi romlásba jut; a se ruina; in materiellen Verfall geraten. 1714/1781: a mostani leg közelebb való Revolutioban a kuruczság által, minden Jóságokban eő Nagyságok igen meg pusztultak volt [Gerendlőna TA; JHb LXXI/3. 467].

megpusztulás anyagi romlás, tönkremenés; ruinare; materieller Verfall, Zugrundegehen. 1800: Anno p(rae)terito 1793 igen Nagyan valo meg pusztulásamnak Eszendejében, hogy felettébb szorongattattam a Contributiom meg fizetéséért, nem volt semmi fel található remedium,

melly által boldogulásomat láthattam volna [Mv; MvLev. Bán György kezével].

megpusztult 1. leromlott; deteriorat; heruntergekommen, verfallen. 1782: egy meg pusztult Konjha, melynek csak kö kémenje állatt fenn, de fedele oldala el romlodozva valának [Dombó KK; JHb XIX/22. 10].

2. kipusztult; degradat; ausgerottet. 1845: mostis nagyon meg pusztult erdejek végső pusztulásra jut [Uisz; UiszL XI. 85/6. 234].

megpusztultatik kb. létfenntartásától megfosztatik; a fi privát/deposedat de cele necesare pentru subzistența; jm der Lebensunterhalt entzogen werden. 1571: Zekelsegnek nagioz rizze hawassok keozzeot es hawassok alat vannak es beowen walo erdeos fooldok, diznaiok tartassatol is meg pusztultattak [SzO II, 330 a székelység foly. az egy-hez].

megrabol kifoszt/rabol; a prāda/jefui; ausplündern/rauben. 1614: Ez sok rendbéli hadak ... szörnyön megronták-pusztították az szegény Erdélyt, égeték-dúlák-foszták, kiváltképpen az tatár szörnyűképpen megrablá^a [BTN² 54. — ^a1603-ban]. 1619: parancsolták volt az vezérek neki, hogy az véle való haddal ... az székelységet megüsse, rabolja [i. h. 181]. 1662: az ellenség ... beütvén, megrablá, égeté őket [SKr 667]. 1663: Ez órában hozák ide, Doboka vármegyét megrablotta volna a török [TML II, 423 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1693: Az tatár Debreczen felé ütvén, egy néhány falút megrablottak, az szegényeket elvitték [IIAMN 332].

megraboltatás kifosztatás/raboltatás; prādare; Plünderung, Räuberei. 1662: Az várbán^a prédikátorok ezek valának ... kolosvári Igaz Kálmán, ki Belényes megraboltatása után onnan elszorítottván, a várostól Nagyari Benedek helyébe ... marasztaltott vala [SKr 582. — ^aVárad várbán 1660-ban].

megrácskál megrácsál/rágogat; a roade in mai multe locuri; wiederholt annagen. 1826: A' Szalonnás Kamarába Tizenegy Szálámi, egy meg van rátskálva [Szentdemeter U; Told. 41].

megrág 1. elrág; a roade de tot; zernagen. 1639: latam az eggik(ne)k az kezebe(n) vala egi kis firtecz(ke) egres szemiz vala, s ragais megh az szemeben [Mv; MvLt 291. 180b]. 1710 k.: valamely mérget az ő szíve ... bészív vala, azt osztán a király es udvar fülek, szívebe felönti vala mindaddig, amíg így elveszte és amit Dánieltől látott vasfogú nagy fenevad fogaival megrág, lábaival eltapodja [Blm. 995].

Sz: ~ja az eb a hájat/szját. 1657: annakelőtte énnékem mással fradni nem igen szokott vala az fejedelem, hanem maga kezével; de már csak cancellisták által kezdett vala fradni; kiből is vettem eszemben, hogy megrágtá legyen az eb a hájat, mint szokták mondani paraszt magyarul [KemÖn. 244]. 1667: Ez órában érkezének Thököli uram levelével ... felszakasztám, remélvén, valamit érthetek belőlük, de látom, ismét megrágtá az eb az szíját és hogy mérgeződnek ismét a nagy jámbor úr ellen [TML IV, 106 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1704: ezekből a mostani intézés szerint a látszik: megrágtá az eb a szíját, nemigen kapnak az excursión, mint eddig [Kv; KvE 284 SzF].

1710: Teleki elsőgyelvén magát, kijő s mond Mikes Kelemennek: „Bátyja, megrágtá az eb a szíját, ezt s ezt monda a fejedelem” [CsH 180] * ~ja vkinek a fülét. 1670: Az directort is miért hivatja postán ő nagysága? de ebben talál Kegyelmed módot, vagy Gillányiné asszonyom, vagy postamester uram által megrágván az filét director uramnak addig, míg ő nagyságok szemben lesznek vele [TML V, 381 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. lyukat rág vmibe, kirág; a roade, a găuri rozind; an-nagen/fressen. 1623: Az Palotakból az karpytokot zedesse le ... twryek igen zepen be es Rakyak zeöld hazb(an) be Aztalokra az faltoll Tawoll, hogy az Egerek megh ne Ragyak [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1695/1770 k.: Egy Prédikálló székre kaló tarka Kilin, melynek közepét az egér meg-rágtá [Ördögösfüzes SzD; SzConscr.].

3. rágja meg szik egye meg, essék belé; usca-i-s-ar limba; etw. soll einen treffen. 1573: Angalit Zabdhay filepne azt vallia ... hallotta hoga zapolodik volt Illemodon (!), Im azt keoltettek hogy az en fiam mynden penzert tyzet vezen azert myt az hazra keoltet de Zeor fereg ragia meg Nelwet ky az keoltette, De senkit Nem Newezet [Kv; TJK III/3. 86].

4. átv ismételten megfontol vmit; a rumega, a chibzui foarte bine; etw. wiederholt überlegen. 1676: nekünk is minden dolgot úgy meg kell rágnunk, hogy alá nyelhes-sük, nem akarván többször magunkat evocáltatunk [TML VII, 14 Nalácsi István és Székely László Teleki Mihályhoz]. 1896: Arról alig kell beszélnem, hogy mindnyájan igen megrágjuk, idehaza mit szabad beszélnünk [PLv. 186 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megragad 1. megfog/markol vkit/vmit; a prinde/apuca; ergreifen, fassen. 1570: Erzebet Kopas Jakabne, Martha Kis Demeterne leanya ... vallyak, hogy az Nagy Palne Menth volt az kenyerzerbe es ker volt egy filleren egy penzes kalachyot az leanthwl es hogy Nem akart adny, egyet az palazi ala Reyth benne es ely lndwl vele ... vtan-megien az lean es az holna alol vonza ky az kalachiot, Es oth az leant megh Ragadya es wgy verthe volt az keofalba az leannak feyet hogy három hetiglenis Meg lacchoz az keky [Kv; TJK III/2. 7]. 1589: En penigh hoga oth rakokatok vala az zatyorba eggiemast az aztalnal csak megh ragada kezde zorongatni [Dés; DLt 226]. 1591: Zigiarto Georgine Martha azzoni vallia, Ezt tudom Kis Mihali feleol ... hoga egi eoreg ven embernek az oldalarol egi nagi erzent mecce el. Ezt hoga lattam vtanna futamam megh ragadam az zwrt a' vallan, de ... eo maga el zalada [Kv; TJK V/1. 137]. 1603: Nicolaus Kosa ... fassus est ... En vgy ragadam meg oztan Darabos Balast, mert megh eoly vala a' katonat [Kv; TJK VI/1. 670]. 1605: Latam mikor az legeniek eözze veztek vala ... az A. attiafia el-futamek, hogy az kasteljba fút vala el ere, meg ragada [UzT 19/39 Andreas Czedó de Zent Peter lib. vall.]. 1629: hazud az beste kurua fia, mert az dezkat ragatta vala megh Szeöcz Petermit hoga ki vonszuk vala s abba serte megh az kezét [Mv; MvLt 290. 162b]. 1631: hoga kapdos uala Balint Deak ket fele, hat my megh ragadok s be uonok az hazba(n) [Mv; i. h. 243a]. 1791: Rusz Vonutz ... meg ragadván a' Pakulárt, ezen Pakulárts meg ragadta Szabo Andrejt es igyekezett hoga bottyát viszsza vegye tölle [Aranyosgál Sz; JHb I/23].

Szk: derékba ~. 1823–1830: Hívtattam a gyermeket szolgálja által, nem jön ... az anyja mellett a kanapén ül.

hívom őt, nem jön ... Megragadom derékbe a gyermeket, az is az anyját, kiindítom [FogE 111–2] * *hajánál fogva* ~. 1783: a fogados meg haraguván a Katonát hajánál fogva meg ragadta, és a bokályt borral együtt a Fejéb(en) vagta [Agárd MT; Told. 10]. 1801: addig huzalkodtanak a Kő felett, míg Prékup hanyott essett, akkor osztán meg ragadván Toth Joseff Uram hajánál karjánál fogva Embereivel vitték erőszakosan Prekupot [A.detrehem TA; KCsl 16]. 1803: Csegezi Antal ezitis meg ragadja hajánál fogva [Berekeresztúr MT; Berz. 3. 5. B. 1] * *karjánál fogva* ~. 1753: Tisztarto Uramat Rosnyai Joseff Ur(am) hajánál fogva adá az maga Ud(va)ri bírjai és Jobbágyi kezebe(en) kik meg ragadván mind jo barbát legények ki hajánál ki karjánál fogva el vivéek az Urak (!) Udvarfalva felé [Marossztygyörgy MT; Ks 48. 67. 31] * *mellben/mellen* ~. 1637: azonba(n) megh ragada meliben az Balas kovacz szolgáját s fel ranta Istua(n) Deak [Mv; MvLt 291. 118b]. 1670: Levay Ferents megh ragada melyb(en) s monda No te ördög hatta Lelkű miért szidod megh anyámat [Görgénysztimre MT; RLt Petri Szilagyi cons. Margareta Nagy (32) ns vall.]. 1758: Roba Demeter meg ragadta Orosz Ivánt melyben ugy vonakadtat véle [Szentmargita SzD; Ks 15. LXXVIII. 4]. 1776: Vojvod Gligorás részeg Bátyámat Mejen meg ragadván ugy meg ragatta, hogy merevalójáról vagy két Gomb leszakadoza [Katona K; Born. VI. 14 Király Josi (34) jb vall.]. * *torkon* ~. 1772: Gázmér György nagy dühöten jöven felém ... tsak meg ragada torkon le vere a földre, és térdelni s fojtogatni kezde [Dés; DLt 321. 76–7 P. Etsédi (45) ns vall.]. 1802: Frantz Müller Szattlernek a' Feleségét ... Delucio János ... meg ragadta torkon, földre le verte [Déva; Ks 115 Vegyes ír.].

2. (vki kezét) lefogja; a tینه immobilizát (mína cuiva); (js Hand) festhalten. 1570: Vayda Andras ... vallya ... Istwan ky akarya volt vonny zabliayat megh az thollaigh ky es vontat volt, Nagy Imre Megh Ragadia es Nem haggya ky vonny [Kv; Tjk III/2. 195]. 1573: Zeles Antal azt vallia hogi Azkor hayította keozkybe peter az merteket ... Az teoby ... Mind Rea Rohantak feyzewel zekercewel latta hogi az Nagi Pal hozza vagot, eo Ragatta meg az karyat mert le zakat volna petemek az valla [Kv; Tjk III/3. 203]. 1629: Horuat Istua(n) mikor ki ieött az hazabol megh akkor megh ragadtak az azony nepek az kezett Horuat Istua(n)nak s az feyzett ki tekerek az kezebeol [Kv; Tjk VII/3. 96].

3. elkap (vki kezéből vmit); a prinde/apuca brusc (un lucru aflat în mîna cuiva); (aus js Hand etw.) wegfangen. 1568: Margareta Consors Martini barbi fassa est, Ezt lattam hogy mikor az haburusag vala az kalmar lazlo hazanal, akor, kalmar peternel egy pad zek vala es az kakas Andras Inassa aly (!) vala elotte, Kalmar lazlone az kezebe meg ragada [Kv; Tjk III/1. 187]. 1574: Barany Pal, Zas Andras, temeswary Andras azt valliak Lattak hogi Adam Eoweh Megwl Zekercyey ky Rantotta es fely hwzta ... Balas Eleb erte Es meg Ragatta kezebe a Zekercet ... es az Rangatasba ely eszet az zekerche [Kv; Tjk III/3. 345b]. 1584: a' chaplar hatul megh ragada Kis Mihálnak a' kezebe a' kardot az Maroklattianal ... es mingiarast folny kezde ez Kis Mihálnak a' were [Kv; Tjk IV/1. 322]. 1600: Azonba az lowat wte az sarkantiuwal, s fel huza az chakant, hogy wagia Gergelt, en ragada(m) megh kezebe az chaka(n) [UszT 15/141 Fazakas Martonne Anna Wdwarhely vall.]. 1638: egy Baltat ragada, hogy Vayda Mihaly

Vramot adgio(n) üsse, de meg ragadak es ki uonak kezeből | azt is^a megh ragadak kezbe(en) es ki tekerek kezéből [Dés; DLt 402. — ^aA tör]. 1644: en hozzamis hozzam huzta vala az feiszet, de megh ragadam kezebe nem vaghata megh [Mv; MvLt 291. 420a]. 1784: miis arra felé menénk, s hát Széjes Josef fut elé egy vas villával s azonban Iljes Istvánis oda Érkezek Széjes Josefis meg fordula és Csáki Györgyhöz hozá döfe azon vasvillával meljet meg ragadván Csáki György ki vön a Széjes Josef keziből [Béta U; IB. Agilis Kisseb Széjes Istvánné Gál Anna (30) vall.].

4. (kapaszkodva) el/megkap vmit; a reuși să apuce ceva (cățărînd); (klettern) etw. ab/auffangen. 1710 k.: úgy estem volt egy nagy, kerek, mély göbébe ... kivetődven én annyira, egy nagy vastag, éppen a víz közepire bécsüggő fűzfát ragadék meg | a grádicson lefelé megbotorkázám, ha egy ajtó ne légyen ... s annak a felső küszöbét meg ne ragadjam a kezemmel, talán a nyakam is kitört volna [BÖn. 568, 571].

5. elfog, fogságba ejt; a prinde/captura; festnehmen. 1676: Esküdt meg háromszor előttem: Isten ő kegyelmét úgy segítse, ura s hazája ellen soha sem practikált, sem senkivel nem tractált, csakhogy tart, ártatlanul is ha meg-ragadják, méltatlan rabsággal sanyargatják [TML VII, 211 Macskási Boldizsár Teleki Mihályhoz].

6. ~ja tollát tollat fog/ragad; a apuca condeiu!; zur Feder greifen. 1884: Ön nemes szívében megsokallta a hallatlan bántalmakat, s mesteri tollát megragadta, hogy védelmére keljen [PLev. 115 Szász Károlyné Petelei Istvánhoz].

7. odatapad, beleragad; a se lipi (de ceva); haften/klebenbleiben. 1757: (Az aranyrögöt) a' Stomp Ládájában liszté törjük, a' melly lisztnek jobb része a' Stomp ládájában lévő lyukan, a' lyuk alá hosszan terítet Czondra posztóból levő Fotakra ki folly, a' zavarja el mégyen, de az Arany mint nehezebb materia a' Fotakon meg ragad [Zalana AF; JHb Borsai István nyil.].

8. (tartósan) ottmarad/tartózkodik vhol; a rămîne/sta (mult timp) într-un loc; (dauernd) sich irgendwo aufhalten. 1676: jó ideje elmenéseknek, hova lőnek, nem tudom. Csáki uram igen megragada Mámararosban [TML VII, 144 Béli Pál Teleki Mihályhoz].

9. (tiszttség) rajtamarad; a rămîne definitiv (într-o funcție); (Würde) bei jm bleiben. 1703: hadnagy uram több ottvaló becsületes tanácsbeliikkel erőltetvén, assecurálának, hogy csak kövessem el ezen connumeratiót, ne féljek, mert azzal nem ragad meg rajtam a kapitányság [Kv; KvE 276 SzF].

10. (lő) megrugaszkodik; a o porni brusc; (Pferd) einen Sprung machen. 1657: egy pej török lovamon ülven ki egyéb időben jól engedett az zabolának, úgy megragadott, hogy noha erős hegyes tör lévően kezembem, azzal úgy megvertem orrát, hogy elhajladozott rajta, mégis nem bírhattam véle [KemÖn. 204]. 1855: Két sovány székely faju lovát egész ut alatt egy szem abrakban sem akasztette, de a feneketlen sarakban mégis soha fenn nem akadtak, sőt rebenczességből néha meg is ragadtak [ÚjFE 153].

megragadás összeragadás; lipire (de ceva); Zusammenkleben. 1844: Balabás János Remekjeit bémuttatván. — Mázá megragadását^a meg nem takarította éleségétől, büntetése 3 x [ZFaz. máz al. — ^aA fazéknak].

megragadhat lefoghat; a putea apuca/prinde; anpakken/abfassen können. 1682: Tudom ennek előtte való údők(en) mikor it lakék az Nemzetes Diosi Janos ur(am) földén edczer az falus biroval az Török adaját szedvén hozais el menenk kermi nem akarvan megh adni szalagját akarja vala az Biro hozni, rea tamada és edgy szekerczével ugy vaga az Birohoz ha megh ne(m) ragadhatom vala megh vagja vala az falusi Birot [RLt 1 Nagy Ferencz (60) jb vall.].

megragadoz megfog/ragad; a prinde; ergreifen, anpacken. 1630: Nagj Gergely megh szida Banhazi Uramat, s ugy alla fel oztan Banhazi Uram, s az eökleuel úte ketszer nagj Gergelt, s azonba(n) megh ragadozak eöckett s Nagj Gergelt ki hozak ozt(a)n az hazbol [Mv; MvLt 290. 195a]. 1748: az ó Tordai piaczon ... lévő házokra reá mente(ne)k, annak pinczéjít ház hijját fel verték ... Lötsei Samuel Vr(am)at ördög altának meg szidván, ki nyakravalóját, ki kezit lábát meg ragadozván a' maga ud(va)ráról az piaci utzára ki hurcsozván ... az földhöz tsapták [Torda; TJKt III. 246]. 1799: a' Legényeknek nehézségük lévén Török Latziért a Tisztartora ... ötét is meg ragadozták vala [Náznánfva MT; Berz. 4. 31. N. 27].

megragadtat el/megfogat; a dispune să fie prins/arestat; festnehmen lassen. 1676: Szekelyai (!) iobagiom ... kik ökreit el véné megh nyusztak^a Keglmédet azért kirem contentaltassa mingyárt iobbagyomat ha annira valo iauok pedig nincz, maghokat raggattassa megh, s el se boczassa mind adigh valamigh iobbagyomat ne(m) contentalyak [Bonchida K; Born. XXXIX. 51. — ^aA szív-i darabontok]. 1772: Bánffy Dénes úr ... megragadtatta s a vármegeye tömlöcibe taszfittatta Madarit [RetE 271].

megragalmaz rágalommal illet vkit; a calomnia; verleumden. 1667: Mit írjon Kegyelmed az ú felől, értem; az mint az Kegyelmed írásából vehetem eszemben, vagy igen szép lehet s szánja túllem, vagy igen rút s fél, hogy megragalmazom Kegyelmedet érette [TML IV, 109 Nálácsi István Teleki Mihályhoz].

megraggat megragasztgat/toldozgat; a cirpi/repara; kleben, anstüekeln. 1600: Az Nagi harangot hogi vyobban megh Igazitottak, es chinaltak, fizettem Moricznak f 21 ... Az vono zyakat raggattak megh f — //6 [Kv; Szám. 9/IX. 49].

megragogat megfontolgat; a chibzui bine; überlegen. 1688: Anak I. ellen valo Relatoriáját ... megolvassan, és ragogatvan, arra valo elégséges fassioikat nem találhatunk [Dés; Jk].

megragott 1. meglyuggatott/rágcsált; gäurit, ros (de ...); durchlöchert/angenagt. 1714: Férfi gyermek(ne)k való Vörös Bárony Mente meg ragott Nusz béléssel fl. Hung. 15 [AH 24].

2. kb. többször átgondolt/fogalmazott; redactat/scriis cu chibzuială/migalát; mehimals/wiederholt überlegt/abgefaßt. 1881: Meglátod, Ödön, milyen gyermekes gonddal — minden szót, minden ideát, a mesének minden ízecskéjét megragott beszélykét közöl ő tőlem [PLev. 87 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megrak 1. megpakol; a încărca; beladen. 1585: Kiralj Barlabas ombozy Kemeny Janos Jobagia^a en oda nem megiek, Im az zekeret Adegh meg rakom, ozd meg Az Iamborral, Amynt zereit [Kv; TJK IV/1. 516. — ^aVallja]. 1600: latam hogy ... az Bikafalui ket zekeret im(m)ar megh raktak uala, de ne(m) tudo(m) kik raktak [UszT 15/27 Matthias Olah de Hoggia jb vall.]. 1634: el ontak az Gothart Balas szekereleol az buzat mert igen megh raktak vala Leorincz Andrasni es vwnek latam szememel [Körispatak U; Pf]. 1711: egy alkalmatossággal Szabo Mihály ur(am) az Ur eö Naga Gondviselője hozzám jűuén kére, hogy uigyek karot ki az ur Szőlőiben és ha uiszek rakjam meg az ur Borzik nevű erdeiből vissza jűvőleg fával az Szekeremet [Búzásbesenyő KK; BFR IV. 30/26]. 1759: azt is tudom, hogj egy alkalmatossággal a' maga szekereit, búzával, szallanával, s Diszno aprolékkal meg rakván, a' maga Jóságába küldette [Marosludas TA; TKI Gurutza Ignát (30) jb vall.]. 1783: ketten ... két Gyalog szánkát meg raktanak fával s el hozák [Kissáros KK; JHb XX/8. 20] | talált szembe ide való három szánót meg rakva szép hosszú nyezett nyers fával [Udvarfva MT; Told. 69]. 1820 u.: Soos István el ment az Nagy ördögösbe az én Szénafümbé ... meg rakta az kétt Szekeret Szénával [Egerbegy TA; Tolvaly lev.].

2. telerak; a umple (cu ceva); vollpacken, (an)füllen. 1668: Ökigyelme birodalmában lévén házam, Ökigyelme egyetmásával megrakván házamat [Kv; KvE 203 LJ]. 1679: az véghelyeket éléssel, munitioval meg kellene rakni [TML VIII, 500 Teleki Mihály a fej-hez]. 1710: (Thököly Imre) a ládákat visszahozatta, felnyitattván, hát mind drága kincsel vadnak megrakva [CsH 389]. 1763: Mányika Juon meg rakván Palatzakkal az által vetőtt tele Borral, ugy küldötte a' Fogadob(a) [Gálfva KK; Mk V. VII/1. 39 Berkár Vonya (70) jb vall.]. 1792: a hijjuba egy rud meg rakva vankosokkal [Recsenyéd U; Pf]. 1805: Egy Tiszafa Commod Kasten két schub Ládával, Aszszonyi kontósökkal, fejr neműekkel meg rakva [Mv; TGSz 52]. 1811: midőn halála következtett minden Jozsagaiba feles adossaga maradt, a Jozságbéli embereknél, a mellett minden Csűrei meg rakva Gabona Asztagokkal és kalganya Szénákkal [Felőr SzD; BetLt 5. — ^aÉrkeserűi Fráter Antalnak].

Sz. XIX. sz. m. f.: Ugy meg vagyok búva' rakva Mint a csitkó kantározva^a [Asz; EMKt Egyes versek gyűjt. — ^aTáncszó].

3. meg/teletöm; a umple pină la refuz; vollstopfen. 1573: Feierdy Kato ... vallia az vtan hogi meg Rakta volt poharral kalannal eleo Rwhayat, vgy kwlte eo Teolle az Azzonnak hazához az Menegzeore [Kv; TJK III/3. 169]. 1592: Orsolia Bodor Mihaline vallia latam hogi zakanne az Tot Jstuanne zeolejeben le vona magat ... oda menenk es hat az eleo ruhaiait meg rakta zeoleouel [Kv; TJK V/1. 305]. 1604: wgiem meg Jsmertek hogy lopot palant ... az tarizniat özwe kötötté mint egy Jzakot wgi meg rakta hogy alig wohattak ki benne Zalankent [UszT 20/320]. 1639: ot almával megh rakak az kezkeneket [Mv; MvLt 291. 180b]. 1785: Pasku Bilye Feleségeis Gyorgy Gyergyin Feleségével meg rakván katrinczájokat mézzel el menének [Piskinc H; GyK]. 1796: almát lopot, egyszer egy ruha tarisznyával, egyszer pedig a' két Szokmány ujját meg rakva [Bács K; RKA].

4. alaposan felpakol vkit; a încărca pe cineva (cu alimente); jm tüchtig/gründlich aufpacken. 1823–1830: egy-

szer azt mondja a feleségem, hogy tréfával meg nem élünk, hanem menjünk be Marosvásárhelyre, hogy az anyja adjon konyhára valót ... be is mentünk az anyja jól megrakta holmival [FogE 304].

5. (katonával) megtelepít/tölt; a instala/plasa (unități militare); (mit Soldaten) besiedeln/füllen. 1614: Básta György ... Kolozsvárat megraká német haddal [BTN² 51]. 1661: mihelt itt végbenviszi szándékját, és Erdélyt elegetendő néppel megrakja, bizony tovább is fog harapódzni az tűz [Kemlr. 344]. 1678: Kgd Kővárat francziákkal megrakta [TML VIII, 250 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1710: Rabutin ... Dévát, Kolosvárat ... Brassót, Besztercét praesidiummal megrakja, a több hadakat Szebenben mind beszállítatja^a [CsH 334. — ^a1703-ban].

6. teleaggat; a agăta/atirna (pe ...); behängen. 1840: Bentze Illyésnek ... Vagynak ... e következő Felkelhető Jovatskai ... Két karos Fogas meg rakva Kantsokkal, Tányérokkal, és Tálakkal Rfít 5 [Várhegy MT; TLt Köz. ir. 1042].

7. ellát vmivel; a prevedea cu ceva; mit etw. versehen. 1789: Ezen ... Nagy Patika Háznak három oldalában lévő Stellásik ... veress Márványfestéssel vagy(na)k meg festve az also része pedig fíjokkal és ki huzo Supládákkal vagyon meg rakva [Mv; ConscrAp. 87]. 1823–1830: A nézőhely^a alatt volt a földön, ez is elől az urak feje felett örmény sátorral bevonva, székekkel, padokkal megrakva [FogE 106. — ^aA teátrumban].

8. (gazdagon) felékesít/díszít; a impodobi; (reich) verziern/schmücken. 1596: Egy mereo partha eő Cameolos eoregh gyeongieokkal eoregh thewkrseckel megh wagion rakvan mely nyom n. 3. p 39 mely beochyw zerint e f 240 [Kv; RDL I. 65]. 1629: az Zeoleoben leue(n) egykor az leanyom ... monda, hogy ahol anya bizony egy fekete dolmanyos ember ide akar jeony apro botokat czinal nem igen hoszokat szep fejerlen megh faragia az eouet mind keorül fúzte, es keouel mind megh rakta [Kv; TJK VII/3. 120]. 1692: Egy arany medály tizen kilencz öregh közep rend és apro gyémántokkal meg rakva [Bilak BN; Jhb L. 36]. 1736: Az öreg rend asszonyok fekete selyem biborból csinált nyári palástot viseltenek, azoknak az két eleje s hátul az galléra szélyesen szélyes fekete selyemmel csinált csipkéből volt meg rakva [Az ifjak ... az süvegek az csákóját ezüst tövel sűrűn megrakták | az menyasszonyt ... más köntösben ültöztetvén, az régi szép jó szokás szerint, az haját lebecsátván s fényes pántlikákkal megrakván kihozták az színben^a ... ugy kezdettk vonni a menyasszony-tánczát [MetTr 343, 348, 398. — ^aA lakodalmi vendégesség színhelyére]. 1763: Egy arany homlok pártá türkös kövekkel és orientális gyöngyökkel meg rakva [Nsz; Szer. özv. Harsányi Sámuelné Tisza Ágnes inv.]. 1840: Visel hosszukó bronz-fülbevalót kék kövekkel megrakva [DLt 702 nyomt. kl].

9. kb. teleszór; a fi plin (de ...); vollstreuen. 1704: Elhullat testekkel hegy völgy meg volt rakva [EM XXXV, 275 gyászének]. 1773: az egész ábrázatja és teste veres és kék foltokkal volt megrakva [RettE 294].

10. benépesít, megtelepít; a popula/umple; bevölkern/siedeln. 1847: gonosz tévő fiam tzigányokkal meg rakta a tégla vető helyet s engem ki szorított [Dés; DLt 617].

11. (tavat hallal) benépesít; a popula (lacul cu pești); (Teich mit Fischen) besetzen. 1578: Az kys falwdy tohoz, ky immar kez, yol hozza lasson, hallal ha mit hol kaphat megh rakia, es kartol oltalmazza kiwall keppe(n) vidratol

[Kisfalud AF; OL Kamara Instr. E—136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kovachoczy ut. Mathias Niary gondv-höz].

12. (kövel) kirak; a pava; (mit Steinen) auspfansten. 1584: Esmeg hogy az kwot keomywl keouel meg Raktak attúnk keomyessnek f. 2 [Kv; Szám. 3/XV. 17]. 1656: ezen var piazza körös környül mindenütt patak keouel vagyon megh rakva [Fog.; UF II, 141]. 1681: Vajda Hunyad Vára ... Középső s Felső Rend Épületek a fel menő Lépcső gradiczi, igen szép faragot kőből vannak aito felsz szep formara faragot kövekkel vago(n) meg rakva [Vh; VhU 502, 532].

13. ki/megtömköd; a astupa; ausstopfen. 1778: A' Csűrös kertnek ... mezősegi formán Szalmával s Gazzal meg rakva jo kertése vagyon A Gyümölcsös kertnek ... kerítései mezősegi formálag, Szalmával (!) s gazzal és Tövissel mindenütt bé a' Marosig meg rakva jó magos kert [Csapó KK; Berz. 4. 8. C. 18].

14. összerő; a imbina; zusammenfügen. 1656: Az eoregh kapu keő melljekeben vagyon ... eoregh retezfő nro. 2 ... Ezen kapunak eleje faragott temerdek teölgi fa boronakból vagyon megh rakua, az kapu közü egészen vegigh bolthas alat vagyon [Fog.; UF II, 110].

15. felrak; a clădi; aufladen. 1784: Itt ma el végezvén az Hot viz körül és a Balog Porondjáról az széna bé hordást ... meg raktak négy Kazalt [Sáromberke MT; EHA].

16. beültet; a planta; ein/bepflanzen. 1632: Ez masodik kert szylua es megy fa chiemetekkel megh vagion rakua lugas forman [UF I, 191].

17. meg/feltölt; a umple; (an)füllen. 1794: a Majoromnak elejit ... az árvíz annjára el szaggatta vala ekkor a Néhai szegénj Atjám azon szakadást és víz mélységét pénzen vett bakkokkal, czövekekkel, fűzfákkal és tüvissel pénzes dolgozokkal meg rakta s tölteni kezdette; s succesusu temporis jól megis töltötte [Kv; Pk 3].

18. (víz) telehord; a umple cu nămol; (Wasser) anfüllen. 1746: már vagj kétszer a' Viz azon Gátnál ki ütött, és a' Dombaiak Széna rétét iszoppal meg rakta [Ádamos KK; Jhb XIX/8]. 1762: a Nagy Szamos ... ezen helyet a midőn el szakasztotta követtel porondal és minden ágokkal megrakta [BSz; SLt XXIV. 6 vk]. 1789: azon malomnak szemlélésre elis mentenek, meg nézték, s ugy találták, hogy a malom, mivel csak a Gáttya szokadtott volt el, az is tsak egy része, és az iszop erőssen meg rakta volt, meg igazítható, meg indítható [Abosfva KK; GyL. Toth Ferentz (45) árendátor vall.]. 1806: a' Tanorok kaszálo a' Küküllő vize miatt ugy el rontatott, hogy éppen haszonvetetlenné lett, követsel s porondal fővényel merőben meg rakta s el borította volt [Erdősztygyörgy MT; WH]. 1815: a' Nagy oldalokrol Zápor Esők idején áradó és nagy sebességgel rohamo viz ... alattabb való helyeinket el iszapollya, követsel megrakja [Szóváros SzD; HG Gr. Haller lev.].

19. beborogat; a punc/aplica comprese; Umschläge machen. 1852: kiti Miklos ... délbe roszul lett nagy tűzbe volt ... mustáros kovászal, vizicátoral meg rakta a' Doctor hát a' 4dik nap ki ütő a' himlő [Kv; Pk 6].

20. megver, elpáhol; a bate, a trage (cuiva) o bătaie; verprügeln/hauen. 1568: Catherina c(on)sors Andreę vyzhordo fassa e(st), Ezt hallottam hogy monta bodog gabrielne az leannak, bestye kurwa bizon ... meg Raklak, oztan ky Jgazitlak az kapun [Kv; TJK III/1. 208]. 1632: igen haragut Niuzo Giurka Hamar Istokra, mert eczer az ucza(n) igen fertelmesül megh szidogatta volt, s fenieget-

teis hogi ha valahu(n) rea talal, bizony meg rakia [Mv; MvLt 290. 71b]. 1761: Imreh Ur eő Nga mondotta hogj mint ötsét ha meg haragittya bizony meg rokja | Az osztózás Inchoatiojato fogva ezen momentumig semmi fenyegetőzést Mélgos Exponens Ur eő Ngatol nem hallattam, annal egyebet hogj meg rokná Baro Imreh Ur, Haragjak miből kezdődöt ... nem tudom | Hallattam ily szokot ... eő Ngatol hogj ide jö s á kapum előtt jar, s innen el megy az eőtsem, és csak egj jo nap mondasra, sem meltosztatik be jönni, de valahol lesz meg rakom, becsültre tanitom [Branyicska H; JHb XXXV/45. 10, 11, 15]. 1771: rutul teremtetézett, kivált mikor hozzám vágot akkor így szidot meg: ály meg Tüzes Teremtette, mert most mindgyárt meg halsz, azzal hozzám is csapot, melyre mások Supervenialván ökemét ott osztán jol meg rakták [Dés; DLt 321. 4a G. Jenei (30) ns vall.]. 1823: Csermátoni Sámuel uram velem is sokat próbált, s kényszeritet a rosza kén-telen voltam a kezembe lévő Sútó lapáttal ki kergetni, és jol meg rakni [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/1827-hez].

21. ~ja magát ellátja/felszereli magát vmivel; a se echi-pa cu ceva; sich mit etw. ausrüsten. 1747: a Sz: Mihályfalvi lakosok sok számból álló nagj sereggel fel készülvén, botokkal, vas vilálkkal, tséppel, és hajgálo kövekkel magokat meg rakván, és magokat szélllyel a' bokrokban meg vonván ... egy Tordai ... ember(ne)k 4. ökri(ne)k edgyikét ... a' Sz: Mihályfalviak szarvánál fogva ki vezették a' Sz: Mihályfalvi határra [Torda; TJKt III. 165].

megrakás kb. megverés; bátaie (aplicatá cuiva); Ver/Durchprügeln. 1761: mondá Imreh ur: hogj meg ne haragittson az Ecsém, mert ha meg haragitt ... bizony meg rakom. En nem tudom mire értette a meg rakást | Hallottam M: B. Josika Imreh Urtol ő Ngatol ezen szokot: Olyas Conversatioiban tanálhatom az ecsémet hogj a mint lsten tudnom adta meg rakom de mit értett a meg rakáson nem tudom [Branyicska H; JHb XXXV/46. 11, 18].

megrakat 1. megpakoltat; a dispune să fie încărcat; bepacken/laden lassen. 1664: ugyan jól rakassa meg az szekereket [TML III, 18 Teleki Mihály Katona Mihályhoz]. 1710 k.: Széltében hevert nemcsak künn a városon, hanem benn a várban a gubernátor háza körül is a dögöltt kutya, macska, micsoda; csak szenvedte ... A városi bírónak egy-néhányzor izentem, hogy hordassa el az olyan dögöt: csak nem. Én osztán az én apróimás cigányaimmal megrakaték egy bivalytaligát affélékkel, és két hajdúval elküldém s behányatam a bíró házába [BÖn. 895]. 1812: Maurer Károly ... a kotsiját úgy meg rakatta, hogy maga nem ülhetett fel [Héderfája KK; IB. Bali Jánosné Kis Ersébet (44) grófi mosóné vall.].

2. telerakat; a dispune să fie umplut; vollpacken/beladen lassen. 1711 A pacificatio után Kassát, Munkácsot, Murányt, Ecsetet és több helyeket, kik még eddig a kurucok kezínél voltak, a németnek kézhez adják, ki is minden helyekre erős praesidiumot szállít, és éléssel megrakatja [CsH 463-4].

3. (katonával) megtelepített; a dispune instalarea într-o localitate (a unei unități militare); (mit Soldaten) besiedeln lassen. 1710: Egybengyűlvén a római császár és confoederátusok hada a francia ellen, amely városokat az Impériumban elvett vala keményen fortificáltatá és erős praesidiumokkal megrakatta vala [CsH 219].

4. (gazdagon) felékesített; a dispune să fie impodobit; (reich) beschmücken lassen. 1736: Az urfiak olyan apró mint a bab csigákkal rakatták meg szíjszerszámokat, melyet gyöngycsigának híttak [MeTr 348].

5. ~ja magát; körülvételit magát; a face să fie inconjurat (de ...); sich umgeben lassen. 1600: Lukach Janosni mente(m) wala, azonba oda ieő Gyeörgyfi Balintneis, zolgalattiat kezde kemi Lukach Janostól, mond Lukach Janos neki, Ado(m) bestie kurwa, mert eletemet megh kisbebedt, eleteme(n) megh rakattad az latrokkal magadat, azonba wtni kezde egy palczawal [UzT 15/38 Balint Peteme Orsolia azzoni nemes zemely vall.].

megrakatik 1. telerakatik; a fi umplut (cu ...); vollbeladen werden. 1662: (Az) oldalceigház meg is rakott vala a kőfalak alatt különb-különbféle álgúkhöz való golyóbisokkal | Jenő vára minden éléssel, sok szép lövészszámmal, porral, golyóbissal, tüzes szerszámokkal megrakatott s erősítettett volna [SKr 298, 433].

2. felékesítettik; a fi impodobit; beschmückt werden. 1662: az bástyák sűrű lobogós kopjakkal, sok szép lovas és gyalog zászlókkal környös-környül megrakatván, ki-ki az ő lövőhelyét, sáncát éjjel-nappal erősíti [SKr 585].

megrakatott borítottat; acoperit; bedeckt. 1676: Nyilik ennek also boltýára vas plhevel (!) egészen megh rakatott szegekkel vert tölgy fábol való ajtó [Fog.; UF II, 703].

megrakattat megtöltet; a dispune să fie umplut; anfüllen lassen. 1796: Ezen helynek meg vásárlása után nagy költséggel és sok bajjal, az egész hely körül, és közepén mély sántzokat ásattattam ... keresztül való mély baráz-dákat ásattam, sőt nagy Gódrókót is tsináltattam, mellyeket alol kövel, hogy a víz közibe vegye magát, fennebb ló trágyával hogy a vizet szárazssa leg fellyül kemény földel, hogy a Víz ki ne üsse magát rakattattam meg [Kv; KvLt Prot. oec. pol. III/3. 359 Sikó István kérelme].

megrakattatik 1. telerakatik; a fi umplut; vollgefüllt werden. 1662: hogy a város minden éléssel, borral, búzával szénával, fával nagyon megrakattatott volna, a fejedem vitézságát könnyebben szenvedhetik vala [SKr 525].

2. megépítettik, felrakatik; a fi ridicat; aufgebaut werden. 1804: a fenn irt kerteknek építésre úgy készüllyenek az emberek, hogy a Pünkösöd Napja előtt esendő Heten egyszeribe fel tetetődgyön és be is fedődgyek, támaszul meg rakattasék az ut hoszan a kert vedelmére való törpe kertetske meg tsináltassek [Zágon Hsz; Szentk.].

3. díszítettik; a fi impodobit; geschmückt werden. 1662: Némelly házaknak^a ... a falai apró kovacsok, némellyek ugyan csak fehéren hagyattatván, némellyek különb szép színekkel megfestetvén, nagy szép forma virágokkal merőül ollyannal rakattattak és borítottak vala meg csudás mesterségekkel, de megmondhatatlan pepecsléssel [SKr 259. — "Lichtenstein herceg kastélyában].

4. telehordatik, feltöltetik; a fi acoperit (de ...); angefüllt werden. 1806: (A kaszálo) a' Küküllő folyamjai által vizek áradásaival követtsel porondal egészen meg rakattatván, haszon vehetetlenlé lett [Erdősztygyörgy MT; WH].

megrakattatott kirakással díszített; a fi încrustat (cu ...); mit Besatz geschmückt. 1805: Egy Diofából meg rakattatatt Kaszten [Szamosfva K; BLt 9].

megrakhat 1. megpakolhat; a putea încărcă; beladen können. 1596: 14 zekeret az en magam zenamra kwlttem, gonoz zerenczettel igen nagy zel tamadat vala es nem rakhatak megh az zekeret [Kv; Szám. 6/XXIX. 174 Bachi Tamas sp kezével].

2. (katonával) megtelepíthet; a putea instala (unități militare); (mit Soldaten) besiedeln können. 1662: Azonban hogy a vezér most minden hadakat telelőhelyekre bocsátván, hogy a kolcsos városokat Erdélyben ismét visszahódíthatná, azokat azon télen német praesídumokkal, vitézlő népekkel megrakhatná [SKr 670].

3. felrakhat/építhet; a putea ridica/construi; aufbauen können. 1570: Kyreom Kegel: hog szerezo(n) egy Kyw myweszt ... egy Kw oszlopoth Rakatna(n)k fel it es volna egy Legyn ky twd mywelyn Ewel Egietomben nem sok nap meg Rakhatnak [Bethlen SzD; BesztLt 115].

megrakodhatik felpakolhat; a se putea încărcă; aufpacken können. 1808/1809: a Tordaiak ... hogy meg rakodhassanak még vásároltanak Kotsis Sigátol szalonát [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

megrakodik 1. fel/megpakolja magát vmivel; a se încărcă cu ceva; sich mit etw. bepacken. 1583: Margit Tordaj Antalne vallia ... eggik Koncz Miklosne Masik penigh haiadon leania Anna Newe, Ezek be terenek Az Bachi Peter kerthire, Az teó zeoleó kcózt karot zedwe(n) meg Rakodanak es vgy viwek haza [Kv; Tjk IV/1. 161]. 1586: Zekeres Mihaly vallia Az zeoleowel vgia(n) meg rakodot vala, es vgyan haytasostol(is) meczet vala le benne [Kv; i. h. 567]. 1592: Tamas deakne Jlon azzoni ... vallia: Monostorra mentwnk vala fazek venni, mikor oda jutottunk volna, latam hogi vadadi Balintne megh rakodot fazekkel [Kv; Tjk V/1. 237]. 1595: Kepellyes Janos, rakadot meg Boronkaj szalassan Cipoual és zalonnaúal [Kv; Szám. 6/XVIIa. 87 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1657: Ibrányi Mihály, Bakos Gáspár, Huszár Mátyás az hadakkal oda maradtanak vala ... tizenegye napok alatt igen jól megpihentek és éléssel megrakodtak vala [KemÖn. 228]. 1780: Pálffy Ferenz Ur ... dészka kertiből meg rakodtak, és jo tüzet tettek belőlle [Tarcasfva U; Pf]. 1837: ötöt jo hát fával megrakadva az erdőről jöni sokszor találtam [Kakasd MT; DLev. 1. II. 28].

2. (járműre) felrakodik; a încărcă (pe vehicul); (Fuhrwerk) aufladen/packen. 1592: Kerdem howa mennyonk fayert vramnak monda hogy az fanczialy rezben nywladba(n) cois oda megie(n), eleg aszw fat talalu(n)k ott, mi oda menenk s ot rakodank megh [UzT]. 1600: Circumspectus St(ep)hanus Radnothy ... fassus est ... Egy iffyw renden valo Nemes ember ... Az zenanak iobbik rezewel megh rakodot egy zekere(n)l vzy az zenat [Kv; Tjk VI/1. 414]. 1774: az Iriniás Zaharia Fiat Vasziliat ottan^a találtam két ökörről Szekérrel, meg rakodva nyers Nyirfával, meg is Zalogoltam [O.léta TA; JHbB 375. — *Az erdőben]. 1781: a fákat el rodalva meg rakodtanak [Koronka MT; Told. 10]. 1830: a' Havadtői erdőből nem mért megrakodni [Erdősztygyörgy MT; TSb 35]. 1833: el mentünk az Erdőbe ... az hol jo fával, jo megrakodtunk — megrakodva levontattuk éppen a' faluba [Márkosfva Hsz; HSzjp Tima László (63) zabolai gy.kat. vall.]. 1843: Most is azt mondom, hogy fiokokat hordottunk össze hét helyre, s a' szekereket melléjük huzva ugy rakadtunk meg [Bágyon TA; KLev. Bottyán Mihály (38) vall.].

3. (jármű) megrakatik/terheltetik; a fi încărcat (un vehicul); (Fuhrwerk) beladen/lastet werden. 1662: (A) hidasok is megijjedit néppel megrakodván, és annyira rá tódulván a sokaság, hogy néhány hidasok merülő félben lévén, magok egymást hányják-taszgálják vala a vízbe [SKr 140]. 1711: az sz: Egyedi szekerek m(eg)h rakatak s menedgeltek Szék fele [Szentegyed SzD; WassLt Molovan Pavel (40) vall.]. 1757: Komis Ferentz Ur elő Nga Kórodi Gondviselője Titt. Rátz Abrahám Uram ... midőn fogja kegyelmedet requirálni, meg irván hány Szekeret vagy szánat küldend, az Uraság erdejéből ... engedgye meg rakodni fával [Szentdemeter U; Ks 8. XCII. 25]. 1771: meg rakodatt innen némellykor egytzerind 30. és 40 szekeris fával [Kismuncsle H; JHb 93. XIX. 6]. 1781: oda menek s hát őtt Szán meg rakodva Tökkel [Nyárádszt-benedek MT; Told. 10]. 1786: ket Jeddi Tallyiga az ő Nga erdejiben meg rakadat Nagy Derék fiatal fákkal [Bac-kamadaras MT; CsS]. 1821: Füzesi Dániel Urnak két Béres Ökreit, és Szekerét hol, mi módon és minémű Gabonával meg rakadva, melyik Napon fogatta el? [K; RLt 0. 2 vk].

4. megtelik; a se umple; voll werden. 1597: Dominus Stephanus Püelacher Júdeus primarius fassus est Borbeli Peter kert wala minket Hozzú Janos vrammal hogy Lukach vramnal teorekednenk minthogy azon eztendeoben kewes bor termet wala es az pincze megh nem rakodot borral hogi az hazbert zalitana [Kv; Tjk V/1. 125]. 1662: a lakosok közül ... kinek nem rakodtak meg minden esztendőként csűrös kertei gyönyörűséges búza- és mindenféle gabona-asztagokkal [SKr 302–3].

5. (katonával) megrakatik/telepítetik; a fi instalate (unități militare); (mit Soldaten) besiedelt werden. 1657: Báthori Zsigmond idejében Erdély annyira megrakodott volt az németiséggel, hogy minden városokat, várakat mind azok manuteneáltak [KemÖn. 24].

6. fel/megtöltődik; a se umple; angefüllt werden. 1572: Sofia nehay ferge Lwkachne Azi vallia hogy myert Zeoch Benedekne az kamaraba arwl, Mely kamaran Altal kely menny az chinterembeol valo wyz ky foliasnak giakorta Meg rakodyk vyzzel Es az mellete walo Camarakrais Jwt benne [Kv; Tjk III/3. 18]. 1772: az Malmom Gáltja igen alacson lévén, az azon le folyo viz, a' Silipnek, vagj is arrol le menő s folyo viznek nagy erővel kerülén elejében, fel tojta, s a' miannan osztán a' Silip árka porondol meg rakadott [Kük.; JHb LXVII. 215] | a' Silip arkais fővennjel nagjon meg rakadott, és keskenyedett [Ádamos KK; i. h. 293].

7. (sárral) beborítottatik; a fi acoperit (de noroi); (mit Schlamm) überdeckt werden. 1705: éjjel-nappal oly rendkívül esik, hogy ... az utcák és kapuk sárral megrakodtanak, hogy a szekerek is alig járhatnak ki s bé [WIN I. 484]. 1751: It olly nagy ho hullot vala hogy tsak az hó igozán irom, terdig ér, alotta az Sár ... az ország úttá(n) tengelyig az Szekér Mihént az Szeker helyből meg ered az kerekék ugy meg rakadik, hogy ágyu kerekhez hassanló az fentőj suhul nem látza(na)k [Abosfva KK; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

8. jelzői haszn-ban; cu funcție atributivă; in attributivem Gebrauch: jó megrakodva jól megrakott; bine încărcat; gut beladen. 1772: Tit Botskor István Ur Cselédgye a Rét oldalból a Bongord tetőről hoztak egy jó meg rakadva szánnal vastag Tögg fa fiatalokat [Dés; DLt 321. 81b Virsöng Francisca cons. nob. Georgii Vajda (35) vall.].

megrakodott 1. megrakott; incárcat; beladen. 1745: 6 Kglme emberei észre vették volna, hogy ... ő Thorda Várossa berek pásztora által in loco delicti dep(re)hensus potentiariusok incaptivaltatnak, magok ... az fákkal megrakodott Székérrel, és négy ökrrel elabáltak [Torda; TJKT II. 92].

2. (katonával) megtelepített; in care au fost instalati (soldati); (mit Soldaten) besiedelt. 1663: nagy hálákat adok, Uram, szent felségednek ... kézen fogva hordoztál engemet, kivál(t)képpen az én bfróságomnak tisztiben, az idegen nemzettől megrakodott városunk és annak szegény lakosinak ... elnyomorodott sorsában kegyelmesen megtartottál [Kv; Kve 187 LJ].

3. telítődött; care este îmbibat (de ...); gefüllt. 1636: Fen az levegő hig égben termő tüzes és vizes állatok, meteoromok-is, az benne repeső madarakkal egygyűt azont teleskeszik, mint a vízzel spongya módra meg rakodott, és meg terhelődött felhők [ÖGr Aj. 6].

4. átv vmivel terhes; impovárat de ...; belastet. 1758: Ami azért e nyomorúsággal és sokféle változásokkal megrakodott világra való születésemet nézi, az volt anno 1718 die 31-ma Martii [RettE 54].

megrakodtatott megrakott; incárcat (cu ...); beladen. 1778: midőn ... eő Nsga Kéméndi Tisztye a Falub(an) ... lett volna, a náddal meg rakadtatott szekerekkel ... a Váradi Moses Ur emberei obruálták [Kéménd H; JHb XX-XI/51. 83].

megrakott 1. terüvel rakott, megpakolt; (care este) încărcat; bepackt. 1595: 1. meg rakot küczit, vizen Wtzas Jakab 6 loúal ... f 3 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 110 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1621: Gaspar Janos kwlduen be Magiar orzagbol Egi veres poziboual boritot Eoregh megh rakot zekeret, melliet Bachibol 16 Eokeor huzot be ... Etelt italt adattam nekik [Kv; i. h. 15b/XI. 31]. 1765: Biráinkot, s lakossainkot gombolyékba kötözték, hogy nemis mozdulhattak, ugy meg szoritották tekerő fával a kötést, mint az fával meg rakott zekeret [Kisened AF; Eszt-Mk Vall.]. 1771: Szóts Ferentz Vasámaponként meg rakatt székérrel jöt Málával és Szénával is reggel haza [Dés; DLt 321. 41b Catharina Fülöp cons. nobilis Antonii Stikler vall.]. 1778: az Váradi Móses Ur Vormágai Kéméndi és egyebüue volo feles emberei ki jóuén ... meg támadták ... eő Nsga Naddal meg rakott Jobbágy szekereit [Kéménd H; JHb XXXI/51. 71].

2. megtömött; umplut (cu ...); vollgestopft. 1676: az Var árka felett ... emelczös kapu, melynek hozza illendő reteze, retezfeje hozzá valo vas karikai kövel megh rakott sakjaval edgyűt megh vadnak [Fog.; UF II, 703].

3. (holmival) megtöltött, zsűfolt; umplut/índesat (cu diferite lucruri); (mit Kram/Siebensachen) überfüllt/gesteckt voll. 1849: ott oly meg rakot ház volt hogy ritkaság volt annyit látni [Héjasfa NK; CsZ. Tesluka Demeter (33) vall.].

4. (gazdagon) felékesített; impodobit; (reich) geschmückt. 1736: (Viselte) némelyek sas tollas forgót, de az urfiak is többire mind egy pár ráro vagy kerecsen tollat, aranyból csinált és drága kövekkel megrakott forgóban | reszketőtök, arany köves, sok jóféle gyöngyből csinált virágokkal sűrűn megrakott övek, köves medályok annyi volt az testin, magok az ott való vendégek ... csudálva nézték [MetTr 346–7, 398]. 1749: Egy ezüst duplétal meg-rakott

tarka zománczos nagy reszkető tő [Koronka MT; Told. 12/4]. 1755: Egi aranyos boglarral meg rakat pantaller [Hr]. 1776: Hét Arany jo féle gyöngyel, meg rakot, Rosa formájú boglárak [M.köblös SzD; RLt Sombori Klára és Sándor lelt.].

5. telerakott, borított; acoperit; bedeckt. 1811: Rád-is Házam! a' sors nagy változást hozott ... Számlált falaidon egy sereg ablakot, Árgusnak képzelek, szemmel vagy meg-rakott [ÁrÉ 188].

6. (kövel) kirakott; pavat; (mit Steinen) ausgelegt. 1637: Az varak piacza keöuel megrakott padimentomon [UF I. 411].

7. felrakott/rótt; fácut (din ...); aufgelegt/getragen. 1681: Ezen kapunak két felől való oldalában azon három háznak fennyő fákból álló öreg sas fákból bérött, fennyő lécczel megrakott s fűrész deszkákkal meg fedett kerítése vagjon [CsVh 89].

megráncigál, megráncikál megrángat; a scutura (pe cineva); zerren. 1814: Markovits Ersebet meg taszigálta Házának pítvaránál karján fogta meg rántzikálta annyira hogy karja is a Kemény rantzikálás és Fogásai miatt el kekült [Dés; DLt 221]. 1827: Kováts Páll ... ellenem ... anyira fel sűrült hogy a' mái napon nagy Döhösséggel Kokból ide réám jött, s négy őtt Ember szeme láttára mejbe ragadott és meg rántzikált [T; TLt Közig. ir. 1519 Fonyi Sándor kezével] | meg rantzigálván az Ujjassát el hasagaták [Szind TA; Mészki lev.].

megrándít félrekap/rándít; a suci ușor; zucken. 1807: Délben az asztal felet 4–5 ször rándítottam meg a nyakamat [Dés; KMN 362].

megrándul 1. rándulástól megfeszül; a se întinde (în urma unei smucituri); (von dem Ruck) gespannt werden. 1595: Az feredös akarúan feredőt czinalni, az vizmerőt az Ghem meg ranttya mind vedrestől és csak alig hogy le nem esset, amaz szalasztja el és az Ghem meg szaladúan, úgy meg randúl, hogy mind le szakad [Kv; Szám. 6/XVIIa. 250 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

2. kb. megbicsaklik; a face o entorsă; verrenken, sich verstauchen. 1763: Jobban vagyon kis Jankó Urffi Lábaiss, meg randúlt volt valami inatskája, de már annak rendi szerént járhat rajta [Ks Baló Antal lev. Nsz-ből].

megrángat 1. megmarkolva megrázogat vkit; a scutura pe cineva; jn zerren/schütteln. 1602: az J megh foghta mind púskastol palastostól vgy tazigalta rangatta megh [UszT 16/71]. 1638: az Aszonj megh ragada s ugian megh rangata [Mv; MvLt 291. 165a]. 1640: az fiat az ki az Szerker mellett vala megh rangatak tazigalak [GyK. Cath. Bor-sos cons. prov. Andreae Kús (40) vall.]. 1736: az Incta ... Az Edes Annyát kurvának és Boszorkány(a)k kiáltotta 's meg-rángatta 's hozzá hajigált [Dés; Jk 202b]. 1783: Szilágyi Sándor ... Az edes Anyára vasvillát fogatt azzal által akarta verni, megrángotta meg taszigálta [Mezőbánd MT; MbK XI. 67]. 1799/1816: a meg neveztem Parasztoz ... Lázár Sofia Borbára és Kata Aszszonyékat, ki huzák ki taszigálák a Jozságból és meg rángaták [Dálnok Hsz; Kp IV. 317 Beretzi István (58) vall.].

2. megrándít; a trage (brusc); anziehen. 1823–1830: Minthogy pedig öt-hat s több deákot is szolgál egy fejér-nép, hogy tudhassa, melyik mikor hívja, tehát egy csen-

gettyű vagyon az ő szobájában ... és aki hívja őt, ahány numerus alatt vagyon az ő szobája, annyiszor rángatja meg a csengettyűt [FogE 226].

megránt 1. megrándít/húz; a trage brusc; anziehen. 1595: Az feredős akarúan feredőt csinálni, az vizmerőt az Ghem meg ranttya mind vedrestől és csak alig hogy le nem esset [Kv; Szám. 6/XVIIa. 250 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1710 k.: (A víz) egy része ugyan a hajó farában majd reánk loccsana, de jól vigyáztak a habra, és úgy megrántották a lapátokat, hogy a habot elugrattuk [BÖn. 591].

Szl. 1662: ha Isten a zabolát szájunkban hirtelen meg nem rántja vala, azon valánk, fejünket azon törjük vala, hogy az ajtókon zörgető Krisztust ne csak ne bocsátanók be, hanem miképpen vethetnők is ki [SKr 715]. 1710: Így lón vége Bánffy Dénesnek Teleki Mihály factiója miatt, aki noha sok excessusokat cselekedett, amelyekért méltó lett volna ugyan megrántani a zabolát szájában, s egy kevéssig leültetni de megöletni, mégpedig hóhér keze által, kereszténység ellen való dolog lón [CsH 122–3].

2. egyet ránt rajta; a trage cu putere; eins (ruckweise) ziehen. 1631: Valaszutj Ferencz More Laszlo nyakára vetuen kezét, meghis ranta [Abrudbánya; Törzs]. 1762: egy ember a Setetben tsak meg ragadta cötöt, s ugj meg rán-totta, hogj ha az inge erőss nem lett volna, le hasadozót volna rólla [Kóród KK; Ks 17. XXXI]. 1844: oda jöve Cseresnyés Dánielné, a' mikor bé jött Szakmári Ferentz vál közbe ütő, és a' ruháját meg rántá [A.sófvá U; DLt 1441].

3. behajt vkin vmit; a incasa ceva de la cineva; eintreiben/ziehen. 1671: Ó nagyságok azt mondják, hogy bizony megrántják az kezeseken kedvezés nélkül^a [TML V, 618 Nalácszi István Teleki Mihályhoz. — "A Zólyomi Miklósért kezésként vállalt összeget]. 1710: Az atyám is hatszáz forintig lévén kezes Béldi Pálért, kit annakutánna meg is rántának rajta | a commissió ... hatvanezer forintot praetendála. Ám meg is ránták holta után a succesorain [CsH 132, 297].

4. megvon vkitől vmit; a retrage cuiva ceva; entziehen, vorenthalten. 1751: A Sellérektől a' kik el mentenek a' tűzhely pénzt meg rántotta a' gondviselő [Marossztkirály MT; Told. 29].

5. megvág (vmennyi pénzzel); a tapa (pe cineva de bani); anpumpen/zapfen. 1705: jól megrántotta egynéhány ezerekig. Az magyarországi itt benn lévő hadak számára minden katonára huszonöt forintot kíván hogy adjanak az erdélyiek [WIN I, 500]. 1749: Szolga Biro Bátisfalusi Sigmond Uram ... elég huzást, vonást, vízsen végben, tsak egy hitván bordának elviteliert ugjan jól meg rántotta szegény vaszilia Dusát, de mennyit vett rajta nem tudjuk [Ohába AF; Told. 3].

6. kb. becsültre/móresre tanít vkit; a invăța pe cineva minte; jn Mores lehren. 1661: Ott való gondviselődet, a beste kurfiat, fogassad meg, ránts meg [TML II, 27 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz]. 1671: Bethlen János uram ma izent nekem, hogy talám nem kellene már tábor etc. Hihető, most az udvarhelyszékieket akarja megrántani [TML V, 573 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

7. anyagiakban visszavet, ek megfoggyatkoztat; a reduce (posibilitățile materiale ale cuiva); (jn materiell) zurückwerfen/weniger werden lassen. 1776: Én mostis küldöttem volna még ha mi keveset is de a Marha dőgi és az építés

igen meg rántott [Mezőbánd MT; MbK X. 45 Kovács Ferenc lev.].

8. ~ja magát egyet ránt magán; a se smuci; sich schütteln. 1688: eget borral kinaltam, játékból meg fogam hogj igjék, s magát meg ranta, s' a dolmannya meg hasadot, es csak azert őt Tallért oroszlanjosokat vont rajtam [Kv; UtI].

megránt, **megrát** (zsiradékbán) kiránt/süt; a prăji (in grăsimе); ausbacken, panieren. 1585: 6 font Karaszt wote(m) megh Ratany f — d. 18. Peecz olait kiuel meg Rattottak f — d. 15 [Kv; Szám. 3/XVIII. 17b Gellien Imre sp kezével]. 1595: 3 lb olayat az kibe meg rattak az karaszt f — //48 [Kv; i. h. 6/XIV. 25]. 1599: 3. Font karaszt ezeket megh rattottak olaiban [Kv; i. h. 8/XIII. 13 Szabó András sp kezével]. 1621: Az Czauznak ... atta(m) ... konjhajokra ... ket Tiukfiat melliet maga ratot megh / 7 | Szamos halat varoset. Meg Rantvan veottem hozzaya Olayat Masfel fontot ... d 10 1/2 [Kv; i. h. 15b/IX. 70, 308]. 1625: 4. Tal Etek, Pankoh ... vaj volt Egj Eytel az Tesztajaba(n) es hogj megh rattak [Kv; i. h. 16/XXXIV. 236]. 1800: Vettünk két font marha hust ... 'Sirba meg rántattuk [Torockó; TLev. 5]. 1823–1830: Harmadik vacsora neme volt az ángolna ... ezt megnyúzzák, vajban megrántják s jó kövér is lévén, igen jóízú [FogE 229].

megrántás megrándítás; smucire; Anziehen. 1768: Dánn luonnak a Burján Vonuly lovának szája meg rántásával bora ki öntődvén azonnal Dan luon botyával útni verni kezdé ... Burján Vonulyt affelett szidalmazni [Kato-na K; Born. XL. 84 Petyán Lupp (34) zs vall.].

megrántat (zsiradékbán) kirántat/süttet; a dispune să fie prăjit (in grăsimе); ausbacken/panieren lassen. 1609: Egj 6. fontos Retket Rantatta(m) megh olaiba(n) ... d 24 Ket font olaj Rantani es Kaposztahoz f — d 15 [Kv; Szám. 12b/IV. 292]. 1650: Rantattam megh Negj Boriu labott es farkat is ... d 12 [Kv; i. h. 26/VI. 413]. 1831: bé megyek Aknára ... hogy ezt a hust meg rántassam | látom a Gujást akiis én nekem egy takaro ruhába kötött nyers hust nyujtott, arra kérvén, hogy néki azt rántatnám meg [Dés; DLt 332. 7].

megrántatás (zsiradékbán való) kirántás/sütés; prăjire (in grăsimе); Ausbacken, Panieren. 1831: midőn annak^a meg-rántatását Abel Uramtól meg nem nyerhettem ... legottan a Gujához vissza tértem [Dés; DLt 332. 8. — "A húsnak].

megrántattat (zsiradékbán) kirántat/süttet; a dispune să fie prăjit (in grăsimе); ausbacken/panieren lassen. 1831: Tunyagi Uram Inassától ... lovat kértem, melyre fel üljek, és Abel Uramhaz menyek a hust meg rántottatni [Dés; DLt 332. 7].

megránthat megrángathat; a putea scutura (pe cineva); zeren können. 1805: Életiben nagy huzo vono és izgága szerző ember volt, és tsak azértis belé kötött az emberekbe ok nélkülis hogy egy útést kaphasson s az után jól meg ránthassa [Farnas K; KLev.].

megráspolyoz közösül; a avea raporturi sexuale cu cineva; geschlechtlich verkehren. 1772: találtam oda menni

Ispány András Urammal Bányai Györgyné Aszszonyom házához nap le mentekor a midőn az Ház Pitvarába egymás mellett fekünni Kés csináló Balog Janossal láttuk mind a ketten Bányai Györgynét de hogy meg raspojozta akkor azt mi akkor nem láttuk [Dés; DLt 321. 49b G. Vásháry (24) ns vall.] | (Takáts Mihály) csak olyan ember, hogy még a Férfiakot is meg szokta ráspolyozni Jol mondá kend hogy Takáts Mihály Férfiakkal szokot otsmankodni [Dés; i. h. 81a].

megráz 1. a scutura; schütteln. 1584: Egy ferencz felesége vallia ... Efelýkorban Nagy sok Machka leowe be hazamba Rettenetesen kezdenek orditany egik Mellem leowe es az giermeket fel vewe, es ige(n) megh raza, Az Masiknak hayta [Kv; TJK IV/1. 255–6]. 1657: agyarkodva megrázta valamennyire urunkat marsal az övénél fogva [ETA I, 163 NSz]. 1697: (A sajtot) meg uóm két kalacsot Súték melléje, s el uiuók fel a Klastromhoz s ki hiuatám az Praedicatjoról az Patert, még az kerített mellett olyan sokáig beszélgettünk ketten, még meg fogá az államot, még rázá, s monda héy Lelkem hogj te engemet el ne(m) felejítettél [Szentgyörgy Cs; CsJk 7–8 Szeben Györgyné Katalin (40) pp vall.]. 1751: Vándor luon részen jöven az korszomárol az uton tanálkozott az maga némettyével kinek Gazdája volt, az kit is meg ragadván meljben rutul meg rázta [Balázstelke KK; IB. Mich. Antal (30) zs vall.]. 1772: hallottam ezt hogy Mészáros Borbély István az édes Annyát erősen meg rázta és a miá bujában is betegedet meg Borbély Istvánné az öreg [Dés; DLt 321. 51b Eva Madarasi Relicta Vidua quondam Michaelis Kerekes (40) vall.].

Szk: *fejét ~za*. 1710: A fejedelem megrázván a fejit, azt feleli: „A te vétked az, feleség, mert miattad nem bánhatom úgy Telekivel, amint én akamám” [CsH 154].

Sz. 1811: mind bojong a' fellegek' serege! És fujja mérgit a' Bábák fergetege! Eddig minden ember rosza magyarázta Mikor Gergely Pápa szakállát meg-rázta^a [ÁrÉ 161. — „Azaz havazott, Gergely napján (márc. 12)].

2. kiráz; a scutura (ceva); ausschütteln. 1786: en pedig láttam magamis az Fogadost hogj ki szaladott az Házbol s még meg raza az Kutmáját hihető hogj fel Pofozta volt már Tott István a Házban [Hidvég MT; GyL. Kotsis Stéfán (39) vall.].

3. (gyümölcsöt) leráz; a scutura (fructe); (Obst) abschwenken. 1606: belę zall Matę az hazba, egizer ki haniata beleölle Antal vra(m), esmet belę zalla, ozton Sander Barrabas rah ment s az gymeölchet megh rasza [UstT 20/191].

4. (szekér) összeráz vkit; a hurduca/scutura (bine) pe cineva; durchrütteln. 1642: Én az szekéren feküdtem; volt ötszáz vas az szekéren s úgy megrázta alattam kénjában, hogy ugyan zörgött az szekér [Mv; MvLt 291. 319 átrásban!].

5. vmivel megszór; a presára cu ceva; bestreuen. 1776: Valami Sitvei százszok otton Nád Zsupot Csinálván ... oda menék és azoknak nyomakon fel vakargatván az hulahadjakat, azzal jöttem haza, és úgy ráztam meg Gabanácsmaknak Csamoba rakatt tetejét [A.kápolna KK; BK].

6. kb. megleget; a flutura; flattern. 1662: Az Veresbástyán ... egy vigyázó csak azért s arra állattatott vala, aki mihelyt látná rájok való indulásokat, azonnal egy lobogós kopját keményen megráz vala [SKr 609].

7. *fület ~za* a. vki fület megcibálja/ráncigálja; a urechea pe cineva, a trage pe cineva de urechi; jn am Ohr zupfen.

1618: az szolgám is sok dolgot értett ... meg is ráztam vala az filét, de annak is ki légyen az óka, hogj az szolgám többet szólott ott kelletinél [BTN² 161]. — b. kb. megfedd; a dojeni/mustra; jn für etw. rügen. 1670: Kapi uram én velem is igen rosszul kezdé bänni ... Beszélek Rédei urammal, elhiszem, megrázuk az fület [TML V, 73 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz].

megrázat (gyümölcsöt) lerázat; a pune pe cineva să scuture (fructe); (Obst) abschwenken lassen. 1589: tilalmat teotte(m) az J. ellen ... kuldeott egy Jobbagiomnak egy fa keortwelliere, az eo haza nepet tulaydon hatalmawal razatta megh hordatta el [UstT]. 1591: szedette Auagy razatta megh az J 34 termett gymeölcz faymot, keörtüelt, almat, Ziluat ... myert eo maga az J igy per potentiam megh razatta el vitette ezertis az nagy hatalo(m)nak terhen vagio(n) [i. h.].

megrázatik rázásnak kitétetik; a fi scuturat; gerüttelt/schüttelt werden. 1842: Méltoztatot Nagyságod az én tudva lévő betegségeről kérdést tenni, evel fájdalmat keveset és csak akkor érzek, midőn meg rázatik vagy rúcsköltetik [Zsibó Sz; WLt Nagy Lázár lev.].

megrázkodik összerázkodik; a tresări; zusammenfahren. 1666: Vallis uram talán eddig is megholt. Tegnap asztal felett csak meg rázkodott, gutta fogta megütni, azolta nem szólhatott [TML III, 602 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz].

megrázó megrendítő; zguduitor; erschütternd. 1861: Csak most közelébb hirdetődik a' N. Kapusi meg rázó szerentsétlenség, és imé ... ismét hirdetni kell ujjabb nagyszerű szerentsétlenségeket [Gyalu K; RAK 64].

megrázogat meg-megráz; a scutura de mai multe ori; wiederholt schütteln. 1602: Stephanus Kadas Al(ia)s Aurifaber ... fassus est hiwata Keomiesne Komor Jstwantis megh razogata azonba a' ladat es monda hogj ebbe semmi ninchy [Kv; TJK VI/1. 636]. 1662: Az neszteket, egyéb bélléseket meg kell gyakran rázogatni [TML II, 226 Teleki Mihály Veér Judithoz].

megrebben megijed; a se speria; erschrecken. 1795: Tiltla az Erdő Vágástol mig bizonyos Hatarát az Erdőnek ki nem járják addig ne vágjanak az Vago személyek meg Rebbenvén engedelmeskedének az Tiltasnak [Udvarfva MT; Told. 44/82].

megreformál fel/megjavít; a ameliora; aufbessern, besser machen, amelliorieren. 1593: Ő keme frataj Janos ky kirt volt^a azért az my fogiatkozás benne volt my meg reformaltwk w keminek [M.fráta K; SLt S. 39. — „A földet].

megregesztál leltároz, számba vesz; a înregistra; registrieren. 1625: Barat Mihali praefectus Vra(m) postaja ... Az Velenczesek marhaját rakettue(n) meg Regestalnj mulatot ... f — d. 14 [Kv; Szám. 16/XXXV. 20].

megréguláz 1. ráncba szed, megfegyvelmez; a disciplina; maßregeln, zurechtstutzen. 1775: (Wesselenyi Istváné) a rossz embert akármelyik sexuson nem szerette, meg

is tudta regulázni s jól tette [RettE 347]. 1794: ha a Tekintetes Tiszt Urak azon haszontalan aszszonyt hosszu porázon botsátyák, s ... meg nem regulázzák, Néünk Hazainknál szomszédokul nem képes meg maradnunk [Déva; Ks]. 1814: tsak azért sem hadgya le a ' Czéh mesterseget, míg a ' Czéhot is jobb szemre nem vészi, és mind Barátosi Josefet, mind Isáki Danielt meg nem regulázza [Dés; DLt 56]. 1817: gyengeségnek látszik bennen, hogy meg nem regulázom^a [Héderfája KK; IB. Veress István lt lev. — ^aA nyakas bivalyost]. 1844: megyünk hogy a Gazner paraszt fiai meg regulázzuk [Torda; KLev.].

2. korlátok közé szorít, megszorít; a reglementa; einschranken. 1817: Ennek előtte úgy volt szokásban a mfnt látom hogy a ' tselédék akkor mentenek el Faluba, és Üressen hagyták az Istállot, a ' mikor kedvek tartotta — ez a ' szokás már ma meg vagyon regulázva [Héderfája KK; IB. Veress István lt lev.].

megreguláztatik megfegyelmzettetik; a fi obișnuit cu spiritul de disciplină; zurechtgestutzt/diszipliniert werden. 1810: ha az Társaság az Szerfelett való telhetetlenségért meg nem reguláztatik, és a ' mivelés Dolgáb(an) jo rend nem tartatik ... az Szegényebb Sorsuak az Szokott mesterségből végképpen ki kell fáradniok (így!) [Torockó; TLev. 9/44].

megreked 1. elakadt; a se impotmoli; steckenbleiben. 1678: Mi is Kglmednek gyakran írunk, de Huszton megrekevdén leveleink Fráter uramnál, ő kglme vissza küldötte [TML VIII, 225 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1744: által jövőn az hídon azon szekér mellyel én voltam Pétruval egy vágásb(an) meg rekevdén ... kiáltya, fussatok ... az utból [Szentandrásh; Ks 101]. 1826: Nem csak a ' Küüllő mellett lejáró nagy Ország útját szokta ez a ' patak eliszapolni ... hanem a ' Sz Demeter felé járó uton lévő hídtájéján is a ' helyet annyira elebbesztette, hogy száraz időben is megreked benne a ' szekér [Msz; GyL].

2. (vízfolyás) felgyűl/torlódik; a se acumula; sich aufstauen. 1575: Latvan eo K. az zena Aroßok myat zokaknak karat hogy az zapor eßw ala vißy az vekakrol es Meg reked az foliam ... Biro vram kyaltafsa es hagia meg hogi senky Ezvtan vchan haza eleot Zenat Neh arwlyon, hane(m) Ben vduaran [Kv; TanJk V/3. 127a]. 1768: noha most a kemény üdö miatt Zajos a viz, de mégis meg nem reked, hanem keresztül folya a Gátot [Abafája MT; Told. Huszár lev. 17a].

3. felgyülemlik; a se aduna; sich (an)sammeln/häufen. 1586: veottek ezekbe eo kgmek Minemeo rut Izoniw mely Sar reked megh az keo fal mellett, Az keozep kapu, es Magiar vcza kys Ayto keozoot, vgy Annyera hogy Immar ot semmy zeker Nem Jarhatna el [Kv; TanJk I/1. 37].

4. otteked vhol; a rămîne in drum; irgendwo steckenbleiben. 1648: Az mely ármás kurtánt Kegyelmed be kére bocssátani Moldvában, az Beszterczek táján ... megrekedett, fosztott, majd heted-magával levén, az besztercziek megfogták, ide hagyánk hozni [Veress, Doc. X, 211 ifj. Rákóczi György Kemény Jánoshoz Görgényből (MT)]. 1661: Kapiné asszonyomé is megrekeztének az dolhai völgyben, nem bännák most, ha Husztban volnának [TML II, 143 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz]. 1704: odabé igen nagy levén az adó, felesen hajtottanak ki disznókat ... más városokra nem hajthatják, hanem csak mind itt reked meg és itt kell elkelni, akiket kihajtanak onnan belől [WIN I, 315].

5. székrekedést/szorulást kap; a se constipa, a avea o constipație; sich versetzen, Verstopfung haben/bekommen. 1773: Balás János ... meg vallotta hogi meg reckett az ökre nem vizelehetik [Asszonyfa TA; JHb II. 3] | Balás Jánosnak edgy ökre meg rekedven edgy hét mulva meg döglött, mellyet midőn meg Nyuztak volna, Kő találtott a Madarába(n) [M.léta TA; i. h.]. XVIII. sz. v.: Az olyan marhának ... a hasa menese meg áll, a ganéja meg hül, s meg reked... az olyatén marhának szappan tsapot kel csinálni [Uzsl X. 80].

6. vizelet ~ a i se opri urina; (Ham) sich stopfen/versetzen. 1823–1830: mentünk kariolon, kétkerekű lecticán, egy lóval Hanem mi a lóhoz nemigen tudván, soholt nem nyugtattuk, merőben hajtottuk, s a vén lónak vizelete megrekevdén, szinte megdöglött [FogE 250].

megrekedett 1. elakadt; care s-a impotmoli; stecken geblieben. 1809: a ' Felperes azon intézettel, és edgyezéssel hagyta őket a ' meg rekedett Tutajnál, hogy éleséget és Segijséget vigyen [Görgény MT; Born. G. XVI. 2].

2. megtorlódott (vízfolyás); care s-a acumulat; aufgestaut. 1577: Az hyd vcza zorossaba valo meg Rekedet foliam felől vegeztek eo kegmek, hogi Byro vram zorgalmaztassa rea az korchiolast hogy tiztechya meg vagy fertalt vettet eo kegme Rea [Kv; TanJk V/3. 151b].

3. 1710 k.: Még a házat is hamarébb felgyujtja, a megfojtatott, mintsem a szabadon égő kémény; a kihányt, emésztett sár nem árt úgy, mint a megrekedett [BÖn. 498].

megrekeszt 1. bezár, erővel visszatart; a inchide, a reține cu forță; einsperren. 1758: az édesanyámnak egy Rogoz Marci nevű jobbágyát talán egy héttel odaszármazása után meg akarván verni, a házban megrekesztette volt s úgy verte-kínozta^a [RettE 60. — ^aKolosvári Dániel]. 1777: egy házban megrekesztvén addig verte, míg az ing leszakadozott a testiről [i. h. 378]. 1799: a ' Pitarban meg rekesztvén ott is ütett, vert [Berz. 4. 31. N. 27].

2. (állatot) megköt, berekeszt; a inchide (un animal); (Tier) fest/anbinden. 1777: Vadnak oly törvenytelen emberek kik magok sertesseket estve mikor a ' pasztor haza botsattya meg nem rekesztik [Újfaluk K; Pf]. 1847: Köteles a pásztor a bikára jó gondot viselni, minden reggel elhajtani, megrekesztetni, hogy a határta kikapjon, ne engedje [Zalán Hsz; RSzF 203].

3. (idegen állatot erőszakkal) beköt/rekeszt; a inchide (un animal străin); (fremdes Tier gewalttätig) einbinden/sperrern. 1632: lata(m) azt hogi Sy Marto(n)ne fia erőssen kerget diznokát ... es szekerczeuel hajgalais ... monda Sy Martonne ki ne vagd fia(m) az belit hane(m) kericz ala, es rekesztvük megh [Mv; MvLt 290. 101a]. 1633: Pall Deak ennekem az en marhaymat megh Rekesztette vala mert hogy nem esküttem vadlottam Nagy Thamas Vramra [A.komána F; Szád. Opra Salyn (70) vall.]. 1712: Czikmantoron mint egy hat vagy het szamu sertes marhakat rekesztvén meg a Birak, mivel az Buzajokon károkat tettenek [Kük.; Ks]. 1781: Sem adóssa, sem kezesse nem levén odamentem a fiammal ... Kérdettük miért rekesztette meg a marhánkat [Árkos Hsz; RSzF 270]. 1804: Ennek előtte néhány Hetekkel el veszvén elsőben két pujka fíjajim, annak utánna edgyenként többek is, meg találtam azoknak kettejét Almás Daniel Uramnál meg rekesztve [Torda; TVLt Közig. ir. sztlan]. 1814: Kárt tett Marhaktott meg rekesztetni ... kívánta [Aranyosrákos TA;

Borb.]. 1818: ha tsak a' kapujánis bé mengyen egy Bor-nyu ... meg rekeszti [M.fráta K; KLev.].

4. (ostrommal) körülzár; a impresura/incercui; (durch Belagerung) einschließen. 1662: egy rész népével mind Szendrőt, Regécet megrekesztette és kapuit betétette vala | ha a Szejdi passa akkor mindjárt a várat^a megrekeszti vala, soha különben állapotja, mint Jenőnek, a benne való kevés nép volta miatt nem lett volna [SKr 243, 558. — "Várad várát].

5. eltöm; a astupa; zu/verstopfen. 1576: az kemenche zaianak zepen be rakatasara gondot visely, Mert ha Meg Rekezted es suspiriomot nem vehet, semmi keppen az gradus fellieb nem Megien, Meeg söt alab zal [Nsz; MKsz 1896. 368].

6. (vizet) megdug; a stävili/zägäzui (apa); (Wasser) aufstauen. 1680: azt az tö helt meg rekezettek vala az Dio-siak marha itato helnek [Diós K; JHbK LVIII/8].

7. kb. székrekedést/szorulást kiváltó eljárást alkalmaz; a face un tratament care produce constipatie; mit Verfahren Verstopfung verursachen. 1672: Im én, Uram, egy süly gyógyító embert szerzettem és Kegyelmednek elküldtem. Az debreczeniek azt állatják, tízszer jobb ez a szobosz-lainál ... Kegyelmed, Uram, lássa, az mit jobbnak ítél, kö-vesse el, de hogy hertelen reá bízza magát, nem jóvallem, mert ha megrekeszti, bizony rossz leszen [TML VI, 231 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megrekesztés berekesztés/zárás; inchidere; Einsper-rung. 1816 u.: tehenei, Juhai, sertéssei, a hoszszas meg rekesztés ehen szomjan tartás miat meg vetettek [KLev.].

megrekesztet (erőszakkal) visszatartat; a dispune să fie închis/reținut (cu forța); (gewaltsam) zurückhalten. 1671: az a kővári udvarbiró, az ki volt, most jó be lesesse meg Kegyelmed, rekesztesse meg az szekereit, az mint költözik; tudom én, hogy hoz onnét kívül, s mind vegyék el tőle [TML V, 524 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

megrekesztetés körülzárattatás; impresurare; Einschlie-ßung. 1662: fogyatkozván erejekben, s az obsidió, megre-kesztés súlyosságátul is terheltetvén, annyival inkább kényszerítetnének a magok megadására [SKr 328].

megrekesztetik (erőszakkal) visszatartatják; a fi reținut (cu forța); (gewaltsam) zurückgehalten werden. 1662: ma-roknyi nemzetünknek legnagyobb része, söt virága, dicső-sége idegen földön álnokol megrekesztetvén, rész szerént levágattatott [SKr 699].

megrekesztett zárt (levegő); (aer) inchis; geschlossen (Luft). 1778: igen ártalmas az ilyen forro nyavallyában veress és hojjagos himblőn fekvő betegeket igen nagyon bé melegített, s' meg rekesztett aerű Házban tartani [MvÁlt Mátyus, ConsSan. gub.].

megrekken megfullad; a se înăbuși/sufoca; ersticken. 1618: ennek egy mesterségét láttam ... hogy azféle mély helyre az szél bémehessen és benne járjon, hogy inkább bátrabban cselekedhessék és meg ne rekkenjen az ember az mély gödörbe [BTN² 147].

megrekordál gondoskodik róla; a se îngriji de cineva, a avea grijă de cineva; für jn sorgen. 1585: Jutank Eniedre

woczora korba(n) az ott walo deakok Recordalanak megh. B. vram Adata nekiek f. — d. 12 [Kv; Szám. 3/XVIII. 18 Gellien Imre sp kezével].

megrektifikáltat (határt) kiigazított; a dispune rectifi-care (a hotarului); (Grenze) rektifizieren/richtigstellen lassen. 1580: Almady Gaspar es az w felesegi Zylwasy sofyazon akartak Mestert hoznya zylwasy peterre hogi

Azt az wdwar hazat zanto fwldevel egetemben Es erdeyvel zölejewel, To helyewel Twdnya Jlyk meljek az legeny hataron wadnak es az kyk az beres földön vad-nakys hog azokat meg rectificaltasa [M.légen K; JHbK XVI/23].

megrektifikáltatik (határ) kiigazítatik; a fi rectificat (hotarele); (Grenze) rektifiziert/richtiggestellt werden. 1589/1590: Myert hogy ennek eleotte kegtek keozot az Mehes-si hatar rectificallasa feleol keotel alat veghezes volt, ez mostan annak veghez valo vitelere Kendi ferenc vram ide hoztha Mester vramatt, kegdnék izene hogy az vegezesnek eo minden rendiben keesz allani es obserualni, holnapi nap-on rectificaltassek megh az hathar az vegezes szerent [Méhes TA; WassLt].

megrémt megijeszt; a speria/inspăiminta; erschrecken. 1657: az Úristen csudálatosképpen megrémítette az po-gányságot ily gyenge médiumok által [KemÖn. 175]. 1662: az Úristen azonnal eszeket veszti és úgy megrémíti őket, hogy noha egy lövést tennének és azzal a sűrű nép között kárt is ejtenének, de azonnal megfordulván, hátat adni kényszerítetnének [SKr 683]. 1710: török szokás szerint visszafordulván a kozákokra, azoknak erős vá-roseit megostromoltatja, és az egész országot elpusztítván az egész kereszténységet megrémítvén, a német csá-szárbán kívánja vala a török császárt belé grázdálkodtatni [CsH 160].

Szk: törvénnel ~. 1767: Kováts Janos Uram Tör-vénnyel meg-rémítte a falut, a Falu a Törvénykezéstől meg irtozván a nevezett földetis oda engette [O.sályi KK; Berz. 3. 7. C. 6].

megrémtés megijesztés; inspăimintare; Erschreckung. 1660: (A török) már minden világi erőt contemnált, ma-gáéinak alkalmas veszedelmével is nagyobb-nagyobb di-csőséget ígírvén magának, az nemzetségeknék, kik azelőtt tőle bátorságosak voltak is, nagyobb megrémítésére, mint régen is [TML I, 554 Korda Sigmond Teleki Mihályhoz].

megrémtetik megijesztetik; a fi speriat/inspăimintat; erschreckt werden. 1657: midón mi viasszaszállanánk az ellenségnek véletlen érkezett nagy erejétől és az harchely-nek alkalmatlanságától való féltünkben, az ellenség abban semmit eszében nem véné, Istentől megrémítetvén, azt hitetvén el vélek, hogy mi ellenben mindenik rész hadak-kal megegyeztünk volna, és reggelre kelve megharcolnánk vélek [KemÖn. 74].

megrémtül megijed; a se speria; erschrecken. 1562: Ezt mikor megértették volna a másik táborban lévő székelyek, igen megrémülének [ETA I, 19 BS]. 1591: Nagi Janos vallia hat Ceklas Mihalt le vagtak, es megh remwlek, hogi en is vg' Jarok, el futama(m) | Zigeti Mihalne vallia ... az megh holt legin zablati ragada, es mikor gier-

mekim megh remwltek volna, kezdem ereossen kerni hoga ne vonna zabliat [Kv; Tjk V/1. 162, 174]. 1653: azok, a kik a német mellől Móses^a mellé állottak vala, igen meg-rémülének, és sokan a havasra, s ki török földé felé elbúdosik [ETA I, 82 NSz. — ^aSzékely Mózes]. 1757: Az Retteg^a meg remültenek erőssen, nagy Sibongások Sokféle opiniok vadnak közötték [TKI Perlaki András Teleki Ádámhoz. — ^aRetteg (SzD) lakosai]. 1783: mostoha Fiam ... éczaka kétszer jött bé az udvaramra alattamban melly mián en felette meg rémultem előttem hordozván azt hogy égetessel s öllessel fenyegetett [Mv; MbK XI. 68]. 1788: midőn Arany nevű faluban érkezém ... látám közelíteni az parasztságnak nagy kiáltással jövő Sokaságát, kiktől meg rémulván, azonnal viszsza tértem [Branyicska H; JHb XXXI. 26]. 1848: ha pedig elgondolom életemnek jelenlegi állását, meg rémülek az 'e részbeni jóvendőtől [Dés; DLt].

megrémülés félelem, riadalom; spaimä; Furcht, Schrecken. 1672: a feleségem megértvén komám asszonynak megrémülését, megsiratta [TML VI, 60 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1811: Vagynak a' lakosok nagy meg-rémülésben, A' fel fegyverkezett Ifjak hevülésben [ÁrÉ 43].

megrémült megijedt; speriat; erschrocken. 1619: felette igen megrémült emberek nyavalyások az német atyafiak [BTN² 334]. 1662: a megrémült török nemzet ... azt tudá, hogy a fejedelem hadai érkeztek, s azok volnának rajtok [SKr 177].

megrendel 1. elrendel; a ordona/dispane; an/verordnen. 1653: Im én megrendelem kit hova adjatok, és légyetek azon, hogy váljatok meg tőlle, mert nem jó ha a Dunán túl kezdenék vitetni veletek az élest [ETA I, 129 NSz]. 1854: Atyám ... a gazdát akadémosságáért ki korholván a vámmale tösténti elvetését megrendelé [ÚjJE 111]. 1856: tisztelettel kérem a' Mlgs Cs. K. Járás hivatalát ... méltóztasson Dánfi József urnak a' Nagy Laki határon fekvő következő birtokaira nézve a' biroi záloglást 's öszvefrást megrendelni, és végreis hajtani^a [Koppánd AF; DobLev. V/1399 Dobolyi Bálint kérv. — ^aKöv. a fels.].

2. a comanda; bestellen. 1852: Éppen tegnap valék a' Bodor Pál kertjében, 's rendeltem meg magam és Miklos számára 100 darab igen fáin szőlő fajt, 2–3 éves frantzia muskotály [Kv; Pk 7].

megrendelés (könyv) előfizetés; subscriptie; (Buch) Subskription. 1892: az öszön könyvet akartam kiadni, de aztán belém állott a nyavalya, s abbarekedt ... Akkor gyűjtöttek megrendelést [PLev. 158 Petelei István Ferenczi Zoltánhoz].

megrendelt 1. elrendelt; care a fost ordonat; angeordnet. 1848: a Varga Kata ellen ezennel megrendelt bűnvádi keresetet haladék nélkül indítsa meg [VKp 298]. 1863: a' képezde számára meg rendelt rovatlan nem szedődött fel, mi szerint most a' mult évi is fel szedődik [Gyalu K; RAK 84].

2. kijelölt; desernat; bestimmt, festgesetzt. 1839: Határozatott, hogy ezen munkára gyalog ki nem jelenne büntetődjék napjára 30 kr a marhas ember pediglen minden pár marhától egy fertály öl köig, aki ezt az meghatározott üdöbe, a megrendelt helyre meg nem hozná, az büntetődjék 1 Ft [Tapolca Cs; RSzF 102].

megrendeltetik elrendeltetik; a fi ordonat; ver/angeordnet werden. 1867: A harangláb deszkázásának bevégzése, alja megerősítése megrendeltetik [Nagyercse MT; ETF 107. 22]. 1869: Megrendeltetik, hogy minden egyházi számadásokra nézve egy bekötött könyv készíttessék, és ebben irattassanak be az évenkénti számadások [M.bikal K; RAK 177].

megrendül 1. megrázkódik; a tresäri; erbeben. 1790: Ngodnak talám jól esik, hogy Posonban lödöznek, nem Budán, mert nem rendül meg az ágyuk miatt a' Ngd Szobája [Kv; TL. Bodoki József prof. lev.].

2. meglódul, helyéből kimozdul; a se mişca din loc; in Schwung kommen. 1590: Kecher leowe az kerezire s megh talala vgia(n) megh rendwle az kerezit [Szu; UszT Kowachy Anna vall.].

3. megborad; a se infiora/ingrozi; sich entsetzen, erschrecken. 1705: Amely mia az asszony úgy megrendült és elijedett, az úr szörnyű nyavalyája rajta és előtte lévén, hogy félő, maga is rosszul ne járjon miatta [WIN I, 533].

megrendülés megrázkódás; zguduire puternică; Erschütterung. 1662: számtalan tüzes szerszámok, gránátok nekigyúlván, az egész várnak rettenetes megrendülésével azon bástya ... külső felét, a belső kőfalaktól fogva egész a földig csodálatos nagy romlással szélllyelhnyta s öszverontotta vala [SKr 602].

megrenovál megjavít; a repara; ausbessern. 1652: egy o fogast renovaltam megh d. 40 [Kv; ACJK 72b]. 1848: Murkosnak, amiért a harang lábját megrenoválta frt. — kr. 60 [Nagykapus K; ETF 107. 17].

megrenováltat megjavíttat; a dispune să fie reparat; ausbessern lassen. 1829: Az utza felől valo kertet meg renováltattam ment reá 15 Deszka 800 sendely [Pókafva AF; Born. F. la Bod László tt szám.]. 1837: a' szekereket meg renováltattam fizettem a' kovátsnak 3 Rf 20 xr [Mezőmadaras MT; Born. F. Ilgl].

megreparál megjavít; a repara; ausbessern, reparieren. 1815: Egy Szügyet megreparáltam 1 Rf 25 xr ... Egy istrang tartót a körűl járóra tettem 20 xr [Kv; Pk 6]. 1843: Egy nyeret meg raparaltam 1 Rf 20 xr Egy hámfá Sziját meg igazítottam 18 xr [Kv; Újf. Nemessági András szíjgyártó szám.]. 1852: (A) szoba Ajto zárját meg reperáltam | Az Istáló Ajto Zárt levetttem meg reperáltam [Kv; SLt Vegyes perir. Géng Ádám lakatosmester számlája].

megreparálgat megjavíttat; a repara rind pe rind; nach und nach ausbessern. 1852: A Téli Ablakhoz egy uj Supriglit tsináltam és a másikhöz uj Klobnit és a többit meg reperálgattam 1 Rf 30 xr [Kv; SLt Vegyes perir. Géng Ádám lakatosmester számlája].

megreparáltat megjavíttat; a dispune să fie reparat; ausbessern lassen. 1842: Az Lajtorjas Szekeret meg reparaltotam [Kv; Újf.].

megrepcsenedik (búzavetés) repcével/repcsénnel eltetik; a fi năpădit de rapiță; (Weizensaat) mit Raps/Schö-

terich bewachsen werden. 1796: A Tavaszb Buzak igen meg Reptsenesedtek, gyomlálni sem lehetett meg edég a sok eső mián mihelyt az idő engedi ezts ki gyomlálatom mingyárt [Banyica K; IB. Gombos István lev.].

megreped 1. elreped; a crăpa; zerplatzen/springen. 1830: Van ... ezen házba egy nagy zöld mázu Kerek Kementze, melynek égy kályhája meg van csorbázva, és repedve [Kv; Somb. II]. 1838: Portzellán és Cserép edények ... hét Tángyér ezek közül egy meg repedve [M. bogáta SzD; BetLt 2]. 1840 k.: 3 kerek üveg karikából Tsinált kett felé nyílo ablakok, melyekbe égy üveg karika hibazik 15 pedig meg van repedve [Szakatura SzD; Újf.].

2. meghasadozik; a se crăpa; sich spalten. 1817: Kortsona ... a pinczének falai kőből valok, melyeken 6 kereszt, és 3 mester Gerendák fekűsznek, a két szélső mester Gerendák meg vadnak repedve [Ördögösfűzes SzD; Örm. Múz. 7].

3. megrepedezik; a se fisura; Risse bekommen. 1637: fen uagyon egy kws folyoso kinek az belseő parkannyan jo ereős csifras (!) vas rostely keőreős keőrw fen az boltozas nagyon megh repett [UF I, 406].

4. (bőr) felhasad; (despre piele) a se crăpa, a plesni; (Haut) aufspringen. 1758: három ujján a Bőr husostol meg repedett, és véreis bővségesen folyt [Kük.; Ks 66. 45. 17f]. 1846: Darvas János ... kezébe levő páltzajával Virág Laszlonak pofáját vgy ütötte hogy az egy szerre meg repedett — s belőlle a vér erőssen kezdett folyni [Dés; DLt 530. 20].

megrepedezett repedezett; crăpat; gerissen. 1752: az also Pallota végib(en) vagyon a Pincze torkán téglából epült egy kisdég, de meg repedezett Boltacska [Pókafva AF; JHb XXV/73] | A visitáció ... a templomot megrepedezett állapotban találta [Dedrádszéplak K; ETF 107. 11]. 1761: vagyon két Contignatoria épített erőssen meg rőkőnyödött gyengült s repedezett, némely résziben omlo félben álló ... régi vdvarház [Siménfva U; JHbK LVIII/1. 40].

megrepedezik 1. összeropedezik; a se fisura; Risse bekommen. 1662: már azelőtt is lővesek miatt is néhány helyeken nagyon debilitáltatva, megerőlténítve, repedezve volnának a falak [SKr 247]. 1756: Ezen Bolt hajtásnak észak felől valo része egj kevesse meg repedezett melly ujjabb vaklással könnyen bé fogattathatik [Branyicska H; JHb LXX/2. 19–20]. 1758: Boltozattya ezen háznak meg repedezett de corrigálható [Déva; Ks 76. IX. 8]. 1765: (A ház) boltozati megrepedeztek [RettE 190]. 1797: ednehány Szál gyertyát egy kevése meg repedezve hozott ide az ember [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. 1838: A Sztáló Malom falának külső oldalai nagyon meg repedezve lévén, reparatiot vakolást kívánnak [Km; KmULev. 2].

2. el/megreped; a se crăpa; spalten. 1796: 16. Darabból álló Ablakok, melyekben 10 Táblák rész szerént egészen ki hullottak, rész szerént ki hullandok, némelyek pedig meg repedeztenek [Déva; Ks 76. IX. 26]. 1849: Altán igen szép nagy ablakkal — melyekből hét nagy üveg táblák ki töröttek, három pedig meg repedezve [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

megrepes (magzat) megmozdul; (despre făt) a se mișca; (Embryo) sich bewegen. 1762: Ó minden lelke serelme nélkült el meri mondani, hogy az I ... meg viselősedet volt

... láttais az gyermeket hogy meg repesett az Inal [Torda; TJKt V. 94].

megrepesztli magát szétreped; a se crăpa; zerplatzen. 1739: az Koncz Pálné ludgyai az patakban feredeznek vala; Faluvégi Mihályné^a kihajtá az patakból, ismét viszszamenének, egyszer egyik megrepesztli magát s felfordula az vízben s meghala [Bözöd U; Ethn. XXIV, 87–8 Gyergyai Boldizsárné Osvát Anna (32) pix vall. — "Bozorkánysággal gyanúsított asszony].

megrestál (magánál) visszatar, a reține; (bei sich) zurückhalten. 1619: Reczej Boyer Peter es az eőcze Boyer Jonasko Jelente panaszoikodvan hogy Boyer Peter, az megholt Boyer István battioknak resz eőreokseget es Joszogat eppen maga szamara occupalta volna es bima ... Jelente aztis Boyer Jonasko hogy az Attioktol marat jobol, marhakbol igazan es eppen reszet ki nem atta volna, hanem megh restalna [Fog.; Szád.]. 1654: az szasz harmincz harom forintbol kiueuen harminczharom forintot, Restaltl megh eo kegyelme az hid utczai hazb(an) szasz forintot [Kv; RDL I. 142].

megrestaurál megjavít; a restaura; ausbessern, restaurieren. 1609: Lattua(n) Asz scholanak felette Nagy pusztassagat Romlot Allapothiat kenszeretunk megy restaurálnia [Kv; Szám. 12b/IV. 118].

megrestül 1. ellustul; a deveni lenes; faul werden. 1811: A' méh ha meg-restül 's kassába nem épít, A' Mész le-meltzi égy jó darab lépít [ÁrÉ 22].

2. (vízfolyás) lelassodik; a incetini (cursul apei); (Wasserfluß) sich verlangsamen. 1772: A Martnak olly nevezetes suhadását és omlását nem tapasztaltam ha szintén az omlásnak némelly része meg feneklettis; az is abból esett, hogy a fel tojlás miatt a' Víz meg restülvén; nem moshatta le [Ádámos KK; JHb XX/27. 48].

megrészegedett kb. elkábult; amejt, beat; betäubt. 1670: Az én frisen lépő, az brassai asszonyok szép szemek nézésétől megreszegedett fejű kopasz uramnak, tekintetes nagyságos Nálácsi István uramnak^a [TML V, 33 Teleki Mihály Nálácsi Istvánhoz. — ^aLevélcímzésben].

megrészegedik, megreszegszik 1. berűg; a se imbăta; sich besaufen. 1584: Bossy Pal vallia hogy zep Miklosnal meg Rezegedet volt, Es Kun Balint ... viszi volt haza [Kv; TJK IV/1. 203]. 1597: Zabo Istwanne Ersebet ... wallia ... Sardine giakorta megh rezegedet s wgy ieot haza [Kv; TJK VI/1. 96]. 1637: azt eő jo latta, mikor az ifiu legennek agját uettem az feőldre, hagi megh riszegedtek [Mv; MvLt 291. 113a]. 1661: Retteghj Paor Gergely ... életet meg jobbitia meg ne(m) reszegedik [Sófva BN; Ks 41. E. 27]. 1675: ha ki megh részegszik ... elsőben megh ueretesek, masodsor ho penze el vonattassek, harmadsor az szergegbol (!) gyalazatosson ki üzettessek [UF II, 677 Bornemisza Anna fejedelemasszony ut.]. 1697: Tudom s Lattam hogy Peter Deake Aszonyom ... ugy meg részegedett, hogy magatol el nem mehetett onnan [Kotormány Cs; CsJk 10 Imreh Ferencz Szent Simon Tanító Mester (33) pp vall.]. 1753: ollyan ros természetű ember az^a Popa Nyikula hogy ha megh reszegedik akar mely betsületes embert is mingyart le bestelenit uton, Utzan, Utfele

[Abrudfva AF; Ks Imperat Sandru (44) vall.]. 1776: Triff Luka, mikor meg részegszik, akkor hásártoskadik [Katona K; Bom. VI. 14 Felezuje Györgye (50) zs vall.].

2. elkábul; a se ameti; betäubt werden. 1761: Parajdnál valami régi sóaknába szakadván a Kis-Küküllő, annyira inficiálta a vizet, hogy kényszerítették a halak mind meg-részegedni valamint a maszlágtól [RettE 119].

megrészeget 1. berúgat, leitat; a imbáta; betrunken machen. 1570: Czywlay Benedek ... valya Mond Kwty Antal More Janosnak, Teis Twdnal valamyt az Rengeo Anna dolgaba, erre az felely More Janos megh Reze-gitettvk Zaz Janost, Es ky vittvk az azzont az hordomege, Azt Myweltvk vele Myth akarhwnk [Kv; Tjk III/2. 106]. 1584: Tot Caspar vallia Iznak volt az korchoma(n), ot penig egy Azont meg rezegitet Segeswarat, ez Andras, Es eoibe fogta [Kv; Tjk IV/1. 350]. 1629: engemet megh reszegitetek ugjs mond, s reszegsegembe(n) czelekedtem [Mv; MvLt 290. 145a]. 1720: Szatmari István Ur(am) Groff Lázár Ferencz Ur(am) eo Nsgát vacsorára híván annyira meg részegítették, s ugy atták keziben az négy száz forintot hogy meg az Rémissionálist is mikor subsc-rbálni kellett volna, más fogta az eo Nsga kezit [Balavásár KK; Ks T. 20]. 1756: Németi István ... jól meg része-gitette Szántót Feleségestől [Kv; Mk IX Vall. 44]. 1796: Ros Maria egy alkalmatossággal Gabort ugy meg részegitette hogy haza sem tudott menni [Déva; Ks 101].

2. *~i magát* leissza magát; a se imbáta; sich betrinken. 1681: kézbe adásával obligala magát, hogy ha teöbbe meg reszegeti magát, bator deponallia a Sz.tarsasag [SzJk 152]. 1833 k.: Férjem Mátéffi alias Jobb Daniellel egy nagy üveg Pálinkából ... Annyira ... meg reszegitette ma-gát ... hogy ... majd belém akadt [Úsz; Borb. II].

3. *áv* elkábít; a ameti; betäuben/tören. 1662: az ozmán nemzet szokott dühösködésének zaboláját tágtítván, és az hazának némelly részeire ütvén s fegyverét sokezer lelkek-nek véreben megreszegetítvén, számlálhatatlan lelkeket si-ralmas rabságra vitt volna [SKr 678].

megrészegetés leitatás; imbátare; Betrunkenmachen. 1727: Pap György ... ő Exciája keze alatt levő pinczéjéből sok alkalmatossággal a bort helytelenül hordotta 's tēkoztolta sokak(na)k meg reszegetésére [Szentbenedek SzD; Ks 27/XVII].

megrészegethet leitathat; a putea imbáta; betrunken machen können. 1653: Dobo Judit E' mellett aztis mondgia hogi bar cziak egi eyel halhatnak vele, es megh rezegithetne(m) nem felnek soha tölle [SzJk 71].

megrészegető (le)részegető; care imbátá; berauscheid. 1662: maga is állatta Salamon ... távuly legyen a kirá-lyoktul a bomak itala, és az uralkodóktól a megreszegető pohárnak italának kívánsága [SKr 693].

megrészegetül megreszegedik; a se imbáta; sich betrin-ken. 1573: Onofrius pellio et Margareta vxor sua Brassoien(scs) lurati fassi sunt ... Aztis twgia hogi hittak Ebredre vachorara Zeoch palt Baraty de Mertekletesen lakozot meg nem Reszegwlt [Kv; Tjk III/3. 182]. 1574: Zeoch Andras, Krestel Berechk Inassa, Es peter zemlyesiteo zolgaya Azont vallyak ... hogi ... Zerditük meg az pinche aytaiat kyk Borert Mennek volt kyaltany kezd chisame ...

Zeoch Andras meg Zollyatia hogi eyel Ne kyaltana az hazra hane(m) Regelre hadna, Mert Rezegnek velyk, Mond eo neky My Ne(m) az ageb attya boran Rezegwlt Meg ha rezegis [Kv; i. h. 329a]. 1591: Doba Martonne ... valia Latam hogi az Bonczidai biro az eget boron megh rezegwle [Kv; Tjk V/1. 88]. 1633: az pinczeből bort hoz-tak volt fel es attól reszegölt volt meg az az leani [Mv; MvLt 290. 141a]. 1642: az Vicze Uduarbiro Zeoke Tha-mas meg reszegwlun kerezitwl nyargalt az buzaba verte az aratokat [Gyalu K; GyU 81]. 1697: a' Sokadalomkor es egyebkor indifferenter bejűnek az olyan bortol megresze-gűlnék [Dés; Jk]. 1796: Gitzi Jósi nevezetű Czigány más-sodmagával Hegedűlt ... a Béresek innyak eleget adtanak, és hogy meg részegetűlt ... feltámadott, útni, verni kezdette, a' Béreseket [Mocs K; Eszt-Mk].

megrészeltet részt ad/részeltet vmiből; a da o parte din ceva; jm von etw. einen Teil zukommen lassen. 1679: egykor Vásárhelt valánk az szek güleseb(en), ez az Ola László ket napis mind Biro Ferencz Uram utan salapala hogy ő olyan feleséget vett hogy az kire Jobbadgiok szakattanak segellyen ki keresni, ő kegielmetis megh reszelteti belőlle [Sóvárád MT; Ks 18. LXXXVIII. 14]. 1837: ha a történnék, hogy Antal János őkegyelme gyalog katona lenne, azon esetben az özvegyet meg fogják a vejek a zabföledekből és szénafühelekből is meg fogják az igazság útján részeltetni [Jenőfva Cs; RSzf 246].

megreszkíroz megkockáztat; a risca; wagen, riskieren. 1879: Mihály Zsigáné ... téged nem szeret mikor Róza neki a vásárhelyi bálról szóló tárcád felvitte, még azt is megreszkírozta Mihályné, hogy ő olvasta azt már valahol [PLev. 46 Jakab Ödön Petelei Istvánhoz].

megretten megijed/rémül; a se speria/inspăiminta; erschrecken. 1577: Eo kegmek keryk Byro vramot ezenis hogy ellent ne tarchion benne hogy eo kegmek az mynemo tyztet byztak az ket hwteos vasar byrora abba Mehessenek elo. feo keppe(n) az kenyer swteok dolgabol hogy ha disciplinának okaert valamelykteol kenyeret czypoyat el vezy wyhessek mingiarast az Espotalyba es az foglyoknak hogy ekeppen meg Rettenwen az io Rendtartasba p(ro)ce-dallyanak az kenyer swteokis dolgokba [Kv; TanJk V/3. 144b]. 1653: ezt a tatár dolgát, nem tudom mire vélték és gondolták volt Erdélyben, de úgy megrettentek volt minden-fél, hogy nagy futás volt az országban mindenütt [ETA I, 137 NSz]. 1765: ugy annyira kénőstak (!), hogy az Nyavalyais belém állott ijtemben, most is mihent valami zajt hallok, mingyárt meg rettenek [Marosbogat TA; Mk V. V/97 Rusz Gavriláné Popa Anucza (72) zs vall.]. 1842: egy kutya utánnam jött, 's attol meg retten-tem [Dés; DLt 85. 11 Jáné Mária (19) karácsonyfalvi (U) vall.]. 1867: Ezen utobbi levélnek midőn a külső titu-lálását láttam megrettentem volt hogy tán bizon beteg édes Apám s azért nem irt maga levelet [Pf Pálffy György édesapjához, Pálffy Lajoshoz Kv-ról].

Szk: szívében ~, 1711: (Imreh Pétert) en magam vittem vala le az Paterekhez es ugy gyogyítottak vala megh azt mondtak ed kglmek hogy megh rettent volt szíviben [Dánfva Cs; Bom. XXXIX. 50 Szöcs Peter (40) pp vall.].

megrettenés rémület; spaimă; Schreck. 1761: álalom közepette szivemben ütlődvn a nemzetek közt fennforgó

villongás, annál nagyobbban megijedék, annyira, hogy minden belső részeim megháborodának, és felszökkenvén is, nagy megrettenésem miatt alig tudok vala elmeimre jóni [NyIr 200 Bánffy Farkas álma].

megrettent megijeszt/félemlít; a speria/inspäiminta; jn erschrecken. 1636: (Az Üristen) kegyelmeket egész Ecclesiajul vegye kegyelmes gondviselése, Atyai oltalma alá, és azok ellen-is ... kik a kegyelmek lelki ismertetin erővel akamának uralkodni, védelmezze ugy kegyelmeket, hogy azoknak-is igyekezeteket, tartoztassa, zabolázza, avagy lelkek ismeretiben győzze, és rettentse meg őket, ne sanyargathassák az Istennek Anyaszentegyházát kegyelmekben [ÖGr Aj. 4 I. Rákóczi György aláírásával]. 1669: Úgy látom, mivel sem Istenünkkel békések, sem egymás között eggyesek nem vagyunk, hamar végső romlásunknak félelme rettent meg bennünket [TML IV, 426 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1764: Rettentse meg az Uristen azt is, aki utána fog következni, hogy esziben jutván a Bukkow hirtelen esett halála midőn emberek nyomorúságára célzó dolgokat akar praticálni, gondolja meg e világnak hirtelen elmúló dicsőségét [RetE 166].

megreveláltatik megvilágosíttatik; a fi relevat/lāmurit; klargelegt werden. 1570: Mint hogy az regy doctorok is zolnak felőlle, hogy de superioribus gerentur et reguntur Inferiora, Azonkepen reuallaltatik meg Minden embernek az ő bölchessege az planetak által, Mely planetakat biria az Minden ható Isten [NSz; MKsz 1896. 366–7].

megrevesedik elkorhad; a se putrezi; vermorschen. 1794: a malomnak a Molnarház felől való olda(la m)eg revesedett [Backamadaras MT; CsS].

megrevokál (ügyvédet) visszahív; a revoca (un avocat); (Rechtsanwalt) zurückberufen. 1598: Ebben Reuocalta(m) megh Akkori p(ro)curatoromat Zentkiraly Georgyet hogy, Ez volt vetsege az en p(ro)curatoromnak^a [UstZ 13/42. — ^aKöv. az ügy részl.].

megrezzen megijed; a se speria; erschrecken. 1657: Bethlen István Budára menvén, azon az fejedelem is nem kevésbé rezzene meg, és kezde kapni kétfelé, s az embereket édesgetni | Nem tudom mint, csak magokban megrezzenének az lovak, és kevésben hogy el nem tiporának magunkat is, elszaladozának, futának [KemÖn. 171, 218]. 1670: az fejedelem valóban megrezzent, féltében hadat fogad, úgy hallatik [TML V, 255 Gyulaffy László Teleki Mihályhoz]. 1764: nevezetes az, hogy a papoktól el akarja öfelsége a jószágokat vétetni. Melyet megértvén a papok, már is nagyon megrezzentek [RetE 166].

megrezzent megijeszt; a speria; jn erschrecken. 1657: az fejedelmet valóban ingerlém vala, és az pacificatiókor is protestáltam vala, hogy mivel Puchám az tracta és immár conclusio vége alatt hátunk megé aládobolt vala az Szendrőt megsegítvén, és igen meg is rezzentette vala az embereket azon az földön [KemÖn. 286].

megriaszkodik 1. nekilödul/rugaszkodik; a pomi cu hotăfire; Anlauf nehmen/sich einen Ruck geben. 1572: Ferencz Janos Ezt walla, hogy Mykoron wgymond Az Bereokben fyteoznenk Megh Rewazkodanak, Ezt Mond-

wan, hozza az Essezeokheoz wgmond Es Reank Rohanwan el futank zellel | ott Allottam ... Mykoron az hatar hanast el kezdek Lupsa Megh Reazkodek ... Ezt Mondwan hozza wgymond ez essezeokheoz es ollyok Megh Ewketh Egget se Bochasswnk el benneok [Bh; KP]. 1653: Egyszer csak meghozák, hogy erőssen készülnek, hogy ide a kastélyunkra jöjjenek lövő-szerszámmal ... No Borsos Tamás megriaszkodik, és az bíró — az apám Nagy Szabó János, hasonlóképpen ... a kastély falait az ácsokkal bérleni kezdi nagy cserefákkal belől, és tölteni földel | Végre én reá rohanék a hídra az én népemmel, és elől magam puskát ránték — pallóst s megriaszkodám a mint tudék [ETA I, 97, 137 NSz]. 1753: vissza kialta Tisztart(ó) Ur(am) azan ismét meg riaszkadék Rosnyai Ur(am) és vissza hozata ujjalag meg tsapata az al felit | osztán egj kis idő mulva meg fogá Rosnyai Ur(am) az haját Tisztarto Ur(am)nak meg riaszkodik es az Jobbagyi oda menének s meg fogak el vivék [Marossztyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. 1755: ismét megriaszkodik a nevezett Pater no ha nem vallodd huzd le [Illyefva Hsz; HSzjP Circumspectus Fr. Zajzon (50) vall.].

2. megriad; a se speria; erschrecken. 1710 k.: éjszaka a Szederjes erdején megyünk, hát ihol jó a vaskapui harcról szaladó székel csoportonként. Ekkor láttam az igen megijedt ember mely rossz; hol vagyon Vaskapu Szederjeshez? mégis ott is úgy féltek, amint egy szolgám, mint éjszakai dolog, megriaszkodik: micsoda ember vagy? mindjárt szaladni kezdének [BÖN. 562]. 1717: Hát az pistalyt az óviből kivévén, halljuk, hogy egykor az sárkánya megpercen, azonban az németek csak megréaszknak [Taplaca Cs; CsS].

megriaszt 1. megfenyeget/ijesztget; a ameninta; bedrohen. 1573: Kristina Nehay Nagy Matene, Azt vallia hogy mykor az Kerestury vagdalasa megh leot volna ... kezdy kerdezny My dolog legen, Megh Ryasztia Georgi Mond hagi Ninchen Naked semy gondod arra [Kv; Tjk III/3. 66]. 1585: Zigiarto Ambrus vallia oda futamam lowa(m) hata(n), hat Eoreossen horgiak terebbe a' karoht az zeoleomébeól az eo Zeoleyekbe, Megh Riazta(m) es mindeniket hamar megh foghta(m), Es adegh keonyeoregenek hogy el bochatá(m) [Kv; Tjk IV/1. 391]. 1604: Elöl talalam az Jnast hagi Jó Egi nagi tariznia palantal, meg Rioztam mondek hagi hol wöd te Ezt az sok palantot mert Jol Jsmöröm hagi loptad [UstZ 20/320 gal Janos Zent Ersebeti Zabad Zekel vall.]. 1632: latta(m) kin az ucza(n) az legjenjekett s meg rjazta(m) eöket, hagi mennienek el mert roszul jarnak [Mv; MvLt 290. 67a]. 1752: egy Ember jó vala szemb(en) velem ... meg riasztám hogy ki vagy? melyre az meg fordulván meg futamodék [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 29]. 1761: eő Nga á Birot meg riasztotta, es mondotta volna, Nyisd ki mert mingjart el ütem á fejedet [Branyicska H; JHb XXXV/45. 12]. 1762: Potsa Dávid Uram is meg riasztá Opra Istokot hova hajtod faty [Peselnek Hsz; HSzjP]. 1764: körül a szekeret Gerebjélték volna mű is akkoron oda menének és meg riasztván mondanék mit kerestek itt(en) Étzakának idején [Kóród KK; Ks 19/I. 6].

2. elküld/zavar (vmilyen feladattal); a trimite (pe cineva cu o însărcinare); (mit irgendeiner Aufgabe) weg/fortschicken. 1659: Édes Öcsém uram, Kegyelmedet kérem, riaszsa meg Szarka Lukácsot s Kozmát is, hogy az öcsének izenje meg, hogy jöjön meg [TML I, 339 Bomemi-

sza Susánna Teleki Mihályhoz]. 1726: Tordai Marton ur(am) foga a szeker rudját a' Jobbágjokat meg riaszta s el huzák s vonak a korczomaras kezéből a Kovács Peter ura(m) kapujáb(a) [Mezőbánd MT; Berz. XV/14. 11]. 1730: meg riaszta ilyen szoval, nem szalacz, mezitelen kargyát utánna is hajtá [F.vólál Hsz; HSzJP Mich. György (42) jb vall.]. 1753: az két Béressit ... itt a falu között az Ország Utyán fogák meg az Falus birák Rosnyai Ur(am) meg riaszta az Embereit masadikszor is viszsza vitete le huzata az földre [Marossztygyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. 1762: eszve menének és Rácz János leveté Istok Ferenczet, Ferencz felyül fordulván meg reaszta az öcsit Istok Josefet Juniort, hogy hozzon kötelek kössék meg [Bereck Hsz; HSzJP Biro Péter Csomortáni (24) pp vall.].

3. elriaszt/kerget vhonnan; a alunga/izgoni de undeva; abschrecken, weg/vertreiben. 1629: oztá(n) megh riazta az legentt Balogh Ferencz ugi futot oztan az legendy az hiuba(n), az Czakant penigh beleis akasztotta vala gazda az legendybe(n) [Mv; MvLt 290. 164b]. 1644: Marton Uram az feoldre esek, az feöldedönis megh vagja vala, ha mys megh nem riaztiuk vala [Mv; i. h. 291. 420a]. 1760: Sem Udvari Bírája, sem más Szolgálo Jobbágja ö Ngának discretio nélkült ö kglméhez Nem ment, mert ha discretio nélkült ment, ugy meg riasztotta, hogy még szollani sem tudott [Bethlen SzD; BK. Emeric Ersek (35) jb vall.].

4. ? felriaszt/serkent; a trezi brusc; aufschrecken. 1609: Az Postak megh Rioztak az birott [Dés; DLt 315].

5. megpiszkál; a zgindári/scormoni; bestochern, stacheln. 1633: oda ballagek s megh riazta(m) az szekeret hogi miczioda emberek vadnak velle [Mv; MvLt 290. 115a]. 1748: (A sertések) a' szalmába bé buttak, s, mikor meg riasztottuk, a' tetejin buttak ki, és igen igen sok szalmátis vesztegettek el [Torda; TJkT III. 241]. 1762: Udváráról lyukat tartot ki a Határba a Malaczainak és annyira tanultak a Malaczi a határba hogy ha valaki meg tanálná riasztani ugy szaladnak mint ha Puskából lőnék ki [Peselnek Hsz; HSzJP St. Márton (65) jb vall.].

megriasztás ráijesztés; inspäimintare; Erschrecken. 1846: Bericzán Luka ... a' megrivasztásra hamar sirásra fokadó személy [DLt 888 nyomt. kl].

megriasztat elzavartat/küldet; a dispune să fie trimis; forttreiben/jagen/wegschicken lassen. 1662: Az én tökéletlen jobbágyim közül egy sem jöve be hozzám Kegyelmet kérem, riasztassa meg és fogdostasson meg benne, ha ugyan be nem akarnak júni hozzám [TML II, 337–8 Ébeni István Teleki Mihályhoz].

megrikkantja magát elkiáltja/rikkantja magát; a scoate un strigăt; aufschreien. 1631: De hogi megh rikanta magát az földuarine fia oda rugazkodanak az keözbe(n) elejben ... s hat eők eözue czapokottak kette(n) [Mv; MvLt 290. 50a]. 1724: ezt monda Etsedi, én bizony hall(ottam) h(o)gy a német Asz(ony) ketten lévén ben Pekrivel az hazba, magát meg rikkantotta [M.királyfa KK; BK. Agoston Németné (27) vall.].

megrikoltja magát elkiáltja magát; a scoate un strigăt; einen Schrei hören lassen. 1584: Anna Rlcta Antoni Kwthi ... vallia hogi eo Danchak Janosnak az kochis legencnek ellen semmi zowat Es semmy zandekat Nem hallotta sem feniegeteseth. chak lata(m) hog Danchak Ianos megh

rikolthwan magat eleo leowe à keöfal Mellel, es fel mene es vg chapanak eözue [Margit Dabo Tamas felesége^a Halam hogy estwe ez Borbely legendy oth eleo leowe es megh rikolta magat, esmeg vizza leowe es rikolta de semmy zidalmat Ne(m) hallotta(m) [Kv; TJk IV/1. 18, 335. — ^aVallja]. 1618: Tudom azt, hogi Zent Királj napyan estue Lestyan Janosul mint hogi itt Arattak uolt egik megh Rikolta magat [Kozmás Cs; BLt 3 Boga Andras jb vall.].

megriogat meg/ráijesztget; a speria in repetate rinduri; wiederholt erschrecken. 1669: Bánfi uram írja Szentpáli uramnak, hogy urunknak intimálja, ne böcsülje meg, se ajándékozza, azonban rivogassa meg ü nagysága, mivel nem egyébert járnak, hanem csak azért, hogy ha valami frást kaphatnának urunktól, a kivel annak idejében a portán vádolhatnák ü nagyságát [TML IV, 450 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1710: Csáky László megriogatta: „Uram, ennek meg kell lenni!” Pataki István pedig túl biztatván és vígasztalván, nagy nehezen letérdeplék^a [CsH 122. — ^aBánfi Dénes fővételekor 1674-ben]. 1716: megriogtatván, kitzsigálta nyakra-főre a palotáról, és mindjárt executiókat küld minden unitárius emberre, akik is kegyetlen vasas németek lévén, kegyetlenül bántak embereinkkel [Kv; KvE 296 SzF].

megritkít 1. (erdőt) kiritkít; a rări (o pădure); lichten. 1771: kiváltképpen in Váley Dsurdászske nevezetű Erdőt igen erőssen meg ritkították azt mind szűnetlen vágjak [Runk H; JHb 93. XIX. 6]. 1825: eztet vágatta mindenre a' Világon a' mire csak kellett, és nagyon meg gyéritette meg ritkította ezen Berket [Szentdemeter U; Told.].

2. erdőirtással (termelésre) felfog; a defrişa; durch Rodung urbar machen. 1777: Popa Juont láttam, s tudom, hogy nagy munkát és költséget tett ezen helynek ki irtásában az nagy Erdőből meg ritkította [Dupa-piáttra H; GyK].

megritkított 1. ki/meggyérített; rărit; gelichtet. 1759: Az örökös n. bardos de külömben a teteje felé meg ritkított [M.bece AF; EHA].

megritkul 1. ritkássá válik; a se rări; licht werden. 1771: Mi nállunk Nagi Szárazságot adott volt az l(ste)n Pünkösöd körül hat egész hétig, ugj hogi mindenütt igen meg vesztek ritkultak az ősz Buzák [Eszmény SzD; Told. 5a]. 1789: a Potsfalvi Határon Radvántz nevezetű szép szálos vastag Csere Erdője a miolta a migs Groff arendátor Ur eö Nsga Keze alá ment, az olta igen meg ritkult mind onnon hordattanak az udvarba Tüzre valo fát [Abosfva KK; GyL. Gligor Vasziy (50) col. vall.]. 1815: Mostanig Sok Szekér Fát hordottak el ezen Erdőkből épültre, de mint hogy nagyon meg ritkult, olyan bővön mint eddig használni nem lehet ezutánra [Virágosberek SzD; Ks 77. 19. 398].

2. meggyérül; a se impuţina; selten(er) werden. 1704: a férfiakat csak szélitben bocsátván, azokat künn kit levágtak, kit elfogtak, ki magától elszökött úgyannyéra, hogy valóban megritkult a férfi a városban [Kv; KvE 293 SzF]. 1710: látván a török s Thököly, hogy a németek balszárnya megritkult a compániák elmenetelivel ... nagy sebes nyargalással szemben jövének [CsH 226]. 1835: táncolni 12. ora utánig telyes lehetetlen volt a sokaság miatt ... és igy bajloldtak egész két oraig, midőn a' sokaság meg rit-

kulván, bezzeg volt sifitelés [Kv; JHb Kisdobai Bun Mihály Kállay Leohoz].

megritkult megfoghíjasodott/gyérült; (care este) rárít; dünn/lückenhaft geworden. 1771/1817: régi rothadatt, és meg ritkult zsendelyezés [Bözöd U; Mk].

megrivalkodik 1. felkiált/rikolt, elkiáltja magát; a scoate un strigăt; aufschreien. 1636: latam azt hogy egy Embert az Cziganyok komylu uóttének, nízni kezdem az Cziganyok meg szendulenek, es az Ember seggelni kezd, és az Czigannek megh rivalkodanak [Mv; MvLt 291. 68a]. 1637: az mig az od (!) erkezek addig megh leon az Czapas, csak megh rialkodik az az Olah Istua(n), hagi Toluaj, toluaj ugj mond [Mv; i. h. 103a].

2. (kutyá) elvinnyogja magát; a scheuna scurt; beginnen zu winseln. 1644: az Haydu Marton hazanal az Haydu Marton kuczay az giermek vta(n) rohannak, Az giermek hatra vete az palczaiat az Eb fele megh rialkodik az eb, Haydu Marto(n) ... Monda hogj Aha bestie kurua fia miért bantad az kuczat [Mv; i. h. 431a].

megró 1. (adóval) megterhel vkit/vmely közösséget; a impune pe cineva/o comunitate cu impozite/biruri; jn/eine Gemeinschaft (mit Steuer) belasten. 1557: nem wehetem semy haznokath^a amyor megh rottak kyalnak soha megh nem vehettem raytok hanem erzenyembwl kelleth ertek megh adnom [Nagyfalu SzD; BeszLt 70. — ^aA borgói jószágbeli jöb-oknak]. 1595: Az my Kegmes vrunknak fejedelmwnknak Hady zwksegere, az Orzagh minden tartomaniokat es Varossokat megh Rótt, ez varosrais vetett az orzagh taval eztendeobe(n) f: 400 [Kv; Szám. 6/XI. 8] | az varost meg rottak volna az Orszag keziben, Nyoltz az fra [Kv; i. h. 6/XVIIa. 127 ifj. Heltai Gáspár sp kezével] | Tudo(m) hogy Kendi Ferencz mikor roúo vala Konthy Janosnak az Attiat ott az Antal hannagyek hazokban roúa megh [Szu; UszT]. 1597: Chienke Jacobot rottak volt meg, hogy Janos annak a' leianiat veotte vala el hat eokeor vala hagi oda zalla, es hagi onnet el Jeowe kettejt Bikafalwara viue [i. h. 12/121]. 1612/1723: az Egyház jövedelme valami vólt, kezeknél vagyon, mellyet hová tótték, nem mondják meg; mi tölünk pedig azt kívánnák, hogy minket meg-rónának, és a' mi erszényünköl epitenének magoknak Templomot [HbEk]. 1650: az megh holt Fejedelem idejeb(en) megh ravak az falut az Czehfey Lazlo Uram Jobbagyit Czak negy emberre ravak, de az a Negy ember nevek szerint kik legyenek, akkor ott az Ravas iro Fejedelem emberi nem kerdek fel sem irák [Mikeháza SzD; Ks 42. C. 42]. 1651: Szaz Czegeöböl^a szeökeött el ... egy Palfy Geörgy neü Jobagia, rott hazbol, meli hazban magatt rottak uolt megh, es budosott az rouas utan el, s most lakik Thorda varmegyeb(en) Poka Kerezturnat [Galac BN; Berz. 12. 92/30. — ^aSzD]. — L. még CsH 343.

Szk: egymást ~ják. 1670: Mi itt Bethlen János és Bánfi uramékkal úgy beszélgettünk, hogy rónok meg egész országu egymást [TML V, 24 Nalácsi István Teleki Mihályhoz]. 1780: Mi ... Hidelveik^a ... egymást megróttuk egyenlő akarattól es minden kalandosbéli szerszámokat csináltattunk [Kv; EM XI, 223. — ^aAz öregebb hidelvi Kalandos társaság tagjai].

2. ~ja magát (vmely fizetési kötelezettséggel) megterhelte magát; a se obliga/angaja să plătească o anumită sumă;

sich (mit irgendeiner Zahlungsverpflichtung) belasten. 1653/1687 k.: mikor az építés^a leszén, egyenlő állapattal égyik falu ugy valamint a másik építsen ... és ha mellyik rész az ő része pénzél nem éri, magokat rójják meg valamedig az építés kívántatik [MMatr. 175. — ^aTemplomépítés]. 1698: az Becz: Céh édgýűt lévén a Sok Szükség miá kellették Magunkat megh ronunk égy égy forintigh az mellyet megis attunk [Kv; MészCLev.]. 1716: azt mondják: azon templomhoz sok kincs volt, azért ha azt azon szerént elé nem adhatjuk, pótoljuk, magunkat megróván, mert a mű eleink dissipálták azon bonumokat [Kv; KvE 297 SzF]. 1748: nem érvén a' költség a' per(ne)k térhes voltat, a' mester emberek magokat meg rótták, s ugj fojtatták [EMLt].

megrogy megrogyyan/roskad; a se prăbuși/inmuia; zusammenbrechen/sinken. 1865: Bujér Sámuel Fazakas legény Remekét bé adja megvisgálás véget ... a Fazék hibás mivel megrogyot büntetése — 15 xr [ZFaz. hibás al.].

megrohan (betegség) megtámad; a ataca brusc, a dobori; (Krankheit) angreifen. 1855: Csátó Jánosné ... egészen ki indult velyit ... meg látogatni s megérkezvén azon éjjel a kolera meg rohanta s más nap délután 4 orakor életének véget vetett [M.gyermónostor K; RHak].

megrohanás lerohanás, megtámadás; asalt, năvălă; Ansturm/griff. 1847: A királyi uradalmi bucsumi bíróra azért, hogy az úrbéreseket semminemű szolgálatba ne mészélje küldeni, 80 emberekkal megtámadó megrohanása Varga Katalinnak [VKp 201].

megrohanó megtámadó; năvălitor, care năvălește/atacă; angreifend. 1845: kiket közüllők utol érhetett a meg rohanó csoport azokat jól megnáspálgolták [Kiskapus K; HG Br. Diószegi lev.].

megrojtó rojtjal ellát; a garnisi cu ciucuri; befransen. 1759: Két viola színű habos tafota nagy superlátokat, tarka selljem rojtal meg rojtózá [Nsz; TSb 7].

megrokkán megrogyyan/roskad; a se prăbuși; zusammenbrechen/sinken. 1597: Az kertel latta(m) hogy megh rokkant, de ne(m) chak az A Jarasok miatt, mert az J hazához vagio(n) az eösűenj által raita [UszT 12/38 Thomas Sima de S. Kiraly lib. vall.]. 1599: Az Szena megh rokkant uala hecziettemtel fel attam 8 embernek hogy be heczettek napszama d 10 egiknek [Kv; Szám. 8/XIII. 35 Szabó András sp kezével]. 1852: A taligás ház földbe ázott tölgy ágosokra, sövény falakkal ... fedele a' déli és nyugotti oldalain meg rokkant, a' viz bé foly [Km; KmULev. 2].

megrokkánás meg/összeroggyanás; prăbușire; Zusammenbrechen/sinken/stürzen. 1772: nem a Királyfalvi Hátára építetteti Malma okozná az eő Exllja Malma két utolsó kerekeinek Lassuságát, hanem az eő Exllja Malmának regisége, meg rokkánása, és gyenge procuratioja [Kük.; JHb LXVII/2. 387].

megrokkant 1. meg/összeroggyant; prăbușit, dărîmat; zusammengestürzt. 1772: eő Exllja Adámosi Malmának

Gáttya jobban be dugattassék s meg ujittassék, hogy a viz alatta ne szívárognan ... A meg rokkant Silipjeit kő padd-yait ha tsak fél singelis felyebb emeltessék eő Exllja Tisz-tyei [Kük.; JHb LXVII/2. 389].

2. leromlott/sántult; schilodit, hodorogit; heruntergekommen, lahm geworden. 1805: Egy vén kimustrált szálos, motskosszörű madár husu, az elejével nagyon meg-rokkant paripa [DLt nyomt. kl].

megromlodozik elromlik, tönkre megy; a se strica/deteriora; verderben, zugrunde gehen. 1574: Vuch Istwan kezebe volt az palcha, De Annyera meg Romlodozot volt hofi az kezewel ketfele hasította [Kv; Tjk III/3. 390]. 1582: Az torombely lakatoknak harma romlodozot meg, harom kolchyt is chynaltattam, attam lakatos balintnak d. 20 [Kv; Szám. 3/V. 10 Lederer Mihály sp kezével]. 1638: szabo Dauit el mene oda fel eperjesre az szeöcz Daniel szekeren mene el ... Az uta(n) hogy megh jöt Szabo Dauit ... oda hoza ismet egy olykor szeöcz Daniel az szekeret, bizony igen megh romlodozot [Mv; MvLt 291. 137a]. 1681: Vajda Hunyad vára. Ennek külső keréte ... köből rakatott nap kellett felől valo oldala, es á vár felől is olasz fokoson vagyon, mely olasz fokoknak sok helyen mind vakolasa s mind rakasa igen megh kezdet romlodozni [Vh; VhU 502]. 1717: Az malom vagyon építve egészen borona Fábol ... Az egyik Béli kerék és az egyik viz kerek is meg romlodoztak [Pálos NK; LLt Fasc. 140]. 1731: (A ház) in ruina van, ahoz connectálva egy sütő Ház is, mint-hogy ezek igen meg romlodoztak nem volt mit descri-balyunk azokban [Impérfa Cs; BCs]. 1770: az Szőlő alatt valo Házak, és az Sajto szín ... meg romlodoztak az fedeleken [Backamadaras MT; Ks 38/II. 28 Váro Gábor lev.]. 1779: Istáló, szekér szín meg romlodozván, facultáltatik ... Raducz Sztojka eő Kegyelme meg ujításokra [Ne; DobLev. III/531. 1a]. — L. még CsH 160; ETF 107. 9; SKr 342; UF II, 151.

megromlodozott tönkrement; stricat, deteriorat; zugrunde gegangen. 1694: Sindelyezese igen reghi meg romlodozott, Uytitani kellett [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1720: Vagyon ... edgy Malmok, igen reghi megh romlodozott, egy forgo köre epített [Galgó Sz; JHbK XXVI. 12]. 1733: egy meg romladozott o láda [Haccesel H; JHb Jósika Zsigmond udvarházában]. 1747: Megromlodozott Német Nyereg Nro 2 [Szpring AF; JHb XXV/88. 4]. 1773: az Gát már meg avult romlodozot állapotban lévén, és tsak nem haszan vehetetlen [Tótszállás SzD; JHbK XLIV/16]. 1781: vagyon ... egy igen régi, meg romlodozott Sendelyes fedellő köből rakatott ... kerek Kút | egy meg romlodozott, sendelyes fedellő, Sertést hizlalo lábos ol [Pálos NK; Hr]. 1836: Egy béres ház már megromlodozott állópotban régi szalma Fedél alatt [Szászkerked K; LLt]. — L. még EFT 107. 8; UF I, 411.

megromlás 1. le/megrontatás; distrugere; Vernichtung, Zerstörung. 1657: Azután Hamburgot ... midőn ostromoltatná az fejedelem, és az gyalogság nem állhatván, az ostromból visszaveretett volna; mely dologban árútatás is forgott, mert faloknak, bástyáknak megromlása nélkül fényes nappal, csak latorjakkal akarván meghágnai, igen sok emberbéli kárral gyalázatos repulsát szenvedtenek [Kemőn. 14–5]. 1745: látván ... kö házainknak mind Falaira, de nevezetesebben külső épületeire nézve valo

meg romlását, és el Sorvadását, kéntelenítettünk mind azoknak renoválásokra és az egészsz Fedelének ujjonnan való epítéseire nézve léválnunk 105. magyar forintokat [Ne; DobLev. I/215].

2. elpusztulás; nimicire, pieire; Vernichtung. 1662: Úgy is látszik bizonyára, most már az hatalmas nemzet valóban ki is találá, ó, jaj! honnan s mint kellene derekasan megnyomni Erdélynek nyakát. Melly véghelynek megromlását elől nem is kevés portentumok, jövendőt jedző dolgok vötték vala, mellyek között ... nem utolsó vala a lakosoknak magok között való szakadozások [SKr 628].

3. megkárosodás; págubire; Beschädigung. 1658: úgy cselekedjél, hogy Isten ellen való dolog ne legyen Ne igyekezzél egy szegénynek is megromlásában, mert fenn az Isten látja [TML I, 167 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz]. 1678–1683: azk magat, az masebol akarja hamis utan gazdagitanj, mas iambor embernek, megh romlása nélkül nem lehet [Ks Kornis Gáspár kezével]. 1703: ne kellessék Egesz Districtusunkb(an) levő Becsületés Nemessege(ne)k és Boersag(na)k ébbeli szolgallattjatt tsak minékünk nagy megh Romlásunkkal praestalnunk [Fog.; UtI]. 1831: a Mészáros Legények ... minden hirem nélkül a Marhákat a Gujaba késő estve be tsapván, ott nem haltak, s azokat alunk szerent nem őrizték, melyből következett az a meg romlásam, hogy a Gujaba nem szokott marhak ki tsapangván, a szőlőkől el köttettek, s azokat én nekem kelletven mégis kíváltanam [Dés; DLt 332. 2].

4. egészség ~a megbetegedés; imbolnăvire; Erkrankung. 1596: az mint hallottam, kegtek eleőtt igen kj nilatkozot volt, ki leőt legien feő oka, ez en gyalazatomnak es kichin egessegem megh romlasanak, De Istennek chak egy halallal tartozom [Kv; Szám. 6/XXIX. 172–3 Bachí Tamas sp kezével].

5. átv megcsorbítottatás; ştirbire; Beeinträchtigung, Verkürzung. 1584: Eheöz azert io itilettel zolwa(n) varosul es wgiekezwen el taűoztatny az varos zabadsaganak nemimeokeppen valo megh romlasat az Nemessegnek be zallasa miath, Vegeztek egienleo voxal, hogy azt a' hazat az varos vegie megh [Kv; TanJk V/3. 284].

megromlik, megromol 1. megromlodozik, tönkre megy; a se strica/deteriora; verderben/zugrunde gehen. 1578: Az foródesnek keonyeorgessebol Megh ertettek hogy az ferőde kemenzje ige(n) Meg Romlot volna keryk eo kegmet biro vramat hogy Arra is lenne ... gongia, hogy epwl-ne megh [Kv; TanJk V/3. 163b]. 1597: Mi koron az scholaban az cherepes hiazatot lmit amot ahol meg romlot es zakadozot volt megfoldoztatattuk, hozatattunk ahoz 2 zeker feowent p(er) f —/20 [Kv; Szám. 7/III. 28]. 1715: egy rosz ajto ... szolgál egy nagy fa gerendás deszkas padlassu Házra kinek mind felső s mind also gerendaj padlás néhol megh romolván renova(t)itó kíván [Szentlászló TA; JHbK III/5]. 1758: (A) vizen által járo pallok meg romloltanak és tsak nem egész el pusztulásra hanjatlottanak [Karácsonfva MT; Berz. 15. XXXII/11]. 1857: (A) Gabonás Fedelet igen erőssen megh lévén romolva, merőbe ujj zsendelyezetet kíván [Márkosfva Hsz; BetLt 4].

2. elpusztul; a fi distrus; zunichte/zerstört werden. 1614: az szegény Erdély országának is szörnyen meg kelle miatta^a romlani, és úgy kelle elveszni ő magának is [BTN² 58. — ^aBáthori Gábor miatt 1611-ben]. 1662: aligha még akkor, mindenek ífletti szerint annak a városnak megrom-

lani nem kellett volna [SKr 571]. 1670: Ha ... Isten csudálatosan rajtunk nem könyörül, úgy mi meg nem romlottunk az német miatt, mint most fogunk megromlani [TML V, 150 Keczer Menyhárt Teleki Mihályhoz]. 1710: Ebben az esztendőben Nagyszombat városa esmét tűz által megromlék [Csh 219]. 1769: ha így menyen a mint hallatik, elsőtől fogva utolsóig, és főtől fogva farkig meg romlunk [Ne; Told. 5a].

3. eltörik, kicsorbul; a se štirbi/ciobi; zerbrechen, schar-tig werden. 1728: Egj ezüst tangjerocska, a kareja meg romlott [Besenyő Hsz; SVJK]. 1752: Két Ablakjai lévén a Háznak, Onba főglalt, Öt Tángyér Karika meg romlott [Szászvevsszód NK; JHb XXIII/27].

4. elromlik, ehetetlenné válik; a se strica; verderben. 1796: En előre minden Gabonát meg rostáltattam és a porából ki vettem hogy meg ne romoljanak [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. 1814: a nagy Sárók mfatt éretlen Töröküzáinkat a Vízből és Sáról alig tudtuk ki szedegetni, melynek következtése a lett, hogy Törökbuza kas-safinkban s Ház hijjainkban úgy annyira meg romlott, hogy még Sertésseink sem Consummálhatták [Déva; Ks 117 Vegyes ir.]. 1830: köszönyük a' küldeteket de meg romlottak a' meleg idő 's Vuntujnak hoszu utazása miatt [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

5. egészségében megkárosodik, leromlik; a se şubrezi (de boală); gesundheitlich geschädigt werden/herunterkommen. 1629: safar Andrasne ... zolitotta őket hogy ne zolyanak auual az gytkossal merth ... eo az mia fekkiz s az miat romlott megh [Kv; TJK VII/3. 90]. 1653: a balkezemet esztendeig nem vihettem a fejemhez, úgy megromlottam vala [ETA I, 152 NSz]. 1721: Bukur edgy vad kecske erős (!) helljekről valo ki hozásában meg romlott, és mind vért pök njavaljás [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1768: Kosár Méhek Erogatioja. Circa 5tum et 6tum May nagy havazások és kemény idők miatt felettebb megromolván 4 el holt [K; DobLev. II/390. 17a]. 1773: a Mihály Márton okréti pedig ugy hallottam hogi Bor hozásban romlott volna meg | a Czako György ökre a Havasban romlott meg, meg benulván a Forgójáb(an) [M.léta TA; JHb II. 3]. 1843: az egyik Csikom a Kehe mihán ugy meg romlot, hogy az Isten tudoja mikor lesz ki épülendősége [Bözdújfalú U; Pf Kovács Sándor lev.]. 1847: (A bika) Istállon kötve tartatik ... csak vergődik hogy ki szabadul-hasson, miért — rövid idő alatt meg romlik [Dés; DLt 758].

Szk: erejében ~. 1759: Nyikula a Bánya miolta meg ütette nagyon meg romlott erejében úgy hogy már fiai által gazdaskodik [Abrudbánya; Ks 111 Vegyes ir.].

6. megsérül/sebesedik; a se răni; verwundet werden, eine Wunde bekommen. 1637: Ezen csak be iöue Kovacz Janos egj nagi faval ... s ugj megh üte ket szer az Nagi darab faval, hogi mindgjart le esek Ersok, meg romlek az karja mind az ketszer azt üte abbol bizoni kuldust czenala [Mv; MvLt 291. 95a]. 1722: Az kgd Pej Gyermeke Lova szerencsétlenül járt ... á mint réá ülték volna valahogy ugy szökött hogj az első Lapaczkaja meg romlot, ig(en) Sánta, Peter kovács biztat hogy meg épül [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1799: Csendes nevű ökor az erőss huzás miatt belső résziben meg-lévén romolva, egy ideig nyugodalomra, bósátottam hogy épüljön [Mezőcsán TA; Ks 65. 44. 11].

7. anyagi romlásra/ínségre jut; a sārāci, a deveni sārāc; in materiellen Verfall geraten. 1663: Hagen ... clég lovast

ad, ha kívántatik, de ha ember azokat viszi reájok, a szé-génység igen megromol [TML II, 415–6 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz]. 1671: Régen Várossa az el-múlt sok háboruságokban, mind embereiben, mind penig edgyéb alkalmatlanságában, igen meg-romlott a' Postálkodás miatt [CC 30]. 1674: Ura(m) Kegd paranjczolljon fölöle mit czelekegiem ... mert maid el erkezik az dolog ideie akor inkab nem mehetek bizton igen meghromlom mert ha nem providealhatok mindentül el szakadok szemem Egj Czepis nem leszen az buzamis mi(n)d ki vesz [Bethlen SzD; BLt 9 Füleki Mihály Béli Pálhoz]. 1710 k.: ama huszti boldogtalan vásárral mint romlám meg, micsoda szörnyű adósságba borulék [Blm. 996]. 1737: az Krizbaiak Sem akarnak fizetni mint hogy tűz mian igen meg romlotak [F.csemáton Hsz; ApLt 4 Vég Zsigmond Apor Péterhez]. 1812: Amint a' Tkes Ifjú Aszszony Panaszolja nem contentálódott a' ratajaba vetődött Sz Mihálytelki nyil kihuzáson. Én magam is a' Tkes Úrnak aszt p(rae)dikállot-tam hogy az ne tétessék edgyik negyedik Caput Bonum-nak, mert az meg-romlik a' kinek a' fog esni [Dés; BetLt Bajó László Osdolai Vass Antalhoz]. 1835: köteleztetik az Arendátor Ötsem az egész jóságot ugy patrocinalni hogy a mostani marhás és ökörrrel szolgáló emberek me-ne romolyanak elne pusztulyanak a szolgálatjuk nagyob-b vagy terhesebb nem lehet, tsak amint nekem is ezelőt szolgáltak [Sófva BN; Somb. II].

8. erkölcsi romlásra jut, lezüllik; a decădea, a se degrada moraliceşte; in moralischen Verfall geraten, verlottern. 1823–1830: kénytelen voltam a korcsmárlást félbehagyni a professzorok is megszólítottak, s igen helyesen, hogy nem félttem-é a hügom, megromlik [FogE 129–30].

9. elsilányodik; a se degrada, a deveni neproductiv; ma-ger werden. 1772: az Szamos Vize ... melly egy felől rontya, más felől hánnya, és így edgyik rész epülne, más-ik penfg najon meg romlana, azért fel hagyatik, kaszálo (s lévén közötté [Dánfalú Szt; LLt]. 1774: azután valo Esztendőben a Jég el verésével meg romlottak az Földök [Mocs K; KS Conscr. 80]. 1778: Földie vizések, Forrá-sosok, soványok és szakadások s viz mosások által meg romlottak [Nagyercse MT; Told. 79].

10. (szőlő) megkárosodik, elsatnyul; a se pipernici/pră-pădi; (Weinrebe) verkümmern. 1761: A Csengői Szőlő az előbbeni esztendőbeli kemény tél mián annyira meg rom-lot vólt, hogy kellett az után egészen el homlítani, ujra meg építeni [Déva; Ks 94. 24. 4]. 1813: még van két Sző-lőm ... erőssön meg romlat [Sárd AF; KmULev. 3 Szilágyi Ádám lev.].

11. (le)hanyaglik; a decădea; (nieder)sinken. 1735: Eb-ben az esztendőben kezdé megromlani az ezüstkohó mű-veltetése [Torockó; Jankó, TAszT 189]. 1742: Gál Janos Uram idejében igen meg romlott, és héjánosodott az Ispó-tály [Kv; AggmLt C. 12].

12. átv (jog/szokás) megcsorbítottatik/csorbat szenved; a fi štirbit; (Recht/Gebrauch) beeinträchtigt werden. 1579: mennyenek procatorok oda az faluba, es az varasnak zabadsagat otalmazzak menne iobban tuggyak es vgy procedallion eo kegmek mindenbe, hogy az varosnak za-badsaga megh ne Romollyon. seot erosbwlie(n) Incab [Kv; TanJk V/3. 197]. 1589/XVII. sz. eleje: Szwkseh penigh es melto dologh, hogi minden tartamioknak, keossegnek, rendeknek, polgari tarsasagnak az eo Teorueny, rendtarta-si, erőssége, es ezekbeli Articulusok, mellyek az Regisegh miat az Vy emberek közeot, vagi az embereknek válto-

zando erkeolcziók miatt megh romlottanak volna ... meg iobbittassanak, meg uytassanak [Kv; KómcArt. 2]. 1591: Consentialt Balogh Farkas vram is az eo kegmek io weg-zessenek, es tiztit ez okbol, hogy az regy io zokas ne romolhjon megh tiztit tizessegesen Resignalta [Kv; TanJk I/1. 156-7]. 1710: Így romlik meg a székely szabadság Béli Pálban, mert soha azelőtt akármí vétkiért a székely nemesember jószágát el nem vesztette, hanem csak fejti. Béli Pálon kezdék el, de nem tudom, kin végezik [CsH 137. — 1678-ra von. feljegyzés]. 1777/1780: Ami pedig ezen Faluban eddig Usualt Vámlást illeti, ez, őt vagy hat Esztendőktől fogva úgy meg romlott, hogy tsak aki akarja, az adja meg a Vámost [Alparét SzD; JHbK LI/3. 28]. 1780: Városunk Törvénye az maga erejében meg nem maradhat, mivel tudó dology Hogy ha az Törvény egy Résziben meg romlik, az más Részében is utánna dől [Torockó; TLev. 9/19].

13. érvénytelenné válik; a-si pierde valabilitatea; ungültig werden. 1704: mondotta is az úrnak, hogy ha az apellatiót admittálják, megromlik a gubernator instructiója [WIN I, 164].

megromlóféiben romlóféiben; pe cale de deteriorare; dem Zerfallen nahe. 1825: Ezen fogado hijazattja alatt találatott a' Nagy Csiga Tárgyhoz tartozo 20 készen meg tsinálva fenyő fábol lévő 15. darab gerendák meg romló féiben [Dés; DLt 595].

megromlott 1. tönkrement, megromlodozott; distrus, stricat; verdorben, zugrunde gegangen. 1697: vagyon egy két részből álló héjazatlan meg romlott kő falbol álló pincze [O.brettye H; Born. XXIXa. 2 néhai Bodoni Balázs conscr.]. 1731: Sok és nagy kölcséget tétetvén az Nemes Város az Jég, és Szeretlen Arviz miatt meg romlott s el szakasztott Gátunkon ... Concludaltukis, hogy gaszt vinni senkiis el ne mulassa [Dés; Jk 415a]. 1763: vagyon egy Gerezd(en) Csere fábol rakott és szarvazott, szalmával fedett, de a tetejébe meg romlott, három szakaszokból álló tornáczos Istálo [Szakatura SzD; TGsz 70]. 1834: Egy ... még használható ágasokra épült Góré rossz 'sendely fedellel — rossz, meg romlott kassal [M.péterlaka MT; TGsz 18].

2. meghibásodott; stricat, defectat; schadhaft, beschädigt. 1604: Az megh romlot poharhoz Veottenek az el mult esztendeobely Egyhazfiak ... ket gyra ewstet [Kv; RDL I. 77]. 1714: Egj Par kised Pisztolj elephant tsontal ki rakott, külső részben(en) meg romlott fl. Hung 2 // 40 [AH 14]. 1781: Egy régi, Schilkrot fekete, meg romlott paxis [Mv; Told. 9a]. 1789: Egy meg romlott Cserép Fázékban olvasztott Diszno Háj [Mv; ConscrAp. 7].

3. megrongált/rongálódott; stricat, distrus; beschädigt. 1787: midőn az Verőkben a Vasbeli nagyobb eszközöknek ... olyvas romlasi esnek, hogy azok helylékben ujjak kívántatnak ... az ujj eszközöket el készítvén, a meg romlottakat közönséges vasnak fel mivel a Czimboraság [Torockó; TLev. 9/25]. 1823: 'A Szél által megromlott virág Háznak bé fedésére reparat(iójára) 160 Létz Szeg [Déva; Ks 106. 154]. 1851: A Malom ... Van itt két nagy de használhatatlan — az elégsé által megromlott — harcsa fűrés [Erdősztyeggyörgy MT; Tsb 34].

4. (el)romlott, fogyaszthatatlanná vált; stricat; verdorben, abgestanden. 1765: Öntetett ki meg romlat Csinált bor Eczet Semmire keltő lévén Vr. 02 [Nagybarcsa H; Ks

71/52 Szám.]. 1796: Méltassék Nsagod rendelést tenni és valahonnan ide jo Bort parantsolni hogy had falyan a Kartsama és azakat a meg ramlot Barakat jo volna Trébellyel meg ujíttani [Koppánd AF; GyL. Csia Moses lev.].

5. egészségében megkárosodott; vätámat; gesundheitlich geschädigt. 1751: Vándor Péter Falu uttáján megh támadott és fejsze fakkal annyára meg vert hogy nagy darab üdőkig erős fájdalmat szenvedtem, s megh romlott testemmel nemis dolgozhattam [Balázstelke KK; IB. Andreas Rempfer (27) jv vall.]. 1761: (Az) ökrekk között egy pár 4 Esztend(ős) edgik Szemők, fél csipőjében meg romlott másik Búgye [Mezőcsán TA; Ks 15. LXXIX. 3].

Szk: testében ~. 1596: testembeis megh romlot ember vagiok [Kv; Szám. 6/XXIX. 173 Bachi Tamas sp kezével].

6. megbetegedett, beteg; bolnav; krank geworden. 1794: magamis hordottam a káposzta lapit meg romlott Ágyékának, melyinek és más romlott Tagjainak raggatására és orvoslására [Eresztevény Hsz; HSzJP Intze Ferencz szabad személy felesége Győne Klára (22) vall.].

7. leromlott; slábit; heruntergekommen. 1713 k.: Az megh romlott okrot bötsültük ad f. 14 [Tarcsafva U; PF].

8. anyagilag tönkrement, ínségre jutott; sárácit, ruinet; in materiellen Verfall geraten. 1591 k.: Ar vizek pusztító Tüz es feoldi Gabonanknak Nem termise Zeoleo hegieinek el vezise Az Nemessigne zamok eoregebolise miatt el fogyatkoztnk. Az zegin megh romlot atiankfaiy el fottanak [Dés; DLt 233]. 1640: Megh tekintuen azert Nagi Pal Uramis illien meg romlott nyomorult allapatiat ada mi előttwnk ő kegme ... Szeőcz Andrasnak husz magiari forintot [Déva; JHb 53/1]. 1662: Fogarasi városi renden valo, tűzmiá, megh romlatt szegeny emberek, alázatosán koniörgenek Nagdnak Kgl's Aszszonyoknak [UF II, 232]. 1724: (A) Postálkodás, már annjira enervalta ezen meg romlott heljseget hogy ... feles Lovak hijjaval légjünk [Ne; Ks 83 a városi hadnagy a főispánhoz]. 1733: az Nemes Tanacs(an) olly érdemes Personak vadnak az kik eszt a szegeny meg romlott és sok nyomoruságok közze tététt helyliséget ... sok rendbeli szolgálatokb(an) magok károkalis, szolgállyák s szolgálták [Dés; Jk 435a]. 1734: Kőkösi Orbok Istvánné Csia Ilona Aszszony az mostani irtoztato, es példás jég által meg romlot es szűkülő állapottjába ... levála ... Nemzet(e)s Csemátfalusi Kis Janos Uramtol H. fl. 45 [Kp I. 134].

9. elpusztult, romlásra jutott; devastat, decázut; vernichtet, verfallen. 1605: mostan Hauselfeöldibeől bizonyios zamu uitezek érkeztek, kik az my kegmes Vrunknak, es ennek az megh romlot hazanak, az sok dulo foztó Toluaiok ellen oltalmazoy akarnak lenni [Törzs]. 1606: az Vriste(n) keglmes feyedelmet rendelue(n) eleónkbe(n), eő fel(se)geis az zegeny megh romlott magiari nemzethnek kegyes indulattiat ... megh mutatua(n) gratiat adott [UszT 20/13]. 1619: azt valljuk, hogy az szegény, megromlott Erdélynek szabadsága az mi mostani kegyelmes urunk fejedelmünk által jött meg Erdélybe [BTN² 229]. 1659: megh értheti kegltek, minemű fel gerjedet haragia legyen az feő vezérnek, ez szegény megh romlot haza ellen, kit ha nem complacehatunk feleo ez uttal vegseő pusztulasa ne legyen ez szegeny hazának [UszLt 15 fej.]. 1661: végső romlásra is juthat az megromlott szegény haza állapotja [Kemlr. 349]. 1740: az elébbi dispositio szerint is alig hiszem competentiáját subministrálhatta volna maga Quártélyasainak ezen meg romlott V(ár)(me)gye, annál inkább duplicáltatván az Quártély per absolutum

nintsen reménség meg maradhatása felől [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.].

10. *átv* megcsorbított/nyirbált; stírbít; beeinträchtigt. 1678: elvívén egynehány személyt magával Béli uram ... vele egyetértőköt, kik hihető ez szegény hazának nem békességének megszerzésére, vagy megromlott szabadságának szíves helyben állítására igyekeznek, sőt ha Isten reá bocsátja, félő utolsó romlást és veszedelmet ne hozzanak [TML VIII, 50 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1710: Én sok méltatlan szenvedéseim után, amelyek hazám szabadságának oltalmazása miatt estenek rajtam ... hatalmas császár köntösihez folyamodtam, bízván igazságomban. Idejövetelemnek penig az volt oka, hogy hazám terhit könnyebbítem, s megromlott szabadságát hatalmas császár grátiájából felállítsam⁸ [CsH 146. — "Béli Pál nyil. 1679-ben].

11. *természetében* ~ gyarló; slab, supus greselilor; hinfällig, gebrechlich. 1569: eokis felik zolgalliak az Jstenh teobzeor megh nem akaryak Effelewel banthania, hanem az my ereothlensighbeol esik, mert mi minnyai(n) termitzwnkben megh Romlottak vagiwnk [BesztLt 104 G. Bartor a beszt-i bíróhoz].

megromlottság testi gyarlóság/betegség; neputintă; körperliche Gebrechlichkeiten, Krankheit. 1722: En hallotta(m) Nehai Korodi Ferencz Uramtoll, kiis akkor Hederfai Predikator volt, hogy látta az lábravalóján természetiben valo oly meg romlottságának jelét, hogy az sement meg nem tarthatya, hanem el ment tölle [Marosdécse TA; BfN X. 2/113 Sig. Szilagi minister eccl. ref. (52) vall.].

megromolhatik 1. tönkrejuthat; a se putea ruina; zugrunde gehen können. 1692: Felhetni attolis hogy vagj edgijk vagj masik resze az varmegjeknek es egjeb adozo helyek(ne)k ugj megh romolhatik, hogj semmit se(m) adhat, es igj azok(na)k terheket ök semmibe(n) ne(m) suportálnak [Szökefva KK; Törzs. Sáros János nyil.].

2. belerokkanhat, megszakadhat; a se putea speti; verkrüppeln/brechen können. 1782: Szegény talám maga töltette fel az Hordoban a sok mézet, 's abban bizony egj fejérmép megis romolhatott [Mv; DLev. 4. XXXVI].

megroncsol 1. összeroncsol, megsebesít; a răni; zerquetschen, verwunden. 1736: edgijk karja igen meg vala rancsalva [Algyógy H; BK]. 1750: à Leánkát mi hozzánk is hoszták mingyárt akkor, de Semmi oly jel nem láttatott rajta, hogy valaki meg rontsolta volna [Bulzest H; Ks 113 Vegyes ir.].

2. összetör/zúz; a zdrobi; zerstoßen, brechen. XVIII. sz. v.: A petresellyem magot ha minek előtte el veted, meg roncsolod valamennyire, kelemetes levelei lesznek [Ks Kerti Oeconomia].

megroncsolódás összeroncsolódás, megsebesülés; rănire; Zerquetschen, Verwundung. 1729: latta pediglen szemivel testek(ne)k megrontsolódását, és ki Sebesedéseket mind kettőnek kik mind maig is labok(na)k és karjok(na)k erőtelkenkedésekről panaszoznak [Sövényfva KK; TSb 51].

megroncsolódott sérült, beteg; rănit; geschädigt, krank. 1665: Az gyermek ... súlyos beteg ... Az anyja is igen meg roncsolódott s elveszett állapottal van [TML III, 420 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megrongál 1. meghibásít, tönkretesz; a deteriora; beschädigen, zugrunde richten. 1841: ezen vámat talántám azért kívánnya rajtam fel csikomi, — mivel gáttját ezen alkalommal a duzzadt viz meg rongálta [Dés; DLt 707]. 1850: 1850 Februárius 27-én olly iszonyu szél dühöngött, hogy kevés épület maradt el, mellyet meg ne rongált volna [Szucság K; RKAk 101].

2. elver, bántalmaz; a bate; verprügeln, mißhandeln. 1771: midőn az én fiam a Lovamat le vitte volna a Czere kuthoz itatni ottan Imbrefi Szöts Ferentz a fiamat meg támadta és anyira meg rongálta a Lovat hogy tsak hamar meg döglet [Dés; DLt 321. 45b]. 1812: Mikor Grantzki a' Groff ur eö nsgát megrongálta akkor éppen jelen nem voltam [Héderfája KK; IB. Bali Borbára (22) konyhaszolgáló vall.]. 1827: magát a Város Erdő pásztorát meg rongálták és meg kinaszták [Szind TA; HG Mészköi cs.].

3. kimerít, legyengít; a slei/istovi; erschöpfen, abschwächen. 1789: ezután ha a Maros által állana^a s az embe reknekis a marhájok valamit támbáskodnék (: mert most az utolsó olá országi járás igen meg rongálta :) egy kevés fát és követis hordanánk által a Maroson [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev. — "Értsd: befagnya].

4. anyagilag tönkrejuttat; a ruina; materiell zugrunde richten. 1843: Az Árviz nagyon meg rongála A' pintésbe, mitől nagyon féltém — nem fokada — de még mindig tartanak az szigorú napok — a' terhes fellegek mindig rettegének [Széplak KK; SLt évr. Menyhárd Péter P. Horváth Ferenchez].

megrongált megrongálódott; deteriorat; beschädigt. 1864: Könyör adomány gyűjtésre fel alyáltatnak a Magyar Honba Abauj megyébe Also és Felső Czece meg rongált Év. Réf. Temploma kijavítása [Gyalu K; RAK 89].

megrongáltatik megrongálódik, tönkre megy; a se deteriora/avaria; beschädigt werden, zugrunde gehen. 1844: A csonka fatorony a közelebbi szelek alkalmával erősen megrongáltatván ha a harangok többé veszedelem nélkül abban fenn nem állhatnak, levétessek [Válaszút K; ETF 107. 19].

megrongyol tönkretesz; a distruge; verderben, zugrunde richten. 1803: Örvendek magamis, ha István napját Jo egésségben érhetted ... Szánam ha igazíttva lett volna meg látogatallak volna de a régiség meg rongyollatta ... által mégyek mihelyt meg igazítatom [Nagyalak AF; DobLev. IV/870 Dobolyi Sigmund Dobolyi Istvánhoz].

megrongyollik megrongálódik; a se deteriora; beschädigt werden. 1727: A Falu Szabad Erdője között vagyon ... Méh kelenczéje szokott belső ereszszevel edjűtt felső lézája igen megrongyollott [BfN Nagyalusi cs.]. 1747: vagyon két felé nyíló ... Kapu Levél, mely Kapu Levélis megrongyollott, s egynehány Vas szeg hijais van [Borsa K; Told. 24]. 1759: mostan magam házához akarnék menni s mivel igen meg rongjollot, idegen embert fogattam hogj meg foldozza [Albis Hsz; DobLev. I/292. 4b Bartók Mihályné panasza]. 1785: (A) nagy Palotára jutván a stokaturája sok helyeken le hullott ... az ablakai és azokon lévő Sallukáterek meg rongyollottak [Szamosfva K; Born. XXIXb. 20 Kornis Krisztina conscr. 13]. 1787: az ház fedele ... az udvar felől meg rongyollott reparatio kívántatik [Mv; MvLev. Tolvaj alias Varga Mihály hagy.

11. 1810: (Az) Udvar Ház meg vagy on, de erőssen meg rongyolott [Kisjenő SzD; Ks 77/20 Conscr. 129]. 1817: Vagyon egy vastag Deszákából ki rakot Gabonás, melynek zsendélyvel való fedele, már nagyobbára meg rongyolott [Kövesd NK/Mv; Kp V. 319].

megrongyolott megromlódott; deteriorat; beschädigt. 1729: Egy viseltes sövénnel fõnt agosokra epített suppal fedet megh rongyolott õkõr pajta [Buza SzD; JHbK V/2]. 1748: meg rongyolott Szalma fedél alatt épült hizo Diszno ollocska [Nyárádszibenedek MT; Told. 79]. 1768: Ezen ... Curianak adest részit vérszi kõmnyûl Lészás vagy fedeles kert, az Udvar kapun pedig fejlõ ... meg rongyallat Dõlõ félben álló Palánk kert [O.kocsárd KK; Ks 74. 56]. 1772: egy meg rongyarlatt hoszszu Sendejes szín [Kv; MkG]. 1774: a' régiség miatt meg rongyollatt rosz kapu levelek [T; CU]. 1814: A Groff Ur õ Nagysága ... a' meg rongyollat épületek fedeleit meg igazítottta [Banyica K; BfR 117/1 Ladislaus Barta (48) col. vall.]. 1818: egy meg rongyolott Fedelû avatag Fabol készült Csûr [Mezőkõk TA; HG Haller lev.].

Szk: ~ félben levõ. 1756: vagyon ... Csere fa szaru fák- kal szarvazott Léttezett meg rongyollot félben lévõ Csûr [Branyicska H; JHb LXX/2. 34].

megrongyoltatik megromlódik; a fi deteriorat; beschädigt werden. 1827: Egy Zsendelyes fedelû Pajta az Ajtók a' nagy szél által megromyoltatta(na)k [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

megrongyosodik 1. megromlódik; a se deteriora; beschädigt werden. 1650: az Castelyka pinczeinek gerendaj meg toredeztek, hiazattianak (!) igen felette megh rongiosodot [Folt H; BK 117].

2. lerongyolódik; zdrejtáros; herunterkommen. 1758: Reméltük tudva vagyon Excellentiád elõtt, hogy csak most közelebbis mennyi údõtõl fogva Sonyorgottunk az Excellentiád Szõlejében, a' holott igen meg rongyosodtunk [Szõkefva KK; Ks 72/54]. 1796: a Szõmyû, és nehéz Munka mellett Meg Rongyosodtunk volt vízben hoban, és alkalmatlan údõkben [Déva; Ks 75. VIIIb. 146]. 1819: Az Unokám bizonyosan eddig meg rongyosodott, de Fejér némût is eddig el rothasztotta [M.régen MT; Pf Palatka Anna lev.].

Ha. 1784: meg rongyasodtam [Mv; DLev. 2. XIIIb].

megrongyosodott 1. megromlódott; deteriorat; beschädigt. 1774: egy kõbõl ki rakatt meg rongyosadtat sendelly fedelû Sõtõ ház és konyha [T; CU].

2. lerongyolódott; zdrejtáros; heruntergekommen. 1758: alazatos kõnyörgõ Instantiám által remenkedem kegyelmes Aszszonyom, Tekintse meg Excellentiád erõtlen és ügye fogjot meg rongosodot, voltomat, és szannyon meg Excellentiád adgjon nekem Jstenért, egy Czondrara való pénzti, és ket bõrt [Szõkefva KK; Ks 72/54].

megront 1. megromgál; a deteriora; beschädigen. 1662: (A) lövések az igen temérdek erõs kõfalakat annyira megromtanak, az erõs gerendákból õszvevonatott sáncokat, annak erõs gerendáit pozdorjántként szakgatná, szerenszerte hányná [SKr 601]. 1730: Az ablakokba, a Szél meg rontván, tetettem nyolcz Úveg tányért d 18 [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV]. 1757: a víz ottan a Falu kuttyánál igen

megrontotta az Utott [Mocs K; JHbK XLVII/17]. 1761: Hallatúk, hogy a Molnár János ablakát bé rontotta volna ettzer Ferentz Lõrintz, még a' Ház falát is meg rontotta volna [Szászsztván KK; BK]. 1803: Elébb a' mü fûrészmalmunkot a' Gyitrai Communitas imigy amagj (!) meg rontotta; a' vas szerszámokat Gyitróba bé vitette [Toplica MT; Bom. XVc. 1/54].

2. leront/rombol; a distruge; niederreißen, zerstören. 1653: 1612-k esztendõben karácson után a brassaiak õreg ágyukkal kijövének és megromták Úzonnak kastélyát [ETA I, 109 NSz]. 1662: az ellenség már a lövéssel úgy megromtotta, amelly bástyát lõtett, hogy az ostromláshoz immár jobban nem kívántatik | a Csonka-bástyát, melyet 1598-ban a törökök megromtattak vala, másfél õl-nyivel feljebb rakatta vala^a [SKr 249, 297. — ^al. Rákóczi György].

3. megtör, összezúz; a zdrobi; zusammenbrechen, zerstoßen. 1757: A mely Vénákban az Arany indivisibiliter vagion ... Lovakan kósárokbán le horgyuk a' Stompakhaz, s ott Põrõlyekkel alma és dionnyi kvantitásokra meg rontyuk 'apránként' a Stompra be tõltjük [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.].

4. (termést/szõlõt) elver/tönkretesz; a distruge/compromite (recolta); (Emte/Weingarten) zerschlagen/zugrunde richten. 1752: egyik ... esztendõben az hideg meg rontotta vala a hegyeket elein [Backamadaras MT; Told. 37/44] | a' jég meg rontotta határunkot [Holtmaros MT; i. h.]. 1759: A mult héten ... kemény ho harmat esett, mely nem tsak a fákknak virágjait, de az Szõllõnek is jöveseit nagyon meg rontotta [Déva; Ks 94. 24. 4]. 1767: az egész Szent Mártoni szõlõ Hegy ... metzteten, fedetlen kûnn maradván, vgj telett, 's az akkori Sanyaru hideg úgy meg rontotta Fájait, hogy Tavaszal Tõkéjékrõl mind le kellett vágatni [Kóród KK; Ks 19/I. 8]. 1768: ezen Szõllõ ... az Tavaszig minden részeiben jó status volt, hanem az akkori hideg, és á Nyárban esett jég nagyon meg rontotta, és gyengítette [Mezőmadaras MT; Ks 74/55 Conscr. 75]. 1774: ezen Motsi Tamás felõl valo Forduloban levõ Gabonat úgy meg rontotta a Jég Esõ, hogy alig maradt meg Negyed része [Mocs K; KS Conscr. 15].

5. összerág, tönkretesz; a distruge (rozind); zernagen, zugrunde richten. 1811: Ezen Szõllõt mind a' földi Güzü, féreg, mind pedig a meg varosodás munkálkodásait meg rontotta [Jobbágytelke MT; LLt]. 1827: ezen szõllõket 1825ben a csere bogár meg rontotta volt, és nem temett több rajta 100 vedemél [Koppánd AF; DobLev. V/1109. 6].

6. elromlaszt/rothaszt; a face sã putrezeascã; verderben/faulen lassen. 1805: Az Inventárium Szerint az Hiubol általjõtt Csõs Mále ... a Házak Fedelinek roszasága miatt ho és Esõ meg rontván ... tanálatott Descrescentia nyoltz véka [Szentbenedek AF; SLev. 1] | Törõkbuzájakba ezekis elég bõ termést kaptanak, de az õvékis éretlen maradván, a sok essõzés, és hovazás meg rontván az el ázás áltol, már most rothod, máris majd haszon vehetetlené let [Torda; TLt Köz. ir. 1182 ifj. Szaniszló Zsigmond szb kezével].

7. elmos; a roade (surpind); wegschwemmen. 1724: (A földnek) egj reszit a víz meg rontotta az más reszit penigh a berek fel kõte, az tisztán maradtot resze cap. cir. met 6 [Vécs MT; Mk 9 Ioan. Sárdi (75) jb vall.]. 1776: A' Kis szegben melyet a' Küküllõ meg rontott [Csávás KK; EHA].

8. elagyabugyál/ver; a bate tare (pe cineva); verhaufen. 1590: Peter Kowach zayabul hollottam be leőweő hazamhoz Es monda io zerencheye az bestie kurwaffy aszonnak, hogy Nem írtem it mert bizony megy rontottam volna az tomporat [Kv; TJK V/1. 38 gal kowach vall.]. 1644: Monar Giorgi meg verte rontotta, mind első s második feleséget [Mv; MvLt 291. 417a]. 1680: asztis hallám Szabo Boldisártól hogy aszt monda meg rontya mégh az údön az Killyeni Mihály szolgáját, Gergelyt [Kilyén Hsz; BLt 3 Erdely Istvánne (27) col. vall.]. 1720: ne hajtassa az olá Szolgával az ökreit az ... to helyire, mert ötlet rontyák meg ez idén érette [Koronka MT; Told. 26]. 1766: látván Szikszai Judit is hogy nem akar menni a Leánya mondot ilyen szokot néki; hogy el jőjj, mert meg rontlak, ha nem jősz [Szentkirály Hsz; HSzjP Nobilis foemina Samuelis Gidolfalvi (38) vall.]. 1781: Opranak a Baltát kezében meg fogtam félvén attól, hogy ha a baltát ki botsátom kezemből engemet meg ront, Opra Bara sem bortsatatta ki attól tartván hogy ha az én kezemb(e) esik a balta, ötlet rontom meg velle [Szopor K; Mkg 36. 3/2].

9. megsebesít/sért; a ráni; verwunden. 1759: Én Dán Vitolome szemeimmel láttam halva Zaharia Gavrilát ... azon ettzaka a' mikor meg lövetett ... a' Mehes Kertnél lévő hazunkhoz jöve Borgai Pipa György nevű ember és egy kevés Viaszszat kért azért, hogy a' Puskájanak sutuja vagy feneke ki szakadván abrazattyába nagyon meg rontotta, és a' viaszszat annak Vérit akarja meg állítani [F.szászújfalu BN; BK]. 1772: Vonya Illyes ... Gyenge egésségű Farago mester, a Fa Lábát meg rontotta [Szász-fenes K; BethKt Mikes conscr]. 1786: Tályai M. Györgyöt az Erdőn a' fa meg rontván 15tőd Napra meg holt [Gyalu K; RAK 131]. 1794: panaszkodott nekem az Öreg Kolbaro, hogy térdével a Veje, mellyét rutul meg rontotta, mellyet soha sem fogna meg lábbolni [Déva; Ks]. 1801: a hajos^a fel vette a nagy hajó tásztó rudat, és úgy ütött az Exp(one)ns emberéhez, hogy ha a kezében lévő ruddal ellent nem vetett volna, bizonyoson szőmű halállal meg holt volna, de az ellenvetes mia, oly halálás ütést ugyan nem vehetett, ugyantsak a karját úgy meg rontotta, hogy talám az idén sem dolgozhatik velle [Ne; DobLev. IV/841. 1b. — ^aErtsd; tutajos].

10. el/betör; a sparge; einbrechen/schlagen. 1704: az feleségem leányi ... a felső fióklakot leejtették, aki is a szegeletivel a feleségemnek az orra közepit találván ágyban fektiben, az orrának porcogóját megrontotta és fél éjtél vére folyt el az orrából [WIN I, 133].

11. leront/gyengít; a istovi/slei; (ab)schwächen, herunterbringen. 1722: A Pej hámos Lovak szépek, most ugyan meg ronta valamennyire az Tanításbéli idő [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1786: a' határoknak-is leg menedéktelenebb erdős helyeire kellett mennünk, úgy hogy: a' szénnek procuratioja annyira megrontya Clitelaris lovainkat, hogy már nem győzzük magunkat lovakkal [Torockó; TLev. 9/24].

12. bab rontást tesz vkín; a face cuiva vrăji; jn behexen. 1745: Tudgyae a tanú bizonyoson értette valakitől bizonyoson hogy ... Kálnán lako Inquilinus Marosán Márk Felesége Buxa Anyimie bűjös, bávos és boszorkányos Aszszony légyen ? ... micsoda károkat tett, egésségeben kit rontot, Veszlet és babonázott légyen meg és kinek minémű váraslásokatt vitt véghez [BSz; Ks 9. XXXIII vk]. 1765: váldoltatik az l(nct)a... hogy ő bűjes, bajos boszorkánysági mestersegekben gyakorolván magát, maga go-

nosz mestersegével sokaknak ártatt, nemellyeket testében, s annak reszeiben, másokat javaiban meg rontván károsítván edgjik magáról valya, hogy ötlet személy szerént gyötrette [Torda; TJKt V. 290].

13. (ellenséget) legyőz/ver; a ingive (inamicul); (Feind) besiegen/(nieder)schlagen. 1811: Mikor ezer hetvent írtak Keresztyének, A' Magyarok ezek^a ellen el-jövének ... Jötenek Doboka nevű Falu felől Őket itt' meg-lepték és meg-verekedtek, Kunok meg-verettek 's futásnak eredtek, Cserhalom Hegyire magokat fel-vonták, De ott-is Őket a' Magyarok meg-ronták; László tsak magára öt Kunokat ölt-meg [ÁrÉ 62. — ^aA kunok].

14. elpusztít; a distruge/nimici; verwüsten/heeren. 1581: Zemek elot vissellewe(n) egieb Respublicakat, kiket effele belseo gywiessegh, es egymás elle(n) valo Indulat ne(m) chyak megh rontot, de megh Embereknek Emlekezetlybol is ky törtet voxot kerdwen ... wegeztek, hogy ezt a dolgot eő kegmek Tanachywl kezekbe vegiek [Kv; TanJk V/3. 240b]. 1605: Ez az zegeny varas az kinek Jsten aggia az orzagnak birodal(ma)t ezt fely, vrallya, es hywseges engedelmeűel bechiwly, Nem zwkség haat ezt valamy engedetlensége miatt megh sanyargatny, awagy ennelis enkáb megh rontany, ky sem feyedelmet ne(m) emelhet, sem zekibeol le nem zálllythat, hane(m) chak wdeo zereit Jstenteol adatot feyedelmeknek, engedelmesen zolgal [Kv; i. h. I/1. 504]. 1662: az ország kevés népét meg is rontani, vesztetni, fogyatni nem akarta volna^a [SKr 499. — ^aBarcsai Ákos].

15. (anyagi/erkölcsi) romlásba dönt; a ruina, a duce la pierzanie; (in materiellen/moralischen) Verfall stürzen. 1562: az urak és nemesség meglátván ezeknek az ő igyekezeteket, könyörgének egyenlő akarattól a vajdának, hogy ne hagyán őket a keresztieseknek megrontani^a [ETA I, 11 BS. — ^a1514-ben]. 1655: Mint hogy szállásom az Öreg Rázmány Istvánnál vagon, hallottam sok rendbeli panaszát Csepreghi Mihály ellen, hogy mint perli s busittya eőtet, fenyegette is ilyen formán, hogy prokátortis fogadot már Csepreghi Mihály ellen, de el hidgá azt bizonyoson, hogy bizony megh rontya [Gyf; CarTr II. 894 Val. Decsej de Macskás (50) vall.]. 1710 k.: Én, uram, kegyelmednek sem javallom, hogy azokat a szegény embereket megrontsa, azonkívül is eléggé megrontotta volt azoknak az atyjok az öreg Rákóczi, mikor Valjabradot elvonta tőle [BÖn. 720]. 1740 k.: alázatosan könyörgünk Excellentiad(na)k szegény szabad szemelyeket ne igyekezzen Excellentiad meg rontani [TKI]. 1803 k.: Jo Testvéreim a Pert nyakamban hagyták ... az usus fructust is egyedül fizettem és ezen Per annyira meg rontott hogy szegény Édes Anyámról Jutott részemet oda fizettem [DobLev. IV/864]. 1816: Mind abban mesterkedik az őtsém Szekely Mihály mükeppen rontson meg tovább, eléggé meg rontatt mert 8 ezer forintat exeqvált rajtam, hollot 3 ezerrel sem tartoztam [Várfa TA; JHb 48 br. Josika Istvánné br. Jósika Jánoshoz].

Szk: hírében-nevében ~. 1792: Árkosi Tegző Zsigmondné gyalog részen való exponálja az hűtösök fórumán Tegző Mária, a Tegző Gábor leánya ellen ... hogy az utcán, közönséges helyen házfelverő tolvajnak megszidta ... híriben, nevében megrontotta [Árkos Hsz; RSzF 256] * (nemesi) szabadságában ~. 1614: (Báthori Gábor) nemességét, szélsőságot, városi rendet, székelységet mind szabadságában, tisztességében ... teljességgel megrontott vala [BTN² 58]. 1755: Ngad magais bölcsen meg ítélheti hojí

nem kicsind dolog mikor az igaz Nemes Embert maga Nemesi szabacságáb(an) meg akarják rontani [Szentmargita SzD; Ks 18. CII Kosa Sigmund tt lev.] * *testében-lelkében* ~. 1776: Mit tévő Légyek, ímé mint meg rontottak testemben, lelkemben, az Isten verje meg őketis, a' kik ezt okozták [Szentdemeter U; GyL. St. Henter (37) vall.] * *tisztségében* ~ → *szabadságában* ~.

16. (női) megparáznít; a necinsti/pingári (o femeie); (Frau) vergewaltigen. 1662: sok szűzeket, tisztességes asszonyi állatokat megrontani ... némellyeknek életüket is elfogyatni ... nem irtóztanak [SKr 678–9]. 1724: a mostan karátsonba el ment Szolgálója is mondotta, h(ogy) Pekri Ur(am) bé dugta az ő száját, h(ogy) ne kiáltson, és h(ogy) ötlet megis rontotta [M.királyfa KK; BK. Német Jánosné (26) serfőző vall.]. 1849: az igazat kiszollva Kelemen Béni rontott meg, a mit neki szemébe is meg akarok mondani [Kv; Végr. Vall. 26].

Szk: *szüzességében* ~. 1799: Veres István nevű Csizmadia legény engemet hirremben (!) nevemben szüzességemben meg rontott [Dés; DLT].

17. (jogot/szabályt/szokást) megcsorbított; a ştirbi/in-călca (un drept); (Recht/Regel/Gebrauch) beeinträchtigen/schädigen. 1705: kéréti alázatosan öngyűságot mint a hazánál summus justitiasusát, hogy ne kívánja öngyűsága privilegiumokat úgy megrontani, holott nekik az privilegiumok, hogy akinek háza Szebenben nincsen, annak nem szabad kormcsát tartani [WIN I, 608]. 1710: Így ronták meg a nemesi szép szabadságot | Hogy is boldogfana Isten minket mostani feltett célunkban, ha amely szabadságot szóval fél akarunk állítani, efféle cselekedettel szörnyebben evertálnának s megrontánának [CsH 117, 142]. 1742: (Aki) az Fútatásban való végezcsnek Punctumit valamin által hágnák, megh rontaná ... tartozzanak a Biráknak ki adni [Torockó; TLev. 9/2. 2a]. 1823: meg határozta ... a V. K. Társaság hogy egy vasért 6 xr a' most-is álljon és valaki ezen végzést meg rontaná ... a 12 ... Mforintokig büntettségük [uo.; i. h. 9/47]. 1845: igen helytelenül tenné a haszonbérő ha a fen álló régi szakást és rendet megrontaná [Báld K; TLT 1039 Béli Ferenc aláírásával].

18. szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktionen: *hitében* ~ hitében megsért; a atinge/leza pe cineva in credința sa; in seinem/ihren Glauben beleidigen. 1619: mindezekkel meg nem elégedtek Mátyás császár és Ferdinandus király, hanem ... Csehországot, elsőben és főképpen szabadságában és hitében megrontotta, szentegyházokat elrontotta [BTN² 339] * *hitét* ~ja hitét meggyalázza; a-și profana/pingári credința; seinen/ihren Glauben schänden. 1711: Ezis Hitit el hagyta meg rontotta és Papistává lett, elis vette jutalmat, mert halála terribilis volt [Kv; SRE 118].

19. az Isten rontsa meg szitk az Isten verje meg; sál batá Dumnezeu; Gott soll ihn/sie/es strafen/schlagen. 1591: Poztometw Janos deakne, Kata azzoni^a hallotta teol-le, hogi az Isten vgi segillie megh ceket, az meli igazan veottek raitok az bírságot, Es hogi az Isten megh roncza ceket [Kv; TJK V/1. 62. — ^aVallja]. 1630: az Menieczke mindgiart atkozni kezdte ... hogi az Isten meg verje s meg roncza hogi eő neki illien Niömorusagaba(n) latni nem ment [Mv; MvLT 290. 220a]. 1637: elege atkozodek Szasz Palnc hogi az Isten meg verje s megh roncza [Mv; h. 291. 84a].

20. ~ja magát a. anyagilag tönkreteszi magát; a se ruina/decava; sich materiell zugrunde richten/ruinieren.

1692: az vélekk^a valo accordát ighe(n) jauallom, tsak lehesse(n) ugj hogj magunkat megh ne rontsuk, es legh közzelljeb az Országh Statussi miat ne szenvedgjünk [Szőkefva KK; Törzs. Sárosj János kezével. — ^aA szászokkal]. 1771: én magam adhortaltom ő kgjlmét hogj ne kívánjon három Sessiok után a Commune Terrenumbol a Vas részre mert bizonyj meg rontja kegymd magát velle [Girbó AF; JHb Joh. Szentpáli (57) ns vall.]. — b. egész-ségét tönkreteszi; a-și distruge sănătatea; seine/ihre Gesundheit zugrunde richten. 1842: Jáné Mária mondotta hogj ő terübe lenne, mire én azt feleltem ... vígyázzan magára; nehogy valamit vegyen vagy tsináljan a mivel magát meg rontsa, — mert én ... ha Céhba álhatok bizanyasan el vészem [Dés; DLT 85. 7].

megrontás 1. megrongálás/hibásítás; deteriorare; Beschädigung. 1832: Czéhunk a Kerelmesnek Feladását Ugy találta hogy a fontok epen azok melyekkel Czéhunk régi időktől fogva élt mely fontokba semi megrontás nem találtat [ZFaz. hibás al.].

2. tönkretevés; distrugere; Zugrunderichten. 1847: minden Marháink az Erdőre Szorultak, a mi viszont annak meg rontására léven ... azon fogások eltöröltessenek [Torockó; TLev. 10/9].

3. megsebesítés; rănire; Verwundung/letzung. 1748: meg kevanom a' Jure, hogj az I az Ak meg lövésieért szidalmazásáért karomlásáért in poena Emendae lingvae, az Actor ábrazattya(na)k meg rontásáért motskolásáért convinctassék [Torda; TJKT III. 192–3].

4. *bab* elvesztés; vătămare; Vernichtung. 1745: Buxa Anyimie micsoda ártalmas és babonázó s emberek ártalmára vagy meg rontására valo bűjányokat adott, vitt és nevezetesen hová és kinek és ki ellen s kinek meg vesztésére és rontására [BSz; Ks 9. XXXIII vk].

5. legyőzés/verés; invingere; Besiegung, Niederschlag. 1562: A király akkoron nagy haddal készült vala a széke-lyek megrontására [ETA I, 19 BS]. 1566: Szulimán császár a királynak ilyen ígretet tón: hogy a jöendő nyáron az ő vén fejét kihozná a Ferdinandus királynak megrontására [i. h. 24 BS]. 1662: egész táborával Debrecenhez, az Tóócó vize mellé szállott vala, hogy ott táborát is, míg a hajdúságnak megrontása derekasan végbemenne, megnyugtató [SKr 541]. 1663: ha valaha volt módja az kereszténységnek az töröknek megrontásában, most vagyon, és félő, ha elmulatjuk, többször ilyen nem leszen [TML II, 573 Teleki Mihály Lónyai Annához].

6. anyagi romlás, tönkretevés; ruinare; Ruinierung. 1678–1683: ha mikor el jűne kis ez czalárd vilagh tengere szirenesi (!) vezedelmeketre, kedves, hallasra gionjörűseges sovak ki bocsatasaval őstökölven benneteket, mas iambor emberek megh rontasara ... fületeket be dugiatak [Ks Kornis Gáspár kezével]. 1745: Constal hogy az J. Ince Klára afféle tsalárdtságát, hazudozását másoknak meg rontását s káros költségben való ejtését continuálta [Torda; TJKT II. 87]. 1795: ellenkezik mind az I(ste)n Törvényével, mind a Hazáéval ilyen Hite szegzet Aszszont Vra Joszágában introducálni, és benne hagyni az örökösök(ne)k nagy meg rontásokra és keserítésekre [Albis Hsz; BLev.].

Szk: *maga* ~a. 1809: az arra meg kívántato sok költséget maga megrontása nélkül el győzzheti [Kv; KW].

7. meggyalázás/paráznítás; necinstire, siluire; Vergewaltigung. 1840: Léányomnak ... Szüzességébe valo erősz-

megroshadt megrothadt; putrezit; verfault. 1656: Ezen sas faknakis pedig alljok cotven szal megh roshatt allapottal vagjon, ki deölöfelben vadnak [UF II, 143].

megrossan megsercen; a trosni/píri scurt; prasseln, knistern. 1573: Teglas Antal es Balint valliak sokat twsakodanak ... Es hogi lattak ne(m) Byrtak vele vgy vagdaltak, gërgy azt Monta vgi vagta vgian Meg rossant az zablia az feyeben [Kv; TJK III/3. 62a].

megrostál 1. át/kirostál (rostán átráz); a ciurui, a trece prin ciur; sieben. 1573: Margit Nereg Iarto Matiasne Azt vallia hogy ... vitetet volt az espotaly Molnaba egi keobel bwzat az felet meg Rostalta volt [Kv; TJK III/3. 212]. 1588: Ezt az buzat hogi megh rostaltak leott allia megh merven 2 [Kv; Szám. 4/V. 48 Gr. Veber sp kezével]. 1609: (A búzának) keoblet rostaltak megh p(er) d 2 [Kv; h. 12b/IV. 413]. 1716: készen vagyon 2 verem, egyik ... az kádárló szénbe, az él készülvén, meg réstálva menten töltetem az vermekbe [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.]. 1717: buza volt 76 kalongya. cseplő reszen kívül rostálatlan löt az Urnak belölle 120 véka. Közepes 11 véka. meg rostálván az eleit löt 110 véka ... a közepes 11 vekából rostálva löt 10 véka. rosta alja 5 kupa [Búzás-bocsárd AF; BfR Sigmond Janos kezével]. 1803: (Az) Asztag buza ... el csépettétvén jött ki meg rostálva jo tisztás buza eleje 230. véka Másodja 10 Rosta aj 14 [Elekes AF; DobLev. IV/862. 7-8]. 1833: Mi egy véka buza ? 10 Huszast, 's többetis adunk érette, még meg rostalyuk el hull belölle a' gazza, malamba viszsük tized részt vámot adunk érette [Torda; TLi Praes. ir. 1534].

2. megválogat; a alege/seleccióna; auswählen/mustern. 1577: Megh ertettek ... az ado zedeo vrain kewansagat hogy eo kegmeknek adnanak zolgat kikkel az eo tyztekbe elo mehetnenek keryk azert eo kegmek Byro vramat hogy az zolgakat megh rostalwa(n) megh valogatwa(n) az waras penze(n) tarchion oly zolgakat kik ... az varasnak hwen zorgalmatosan ... zolgalyanak [Kv; TanJk V/3. 141a].

3. átrág, meggondol; a cumpáni/cintári; sich durcharbeiten, erwägen. 1577: Eo kegmek azert varassul Jowallyak ez articulusakat chyak ezen keryk byro vramat Tanachya-wal, hogy megis lobban Munkalkoggyek eo kegmek ezen, ha e' ket czykkell meg alhat; vagy nem ... Ezt kewannak azert eo kegmek hogy Jobba(n) meg Rostálnak, hogy penig ezek alhatatos keppen leowendeobe is Meg alhassanak eo kegmek Byro vram lellye meg az feyedelmet es vegien c(on)sensust Rea az feyedelemteol [Kv; h. 147a].

megrostálás átrostálás; ciuruire; Sieben. 1582: Az Alprét Malombol adot ennekem Balas kowachy 6 keobel búzát Az masahazrol is attanak negy keoblet ez negynek meg rostalasatol attam d. 8 [Kv; Szám. 3/V. 20 Lederer Mihály sp kezével].

megrostált átrostált; ciuruut, trecut prin ciur; durchgeworfen, gesichtet. 1793: Drott Rostával meg rostált szép. eleje buza vagyon 343 Véka [Hada Sz; JF 36 LevK 243 Vintze István lev.].

megrostáltat átrostáltat; a dispune să fie ciuruut/cernut; durchwerfen/sichten lassen. 1595: Hagya Biro W. hogy feier Lisztet kezjczek: Vöttem 1. köblet en magameban,

melyet meg tisztítottam, és rostáltattam és meg örlettettem [Kv; Szám. 6/XVIIa. 208 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1609: Razmany Jstuan vram az varos tarlaia(n) ternet zegeni konkolios buzabol adot Cipo swtesre cub 14 Melliet megh rostaltatuan leot az Allia keozel Negi keobeol [Kv; i. h. 12b/IV. 413]. 1642: Az hordaskoris az Buzanak az tisztaiat rakatta kwleon vetnj ... de ne(m) rostaltatta meg nemis gyeoztek volna el [Szászfenes K; GyU 91]. 1683: Az mennyi buzat el vetetete(m) s öröltettem meg rostáltotván s szorotva(n) p(e)r(cipia)lta(m) Ucsut Cub 18 [Fog.; UtII]. 1717: a búzát ... szépen meg kel rostáltatnom [Búzásbocsárd AF; BfR]. 1742: Beszterczére el adni rostáltattam meg az Vám török búzából ... Cub 11 [Szászkerked K; LLt]. 1796: En Előre minden Gabonát meg rostáltattam és a porából ki vettem hogy meg ne romoljanak [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. 1817: Veres János a mult ősszel meg rostáltattá vas rostával a Szép tiszta buzat a végre, hogy ezen két Lábbá vettesse [Szászssombor SzD; IB].

megrostáltathat átrostáltathat; a putea dispune să fie ciuruut; durchwerfen/sichten lassen können. 1723: Mivel hogy az Ecclesia ... mostan a Buzat meg nem rostaltathatta annakokáért in consola(tio)nem salaristarum ... minden tiz véka búzára adattassék egy egy véka buza [Kv; SRE 147].

megrostáltatik átrostáltatik; a fi ciuruut/trecut prin ciur; durchgeworfen/gesichtet werden. 1793: találtott a' gabonásba ... Io Eleje Buza mint a Csűrbe meg rostáltott Véka 253. 20 Másod Buza 135 1/2 [Kályán K; JF LevK 273 Vég Mihály lev.]. 1821: 131. véka elegy buza utoly meg rostáltattván lett belölle 111. véka elegy [Déva; Ks 105. 99].

megrostáltatott átv megrostált/válogatott; selectat; durchgeworfen, gesichtet. 1589/XVII. sz. eleje: teoureny szertem megh látatott, rostaltatot, be ueótt, es helyen hagiatot és az Keömiues giwlekezetnek örökké valo Bira-sara ki adatot Ceh leuelnek es abbeli Articulusoknak bizonsagara erősségere, Ez mi Priuilegiumi leuelwnket attuk es ajandekosztuk [Kv; KőmCART. 28-9].

megrostásodik kb. kilyukadozik; a se găuri; löcherig werden, Löcher bekommen. 1633: Uagion egi io boronaua fel rakot öregh chwr ... az hejazattia megh kezdet rostásodni [Komána F; UF I, 314].

megrostozik kirosztosodik; a se destrăma; faserig werden. 1696: csak hamar jó vala le az uton Kovács János feleségestől s látám hogj egj rostozott bot vala az kezéb(en) mondgja vala megh verém en bizony ezzell állattjára nez mint meghrostozott az vége [Mikháza MT; Berz. 17. XII].

megrótat adóval megterhel; a încărcă/impune pe cineva cu impozite; mit Steuer belasten. 1566: Feoldwnkeon lakok hazahoz amy rez zanto feold es zenafw Iwtwa vg' mint azon falwbelyek keozwl eggyknek. Azt ys kegyelmcs Vrwnc recusalyak, meg adny. Maga egyenleokeppen meg rotattak azokat az felseged adayara orzag zwksegere, az Articulos zerynt [SzO II, 183 a székely főemberek és lófők a fej-hez].

megrótatik megrovatik (adóval megterhelhetik); a fi incárcat cu impozite; mit Steuer belastet werden. 1554: Az fewdewn lakok dolgath yg hatthak az vrak lenny hogy az ky yghaz fewdewn lako ez megh thartassék, az kyk ennek kyvöle valok, megh rothassanak [Mv; SzO II, 108 a székely nemzeti gyűlés végzése az adózás dolgában]. 1571: Igrynk Az regy zabadsag felet magunkat, latwan es ertwen az orzagnak az hatalmas teoreok Chazar birodalma ala valo jutassat, eztendeot altal kezek lezunk egy egy forint adot fizetny, chak ez mostany lsten ellen valo rowas helyen rottassunk Jambor lstenes ember altal uyobban meg [SzO II, 391 a székelység panasza az egy-hez]. 1590: Az Bizonytia Benedekffi Peter az Tyboldi Biro ellen hogy az eo kegm Jobbagia Demeter Janos az Kaidichfalviak keoszt Adott adót, Ennek előtte migh Kaidichfalua(n) lakot. Az Bfiro azt Bizonytia hogy Tyboldba(n) Rotatott megh, ott Rendelték 24 penzre [UszT]. 1790: A Szőlő Bfiro és Eskütek ugy tsínáltassák meg a hibás Gyepüket hogy azok igazán minden kedvezés nélkül és nem bosszszubol legyenek kivált ha meg rotat(na)k a Bfirságlásra [Karácsonfa MT; Told. 76].

megrothad 1. elrothad; a se descompune, a putrezi; verfaulen. 1586: az Varossy tellies keosseget ereos bwntetes alat megh Intesse biro vra(m) hogy az holt testeket Ne tarchak sokara, hane(m) el siessek temetny Mert ... az Myrigy az eo hathato voltawal rothasztia az testet Nem vgj mint egieb betegsegh miat meg holt test, mert az oillan Ne(m) oly hamar rothad es bwdeoseodik megh [Kv; TanJk I/1. 31–2]. 1591: latta(m) hogj senkinek nincz gondgia rah ... hogj ott ne rothadgion el az megh byzhwt test ... Nem hagihtam ott megh rothadni, vgj vagio(n) hogj az vice kiralbiro adta Emberth Veress Janost En hyttam fel vgj zabaditak fel [UszT]. 1633: az vra az Kouacz Peter kezke-nefjett az földben tartotta, es penz leuin benne, megis rothatt [Mv; MvLt 290. 131a]. 1653: Tizenhat esztendeig állott ott^a, s meg nem rothadt, hanem szép volt, mintha csak mostanában tették volna oda; búzi sem volt [ETA I, 115 NSz. — Báthori Gábor teteme]. 1743: Harmincz ött Türet vékonj fejerített vásznok, ezekis öszve rökönýödték, megh is kezdett rothadni benne | egj uj kilin, ennek is egj részt meg rothatt az rökönýöddés mia [Backamadaras MT; LLt Fasc. 101]. 1793: az 1792-ben Termet Faszujka még a' Mezőn szalmájában megrothadt [Drág K; JF 36 LevK 175 Tollas György lev.].

2. elkorhad; a putrezi; vermodern/morschen. 1637: uagyon egy folyosso keönyökleőfayual, nehult may megh kezdett rothadni [UF I, 408]. 1648: Padlas szel deszkai igen megh rothattak egy nehanyszor be szakadt [Porumbák F; i. h. 890]. 1656: (A kerítés) teoldgi fa sassaj alol igen megh rothattanak, egi anyira hogj nemeli helljeken szinten el deoleő felben vadnak [UF II, 152]. 1699: A csűres kert kapuja ... kapu balvanyai meg rothadtanak [Boroskrakkó AF; BfN dobozott anyag VI]. 1761: A nemes curiára bé járo kapu igyenessen áll északra a falu közzé, melj három cserefa sasokon van, már megrothadtanak [HSzj sas al.].

3. elűzkösödik; a se cangrena; brandig werden. 1630: Opra Andras ... euel teobbiti mikor el temetek Kukura Thamast lattam hogy az odala iob kez feoleol megh hasat uala, az ver kj iart beleolle ugian megh rothat uala, sok helyen olyan uolt a' teste mint a' fekete feold [Mezőceked TA; WassLT].

4. elfekélyesedik; a se ulcera; geschwürig werden. 1796: Egy negy esztendős Barna Szörű Tulok(na)k Torok gyejka gyógyulhatatlan indult volt ugy hogy az Nyelve töve és gyökerei már is mind meg rodhattak volt [Banyica K; IB. Gombos István tt lev.].

megrothadott, megrothadt 1. szétmállott, elrothadt; destrámat, descompus; zerfallen/verfault. 1714: Különbfele Historiakat repraesentáló s Phrigiai tövel ki varrott Kapitok (!) No. 6. felénére meg rothad (!) s meg lyukasztott [AH 56].

2. elkorhad; putrezi; vermorscht. 1674: tölgy fa sasok közze bik fakkal fel rot jo sindelyezet alat vadnak egj nehan megh rothad deszkak az rekeszekre fellýűl hanyva [A.porumbák F; UF II, 610]. 1757: A Pajta majd egész Ujjitást Kéván, meg rothadt Szarufáival, és Szalma fedelivel [Ernye MT; LLt Fasc. 129]. 1761: földben ázott vas szegekkel szegzett, hulladozott s meg rothadt egj rend 'sendely fedelű kert [Szpring AF; JHbK LXVIII/1. 501].

megrothadozik elkorhadozik; a putrezi incetul cu incetul; nach und nach vermorschen/wittem. 1821: a' Jaszoly mellett vagynak ött lábfák ... ezen lábfáknak az allyai a' régiség mián meg rothadoztak | (A) tiz szál Cserefa oszlopoknak az alyai nagyon megrothadoztanak [Koronka MT; Told.]. 1883: A középületek jó állapotban vannak a tornyot kivéve, melynek fedél-szarvazata és kiugró tornáca észak felől oly annyira megvan rothadozva, hogy ... leomlástól lehet tartani [A.szentmihályfa TA; ETF 107. 32].

megrothadozott elkorhadozott; putrezi; vermorscht. 1761: (A ház) le omladozott tapaszu, az esső mián meg rothadozott gerendázatu, és majd egészszen ... el hulladozott padlásu | Ezen gabonás alkalmas jo Epületis volna, ha alatta lévő megrothadozott Tzűvekjei heljett ujjakott tennének [Pagocsa MT; JHbK LXVIII/1. 14, 17].

megrothaszt elrothaszt; a putrezi; (ver)faulen lassen. 1633: Régi aztagok ... melinek fele egi niaron takaratlan uolt, az oldalát az madarak igen el élték, az regisegh miatta az derekátis az esső igen megh iarta rothasztotta [Kómána F; UF I, 314]. 1767: ő Nga mind azokat az kaszáló helyeket meg kaszáltatta, de Buglyákban rakatván a rozsbé hegyeztetés mián az Eső annyira meg vesztegette 's rothasztotta hogj a bé hordáskor jobb része ott maradt [Kóród KK; Ks 19. I. 8].

megrothasztat elkorhaszt; a face să putrezească; morschen machen. 1770: az Szőlő alatt valo Házak és az Sajto szín annyira meg romlodaztak az fedeleken hogy ha jobbítással nem Segiltetnek az eső miátt, mivel penetrálta már a fedeleit az eső és nagyon meg rothoztattja [Backamadaras MT; Ks 38/II. 28 Váro Gábor lev.].

megrovádzol berovátkol; a cresta, a face crestături; einkerben. 1757: Találtatik a' folyo vizekben is igen szép arany, melyet többire 'a Bányász Czigányok szoktak keresni, és mosogatni ... az Aranyász Czigányok nem tévőznek fotakat deszkájokra, hanem azokat sűrűn meg rovádzollyák, és az olyan rovádzatokban meg ülepedik s meg marad az Arany [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.].

megrovás (fizetési) megterhelés; debitare (a unei persoane); (Zahlungs)Belastung. 1872: Ha per költség háromlik reánk azt az ekla cassájából fizetik. Ezért votizálásra került a dolog; 12, három ellenébe eldöntötte, hogy nem megrovás, hanem az ekla közös cassájából fizetessék a per költség [Búrjánosóbuda K; RAK 119].

megrozzan le/összeroskad; a se prăbuși; zusammenfallen/stürzen. 1631: Bőrejt ... Meszaros György oltalmazza vala s eleibe alla Kalmany Gergeljnek hogj ne üsse s ugj talala Meszaros Györgjnek az karjat hogj ugia(n) megh roszana mint egj rosz fazek [Mv; MvLt 290. 49a]. 1636: kardot vona Szabo Martonis, ugy vaga teten Zócz Martont, ugjan megh roszana [Mv; i. h. 291. 76b].

megrozsdásodik kimarja a rozsa, megrozsdázik; a rugini, a prinde rugină; ver/anrosten. 1596: Chizar ferencz-nek fizetem az varos pallosa tiztittasatol, mert megh kezdet vala rosdasodnj d 25 [Kv; Szám. 6/XXIX. 81 Bachi Tamas sp kezével]. 1657: Szebenben leue(n) Bálpataki Uramnak fegyverei igen megh rosdasoduan, tisztittattam megh fl. 4/50 [Borberek AF; WassLt Perc. 28].

megrozsdásul megrozsdásodik; a rugini, a prinde rugină; an/verosten. 1671: Édes Bátyám Uram, Bethlen János uramnak könnyű, elég van; mikor mi elköltöttük, akkor ő kegyelme duplummal veszi be; nem rosdásul meg az ládában [TML V, 635 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

megrozsol búzavetésből rozsolat kigyomlál; a plivi/smulge secara din semănăturile de grâu; aus der Weizensaat Roggen ausjäten. 1674: az Gyümölcsös kertet megh kaszaltak az buzakat mind megh rosoltak biszoni dol(og) Ura(m) hogj igen Gjarlon mutatjak magokat az buzak [Bethlen SzD; BLt 9 Fileki Mihály Béli Pálhoz].

megrozsonodik (búzavetés) rozssal keveredik; (despre semănăturile de grâu) a se umple de secară; (Weizensaat) sich mit Roggen vermischen/mengen. 1796: Határunk kivált már néhány Esztendőktől fogva igen meg szokott tsalni, és tiszta buzát híjában vetünk mivel a második esztendőben rossal megelegyedik és el-gazosodik, mivel ... Groff Vass Miklos Ur ő Ngais Tsászáribol Szép tiszta ősz buzát hozatván, itten Határunkan legg jobb Láb földiben háromszori Szántásban vettette, de más esztendőben benne Kárt vallott, minthogy nagyobb része meg rososodott és el-gazosodott [Mezőméses TA; WassLt].

megrögzött 1. hagyományos; tradițional; überliefert, traditionell. 1598: Amy nezy az Borsos Gergely dolgatt ... fajtalan gonoz chelekedetiert theorwenj zerent fejere sententiaztak volna ... eo kgme is az irlgmassaghoz niwlwan inkab regy megh regzet zokzasok (!) zerent, kerik azon biro vramatt legyen kegelem fejének [Kv; TanJk I/1. 322]. 1604: Esnek sok kwlomb kwlomb fele panazolkodasok az szaz Vraimtol, hogy regy megh regzet praerogatiuaok ellen lowokat és barnokat postalkodasra el vetetnek [Kv; i. h. 483]. 1634: ő kegme Postulatomanak az Z. Zek őreómet annualt volna, de az Z. Zéknek azzal, regi megh rögeot be volt Consuetudoia, meli azt kiuannia, hogi in prima Instantia personalis Comparitio legien [SzJk 42]. 1656: eskwszeom hogy ... az diuisiot nem retardalom, nem suspensalom, hane(m) az uarosnak még reóg-

zeot teóruenye szerent akadaly nelkwl menteől jobba(n) ... ueghez uiszem [Kv; KvLt Vegyes III/143]. 1766: Pénteki Forum ... soha eddig elé szokásban nem volt ezen Nemes Városban, a' Nemes Város Constitútiója s régi meg rögzött szokása szerént [Torda; TJKt V. 348]. 1782: á Praefectus Deesi Sigmund Ur eddig valo usussaink-(an) á Mlgs Familia előtt á mi eddig meg rögzött szokásunkot bontogattya [Torockó; Thor. XX/4 Mich. Csupor (40) jb vall.]. 1794: meg kívánom a Jure hogj a regi meg rögzött Constitutiont szerint foljan a Törvény [Aranyosrákos TA; Borb.]. — L. még WIN I, 181–2.

2. megátalkodott; inveterat; verstockt, hartnäckig. 1587: az Iffiusagh, kibem sok fele faytalan indulatok dominálnak, ha meg nem zabolaszttik zokatlansagba merewl be Melynek okaert hogy sok effele immar be leott, es az io Rendtartasnak meg Vtalasa, s megh Wettése miath megh regzet alkolmatlansagok megh gatoltassanak: Wegheztetet, hogy Nagy tilalomba legienek es bwnetesbe, ameddyh ez varosban megh nem hazasodnak [Kv; KvLt Vegyes III/65]. 1662: Ezideig gonoszoknak tapasztaltuk őket^a lenni, de bizonyára immár gonoszoknak és alábbvalóknak tapasztaljuk, mert az ő megrögzött csalárdságok szerint azon regéjüket dúdolják, mivelhogy a farkas szőrét szokta változtatni, nem erkölcsét [SKr 104–5. — ^a A nyírt pakságot]. 1763: (A vádlott) fesselt természetit mértéktelenül követte, gjakorlatta, sőt meg rögzett gonoszágát hogj jobban tetézhesse Hites Férjének oly ételt intoxicalo szerszámokból készített, probalgatván annak meg ételével Urát, hogj ha ... férje maga élete, s' etelere nem vigyázott volna, az által kellett volna kénos halált szenvedni [Torda; TJKt V. 177]. 1785: Kretsun és Tanászie ölly (!) meg rögzött irigységgel viseltetnek énhozzám, hogy ha lehetne egy kalán vízbe bé fnának [Piskinc H; GyK]. 1809: mi nem lévén meg rögzött meg jobbithatatlan Tolvajok, ezen egy és első lopásunkért nem kellett vala minket egyenest Szamos Uj Vári fogságra itélni [UszLt ComGub. 1668–9].

3. begyakorlott; bine întipărit, fixat in mintea cuiva; eingeübt. 1569: Masod tanach adasom ez: te Cmenten ky uagy, hogy az meg tanolt, es regzet tudomanyodat Mas ember zouara elne hagiad, Mint az Jart vtat az Jaratlanert, Mert karat vallod [Nsz; MKsz 1896. 355].

4. állandó, krónikus; cronic; beständig, chronisch. 1816: Krotskevits Károly Ur az Orvosi tudománynak Doctora ... Szem orvos, ajánlja szenvedő felebaráttjainak a' szemek minden némű nyavaljaiban a' maga kész segedelmét. Nevezetesen teljes bizadalommal foljamadhatnak hozzája azok, a' kik szemekik gojobissa, és héja meg-rögzött gyuladást szenvednek [DLt 103 nyomt.].

5. tősgyökeres; băstinaș, autohton, pămîntean; urwüchsig. 1857: Mú regtől fogva ide való őss meg rogztott Emberek vagyunk [Szászkerked K; LLt Fasc. 67].

megröhinti magát elcacagja/röhögi magát; a izbucni in ris; in Gelächter ausbrechen. 1743: hogy kegyelmed Bére benn van erősen meg röhinté magát azt monda a biz az ugy vagyon [Szentlélek Hsz; HSzjP Kozma László (54) ns vall.].

megrökönyödik 1. elkorhad; a putrezi; vermorschen. 1736: ezen Pintze Torka, és Pitvarán, nem lévén Semmi szarvazat, és földél alatt, esős időb(en) szüntelen Sáros az földé, ódala, és Teteje, melly miatt fáis erőssen meg rökönödtek [CU].

2. megpenészedik; a (se) mucegái; schimmelig werden. 1761: vagjon hasonló Ajto hely más pusztá házban, melynek padimentuma le hullott, falai meg rökönödtek [Siménfva U; Jhbk LXVIII/1. 45].

megrökönödött elkorhadt; putrezit; vermorscht. 1761: nyilik egy kapu, az említett Jobbágy Sessioja es Marha Akoly között lévő külső vdvarra; mely Téli Lo Akolynak tartatik, léven el kertelve aloll fellől mind az Akoly, mind pedig a Jobbágy Sessiojától meg rökönödött szalma fedelű, es ujtást váro Sövény kertekkel [Spring AF; Jhbk LXVIII/1. 496] | a Curialis Nap kelet felől való része közepette táján ... vagyion ... két Contignatoria épített erőssen meg rökönödött gyengült s repedezett, némely részeiben omlo félben álló ... régi vdvarház | Ezen haz alatt lévő pintzéb(e) ... a föld színéig rakott kő falon álló, meg rökönödött fenyő gerendakból fel rott avatag Sendely fedelű pintze torok alatt fa grádits fákon járnak alá [Siménfva U; i. h. 37, 40].

megröstöl megpirít; a präji; rösten. 1609: Főzettem Cedula igazito Vrajmna 1. Tal Etek. Paret, kaprot, hagima leuelet, uottem f — d 4 Tejet es Vajat, kibem meg reosteolték f — d 8 [Kv; Szám. 12b/IV. 155].

megrövidedik megrövidül; a se scurta; kürzer werden. 1657: kérsz jó fiam, hogy idején korán tegyek testamentumot, mivel az embernek a val élete meg nem rövidedik s egyik gyermekemet se szeressem jobban a másiknál [TML I. 43 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

megrövidít 1. megkurttít, rövidebbre vesz; a scurta; verkürzen. 1736: minthogy a Szabo Gabor ur(am) sertes oljanak eszterhaja ... az Szasz János ur(am) kertin által az ház falanak tovire tsepeg azon eszterhát vagy rövidített meg; vagy az olat amoveallya [Torda; TJK I. 116].

2. (beszédet) rövidebbre fog; a vorbi concis, a scurta (vorba); (Rede) kürzer fassen. 1710 k.: Egy szóval megmondva, hogy megrövidítem, ez hozta a bünt, még az anyalokét is a világra [BÖN. 440].

3. div rövidebbre szab; a scurta, a face să dureze mai puțin; verkürzen, kürzer machen. 1704: Az én Istenem elégelje meg és rövidítse meg az én bujdosásimnak napjait [WIN I, 60].

4. megkárosít; a págubi; (be)schädigen. 1846: azokat, miket néki adtam ... se Férje, se több vérei kezéből ki venni, azért velle perbe keveredni, minden e' rendelésében nekik hagyataknak el vesztesék terhe alatt, ne Cseledkedjék, és azokért háborgatni, meg rövidíteni, ne törekedjenek [Kv; Végr.]

megrövidítés megkárosítás; págubire; Schädigung. 1863: Alajos fiam ... pénzbeli örökségéhez képest megrövidítést szenvedett 's anyai kötelességemnek nézem őt eziránt némileg kárpotolni [Kv; Végr.]

megrövidítő megkurttító; care scurtează; verkürzend. 1710 k.: ebben a tobzódo nemzetben és legközelebb ebben az életet borral megrövidítő Bethlen familiában a hatvanhét esztendő, kivált ilyen erő és egészséggel, nem érte, mint én, egy is [BÖN. 512–3].

megrövidítették (időtartam) rövidebbé tétetik; a fi scurta/redus (durata a ceva); (Zeitdauer) verkürzt/kürzer ge-

macht werden. 1600: ertwen az eo Kegyelmek kiwansagokat ez feleől, hogy az hozzu processusok^a az eo teorvinyek foliasaban megh rövidítettessenek, meg engittük Orzagul, hogy teöüruinek az Zazados hadnagy eleött kezdessenek ell, onnat Capitan eleiben ... transmittaltassek [SzO IV, 141. — ^aAz asz-i székeleyék].

megrövidül 1. rövidebbé válik; a se scurta; sich verkürzen. 1733: Minthogy az hegy teteje felé megrövidült az láb, potoltuk azzal hogy szelesebbetsken mertük fellyül, mint aláb [Kiskerek AF; Jhbk XXVI. 44]. 1823–1830: Régen hosszú horgas kardjok volt a magyaroknak, mellyel, ha szükség volt, egyszeribe táborba szállhatott ... most mindennek megrövidült s megkeskenyült a kardja [FogE 64–5].

2. lélegzete ~ lélegzete akadozik; a i se ingreuna cuiva respirația; sein/ihr Atem stocken. 1815: Tegnap előtt estve olyan kómyul allások között volt a Feleségem hogy tsak egy orág valo eleteis bizonytalan volt lélegzete megrövidült, és mint egy magán kívül láttatott lenni sómyű kínok között [Asszonynepe AF; DobLev. V/975 Borberek József Dobolyi Sigmondhoz].

megrudal rúddal elver; a bate cu parul, a ciomăgi; mit einer Stange schlagen/verprügeln. 1814: a' Kőz Kertre fel mászván, a' Megy fákról Medgyeket szedtem, 's ettem, s még féltem, hogy ha a' vén aszszony meg lát, meg rudal érette [Dés; Ks 79. 29. 795].

megrudaz rúddal elver; a bate cu parul, a ciomăgi; mit einer Stange schlagen/verhauen. 1785: ragada egy rudat s utánna indult, hogy meg rudazza, azon közben megis szidá meg büttözött kurvának, tolvajnak [Illyefva Hsz; HSzJP].

megrúg 1. a lovi cu piciorul; mit dem Fuß stoßen, jm einen Fußtritt versetzen. 1584: Orsolia olah Mihalne vallia ... Mondgia vala Az leany ferkelj Miklosnak, hogy bizony megh ruglak vgmond meeg egszer [Kv; TJK IV/1. 227]. 1591 u.: (A ló) eggik labauál santa ... lattam aztis hogy mihent terhet akartak rah tenni, mi(n)dgiart marja harapia, megh rugia az embert [Malomfva U; UszT]. 1597: Cheöb Josane Christina ... wallia ... monda Mihali ne mond azt mert megh nem verlek de bizony megh ruglak, azonkeozbe lata(m) hogi megh rúga, harmatis tantorodek az azzony miatta [Phan Matias ... fassus est ... en megh rúga(m) az aítót megh fúramek az legen [Kv; TJK V/1. 106–7, 117]. 1710: Én négy holnapig Csífkban bajoskodám a németekkel, meg is rúga egy lovam úgy a baloldalamban, kicsiben hogy meg nem halék [CsH 415].

Szk: hasba ~. 1722: neki futamodott Retse Vonje, s ugi meg rugta hasba, hogj mingiárt hanyotá essett [Velkér K; Ks 7. XV. 6].

2. megrugdos; a lovi cu piciorul de mai multe ori; wiederholt mit dem Fuß treten. 1574: Bor Ianosne azt vallia hogy ... latta hogi ky astak egy fazakat az feoldbél, es meg rugtak labal egy eb feo es egy chont es harom darab wy tegla ... hwlotak ky beleole [Kv; TJK III/3. 369b].

3. (puska) meglök/taszít; a lovi pe cineva reculul puştii; (Gewehr) stoßen. 1807: Délig játékkal, puskázással tölt el az idő, T. P. Schwedai Urat meg rugta a puska [Dés; KMN 263].

megrúgás megrugdosás; lovire cu piciorul; Treten mit dem Fuß. 1695: mind a' Dézma -Csürben mind a boltban

egy véka tartassék, egy vekával percipialtassék, és erogáltassék mind buza s mind egyéb gabona, és ez irant eddég valo abusosk tollaltassanak, és az igaz veka mind két helyen observaltassék, a' vekának meg rugásais tollaltassék mivel mind ezekben az Ecclesiának sok kárai forognak [Kv; SRE 34].

megrugaszkodik el/nekirugaszkodik; a porni brusc; sich einen Ruck geben. 1619: kivont mezítelen bicsakjával az sokaság között igen jó felém, és még én is megeszmélém magamot s a lóval megrugaszkodám, addig ott ére az áruló s úgy csapa hozzám az késsel az lóháton, hogy az veres mentémbé két helyen is általmene az bicsak [BTN² 284]. 1631: latok hogi az hidon fel jouenek egy nehany louasok, s hogi az hidrol le erezkedenek mindgiart meg rugazkodanak Hamar Istok mindgiartt oda fele rugazkodik futot utanna Kouacz Janosis egj rudal [Mv; MvLt 290. 52]. 1651: Mikor ide köblös fele az falu vighire iutek hallek az faluba(n) puska lövest eleb iduek az faluba ismet mas lövest Hallok meg rugaskoda(m) oda az fele az hol az veszekedések vala [Doboka; RLt 1 Racz Peter (28) ns vall.]. 1660: Puskát ránta hozza rea ránta az keövet hogy meg leője, melyre mas ember egy kép nyellel hozza wte mely hozza valo wtésen meg rugoszkodik el esven mind Lovastol mideón fel kelt rugaszkodik az lo Mihaly haza fele [Kv; Tjk X/3. 317–8]. 1756: mondá mégyen Martonfalvára a Takarókhöz, honnanis meg rugaszkodék Tamásfalva felé [Páva Hsz; HSzjP Ladislai Vajna Conjux Clara Bogdán (44) vall.]. 1758: az összel midön veszekettek ... azt Lattam hogy a biro meg rugaszkodik a Kantzajával es Kosztandin egy fejszevel haza hajtat [Cintos AF; TKI 19/42 Gyiraszim Irimnyia (44) jb vall.]. 1766: Kispál Uramék meg rugaszkodának Uzon felé, Püskösti Uramék üzni kezdék s csak hamar el érik nagy riaszkodással [Kökös Hsz; Kp I. 234 Paullus Serester (46) lovas kat. vall.].

megrúgat meghágat; a duce la montă; beschälen lassen. 1837: 6-a Junii rugattam meg a Tündért a Bujdossal [HSzj Bújdós al.].

megrugdos összerugdos; a lovi de mai multe ori cu picioarele; wiederholt treten. 1584: Bakay ferencz vallia Az Eozwezes peng ebbeól tamada hogy ... a' giermek így panazlia hogy eotet Danch Leorinch meg Rügosta zitta volna [Kv; Tjk IV/1. 361]. 1592: Kobak Demeter vallia Hallottam boros koraba Niari Martontól, hogi ezt monta, Im ne(m) hagi beket Cassaine, de vgi meg rügdosom ez rut kupitort (!) eccer, hogi ne(m) jdei (!) [Kv; Tjk V/1. 295]. 1634: Lata(m) azt hogy ... Bandj Ferenczynek ki ugratak, es utanna Molnar Mihaly, latam aztis hogy el tazita Molnar Mihaly Bandinet, es meg rugdosa de mint indultatot az dologh közdöttök, az elot en ne(m) tudom [Mv; MvLt 291. 30b]. 1651: monda Beczky Sigmond mennyel te njlua(n) valo vin lilek kurua innert mert ha oda megiek ugj meg rugdoslak hogy meg halsz bele [M.köblös SzD; RLt 1 Nagi Mihaljné Uy Budaj Diosi Anna Asszonj (22) ns vall.]. 1703: az után be vondozaák a Biro házához az Urát és ott is pofon csapá Incze Georgj kis Istvánné, hogj mindgiart ki bozdula az orrán az vér, meghis rugdosá [Jobbágyfa MT; Berz. 12. 92/173]. 1754: Baszam az Huntzfut lelkeket ha oda mégyek ugy meg rugdastak hogy Segged Valagad mind ószve szakadaz [Szent-

rontás MT; Sár.]. 1757: arra fel ugrék Orbok uram s kejetlenül meg rugdosa [O.Kocsárd KK; Ks 8. XXV. 14].

megrugód megrúg; a lovi cu piciorul; jn mit dem Fuß treten. 1783: monda meg verlek meg rugodlak, hogy seged valagod mind egybe szakad [Uzon Hsz; HSzjP Fr. Szabo Ludi magister (42) vall.].

megrugódoz megrugdos; a lovi de mai multe ori cu picioarele; wiederholt mit dem Fuß treten. 1640: Janos kouacz egy szeker füet hoz vala maga szüksegire s az Ur szolgai eleiben allanak az Janos Kouacz Felesege a fiün (!) ül vala azt le szállittak rutul szidak ezt mondua(n) neki hogy ugy meg rügodoszszak hogy mindene eöszue szakadoz [GyK. Cath. Borsos cons. prov. Andreae Küs (40) vall.].

megrugoldoz megrugdos; a lovi de mai multe ori cu picioarele; wiederholt mit dem Fuß treten. 1640: Aztis tudom(m) hogy az Vrnak egy Trombitassa egy Imreh Thamasne neü Jobbagia Aszoniat meg rugoldozta tapotta deömcözkolte, az mely mia harmad napian az uta(n) meg holt az az Aszzony [Szilágycseh; GyK. Angya Fazakas cons. prov. Steph. Fazakas (28) jb vall.]. 1685/1804: látam hogy meg rugoldozá Bálint Györgynét [Szentkatolna Hsz; HSzjP Ferentz Istvánné (56) vall.]. 1779: illyen képpen fenyegette az Exponens Aszzont, hogy akár hol akármit szolljon ő kegyelme ellen meg rugoldozza a kurvát [A.csemáton Hsz; HSzjP Simion Vántso (20) jb vall.].

megrüház 1. felruház/öltöztet; a îmbrăca (pe cineva); bekleiden. 1570: Farkas Balas, Es Anna Thakach Janosne vallyak hogy thwgyak azt Mykor Syluester Thakach meg holt ... Az gyermeket veotte volt hozzaya Thakach Janos ... Megis Rwhazta volt, De Byro Myhal hitette cly theole [Cristina Kadar Peteme, Azt vallya hogy halotta zabo Myklosnetwl Betegh agyabol azt Mongia volt Iso Ambruznenak, hogy feddyk volt vele, Nem Twdom myth kewans, lam Megh Rwhaztalak mynt illen zegen azzontwl lehetet, Mindenedet meg fizettem [Kv; Tjk III/2. 163, 196]. 1586: Catalin Kadar Jacob felesége vallia az Arwakat ... ez Jambor Mihaly mester tarta Newele elegetis keoltoót, Mostis dragha kenieren eo tartia seot meg ruhazta es scholabais lartatta [Kv; Tjk IV/1. 542]. 1633: Kouacz Janos ... az feleségemet sokszor probalta es paraznasagha kenalta igerte neki cziaik mennien az eo haza-hoz es engedien neki hol f 4 hol penigh ezüst nemw marhat, es azzalis igerte magat hogj meg ruhazza [Mv; MvLt 290; 131b]. 1689/1695: Tudodé hogy ha Széplaki Nemzs Petriyevith Horvath Miklos Ur(am) Lengyel Jánost, inas vagy gyermek korától fogva tartotta nevelte, midön idegen országból éhel halva mezítelen hozták eo kglme házához? Tudodé hogy annak utánna meg lovasította eo kglme azon Lengjel Jánost, és tisztességese(n) megis ruházta? [Kük.; SLt AM. 10 vk]. 1695: T. Ur Bánfi Mihály Ura(m) és Felesége házokhoz be fogadtanak hozzam illendő ételre valo praebendát rendeltének, meg ruháztanak [Marossztkirály AF; WassLt]. 1759: (Egy jb) minek utánna az Ura meg ruházta katonának állott [Girbó AF; JHb Kosztandin Mortura (65) jb vall.]. 1788: Dögmezei Palko Ur szulynak nem igaz Panaszszu mert öröké keringő volt egyszer bé hozatam Lovásznak s meg ruháztam ... el szököt [Bethlen SzD; BK. Márkosfalvi Szabó András ti nyil.].

2. ~za magát felruházkodik/öltözködik; a se imbrăca, a-și procura imbrăcămintea necesară; sich bekleiden. 1630: Tudo(m) aztis hog' semmi io ruhazattia ne(m) uala, de miuel es miből ruhazta megh magat nem tudo(m) [Mv; MvLt 290. 209a].

megrüháztatik felruháztatik; a fi imbrăcat de către cineva (cu toate cele necesare); bekleidet werden. 1585: Barat Peter vallia sokzor panazolkodot Az Azzony hog Jriglene az Vra hog az elseo vrátol valo giermeket tartana es tanitany Akarna ... Az Azzony igis zolot hogi az Vrat Azon kerte hogi, chak az keofal mellet valo haz beribeol haggia hog' a' giermek megh ruhaztassek [Kv; TjK IV/1. 444].

megruminál meggondol/fontol, fontolóra vesz; a rume-ga, a-l examina indelung; überlegen, über etw. nachdenken. 1584: deliberatur holot az teorwenteol var az Aduersa pars, Azert eo kgmek a' Birak vram meg Ruminálwa(n) az bizonsagokat, Myert hogi constal az hogi Eg Arant Inuadalta Borsos Ianossis az meg holt olahot mint zinte a massik ... Azert halalt kel zenwedny Borsos Ianosnak az halalért [Kv; TjK IV/1. 316]. 1605: megh ruminálúan annak okaert eo kgmek ez dolgot felette igen vezedelmessnek iteltek elseoben az sok kweomb kweomb fele Safarkodast [Kv; TanJk I/1. 509]. 1628: Deliberatum. Az Z. Ecclia megh ruminálua(n) az megh maradot felnek Olah Sophia Azzonnak artatlansagatt ... az Ecclia az ő ... vrátol fel zabaditotta [SzJk 20]. 1647: Eo kgmek Birak Ur(am)ek deliberatiojat assumálva(n) s mind penigh mind az ket peresteöl exhibealt leueleket igassagok(na)k declaralasara megh oluastatua(n), szorgalmatoso(n) megh rumináltak es az elebbeni Birak Uraim teőb teőruenieket ... approballiak es helyben hadgyak [Kv; TjK VIII/4. 249]. 1666: Iste(n) s az igassagh zerent meg ruminálva(n) ez mostani időtt s alapotot mint Attyafiak ... azon kő hazat telekivel edgyút aestimaltuk két száz forintra [Ne; Incz. III. 5a]. 1681: Hunyad várához iratik lenni ötven két havas; mind azo(n) által mostan ugyan jól megh ruminálvan es szorgalmatosan Investigálván, az ahoz tudo expertus hites szolgak által talaltattak ez szerint [VhU 52-3].

megrumináltatik fontolóra vétetik; a fi rume-gat/examinat indelung; überlegt werden. 1583: Az varost illendő theorweniekreol az Jstent hiwa(n) segítsegwl vgy vegezzenek ... Annak vihanna mikor ezekben Az valasztot feo vram eleo Mennek, es ez Zep es hasznos munkat el vegez, te hogy Az varos eleot referalliak vegezetre mindenek iol meg Rumináltatwa(n) A menybe(n) a theorwenyreol Irt keonywechke meg tiztul es helyen hagiattatik, Vrunkal eo Nagawal az varossy keossege keozeot eoreokke valo meg maradasara meg Confirmitaltassek [Kv; TanJk V/3. 277a].

megrútalmaz szidalmaz; a ocări; schimpfen, rügen. 1610: nem hagiom, mert meg szidott, rútmalmazott, nieluot meczem ky erte [Martonos U; UszT 33b].

megrútít szidalmaz; a ocări; schimpfen, rügen. 1568: az bizonsagokbol nyulua(n) ky teticik, mikepe(n) qtues gergel, qtues orban az egez ceh elot, hamisnak chyalard(n)ak es tizessege vezitetnek mondota volt qtues orban noha tudoman tetelel elt az ceh elotq, de azert semit ez dolog

felol qtues gergel elle(n) ne(m) Jnditot biro elot, soha tőruenbe sem hita ez zokert, kykel otet az ceh elot meg rutiotta volt [Kv; TjK III/1. 178].

megrútol 1. szidalmaz; a ocări; schimpfen, rügen. 1550: Mosta(n) ... cak keretneznek az birotol kowetkeznek volt hog meg loltek az w soren valtoztot Marhaiokat mellire ille(n) sowl illette wkot hog meg rwtolta es meg sidogatta wkot [BesztLt]. 1584: hamit pedig az fellwl meg Irt Casusokban chelekedennek ez sowagok Awagh az birot ne(m) tisztelnak vagi meg Rwtolnak: Tahat hatalma vagion rea az bironak vgh mynt eg varosi embert meg bwnthetelni [Torda; DLt 212]. 1585: Keoteles Balint vallia, Az zam Adassal meg elegettenek, Es hogy Zamot Ada, az eleot eotet az czechbeliek keozwl meg zittak volt ... es ig zola, enge(m) meg rutoltak, Azert Im en le teze(m) az czech Masterseget [Kv; TjK IV/1. 439]. 1590: Mikor penig Neuezetes Tiztessegbely Ember keozeonsegeskeppen, Egez Tanachyott Rutol es szidalmaz meg ... Byrakat wltessenek le az varos Directori affele zemelyheoz [Kv; TanJk I/1. 120]. 1597: Annak eleotte rútolalt te engemeth megh kiert most kereslek lo mjert hogi te rútolalt eleőzer megh, te veled kellett eleőzer veghez vinne(m) dolgomath [UszT 12/27]. 1610: azt monda Gergelj Janos, Ferencz uram engem igen meg szidott rutult, kuruzott | engem megh rútol, kuruzott, en Jambor uagiok [Martonos U; i. h. 33].

2. ~ja magát maga alá piszkol; a se face pe sine; unter sich drecken. 1582: En fylep Janosne magdalna azon hyetteöm zerent uallom hogi Jamborb ferfyat Nem lattam egyet Igyarto georgnel amynt felessegeuel bant zememmel lattam hogi az azony reg rútolta magat az ember zarazi haytogatot alaya az azonnak [Kv; TjK IV/1. 58c].

megrútol elpiszkolódik; a se murdări; schmutzig werden. 1633: egikor eleo jeouenek az borzabol s Latam hogi az leannak veres az inge az Legennekis az szwre veres vala Az Leannak az Annia penigh kerde az Leaniat mi leolte az lnget s monda hogi az lo ganeba vlt s ugj rutult megh [Mv; MvLt 290. 132b].

megrútsköl összetörődik, a se zdrobi; zusammenbrechen, gedrückt werden. 1852: A' küldött szőlőt igen szívesen köszönjük, egy kissé megrútskólva jött, de jo volt, bíz az [Kv; Pk 7].

megrútsköltetik megtűretik; a fi mișcat/indoit; gedrückt werden. 1842: Méltotzatot Nagyságod az én tudva lévő betegségemről kérdést tenni, evel fájdalomat keveset és csak akkor érzek, midőn meg rázatik vagy rútsköltetik, de tartok tőle, hogy jövődre alkalmatlanságig növekszik [Zsibó Sz; WLt Nagy Lázár lev.].

megrúgyeztetik kirúgyezik; a înmuguri; aussprossen/schlagen. 1811: A Besztertzei Szilvafák 130 számból állók hogi erőssen meg rúgyeztettek az erővel valo verés miá ugy hogi három Esztendőre sem Epülheti ki [Aranyosrákos TA; Pk 7].

megrühösödik elrühösödik; a se umple de/cu riie; krätzig/räudig werden. 1687: az őszver is meg rühösödött vala, tsak tubakkal orvosoltuk, meg jógyult [ApLt 6 Kálnoki Sámuel feleségéhez]. 1710 k.: mikor ... tíz és fél

esztendő voltam, a hólyagos himlő erősen uralkodván az országban, én is betegedém belé. Hamar felgyógyulék, de ottan csakhamar minden testem megrühösödék szörnyen, mintha kásával hintették volna meg [BÖn. 523].

megrühösödött rühös; plin de riie, riios; krätzig, räudig. 1769: azon meg rühösödött Ménesse ... Groff Tóldalagi Pál Úr ő Nsgnak tavasztol fogva mind itten a' Koronkai Határon vagon [Koronka MT; Told. 19/44].

megrühösül megrühösödik; a se umple de/cu riie; krätzig/räudig werden. 1629: Az gjernek tartasatis mond-gja hogy egi keues ideigh tartak mindenik megh közsosult rühösült vala s en tiztita(m) ki [Mv; MvLt 290. 158a].

megsaccol, megsancol 1. váltásdíjat megfizet; a pláti bani de räscumpärare; Lösegeld bezahlen. A. 1673: Bar-kóczit, ide úgy hozták, meg akar sacczolni az katonák-nak. Úgy látom, ő nagyságok is örömet meg alkudnának vele [TML VI, 533 Székely László Teleki Mihályhoz].

B. 1705: Vay László uram a resinári malmokat fel-égetvén és embereket is ölvén, elvittek is az emberekben. Kiknek is azt adta eleikbe, hogy ha negyednapra meg nem sancolnak és sancokban 40–40 forintokat seorsim et sing-illatim^a nem adnak, tehát felnyársaltatja őket [WIN I, 441. — ^aEgyenként és külön-külön].

2. (rabságból való megváltásért) sarcot fizet; a pláti o sumä de bani (in schimbul eliberării unei persoane din captivitate); (für die Ablösung aus der Gefangenschaft) Schatzung zahlen | sarc fizetésére kötelezi magát; a se obliga la plata unui tribut; sich zur Schatzungszahlung verpflichten. A. 1658: külön külön valo sattuolásra mara-dott allapott yok, kik közzül nemelylek meg sattuolának [KJ]. 1658/1799: Augustusban a marosszéki kapitány Bakó István szembe szállván a pogánysággal, meggyőzé a nagy sokaságú pogányság a kevés számból álló székelysé- get úgyannyira, hogy Bakó Istvánt el is fogák elevenen, a hada pedig haza osslott. Csakhamar akkoron Bakó István 500 talléron sattuolt meg, úgy szabadult meg [Mv; EM XVIII, 451–2]. 1659: nemzetes Szekei Georgi Killjeni^a nobilis, az lengiel országban valo 1657 esztendőbeli hadi expeditiokor, több kerezten atiankfiaival rabsagva esven, es mostan meg sattuolvan az valtsagert confugialt Nem-zetes Bod Istvan uramhoz ... azt az meg irt summat confe-rala Bod Istvan uram [BLt. — ^aHsz]. 1669: minek utanna ... Mikola Sigmond Vram I(ste)ennek böics rendeléséből Tatarok rabsagaban eset uolna, több böcsülletes haza Fiaj-val együtt, s azomban megh Sacczoluan ő kgelme bizonyos Summaban a Poganynak, mellyet értvén az ő kgelme édes Annyais ... forgodot ide haza annak megh Szerzesiben [JHbK XLV/37 Bálinti Zsigmond nyugtája]. 1699: Tatár rabsagb(an) csvén 500 Tallérb(an) sacczolt volt meg [Vaja MT; VH].

B. 1658: Haranglabj Sigmond Ur(am) ... Lengyel Or-szagban, Tatarok rabsagaban esue(n), kelletet volna megh sattuolni Eőt Szaz Tallerokigh eő Kigl(ne)kis [Haranglabj KK; Ks 7. XX. 27].

3. sarcot/hadiadót megfizet; a pláti tributul impus; Brandschatzung/Kriegssteuer bezahlen. 1607: Hogy ze-meymmel lattam volna azt, hogy Suki Pál Uram az zegeny Bogathy Uramnak Sanczaba(n) mikor varastol^a megh sacczola, bizonyos zamü Summa Aranniat adot volna, nem lattam [Görgénysztirme MT; SLt TU. 2. — ^aA Görgény

várát Bogáthy Miklóssal együtt bíró Bogáthy Menyhárt-nak]. 1658/1799: A pogányság ... Torda városát eléget-vén, Kolozsvár alá szállának, Kolozsvár peniglen megsat-zolván, békével maradt [Mv; EM XVIII, 452].

4. pénzt kicsikar/erőszakol vkiből; a stoarce/smulge ba-ni de la cineva; von jm Geld ertrotzen/erpressen. 1746: Étető Ferencz Ur(am) ... az egész Falu Csordáját bé haj-totta, nemely részit majd két nap is házánál tartatta mind addig miglen az egész Falut meg Sacczalván, né-mely embertől egy marhárol két pénzt, nemelytől harom pénzt vont, úgy bortsátatta el az Falu marháját [Szentegyed SzD; WassLt Szóts Stephán (50) zs vall.].

5. jogtalanul követelt/kicsikart összeget kifizet; a pláti suma pretinsä pe nedrept; widerrechtlich verlangtes/er-trotztes Geld auszahlen. 1582: Kalmar Jsthan wallja ... Mikos Gergely Mutata eg Zwr, kiben Keortwel vala chizar peterne fele Menenk es az zwr, hog meg Lata az Azzon, Monda: Az en Zolgam zwry az ... Ad meg az zwr az legennek es ha mellitek be leő, Nem hog meg Sacczol-nek de Io Akaratombol Adok eg eytel bort [Kv; TJK IV/1. 64]. 1695: Az is meg volt a' szegény emberek(ne)k nagy terheltetésével, hogy külömben a molnárok őrleni nem akartanak, valamig nekik az emberek meg nem sacczol-nak, azt semmikeppen meg ne engedgye nekik, egyéb aránt Malom Biro Uram(nak) betsületire nem szolgál, ha az Ecclesia meg tudgya hogy afféle abusos mégis nem orvosoltat [Kv; SRE 41].

megsaccolás hadisarcfizetés; impunere de tribut; Kriegs-schatzungszahlung. 1658: Elérkezvén másodnap az tatár chám is, nagy dühösséggel meggyújtatván az Monostor ut-cai Hóstatót, beküldvén az városra summát kívánván. Contractusra menvén azért az pogánysággal, az megsacco-lások ezek voltak^a [Kv; KvE 177 LJ. — ^aKöv. a részl.].

megsaccoltat, megsancoltat, megsarcoltat 1. váltásdíj-fizetéssel/(jogtalan) szolgáltatásteljesítéssel sújt; a impune cuiva plata unui tribut/prestare (nelegál) de serviciu; jm Ablösezahlung/(widerrechtliche) Dienstleistung aufer-legen. A. 1654: Az Buday Uezér találván megh minket levele altal, úgy adgya érteswnkre ... midön hwseged kezéhez iutott Ibrany Mihály hiuwnkel azon falu^a, nem elegendue(n) megh hwsegtek, szokott adaiokkal, dezmaiók-kal, keptelen sattuolattással terhelné az ott lakos szegény-séget ... biraiokat megh fogatta, marhaiokat, iauokat, el praedaltatta, az birot negy holnapigh foghua tartua(n) megh sattuoltatta, szaz Tallert, s hat Tulkot ueue(n) rayta, úgy boczyatotta uolna el [IB. fej-i rend. I. Bethlen Domo-koshoz. — ^aOrkoláb nevű falu, az akkori gyulai szan-dzsákságban]. 1710: sok gazdag városbeli embereket nagy summában megsaccoltatnak | Teleki Mihály a hazaszök-tekben sokakat megfogata s megsaccoltatá, mintha őrajtok múlt volna el, hogy a németet ki nem verték az országból | A német idejiben való tiszteket, kik kün maradtanak volt, megfogatá, Kővárban ott raboskodtatá ... azokat is meg-saccoltatá, s úgy bocsátatá el | Fekete Vaszily tolvaj ka-pitány Udvarhelyre jöve mind a városi embereket, mind a körülvaló nemességet megsaccoltatván, számtalan praedával onnan elmene [CsH 155, 196, 375, 430]. 1710 k.: (Szász János) A ruszi lutheránus prédikátori orgazdák-nak fogván, 800 forintig megsaccoltatá [BÖn. 948].

B. 1660: szegény Bakó Istvánt felakasztották, Lázár István uramat tízezer forintig megsancoltatták, kinek

orrát, kinek fülét vágják [TML I, 532 Petki István Teleki Mihályhoz]. 1677: Ha pedig a' Tisztek kiknek tömlőczökben vitetnek a' gonosztévők, és a' büntetés is hivatallyok szerint incumbalna, magok bocsáttatná-el, vagy Jobbágyocká tennék, vagy meg-sanczoltatná, a' Director evocaltassa, és ha méltó okát cselekedeteknek nem adhatták ... Tisztektől privaltassanak [AC 130]. 1718: az midőn az Kurutzok Prinyi Gábor Uramat eö Ngát meg fogták volna, és meg Sanczoltatván Gyekében jött volna, vitte azon Joszágra valamit ...? [Dob.; Ks K. 83 vk].

2. (rabságból való megváltásért) sarcfizetésre kötelez; a obliga pe cineva la plata sumei de răscumpărare (pentru eliberarea unei persoane din captivitate); (für die Ablösung aus der Gefangenschaft) zur Schatzungszahlung verpflichten. A. 1710: Daniel István sokáig raboskodék, nyolcezer forintot fizete saccában, úgy szabadula meg, a jámbor, istenfélő kegyes úr, Haller János négy esztendő múlva szabadula meg, sokakat, kiket meg nem fogának, de török módon megsaccoltatának [CsH 148].

B. 1658: Az törökökkel csak úgy cselekedjél, hogy meg tudd sanczoltatni, mert itt való egy szegény legénynek csak az teste lelke, még is ezer tallérban sanczoltatták meg [TML I, 234 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz].

C. 1618: jövőnek hozzám az törökök ötön ... 4. Gyulai Szali aga, lovas hadnagy; ezt fogták volt el Makó mellett, mikor Huszain békét levágták, és ezt sanczoltatták volt meg ezerkészfőz forinton Felhalmon [BTN² 135–6].

3. hadisarcall sújt; a impune tribut; Kriegsschatzung auferlegen. A. 1710: Rabutin a harc után Kolosvárra bemene, és a várost megsaccoltatván s a kőfalakat egynehány ölnire lerontatván, az ott való német praesídiummal együtt Szebenben visszamene békivel | Egyszer esék egy kis suspus a brassai labancokon ... Mert Pekri felesedmagával bejövén a Barcára Hermánban, hogy a Barcaságot megsaccoltassa, meg is saccoltatá [CsH 343, 379].

B. 1707: baron Tige jú Erdélybe 1800-ad, ezernyolcszázadmagával megyen Kolozsvár segítségére; a szegény elalélt várost megsarcoltatván, a kőfalat porral elrontja, a praesidiumot elviszi [Kv; KvE 248–9 VBgy].

4. (önkéntesen) megadóztat; a pune dări/impozite (in mod samavolnic); (willkürlich) besteuern. A. 1658/1799: Barcsai Ákos ... visszamene Segesvára, az országot pedig maga hűségére megeskertvén, megsanczoltatá úgyanyaira, hogy vagy szegény vagy gazdag, minden házasság ember s minden özvegy asszony két-két forintot adott kételenség-ből [Mv; EM XVIII, 452]. 1710: (Barcsai Mihály) az fejedelemnek azt intimálta: ne fizessen a magáéból, elég úri özvegyasszonyok vadnak Erdélyben, azokat saccoltassa meg, kitélik abból a katonák hópénze [CsH 178].

B. 1564: az w felsége neuire sarcholtattak meg bennwnk kin eötuén forintot kin hetuén öt forintot vót annak felötte bwzaiat kalongian el vitette [Cszs; SzO II, 179].

5. (pénzt) kicsikar vkitől; a stoarce/smulge bani de la cineva; (Geld) von jm erpressen/erzwingen. A. 1583: wagian nag panazolkodas az zolgakra kik az Adon larnak, hogy amikor az haбакat be pechetelik tehag az zegeneseget meg Sacczoltatwan az pechetnek le vonasatol tiz tiz penzt vesznek raitok Azert kerik eo kgmet Biro vramat hog ... meg feniche Az zolgakat ez fele sacczoltatastol [Kv; TanJk V/3. 274b]. 1584: Vagion panazolkodas hogy Apahidanal Az varos hatararol Az Apahidiak az Varossy ember barnat be haitottak es meg sanczoltattak es ekeppen akariak lassa(n) lassa(n) el tulajdonitany a hatart ot Tarc-

hahaza(n) [Kv; i. h. 282a]. 1604: Az harangozo az Cimite-rium aityra zorgalmatos gondot visellien ... senkit az eo Instructioia felet megh ne Sattczoltasson [Kv; RDL I. 77]. 1653: Teobbi keozteot irhatom kegyelmednek aszo-nyo(m)nak busulasatis Damokos Vra(m) embertelensege mia Jtt Vra(m) bizony nalu(n)k az embereket valoban megh sanczoltattá [Szárhegy Cs; Törzs. Lázár István apó-sához, Petki Istvánhoz].

B. 1675: Ez mező pásztorokat penigh az nekyk adot ez hazának mezeihez való köteleességével hogy azt iga-zán őrzi mindenektől az Váras(na)k mezeire idegen Ju-hokat fogadott bér(b)e, meg sanczoltatvá(n) az mezőt el adta, ez Váras(na)k fő Tisztei híre nélkül [Kv; TjK XI/1. 371].

C. 1580: Az mezeo paztorokat penigh az nekyk adot Instructio zere(n)t bochyassak éleo, hogy senkit megh ne sanczoltassanak se idegent se Itwalot [Kv; TanJk V/3. 234a]. 1590/1593: Az zent Benedeky chiordais mikor altal zaladot, az melliet megh kaphattak az Deesy Malomnal vamoltak sanczoltattak megh eoket az Deesi Molnarok [Mikeháza SzD; Ks]. 1614: Szegedy Janos Kezdibeől kele kezünkbe, laray Istva(n) megh fogata megh sanczoltata, hogy minden ezdendeön, tizen egy ftot adgyo(n) nyolcz keő sóót elteigh [Szentgyörgy Cs; UszL VI. 56. 417].

megsaccoltatás, megsancoltatás 1. váltáságdíj-fizetés; plata sumei de răscumpărare; Lösegeldzahlung. 1677: A' mely Nemes ember penig a' latrot megfogná, és sem tör-vényt reá nem láttatna, sem Tiszt kezében nem adná, ha-nem vagy simpliciter, vagy penig meg-sanczoltatás által el-bocsátaná ... flor. 200 büntettség [AC 128].

2. hadisarcall sújtás; impunerea unui tribut; Kriegs-schatzungsauflegung. 1662: Az chám pedig a passával, vajdákkal, temérdeki néppel Kolosvárnak megsaccoltatása után a Körös útján egyenesen Várad felé kijött vala [SKr 447].

megsaccoltathat váltáságdíj/bírságfizetésre köteleztet-het; a putea obliga la plata sumei de răscumpărare; zur Lösegeldzahlung/Geldstrafe verpflichten können. 1591: Az vyznek Keréztur falua feleol valo felén ném tartozunk my niomast adny az té fjadfalui Jobagidnak némis adunk Ergo az mynt megh mondam be haytathattam megh sanczoltathattam az myert akartam sémin sém uagiok Erte p(ro)testalunk [UszT].

megsaccoltatik sarcfizetésre köteleztetik; a fi obligat la plata unui tribut; zur Schatzung verpflichtet werden. 1688: a szolgám a németkek (!) közé álván nem régen in f:9 sacczoltott meg [Kv; UII].

megsajdít l. megsejdt

megsajnál 1. megszáni; a-i fi milă (de cineva); bemitlei-den. 1766: midőn Petrucz György keservesen tömlöczez-tetnék, meg Sajnálította Glis Thodor ártatlan szenvedésit, és meg vallotta az egész falu hallattára, hogy eőtöt Petrucz János ingerlette, oktatta és tanította a hamis kalácsnak fel vételire [Grohot H; Ks 40/9 Román Juon (40) jb vall.]. 1813: olyan rossz időkben hajtották a Cselédeket Brassob-an, 's Hétfaluban hogy magam is meg Sajnálítottam ökött [Kilyén Hsz; MvRKLev.].

2. fájjal; a deplinge/regreta; etw. beklagen. 1662: (A) lövések miatt nem kevesen elveszvéen, nagy sok kárral

hátraállának és szaladnának, végre mind az két bástya törésén annyi idő alatt rajtok esett sok kárt megsajnállák, sokallák s unák, és így mindhárom helyen ... nem kevés kárral visszatérni s hátat adni kényszerítettek vala [SKr 607]. 1833: talám meg sajnállatta földét az írást kezemből el vevén el szaggatta előttem [Dés; DLt 517].

megsajtol kisajtol; a presa/tescui; (her)auspressen. 1571: eo N. vaydra vrunk Engette, hogy zabad legen kinek mynd Trebellyet haza hozny es dezmat Neh adny beleole, ha penigh ky megh Saytollya Dezmat aggion beleole [Kv; TanJk V/3. 45b]. 1592: fenessi es Monostori emberek trebeliet Coloswari ember, sajtoian meg ne saitollia [Kv; h. I/1. 199].

megsajtolhat kisajtolhat; a putea presa/tescui; (her)auspressen können. 1573: Bakos Mihál azt vallia hogi Barbel Ianos Mongia volt Neky hogi Trebeliet az eo Saytoiara vinne ... ott hamarab meg Saytolhatna, Eo Azt Monta hogi Nem aggya [Kv; TjK III/3. 302].

megsancol l. megsaccol

megsántít lesántít; a face să devină șchiop; lahm machen. 1592: Nired Josanak egi lowat santitottak megh B.Vram deliberalt tanachiaawal egie(ie)mbe fizettem f 4 [Kv; Szám. 5/XIV. 166 Eppel Péter sp kezével].

megsántul lesántul; a deveni șchiop; lahm werden. 1540: Kegyelmes wram, azt ne chodalya the k:, hogy en enyet kesthem, merth hogy the k: el indwiek, yt Koloswarath pathkoltatek loamath, akor meg nyrazak, meg santhwla, Azert lassan mehethet [Kv; LevT I. 9 Petrus Literatus Nic. Thelegdyhez]. 1589: vgian fogtanak Masz Zekerben 2 Louat Az Tarka Loak keozibe myert hogy kethey az Loaknak meg Santolt volt [Kv; Szám. 4/VI. 114–5 Stenzely András sp kezével]. 1590: Azon Lo Az Posta alat elidot es meg Santolt volt Desre Meneseül fizettem f. — d. 70 [Kv; i. h. 4/XX. 2 Hooz Lőrinc sp kezével]. 1631: csak az nap ült az hata(n) Nagi Marton s mindjart megh santula az lo [Mv; MvLt 290. 58a]. 1644: Czizmadia Marton morgolodik, es egi diznot ugi hagita egi cziakannjal hogi az megh Santula [Mv; i. h. 291. 407a]. 1710 k.: én nemcsak az egyik, hanem mind a két lábamra megsántultam immár, és nem küzdhetem tovább, a földre estem a te lábaidhoz [BIm. 1023]. 1771: a midőn Titt Ladanyi István Uramnak ... fát hoztanak a Titt. Medve Mihály Ur taligái ... meg csak az edgyik ökör is meg nem sikomodott, nem hogy meg sántult volna [Mezőmadaras MT; BK]. 1773: az Oltyán Nyikula ökre ... a Fazakakkal valo kereskedés(en) meg Sántult, Kolosvárat elis adta [O.léta TA; JHb II/3].

megsántult lesántult; care a devenit șchiop; lahm geworden. 1594: Wrunk ő fge meg sántult l. szekeres loat vitte Gyalúg Vitaliús Istián ... d 25 [Kv; Szám. 6/III. 10].

megsanyargat l. megbüntet; a pedepsi; bestrafen. 1605: Ez az zegeny varas penigh nem olyan, ky ereyewel valamelly feyedelem ereyet elemeneteleben megh késlelye ... hanem az kinek Jsten aggia az orzagnak birodal(ma)t azt fely, vrallya, es hywseges engedelmeüel bechiwily. Nem zwkség haat ... engedetlensége miatt megh sanyargatny, awagy ennelis inkább megh rontany, ky sem

feyedelmet ne(m) emelhet, sem zekibeol le nem zálylthat [Kv; TanJk I/1. 504]. 1633: az vr Isten az eo hieuet zokta megh saniargatni [Mv; MvLt 290. 140b].

2. tönkretesz; a distrüge; zugrunde richten. 1767: a' Szent-Mártoni egész Majorság Szőlő Hegy Fedetlen Maradott ... az Téli kemény hideg ugj annyira megsanyargatta ... hogj Tavaszal Tőkéjéről az Fájit le kellett vágni [Kóród KK; Ks 19/I. 8].

megsanyargattatik kínoztatik; a fi chinuit; gequält/peinigt werden. 1661: Nyilván vagy on az egész világ előtt mennyi sok nyavalyákkal és nyomorúságokkal sanyargatták meg ez nyomorult haza [Kemlr. 340].

megsanyarít l. megsebesít; a răni; verwunden. 1705: egy párdúcborós kapitány egy darab érczel hátba lútte, ő is amazt, de egyiket sem járta meg a golyóbis, mindenik nagy ördög lévén, hanem csak megsanyarította a magva a tölcseeres karabélynak [WIN I. 391].

2. megsért; a răni; beschädigen. 1662: gróf Drugeth Homonnai János illetlen nyelvvel szokta vala mocskolni, mellyből ugyan közbeszédbe költötték vala az emberek: melly gonosz kocsis lett volna Rákóczi György, hogy ostroma hegyi gróf Drugeth Homonnai Jánost is annyira megérdeklette és meg is sanyarította volna! [SKr 242–3].

3. leront, tönkretesz; a cauza multe suferințe; zugrunde richten, verderben. 1657: Én is egy rész hadnak generálisra voltam; Bakos Gábor is annak tartotta magát, és így a sok bába közt csaknem elvesze az gyermek ... az téli idő is igen megsanyarítá az hadakat [KemÖn. 201].

4. elpusztít; a distrüge; verwüsten, verderben. 1767: a' SzentMártoni Szőlő ... metzetlen maradván, a Tél is hamar el rekesztvén, fedetlen maradott, 's minthogj igen kemény hideggel volt, annyira meg sanyarította a' Szőlőnek fájait, hogj Tavaszal Tőkéjéről mind le kellett vágatni, és már most szépen kezdett Vj Fájok nevekedni [Kóród KK; Ks 19/I. 8].

megsarcol l. megsaccol

megsárgódik megsárgul; a se îngălbeni; gelb werden. 1636: Novemberben sok esős üdő jára; az melyek miatt némely helyekben az vetések megsárgódtak [Kv; KvE 169 SB].

megsárgul kisárgul, sárgás színű lesz; a deveni galben; gelbe Farbe bekommen, vergilben. 1710 k.: ezelőtt huszonkét esztendővel, a bajuszomban néha egy-két szál ha fejeředni kezdett, egy kevés üdő mulva megsárgult s viszszafeketedett [BÖn. 491]. 1816: A (pipa) alatt a' nyakánál a füsttől alignyre meg sárgulva [DLt 816 nyomt. kl 1582].

megsárhát sárlík, folytat; a fi in perioada de rut; rossen. 1763: 7ma Apri(l)j Sárhatat meg egi Fekete Kancza [Kóród KK; Ks CII. 19 Szarka József tt lev.].

megsárhodik sárlík, folytat; a fi in perioada de rut; rossen. 1703: az kanczak vemhezok lesznek most hiszem job is lesz on annak utana meg Sárhodnak az meny lotol [Szentimre Cs; BCs].

megsarjad kihajt; a răsări; (auf)sprießen. 1754: A Pinze felett nints on semmi epület, hanem a' föld színtől

fogva nád suppal fedett hijja, melly fedélis már meg sarjadott a' pintze Gátorja felett [Uzdizspéter K; CU].

megsarjazott 1. kihajtott; care a adus/fácút lástari; aufgesprossen, ausgetrieben. 1746/1831: égy nem régen meg nyessett és sarjzott Cserefára vágatták égy Kereszt [Vécke U; Told. 38].

2. kinőtt; räsărit, care a inceput să crească (după cosit); herausgewachsen. 1803: a regi s már megsarjazott kaszál-tatás helyéből világosan megteczett [Dés; DLt 400/1836].

megsarjúzik kisarjúzik; a răsări/a incepe să crească iară după cosit; Grummet/Nachgras wachsen. 1710: ôsszel ... mikor vetni kellene, s a fű is megsarjúzott vala, szörnyű árvizek, égszakadások ... lőnek [CsH 424].

megsarkall kb. buzdít, ösztönöz; a imboldi/stimula; anregen/eifern. 1662: (Kornis Zsigmondot) generálisul ... nem rendelte vala. Azért-e, hogy kétséges volna hűségéhez, és hogy inkább vonna a más félhez, attul félne (ha a Bethlen István néhány rendbéli leveleiben is nagyon megsarkalván, kísértén, a leveleket is fejedelem kezébe küldte vala hűségesen), avagy hogy maga kárkézése után mind egyszersmind akamár az hadakat birodalma alá adni bizonyosan nem tudathatik [SKr170].

megsarkalltatás ösztökélés; imbold, indemn; Anregung. 1662: Mellyre^a hogy a tanácsurak az országgal együtt, a jövőnd nagy romlásokat általlátván, nem könnyen hajolhatnának, hogy immár Rudolfs császár megsarkalltatására csak maga fejétől ígéretet tett volna, ám! micsoda nagy törvénytelen kegyetlenkedésre is vetemedett vala a fejedelem^b miatta [SKr 82. — ^aA Rudolf császárral való szövetségre. ^bBáthori Zsigmond].

megsarkantyúz 1. (lovat) sarkantyúval ösztökél; a da pintoni (calului); (Pferd) die Sporen geben. 1710: Mikor a patak árkhöz jutánk Isten segítségiből, megsarkantyúzván a lovat, oly könnyen általszöke, magam is elhűlök belé [CsH 228].

2. sarkantyúval összerugdos; a lovi de mai multe ori cu cizmele impintenate; mit den Sporen zusammentreten. 1748: Jöve az Istok Czigány Leánja és azt monda hogj: Kukuly Czigany mind engemet s mind Anjam Aszszonyt még Sorkantyuzta [Gyeke K; Ks]. 1759: (A tisztartó) engemet sokszor meg vert, sokszor meg sarkantyuzot, a' melly mián nem vagyok egésséges [Marosludas TA; TKI Foemina Ljele Pastinna Providi Phillip Juon relicta vidua (30) vall.].

megsarkantyúztat (csizmát) felsarkantyúztat; a dispune să fie prevăzută cu pintoni (cizmele cuiva); (Stiefel) besporen lassen. 1657: Török János postától küldtem csizmákat, Kegyelmednek is küldtem, megsarkantyúztattam s nem tudom, adták-e meg, nem-e? [TML I, 48 Keövr Gábor Teleki Mihályhoz]. 1661: Az csizmát patkoltattasd és sarkantyúztasd meg, hogy találjam készen [TML II, 141 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz].

megsarkaz (csizmát) megsarkal; a pune tocuri (la cizme); (Stiefel) mit Sporen versehen. 1843: kért töllem égy Bítiskiját hogy valami Csísmákat megsarkazzan [Dés; DLt 65].

megsárosodik 1. sárral bepiszkolódik; a se murdări cu noroi; mit Schlamm beschmutzt werden. 1736: Az fekete posztónak az szélyit kétfélől hat legény fogta ... mikor közönséges uton mentenek, az posztó fel volt csinálva, hogy el ne szakadjon vagy meg ne sárosodjék [MetTr 403].

2. (út) elsárosodik; a deveni noroios; (Weg) schlammig werden. 1800: ha egy hejjen meg Sárosodott vagy meg vágásosult, más hejre verték az utatt [Backamadaras MT; Hr 1/40].

megsátoroz megfed; a acoperi; bedachen. 1741: Az le vágatot kert helyett pedig obligálak magokat hogj ezen esztendőben esendő Punkösd napjára jo Csere karokkal, Támoszokkal es vesszszokkal megsátorozva jo keszülettel fell allityak sub pena Hf 200 [Rücs TA; Ks 14.XXXII. 5].

megsavanyít savanykássá tesz; a acrí/inăcri (uşor); (ver)säuern. 1778: Mindenek felett szükséges a' forró nyavallyában Levőknek az böv ital ... Evégre a' szép tiszta forrás, vagy folyó viz elég alkalmas, és bátorságos. Akiktől kitelik lehet egy kevés eleven tiztrom Lével etzet kevésbé megis savanyítani, és nádmézzel ismét meg édesíteni [MvÁLt Mátyus, ConsSan. gub.].

megsavanyodik savanyú lesz; a se inăcri; sauer werden. 1789: A vajnak ki-vert édes tej savója, ha minekelőtte magában meg-savanyodnék, sajtos részétől főzés által kitisztul, és jól meg-szűrettetik a majorházaknál oláh-semek hívják [MNY XVII, 48].

megsavanyodott savanyúvá vált; acrit, inăcrit; sauer geworden. 1656: 3 altalagbhan meg sovaniodott méhsér rozsr vr. 21 [UF II, 117].

mégse I. mégsem

megsebesedett¹ megsebesült; (care a fost) rănit; verwundet. 1597: Zente Balint ... 20 8bris fmet kenieret vit volt Lippara az meg sebesedet Dobost kenzerittetet haza hozny [Kv; Szám. 6/XVI. 29].

Szk: ~ szív sérült szív. 1764: Jöven Venerab. Consistoriumunk elibe Nzetes Hadadi István Honestus Civisünk és Feleségének Hazassagbeli igen terhes ... Caussájok midőn mind a két fél egymás ellen a' magok Causajok(na)k propositiojokban nagyon meg sebesedet sziveket hathatos expraessioikkal kfjelentette volna, eppen remeljük vala ... hogy valami jót a két fel között tehetnének [Kv; SRE 209].

megsebesedett² megsavanyodott; care s-a inăcrit; sauer geworden. 1749: Szűret után hitelben ki adott 67 font meg Sebesedet Sajtért ... tartoznak némely jobbgyok jövőndöb(en) vr. 10 [Kiskend KK; Ks 70 Szám. 51].

megsebesedik megsebesül; a se răni; verwundet werden. 1597: Mikor az tw kegelmetek drabanty az koszakokkal megh witanak wolt szent Jmrehnel az Eggik Megh Sebesedet wolt [Kv; Szám. 7/X. 11 Jeney István sp kezével]. 1599: Lata(m) hogy megh vagdalkozanak, de en ne(m) tudom kjn mj esett, s kj kj kezeetöl sebesedett megh [UzT 13/108 Margaretha consors prouidi Stephani Zeöres de Kaidichfalúa jb vall.]. 1600: ott az vth elegh syk vala, es igenes, de Ahwn el deolenek^a nem igenes vala ... mikor

el deoleneak akkor sebesedek az laba megh Menyhart de-
aknak [Kv; Tjk VI/1. — ^aA szekérrel]]mykor az Chyorgo
kwt arokaba ala zalottam volna ketten ket ffarago
feyzewel hatul zo nelkwl megh hagytanak mynd ket feyze
myat meg sebesedem [UszT 15/5]. 1606: Azt ne(m) vette
ezebe ha Kedej Lukacz vagasatúl sebesedett megh az
Osúat Janosne keze [i. h. 20/196 Blasius Kouach de Ru-
gonfalua lib. vall.]. 1633: en ne(m) tudo(m) mellik verte
masikatt, de azt tudo(m) hogy Varga is akkor megh sebes-
edet vala [Mv; MvLt 290. 114b]. 1710: a németek közül
is nyolcvanöt megsebesedék, száznál pedig több marada
ott halva [CsH 382]. 1803: a' Remeteiek ... Trutza Mnyi-
hailánakis meg-vágták a' lábát; hogj meg sebesedett volna
azt nem tudom, de azt tudom hogy a' Harisnyája elvágó-
dott [Toplica MT; Born. XVc. 1. 115 Nátye Vaszilie a' Ilii
(40) col. vall.].

Szk: *halálosan* ~. 1705: halálosan megsebesedvén, a
testek között maradt meg, megfosztva mint holttest
[WIN I, 376].

megsebesít 1. sebet ejt vkin; a ráni (pe cineva); verwun-
den/letzen. 1573: Almady Andras Eysel Mennt oda
Symonthelkere^a es ugy Mennt az Philep Ghereb hazara
ott zolgastwl lewen, Egy zolgaya Sebesitette Megy az
Azzontt, az pwska Leowessys, Leon az Almady Andras
zolgayatlwl [RLt O. 5. — ^aBN]. 1588: Az my jobagionk
chyan Janos, fegyweres kezzel megh allotta volna
vhat, ky myat kenzerytetet Az my Jobagionkath cö ke-
me megh sebesyteny [Somlyó Sz; WLT]. 1598: Zak
Jstwan vallja Baka Ferencz egy lanchos botott huzot
fel, es azonban vgy eote pazihor Jstwant velle, S vgy sebes-
itette megh az fejett [Kv; Tjk V/1. 250–1]. 1606: eö zan
za(n)dekal pwskaual es feguere kezzel ram tamadua
megis-sebesitet, ugy hogy eligh zalatam el [UszT 20/195].
1633: Cassay Ferencz az kaput Zabliaual megh vaga,
es beis szura az kapūn az szablialual, es ugi talalta Ania-
matt megh sebesiteni [Bakos Daniel ... czikaniál (!)
vagdal vala ahoz az emberhez, de sebesitette megh vagi
nem en ne(m) tudom [Mv; MvLt 290. 131b, 139b]. 1738:
Ménés Pásztorunkat meg-verték, sebesítették [Dés; Jk
498a]. 1750: keziben lévő pistallyával s abban lévő go-
lybissal és seréttel ... meg sebesített [Kvh; HSzjP]. 1765:
tudom bizonyosan hogy semmi fel tételek az iránt nem
volt hogy valakit Pistolly lövésekkel meg Sebesittsenek,
hanem a' mi Lövéldözés volt is közöttök magok mulatt-
ság-kedvükért volt [F.gerend TA; KS. J. Somlyai de Fogar-
as (40) ns vall.].

2. ~i vki szívét bánatot okoz vkinek; a-i strica (cuiva)
inima, a míhni pe cineva; jm Kummer machen/bereiten.
1667: mely cselekedetivel, úgy látom, úgy megsebesítette
az asszony szívét, semmiképpen soha együtt meg nem al-
kuszak [TML IV, 150 Bánfi Ágnes Teleki Mihályhoz].

megsebesített sebes, megsebesült; ránit; verwundet.
1731: tizenhat ökörmek meg csonkázták volt a Farkakat,
melly csellekedetis ... neki sülvén a' nyakára, minden
meg sebesített ökörért fizetett három három forintot
[O.kocsárd KK; Berz. 12. 92/51]. 1756: a sitár ... egy
oldal(b)a bé hajtotta az Exponens Aszszony sértéseit, és az
férgéktől tisztította meg kente, és szörtsi tépet a meg sebes-
ített sértésekből hogy dészkentálás által meg kösse a fér-
geket, hogy a sebtől ki esenek [Lesnek H; Szer. Nyicza
Petrus zs vall.]. 1777: Midőn pedig a pásztor mellette lé-

vén, a vad miatt kár lészen, fele kárfizetéssel tartozik; és
ha a pásztorok lábán hazahajthassák, a gazda tartozik mel-
léje állani a megsebesített marhának [Zalán Hsz; RSzF
190].

megsebesítő próbára tevő, megpróbáló; care pune la
incercare; erproband, auf die Probe stellend. 1696: Az
Jeremias Siralmátt meltan — s — helyyesen enekel-
hettyűk, de mind ezeket reánk, bűneinkert meltan bocsátá
es ezekből ki szabadithato, meg sebesítő es meg gyógyító,
nem Más hanem az Elő l(ste)n, legyen azért ugy az mint ő
Sz: Felsegenek tetsik [Vécs MT; TKI Kemény Simon
Teleki Pálhoz].

megsebesítették 1. megsebesül; a se ráni; verwundet
werden. 1662: az egész várbélieknek nagy szomorúságok-
ra s károokra esett vala, hogy azon ellenség ellen való roha-
násbán fején lövés által meg sebesítették ... azon ostrom
alatt az életből ... a boldogságos életre által is költöznek^a
[SKr 609. — ^aIbrányi Mihály].

2. *drv* kisebesedik; a se umple/acoperi de ráni; wund
werden. 1664: Bátorságosabb ... volna azért ez mi sze-
gény hazánknak az Isten igéjébe letött és nyilván kijelen-
tett útát módot követni, mint sem az izraeliták és Juda
nemzete példájok szerint az Aegyptombéli nádszázhöz ra-
gadozni, mely miá, úgy tetszik, ma is keservesen érezzük,
a mint megsebesítettének tenyereink, hónalyaink [TML
III, 172 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

megsebesül sebet kap; a se ráni; (eine) Wunde bekom-
men. 1568: A király indította hadait Bánya alá. Mikoron
Bányát megszállották volna, a németek erősen tarták a
várat, és ott a királynak sok népe megsebesülte [ETA I, 25
BS]. 1570: Az Gergel zolgank Jth marada Nalwnk egy
okka ez hogy az lowa Megh Sebeswlth Nem Mehet el
hyrtelen wyzza [Medgyes; BesztLt 4 Caspar Zeoch judex
és Petrus Mezaros juratus Gr. Daum beszt-i surrogatus
bíróhoz és hites polgáraihoz]. 1590: Sandor Gergelj karia-
wal azt az wtest hogj fel fogwan, vgi talala az kariat, es-
meg az karian által az feiet, hogy mingiarth megh sebesule
[Kv; Tjk V/1. 37]. 1592: Segeswari Leorincz ... vallia
Pal Doctor Egi nehazor megis Inte hogi egi keues
Ideigh el ne menne, ammegh az seb jol be nem giogiulna,
mert az louon valo jarasba megh sebeswlne [Kv; Tjk V/1.
194].

megsebesült fn sebesült; ránit; Verwundete(r). 1600: Ő
Kk tanaczul vegesztek hogy az hadban meg sebesültek-
nek Miriszlo mellet, ki miat haza kellett jönniek egy egy
ho penzt es segitseget adgyúnk [Kv; Szám. 9/III. 41].

megsebez sebet ejt vkin; a ráni pe cineva; verwun-
den/letzen. 1704: ma is esett veszekedés a németek közt,
meg is sebzették egymást, kivált a lovas a gyaloggal nem
alkuszik [WIN I, 76].

megsebbe 1. megsebesít; a ráni; verwunden. 1629: az J
wernj kezte agyat be teorte melj factumert, hogj vrara
tamadot megh sebhette azt kevannia hogj keze el vagattas-
sek seot megis hallyon ertete [Kv; Tjk VII/3. 20]. 1646:
Keobeolkuton Iako Buday Albert fel peres tartattya Szena-
si Marczit ki minden ok nélkül karjat megh vaghta megh
sebhette, tizenoteod napra teoruenre ... kel dolgat iga-

zitnj [Kv; Tjk VIII/4. 98]. 1647: Tudom azt, hogj az nehaj Czeh Balast Czeh Imre meg sebhette vala abban megh haborodanak [Szentkatolna Hsz; HSzjP Czech Leorincz (55) pp vall.]. 1669: Az kik ... Jámbor emberekre támadná(na)k, azokat meg vernek, sebhettek az olyan malefactorok ... meg fogattassanak [Dés; Jk]. 1681: valami Szemények Szasz Régenb(en) annyéra megh sebhettek vala hogy miatta megh hala [Disznajó MT; WH. Balas Janos (60) jb vall.]. 1703: Nem latuk hogj kik vertik sebhetik megh mivel Eczaka volt igen igen sütetben, az Verekedes [Récekeresztúr SzD; SLt AQ. 39 Kormos János (21) jb vall.]. 1722: Az Utrumba Specificált Bikát Soha nem tudom hogy embert marhát s egyebet meg Sebhettet volna [Marosbogat TA; TL. Kovács Mihály (33) zs vall.]. 1750: hogj valamelyik a másfkonk vért ontott volna s egyik a másikat meg sebhette volna, nem láttam [Ohába AF; Told. 25]. 1766: ezen Verengező ember Damokos Ferentz volte? ha igen mitsoda fegyverrel vagy bottal lesködött ... Székelly János után míg leverte es taglotta ... Testenek mitsoda részét sebhette meg? [KSz; BfR 104/2 vk]. 1814: Blága Stéfántis ... ki verte sebhette meg, és mi okbol? [Sóakna MT; Bom. G. IX. 6]. — L. még SKr 219, 683; SzO VII, 287.

Szk: *arcul* ~. 1765: Ráczó és Gyurka nevű Czigányok ... Kecznán Todortis ugyan akkor arczul igen rutul meg sebhették [Zágor KK; Ks 18/LXXXVIII. 8] * *főben* ~. 1715: Betski Miklos Vram pallossat ki vonvan, Szalavesztrahoz vága velle, de az pallossa kette törék ... mindaztal Szalavesztratis megh Sebhette főben [Szeszárna SzD; SLt 29. Y. 24] * *halállal/halálosan* ~. 1738: a Piacon egy kolosvári Hűvejes Gyurka nevű legényt halálosan meg vert sebhette [Torda; Tjkt I. 174]. 1770: (Az alperes) a Documentumok importantiaja szerint az At halállal meg sebhette és vérit ki ontotta [uo.; i. h. V. 63] * *homlokban* ~. 1724: Nalácsi László ur(am) is kargyát hívelyéből ki huzván a Pasko Sigmond feje félét ereszté, és homlokban meg Sebhete meg véresíté [Mihályfa NK; BK nro 984 Ladislaus Tordaj (35) ns vall.].

2. (karó/nyárs vkin) sebet üt; a face o rană, a vătăma; (Stange/Spieß jm) Wunde schlagen. 1629: az Zolgajoknak is Zenat hanjvan az Zekerreol le az nyars az al feleben ment volt rutul megh sebhette [Kv; Tjk VII/3. 118].

3. megnyomorít; a schilodi; zugrunde richten. 1751: kívánta hátulso lábát megsebhetni, hogy azon sebhetés által ne lenne gyors az emberek üldözésekre [Mny XXXVIII, 209. — *A bikának].

4. ~i vki szívét bánatot okoz vkinek; a míhni pe cineva; jm Kummer verursachen. 1825: Foszto Rákhel Aszony Néhai Kőkősi Dobolyi István Ur Özvegye ... Dobolyi Sigmond Urat ... inteti ily okon ... Marus Koppádon ... Viduális Prorogátjának meg tapodásával Horvát János Ur Özveggyi Udvarából ... erőszakkal ... ki rekesztette ... az Exponens Aszony ellen olyan Admonitio tétetvén, a melynek pontjai nem kevésbé sebhették meg az Exponens Aszonynak Özveggyi szívét [Ne; DobLev. V/1088. 1a].

5. *tiszteességében* ~ becsületében meggyaláz; a face de ocară pe cineva, a leza onoare cuiva; in der Ehre schänden. 1591: Myerthogy ... c(on)stal, Minemco ektelenwl gyalazta ez Beregzai Mate, seot Nyelwewel megh sebhette tiztessegeben Az Jstennek Ighyének tolmacchat az Actort, Azert ez meltatlansagert, teczik a' theorwennek hogy Azon Nyelwe ky zakaggyon erette Akjwel vetkezet lelkj pazzora elle(n) [Kv; Tjk V/1. 103].

megsebhetés megsebesítés; rănire; Verwundung. 1677: Az erkölccstelen fiakat kik Attyokat, s' Annyokat nem böcsüllik, sőt kesergetik, decemaltatot, hogy Attyoknak s' Annyoknak meg-veréseért, edgyik kezek vágátassék-el; meg-sebhetésekért, vagy ölésekért, mint a' kik Attyokfiával azont cselekszik, a' Decretumban írot azon poenan convinctassanak [AC 132]. 1718: En ott az Házban mikor az Szalavesztra megh Sebhetése esett nem voltam [Középfva SzD; SLt 29. Y. 24 Fet Román (80) jb vall.]. 1748: meg kevanom a' Jure, hogj az I ... az A(ctoma)k meg lövésiért sebheteiért ... convinctassék | az J sokáig halálosképpen fekvén azon meg sebhetés miá [Torda; Tjkt III. 192–3, 198].

megsebhetteti 1. megsebesített; rănít; verwundet. 1733: (A) Német Varga Felesége az Paroka Csinatolot adosagot praetendálván ... azon Nemet Vargánét Hunczfutolták, a Fejét be törték s meg verték maga Fon János intra 8vum azon meg sebhetteti Vargánénak Conventiallyon alioquin tartozik Contentumot tenni 8 forintig [Dés; Jk 438b]. 1768: láttam ... Molnár Lőrincz akkor mitsodás meg vert vérezett s sebhetteti ember volt [Karácsonfva MT; Told. 3a].

2. megbántott; necăjit, supărat; beleidigt. 1672: Kegyelmed levelének némely terminusi igen az szívemre hatottak. Elhiszem, Kegyelmed jó lélekkel íratta, de én nem úgy veszem ... kérem azon Kegyelmedet, megsebhetteti szívemet ne fojtogassa Kegyelmed is [TML VI, 143 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz]. 1799: az Jffju Groff ... kívánta a' Nagyságod meg sebhett Szívét, fiui bizodalommal egybe kötött alázasat kérelemmel megújítván, meg nyerni [Héderfája KK; IB. Molnár György ref. pap lev.].

3. *átv* megcsorbított/sértett; stírbít, lezat; beeinträchtigt, verletzt. 1763: midőn az idegenektől meg Sebhetteti szabadsagunkot magunktól meg nem gyógyithatjuk ... az egész Corpus Natio szabadságánakis el kell veszni [Hsz; UzlL 16].

megsebhetik megsebesíttetik; a fi rănít; verwundet werden. 1748: az J halálosképpen meg sebhetteti lövés al(ta)l a' Pásztortol, ugj hogj nemis volt remenség élet-(ne)k meg maradása felől [Torda; Tjkt III. 198]. 1752: Minthogy az Inquisitoriából világos az lk artalmas kutya-katt tartottak és tartanak mely ebek által az A(ctrix) erőse(n) meg sebhetteti réa támodván az edgyik eb ... azért az A(ctrixna)k tartoznak az lk tizenhét forintot fizetni serelmert [Kv; Tjk XVI/7. 96–7].

megsebhető *átv* sértő; jignitor, supăratör; beleidigend, verletzend. 1662: (A) gonosz szerencse mely hamar ... öntötte vala ki ez méltóságos ... dicséretes életű személyek ellen is az ő kegyetlen, szívüket bágyasztó, keserítő s halálosképpen megsebhető keserű mérgét! [SKr 310]. 1749: Constal vilagoson exhibialando Citatoria leratoriának (!) seriesiből minemű meg sebhető mocskos szokkal szidta es mocskolta az I az A Aszszont [Torda; Tjkt III. 255].

megsebhettetik megsebesíttetik; a fi rănít; verwundet werden. 1748/1803: Fojfalvi Jánosi György ... meg sebhetteti, mely miánn megis kellett kinoson halni [Nagyernye MT; Told. 42].

megsebbezett megsebesített; ránt; verwundet. 1794: palinkás és szappanyos ruhával ragadtam, a meg sebbezett és dagadozott vékonyát és testit [Eresztevény Hsz; HSzJP István Demeterné (60) Maxán lakó vall.].

megsegél 1. segítséget nyújt, megsegít; a ajuta; Hilfe leisten. 1588: Zakmary Eotűs Thamas adot volt be egy Suplicatiot az Tanachban hogy meg Segellyek Betegsegeben B vr(am) adatot velle(m) Neky f. 1 [Kv; Szám. 4/III. 5]. 1598: Lata(m) hogy az A Ablaka alatt úalanak mezitele(n) zabliauál az J teóbbekkel egytt ... be menek Menihartni, tahag az Borbely mossa az Verbeól ky, s mo(n)da hogy, lam ne(m) leön egy Istenes emberis ki megh segellye(n) s im(m)ar chudamra ieónék [UszT 13/31]. 1681: senki sem találkozott más a ki abba(n) az ügyebe(n) meg segillye, hanem szegeny Jobb Atyam Balintith Janos [BálLt 1]. 1704: magunk is kimentünk volt Naláci uramnak egynéhányadmagunkkal utánok, hogy ha német kurucok ismét rájuk ütnek Szilágyiékre és a több társaságra, őket megsegéljük [WIN I, 98]. 1710: Szebenben is nem sokan valának A gubernátor^a ... s más egynéhány becsületes fő s nemes rendek. Ezek kiküldének Rabutinhoz, ki még Debrecennél vala, s kérék, hogy segílj meg az országot, s Pekri tyrannussága alól szabadítsa fel [CsH 380. — ^aKöv. több név fels.].

2. kisegít vkit vmivel; a veni in ajutorul cuiva cu ceva; jm mit einer Sache aushelfen. 1570: az felperes azzon ... Engedet az zeoleo ky Meresnek Ille zowal Jo palochy vra(m) en Noked Jo Érekeget attam Bathor vagy ket forinttal megh zegellenel [Kv; TJK III/2. 166c]. 1732: A Mester ott(an) lakvan obligalak magokat az incolak arra, hogj egj egj nap tavaszi maglas ala, ugarlaskor is egj egj nap delig valo szantassal meg segellik [Köröspatak Hsz; SVJK].

3. Isten segít vkit vmiben; Dumnezeu ajută pe cineva cu ceva; Gott hilft jm in einer Sache. Szk: *ha Isten ~*. 1721: én most be fogok menni az ország Gyűlésire ha Isten meg segít nem sokár(a) ha be áll okkar (!) talan kigyelmedis be fog júni Nénem Aszszanyal [Csapó KK; Berz. 17. XII] * *Isten segélje meg*. 1782/1799: Mi az Instantia Irásba nem tudunk semmit, hanem minekutanna el készült ... azt mondottuk, hogy az Isten segéllye meg, ha joba indultak meg [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 376]. 1824: Beszegőtette Inasanak Himel Balint uram Ferentz Miskát Harom esztendőre Szűletésre vallo nészit udvarhelyi zetelaki ... az Isten segeje meg [Kv; KovCLEv.] * *Isten úgy segélje meg*. 1591: Poztometw Janos deakne, Kata azzoni^a ... hal-lotta teolle, hogi az Isten vgi segillie megh eoket, az meli igazan veottek raitok az bírsagot, Es hogi az Jsten megh roncza eoket, es megh giermekinek se haggia megh emez-tenj [Kv; TJK V/1. 62. — ^aVallja].

megsegélhet megsegíthet, segítséget nyújthat; a putea ajuta; helfen können. 1710: A fővezér csaknem ette meg kezit-lábát, hogy meg nem segíthette az általment hadat, de nem volt módja benne a nagy vizek miatt [CsH 59].

megsegélt 1. katonai segítséget nyújt; a acorda ajutor militar; militärische Hilfe leisten/reichen. 1710: Bécs a német császár residentiája lévén, és az egész német Impériumnak, sőt az egész kereszténységnek bástyája, egyáltalában a császárt a kereszténység megsegítli, s Bécsét eliberálja az obsidió alól | Pekri is egynéhány ezer lovassal a

szőlőhegy tetején közel állott, s onnan nézte, mit csinálnak a hajdúk, mert he lejtő vala a lovasokkal, s megsegítli vala a hajdúkat, egy német sem jött volna el onnan, s akkor éppen Szeben a kurucok kezében esik vala [CsH 167, 382].

2. kisegít vkit vmivel; a veni in ajutorul cuiva cu ceva; jm mit einer Sache aushelfen. 1753: Ide hozzánk Albisbanis^a küldött vólt egj Levelet, melyben hogj uti költséggel Meg Segeltenők, bennünköt requirált [Törzs. Joh. Panczel (53) pp vall. — ^aHsz]. 1758: méltotassék Excellentiád ... helyt állo s jo szó fogado Sellérét meg Segíteni [Csüdötelle KK; Ks 72. 54].

3. Isten segít vkit; Dumnezeu ajută pe cineva; Gott hilft jm. 1710: az Isten a sok istentelen gonoszsággért, praedálást ott sem segítti meg őket [CsH 382]. 1753: ha az édes Jésus meg Segelti még egjszer fel menyen [Altörja Hsz; Törzs. Mich. Márton (29) ns vall.].

megsegélthet katonai segítséget nyújthat; a putea acorda ajutor militar; militärische Hilfe leisten können. 1710: Szigetvára tovább nem állhatván az obsidiót ... és a török császár meg nem segíthetné, feladják a várat a római császár hadának [CzH 214–5. — 1689-ben].

megsegít 1. segít vkit vmiben, segítségére siet vkinek; a ajuta pe cineva, a sári in ajutorul cuiva; jm Hilfe leisten/zu Hilfe eilen. 1570: Mykoron az Nemes feoldrwl Bongarthj hatarrwl reank wermesyekre az w felsege feoldere es hatara az karos Ember fyzkuty Ember hozta az eo Iowa Nyomat, akoron my megh kynalok hogy My ys kezzek wagoonk megh Seghyteny Megh keresny myndenwth a my hataronkon, az w felsege feolden [Vermes BN; BesztLt 68 Lucas Pisthaky a beszti-bíróhoz és hites polgáraihoz]. 1591: Kis Mihali egj zekerceuel hozzam czapa, az zekerczet megh ragadam kezebe ... de nem oltalmazhatam magamat, hane(m) vgian seb esek az kezemen, seot en magamatis megh eolnek vala ha megh nem segítnek vala [Kv; TJK V/1. 136]. 1605: az Peter djakne fja en velem kwzdik vala az Fe(rencz) Palne fja meg Segetthe azon el valank egj mastol [UszT 19/87 Nagy Peter fia Janos Zent mihalj vall.]. 1637: Ahól le esett vala ki az kapu(n) ottis ige(n) verek. tala(m) ugia(n) megh ölik vala őket ha Szasz Janos megh nem segíthte Istua(n) Peleris ige(n) kerí ökök hogy ne bantsak [Szentgyörgy Cs; BLt 3 Pal Janos (60) pp vall.]. 1657: (Székely Mózes) Bástát úgy elővötte volt egy hegyes törrel, hogy, ha mások meg ne segítsék, elejtette volna [KemÖn. 154]. 1747: egj éczaka ... anyira meg ereszkedet volt az malom hogj ha a Majorbol meg nem Segítették volna az malmok meg alitásában öszve romladoztak volna az kövek [Déva; Ks 112 Vegyes ir.].

2. katonai segítséget nyújt; a acorda ajutor militar; militärische Hilfe leisten. 1566: Szulimán császár ... Szigetvárán kilencz ostromot tétete ... a tehetetlen Ferdinandus király meg sem meré a császár hadát látni, nem hogy a várban a vitéz Szrényi Miklóst meg merte volna segíteni [ETA I, 25 BS]. 1619: Azmikor az én uram Lippát álgyúilv lőtette-ostromoltatta, ez az Gombos András az én uram hadát megütötte, Lippát megsegíttette [BTN² 237]. 1653: A vajda pedig készül vala hogy maga is kijöjjön, és Bástát megsegítse Móses^a ellen [ETA I, 80 NSz. — ^aSzékely Mózes]. 1658: itt csak az a híre, hogy Jenőt meg nem segititek [TML I, 259 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. 1661: Ha Husztot meg nem segítjük, mind várostól feleségeink oda lesznek [TML II, 151 Kemény János ua-hoz].

1704: Azt mondják, hogy olyan intentuma volna a generálnak, hogy Dévát megsegítse [WIN I, 223]. 1709: A német is azonban Erdélyből kijű, és Váradot megsegíti [Kv; KvE 253 VBGy].

3. kisegít vkit vmivel; a ajuta pe cineva cu ceva; jm mit etw. aushelfen. 1569: .k. az sokadolomkorys könyörgötem uala uala my segyczek felől mostys .k. kerem .k. atdam (!) uala my segiczeget kó hozny Jm Isten jo udötyis adot uolna öz wdöbe az zygynsegys el uegeztek mynden dolgogat (!) mynd zantasokat ueteseket .k. most Jo kor segytene meg ... kyt .k. meg zolgalok mynt Byzott nemes uraymnak [Buza SzD; BesztLi 88 Bornemyza Benedek a beszt-i főbíróhoz]. 1580: Ada be magatth, Kozarwary gergelnek, racz peter fiuról fiúra cýrevk lobagúl, il okyrt hog az vrais wtett még segitue(n) az w kiwansaga zerint [Meleg-földvár SzD; SLt EF. 1]. 1588: Az particariúst vegheztek megh tartany ... Aggyanak hazat es vgmint ft 10. Aggyanak Neky, melliei Epwllieon, De mind ezekreol Ados lewelet kél venny a patiacariustol es Az patiacariustis megh eskessek hogy semmiben Ne(m) chalardkodik, el sem zeokik az varos penzewel melliei most mind egy kepen mas kepen megh segitik, hanem megh Epwlwen ... az Varost megh eleghty [Kv; TanJk I/1. 77]. 1590: Tothazy Istwan, lelte megh eö kgmeket varosul keönyedögesewel hogy tekintwe(n) rabsagabely Niomorusagat, megh segitenek ... segitettek megh f. 15 [Kv; i. h. 147]. 1621: Rima Zombatba(n) erkezuen, es ot talalua(n) egi nehani varos^a Gialoghiat melliec Fwleklebeol ki wtue(n) az Sanczra, rutal megh leoueöldeöztek, es Sebben fekwuen, az Istenert remenkedue(n), hogi keoltseggel megh segiteneök, Azert attunk^b [Kv; Szám. 15b/XI. 292. — ^aKv. ^bKöv. a részl.]. 1631: szekely Giörgy eggyüt epite Halom Kataval az hazat, az en Uramis egi szeker Ueszöuel segitette vala megh öket [Mv; MvLt 290. 61b]. 1756: Meleg Földvart^a lako embe- rek az mostoni szükségnek terhetöl meg nyomottatván foljomadnak közönsegesen az Méltóságos Felső Magyar Suki, Suki Laszlo Urhoz, mint jo es földes Urokhöz, hogi öket mostani szükségekb(en) megh segitene, es költsen nekik egi kevés gabonát adna [SLt XLV. 5. — ^aSzD].

4. elősegít vmit; a ajuta/favoriza ceva; (be)fördern. 1543: Az ezer forinth felol nyilwan wagon the k., hog ely kewlthem wala Hawasaly waydahoz, hog zegeytene megh az my vrvnk zabadulasat wele, bathor az w embere wyne be chazar porthayglan [Fog.; LevT I, 23 Gerdy Demeter lev.].

5. Isten segít vkit/vmit; Dumnezeu ajută pe cineva/ceva; Gott hilft jm/einer Sache. 1653: igaz legy, se rest ne legy s mindenek felet az Isten hiven szolgald s meg segít ő fel-sege [Sófva BN; Ks 41. E. 31]. 1657: az igaz igyet Isten megsegíti [KemÖn. 188]. 1678: az mely Isten eddig megtartott az mi gonoszakaróink ellen, azon Isten megsegét ezutáni igaz ügyünkben is [TML VIII, 15 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1820: amint a Mokányok beszélik, nékik azt mondata, hogy ha az Isten meg segitti ő parantsol nekik [Aranyosrákos TA; JHb 48 Gán Juon (40) zs vall.]. 1824: a Margitai Vásáris mindjárt következik, az hova el hajt-ván az itt valo Vén ökrököt szép ifju Czimereseket vásárolunk helyyettek, ha az Isten meg segiti [Perecsen Sz; IB. Tamás Mózes lev.].

6. vmi segítségére van vkinek; a fi in favoarea cuiva; etw. hilft jm. 1657: azalatt az derek seregek is érkeznek, s ha nekem szolgálni látom az alkalmatosságot, harcot adok derekason, s ha nem, ellenkezve az passust megtartván

által nem bocsátom; azonban megsegít az éjszakai idő [KemÖn. 234].

7. gúny ellátja a baját; a aranja pe cineva; jm heimhelfen. 1573: Ferench Kowacz hity vtan valla hogi eo Mw-heliebe volt hallot Illien Zot Barchay Janostwl, Esse lelek kwrwafy megh zegitlek egy golobissal [Kv; Tjk III/3. 84].

megsegítés 1. katonai segítségnyújtás; acordare de ajutor militar; militärische Hilfeleistung. 1630: Jenő megsegítése miatt volt valami idegenség egymás között [BTN² 432]. 1657: hívata az fejedelem ... és discourálván Máté vajda megsegítésének módja felől, és, hogyha biznám erőmhöz, engemet expedialna haddal segítségére [KemÖn. 185]. 1660: az erdélyi statusokhoz expedialak Bosodi István uramat Váradnak megsegítése felől [TML I, 554 Korda Sigmund Teleki Mihályhoz]. 1674: Eddég is, ha szabadságunkban állott volna megsegítések, el nem multuk volna [TML V, 593 a fej. Teleki Mihályhoz].

2. előmozdítás; sprijinire; Beförderung. 1799: meg fogadtuk Lénárt Mihályt Szekeresnek, hogy a' Titt. Szolga biro Ur házassága meg Segítése végett, el mennyen a' Szekerével Désre, és a' Meny Aszszony Gunyáját onnan Tor-dára hozná [Torockó; TLev. 5].

megsegíthet 1. vki segítségére siethet; a putea ajuta pe cineva, a putea sări in ajutorul cuiva; jm zur Hilfe eilen können. 1657: Ily tréfás dolog is esék: hogy egy kurtán az német sáncához nem messze nékitelepedvén gabonát csévelt, túl megkerülték, s megnyomták; sietvén véle, hogy meg ne segíthessék, maga lovára ülteték, fékmlőjét lefordítván, annak végét egy német fogta [KemÖn. 242].

2. katonai segítséget nyújthat; a putea acorda ajutor militar; militärische Hilfe leisten können. 1565: Kővárat adá a németek kezébe. Onnat menének a németek Bánya alá. De a király meg nem segíthet őket, mert igen nagy tél vala, és a királynak kész népe akkor nem vala [ETA I, 23 BS]. 1620: (A spanyol király) csak color alatt indítson egy tractát az törökkel való békeségről, hogy azmég az agítaltatik, ezalatt derekason megsegítheti Ferdinandust is, sőt az európai birodalmat is kezébe veheti [BTN² 406]. 1672: ott jár már is az török elméje, hogy Jászvásárra pasát tegyenek, ki is vigyázzon Kameniczre annyira való hadat tartván mellette, hogy mindenkor megsegíthesse [TML VI, 281 Naláczi István Teleki Mihályhoz].

3. (pénzzel) kisegíthet; a putea ajuta pe cineva (cu bani); (mit Geld) aushelfen können. 1771: Maximilianus bavarai herceg kérdi ... „Hallod-é te, nekem most hadakozásom leszen a francia királlyal, hanem te azon szükségemre hány forinttal segíthetsz meg?” Melyre felel a paraszt: „Kegyelmes uram megsegíthetem felségedet tízezer forinttal” [RetTE 254].

megsegíttet segítséget nyújtat; a dispune să acorde ajutor cuiva; Hilfe leisten lassen. 1679: Mentül többen maradnak meg az Porta hűségében az magyarok, annál rendesebb s jobb végét várhatják dolgoknak; de ha csak tíz marad is meg az urakban, főrendekben, de haza viszi Kgket, megsegíti, megsegítteti [TML VIII, 537 Teleki Mihály Galambos Ferenchez].

megsegíttetés megsegítés; (acordare de) ajutor; Hilfeleistung. 1678: az ő nagysága méltóságos személye által való megsegíttetéseket s annak sollicitálását adván minde-

nek felett instructiójában, az ő nagysága hozzájuk^a mutatott sok rendbeli kegyelmességének hosszas és bőségesen való elő számlálásával [TML VIII, 104–5 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz. — ^aA bujdosó magyarokhoz].

megsegíttetik katonai segítségben részesíttetik; a fi ajutat cu forte militare; militärische Hilfeleistung zugeteilt werden. 1657: Mihelyt egybenérkezének, látám mindjárt, elaranzám rossz végét; mert ... onnan az lesből megsegíttetvén ... az ellenkezők, megfordíták az miéinket [KemÖn. 249]. 1661: az ellenség ... vagy Székelyhidat obsideálja, vagy Szathmárt, mert foly olyan hír is, hogy Váradtól elérkeztenek legyen lövő szárazával eleiben. Az utolsót nem hihetnek sok okokból, de ha lenne is, kérdés kívül az megsegíttetik [TML II, 156 Kemény János Teleki Mihályhoz].

megsejdt, megsajdít 1. megsejt, gyanít; a bñui/pre-simti; (voraus)ahnen. A. 1788: Nyisztor Lupnak egy piros-pej s.v. Kantzája északnak idején a Pajtából ellopottatott azon Kantzát ide való lakos Tziganyunk Hanko Berkinék a' Fia Martzuka Berki lopta volt el; aztat ugyan tsak ide való lakos Tziganyunk Petzér Gyuri meg sejdíttvén, az fenn irt Károstol Kalás pénzét vett [Teke K; KLev.]. 1847: a szolgabíró úrtól parancsolatot kapván, hogy Varga Katalint sem meg a faluból való kimenetel iránt, midőn őtet ez iránt megintettem, semmit nem felelt. Későbbre az alispány úrtól oly parancsolatot kaptam, hogy el is fogtam^a, mit hihető megsejdtve, úgy el tudott búkálni, hogy többszöri felkeresése után sem tanálhattam meg [VKp 194. — ^aTollhiba; helyesen: fogjam].

B. 1600: Thyborczy Mihaly ... vallia ... mayd gyanakottunkis az emberhez az Tott Jstwan Zowahoz kepest hogy ne talem az penzt sajditotta megh es el kezdte reken-teny ... eleotteonk Tott Jstwan eleget syra [Kv; TJK VI/1. 427]. 1662: a jenei új Ali passa megsajdítván, hogy olyan közelről a szomszédságban a jó alkalmatossággal élni hasznosnak állítaná, egy levele által bizodalmat szerzett vala a fejedelem szívében | Melly veszedelmes practikát a tisztviselők meg is sajditották vala [SKr 457, 504]. 1665: sok dolgotkról írhatna Kegyelmednek, de az mint látom leveleiből, nem mert, izente is, attól fél, valami formán megsajdítják, hogy Kegyelmednek írt s megnézik az levelét [TML III, 438 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1667: a afféle német levelek közzé nem leszen csinalva, bizony felnyitják az postákon, kiváltképpen ha megsajditják, hogy erdélyi levelek [TML IV, 243 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1710: ha a fejedelemasszony valamit megsajdít a dologban, kirontja kezeiből | Megsajdította vala Beldi Pál, hogy Bánffy Dénest Betlenben akarnák az urak küldeni [CsH 115, 120]. — L. még CsH 218, 233; SKr 247, 439; TML IV, 60, VI, 154; WIN I, 656.

2. észrevesz; a observa; bemerken. A. 1785: Pasku Billye, a ki Láta vala hogy a Méh kosarakat hová dugjuk, meg Sejdite a Méh kasarakat, és réa ingerle hogy azokatis praedálljak fel [Piskinc H; GyK]. 1824: ide a' Sombori határra egy isoport oláh országi marha érkezet a' meg hálásra ... én adtam egy nagy Tábla Földemből egy darabot, éjjeli legelésre ... mellyet Sombori István, és Elek este későn meg Sejdíttvén, ki mentek ... három darab Marhájokat, bé hajtottak [M.zsombor K; Somb. II]. 1831: meg sejdíttvén a' Lármát hozzám fel jött [Dés; DLt 332].

1843: Gilányi és felesége meg Sejdíttvén hogy Szijjába pénz vagyon mind körüllette Sompordáltak (!) [Dés; DLt].

B. 1653: hozának felső Magyarországból jó öreg, jó ezüstü gazdag polturát Erdélybe búzáért ... melyel megrakodék az ország ... Melyet a fejedelem hogy megsajdita, legottan megtiltá, hogy senki ne élhessen vele [ETA I, 140 NSz]. 1765: Molduván Vonya ... elszaladott az Erdőre, hogy el ne fogják, mert a Falu végén meg sajditotta hogy el akarják fogni őt az Faluban [Szépkényerűsztmárton SzD; Eszt-Mk Vall. 59–60]. 1766: midőn eképpen beszélgetnénk meg sajditta Damokos Ferentz hogy őtet keresné a Birák s meg futamodék házamból, és a kertemb(en) ugyan tsak meg fogák a Birak [Szilágycseh; BfR 104/2 Andreas Hentes (35) jb vall.]. 1819: a' ... legény menteni akarván gomyikját az aszszonyhoz üttött egyszer; hogy Kretsun Josziv is ezt meg sajditotta, maga is a' gornyik(na)k szököt, s a' fejszét szándékozott mindenként ki kapni azt kezeiből ki tekerte [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

megsejdtíthet megsejthet; a putea bñui; (voraus)ahnen können. 1832: Ezen Thordai Udvar valójában purgatorium — Ha én előre mind ezeket megsejdtíthettem volna — készebb lettem volna akármit kiállani — hogy sem ezen gratiát megnyerni [Torda; IB. Demény János tt lev.].

megsejdtíttetik megsejtetik; a fi bñuit; (voraus)geahnt werden. 1662: Az lippaiak nem sok idő múlva ismét derekason kijöven Jenő és Világosvár között való némelly faluk rablására, Jenőben idején megsajdítatván, az kapitány dobót üttetvén, felült, és kiment ellenök az jeneiekkal [SKr 155].

megsejt gyanút fog; a bñui; Verdacht schöpfen. 1672: Kegyelmedet kérem, ne sejtsek meg az magyarországiak, hogy erről írtam Kegyelmednek [TML VI, 129 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1736: megsejtven, hogy a széna enyim légyen, jármaiból őket ki-tsapatta [Dés; Jk 201a]. 1763: Az 1740. és előtte lévő esztendőben a törökkel hadakozás lévén, ez az mostani császár Franciscus az armadára lement volt és ott experálni akarván, az ellenség megsejtette s el is fogta volna, ha ez az Szilágyi (József) nem lett volna, úgy beszéltek akkor. Melyért nagy kedvébe esett Lotharingusnak [RettE 155].

mégsem I. sz nyomósító szóként ellentét érzékeltetésére; ca adverb de întărire pentru exprimarea unei opoziții; als betonendes Adverb zur Veranschaulichung des Gegensatzes. 1. az előzmények/körülmények ellenére sem; tot nu, totuși, cu toate acestea; doch nicht, trotzdem. 1619: Noha bizony én is sem álommal, sem egyébbel nem töltöm üdömet, hanem az Nagyságod dolgaira való vigyázásba, de ezt nem tagadhatom, hogy külömben ezt az dolgot mégsem értettem volna, hanem Ozga urammal conferálunk vala egykor az magok dolgából [BTN² 242]. 1670: Úgy látom mindazáltal, szívében mégsem eléggé vig [TML V, 89 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1676: Az én levelemre még sem siette Kegyelmed az embert el küldeni [TML VII, 269 Vesselenyi Pál ua-hoz]. 1823–1830: mikor a mosatlan tányérokat vittem ki, az enyémet felül tévén, a tornácon végigmenve ettem futva. Azonban jó természetem lévén, mégse soványodtam [FogE 91]. 1836: Ebből^a

azonban még sem vennék: mivel könnyen az a hire kerekedhetnék, hogy a' fenn irt urtól viszszzahánytatok vettem [Felgyógy AF; WLt Szabó György lev. — "A juhokból].

2. kb. csak azért sem; tot nu; erst recht nicht. 1772: Balás nevezetű verbunkos katonától ... a midőn kerdeztem a többi között tőlle hogy el veszí é Vince Ersokat vagy nem? azt felelte: Nem veszem baszam Teremtette kurváját hiszem nékem ezüstös kést is tsinaltatott hogy ádnám az Obesterem(ne)k, engedné meg hogy venném el, de eb agya a kést sem neki sem Obesteremnek még sem veszem el [Dés; DLt 321. 76b P. Etsedi (45) ns vall.].

II. ksz-szerűen; cu valoare de conjunctie; als eine Art Bindewort: annak ellenére sem, mindamellett nem; totuși nu, cu toate acestea; dennoch, bei all(e)dem nicht. 1582: az felesége Mindenben kedwet kereste meg sem talalta kedwet semiből hanem szitta Mind Anniarol [Kv; TJK IV/1. 60b Anna cons. Petri Kochis vall.]. 1591: az nem magwa szakat nyl volt mert en vagiok weer hozza ... Megh se(m) akarom hogj el Jdegenedgiek az verteol [UiszT]. 1655: ha Peter kouácznak kuruája löttem volna, mégh se(m) ugy kellett volna czelekedni en velem [Dés; DLt 436]. 1668: prohibealta az A. hogy az Inctusok rea ne mennyenek, hane(m) a Nemes Vármegyét requirallya s Tiszteket viszen ki annak á Controversianak igazitasara de mégh se(m) cessaltak, hane(m) invadtak [K; Ks 65. 43. 10]. 1747: itt baj elég van az Isten tuggyá csak, micsoda bajjal töltöm időmöt hogy latom az loszagot mindenfelé tepik nyóvik, s még sem akarnak osztolni [Alamor AF; Ks 96 Mikó Ferenc feleségéhez]. 1794: Az Moso Bányai és Egerbegyi két Szekeret az olta tsak Deszka hordásra rendeltet meg sem tudtam elég Deszkat hozatni [Szilágy-cseh; IB. Fogarasi István lev.]. 1831: (Gazdjá) noha ... szinte 12 huszassal tartaznék, még se kaphattat ki fizetési-ből egy xrtis [Dés; DLt 332. 9]. 1832: Az igaz, hogy a Ttes Ur több versen írta — hogy a Gabonát takarítsak meg — s noha érezhető kárunkkal, megis takarítottuk ... s még sem lett olyanán hogy hibát benne ne kaphassanak [Torda; IB. Demény János tt lev.].

megsemmisít 1. tönkretesz; a distruge/nimici; verderben/nichten. 1850: Kora Juon ... ezen egész év alatt semmi munkát nem tett reá, miből ... jövődőre nézve is nékem tetemes kárt okozott szőlóm jövődői termékenységét leg alább két-három évekre meg se mmisítvén [Ne; DobLev. V/1327 Dobolyi Bálint kezével. — "A szőlőre].

2. semmissé tesz, érvénytelenít; a anula, a declara nul; für null und nichtig/ungültig erklären. 1843: azt állítják, hogy az ők úrbéri szolgálatokról létez egy egyezmény, mely egyezmény az ők megegyezéseken kívül keletkezett ugyan, s annál fogva nem is mulatják el ezen egyezményt a törvény útján megsemmisíteni [VKp 127]. 1846: Ezen mostani Végrendeléseim által minden eddig tett rendelkezéseimet meg Se mmisíttem erőtlenné(ne)k nyilvánítottam [Kv; Végr.]. 1853: elhatároztam magamban hogy végrendeletemet, — minden kényszerítés vagy kísztetés nélkül ezennel meg se mmisíttem, — érvénytelennek nyilvánítottam [Kv; Végr.].

megsemmisítés érvénytelenítés, semmissé tétel; anularea, invalidare; Ungültigmachung. 1830: Minthogy a Felperesnek ... Evocatoriajából ... nyilván ki tétzik, hogy a jelen lévő kereset, amennyibe az 1817ki osztályban né-mely tsak fiat illető Jokis a mint állitya hibából bele ele-

gyítottak, azon osztálynak ennyi részébe léjendő meg se mmisítésére intéztetett, köteleztetik a felperes mind azon Leveleket ... a perbe hit szerént elő adni [Somb. II].

megsemmisíthető érvényteleníthető; anulabil, care se poate anula; invalidabel, annulierbar. 1841: Ezen szegény jobbágyok úgy hiszik tehát, hogy az ő régi törvényes szokásaik ... egyedül az őket igazgató tisztviselők által megváltoztathatók vagy megsemmisíthetők nem lehetnének [VKp 60–1].

megsemmisítetik érvénytelenítetik, semmissé tétetik; a fi anulat/invalidat; ungültig gemacht/nullifiziert werden. 1796: az ő Elejeknek le kötelezések^a, ha szintén erőszakal nem ment volna is végben, megis azok más egyéb okokból is meg se mmisítetnek [Mv; TLev. 5/16 Transm. 39. — "A jbi-i lekötélés]. 1843: ők addig, míg ez^a megsemmisítetnék, ezen egyezménynek hódolnak, de a királyi kamara ehhez se tartja magát [VKp 127. — "Az úrbéri szolgálatról szóló egyezmény]. 1849: bizonyos okokból az vásár fel bomlott, és a vásár meg is se mmisítetett [Bözöd U; Borb. II]. 1858: a' nagy elszaporodás^a miatt, a' Czehá-lis Mesterek jogai meroben letiportatnak és meg se mmisítetnek [Kv; ACProt. — "A cében kívüli kontárok elszaporodása].

megsenkel elajándékozik; a dăru, a face cadou; verschenken. 1625: egj darab scena fwve volt Dombi Balasnak eo nalla azt az scena fwvet szalagijaval egjetemben megh senkeli Dombi Balasnak [Ikaftva Hsz; HSzjP].

megsenyved elkorhad; a putrezi; vermorschen. 1694: (A) Közep Kapu Udvararol érkezünk az Belső Var Kapuja előt valo mély vizes Arokra csinaltatot fa Hidlasra, mely fa Hidlás a sok esső veres miat meg avult ... Ket felől valo Karfai el vesztenek, kik meg maradtakis Dőlő felben vadnak, Gerendai meg senyvedtek [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1831: az Ház régi és meg vagyon senyvedve, a sok essőtől el ázván minden Órában félhetek hogy le rogyik [Dés; DLt 665].

megsenyvedett 1. elkorhad; putrezi; vermorscht. 1757: Építetett a Kapu ... három Avatag, regi meg Senyvedett faragot kötésekkel Öszve foglalt földben bé átot Cserefából [Budatelve K; LLt Fasc. 129]. 1823: Győrfi Josef a' Sirba bé ereszkedvén kapájával a meg senyvedett koporsót a benne lévő csontokkal égjűt kosárba huzván a Sir szellére Sir áso Társainak ki adta [Dés; DLt].

2. megfertőződött; infectat; infiziert. 1705: A csorgókra és felső tókra menő patakokat is a kurucok elvévén, a csorgók a tókból igen rossz megse nyvedett és megveszett vizeket adnak, ki mia a vérhas igen hatalmazik, halnak is benne sokan [WIN I, 520].

megsenyvedezik elkorhad; a putrezi; vermorscht werden. 1694: vagyon egy hat Agosokon allott Mas Szeker szín helyeis, melynek minden Épülete, el sorvadot, elis veszet, hanem csak az oszlopai vadnak meg, azokis meg senyvedeztek [Kővár Szt; JHb Inv.].

megseper 1. fel/kiseper; a mătura; (aus)kehren. 1644: lakatos Janos ál vala az Haydu Marto(n) boltia eleőt egj bottal Zitkozodik vala mond(van) hogy Czfira escek

megh seprjeók az boltot s az en haza(m) elejb(e) hanniatok az zemetet [Mv; MvLt 291. 433a]. 1737: az B Fűsűs Czének utolsó Mestere tartozik minden héten Szereda napon, az Szint meg sepermj es sokadalmi napok előtt, mert ha el mulattja, mind ezeket, az Emlitet napokon, meg nem Sepri a Cze(ne)k Szinit, léssen büntetése ... D. 24 [Kv; FésCJk 72]. 1772: a' silip árkában régebben olly sebessen follyt a' Viz; mintha kö szálrol esett volna, s Csekéllyis volt, de most mélyly és lassu, a' fenekeis Sárral és Iszoppal teli van; pedig régebben olly tiszta volt, mint ha meg sepertek volna [Ádámos KK; JHb XX/27. 34]. 1806: a kertet meg sepertük [Dés; KMN 189].

2. (hóhér) ki/megseprűz vkit; a bate cu mătura pe cineva; (Henker) stäupen/mit einem Besen hinausjagen. 1803: mindenféle motskos szokkal illetve Fodor Sigmondné Aszszonyomatis, Lustának, a' Segesvári Hoher seperjen meg mondotta [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1814: Te mond meg annak a' Kurva Lusta ki csapni valo Nénédnek, a Hóhér seperje meg, hogy az Uramnak Ebédet ne adjan mert az ördög el viszi [Dés; DLt 222]. 1816: a' Feleséged is Hóhér Seprűje alá valo, seperje-meg a' Hóhér [Dés; DLt 99].

3. alaposan el/megver; a bate zdravän pe cineva; tüchtig verprügeln. 1662: ugyanazon Lakságan tanálná elé csoportonkint a marosszéki lovas hadakat, s kérdezvén: honnan jönnének, azok ott is nagy rémítéssel beszélének, mint s hogy seprétték volna meg őket tegnap estve Szalontánál [SKr 180].

megsepertet kisepertet; a pune (pe cineva) să măture (o încăpeme); auskehren lassen. 1609: Seperetők meg az templomot f — d 20 | seperetuk mégy az templomokat attu(n)k f — d 20 [Kv; Szám. 12b/IV. 108, 111].

megsepertetik alaposan megveretik; a fi bătut zdravän; tüchtig verprügelt werden. 1710: (Az üstökös) a török s német között tizenennyolc esztendeig való véres hadakozást praesagiála, amely miatt mind Magyarország, Erdély, az császár haereditária provinciái nagy pusztulást s romlást szenvedének, és a török birodalom ugyan jó formában megsepertették [CsH 156. — 1680-ra von. feljegyzés].

megseprés (kemence) seprés; măturare (a unui cuptor); (Ofen) Fegen. 1836: Határozás Egy közönséges Kemente meg seprésé 20. xfr; hogy ha pedig olyan hogy meg keljen bontani 24 xr [ZFaz.].

megseprősödik (bor) megzavarosodik; (despre vin) a-și pierde limpezimea; (Wein) trüb werden, sich absetzen. 1594: Orbannak az vrunk kolcziaranak attam keth Tallert, mierz hagi az vtolsó vaczoran az vrunk aztal Borra ell fogioth volna, es megh sepreoseodeoth volna, Czak hagi mas hordo Borth ne vetetessen hanem eo Naghokath vgian azo(n) borral contentalya [Kv; Szám. 6/X. 20].

megsereglik összesereglik, csoportosul; a se aduna/stringe; sich (zusammen)scharen/versammeln. 1599: ot az zyniey hataron az herepa Neueo veolgy(b)e leódeógelne ala Nyulazuan zegeny Vram, es latta hogy Nagy sokasagh sereglet megh chák ot az Alparethy hatar ziliben [Dés; Eszt-Mk]. 1784: (Az) Udvar(na)k kapuja előtt midőn meg Sereglettünk volna ... meg magyarázák nekünkis azt, hogy ... Executiot akamának végben vinni [Buzd AF; i. h.].

megsérzik 1. megsérül; a se răni/vătămă; sich verletzen. 1659: megis szolgáló(m) na Faradsagat nem szanja de ha arra veszi magát igen io tanusagall hadgya az Eöcsem allapottyat mertt hamar meg szerszik az gyenge forradas veszedelmesben az elseónel [Vécs MT; BK. Kemény János lev.]. 1794: hallottam hogy sikoltoz és kiáltozza, jaj Derekam, jaj fortsokom meg sérszik [Eresztvény Hsz; HSzjP Demeter Bátsné Oláh Anna (27) lib. vall.].

2. megbetegedik; a se îmbolnăvi; krank werden. 1710 k.: a néném pápistává lőn az ura kedvéért lőnek gyermek, de eggyel megsérvék, meghala, és utána a gyermek is meghalának, magva szakada [BÖn. 545].

megsért 1. megsebesít; a răni; verwunden/letzen. 1570: Ment volt az kwttira Meriteny, oth nem akartyawal az Zygarto gyermeke vyat az kwk kerekewel Megh zertette volt [Kv; Tjk III/2. 75]. 1573: Fenessy Janos azt vallia hogy Eoryzeo volt es hagi Balassy lazlo es golnar peter hittak ely meg fogny az legent ky Tamas deakot Meg zertette | Virag leorinch, Zemliesyteo Marton valliak ... ky fwtamnak az vduarrol az vchara chiak pwzta kezeli, Raytok Paisos Ianos es Nyreo Lazlo Mezitelen zablyawal kergetik ely eoket onnat ez leorinchek Megis zertly az kezét [Kv; Tjk III/3. 110d, 137]. 1584: Bernard Peter vallia ... azt nem tuggia hogy ha eo Sertetteie meg vag nem [Kv; Tjk IV/1. 322]. 1590: Albertott rugta szitta az tizedes s ... Lengyel Albertt, hogy penigh megh septe az tizedest szekerczeiewel azertt Albertt fel kezen maradt, miertt hogy az var szabadsaga elle(n) chielekedett [UszT]. 1637: Jstua(n) Deak Uram hagi erkezek oda Túrní kezdé fel a keőniőken az mentet s az karját mutatitia vala, hagi megh sertettek [Mv; MvLt 291. 118b]. 1724: Nalácz László és Pasko Sigmond uramék egj más között tréfálkodvá(n) s jádczodozva(n) az kardjával meg találta sérteni Posko Sigmond ur(ama)t [Mihályfa NK; BK nr 984 St. Eperjess de Ivánfalva (43) vall.]. 1745: ne bolondoskodgyék tegje le a puskát meg ne Sértsen valakit, mert ma bizony meg kötőztőtí [Kersec H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1771 az szekercjét hozza csapván hogy meg vágja, amaz a karjával vetvén ellent meg is sértette volt nagyon az Inakának karját [Dés; DLt 321. 39–40 Lad. Mak (26) vall.].

2. megsebesedik; a fi rănit; verwundet werden, eine Wunde bekommen. 1767: Láttom hogy Kocsis Gyurinok véres az orra s meg van sértve, melykoris mondá hogy Udvar Laczko ütette Légyen meg a vas villája ágával [Bclensztmiklós KK; BK. Kun Eva Gombocz Miháj Felesége (42) vall.]. 1805: (A kanca) Vaszorája meg-vagyon sértve [DLt nyomt. kl]. 1814: mutatta nékem Dobai Mihály Uram a' kezét vagy az Abrázattyát már meg felejtkeztem, hogy meg van sértve, azt mondván hogy Barátosiné ütötte meg a' Talpal valo taszigalóadásban [Dés; DLt 56. 11].

3. sebet ejt (vmely tagján), megsebesíti vmijét; a se răni la ...; (an irgendeinem Glied) eine Wunde schlagen, sich verletzen. 1592: Zabo Marton vallia Thamasnak elejbe tamada Leorincz, es Thamas vgi tazita hagi haniota cssek, az vtan az zekerczet ki tekere valami nehezen az kezebeol Leorincznek, es abba septe megh az kezét Leorincz [Kv; Tjk V/1. 205]. 1629: hazud az beste kurua fia, mert az dezkat ragatta vala meg Szeöcz Peternit hagi ki vonszuk vala s abba septe megh az kezét [Mv; MvLt 290. 162b]. 1802: Azon Káplár ... Deluciot meg taszitotta ... s akkor néki tãntorodván az ajto fa rostélyának ugy

sértette meg a' Szemét [Déva; Ks 115 Vegyes ir.]. 1812: meg történt az, hogy ki lévén Zárva a Groff ur és midőn a kis palota ablakán bē akama hágni edj kőre felhágván az le törött és a Groff ur eő nsga mind lábát mind Homlokát meg sértette [Héderfája KK; IB. Bali Jánosné Kis Ersébeth (44) grófi mosóné vall.].

4. *~i magát megsebesíti/üti magát; a se răni/lovi; sich verletzen.* 1812: Grantzki a' Gráditsen a Grofot miért miért nem, bizonyosan nem tudom lerántotta, megsértvén a' Groff magát, emberei által Grantzkit el fogatta, és a számtartoi Házban Lánzcra tétette [uo.; IB. Bordi István (32) jb vall.].

5. (lőfegyver) sérülést okoz/megsebesít; (despre gloante pentru arme de foc) a răni; (Schußwaffe) eine Wunde schlagen. 1582: Barbell' Janost witte Gyaluba(n) Zabo Janos, kett loun az Sebessekhöz kikett az tarazk meg Sertett volt fizette(m) d. 25 [Kv; Szám. 3/VIII. 7]. 1657: egykorban mondja Ferenc doctor béménő útjokban, hogy tudna oly orvosságot, semmiféle fegyver és lövészerszám is meg nem sértené [KemÖn. 22]. 1752: a' puskát utánna sütém, meg akarván ijesztetni, de nem akaratombol farb(a) lőttem ... Láttam hogi némelj Selétek a tomporáját meg sértették [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 32].

6. vmi felsért, kisebesít; a răni (uşor); (leicht) verletzen. 1573: Demeter Molnar Inas azt vallia ... hogi az filep Janosne fely akar volt Eotteny az garatba, De az leany Nem hatta hane(m) Bwzastwl ely tazitotta az keo melle eszet Latta hogi Mind kergestwl taszigallia volt az keo de Nem twgia ha meg zertette, eo Rantotta fely onnat karyanall fogwa [Kv; TJk III/3. 293]. 1598: En hoszam ieott uolt Simo Janos mikor ki zabadült volt Molduából, fel vitette louo(n) Gegeő Balintne Assonio(m) mert ... az vasis megh sértette volt az labat ne(m) mehele fel kylemben, ozton ugya(n) louo(n) bochatottak kj Cykbol [UiszT 13/38 Tomas Lazar de Taplocza^a pp vall. — ^aCs]. 1793: az elmúlt vasárnapi viradolog a Brányistyában lévő Metzetlen Esztendő Tsikonak az első Lába közét Karóé vagy egyébb Más fa meg sértette, melyet az Istálóban fel fogván minden nap kuráltattuk [Drág K; JF 36 LevK 261 Tollas György lev.]. 1813: a' mint a' Talpal huzalkodtak edgyütt ugy fogta meg Sérteni a' Dobolyi Uram ortzáját a' Talp szélle [Dés; DLT 56/1814].

7. megvág; a tăia/răni; (an)schneiden. XVIII. sz. eleje: A mely lovon holt tetem indúl nem kel vami hogy meg keményedgyék a Csomoja, io idején gyengén, és nem mélyen meg kel vagdalni a Csontot ... mogyoro fával mind addig kel dörgölni, még megh lágyúl a Csomója, nem kel kímélni, csak az inat meg ne Sercsed, s el Szárad [JHb 17/10 lótarási ut.].

8. (villám) megüt; a lovi (pe cineva trăsnetul); (Blitz) schlagen. 1630: 16 Junii. Az szentegyház tornyában mikor halottnak harangoztak, a harangozások az mennykő a toronyba esett és a legényekben hármát is sértett meg úgyannyira, hogy kettei mindjárt szörnyű halált holt [Kv; Kve 159 SB].

9. kárt tesz benne; a produce stricăciuni; verletzen, beschädigen. XVIII. sz. v.: Ha bizonyos időben Fenyő bors fába oltad a Rosmarintot; a téli hideg Sem árt neki ... A Rosmarint töve kőrül, ne enged meg keményedni a földet; azért gyakran gyengén, hogy a tövit meg ne sértsd, kapálgasd [Ks Kerti Oeconomia].

10. háborgat, zaklat; a tulbura/deranja; stören. 1677: Abban-is ő Naga^a hitivel quietalljon bennünket igireti

szertint, hogy sem Hitünknek, sem Törvényünknek szabadságában, sem birodalminkban és határainkban, sem személyünkben, sem semminémű javainkban, jóságunkba ... meg nem sért semmi időben [AC 20–1. — ^aBáthori Gábor].

11. megcsorbít; a ştirbi/leza; beeinträchtigen. 1826: ha a Felperesnek iratásai meg vizgáltatnak, azokbol tsupán az özvegy iránt valo törekedések tetzik meg, mellyel a Törvény és illendőség is meg vagynak sértve [Ne; Dob-Lev. V/1114. 10a]. 1847: Varga Katalin a királyi kincstárnak földesúri jogát annyiban megsértette, hogy azt mondotta, hogy az emberek a királyi kincstárnak tiltott erdeiből tüzelésre s más szükségekre szabadon vágjanak fát [VKp 220].

12. megszeg; a încălca/călca; brechen. 1657: Leopold herceg Barkóczi Lászlót küldé követségén ... de az fejedelem denegálá, mert ugyanis az svecusokkal való végezést is megsértette volna [KemÖn. 285–6]. 1665: abbeli expeditiomban való cselekedetemmel ő nagyságokhoz való kötelességemet semmiben is meg nem sértettem [TML III, 536 Teleki Mihály Kapi Györgyhöz]. 1710 k.: menék Szent-Pálra, távol akarván az anyámtól lenni ... ne kellessék vagy az adott reversalist, vagy a fiúi kötelességet megsértenem [BÖN. 561].

13. megkisebbit; a diminua; verkleinern/mindern. 1669: Kapikia Bőer Sigmond ... igjekezzék ugj az ot valo prae-bendávalis élni, hogj mind az mi Méltóságunkat megh ne sércze, Asztalat beczülettel tarcza [Törzs. fej.]. 1677: sem a' mostani Kegyelmes Urunk, sem ő Nagynak alatta valoi, ő Nagynak méltóságát, becsületit meg nem sértik [AC 24].

14. megbánt; a jigni/insulta; beleidigen. 1770: Szekely Mihály uram öklme ittas fővel jővén bē az öregség gyűlésben haszontalan esküvésével, ördögatta, disznószerű lette mondásával és nagy zajgásával az ottan levőket nagyon megsértette [DFaz. 28]. 1790: a' Béré iránt ... a' Pásztor maga Authoritássából senkitis illetlen Szovaival meg ne bántson és meg ne sértsen ... egy forint poenalítás alatt [Karácsonfva MT; Told. 76]. 1801: Mely nagyon meg Keserítve; s meg sértve Kell azon Kenyér Irigységnek Nevével vádoltatni: egy Terhét viselő Polgári Társasságnak s Czéhnek [Kv; ACLev.]. 1805: mint hogy a' vabeli Discretioval látva lattuk a' sok praeverica(ti)ora valo tágas utat, ha Ngdat meg nem sértenők keresünk el azon instalunk, meltoztassek Ngd a' három naprol abusive be csuszott egy sinvasat meg engedni hogy ... pénzül fizethessük ki [Torockó; TLev. 9/41]. 1815: a' Remek készített alatt ... az Előljárokát némelly szavaival illetlenül meg sértette [Kv; ÖCJk].

15. (Istent) bántalmaz, gyaláz; a injura (pe Dumnezeu); (Gott) lästern. 1736: a Tekintetes Ns Tanács és Universitas, szorossan meg-kivánnya és Deliberrallya azt, hogj ha többször az Instans hasonló I(ste)n ellen való káromkodásokkal élne, minden kegyelem nélkül halállal büntetetik ... Jó Istenét, kit meg-sértett, közönséges Helyen, az I(ste)n Házáb(an) kövesse meg [Dés; Jk 210a].

16. lelkét(jó) lelkiismeretét ~i lelkiismeretfurdalást okoz magának; a-şi face remuşări; sich Gewissensbisse verursachen/machen. 1629: En Kolosuary Schuller Georgj ... az en Eöczeymmel sogoraymmal es Hugaymmal az en Jstenben el nyugodot Attiay es Annyaj reszem feleoll megh alkuttam es engemet w kiegelmek mindenekü (!) Contentáltak ugy mint magam io lelkj Jzmeretit nem akaruan megh szertenie hanem io akarantombul 40 magyar forintban

engettem [Kv; RDL I. 140]. 1648/1687 k.: mostan hitivel akarja magának eskünni a Praedikatorok házához járó félség egy részit, a melly rész föld miovel ige(n) kétsíges állapotunk láttatott, hogy valamint Rab Balásis lelkit meg ne sértse, se a Megye beli emberséges emberek ne hitelylenek, tetszék édgyező akaratból mind a két félnek hogy békésignek okáért a Praedikátor házához járó rétből szakaszszanak egy darabot a Rab Balás rétihez [Erdősztyörgy MT; MMatr. 143]. 1758: Hamar hittem, hamar reávettek hol mire, de nem olyan dolgokra mindazáltal, melyek lelkemismeretét megsértették [RettE 81].

megsérteget 1. megsebesít; a ráni; verletzen/wunden | megvagdos; a tãia in mai multe locuri; wiederholt anschneiden. 1591: Bania Orbanne ... Judit Azzoni ... ezt valla az Aitoni hatarba az Kirali retibe ereztettek uolt ki, valami paztorok Aitoniak talaltak reaiok edzue habarodwan az baro(m) felet az Bosi hatarba megh sertegettek az Korogiakban Martononis seb eset ugia(n) felõo hagi megis hal [Kv; Tjk V/1. 148]. 1592: Merten Gruz vallia ... Aztis latam hagi frilig Georgyheoz zabliaiaual chapa, Georgi egi arpa keueuel veue fel az chapast es ha mi segitsegre ne(m) megíwnk vala oda, Biro Mihali megis sertegeti vala Georgieott [Kv; i. h. 288]. 1631: (Börveyné) az kessit kj ranta, es ugy uere altal az vra csizmaiat egi nehani heljen en oltalmaz(a)m megh Beöruelit teõlle mert ugia(n) megh sertegeti vala az vrat az kessel [Mv; MvLt 290. 46a]. 1768: a' kemény veréssel rutul meg sértégettek sebesítették volt fején, karjain, oldalán, hátán, vékonyán, nagy Sebet s verés helyeket tettenek [Karácsonfva MT; Told. 3a].

2. sebet ejt, kisebesít; a ráni, a face ráni; Wunde schlagen. 1590: Taualy Loas legennek Boldisarnak hogy Az Lo Karachion vtan meg Sertegette volt attam f. 2 [Kv; Szám. 4/XX. 98 Hooz Lörinc sp kezével]. 1600: en inkab hizem hogy az Nemes ember kwchya tengelye kereký sertegettek megh az Balinth lowaj labatis aminth eoze eotkeoztenek vala [Kv; Tjk VI/1].

megsértés 1. megcsorbítás; stírbire, lezare; Beeinträchtigung. 1710: Inkább akarok hazámon kívül holtig bujdosni, mint annak szabadságának legkisebb dologban való megsértésére is alkalmatosságot szolgáltatni [CsH 142]. 1782: serio parantsoltatik hogy a jelentett Insolentiát se magok az Instánsok^a ne próbálják, se a Communitás, mert bizonyoson okot adnak arra, hogy a Törvény és Szentséges rendeleseknek meg Sértéséért, példáson meg büntettessenek [Torockó; TLev. 4/6. — ^aA torockói jbok]. 1786: méltóztatott a' Mlgos Fő Consistorium parantsolni, hogy ha a' fenn felt tett végre^a valami ártatlan, és a' Fundusok bizonyos végekre való el szánásának meg sértése nélkül, arra fordítható Fundus találhatnek itten, az íránt informáltatnék a Mlgos Fő Consistorium [Kv; SRE 243. — ^aSófalvi József tanár fizetésének emelése]. 1824: Cum protestatione jelentjük, hogy a' Nemes Városi Közönség Mlgos Principalis Urunk eő Nsága^a Jussa meg sértésére fel kelni potentiose ne próbálja, hanem ha mi praentensioja van, keresse Törvény úttján [Dés; DLt 206. — ^aGr. Haller János].

2. kisebbités; discreditare; Verkleinerung/minderung. 1677: Ha residentialtan Nemes ember, Urak, vagy fő rendek szolgálai, a' falu fel-kelvén, személyeknek megsértések, és meg-károsítások nélkül, ha magokat megadgyák, fog-

ják-meg, és vigyék Tiszt kezéhez [AC 222]. 1876: Kebli tanácsunk megfontolván, hogy Törös János ha Csonkáné által sértve érezte magát, a törvény útján kellett volna elégtételt keresnie, nem pedig az utcán békésen járó megámadnia s gyalázó szókkel illetnie, őt Csonkáné becsülete megsértésében hibásnak találja, azért megfeddésre s az asztalpenz 1 f. 60 kr megtérítésére ítéli [M.bikal K; RAK 328].

3. megbánás; jignire; Beleidigung. 1881: Bár a te gyermekes hiúságod vélt megsértéséből eredett ránkoroódról is tennél le s írnál valamit Gyulainak [PLev. 87 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megsértetés 1. megkárosíttatás; págubire; Beschädigung/nachteiligung. 1796: az igaz vérségi Atyafiságnak meg Sértetéssévelis Udvari Biztos Tisztýenek meg háboríttatásával Semmit nem gondolván a Natságod Biztassai és emberei azokat a Metalis Határozásokat hir tétel nélkül meg változtatták [Kük; JHb XX/27].

2. megbántódás, megbántatás; jignire; Beleidigung. 1812: Kedves Bátyám Vram ... végye az én felette nagy meg sértetésemet 's gyaláztatásomat Kegyes könyörűlő szívére és tsak az igazságra engemet oltalmazni méltóztat-sék [Héderfája KK; IB. gr. I. Bethlen Sámuel lev.].

megsértetett megsebesített; ránit; verwundet/letzt. Sz. 1834: a Tiszt ... ezt illyen meg részegedett, inkább mondhatni örült állapottal, harmad napig mint a' meg sértetett orosz lány úgy kiabálta, hogy a szomszédság még ejtzaka se tudott tőle nyugodni [Bögöz U; IB. Bentzedi Sándor ref. pap lev.].

megsértetik 1. megháboríttatik, zaklattatik; a fi tulburat/deranjat; gestört werden. 1704: Hogy a nemesek magok nemesi szabadságban megtartassanak és semmi dolgokban meg ne sértessenek, a parasztok is pedig a magok kicsiny hajlékokban és örökségekben megtartassanak és subsistálhassanak [WIN I, 197].

2. megbántatik; a fi jignit; beleidigt werden. XVIII. sz. köz.: az edgyik elő Atyánkfiásis tőlünk vagy mi azon atyafitól közönségesen ugy meg sértetünk hogy talám holtig tarto atyafiságtalanságra és kedvetlenségre mutathat utat [Nsz; Told. 2].

megsértetődés megsebesülés; ränire; Verwundung. 1813: Barátosi Joseffné Aszszony ... Dobolyi Uramhoz leg először egy darab Talpal hozzá ütvén, azomban a kezivelis az ábrazattyához kapván a' szeme irányában, ezek mián esett ábrazattyában a' meg Sértetődése [Dés; DLt 56. 23].

megsértetődhetik megcsorbulhat, csorbulást szenvedhet; a putea fi stírbít/lezat; Schaden erleiden können. 1796: szabad az ollyan Privilegialis Levelet azon Közönség számára, a' kinek adattatott viszsza kémi, onnan, az hol tanáltatik, a' nélkül, hogy ezen Kérés, vagy Repetitio által, akárkinckis privatum Jussa meg sértetődhessék [Mv; TLev. 5/16 Transm. 64].

megsértetődik 1. megcsorbíttatik; a fi stírbít/lezat; beeinträchtigt werden. 1817: A városban benn lako Immunis Nemesek, a' magok nemessi Praerogativajokban semmiképpen meg nem sértetődnek, sőt azzal ezutanis mind eddig, élnek [Szu; UszLt VIII. 68].

2. megkárosíttatik; a fi págubit; beschädigt werden. 1808: Mi felettébb meg sértetődve érezzük magunkat abban, hogy Kontárkodók támadnak Privilegiumunk ellen Legényeinket magokhoz édesgetik [Kv; ACLev.].

megsértett 1. megbántott; care a fost jignit/ofensat; beleidigt. 1578: wegeztek ... egienleo Értelemmel es akarattal, hogy ennek vtanna minde(n) zaz ember ... tiztessege(n) zollyon itben az gywleosbe egy masnak, feo kepe(n) penig az mely birot es feot az vristen eleinkbe Rendel, azt bechywillettel halgassak Mert valaky ez ellen valo vetekbe talaltatik ... egez eztendeig cedulat neky ne kwlgienek mind addig is mig az varasnak, es az meg sertet zemelynek kedwet talallya, es meg Engeztely [Kv; TanJk V/3. 169b].

2. ~ fél a. sértett fél; persoană jignită/ofensată; Beleidigte(r). 1590: kerik eo kgmeketh az megh sérthet feleketh, hogy ebbeol semmy Jdegen Jteleteth ne vegyenek [Kv; TanJk I/1. 131]. — b. megkárosított fél; persoană págubită; Beschädigte(r). 1830: valamint hogy az executo-roknak az executio folyamattjában ejtett hibáik csak reportatio uttyán orvosoltathatnak meg ugy a' hibás betsűt ejtett betsűsök ellen is a' meg sértett Fél panaszos fel adására a Fenn irt Törvények világos rendszabása szerént ... procedálni kötelezetnek [Borb. II a gub. Kv-ról].

3. vkit sértő; jignitor; beleidigend. XVIII. sz. köz.: hogy ki ne menyen Világ eleiben leg kisebb egymást megh sérthető vagy meg is sértett, sőt kedvetlenítő szokás, attol igen oltalmazkodtak [Nsz; Told. 2].

4. meghibásodott; care prezintă stricăciuni; schadhaft geworden. 1861: Magyar utzai volt szálláson a falon a szegek helyét és meg sértet pingált szobákba kijavítottam f. 5 [Kv; Újf. 1].

megsértettetés megbántattatás; jignire; Beleidigung. 1823: a' volt talán a' kinézése a mind masokkalis szokot tenni, hogy én azon Matskolodásért reajok talállok ütni meg sértettetésemért [K; KLev.].

megsértettetik 1. megkárosíttatik; a fi págubit; (ge)schädigt/benachteiligt werden. XVIII. sz. v.: az én régi Clausulam ki ne maradjon: Azért T. Kontz J. vr ezekben, vgy az Erdő dolgában, 's egyebekben is mindenekben ugy traktallyon és végezzen hogy az Edes Anyánk ő Nga meg ne sertetessék [GyL. N. Solymosi Kontz József kezével].

2. megbántatik; a fi jignit; beleidigt werden. 1805: a' mennyiben tulajdon személyekben meg sértettettek, utastattak a' törvény uttyára [Dés; DLT].

megsérthet 1. megsebesíthet; a putea răni; verwunden/verletzen können. 1654: Az Modi Thamas hazanal valo lakodalomkor az notariusnak kard leuen meg szida fattiu kurua fianak Istuan deakot, azon megh kapam az Notariust mind kardostol hogj megh ne sérthesse [Ksz; BLt 7 Kaszony Andras Vice Kiralj Biro vall.].

2. (lőfegyver) sérülést/sebesülést okozhat; (despre gloante pentru arme de foc) a putea răni/vătăma; (Schußwaffe) Verwundung/letzung verursachen können. 1657: Brassóból megírja: Felkereste az orvosságot, és annak receptája az, hogy légyen helyben Brassóban, és ott semminémű fegyver s lővőszerszámok, akármely öregek is, Havasalföldből meg nem sérthetik [KemOn. 22].

megsérthető sérthető; care poate fi jignit; verletzbar. XVIII. sz. köz.: hogy ki ne menyen Világ eleiben leg kisebb egymást megh sérthető, vagy meg is sértett, sőt kedvetlenítő szokás, attol igen oltalmazkodtak [Nsz; Told. 2].

megsértő 1. sértő; care lezează; verletzend. 1741: Nagod posthabealvan ezen Nms Hazánk(na)k az Nemesi szabadsagrol irt szoros Törvényét, az Exponenseket Nagod diffamalta és diffamallya ... sok mocskos es igaz Nemesi szabadsagokat meg Sértő inquisitiokkal besteleniti s Jobbagyinak lenni praetendallya [Somlyó Sz; TKI].

2. ~ szókkal illet szidalmaz; a ocări; schimpfen. 1761: most leg közölőbről ... kik, es mitsoda meg sertő szokkal illették, mind ebéd felett, mind ebéd után a Melgos Exponens Urat [H; JHb XXXV/45. 6 vk]. 1819: (Az) arendások a falu haza előtt le gazolták mutskolták becsüllet meg sertő szokkal illették [Moson MT; TSb 49].

megsértődés 1. megkárosulás; págubire; Beschädigung. 1813: esedezünk Nagodnak azon, hogy minket vizsgálatás nélkül ne hadgyon, hogy műis el nyomorodott állapotunkból elébb mehessünk, mert így az tehetősebbek sem fálnak fel mindent előttünk ... edgyütt épített jóságainkat sen rontják el előttünk, s ki ki igaz jussa, és költsége szerént viheti mestersége folytatását más meg sértődése nélkül [Torockó; TLev. 9/45].

2. megcsorbulás; stírbire; Beeinträchtigung. 1677: A' Várad Kovácsok ugy industriálkodgyanak, hogy a' Vár és Város az ő munkájok miat meg ne fogyatkozzék, mester-ség szerint valo szolgálattokban; alioquin magok lésznek okai Privilegiumoknak meg-sértődésének [AC 248]. 1740: Nagj abusust tapasztalván Nms Várasunk az idegen borok(na)k bészállittatásokb(an) injugáltatik Borbirák atyánkfiaiinak, hogy minden pinczéket járjanak el és külön külön Connotálván 's az idegeneket elpecsételvén reportállyák a' Nms Varosn(a)k hogj a' Nms Város tudhasson Disponálni arról, mikor és meddig ne lehessen; vagj lehessen kezdeni korcsomákra, az idegen borokat, Nemes Várasunk Privilegiuma meg-sértődése nélkül [Dés; Jk 539b]. 1821: azt a' kérdést batorkodunk tenni, hogy vallyon a' Falusi Bírának, Szabad volté a Nemes Ember Turmájára réá menni ugy láttjuk, és érezzük, hogy ez a' Nemesi Szabadság meg Sértődésével esett meg [M.zsombor K; Somb. II Sombori Farkas kezével].

3. megkisebbitetés; discreditare; diminuare; Verkürzung/minderung. 1671: Ezen levelemet senkinek se mutassa meg Kegyelmed, mivel nekem is kicsiny böcsületnek megsértődésében forgó dolog is vagyon benne [TML V, 563 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1705: Isten látja lelkeket, soha az elméjekben is nem járt, hogy az őnagysága méltóságának megsértődésével igyekeztenek volna valami dologhoz fogni, hanem ... őnagysága consensusával cselekedték volna [WIN I, 490–1]. 1763: ezen gyalazattyára, s' híre nevéb(en) esett meg sértődésére czélozo szavait nem szenvedhetvén Daniel Lukáts Ur(am), kívána, hogj in instanti aztot ellene comproballyák, hogj erőszakosan kívánta volna az embereket alkalomra hajtani [Torda; TJkt V. 173].

megsértődik 1. megsértetik; a fi jignit; beleidigt werden. 1664: panaszkodik az szamosujvári commendáns, hogy búza fejébe anticipative pénzt adott ki és már meg nem akarják adni ... ha kin mán túl afféle dolog miatt mi

esik, magára vessen, mivel tudni való dolog, hogy nem az méltóságos fejedelem ő nagysága akaratjából vannak mind azok; ha pedig, Uram, az jó békeség nem kell csak Kegyelmetek adja tudtunkra; in nomine Domini, azon kívül is elégben sértődött meg ő felsége [TML III, 73–4 Kászonnyi Márton Teleki Mihályhoz].

2. megcsorbult; a fi stírbít; beeinträchtigt/verkürtzt werden. 1634: Ha mikor idegen Orszagbul valo köuet awagy egieb rendbely uton iaro emberséges emberek, hazunkban vagy joszagunkban megh talalnanak szállany azoknak ugy igiekezzék gazdalkodni, kibül se az my bocsületünk megh ne sertődgiék, se tékozlás, vesztegetés ne legyen élésünkben [UF I, 329 I. Rákóczi György gazd. ut. gyf-i gondv-höz]. 1672: mindenkor úgy ügyekezem szavaimat kormányozni, hogy az ő nagysága méltósága ne sértődjék meg [TML VI, 216 Székely László Teleki Mihályhoz].

megsértődött 1. megbántódott; jignit, ofensat; beleidigt. 1760: Ketelenitettem Ttes Kiralj Biro Uramhoz ilyen meg sertődött állapotomb(an) foljamodnom [Siménfva U; Sf].

2. ~ fél sértett fél; partea vătămată; Beleidigte(r). 1751: a' kiknek szánto földek Széna füvek ezen Vándorék földjeinek vicinitásokban vadnak, azoknak földeket el szántják borozdolják füveket el kaszálják, és ha az megh sértődött fél illyen mortificationokat nem szenvedhetven ahöz ért emberekkel s Tisztel ki jártattya is földének borozdáját, ezzel sem gondolván semmit magok vakmerő bátorságok szerént minden törvenjtelenseget végre visznek [Balázstelke KK; IB. Michael Rempier (60) jb vall.].

megsértőleg sértően; in mod insultător/jignitor; beleidigend. 1826: a felperes nyilván bécizonyította, hogy néki, amidőn az ők trágákat látta volna rakatni a kalákázók által, kéntelen volt szólani. De ha megsértőleg szólott volna is, nem lesz vala szabad ... az ellen feltámadni [F.rakos U; RSzF 276].

megsérül megsebesedik/sebesül; a se răni; verwundet/letzt werden. 1592: Herman Georgi ... vallia ... azt Immar ne(m) tudom ha akkor serwtte megh az keze, vagi mi keppen [Kv; Tjk V/1. 205]. 1594: Wrünk ő fge, 1. feier kanzaiait, ki meg sérül vala .l. karoban, küldé Biro Wra(m) Wyúarban d 25 [Kv; Szám. 6/III. 7] | Zechi Marton vallia: Mikoron az leginiek es Eottues Jnasok en nallam mulatnanak ... valami talneros iatekot inditanak keozteok ... Azonba hallam hagi Chani Janos kezde Mihalnak ki-altani, lai el veztel tars: de en ne(m) lattam mint serwlt megh, de az vtan latam hagi az Giulai mihali kesi ky tecik az hwueliebeol [Kv; Tjk V/1. 457]. 1598: Eyel hal-la(m) hogy az meneslouákoth megh kergetek megh holt egy benne az alperes nem tagada az kergetest, chak hogj azt mo(n)da, hogj akkor megh ne(m) serwlt ... latam hogj az fenjeő chap hajos es veres uala [UzT 13/63 Laurentius Eghei de Zentegihazas olahfalu lib. vall.]. 1644: Csiszar Peter el akarja vala venni az palczat lakatos Ist-ua(n)tul s amaz sem eztelette, hanem egi kor latam azt hagi Csiszar Peter negj kez lab esek, az kezere, de hagi megh sérüt volna en bizoni nem lattam [Mv; MvLt 291. 412a]. 1734: Az beres ökrök iránt irtam vala ... hogy tavaly is nagy romlások eset ... most is ... meg sérült benne, 2 meg is holt [Szamosfva K; Ks 99 Veres János lev.].

megsérült megsebesült; rănit; verwundet. 1570: Ertk eo K. varoswl aztis hogy Byro vram Ertelmet akar venny az Zaz vramtol ha forgacz vramal perleny kelj Az megh zerwt Ember feleol [Kv; TanJk V/3. 27b].

megsétál 1. összevissza jön-megy; a fi purtat/plimbat (incoace și incolu); hin und her gehen. 1670: 19. praesentis frt két rendbeli Kegyelmed levelét az este vöttem csak, (jól meg sétáltak, az mint látom); hogy Kegyelmed tudósított szegény asszony haláláról, kedvesen veszem Kegyel-medtől [TML V, 64 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. ~ja magát alá s fel járkál; a se plimba incoace și incolu, a umbra de colo pină colo; auf und ab gehen. 1843: meg sétálta magát a' házba [Dés; DLt 586].

megsetétedik elsötétedik; a se intuneca; sich verfinstern/verdunkeln. 1788: azonn folyasonak fedeléről Hó és Esső idején le folyó víz miatt nem keves alkalmatlanságot szenvednek, más felől pedig a' folyosónak magossága (!) mind a' hatulso Haz mind pedig a' Konyha ablakai meg setétednek valamennyire [Kv; Pk 3].

megsetétít elsötétít; a intuneca; verdunkeln. 1690: Septemberben temérdeki sáskáknak serege lepte el majd az egész Erdélyt, Kolozsvárhoz is oly sűrűséggel jött, hogy az aert ugyan megsetétítette, az hol csoporttal ment [IIAMN 327].

megsiettet siettet; a grăbi/urgenta; beschleunigen. 1668: az francia ha megbékéltet, kihez való reménség viseli őket ? Meg lehet siettetni veszedelmeket, de bizony nekem az nyereségében ne adjanak [TML IV, 306 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megsikamlik el/megcsúszik; a aluneca; ausrutschen. 1658: az Gazdazzonis ithon az sokadalomkor egi keoveon megh sikamlot [Nagybánya; DLt 441]. 1843: a' mint állott Szabo János uram előtt dohányozva Pekárik, — meg löké mejbe Szabo János Pekárikot ... s a' mint megh lökte meg sikámlatt Szabo János a' pádimentomon, 's a' mint esett Pekáriknak Bundájához kapva egy mást le huzták [Dés; DLt 586. 5].

megsikamodhatik el/megcsúszhatik; a putea aluneca; ausrutschen können. 1823–1830: A táncolóhely volt a komédiához (Opernhaus), igen nagy és hosszú épület, a pádimentoma gyengén menedékes és polirt munka, melyen könnyen megsikamodhatik az ember [FogE 248].

megsikamodik 1. el/megcsúszik; a aluneca; ausrutschen/gleiten. 1771: amidőn Tit Ladányi István Uramnak fa hozó kalákája volt akkor meg csak meg sem sikamodat az Borbucz Simon keze alatt lévő ökrői Medve István elő Kigyelmének [Mezőmadaras MT; BK. Borsa Lika (16) jb vall.] | meg csak az edgyik ökrös meg nem sikomodott, nem hogy meg sántult volna [uo.; BK]. 1778: (Egy tógás diák) valami ismerőseivel találkozáva a városon, meg-itatták Amint ment volna a Szakmári ablaka alatt, megsikamodott ... eltántorodván ... pácájával két üvegkarikát az ablakból kitört, melyért kicsapták [RetE 385]. 1823–1830: (A gárdista) táncoltatván a hercegasszonyt vagy menyasszonyt, megsikamodván, mindketten elesének [FogE 248].

2. átv megtántorodik; a se clätina; wankend werden. 1671: az Istennek sok rendbeli látogatási között úgy tetszik, csaknem megsikamodom [TML V, 536 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz].

megsikálás megsikálás, sárral való megkenés/lesimítás; muruire, humuire; (Ab)Reibung, Glättung. 1725: 60 nap számosok fizetésére kik az két kertben lévő major Házak, és Istállók tapasztásán, azok padlásának földelésén, item azoknak masodsor meg sikálásán ... dölgoztak fi: hung. 10 d: 20 [Kv; Ks 15. LIII]. 1825: A bontásra, a készitendő bolt oldalának sövennyel való bé fonására, sárral leendő meg hányására, agyaggal való meg tapasztására, és végre meg sikálására egy nap számosnak 4 nap nap száma naponként p(e)r 20 xf [Dés; DLt 3].

megsikárol (falat) sárral simára ken; a murui/humui; (Wand) mit Lehm abreiben/glätten. 1796: Az Groff Mányi Kis Aszszony eö Nagysága Házában meg sikárlottam egy vak kementzt ... 24 xr Az ebédli Palota mellett lévő kis Házban egy vak Kementze Sikorlásáért valo munka 24 xr [Déva; Ks 120. 4/33]. 1821: a' papi Ház hijját meg sikárlatta [Mezőmadaras MT; MRLt]. 1831: azonnal elé állanak, a' Tapasztást meg is sikárolják [Magyarókerke K; Ref. egyh. It].

megsikároltat sárral simára kenet; a dispune să fie murui/humui; mit Lehm abreiben/glätten lassen. 1623: Az istálloknak az tomacz feleöll valo falaytt kiuull igen zepen megh tapasztassa, vakoltassa, teheltesse, az felseo falakott mind az kett feleöll az holl az louak fognak allany cziak megh tapasztassa sykoroaltassa es megh dezkatassa [BGU 124]. 1837: Megsikároltattam a Házat [HSzj sikárol al.].

megsikoltja magát elsikítja magát; a scoate un tipăt; aufschreiben. 1800: az Exponensis meg sikaltatta magát kiáltván jaj oda vagyok [Dés; DLt].

megsimít végigsimít; a netezi (ceva); über etw. (hinweg) fahren. 1811: kell a' Ménlovat megtsinosítani, Meg-mosni serényit és meg-simitani [ÁrÉ 142]. 1823–1830: Amíg háromszög felakasztott karimájú kalapot viseltek, addig az horgas fésűt a kalap karimájához bedugták, s mikor olyan helyre akart bemenni, az ajtó előtt kalapját levéve, haját megsimította, s a fésűt visszatévén a kalap felakasztásába, úgy ment be a házba [FogE 108].

megsimíthat végigsimíthat; a putea netezi (ceva); über etw. (hinweg) fahren können. 1823–1830: (A deákok) a fésűt a felszegezett kalapba dugták, s ott hordozták, hogy mikor borzosodiak, megsimíthassák [FogE 67].

megsind ts megsínlyi; a suferi (din cauza unui lucru); unter einer Sache leiden. 1794: tsak légyen Nagysád ál-londo és semmit is el nem mulasson maga Egésségének meg szerzése aránt mert annál drágáb Kents nintsen. En is meg sindém szinte el patkolék de Istennek hálá már jobban vagyok [Kv; IB. Sándor István lev.]. 1797: igen keményen meg verte, kinozta vérbe keverte ugy annyira, hogy némellyike agyban fekvőleg meg sindette [Náznán-fva MT; Berz. 3. 3. N. 21]. 1799: kiket vert meg Szilágyi Mihály hogy meg sindették [i. h. 4. 31. N. 27]. 1808: a Dajkát ujra erőssen ki rázta a hideg, még egy Dajkánk is

anyitt nem betegeskedett, mint ez, tsak a gyermeket félttem, hogy még nagyobb korába is meg ne sindgye [Buza SzD; JHb Jósika János lev.].

megsindik elbetegesedik; a se îmbolnăvi; erkranken, kränklich werden | elsilányodik; a slăbi, a se şubrezi, a deveni şubred; sich verschlechtern. 1732: az edgik tehen meg borjuzott az másik ne(m) leszen borjuzo meg Sindett borjustol 2 szep harmad fű tehene Kgd(ne)k meg dőglőtt [Noszoly SzD; ApLt 4 Hatházi Kristóf Apor Péterméhez].

megsír ts megsirat vmit, kesereg vmiért; a plinge (de ceva); beweinen. 1662: Mellyet^a az elmés, okos úr, Kemény János meghallván, az fejedelem elől más házba fordulván, ott egy ablakban nagy könyezéssel megsírt vala [SKr 346. — ^aEgy igaztalan tudósítást a tatárok hadi erejéről].

megsirat 1. (halottat) elsirat; a jeli/plinge; (Tote) beweinen/beklagen. 1672: Betlen Domokosné asszonyom hogy megholt, Isten irlalmazzon szegénynek ... a feleségem megértvén komám asszonynak megrémulésit, megsiratta [TML VI, 60 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1704: holt meg nemzetes Rainer Márton uram ... Megsirrattam ezen embert [Kv; KvE 287 SzF] | az este hozták ki az úrfiacskát koporsóstul az úrfiak házában belől való házból. Amikor bevitetvén az testet újobban, az úr és az asszony keservesen megsiratták [WIN I, 109]. 1710 k.: A haza és proxime Enyed romlása, kit bizony, mint egy gyermekemet, úgy megsirrattam [BÖn. 979].

2. megkeserül, megfizet vmiért; a regreta (ceva), a-i párea rău; bezahlen, büßen. 1567: No ne remelt azt hogy ha Meg halok hogy teged wezen az en ura(m) hane(m) tizen egy eztendős leant ... bizony meg siratoth Meg banod [Kv; TJK III/1. 81]. 1584: Chizar Mihaly vallia egy lud miat megh haragwek a' varganę Annia Az Apamra Es ig feniegete meg ... Te, chizar Agoston megh hid hogy olliat chelekezem veled a' Ludert, hogy mind eorokke megh siratod es meg banod [Kv; TJK IV/1. 281]. 1614: Azmely váraknak megvételét Erdély 1613 esztendőben a rettenetes rablással és ország pusztulásával Lippának visszavételével és visszaadásával valóban megsirátá [BTN² 43]. 1704: Isten oltalmazzon tőle, hogy meg ne sirassuk annak az mozsámak lármacsínálását, csakhamar most, vagy az éjszaka is [WIN I, 168–9]. 1816: Vájr meg ... bitang; mert ezt meg siratod [Dés; DLt 99]. 1827: Gergely Borbej lhmre aztat híresztelte, hogy itt ő nékie igazságot nem Szolgáltatóván ... Bétsben mégyn a hol nékie is igazat téznek, meljet mí meg siratunk [Nagylak AF; DobLev. V/1125].

3. megbán, fájlal; a-i párea rău (de ...), a regreta; bereuen. 1787: sirasd meg edig valo bolondságodat, forduly jobb oldalodra semmi hejje hujásakrol ne gondolkodj végtére a kakos tallos (!) Süveget is tedd le, mert bizony már Vén vagy nem illik az efféle [Szászalmás NK; IB gr. Toldi Zsigmond tréfálkozó lev. gr. I. Bethlen Sámuelhez]. 1811: Vén Legény! sirásra indíthat tégedet; A' mit meg siratnak minden vén Legények, Hogy idejiben nem lettek Vő-Legények [ÁrÉ 110].

Sz. 1735: az J ... az Exponensre Tolvajt kialtott Feleségét ... bestelenítette, mocskolta, és fenyegette, hogy tudniillik meg aszt a Tejetis meg sirattya, kit az Annyából ki szopot [Dés; Jk 176b].

4. (más helyett) megszenved vmiért; a suferi pentru ceva (pe nedrept); (stätt js) für etw. büßen. 1780: a' tehetősebbek ... annyi vas csinálást szerezének magok(nak), hogy azzal a tehetetlenebbek élelmek módjától meg fosztatnának, 's két három tehetősebb Verős kovácsnak boldogságát, a' Verős Kovátsi Társaság siratná meg [Torockósztyörgy TA; TLev. 9/16].

5. kesereg/síránkozik vmiért; a deplinge (pe cineva); über etw. klagen, etw. beklagen. 1710: Nyárban szénata-karni kihajtottak, s még csúfolódott velünk: „Szegény, kényes emberek gyermekei, ha meglátna most anyátok, megsiratna benneteket” [CsH 197]. 1806: Bisi Károlyt meg marta mellyért N. Papa meg ölette én p(e)d(ig) zokogva meg sírártam [Dés; KMN 171].

6. sír vmely munka felett; sírva végez el vmit; a face/ execută ceva plingind; über einer Arbeit weinen, etw. weinend verrichten. 1806: délelőtt sovány voltam a fordítást meg sírártam, a Letzke szegény, az írás rut volt [Dés; KMN 206].

7. (írásban) elsír/elpanaszol; a se plinge de ceva; (schriftlich) über etw. klagen. 1662: Jeremiás fontos szövegekből álló beszédekkel, igen-igen keservesen megsiratja a közönséges lelki-testi nagy romlást [SKr 687].

megsiratás elsiratás; plinset; Beweinen/klagen. 1657: noha kedvesen láttak ... mindazáltal felette szomorúvan és gyakor meg siratással békével járam meg ez utamat is Isten kegyelméből [KemÖn. 105].

megsírathat 1. (halottat) elsírathat; a putea jeli; (Tote) beweinen können. 1759: (Gr. Gyulai István generálist) sok szegény erdélyi uracskák s nemesség megsírathatja, mivel sokakat kivett a szegénységből s úrrá tette őket [RettE 85]. 1779: Se fiai, se leánya, sem a felesége nem siratta a gyermekei bizony megsírathatták volna, mert jó apa volt [i. h. 397].

2. (vkin) sírva sajnálkozhat; a putea deplinge (soarta cuiva); (jn) weinen bedauern. 1670: Az mi az szegény kis grófocská^a állapotját illeti ... annyira szánom, hogy megsírathatnám azt az gyermeket, hogy ő ily neveletlen korában ily extremitásra jutott [TML V, 415 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz. — ^aGr. Thököly Imre].

megsírathatatlan mondhatatlan, elpanaszolhatatlan; inexprimabil, foarte dureros; unaussprechbar, unklagbar. 1662: nem más példájokból, hanem a rajtunk vakmerőségünkben esett nagy romlásunkból kényszerítettünk tanulni, magunk megsírathatatlan kárunkkal [SKr 348]. 1710 k.: megsírathatatlan kár ez, kivált a nemes ember gyermeki részekről, akiknek ... kevesebb üdejek vagyon a tanulásra [BÖn. 537].

megsíratható fájlalható; regretabil; beklagbar, bedauerlich. 1662: (A) siralmas sarcoltató békesség ... után ... hallatlan, eléggé meg nem siratható például való megfogtatása édes nemzetünknek mint következett vala ... maga Kemény János ... valóságosan megfratta [SKr 373–4].

megsivalkodik 1. felvisít; a scoate un tipăt; aufschreien. 1585: Margit Foris Caspame valia ... A takachis vgy Mene a' felesége melle az leghenre mert az Azzony megh siwalkodot vala, es wgy wthe otta(n) takach Keleme(n) a' leghent [Kv; TJk IV/1. 485]. 1629: Hogy az aszony Racz Danielne

megh siwalkodek halla(m), s mindgiart ki menek az házból s latam hogy Racz Daniel az földön fekszik, s igen vizes [Mv; MvLt 290. 155b]. 1644: azt szinten nem lattam mikor megh ütötte az szasz gyermek az üstgarto Istua(n) fiat ... hanem hogj az gjermeck megh siwalkodek ki futek az siwalkodasra [Mv; i. h. 291. 413a].

2. felkiált; a scoate un strigăt; ausrufen. 1617: az Alperes azzon azt mondotta hogy oly marhat Duktam el hogy ha Micola Demetemenek hyre lenne benne Byzon megh Siwalkodne [Kovácsna Hsz; HSzJP]. 1744: hallam hogy beszéllek meg eset szegény Hüvejes Jánosnak mert össze vagdalták, azon megh siwalkodám s mondam [Mv; Told. 27].

3. harci kiáltást hallat; a scoate un strigăt de luptă; Kampfgeschrei hören lassen. 1662: meghagyá: hogy valakinek puskája vagyon, azt minden ember elkészítse, és mihielyen ő dobót üttetvén, seregéstől megsivalkodik, ők is akkor mentől szörnyebben lehet doboltassanak, siwalkodjanak: hozzá-hozzá vitézek, és Jézust-Jézust kiáltanak [SKr 177].

megsójajtja magát felsóhajt; a scoate un oftat/suspin; aufseufzen. 1715: Miron Péter meg sohajtottá magát s mondotta [Gyeke K; Ks Vall. 22].

megsokall 1. (igen) soknak tart, sokall; a socoti că e prea mult; für zu viel halten. 1619: az császár ulufés hadát ezek ugyan megsokallották, bátorsággal mondják azt, hogy szultán Szulimán idejéig a jancsárság nem volt több 27 ezernél, most 50 ezert is sokkal meghaladott [BTN² 222]. 1673: aestimalok az meg irt hazat ad f. 300 mely aestimumot meg sokalvan Brassai Istvan Uram ... appellala az Nemes Tanaczra [Kv; RDL I. 154]. 1678–1683: megh kezdek sokallan, boldogh emlékezetű edes Atia(m) Ura(m) sep uri iosagit hazait varait ... dühös nevit kezdek költőnj [Ks Komis Gáspár kezével]. 1783: tudom bizonyosan, amiolta interessezünk van Husz esztendeje, minden esztendőben száz nyári napiszámok interessezését, mindnyajan egész falustól meg sokallottuk, a száz forint békességet is [Mezőszokol K; IB. Rusz Dumitru (60) zs vall.].

2. megeléget; a fi sătul (de ...); satt haben/bekommen, für genug halten. 1662: végre mind az két bátya törésén annyi idő alatt rajtok esett sok kárt megsajnálják, sokallák s unak, és így mindhárom helyen ... nem kevés kárral visszatérni s hátat adni kényszerítették vala [SKr 607]. 1710 k.: Haller István a suki tónak felette gyakorta való szemtelen halásztatását ... megsokallván, megszólalt volt, és ezért a gubernátor rútul öszveveszett véle [BÖn. 963]. 1731: Székési Néhaj Baranyi János Ur(am) meg sokallotta volt hogj az Rétről olj sok Szénát hordott el Gilányi [Csej MT; Told. 8]. 1826: minekutánna meg sokoltam volna az ok tántzokat [Somosd MT; CsS].

megsokallhat soknak találhat; a putea socoti că e prea mult; für zu viel halten können. 1823–1830: Mindezen fennebbiekért kétségkívül untanak engemet, de a reám való költséget is inkább hiszem megsokallhatták volt, mert két-három annyira is ment, mint amennyi a konvenció szerént lett volna [FogE 199].

megsokasítás megtöbbsítés, (fizetés)felemelés; märe, sporire; (Lohn)Erhöhung. 1780: Nagy excessus tapasztaltván a' szolgák fizetésének egymásra, kivált a' szege-

nyekre nézve lett meg sokasíttásával, azért ezután az olyan szolgálknak, kik Új Esztendőtlől fogva egész Kerek esztendőre bé szegődvén, a' Gazdának bányáját egy Béres helyett ki járják, fizetések légyen harmincz hat Vonás forint és ... egész gunya ... többet adni Sub poena flor. 12. senki ne merészellen [Torockó; TLev. 8].

megsokasodás elszaporodás; inmultjre; Vermehrung. 1782: csak nem az egész falusiak ugj szaporgatták magok házaik után valo appertinentiajokat, okozván ezt a' népnek meg sokasodása [Dombó KK; JHb XIX/22. 16].

megsokasodik 1. elszaporodik; a se inmultj; sich vermehren. 1594 k.: Vagion ... ezen kiwlis sok nyaualiank, es bantasunk, az keoztwnk ualo Nemesseg miat, kik naponkint meg sokasoduan keozeottwnk az Nagod zegeny uarosanak immunitassat opprimalni igiekeznek [Dés; DLt 247]. 1653: a törökös párt megsokasodék annyira, hogy egykor megfogának négyet a németes urakban a törökös urak [ETA I, 59 NSz]. 1778: Trifan Dumitrunak a fiai ... Doboka Varmegyeb(en) Meleg földváran laknak ... és meg Sakasadtanak [F.köhér MT; Born. XL. 184]. 1779: már a nép mindenüt felette meg szaparadot, miis Oprisan Péter fiai meg Sokasodtunk, ugy anyira, hogy nemelyekünknek háznak valo helye nintsen [Déva; Ks 111 Vegyes ir.]. 1782: a' Dombai Lakosok közül magak Házaik után efféle fel fogott és irtásokkal készült heljekkel szaporitgatták régibb kevés appertinentiajokat ... mint hogj a' nép meg Sokasodott [Dombó; KK; JHb XIX/22. 11].

2. (zömmel) odasereglik; a se stringe; sich zusammenscharen. 1662: Az lengyelek a sáncok felső kapujánál menvén ostromnak, nagyon emberkedvén, a sánc kapuján felesen be is ütöttek vala. De végre a belső erő megsokasodván ellenek, visszanyomattanak [SKr 329].

3. felgyűl; a se aduna; sich (an)häufen/sammeln. 1748: az dolog igen meg Sokasodot ... Sendelljre mént fl. 32 [Tövis AF; ApLt I. A. Bartos Josef kezével].

megsokasodott elszaporodott; care s-au inmultj; viel geworden. 1826: meg sokasodatt neveletlen gyermekeim [Dés; DLt 812].

megsokasul el/megszaporodik; a se inmultj; sich vermehren. 1610: sokat azok keozwl, sigmond Feiedelem eo felge, kit Nobilitatioual, kit exemptional megh latogatot, kik megh Zaparoduan es sokasuluan, immar chak egi nehanian marattunk az tereh viselesre [Dés; DLt 322]. 1825: az Emberi Nemzet el-annyéra meg-sokasult, és csoportosodott, — hogy az egyéb aránt is keskeny Piatzunk, az Városunkban Országos Vásárokra jóni szokott Vásárosok(na)k illendő bé-fogadására tsak nem elégtelen [Torda; TLt Közig. ir. 252].

megsokasult megsokasodott, elszaporodott; care s-au inmultj; viel geworden. 1858: Tartando Czéh gyűlés alkalmával felhozatván mi szerént a' már nagyban el harapózott és meg sokasult Czéh ellemeseket (!) (: fusereket :) illő utra térítettésért az illető hatóságnak anyivalis inkább által adni, mint hogy hovatovább ... a' Czéhális Mesterek jogai meroben letiportatnak [Kv; ACProt.].

megsorvad elsorvad/korhad; a putrezi; vermorschen. 1679/1687: Mint hogy ez előtt Székely Gáspárnak a me-

gye meg engedte volt hogy a maga kertit a Czinteremhez ragaszsa ... de mivel immar a Czinterem ige(n) megh sorvadott és szekei törésnek kell körülle lenni a kerítés építéskor ... tartoznak a Székely Gáspár posteritási vissza engedni [Msz; MMatr. 86].

megsorvadott, megsorvadt elkorhad; putrezi; vermorscht. 1737: haszontalan régi igen meg sorvadott sertés pajta [Nagyiklód SzD; Told. 27]. 1772: az eo Excellenciaja Malmának, ha silipje Gáttja, rosz, és le sülyett nem volna, ha a' Malom régi állapotjára vissza vitétnék, meg sorvatt fáit, silipje, Gáttja mint régentén voltanak, meg ujittatnának [Kük.; JHb LXVII. 242].

megsorvadozik elkorhad; a putrezi; vermorschen. 1754: (A) veteményes kert körül valo Sövény kert igen meg sarvadazott [Uzdisztépér K; CU].

megsorvadozott elkorhad; putrezi; vermorscht. 1676: vagian az szinnek vegiben sásfák közé boronabol fel rott és rokkot tapaszos jstálló mellyek padlása sövényből valo de megh sorvadozott dirib darab szalma fedel alatt [Sárkány F; UF II, 755].

megsorvaszt elkorhaszt; a face să putrezească; morsch machen. 1694: ez a Bastya ... meg va(gyo)n padolva, az mellyeken az Algyu Kerekek jarnak, de az Esső igen meg sorvasztotta, nemellyike fel bomladozott [Kővár Szt; JHb Inv.].

megsósul sóssá válik; a căpăta gust sărat, a deveni sărat; salzig werden. 1823–1830: Igen gyenge erejű só, nem is közelíthet a kősóhoz. Emlékezem, hogy Göttingában 60 fő káposztához betöltöttünk egy véka ilyen sőt, harmadnapra édesvíz lett a leve, hanem megint egy véka sőt töltvén a káposzta levibe, úgy osztán megsósult [FogE 192]. 1860–1861: a Kis-Küküllő ... vize ... jó, iható, de mihelyt Sófalfáról a parajdi sóakna mellett lefolyó korondi patakkal összevegyül, megsósul és gyakorta annyira, hogy csak a barmok ihatják [Benkő, Mszlsm. 6].

megsoványodik (talaj) kisoványodik, kimerül; (despre soluri) a-și pierde fertilitatea, a se degrada; (Boden) mager werden. 1641: az Atthyam czinalt uala Eztenat, hogy megh souanyodek my el hagyok [Impérfva Cs; BCs]. 1679/1681: mindenik helybeli majorságban, a Szántó földek, Retei veteményes kertek es szőlők ighen megh soványodtak azért azokat eo kglme^a igyekezék Tragyzatassal réparalni [Vh; Vhu 668–9. — ^a Az ub]. 1768: Ezen föld azon Határban leg eszkossab helyen vagyon; jollehet irtovány volt, de már meg soványodván, nem ugy terem mint kéne [Kál MT; Berz. 2. 40/62]. 1786: Itt a' Szöllőnek minden részeit öszve járván ugy látom nagyobb része meg soványodott [Gemyeszeg MT; TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Józsefhez].

megsóz 1. besóz; a sára; einsalzen. 1671: Az ikrát megsózta volt valamennyire, mivel féltette, hogy megvész. Az halat is egy kicsiddég megsózta vala [TML V, 655 Nalácsi István Teleki Mihályhoz]. 1792: Én minden fel küldt hus némüket meg soztam, de mégis féltém a romlástól [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1798: (A) pásztor valamely sertést lát s észrevészen, hogy az nem életre való ... abba

mindjárt kést üssön, megperzselye, kettéhasítsa, megtakarítsa, megszózza, és alkalmas helyen megfűstölje, és számadásig úgy tartsa [M.hermány U; RSzF 190–1]. 1824: (A harcsákat) egy ferschlagba jég közbe jól bé tsinálván, 's meg sozván küldjük [Perecsen Sz; IB. Tamás Mózes lev.].

2. sóval megszór; a pune sare; salzen. 1584: Zigiarto Esaiasné vallia egy Darab kenyeret veón, s meg pírta, es megh soza, az Ayto kwzeob eleybe Tewe^a [Kv; TJK IV/1. 244. — ^aFolyt. a babonáskodás leírása]. 1736: mikor megsózta s felkeverte, s valami kifolyt az tojásból szégyen volt [MeTr 378].

3. (állatot) darabsoval ellát; a da sare gemă (unui animal); (Tier) mit Stücksalz versehen. 1731: A mezőn lévő Vad gyermek lovakatis meg néze, beis hajtatván meg sózni egyszer minden héten [JF lovászmesteri ut.].

megsötétedik l. megsetétedik

megsötétít l. megsetétít

megspecifikál 1. közelebbről meghatároz; a specifica; näher bestimmen. 1570: eo felsegewel megh kellene c(on)fírmaltatnj Az my Regy zabadsagunkat es zokasunkat Mellyet az Mathias kyrál lewele Mond, Es az c(on)fírmatioha Megh kellene specificálny, Mind hordot kwpat palazkot es egieb Edenth, hogy semmywel Beh Neh hozna senky [Kv; TanJk V/3. 17b]. 1599: Hogy lutt azon Jobbagiom Buza vetisire, mely helyet fellyeol megh specificaltam ... keomywl vezik zegeny Vramath ... leoueóldeozyk puskakal, dardakkal eokleoldoztyk vagdaltak [Dés; Eszt-Mk]. 1618: Az tihája is ugyan megspecifikálá, hogy ha Nagyságod neki is küld, az is bár ne legyen hintó, hanem csak erős koci [BTN² 111]. 1627: Ezek az Keues Jok Jutottak az Ket Aruaknak vgi mint Jantsinak es Kis Annanak az mellicet Bekesi Gaspar vram ki mutatot nekik az Aniai harmadban, az mellicet megh specificaltunk es meg aestimáltunk [Kv; RDL I. 135]. 1776: (Az épülő udvarházhoz) fát, követ s más egyébbb matériálétis menyit és mi néműeket vittek, mind azokat Specificállya meg á Tanu [Fejér m.; MvRKLev. vk].

2. részletez; a deta; eingehend darlegen. 1589: Penzen vettem arpat, mellicet a' penznek exitussaba ide hatra ioban megh specificalok Cub. 35 [Kv; Szám. 4/XI. 5]. 1598: Ithon Nem litemben Jgyarto Symon wramat kertem wala hogy ha mi keolcszig lissen w kegelme keolcszon w keg'elme Apronkint fel nem irta mit Mikor S howa hanem egy Sümmban adta be Ennekem az keolcsziget En Magamis ... ha ithon lodtem volna Mint szinten az tobbit megh Specificaltam Mostis szinten wgy leot volna [Kv; h. 7/XVIII. 41 Th. Massas sp kezével].

megspecifikált közelebbről meghatározott; specificat; näher bestimmt. 1617: az mostanj Kegymes Vrunktoll ezen felljwl megh specificalt ioszagroll Paczola; Christoph Vram, fajra ... Donatot extrahalan, kezdese iktatnj az ioszagban az felljwl megh neuzezt fiajtt [Szentbenedek AF; JHb XXII/14]. 1619: Bradi Tamas ... Valaszuti Istuan Deak(na)k szaz tiz forintban vetette vala Zalogba teob edoreksegekkel eggiwt, mellicet az vtan More Laszlo telliessegesen megh valtót Istuan Deaktul fellieb meg specificalttúl [Abrudbánya; Törzs. Moczka Demeter in Ab-rugifalua (55) jb vall.]. 1621: mely megh specificalt kertet

es feoldet az megh mondot Baniay Peter Eótt Ezteendeigh pacifice birta [Kv; RDL I. 115]. 1625: az megh spicificalt feoldetis abbol irtottak [UstT 9a]. 1652: My Zeóreos Janos es Kerekes Eóttues Janos az Beczülletes warosnak Hutos Directory, Adgiuk Tuttara az kiknek illik hogy Ez Testamentum leüelben megh specificalt tizenhat forintot varady Zeócz Jstua(n) uramtól leüaltunk kesz penzul [Kv; RDL I. 139].

megspecifikáltatik közelebbről meghatározatik; a fi specificat; näher bestimmt werden. 1671: Illendőnek itél-tük azt-is Articulusban iratni, hogy mikor Salvus Conducus adatik valakiknek, abban specificaltassék-meg, kinek ? hány személyeknek ? hová menőknek adatik ? [CC 33].

megspecifikáltatott megnevezett; specificat, mentionat; genannt. 1580: A Lab feold Juta Nyly zerint mely volt az Gyarmati Nehay Nagysagos Balassy menyharte mellyet az felliul meg Specificaltatott masodik Janos kiraly Ellen p(er) nota(m) fidelit(a)t(is) el weztot wolt. es Eo felsege condonalta wolt ... Somlay Bathory Christof-nak [Pókafva AF; JHb XXVI/8].

megspékel felnyársal; a spinteca/injunghia; aufspießen. 1635: monda Debreczieni. meny el esset fia, mert bizony megh spekellek [Mv; MvLt 291. 39a].

megspórolhat megtakaríthat; a putea economisi; ersparen können. 1834: a' Tiszt ... a gabonát meg szédítettsem, vagy nem tudom mitsoda uton, magának meg spórolhassa [Bögöz U; IB. Bentzédi Sándor ref. pap lev.].

megsrófol hüvelykszorítóval megkínóz; a chinui/tortura pe cineva folosind surubul de strins policarul; mit Damschraube quälen. 1705: tegnap izent nékem egy magyarországi rab, akit tegnapelőtt hoztanak bé ... kit is megvallattanak és a két hivelykét igen megsrófolták [WIN I, 512].

megstempelyezett aládúcoltat; a dispune să fie prop-tit/sprăuit/consolidat; abstützen lassen. 1597: Az scholamester hazaban egy darab helien a padlas hogy be zakadot volt, Jsmegh megh chynaltatúk be padaltatuk, es kamaraban az padlast meg stempeleztettük fizetünk Ach Lükachnak f — d 68 [Kv; Szám. 7/III. 36].

megstukatúráz gipszvakolattal ellát; a ornamenta/im-podobi cu stucatură; mit Stukkatur versehen. 1779: a Pin-tize torkát és hijúba menő graditsátis bé boltozza a többit pediglen tisztességes Szép Círadás stakaturákkal ugy a tomá-czotis meg stukátúrása s a tomáczotis vagy is folyosot jó modgyával téglából fel rakja [Déva; Ks 78. 20/11]. 1810: Tartozom a szobákat mind meg stakaturázni arra a' for-mara mind a' mostaniak vannak [Bodola Hsz; BLt 10. II].

megstukatúráztatik gipszvakolattal elláttatik; a fi or-namentat/im-podobit cu stucatură; mit Stukkatur versehen werden. 1777: (A ház) meg ujjiattatott, s más azután épít-tett szobakkal augealtatott, meg sendellyeztetett, Staka-turáztatott [Dés; Ks 79. 29].

megstuprál meggyaláz; a necinsti; entehren, beflecken. 1599: az Actor ... azt mongya hogy sinistre exponáltak az

vetket, holott nem Jelentettek meg, kiwalt keppen Bochy Georgy hogy az eo vranak Agyas hazatt stupralta megh gonoz parznasagauval ... az azzony kj az vra agyat hwthy ellen het eztendeigh valo zolgaiawal stupralta sakban butassek, es az vizben eolettessek azonkeppen az legeny ... perenger ala vitessek, es feje el cottessek [Kv; TJK VI/1. 372].

megsüg 1. odasüg vmit; a şopti ceva; etw. zuflüstern. 1570: Zabo Janosne az feyere kolcholta volt kezét vgy zyr volt, kerdy my dologh legien, Az zellyer azzon Megh Zwgtá neky hogy myglen az paysos Jiles fyat es Trombitas Demetert oda nem hynak addeg Jo kedwe nem lenne [Kv; TJK III/2. 106]. 1584: Takach Kelemen vallia Ezt lattam hogy Eyel Ez Lakatosne Eleömbe leöwe Monda hogy Aluzik, Nem aluzik: el fordulek eleolle, es mingiarast a' feleségem is fel serkene, es Neky meg sugam, es hat oza(n) el me(n)t [Kv; TJK IV/1. 262]. 1771: meg mondtam magának Zilahi Uram(na)k hogy valami gunyát tanáltam az ablaka alatt, Zilahi Uram ... mindgyárt meg sugá Istok-nak hogy hozná bé szaporán [Dés; DLT 33b].

2. titokban közöl vmit; a comunica/spune ceva in secret; etw. heimlich mittheilen. 1592: Chizar ferencz ezzel teobiti Azomba oda juta Deuai Martonneis, es monda az embernek: Mikor ennekem az zomzedsagba meg sugtak volna, hogi zabo Thamas naked akaria az hazat adni, oda menek, es mikor ezembe veottem volna hogi aldomashoz akartok kezwni, megh ellenzelek rolla, hogi megh ne ved [Kv; TJK V/1. 220–1]. 1761: még mindjárt szivemben ötlődék, mintha valaki meg sugta volna [Koronka MT; Told. 26]. 1779: vacsora után megsugják nekem, hogy a kisasszony férfitköntösbe akar öltözni [RettE 404]. 1853: Uzonyi ... megsuga titokban, hogy a hideg magatis ki lelte [Kv; Pk 7].

megsugall megsüg, titokban közöl; a spune ceva in тайнă în şoptă; jm etw. zuflüstern, im geheimen sagen. 1586: Théoréok Kelemen, Zaz Balint Es Zekesfeierwary Mihaly az varosnak hiteos zolgay Drabanti az keozep kapuban^a Egy zekeres legheny Sughalla megh, hogy Rea vigyaz-nank ez fogliokra, Mert gonossagra wgyekeznenek az ferfiak Az Azzonj Nepekkal [Kv; TJK IV/1. 609. — ^aVall-ják]. 1663: Kérem csak azon Kegyelmedet, legyen azon, idő előtt ne tudják az én gonosz akaróim, kik minthogy mindenkor veszedelmemet kívánták, úgy elhiszem, ezután is abban igyekezzem, félek, az idegen nemzetségnek meg ne sugallják [TML II, 476 Teleki Mihály Gillányi Ger-gelyhez].

megsuhad 1. megsuvad

megsuhaszt megsuhint; a lovi (cu bîta); jn einmal schlagen. 1755: eö klme ... a mi Legényeink között ket-tőt, nálla lévő botyával jól meg suhaztott hátba [Balsa H; GyK].

megsújt 1. megsuhint/üt; a lovi (cu ceva); (einmal) schlagen. 1736: Petki Farkas mint kocsis megindul sebe-sen, az ostorral megsújtja az lovakot, az kerék kiesik az szekérből, feldől az szekér az sok asszonyokkal együtt [MetTr 419]. 1768: Burjan Vonul nem engette innam a Dán luon borából, azonb(an) egy mással kötődven huzod-ván el öntötték az bort, és ez volt oka: hogy Dán luon Bur-

ján Vonulyt vagy kéczer botyával meg sujtotta [Katona K; Born. XL. 81 Muzsnye Lupp (38) zs vall.].

2. (villám) megüt/csap; a lovi (trăsnetul); (Blitz) schla-gen/treffen. 1662: (A villám) a kapufélen való harangos és órás ... tornyot, melyben is embert ölt, a kőfalt is néhány helyen meglikgatta, szakgatta. Az öreg harangnak is szélét megsújtván, valamennyire meg is olvasztotta [SKR 198].

3. (Isten) megbüntet/ver; (despre Dumnezeu) a pedep-si/bate; (Gott) strafen/schlagen. 1657: Ha kedves, Uram ... a' Te szemeid előtt, és idvességes a' mi lelkeinknek, ne késsél elhozni a' mi megszabadulásunknak vigasztaló napját, megbocsátván bűneinket, elégeld meg azokért való kemény büntetésinket: törd el a' vesszőket, melyekkel megsújtottál [Kemlr. 334].

megsúlyosít 1. (betegség) sújt vkit; (despre boală) a do-borî pe cineva; (Krankheit) schlagen/treffen. 1670: Ura(m) eö kglme súlyos betegsége után igen igen nehezen vehet erőt, mostis erőtlen állapotall mígny vagyon eö kglme Isten tudgya mint lész ki menetele en az tavaszon feltem hogy akkor súlyositya megh a nyavallya [Algyógy H; Ks 41].

2. megnehezít; a îngreuna, a face mai greu; erschweren. 1653: Több magaviseletlensége is annyira lón, hogy meg-súlyosítá dolgát és megarta néki azután [ETA I, 112 NSz]. 1662: akaratos magaviselésével, fenyegetőzésével úgy megsúlyosította vala rabságát, hogy soha sem ipa, sem mások kezesek nem mernek vala érette lenni [SKR 153]. 1704: Ma súlyosították meg Toroczka Istváné asszo-nyomék fogságát [WIN I, 69].

3. a törvény ~ vkit a törvény büntetéssel sújt vkit; legea pedepseşte pe cineva; vom Gesetz mit Strafe belegt wer-den. 1610: Engemet az teórúeni megh súlyosita sem(m)i ok adasokkal el nem tudam kerwni miert hogy az teórúeni engemet ezekkel súlósítot meg Enis ezert hittam elő kgetk cleybe, rajta kiüano(m) megh, mert eö miatta uezse-őt el [UszT 4. 9b]. 1654: Lattvan azért Sztan passara az fiat Raduly passarat az törvény megh súlyosittya Nagy Thamas Vrammal nem akara perleni hanem insztalta azon Komanay Udvar biro Hidvegy Georgy Ura(mna)k es mi-nekunk egez szekul hogy szollanank Nagy Thamas Ura(m-na)k egész szekul azon hogy eö Kglme ne perellyen velle hanem egyeb arant Convenjallyon [Komána F; Szád.].

megsúlyosodik 1. (egyre) betegbé válik; a deveni tot mai bolnav; (immer) kränker werden. 1657: az fejedelem egykorban megsúlyosodván, láttatik vala szinte halálozni, akkori hopmester, Kékedi Zsigmond fejedelem foszlá-nya zsebiből az aranyas láda kulcsát kilopta vala bez-zeg ... meg is kedvetlenedett vala hozzája [KemÖn. 106]. 1716: nehezebben, nehezebben lett, es megh súlyosodatt hova tovább [Nagyida K; Told. 22].

2. törvény szerint ~ törvény szerint büntetéssel sújtatik; a fi pedepsit conform legii; nach dem Gesetz mit Strafe belegt werden. 1592: Ha valamely Nemes ember, vagy pa-razt, gilkossagh es egieb kaar tetel miath, teörweny ze-rent meg Sulliasodik, hát ne fizethessen Capraual, Juhhal, hanem ez varossy mod zerint fizessen [Kv; DiósyInd. 28–9].

3. átv nehezebbre/súlyosabbra fordul; a se agrava; sich verschlechtern. 1676: Az mi Béli uram dolgát illeti, én bizony elegend törődöm rajta, hogy mindjárt meg súlyoso-dott dolga [TML VII, 277 Vesselényi Pál Teleki Mihály-hoz]. 1704: sem a generál levelét meg nem küldötte, sem

az commendansét a generálnak, kiért a fiainak rabságok újobban megsúlyosodott [WIN I, 206].

megsummál 1. összesít; a totaliza; summieren. 1595: megh summalia ighazan az Mywes leghennek Gazdaya, mit thenne az mywes leghennek eztendeigh valo fizetese [Kv; TanJk I/1. 256]. 1596: Azert az mint oda fel megh summaltuk az mint percipialtunk in summa vniversalj facit f 2450 d 20 [Kv; Szám. 6/XXIX. 182 Bachi Tamás sp kezével].

2. meg/felbecsül; a evalua/estima; ab/einschätzen. 1620: Boer Peter monda im lattiatok hogi a malom el dölöleg uagion s hituan azert ha mit raita en epitek az utan meg kel sommalnunk az epvletetis s abba hagiak a uegezest [Récse F; Szád. Reczey Kriztian Paul (70) fej. col. vall.].

megsuppan lesuppan/puffan; a cădea la pămînt; nieder-puffen/plumpsen. 1756: Olá Mihály név Jobbágya az Gyermeket kergeti vala haza felé és hallam hogy meg suppana es Sir vala az Gyermek [Nyárádsztlászló MT; Sár.].

megsuprál megvesszőz; a bate cu nuiaua; mit Ruten schlagen, geißeln. 1585: Jlona Damakos Mathiasne vallia, Nallam lakik vala ez Ersebet mint egy tizenket eztendeos leanka vala, hat vagy huzon eot penzt gywteogetet volt Az zonzed Azzonyhoz, kenyeret fatis Adot volt oda, kyert en Igen meg supralta(m) vala [Kv; TJK IV/1. 506]. 1598: Tothazy zeoch Mihaly vallia ... Zekely Andrast thw-dom hogy vasotsagaert es az Scholaba valo nem meneseert neha megh Supraltak [Kv; TJK V/1. 261]. 1760: a' Tökös tón tul szénát gűjtöttünk oda jöve az említett Praefectus és engemet negyed magammal ficzko társaimal jól meg Suprálá egj vesszővel és azt mondá: Kura fia jusszon eszete(k)b(e) hogj ez a Nyil ház után valo nyila az Úr eő Nsgá(na)k, tsak azért verelek meg benneteket hogj el ne felejtsetek [Dés; Ks 28. 5].

megsúrol ki/megdörzsöl; a freca, a curăța frecînd; ausreiben. 1810: meg foglak surlani az Arankuti rosdás vasakat [KLev.].

megsuvad (talaj) lesuvad, megcsúszik; (despre sol/teren) a aluneca; (Boden) herunterrutschen. 1760 k.: A határunk oldalos lévén, vagy három helyen ugy meg Suvadott, vagy szaladott, hogy nem lehet szántanunk Semmiképen az olyan helyeken [Apáca Br; BrÁlt T. B. V(Apáta) Medatate 16. — Binder Pál kijegyzése]. 1774: Radnán felül egy havasban régtől fogva elhagyott bánya volt, mely havas megsuhadt [RettE 333]. 1778: Ennekis^a fele meg 'suhadt, azért ... nem coláitathatik [O.kocsárd KK; Berz. 4. 8. C. 18. — ^aFöldnek]. 1781: vagjon egy darab Allodialis szállője a' Bántza nevezetű helyben ... ennek az ajja egy darab helyt meg suhadt és ritkás [Kelemenelke MT; Told. 18].

megsuvadozik (talaj) le-lesuvad, megcsúszik; (despre sol/teren) a aluneca; (Boden) herunterrutschen. 1820: a' part ... meg súvadozván, a' viz által lassanként mósattatott [Dés; DLt] | nem tsak ezenn ... kaszálo hely omlott eszve hanem egész Hátarunk meg suvadozott [Firtosváralja U; Pf]. 1839: a szőlő fölgye a mult vizes Esztendők mián meg sovadozott [Bodola Hsz; BLt 12].

megsüketít süketé tesz; a asurzi/surzi; taub machen, ertäuben. 1620 k.: az Nyflus vize, úgy jó oztán arra a retetetes kösziklás hegyekre, azhonnat oly nagy szűgással jó alá, hogy közel ember nem mehet hozzája, hogy jól megnézze, mert megsüketiténé az embert [BTN² 412].

megsüketül süketé válik; a asurzi, a deveni surd; taub werden, ertauben. 1683: megh suketultel lellek Curva fya [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1751: Mi Angyali látást látánk És igen nagy jó hirt hallánk Kit te talán nem értettél Vén-ségtől meg süketültél [Hétfalu Br; EM LI, 123 betl. játék].

megsül 1. a se frige; braten. 1736: Hogy azért az község is étlen ne maradjon, az ökröt egészen megsütötték, megsülvén, abban egy falka kést ütötenek, az szarvát megarnyozták ... ott az kinek kellett, ivott, evett [MerTr 386].

2. vki ~ vmiben felsül; a da greș; abblitzen. XIX. sz. eleje: a motskos vádnak meg bizonyíttásában megsüle Márk Josefne Aszszony [Maksa Hsz; HSzJP Antal János (44) lovas kat. vall.].

megsült I. mn kisült; fript; gebraten. 1843: Mik pedig a' rántodni tett hus meghülésítés nem várhatva Szekállo Legény Pap Gábor már megsült husához állottunk s abbol falatoztunk [Dés; DLt 586. 23].

II. fn megégett/égési sebet szenvedett ember; persoană care a suferit arsuri grave; Verbrannte(r). 1662: a goromba pattantyúsok (amint a romlásban a külső öreg cajtházban is a félig megsültektől értehetett) aminémű port csináltak, azt próbálgatják ... mellyet ott benn meggyújtván, annak szikrája talált egy hordó befedetlen por közibe esni [SKr 602].

megsüllyed 1. lesüllyed, megereszkedik; a se lăsa în jos; niedersinken, nachlassen. 1699: Ezen Malom(na)k kő padgia(na)k az allya még van süllyedve melynek fellyeb kell emeltetni, és medve talpak kellenek alája [Fejér m.; LLt Gyulafi László inv.]. 1746: az malom is meg Süllyedvén valamennyére, és az Feketéné Aszszonyom eő kglme gáttya is fel tolyván a' vizet ... eő Nga Malma alá ... a' malomnak az alsó kereke tellyességgel, nem foroghatott [Ádamos KK; JHb XIX/7]. 1770: hallottam, hogy azon malomnak also kerekei azért nem foroghatnak jól, hogy azon malom meg süllyedett, vagy le nyomult [Királyfva KK; JHb LXVII. 91]. 1771: (A malomnak) a viz felől való része kevésbé meg Süllyedett [Kük.; JHb LXVII. 27].

2. besüllyed/omlik; a se scufunda/surpa; einsinken. 1826: A' Kupara menő utt égy kisség meg süllyet [Dés; DLt 251].

megsüllyedezett helyenként besüllyedt/omlott; scufundat (în unele locuri); (stellenweise) eingesunken/eingestürzt. 1794: az Also Mozgot és Kis Kövesd nevezetű szőlő Hegyben a' közepib(en) égy nagy darab meg Süllyedezett, és Bokros szőlő [Désakna; EHA].

megsüllyedezik lesüllyed, megereszkedik; a se lăsa în jos; niedersinken, sich senken. 1770: (A malom) a régiség mián erőssen meg süllyedezett s le nyomult [Kük.; JHb LXVII. 88].

megsüllyesztet ? lenyom; a apăsa în jos; niederdrücken. 1593: Anna azzoni Merai Tamasne vallia ... az ket fiam

hintazik vala, oda leoue Niari Martonne, bele wle, hintazek, egikor esmet oda jeoue es monda, Az en nem Niariam megh hallotta hogi it hintaztam, aztis monda, hogi vrad egi Imeghbe gatiaba nezte, ki vgi nem volt: Esmet bele wle, hintazek, es aztis monda, Immar vgian hintazom, es az Niari rezet iol megh swllieztem: Hallottam hogi monta: Am az en Jstentelen nem vram nem Niariam igi perel velem es fenieget [Kv; Tjk V/1. 331].

megsürget a urgenta; drängen. 1894: elküldtem neki egy rajzomat, hogy adja ő be akármelyik újsághoz ... Eltelt már vagy 4 hete. Azóta meg is sürgettem. Egy szót se válaszol [PLev. 166–7 Petelei István Jakab Ödönhez].

megsűrűtetik sűrűbbé tétetik; a fi fäcut mai des; dichter gemacht werden. 1781: A' szőlő töveknékis az akkori ritkasága sokkal bővebb plántálásokkal és homlitásokkal meg sűrűtetett [Ne; DobLev. III/559. 1b].

megsűrűdik megsűrűsödik; a deveni mai des; dichter werden. 1815/1840: A mi ... az erdő tisztítást illeti, leg szűkebbeseknek az Erős oldalt a Bako lopassával édjűt, nagyon meg sűrűdvén az erdő, s a rogadozo állatoknak is igen alkalmassa vált [Dés; EHA].

megsüt 1. a frige; braten. 1570: Segeswary peter ... vallya ... egy Nap ... Megen ky az piachra feyerdy Balint es hoz valamy Dyzno hws pecheniet Es egy Mayost, Az pechenyet Megh Swthky es Megh eszyk vachoran ... az Mayost megh akarta volna Swthny felestekemre [Kv; Tjk III/2. 114]. 1595: Mezaros Miklos hozott fel Boryút ... 1. 1618: Az Kamuti uram tüzenél csak egy darab pecsenyét sem hadtak megsütni, maga elég fát adtak [BTN² 86]. 1621: Egy Ludat Veotte(m) mellett teoltue suttemi megh —/20 [Kv; Szám. 15b/IX. 212]. 1722: Kováts Maria Aszszony ... azt mondotta: Soha Bethlen Istvántól gyermeke nem leszen, ha pedig leszen, az küs ujján meg süti, s meg eszi [BfN X. 2/113 Barbara Nagy cons. Sigismundi Szilagi minister eccl. ref. in poss. Detse^a (37) vall. — "M.décse SzD]. 1765: bé szálván hozzám egy Cancalista Déák szolgáljával Egy Bárány Cimert ide adának, hogy süssek meg [Marosbogát TA; Mk V. V/97]. 1844: (A kakast) meg fogtuk és el vittük egy Nászta nevezetű olánnéhoz, ott meg sütették meg ettük [Bágyon TA; KLev. Bentze István (23) vall.].

2. kenyeret süti; a coace piine; Brot backen. 1693: A Relicta Rapical, es azt mondgia en jo tetemből cselekedtem, ä mit cselekedtem, es az mely kenyeret Kglmed mond, hogy meg sütöttem. Az hat Sák Lisztből sütöttem melyet kglmetek most veszen maganak [Ne; DobLev. I/38. 13].

3. (lisztet) kenyérnek felsüt; a coace piine (din toată cantitatea de făină); (Mehl) für Brot aufbacken. 1595: Az 4 köbel buzat meg rostaltattam ... d 8. 1. Azszony embernek, hogy meg örlette, szitalta és sütte ... d 40 [Kv; Szám. 6/XVila. 274 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1602: Zabo Georgine Ersebet azzony ... vallia ... fel veka liztis volt es aztis eo seweotte megh [Kv; Tjk VI/1. 601]. 1751: Biro Uram Medgjesre az m. királyi Táblára készülő utyára mértünk az ő kegyelme parancsolyából Harnad fél veka Tiszta buzát, edgyik vékáját megsütöttük, az más fél vékát el vitte gyakorolva [Kvh; HSzjP]. 1756: Téglaból Bolt-

hajtásoson rakot két Sütő kementze ... mindenikben 4.4 veka lisztet lehetett meg sütni [Branyicska H; JHB LXX/2. 25]. 1820 u.: Az atyáknak Temetési költsége ... 4 Veka lisztet meg Sütetünk 4 Rf: 48 [Egerbegy TA; Tolvaly lev.].

4. (máglyán) megéget; a arde (pe rug); (auf Scheiterhaufen) verbrennen. 1614: Baba Novákot és egy papját megfogák, és Kolozsváratt az perengér mellett süték meg őket az gyűlés alatt [BTN² 49]. 1653: Bába Novákot és a rácz papot megsütik [ETA I, 59 NSz]. 1660: Fekete Alit elfogták az szabad legények. Azt is jobb volna, hogy megsütnék, mint Tómat, mert az pogány valóban nagy kárára volt ennek az darab helynek [TML I, 512 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz].

Szk: nyárson ~. 1848: Az, hogy a szegény nemest és nem nemest megnyúzzák elevenen, kapujára kiszegszik, a mellközépig földbeássák és éhen halni kényszerítik, nyárson megsütik ... tényleges dolgok [RevRTr III, 206].

5. vkit felperzsel; a pirjoli; jn versengen. 1804: Varga Péter ... minden gonoszsaggal, tellyes azzal fenyegetődző hogy aki őt gonoszsagával ki adgya a Házban süti meg [Nagysolymos U; UszLt ComGub.].

6. (emberi testet) megsütöget; a arde in repetate rinduri (o parte a corpului cuiva); (menschlichen Körper) nach und nach brennen. 1812: hallottam még aztis beszélle, hogy a Groffné a vaskalánnal megakarta sütni a Groff Ur elő nsga ... elképzott szemérem Testét [Héderfája KK; IB. Bali Borbára (22) konyha-szolgáló vall.].

7. (állatot) tüzes vassal megbélyegez; a infiera (un animal), a insemna (un animal) cu ajutorul fierului înroșit; (Tier) mit glühendem Eisen zeichnen. 1630: (A disznókat) jól ismerem, hogj mindeniket en süteöttem megis az homlokat, s mostis rajtuk az sütes [Mv; MvLt 290. 227a].

8. (sérülést) kiéget; a arde/cauteriza (o rană); (Verletzung) ausbrennen. 1692: az gyermek Lovak közül edgyik megh inpokosodott vala s en süttöttem megh [Szemerja Hsz; LLt].

9. (nap) lesüt/barnít; a bronz/aarde; bräunen. 1823–1830: Dósa Írtózatot nagy fekete ember volt, mert a nap megsütötte, hosszú haja, szakálla [FogE 117].

10. (szőlőt a fagy) megéget/forráz; (despre vie) a fi distrus/compromis (de inghet); (Reben vom Frost) erstarrt/gefroren werden. 1593: Anna Georgyfálwj Mihaly felesége vallia ... egj zeoleochkeie vala Kapa Mihálnak, kit egy zznak Ada, de az zasz Megh hajja a szeleot mert az hidegh swte megh [Kv; Tjk V/1. 419].

megsütés 1. sütés; coacere; Backen. 1814: azon Rosnok, Gajdovány vagy is bolondító buza ... az idei tavaszi gabona között ... felesen termett ... melyet nem lehet tökéletesen a jo féle gabona között ki választani, hanem tsak szemeléssel, oly moddal ti. ha fél annyi buza, vagy fél annyi törökbuza közbe elegyítettik, és ezen mértékben süttetik ki kenyérnek a' Lisztye, semmi ártalmat az Embekekben nem okozhat, el vévén mérges erejét az irt mértékben velle őszve elegyített gabona, és a' meg sütés [Dés; DLt 1014].

2. (máglyán való) megégetés; ardere (pe rug); Verbrennung (auf dem Scheiterhaufen). 1662: elő Nga az haláltul megh váltott Mely ... cselekedetiért enis ... előzős jobbágyságba adom és kötelezem magamat ... Ha hol penigh ez leveletem megh nem állana(m) ... mindenűt ... megh foghassanak, fogothassanak ... es elébbj bűnömért

érdemllett halálo(m) nemével úgy mint az megh sütéssel bűntethessenek eo Ngok valamint akarják [Monó Sz; BK].

megsütöget (emberi testet) tüzes vassal/üszökkal éget/sütöget; a arde cu fierul roșu/cu jeratic în repetate rânduri (o parte a corpului cuiva); (menschlichen Körper) mit glühendem Eisen/Brand wiederholt brennen. 1644: ket feleseget megh eolte Monar Giörgy az második Felesegenekis tudom hogj mind meg süteögette czombiat mint he vassal | az az monar Giörgj ... rettenetesen megh verte volt punkeöstben egi üszöggel megh süteögette volt az czombiat* [Mv; MvLt 291. 414b, 420b. — *A feleségének]. 1655: A kit tüzes fogaival es vassal meg sütögetnekis aszt vele nem czelekeszik, hogj szemerem testeben sütnék az tüzes sing vasat [SzJk 75]. 1705: hat paraszt embereket is hoztanak fogva ... Hihető, hogy megsütögetik őket | Ma is egy lajtmannak egy szolgáját és egy ágyasát megölnék a piacon, egyiket felakasztván, a másiknak fejét vévén, akik ennek előtte másfél esztendővel egy lajtmannak pénzét és ezüstmarháját ellopván, azóta sok ízben megsütögetvén és csepegtetvén raboskodtanak, és ma őket megölték [WIN I, 521, 555]. 1710: (Mikes Pált) Fogarásban vitték, szömyű kínzásokkal ott ölték meg: elsőben a szemeit tolyták ki, azután mindennap egy-egy lába s keze újját elvagdaltván s az egész testit megsütögetvén, úgy kellett meghalni [CsH 234]. 1751: engemet kért Miron Peterné, hogy vigyek étetőt és agyom bé az Urá(na)k az Tömlőczbe had hajjon meg mert félek, hogy meg sütegetik de ha adunk hamarabb meg halna [Gycke K; Ks]. 1803: Tudja é a Tanu hogy a kérdett Colonusok Hegyi Tolvajszágba elegyedtenek, vagy Hegyi Tolvajok(na)k orgazdái lettenek volna? ... Rosu Péternek és Tyéj Szimén Nyikujnak Házaikra bé ütöttek, azokat fel verték, fel praedálták, és a Szegény Gazdákat meg Sütögettek [H; Ks 113 Vegyes ir. vk] | a Tolvajok ... harmad Napig itanak ... az után fel praedáltak, és meg Sütegetnek [Tyéj H; i. h.].

megsütögettet tüzes vassal meg-megégettet; a dispune să fie ars cu fierul roșu în repetate rânduri; mit glühendem Eisen wiederholt brennen lassen. 1704: ma izent az ur Miskeinek tölem, hogy a Gombkötők elmeneteliben is részes volt volna azért vallja meg, ha többekkel volt-e collusiója, mert megsütögettetti s úgy is ki kell mondani mindenedet, valamiket tud [WIN I, 82].

megsütögettetik tüzes vassal meg-megégettetik; a fi ars cu fierul roșu în repetate rânduri; mit glühendem Eisen wiederholt gebrannt werden. 1702: A' ... Malefactor fel akasztassek; hogy penigh Complex társat ki mondgya megh sütögettessek [Dés; Jk 320b].

megsütött fript; gebraten. 1763: Az meg sütet hus ... az előtt való estve hagyatott alatt [Torda; TJKt V. 158].

megsüttet 1. a pune pe cineva să frigă ceva; braten lassen. 1596: Fözettem az Vonas igazito Wraimnak 1. Malaczozt suttettem meg p(er) d 9 [Kv; Szám. 6/XVII. 9 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1831: a' Gujas ... énnékem egy takaroruhába kötött Nyers hust nyujtott — arra kérvén hogy néki azt süttetném meg | azt a hust magam számomra akartam meg süttetni, mert éh voltam | miért nem adtad bé a hust Ábel Fogadosnak, hogy estvére meg süttesse? [Dés; DLt 332. 12, 19, 20].

2. (lisztet) kenyérnek felsüttet; a pune pe cineva să facă piine (dintr-o anumită cantitate de făină); (Mehl) für Brot aufbacken lassen. 1598: B. V. hagja hogj meressék fel 5 keobeol Búzath ... meg Eoreltessem es meg Suttessem [Kv; Szám. 8/V. 112]. 1606: Ez Szegeniek földének haromszori szantására es el boronolasára, swttettem az szegieniek buzaiban megh az wdeők zerint fel köbleöt [Kv; i. h. 12a/I. 33]. 1609: Swttettem 2 keobeol lisztet megh mely ... az Feyedelem gazdalkodasatol maradt uala megh [Kv; i. h. 12b/IV. 413]. 1621: az ... Apahidj Joszaggal Tool Teöltetue(n) veszeött hordatu(n) es seöuent fonatüan ... keolt reayok kit megh swttettwnk nekik bwza Cub. 4. Metr. 4 [Kv; i. h. 15b/VII. 21]. 1635: swttette megh lisztet cub 1 [Uzon Hsz; BLt]. 1725: a' Sütő ház ne(m) Sufficial-vánn per anniversarium süttettem megh kenyérnek Metr. 508 [Kv; Szám. 54/IV. 4].

3. (emberi testet) tüzes vassal megsütögettet; a dispune să fie ars cu fierul roșu (o parte a corpului cuiva); (menschlichen Körper) mit glühendem Eisen brennen lassen. 1812: a' jo Grófném ... a' veres alatt a' szemerem testemet meg fatsorja és azt mondja le vágja és a helyét hév vassal megsütteti [Héderfája KK; IB gr. I. Bethlen Sámuel vall.].

4. (elevenen) megégettet; a ordona să fie ars (viu); (lebendig) verbrennen lassen. 1704: egy asszonyembert, kinél levelet nem találtnak, hanem csak suspicio volt iránta, hogy a szamosújvári commendanstól ide levelet hozott volna, azt elevenen süttette meg [WIN I, 263].

Sz. 1562: a vajda ... megveré a kereszteseknek táborát Tömösvárnál ... Székely Györgyöt, a kereszteseknek egyik hadnagyát megfogá és a hajdukkal nyersen éteté, harapdáltatá meg. Továbbá a nagybotu Lőrincz papot nyársan megsütteté mint a malaczozt* [ETA I, 11 BS. — *1514-ben].

megsüttetés 1. megsütés; fapud de a frige/prăji; Braten. 1831: Virág Lászlótól ... Lovat nem azért kértem, hogy azzal a Petsenye meg süttetésire Ábelhez által mennyek [Dés; DLt 332. 17].

2. (kenyérnek) felsüttetés; coacere; (für Brot) Backen. 1602: Az Basta Vram eo Naga paranchiolattysis eo kmgem zemej eleyben vewen az eles feleol kynek gondiuselesere Eoreoltesse megh seottetesere, es penzen valo ky Adasara valasztottanak negy vraitat [Kv; TanJk I/1. 413].

megsüttetik 1. a fi fript; gebraten werden. 1763: Az kérdésben forgo hus ... az előtt való estve hagyatott alatt, s' az süttetett meg [Torda; TJKt V. 157].

2. (kínzásképpen) megsütögettetik; a fi ars cu fierul roșu (la tortură); (als Peinigung/Folterung) gebrannt werden. 1679: kévanom á jure hogy az Jk vonatassanak Torturara azért hogy adgya ki Complicessit és annak utanna égetessenek mégh mint olyan nylyan valo egetők ... elsőben az ura Hohér Dani, annak utanna fara kötöztetvén süttessenek mégh az Felesegenek pediglen Feje vetessek [Dés; Jk 41a].

megsüvegel süveglevére köszönt; a saluta respectuos, a-și scoate pălăria în fața cuiva; vor jm den Hut abnehmen. 1745: Fő Biro Ur! meg Szidá ... egy hosszú Sárga bajuszu katona mondván mit tsinyál magyarul az lelkének, nekem nem parantsol mert nekem nem Ur(am) Sőt inkább meg

erdemelném én hogy ő Süvegelne meg mit (!) sem én az ördög adtát [Kiscég K; Ks 3. X. 6 Kerekes János (24) zs vall.]. XVIII. sz. köz.: Minden mester legyen tartozik ezen B. Czéhbeli mester embereket megbecsülni, és meg Süvegelni [Kv; FésCJk 44].

megszab 1. kiszab; a croi; zuschneiden. 1582: Petrus Gruz^a ... Hywata engemeth hozza Nireo Kalman ... hoza ky az Boltból valami Igler poztot, kere Azon hog egy zokniat es eg firist chinalliak beleolle ... El vym az poztot. Mikor az Azzonyhoz mertem volna es megh zabtam volna, megis chinaltam volna az Azzonnak, Az zelit a poztonak megh vym Kalman vramnak [Kv; Tjk IV/1. 41. — "Vallja]. 1629: az ing ... ugy vala az mint megh szabtak volt, ot vala az fiok palhanak valo ki meczet kicziny gíolczis [Mv; MvLt 290. 35a]. 1643: P.S. Kegyelmes uram az kapczákban ötöt megsabtak [TMÁO III, 191 Réthy István jel. vásárlásairól Konstantinápolyból].

2. összeszaggat; a rupe/sfisia; zerreißen. 1749: Szidták eö kgílmét hogj mit verekedik ... ha mi nem lettünk volna ott, de a' Czifra mentét az ő kílme hátán megsabták volna akkor [Szentbenedek SzD; Ks].

3. (árát) meghatároz; a stabilit/fixa (pre)ulj; (Preis) bestimmen/festlegen. 1889: Kérlek, azt a 3 verset, amit felolvastunk az első ülésen, küldd el ... Szabd meg az árát, s írd meg [PLev. 147 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megszabadít 1. (fogságból) kiszabadít; a elibera (din captivitate); (aus der Gefangenschaft) befreien. 1582: Sara Erdeos Ianos Relictaia vallia, vadoltak Awal ez Boregeteo Petermet, hog az en Nenemet Boregeteo Catus Azzont kerte volna eo arra, hog az fogoly Catus Azzonihoz be Menne, Az Toromba es azon kerne hog Amit egzer vallot volna hwti zerent Azt esmeg vizza vallana es meg zabaditana ha Azt chelekedne [Kv; Tjk IV/1. 93]. 1598: Akkor my Simo Janossal az vasat el teörtwk uala labúnkrol, azo(n) az eyen el akartunk icony, chak ugy uala az uas akkor labunkon hog le vehettük volna, de hogy megh erteók hogy megh zabadit Barrabasj Lenart, ugy ne(m) Jeóúenk el az eyen [UszT 13/37 Michael Jone de Cichio^a pp vall. — "Cs]. 1640: hallottam Golia Geörgyteöl hogy mondotta az el zabadított Rabok(na)k hogyi noza ighatok dalolliatok, ne fellietek had bozonkodgianak oda fel az esse lelek kúriak ne fellietek igiatok immar ha megh zabadítottunk [Szilágycsch; GyK]. 1671: némellyek ... zegeny rab atyánkfiainak váltságokra való sanczokat felvévén a' végre, hog bé-menvén vagy bé-küldvén az sanczot, meg-szabaditanák; az alatt penig afféle sanczokat vagy el-vesztenek, vagy el-költenek [CC 64]. 1730: Hallottam bizonyosan hog Szakács Mátyást Mihálc Mihály Uram Szabadította vólt meg lopásáért az K. Vársárhellyi kalitkából [Altörja Hsz; Borb. I Vizi János (30) pp vall.] | nem tudom mit Vasazott meg Szakács Mátyás, de fogságából K. Vársárhellyi Kalitkából Mihálc Mihály Ur(am) Szabadította meg [uo.; i. h. Mihálc Balás (27) ns vall.]. 1798: elejekbe kerülven Lohatan rabsagokból megsabadította [Adámos KK; JHb XIX/58].

2. szabadon bocsát; a elibera, a pune in libertate; freilassen. 1571: ez el mult napokban fogatot volt megh kmetek harom legent ... kerete engemet az baratom hog Jo zerzo lennek dolgabam az mint ertem nem volt w^a rezes az vrok halalaban Azert kerem kmdet az en Towaba valo zomzedsagomert es attyafiságomert kmed tegyen Jol ez

zegeny legennyel es zabadecha megh kmed [Somkerék SzD; BeszLt 3504 Gr. Erdely de Somkerék kezével. — "A legények közül az egyik]. 1586: Igyarto Georgy Varos kepebe az ith valo Koros Mihalnetjs meg fogtatta volna ... En Alattomba kezdék erette Jamy, hog ki zabadicha(m)

Igiarto Georgyheöz Igazitanak En hozza Menek, fizetest Ighirek neky alattomba, megh zerzeodem tizen egy vagy 12 frtba velle ... es ekeppe(n) fizetesert zabaditak megh Igfarto Georgy Sala Imrehel az Azzont aký foghwa vala [Kv; Tjk IV/1. 586]. 1593: Vince deakot es Kaitar Annat fogtatuk megh ... Gratiat attak be ketteot part veottem benne p(ro) d 24 Az Vtan az Tanaczj zabadita megh eeket az Gratia latua(n). Hozattam kj eeket d 8 [Kv; Szám. 5/XX. 172]. 1596 k.: Keonycoreoghnek Na: Nagod Committalna megh hog affele teourintelen es zokatlan exactioktul zwnyk megh es Zabaditana megh az Na Subditusit az Serey Jobagy Tartasabol [Dés; DLt 249]. 1762: édyg Hesdái Blász Vaszilia nevű Embert ezen Controversiás helylen találván édygkor hog Határt Nyomot, bé vitték az Szent Lászlóiak ... kitis olly formán szabadítottak meg, hog baját salválni fogja [Szászfenes K; JHb XXXIV/1].

3. vki/vmi támadásától/veszélyeztetett helyzetből megment/kiszabadít; a salva pe cineva de o primejdie; von dem Angriff js/aus der gefährdeten Lage befreien. 1584: Sophia Kun Miklosne vallia Daroczine meg zida Caspart ... es oza(n) ugy verte megh Caspar az Azont Daroczine a' Caspar Anniat meljbeis very vala, kit lata Caspar, es vizontagh le vona Daroczinet, es megh zabaditwa(n) az Anniat teolle; vgy wteogete valtigh hozza [Kv; Tjk IV/1. 346]. 1698: N. Kallai Janos u(ramna)k ... vadlását es külbömb külbömb fele feleletit ugymint s minemű helyeken ötet vertem volna rongalta(n) es halala Sebhettem volna es hog ha masok kezemből meg nem zabadítottak volna meg öltem volna mellyet mindenkben en tagadok [Dés; Jk 292]. 1740: az Urffi az Német Executort meg kötöztette, az alatt más Executornak hirivel esvén oda ment, és az meg kötözött Executor tarsát meg Szabadította [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. 1749: talám megis ölték volna, ha az itten Quártélyban lévő Lajtmont Szolgája ... meg nem szabadította volna [Szent-andrás H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1806: az edgyik Süldöt ... Kerei Miska szabadította meg 'a Kutyáktól [Dés; DLt 82/1810].

Szk: egymástól ~ (verekezőket) szétválaszt. 1784: én ... ugyantsak közikben Mentem és kívántam őket egymástól meg szabadítani, amikor is hog közikbe nyultam egy vas villa küpűje a kezembe akada s azt el vívén a kezemből kiáltottam hog fogják meg őket [Bögöz U; IB. Agilis Szejes Péter (57) vall.].

4. bajból/súlyos helyzetből ki/megment; a scăpa/salva pe cineva de un necaz/de o primejdie; von dem Übel/aus der schweren Lage retten. 1571: Keonyergunk ty kegiemeteknek az eleo Istenert es az eo zent fyaert hog ty kegiemetek Illien nagy Insigekbeol rabsagbol^a eeket zabadicha meg [SzO II, 330. — "Értsd: kiszolgáltatott helyzetből]. 1614: Bocskai István mind Erdélyt és Magyarországot az németnek nagy inségétől megszabadítani látott volna [BTN² 54]. 1661: avégre küldte volna az római császár öfelsége ez nagy erő, hog a keresztén-séget megszabadítaná az pogány inségéből [Kv; Kvé 185 LJ]. 1765: tsak hogy mostan ē nyomoruságából szabaditaná meg [Torda; Pk 2]. 1814: Ezenn ... Esztendő Tava-

szának a' végén a' Gróf Ur Ó Nagyságát ide hozta az Isten, mi is el éhezve siránkoztunk ő Nagyságának hogy szabadíttson meg a nagy inségből [Banyica K; BfR 117/1 Asztalos Ilia (40) col. vall.].

Szk: a halál torkából ~. 1694: Cyprianus doctor egy nagy calculussal régen nyomorgó nyolcesztendő gyermek a halálnak torkából megszabadíta [Kv; KvE 234 VBGy].

5. (halál)büntetésől/katonaságtól ellenszolgáltatás/job-
bággá kötés fejében) megment/vált; a scāpa/salva/rāscumpāra pe cineva de pedeapsă capitală/de serviciul militar (in schimbul unor contraservicii/legării ca iobag); (gegen Gegenleistung/Leibeigenenpflicht) vor der (Todes-)strafe/dem Militärdienst retten/erlösen. 1592: Balasfi Balint vallia. Bekessi Gergeli dolgaba egiebet nem tudok, hanem az battia Gialuból ily okkal zabadita penegh megh hogi valamit az battia teolle keuan azoknak engedelmes lenne de annak vtanna ne(m) alla vgi megh fogadasat, ammint mi eleottwnk, es az vduarbiro eleot keoteotte vala magat [Kv; TJK V/I. 242]. 1607: Tudom hogi ... giorgi Andras az Bekes hadaba iara onnan hogi megh ieot es Becz Imreh vram megh zabadittotta uolt hogi orrat fulet el ne messek adot Andrasnak az attja az fiaual eggjut egy darab kazalo retet Becz Imrehnek [Szentsimon Cs; BLt I Daruas Benedek (75) pp vall.]. 1614: Madar Miklos nyomoru orzott volt az Tyztarto zabadittotta megj oda keotte magat [Szentsimon Cs; BethU 446] | Zabo Balint ... mehet lopott volt Ferenczi György zabadittotta megh [Nagyernye MT; i. h. 38]. 1632: ugj engede oda Kayczia Mihalt az uttan az Commissariusok megh zabadittak, de ugian nem mene az hadba Beldi Kellement ugj zolgalta mint egik iobagia, esmet oda ada magat [BLt 3 Petrus Marton de Kozmas^a (60) pp vall. — ^aCs]. 1700: hallám hogy mondá Mikos Pál neki, No eregy most, mert megh szabadítalak [Zágon Hsz; HSzjP Petrus I. Giarto (96) jb vall.].

Szk: az akasztófától ~. 1698: min masoktolis hallottam, Kis Cziganj Szül Apját Kis Jancsit az nehaj ur Tholdalagi Mihaly ur(am) ... az akasztó fatol meg szabadítottotta volna [Koronka MT; Told. 37/12] * haláltól ~. 1631: Tudom aszt bizonyoson hogy Kolosuaratt, Valasz utj Istuant megh sentenciasztak vala, ez okon hogy ejel az Varos cirkaioit megh vagdalta uolt. Jgy sentenciaztatott uala penigh megh, hogy elseob(en) job kezet vagjak el, annak utanna vegyek fejet. Exequaltak volnais, de mi Mattyas deak vrammal hogy oda erkezenk Bathorj Sigmondtol adattott gratiaual vgy zabadittá megh halaltol [Abrudbánya; Törzs].

6. (kereset alól) felment; a scuti/dispensa (de o reclamație); (der Klage) entheben. 1590: Ez feliül megh Jrt szemelieket ... hitekebe(n) tiztessegekbe(n) mint Jambor es tiztessegh beli szemelyeket az szek megh szabadítottta es telliesseggel ez dologbul eok absentusokka leottenek, vgy hogy senky eoket ez vta(n) ez dologert megh ne haborgathassa [Szu; UszT]. 1600: Mierthogy Malomfalwat zaz harmincz niolcz bizonsagh nyilwan megh tartotta hogy actioiok zere(n)t reghi byrodalmok az a hell', most az zabadsagh zere(n)t, Malomfalwat megh zabadittia az teörweny [i. h. 15/71]. 1602: Kapitán wrunk Zolitata, az zek zenen, de az J. nullo causa non compariala, Ergo az A. zabadsagot kiwana az zekteol, az zekis megh zabaditta benne [i. h. 16/88]. 1606: citaltata Lengielfalwi damokos Janos Zent miklossi warga tamast miert hogi absentala

magat bizonsagat sem hozza ele az törwin meg zabadittia damokos Janost az warga Tamas keresetiteöl [i. h. 20/299].

7. birtokba helyez/bevezet; introductio in possessionem; a instala/introduce (pe cineva) in posesiune; jn in den Besitz setzen/einführen. 1590: Olazteleki Bartha Kelemen Bizonicha megh biroúal hogi eótet zabadittotta megh a' teörüeny a' ffeöldben mikor appellalt ide a vice zekre Bartha Mihaj [UszT]. 1591 u.: Az szek megh zabadittia More Mihalt az hazba(n) miel hogy ennekolteits nekj Jtelte az teörweny ad 15 diem ki menüe(n) az hazbwł Kwmwes Pal [i. h.]. 1594 k.: Az Vrünk Jobbagiat moskos Andrast az szek megh zabadittia az szena fwben miel hogy eo kaszalt most benne s eótet tiltottak kiis beleölle Jllien okon hogy az feold szine(n) eozwe gywtwe(n) az szenat teörwinj vege szakattaigh el ne hozza [i. h.]. 1596: az teörweny megh zabadita Simo Lúkachot az feöldekbe | Valamit birt abban zabadittia meg ez teörue(n) [i. h. 11/86]. 1597: az teörüeny megh zabadittia az feöldnek felebe(n) Lúkachj Kouáchot [i. h. 12/126]. 1600: Tarchafalui Marton deakne penzen weótt wles helet, kin hazais wagio(n), zanto feöldiwl, zena fwwewel, es egyeb pertinentiaawal foglaltak ki hatalommal teörweny nelköl Boros Peter, Boros Ferencz, Kapitán wra(m) megh zabadittotta Marton deaknet | Hadnagy Lukachne Malomfalui elle(n) teótt tilalmat Malomfalui Olah Gyeörgyne; wiab ozlasra tiltotta ki walami zanto feöldiből, Hadnagy Lukachnet megh zabadittottak az feöldbe [i. h. 15/212]. 1606: miert hogi Zembe nem Jöue az peres laios matene az peres földben ördögös patakaban meg Zabadita az törwin simo Andrast [i. h. 20/298]. 1607: simien miklos wram zabaditta meg Lörinczy Janost az zanto földnek birodalmaban [i. h. 20/244].

Szk: önnön kárára ~ a peres fél kockázatára birtokba helyez. 1600: Az mely feöld weget Mathonossi Miklos Isthwa(n) teörwenybe wolt Mathe Pallal, es el wegezet (!) wele az dologt, Marto(n) Gyeörgy penigh kezit awatta bele, az teörweny Miklos Isthwant eönne(n) karara megh Zabadittotta | Boda Janosne elle(n), Betlenfalui hatarban, az falu Betlenfalwa borozdoltatta megh egy feöldit, az Zek Bodo Janosnet eönne(n) karara megh zabadittotta [i. h. 15/207, 15/213].

8. szabadságot/szabad kezét ad vkinek vmely munka elvégzésére; a da voie cuiva pentru efectuarea unor munci; zur Verrichtung einer Arbeit jm freie Hand geben. 1591: az szek Theoreok Gergelt megh zabadittia az bwza aratasban [UszT]. 1604: Egi kert wagian az falu mellet kirali biro wram meg zabaditta bene bartalis mihalt, hogy el hordhassa | Simenfalwi nagi Balast Zabadittotta meg kiralj biro wram, az kazalo fwben az nagi balas kertiben walonak fel takariatasara, ön karara, Bartalis görgi medeseri tilalma ellen [i. h. 17/46, 18/149].

9. földet/jobbagyot vki tulajdonából meg/visszaszerz/vált; a răscumpăra/redobîndi un teren/un iobag de la cineva; Feldstück/Leibeigenen aus js Besitz zurückzuerwerben/auslösen. 1568: magokat Erre keoteotték, hogy Ewk Igenleo keolcheggel, fársággal, es gondwyssselessel az Nemynemew hawassok felewł gondot wysseleink, es teörwen zerynt Jdegen keztiwl meg zabadychiak [M. valkó K; KP]. 1579: Kemeni Giorgi ... megh engede az tizen negied fel forintot is ... Vizontagh esmet Kemeni Janosne es Kemeni Boldisar, Kemeni Giorgihek adanak megh két haz iobbagiokat ... kit Kemeni Mattias uetet uolt nekiek

zallagba minden öröksigewel egietemben es ha zallagban uolnanakis tartozzanak megh ualtani es megh zabaditani Kemeni Giorghnak [Gyerőmonostor K; KCs IV. 50]. 1591: Kowach Malban egy Erdeőnek egy darabiat Kemeny Ferencz Jobagia Nagi Orba(n) eelt, kit Lakatos Janos megh zabadytot es ide biriak [Méra K/Kv; AggmL A. 53]. 1700: Gál Imréh Ur(am) keziből Farkas Maté Ur(am) szabadittá meg [Mindszent Cs; BálL 85].

Szk: *perrel* ~. 1557/1585: mikola Orsolya Azzony The-meswari Janosne ... Mikola palért Mikola ferencz Tutor, mi eleottwnk Az Nehai Adamossi Mikola Lazlonak Jo-zaggi feleol kiket Orsolya Azzony Mikola Lazlonetül perrel zabadítot meg, Jlyen vegezest twnek, hogi az Eos J(oza)got Mikola Pal Birhassa, az Adamoshoz Tartozoba az mi az Mikola Lazlo reze volna, (A)nnak fele zalagon Maraggion Orsolya Azzonnal hetven heteđ fel forintba [Gyf; JHbK XXVIII/29].

10. jobbágyi sorból megvált/felszabadít; a rāscumpāra/elibera din iobăgie; aus dem Leibeigenenstand erlösen/befreien. 1636: Tudom azt hogy mikor perelnek vala Farkas Ferencz Ur(am) es Markosfalui Ur(am) Balo Pal ueget es fiaj ueget Farkas Ferencz Ur(am) megh akaruan szabadittani Markosfalui Ur(am) jobbagsagabol Egyben feleluen hogy kwn lettenek uolna en is ot ualek, monda Markosfalui Ur(am) ot kün Balo Georgynek ez egynek szabadsagot adok szolgallio(n) szazlo alat de az teobbit jobbagiomnak tartom [KaLt Apor István ir. Gregor(ius) Uajda de Bika falua^a (35) pp vall. — ^aU] | Tudom azt hogy az Commissariusok elot mikor Farkas Ferencz Uram Markosfalui Urammal perelnek vala Balo Pal es fiaj ueget Farkas Ferencz Ura(m) megh akarua(n) szabadittani, Balo Palt es fiajt egyben szolua(n) hogy be joettének volna monda Markosfaluj Ur(am) az Farkas Ferencz Ura(m) szolgajat az eo kgme teketetiert meg engedtem. Tudni illik Balo Georgiot, de az teobbit soha bizo(n) meg nem engedem hanem mindenkor jobbagiomnak tartom [i. h. Fr. L(ite)rati nobillis de Farczad^a (80) vall. — ^aU].

11. tulajdont birtokból (oszlásra) át/kienged; a ceda cuiva o proprietate; Eigentum aus dem Besitz (zur Teilung) überlassen. 1585: Lonner Mihalj vallia Olaios Georgy Hozzw Martonnal Alkut meg Azt monda tiztessegere ereos hwtire hogy semmibe enge(m) hozzu Marton meg Ne(m) chalna ... es az eo Atthia hazanak felet monda, hogy neke(m) megh zabadittia, de hogy eőreók Arron Atta vagy Mint arrol semmy emlekezetet ne(m) ertett ez vallo [Kv; TjK IV/1. 412]. 1761: Arra nézve a feljebb megírt vármegye-széken perelni akart azt praetextuálván, hogy oly contractusunk vagyon egymással, hogy aki mit zálogba vetett, a divisióra (melynek közöttünk meg kellene esni) megszabadítsa [RettE 129].

12. tiltást hatálytalansít/felold; a anula/ridica o interdic-tie; Verbot aufheben/außer Kraft setzen. 1589 k.: Az Ke-zep Erdeo tilalma feleol ezt tudom hogy megh tiltottak vala egy forintba(n), annak utanna megh Zabaditak az louaknak hogi megh etessek | Az Maylatt Gabor dulasakor, hogj az aruiz az varos Molna gattiat el viue, monda Melegh Istvan Jo Vraim zabadicziuk megh az erdeott es keossuk megh az gatot beleolle [Szu; UszT]. 1604: Tudom azt hogy mikor az Tilalmas Erdőt meg Zabadittotta Horuat Kozma, akor az mi marhankotis semiben meg nem Ellen-zette [i. h. 18/129 Sipos Balas Nagi Soljmosi lofw vall.]. 1625: az Balassy Ferenczy Vram Diznaiual az falu tilal-massaba(n) Jarnak vala, az faluiz tilalmasba(n) tartia vala,

annak utanna az falu vgy szabaditta megh, hogy ne(m) oltalmazhattia vala, az Balassy Vram Disznaitol [i. h. 143a]. 1670/1740: Ha p(e)d(ig) azt az tiltott helylet vala-mikor megszabadittják a falu egy akaratbol zabadittsa meg [Homoródsztpál U; WLt]. 1710: Mikor az Sarjut egyező akaratbol a hatar birák felfogják senki lovát, tehe-nit barmát oda bocsátani ne merészellyen mig megh zaba-dittya a határbiro sub poena flo. 11 den. 50 [HSzj határbi-ró al.]. 1727: Az melly helylet az falu járo marhájának megh szabaditt ott logo vagy hizo marhát nem szabad le-geltetni sub denar 40 [Kisborosnyó Hsz; SzékFt 37]. 1729: Mind a Deesi Retet mind az Tarlot egyczersmind nem akarva(n) megh szabaditanunk ... a Somkut fele valo for-dulo határunkat ugy mint a Tarlot megh tiltottuk az szánto ókrók számokra ... az kerülők ... mindenűt Csóvát tarcsa-nak [Dés; Jk 389a]. 1761: a Balas Telkiek egy darab erdőt megh szabaditván, az egesz vidék hordotta mi is tűzre va-lami Csónkóket hordottunk, a kiért is szolga Biro Kosa Sigmund ur(am) 100 forintot rántot rajtonk [Harangláb KK; Ks CII. 20 Mich Barta (56) lib. vall.].

Szk: *csóvát* ~ csóvával jelzett tilalmat felold. 1598: la-ta(m) tahagh ... bele ment ekeyewel, ne(m) león mit ten-ne(m), ki choualam belőlle, menek az falus birohoz, kerem hogy meg ne zabadicha teőrienj latatlan az chouat, teőrien-j napotis hagia ben(ne) [UszT 13/18].

13. (határt) szántáshoz szabaddá tesz; a elibera (hotarul) pentru arat; (Grenzmark) zum Pflügen freimachen. 1571 eo K. varosswl az kayanto vegelieben Az hatartwl fogva ldebe az Innekseo felen chyak, három lab feoldet Megh zabaditanak zantany Tawas gabonának ... Ha penigh vala-kinek oth Jwh kosara volna el bonchak Masswa keolteoz-zek vele [Kv; TanJk V/3. 35a]. 1573: Az Zanto Emberek-nek Megh Zabadittottak eo K. Zaporban meg Zantany az feoldeket kyket harmadewy Zantottak [Kv; i. h. 77b]. 1580: wegeztek ... hogy az Kayanto wólgyebe ket lab feoldet mind a' ket oldalon megh zabadichyanak tawaz vetesnek [Kv; i. h. 212a].

14. (vmely ténykedést) engedélyez/tilalom alól felold; a ridica interdicția/a da voie (pentru anumite activități); (irgendeine Tätigkeiten) genehmigen/von dem Verbot be-freien. 1578: Az Menyegzőt penig es egieb keozonseges lakodalomokat Myert hogy az feyedelem sinchie(n) It eo kegme megzabadittottak, hogy megh lehessenek [Kv; TanJk V/3. 160b]. 1584: Myerthogy penigh Emlekeznek Biro vramnak Zolgalattiarol, Eo kgmenek megh zaba-dittiak Az megh Newezet veolgben a' hatarba(n) a' luh larast, amint az Reghy Attiainkis lambor Biraioknak zok-tanak Neminem eo haladassal es Adomannal lenny es zolgalattiat megh halalny [Kv; i. h. 283a]. 1597: Az vasar-napi bor korchiomarlastis ew kegme megh zabadittottak de illien conditionual hogy ew kegme Biro vra(m) zorgal-matossan vigiazzon hogy walami rezeges tornezlo embe-rek miat túmúltús ez Varoson ne indittassek [Kv; i. h. I/1. 290]. 1602: Az vassal valo kereskedest eo kgmek varosul megh zabadittottak minden Varossy emberek [Kv; i. h. 417]. 1603: semmifele wigasszag teőeo zezzam az Me-niegezooben bizonios ideigh, migh eo kegme Tanachiul megh nem zabadittiak ne legien, eottwen forint bwn-tetes alat [Kv; i. h. 446]. 1650: Damasdi Istuan ... az Tan-czolat ... az menieggőz lakodalomba(n) megh zabaditot-ta javallotta es annak ereősegere maga felessegetis az tanczba(n) kuldőtte [SzJk 182].

15. (házassági kötöttség alól) felold/szabadít; a elibera (de sub obligatiõe de cãsatorie); (von der Eheverbindung) befreien. 1590: Megh zabaditia az teorweny bartalis Mart-hat Gergely Mihaly vel Jakabffy Gergely vra Ellen ky eotett el hatta hiti melleol el allott az eo marhaia az azony el hozhassa es Haza Jeohesse(n) az batiayhoz [UszT]. 1627: Johannes Nagy Nobilis de Zereda^a ... fate-tur sic Tudom azt hogy az az Balas Deak az szereday kez-czer maradat hwtotlensegben en volta(m) prokatora az el-seo felesége miat mert Egiczzer el hagia az az eo felesége eotót oza(n) az Toruény eotot megh zabadita, hagi zabad legem megh hasasulnj [DLt 358. — ^aNyárádszereda MT].

16. (állásból) felment; a elibera (din serviciu); (der Stellung) entheben. 1575: Eo K. meg Erteitek az Mereonek panazolkodasat ... Megis lelentette ... hagi eo Nehez Ember es Beteges volna ... Eo K. Ertekeztek feleole Mas ky volna Ez fele zolgalatra alkalmas es Twdos, Es eo k. zabadica Meg az Mwnkatwl az Mereot [Kv; TanJk V/3. 114a]. 1576: eo kege varoßwl Meg Tekintwen Kalmar ferencznek az vasar Bironak zok zolgalatiat, Es Igen ely Nehezwl voltat, eo k. az zolgalatnak Terhetwl meg zabaditottak [Kv; i. h. 131b]. 1596: Nem kewantam az Varoset, sem nem kewanom hjwan Istent bizonsagul, chak eö fel-sege engem zabadichon megh beteges voltomra az najj faratsagos es bozzusaggal rakwa valo tizteöl [Kv; Szám. 6/XXIX. 172–3 Bachi Tamás sp kezével].

17. dolgozni enged; a permite/a da voie să lucreze; erlauben zu arbeiten. 1591: Biro vram akkoron az Kadar Mestereketis be hiuassa ... valoba megh Inche eoket Hogi az Ceh leuelnek tartasa zerent eltessek az varost, hog ennek vtanna panaz ne legyen teobbe reaiok. Mert ha ennek vtanna effele fogiatkozast tapasztal megh eo kegmek benne, az Ceh leuelet toollok el vezik, es ldegen Mestereket be bochiattiak, meg zabadittiak [Kv; TanJk I/1. 166–7].

18. (behajtott állatot) kivált; a achita taxa stabilität (pentru un animal luat ca zalog); (eingetribenes Tier) auslösen. 1744: ha mit en bē hajtok jöjőnek el ök Szabadit-sák meg [Szentegyed SzD; WassL1].

19. (várat) ostrom alól felment/szabadít; a elibera o cetate asediati, a despresura (o cetate); (Burg) von dem Ansturm/der Belagerung entsetzen. 1710: Ferdinand ... kéreti kézben Budát és az egész országot. A királyné nem akarja, rászállja Budát, szultán Szulimán segítségire jó, a német ármádát megveri, Budát az obsidió alól megszabadítja ... Budát török praesidiummal megrakja^a [CsH 66. — ^a1541. aug. 29-én].

20. (országot) ellenségtől/idegen hadtól felment/megtisztít; a elibera o țară de inamic/invadatori; (Land) vom Feind/dem fremden Heer befreien/säubern. 1614: (Báthori Zsigmond) akkor jó szerencsén jár, mert Szinán pasát átárlaszt az Dunán és Havasföldet tőle megszabadítja^a [BTN² 43. — ^a1595-ben].

21. vhonnan/vki kezéből kihúz/szabadít; a elibera pe cineva de undeva/din miinile cuiva; irgendwoher/aus js Hand herausziehen/befreien. 1591: Zilagi Janosne Anna ... vallia, Lattam hagi Zeoch Pal le vonta vala Brassai Andrasnet, es haianal fogua vondoza vala ... az Zeocz Pal felesége forgodik vala ot, es az vra kezebcol akarja vala megh zabaditani az azzoni haia [Kv; Tjk V/1. 160]. 1640: Egykor kiáltást hallok, s hát az kisház ablakába szorult ez az asszony, s uram kimene s úgy szabadítja meg [Mv; MvLt 291. 212–5 átirásban!].

22. (vízfolyást) szabaddá tesz; a face liber (cursul unei ape); (Wasserlauf) freimachen. 1574: Rendeltek Eo k. Tyzen ket Embert az zaz vrain keozzwl kyk my helien az Jeg ely Indwl Meg Iariai az vyz foliait, Es hwl valamynemw Bantast Esmernek lenny Az vyznek foliasaba Meg zabadichak, kiknek Eo k. telles hatalmot adot [Kv; TanJk V/3. 99b].

23. megtisztít; a curăta (de ceva); säubern, reinigen. 1801: a sok ganéj úgy el töltette az egész Udvart majd járhatatlanná tette ... végeztetett Hogy elsőbenis a Pap Házát az Udvarrol reá tojulando ganejtól meg szabadítani, és ha mi romlasai találtatnak hová hamarébb igazításba vétetődjenek [M.köblös SzD; RLt].

24. (műtéttel) megment; a salva (prin operație); (durch Operation) retten. 1694: Nagyhirű Cyprianus az egész Belgiumnak hozzá foghatatlan chirurgusa, egy belső hályogtul egészen megvakított asszonyt megszabadítja [KvE 233 VBGy].

25. Isten ~ a. Isten megsegít szabadulni valahonnan/vmitől; Dumnezeu ajută pe cineva să scape de undeva/de ceva; Gott hilft davonzukommen/etw. loszuwerden. 1569: wrasagod ligien kegielmes Jrgalmas az en fyaymna, merth tudom hogy witkezthenek mind Jsten ellen s mind kethek Ellen ... naponkint keonicoreognak az wr Istennek hogy meg zabadiczia eokeoth mert czia eo az zabaditto Jdwezitteo, eokis felik zolgalliak az Jstenth [BesztLt 104 G. Barta a besz-i bírőhoz]. 1572: nemel Nap mykor Gaspart az kalykaba vinnek, hagi Mennek volt vele, Mond hogi Megh latiatok ty Koloswariak ha Isten megh Zabadit hogi Megh Banniatok Thy ezt Es megh Emlekeztek rola myg Koloswar lezen [Kv; Tjk III/3. 45]. 1676: Az építés édes uram bizony eszemben sem jut. Ha az Isten megsza-badíti kigyelmedet^a, lássa akkor [SzO VI, 367. — ^aBéldi Pált a fogarasi várfogságból]. 1693: engemet megh fogtának sonyoru Rabsagot szenvedven onnan Isten megh zabaditott [Kovácsna Hsz; HSzjP]. 1710: Engemet is Isten csudálatosan zabadítja meg a harcrol [CsH 228]. — b. (szülő nőt) szülésen átsegít; a ajuta (pe o femeie) să aibă o naștere ușoară; (Gebärende) über die Geburt hinweghel-fen. 1663: Asszonyom ő kegyelmé(t)is Istennek kegyel-mességéből az iga alól szép csendes és nagy könnyű álla-pottal, reménysége kívül Isten megsza-badította és Isten Kegyelmedet haza hozván, új vendéget is talál a háznál [TML II, 620 Katona Mihály Teleki Mihályhoz]. 1676: Augustus. 5. Estve Vatsora uta(n) kezdet Felessege(m) vajunni első gyer(mek)kel. 7. Hajnalra zabaditotta meg l(ste)n tölle. Lött egy szép leanya [PatN 13a].

26. ~ja magát a. vki földesurasága alól kiszabadítja ma-gát; a se scăpa de dependență față de stăpinul feudal; sich von der Gutsherrschaft befreien. 1615: Kopas Mihaly Derzej, ky mostan Solyom kón lakyk ... így ualla ... Eztis tudo(m) hogj Teke Ferencznek éltebe ez az Derzej Mar-to(n) megh zabadita magát twe, annak u(t)anna Buday Ferencz zabad vrasagaba(n) birta ezt az iozagoth [Törzs]. — b. visszaszerzi szabadságát; a-și redobîndi libertatea; seine/fhre Freiheit zurückwerben. 1573: ha az Zekelyek fegyverekkel meg Zabaditanak magokat, es zabadsagok meg adatneyek [Msz; SzO IV, 28].

megszabadítás 1. (fogságból/rabságból való) kiszabadít-ság; eliberare (din captivitate/robie); Befreiung (aus Gefangenschaft/Haft). 1658: Sz.-Andrási Sigmond uram meg jüvén, adá értésemre, hogy az szegény uram még lélekben

volna s a sancza volna talleros 300 ... az nagy Istenért kérem Kegyelmedet, édes Öcsém uram, hogy Kegyelmed törekedjék szegény uramnak az meg szabadításán [TML I, 151 Bornemisza Judit Teleki Mihályhoz]. 1764: ottan a Tömléztbe vivének s att ültem mig innen Tsinadrol^a Nms emberek jötteken meg szabadításomra [Told. 44/25. — ^aÉrdőcsinád MT].

2. (jobbággyá kötés ellenében való) megváltás; rāscumpārare (in schimbul legārii ca iobag); Ablösung (gegen Leibeigenenpflicht). 1614: Primpili ... Zotiori Andras Beldj Kelemennek atta magat Confiscalas uthan Rabsagboll valo meg Zabadtassert [Lisznyó Hsz; BethU 229].

3. (földtulajdon)-visszaváltás; rāscumpārare (a unei proprietăți funciare); Rückkauf (des Grundeigentums). 1593: En Zanizlofi Bathori Ferencz perecheny ... Nemwnemw Zwksghes dolgaymert vgy mynt Jozaghomnak megh Zabadtassert, kenzerittetmet Bathori Elekne Azzoniomtól ... Byzonios Sum(m)at kerne(m) [Percsen Sz; Wlt]. 1606: Az palfi wramnak walo adossagbol pedig mjert bwczuwel walo satisfactiot Jgiert Jgiert mostis az J: el kel wönnj az Anak, az mj penig nezj az kezessegöt, a hagi meg tartottak, Ara es anak gond wiselesere az Jnek legien gongia, de mjg gongiat viselj az meg zabadtassnak wgi mint első renden, 15 napig: s ha adig nem lehet, wizot (!) 20 napig, ha mind az sem lehet, harmad renden 36 napig: el kel warnj az actornak, kit ha el weztegel, auagi meg nem zabadtatnays meg tartozik Elegittenj: az J: az actort [UszT 20/83].

4. munkavállalás engedélyezése; aprobarea prestării unei munci; Genehmigung der Arbeitsannahme. 1589: Oka ez a' Kylseo Meszarosok megh zabadtassanak eoreo-keoswl hogy cokis Meszarosok, es egy Arant valo Ighas-saggal kel elnyek, Mas az hogy az Meszarosok ... creotle-neknkis valliak maghokat, Harmad hogy panaz volt bizo-nioson Reaiok hogy Zemely valogatok voltak a' belseo meszarosok [Kv; TanJk I/1. 109].

5. (zálogból való) megváltás; rāscumpārare (a unui zalog); (Pfand)Ablösung. 1595: en veöttem fell Colosuarat lakozo hozzú Istua(n)tol losardj es Romlottj Jozago(m)nak mellek zalagba(n) voltanak, Anak Meg zabadtassara Ha-rom zaz hatua(n) keth forjntoth [Kv; JHb III/36].

6. határszabadítás; eliberarea hotarului; Flurbefreiung. 1641/XVIII. sz. eleje: az két hét el telvén, az megh zabadtítás után, az Killyeniekis az meg nevezett határig, marhajokot ott jartathassak [Szemerja Hsz; LLt B. 1117].

7. megmentés; salvare; Errettung. 1814: a Sinfalvi Hátárban bé Biro Nemes Rákosi és Várfalvi Közönség, Possessorak, meg kerestetének bennünket ... avégre hogy egy bizonyos Executiot tennénk meg, a Vizes völgyből ... te-kervényesenn folyó kövendi patakat ... egyenes uj Ter-mészetes Arokban, folyambann, vétetni el kezdett tzelja-kat Inhibitiioval s egyéb akadállyal meg akadályoztatásá-ból következett és törvényesenn meg betsültetett feles ká-roknak ... Exequáltatása ... és az egész Helységetek to-vábbi károk szenvedésétől léjendő meg szabadítása iránt [Asz; Borb. II].

8. vall üdvöztetés; mintuire; Seligmachen, Beseligung. 1657: töredelmes szívvel-lélekkel esedezőnk, hogy amiképpen igaz ítéletet elkezdetten rajtunk a' megbüntetés-ben, úgy a' Te irgalmasságodnak is fényes napját virraszd fel mirajtunk a' megszabadításban [Kemlr. 333].

megszabadíthat 1. vhonnan/vki kezéből kimenthet/sza-badíthat; a putea elibera/salva; befreien können. 1600: En ott voltam mikor megh olwasta es megh atta az penzt Csiki Miklos Chergeő Matthiasnak, minthogy ne(m) nyug-hattam hogy az en vram fogwa wolt, futotta(m) ... hogy megh zabadtass(m) vramat [UszT 15/4 Balas Miklosne Duruttia Betle(n) falui vall.]. 1710: Bolondság volna a törben akadt madárnak körme közé akasztani valakinek ujját, mert amazi sem szabadíthatja meg, maga is, eljövén a madarász, együtt a másikkal megfogja s megmellyeszi [CsH 107]. 1749: minden igaz ok nélkült réám jövén erőtelen beteges állapotomban az földre le nyoma, mig mások meg zabadtátának tölle addig jól meg vere, gjo-mötle az földen [Tarcasfva U; Pf]. 1780: az inctus pásztor eleget forgódott, hogy megszabadíthassa a sárból a marhá-kot, de nem bírt véleik [Taploca Cs; RSzF 214].

2. (kellemetlenségtől) megmenthet/óvhat; a putea scăpa (de o neplăcere); (vor einer Unannehmlichkeit) ret-ten/bewahren können. 1661: En elhiszem, az asszony-nak csak terhére vagytok, ha szállást nem adtak, be sem kellett volna mennetek ... csak most adjon^a módot benne, hogy megszabadíthassalak az udvari praemendátul, hidd el, édes Feleségem, többször nem szemtelenkedtetek [TML II, 108–9 Teleki Mihály Veér Judithhoz. — ^aKimaradt: Isten].

3. megválthat; a putea rāscumpāra/elibera (in schimbul unei sume de bani); erlösen können. 1657: édes Öcsém uram, tudósítson nyavalyás szolgálaim felől, mi állapottal maradtak volt el ... Én, édes Öcsém uram, fizetésemet sem szánom nyavalyásokért, csak szabadíthassam meg őket [TML I, 61 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz].

4. (földet) vki tulajdonából meg/visszaszerezhet/válthat; a putea rāscumpāra (un teren de la cineva); (Feldstück) von js Eigentum zurückerwerben/lösen können. 1584: akor ys yelenthetem wala few okath oda menisemnek hogy ha weselenj wramthwl ez kjs riz yozagoczykath ... kőlcymem athaljs meg zabadtatna(m) [Komlód K; Wlt Petrichewich Kozma foly.]. 1606: kit^a ha el weztegel, auagi meg nem zabadtatnays meg tartozik Elegittenj: az J: az actort [UszT 20/83. — ^aA visszaváltás kitűzött idő-pontját]. 1623: Az mi az tsorda délleo helt nézi, ualamikor Beke Balastol Benkeő Gieőrgj es Benkeő Gaspar megh zabadtatthyak, annakis az zálloghiat az megh irt Rethy Istua(n) Deak tartozzek le tenni [Markosfva Hsz; Borb. I].

5. vki birtokába adhat; a putea da in posesiunea cuiva; in js Besitz geben können. 1677: a' mely derekas templo-mok a' Romano Catholicusoknak az előtti végezések szerént-is meg-hagyattatának, mostis meg hagyattatnak ... a' Clastromok, és Collegiumok, noha még in anno 1610 interdicatattak, és a' Fejedelmek-is köteleiségeknek sérelme nélkül meg nem szabadíthatnák az Országnak consensusa kívül; mindazáltal most két Clastromok helybe hagyatnak [AC 4].

6. ~ja magát (vhonnan) kiszabadíthatja magát; a se pu-tea elibera (de undeva); sich befreien können. 1592: Tali-gas Janos vallia ... Tudom hagi az Kotro Mihaly fia ment hat valami barátaihoz es ott mulattak, azon ciet leot halala az leginnek, de ammint az fel keotes volt, en vgi Jtiltem hagi zabadon megh zabadtíhatta volna magat [Kv; TJK V/1. 209].

megszabadított helyéből kiemelt/szabadított; (care a fost) scos din locul unde se afla; von seiner/ihrer Stelle herausgehoben/freigemacht. 1823: a' Kamara eszterhejá-

(na)k a' Letzei(ne)k szégeit fűrészel el vagdalta, kevés üdövel azután eljött éjzaka felemelte amár megszabadított fedelet, bé bütt [Firtosváralja U; Borb. II].

megszabadított 1. (súlyos helyzetből) ki/megmentet; a face să fie salvat (dintr-o situație grea); (aus schwerer Lage) retten lassen. 1668: Édes Sógor uram, Kegyelmed ... mind az méltóságos személyeknek ó nagyságoknak s mind másoknak ellenem való nehézségeket mitigálni méltóztatott és nyomorúságomból meg is szabadított, Isten Kegyelmednek ... minden lelki, testi ... jókat adjon [TML IV, 269 Bethlen Domokos Teleki Mihályhoz].

2. tiltást hatálytalanított/feloldat; a dispune să fie anulat/ridicat o interdicție; Verbot außer Kraft setzen lassen. 1600: Zent Thamassi Keleme(n) Meniharth teött tilalmath az Oroszhegy idege(n) emberek ellen, zantho feőlbdol, zena fwol a mint teörweny nélkül az attiafiak ki attak wolt neki azo(n) maga tilalmatt Zabadiittattia megh, adhasa a kinek akaria, es azzal biratathassa [UzsT 15/211]. 1604: Simenfalwa töt wolt tilalmat Kadaczifalwa ellen nemj zely hatara felöl Kadaczifalwa meg zabadiittattia: mihaly peter wram altal [i. h. 18/149].

3. szabaddá tétet; a dispune să fie eliberat; freimachen lassen. 1571: az Dynnjes kertekel Az Bekas patakra Meno Eoswent Beh foglaltak, Byro vramat eo K. keryk azon zabadiittassa megh [Kv; TanJk V/3. 46a].

4. tisztességét ~ja vád/gyanúsítás alól tisztáztatja/mentesíti magát; a se dezvinováti, a se scoate de sub acuzație/bănuială; sich von der Anklage/Verdächtigung rechtfertigen/befreien lassen. 1597: Az J pedig negallya uala hogy ne(m) keresett terhet, hane(m) chak tisztességét keua(n)ta megh zabadiittatni [UzsT 12/119].

megszabadítottat 1. kiszabadítottat; a fi eliberat; befreit werden. 1757: Sipos János ... mitsoda okból obligalta magát Jobbágyul Akasztó fatol váltattat meg, avagy Tömlöczből szabadítottat meg? [Dob.; Ks 4. VII. 8 vk].

2. akasztófától ~ akasztástól megmentetik/váltatik; a fi salvat de spânzurațoare; von der Erhängung befreit/erlöst werden. 1702: Karasznai Szabo mihaly megh sententiaztatot a' Górcsóni ... Tömlöczből Akasztó fatol szabadítottat megh nehai Fodor Janostul ... megh Gratiaztatasa- kor, arra kötelezte magát hogy ha jól tevő Vrat híven nem szolgálna, hanem el szökne, azon sententia maradyon fejen [Dés; Jk 320b].

megszabadosít (jobbágytelket) szabaddá tesz; a face liber, a elibera (o sesie iobăgească); (Fronhof) freimachen. 1615: kegték az uitezleő Sarkeőzy Jstuan vramat az Vayda Geörgj hazaban kezdette iktatny; pretendaluan azt benne w kegmé, hogy regi fejedelmek az az haz heliet megh szabadosítottak volna, kireől az szabad Darabant vajrjnak leuelekis volna. De minthogy Azzoniomek w Magok soha arrul való leüleket nem lattak, es soha szabad haznak sem tudtak ... Contradicalok [Szásznyfres SzD; Ks 35. I Kereszthury ir. Gr. Kauassy de Dees kezé- vel].

megszabadul 1. (fogságból) kiszabadul; a se elibera (din captivitate); (aus der Gefangenschaft) freiwerden. 1542: Soha meeg ilen bwzgosagwal sem Barath^a sem az orzaag nem wolth az en kegyelmes vramhoz^b mynth mosth wannak, hyczm az wr Istent, hogy ymar megzaba-

dol merth, azon eskezyk az Barath [Fog.; LevT I, 18 Seruitor Dempsej Majláth Istvánnéhoz. — ^aFráter György. ^bA Héttoronyban raboskodó Majláth Istvánhoz]. 1570: mely fogoly Wy varba vagion ... kerem .k.det ... hogy K. ebbe az dologba tekynche megh vramott eo Ngatt es ... legien azon .k. med enuelem egietembe, hogy megh zabadyon onnet [Nagysajó BN; BesztLt 95 Chewj Lukach nagy Sayoy tizt tarto Zewch Gaspar besz-i bírőhoz]. 1590: azt mondgya eo kegmé hogy my hyreőnkől tanachiunkból Zabadiitt volna meg az gylkos, Azt my telliessegi tagadiúik, mert my Akaratunkból, tanacsunkból hyrünkől nem zabadiitt [UzsT]. 1598: Akkor my Simo Janossal az vasat el teörtw uala labunkrol ... tudo(m) azt hogy nagy penteken zabadiitunk megh [i. h. 13/37 Michael Jone de Chichio^a pp vall. — ^aCs]. 1600: Myerthogy Nyreo Miklos semmith Nem bizonyított hanem succumbalt ... Tetczyk az theorwennek hogy cum homagyo az fogsagból az fogoly Buza pal megh zabadiit(on) [Kv; Tjk VI/1. 315]. 1679/1695: (Varga Márton fiait) az veszeledelemkor, itt az mi hatarunkan rablottak vala el az Tatárok, de meg zabadiitának vala az Tatár kezéből [Kerlés SzD; Thor. 21/8 Kovács Péter (50) vall.]. 1767: öt embert elis fogtanak volt azon kárert, de azok nem tudom mi okon meg zabadiitának hosszas rabaskadások után [Abosfva KK; Ks 4].

Szk: sanczon ~ sarc ellenében kiszabadul. 1671: Gyarmathi Ur(am) ... Holdoltságbeli Deak leven Törököt ölt, ha szinten in sui defensione is, Fejet el nem kellett volna vinni, meljel egygyűt fogtak meg, vitték Budara, honnan sanczon zabadiit megh [SzJk 114].

2. veszélyes helyzetből megmenekedik; a se scăpa dintr-o situație primejdioasă; gefährlicher Lage entkommen/gehen. 1771: Pap Andrásné hogy látta a Léányomat az Uczán, meg tépte, meg verte, úgy anyira hogy Tolvajt kiáltot a Léányom s ugy zabadiit meg a kezéből [Dés; DLt 321. 12b Eva Onaki Szabo cons. Alexandri Kis ns vall.]. 1772: Gázmér György ösve veszvén itt a Város kortomáján valami katonákkal 's hogy meg zabadiit kezéből ... ing nélkül ... a Piatzra ki szaladot [Dés; DLt 321. 69a Fr. Lutz (32) ns vall.]. 1806: három Süldő, és édg Nagy Kotza meg zabadiitván a' Kuttyáktól, azok egyenesen utat vettek a' Város felé [Dés; DLt 82/1810].

3. bajból/kellemetlen helyzetből megmenekül; a se scăpa de un necaz/dintr-o situație neplăcută; dem Übel/unangenehmer Lage entkommen. 1704: Már holnap ki fog menni innen, és megszabadul a szebeni nyomorúságból [WIN I, 264]. 1768: Tsekelaki Anna Aszszonj ... a többi között e sulljos portzio és szőlőknek terméketlensége miat kért ... volna Dobolyi István uramtól három Rs forintokat ... azért hogj ezen adosságtolis meg szabadulna ada és kötő ... pusztá egy tsotort szőlejét irt Dobolyi István uramnak ... négy m forintokba [Ne; DobLev. II/394]. 1823: Nms Csemátóni Samuel Uram bé jött hozzám, és erőszakoson ágyamba béle (l) tsapot, tolvajt kezdvén kiáltani, el hagyot, akit azután vaskalánnal vertem ki, s ugy zabadiit meg erőszak tételitől [Radnótfája MT; Tlt Praes. ir. 65/1827-hez Szarác Parasztiva (30) vall.].

4. (jobbágyi sorból) szabaddá válik/megváltja magát; a se elibera din iobăgie; von dem Fronstand freiwerden/sich auslösen. 1614: Feye keoteott Damokos Andras Hadj mentseget szolgalt Bernald Janos(na)k 16 f. mydeon azt le tezy megh zabadiul [Vacsárcsi Cs; BethU 455]. 1625: sem dajka barabas sem lukacz Jmreh nem uoltak eos iob- bagj az Janosiaknak, hanem csak az faluual egjut donatio-

ual adak Janosi Peternek, az teobbiuel egiut zolgaltak es azokkal egiut zabadultak meg [UszT 169b]. 1636: Benkeo Georgy Beogezoben^a lako Nemes Ember megh eskwt, hwti utan igr vall: Az kerdesben ezt tudom Az Commissariusok iarasakor igen perle Markosfalui Vram Balo Palt es Balo Georgyeot Balo Georgj megh zabadula, de Balo Pal az Jobbagysagba(n) marada azt nem tudo(m) hogy Balo Georgy mi okon zabadult megh czyak hogy tudom hogy megh zabadula [KaLt Apor István ir. — ^aU] | Balo Pal Miklosfalua(n)^a lako Markosfalui Vra(m) Jobbagia igr vall mikor Markosfalui Vram engemet perle fiaymmal eggwiw Akkor Balog Georgy fiam megh zabadula az Commissarius Vrak teorekedesere s az Farkas Ferencz Vram temketyert, mert az fiam azert zolgalt lowa hatan, hogi az Jobbagysagbol ki zabadiczya [i. h. — ^aU]. 1685: mikor az Commissarius Urak bé jovenek mind megh szabadelanek, egy egy forinterat attak zabad levelet [Szzy; BLt].

5. kereset/vád alól mentesül/felmentést nyer, a fi achi tat/declarat nevinovat(ä); von dem Prozeß/der Anklage freiwerden/freigesprochen werden. 1604: Az törwinnek wgi tetzek hogy myert fel peres ... absentalta magat, ez al peres meg zabadult keresetitol az fel peörös zazoknak [UszT 16/86]. 1605: Molnar Janosne hitta volt Bogartfaly mihalt az vice zekre melljet az vice vram az Cirkalasnak rendre Zentlekre napzottak volt Az Aktrix nem Compe-realuan Bogartfalj vram meg zabadult keresetiteöl [i. h. 19/78]. 1606: Mjert hogi mind az feöl peöreöst mind az Al perest bizonisagra bocziatta volt az teorueng az J. bizonj-toth az A. penig vargasj Emberökel bizonjtoth, mjert hogi Vargjas faluauert löth volt kezec matthe gjörgi per hoc nincz helje az vargasj bizonisagok vallasanak az J. meg Zabadul keresetiteöl az Actomak [i. h. 20/314]. 1625: Teorueng pronuncjalasert birak Vrajmnak f — d 12 Magok hitre hagiua(n) az Teorueng meg zabadultak | Egi hitua(n) zemelj panazolkodua(n) az Tanaczi haznal hogi nekj egi Ember giermeket Czinalt volna Captiualtatua(n) attunk az porozlonak f — d 4 ... Mivel Desen meg vertek azo(n) vetkeert meg zabadul [Kv; Szám. 16/XXXIII. 21, 23]. 1761: Méltán s' helyesen meg kevánhatom az A eö kegyelme impetitia alol, es az Ingerensek p(rae)tensiojak alol meg szabadulni [Torda; TJKT V. 46].

Szk: hitével ~ eskütellemel felmentést nyer. 1727: Ha valakit ki vádolnak az Birok, tartozik meg zaloglatni sub poena fl. 1, az meg zaloglott ember penig hitivel meg szabadul de ugy hogy ha hitös ember nem vadoita [Szotyor Hsz; SzékFt 35] * onustól ~ bfrságtól/tehortól mentesül. 1625: Az acquisitumatis attia fia ellen masnak nem adhatta volna az Azzoni hanc(m) az Ura attiafiat megh kellet volna uelle kenalni miert megh ne(m) kenalta; uiza itelj az teorueng az Anak a' mw szereket azo(n) tereh viselessel es kouaczj miuelessel, a' mint az azzoni el atta volt onusoktolis megh szabadult az A [UszT 73] * teher-töl ~ bfrságtól mentesül. 1598: Per hoc azt mondo(m) Akkori terehteöl meg zabadultam [i. h. 13/42] * tisztessé-gében ~ becsülétéért vád alól mentesül. 1597: Telekfalwj lpe Gergelne Sara megh zabadul tiztessegebe(n) Azo(n) Thelek falúi Kowachj Balinthne elle(n) nemy zapullot ruhak felöl val szö feölöl [i. h. 12/97].

6. szabad kezec kap vminek az elvágzésére; a avea minä liberä pentru a face ceva; zur Erledigung einer Sache freie Hand bekommen. 1598: az vetes kert dalgath Az my nezi megh zabadul az A an(n)ak megh epitesebe(n) [i. h. 13/66].

7. (tulajdon) vki birtokába jut; a ajunge in proprietatea/ posesiunea cuiva; (Eigentum) in js Besitz geraten. 1623: Ha hol pedigh fel nem akarnak uenni az megh irt szaz huzonkett forint es harmintz hat kész pénzt az megh mon-dot vitézleö Rethy Istua(n) Deak auagi posteritási, es az megh mondot szenafw helyet kezekbeöl ki nem bochyata-nak, zállaghiais el ueezen, es az megh irt szena fw hely penz nelkwl kezekre mennyen es megh szabadullion az Benkeö fiaknak [Markosfva Hsz; Borb. I].

8. birtokolhatóvá/szabaddá válik vki számára; a deveni posibil preluarea posesiunii (a unui teren); etw. für jn als Besitz freiwerden. 1600: Az eskött wraim zabadittiak Petky Janos vramat az Wdwarhely hatarban lewö feöl-deiben, mierzthogy azert adott iozagh megh zabadul es ki menth kezecbol chere wolt minde(n) emberek borozdaia es chowalasza ellen(n) [UszT 15/210 Hoggyay Gyorgy alá-frásával]. 1640: Az Alperesekis hasonlokeppen sokat bizonftuan, arrol tudni illik hogi az A praedecessori sem-mit ot ne(m) birtak volna eglebet hane(m) chiak az mit donatioual birtak volna, az mely az zekely zabadsagkor megh zabadul, es kinek kinek megh ment [Mv; DLev. 5].

9. (tilalmas erdő/tarló) felszabadul; a fi eliberat de sub opreliste; (Wald/Brachfeld-Gehege) freiwerden. 1604: En wgi tudom hogy mikor horwat Kozma diznajak meg Zabadul az makos Erdö akor az Töbinekis meg zabadul [UszT 18/129 oswat mihaly nagi Solmosy lib. vall.]. 1625: mikor az tilalmas Erdeo megh szabadul annak utanna kj ne(m) haytottak az D Anak Diznait az Erdeobeol, hanem az eö Kgme diznainakis szabad volt ott Jarmy az falu Diz-naiual eggiwtt [i. h. 143b]. 1777: Kihálni tartoznak^a mind-addig, míg tarlószabadulás után egy hét lészen; akkoron pedig, midőn, a tarló megszabadul, minden étszakára mégyen négy ember a csorda mellé [Zalán Hsz; RSzF 189. — ^aA pásztorok]. 1843: Az Öszön mult Esztendeje Dé-kány lévén az Ujj Hegybe 4 Marhát bé hajtattam, ezért pálinkát kapva ingert kaptam, mint hogy a Kertsedi Török buzás akkor szabadult meg, gondolkoztam, hogy meg Marhát hajthatok bé, ki mentem leszködni a Szölöbe [Bá-gyon TA; KLev. Török István (26) vall.].

10. szabaddá tétetik; a fi eliberat; freigemacht werden. 1590: Ezt az megh newezet vtat tiltottam velt megh hogy be ne kertelhesse, mert ez ennekem hazamhoz Jaro wtam volt az melj kerted fen vagion az orszagh vta feleol az en vtamban, azt mo(n)dom hogy hatalmassul kertelted oda az en wtamat megh kewano(m) szabadulni az kegtek teor-uenieteol az foglalasert az Decretom tartasa szerint valo poenat keowete(m) rajtok [UszT].

11. engedélyeztetik, eltiltás alól feloldatik; a fi permis, a fi ridicat interdictia; genehmig/von dem Verbot befreit werden. 1603: Mínthogy az hazassagh dalgat ez mostani nyawalias wdeonek allapattiahoz kepest eo kegmeK Ta-nachul megh tiltottak wolt, most azert Varosul wegeztek eo Kemek hogi megh Zabadullion ez ide ala megh irt okokkal^a [Kv; TanJk I/1. 446. — ^aKöv. a menyegző lebo-nyoltásának felt.].

12. (állásból) felmentődik, elbocsáttatik; a fi concedia/destituit, a fi indepártat (dintr-un post); (der Stelle) enthoben werden. 1703: mikor már die 26 Junii a tanács-háznál számba adtam volna, és ezen munkától meg is szabadultam volna, holmi egyéb dolog interveniála, amely miá expedialának [Kv; KVe 276 SzF].

13. (kezességi kötelezettség alól) mentesül/szabadul; a fi dispensat/scutit (de obligatiile de garant); (der Haft-

pflicht) entbunden werden. 1606: Az felperes megh találta Gubernator vramot, leüélet hozta, paro(n)tsollia hogy teór-uenj vege zakattig ne hadgia az tizi bantanj, most Instal-nak, es az kezeseke le Akariak tenny az kezeseget, Azert azok megh Zabaduľnak, es az eő naga leuele tartasa zerint perelljenek, valljek teórüeny(e)n el dolgok [UszT 20/42].

14. (mátkasági kötöttség alól) feloldatik; a fi eliberat (de sub obligatiile de logodnă); (der Brautstandspflicht) entbunden werden. 1769: Hálá Istennek! én meg szabadulék tegnap minden nyűgtől ... vége lőn tegnap, Istennek hálá, ezen külső jegyekre nézveis, a' maga valóságára nézve régen el-bomlott mátkaság Historiájának [TSb 13 gr. Teleki Sámuel lev.].

15. (vár) ostrom alól felszabadul; (despre o cetate) a fi eliberat de asedi; (Burg) von dem Ansturm/der Belagerung entsetzt werden. 1662: Szendrő vára az obsidió, a megszállás, szorongatás alól megszabadulván, a császár generálissi a nagy erős ármádával most is valóban valának rajta, hogy a parancsokat szerint szemtől szembe megvíjjanak a fejedelemmel [SKr 250].

16. megszülli gyermekét; a-si naște copilul; ihr Kind gebären. 1758: Ezen Istenben kimúlt feleségemnek azelőtt mintegy három esztendővel igen súlyos fulladozó nyavalyája volt melyet akkor ugyan meglábolá de hogy ezen megírt gyermekszülésnek ideje elkövetkezett, hogy megszabadul, mindjárt obruálta s hirtelen elaludt [RettE 71].

Szk: *terhétől* ~. 1823: mivel másra hamissan nem foghatom, vagy két személynek ki jelentettem, hogy terem tölle^a vagyon, melyet is ő meg tudván, a Falusi Birák előtt azzal fenyegetett, hogy mihelyt teremtől meg szabadulok, töstént a tömlőztbe téssen [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/1827-hez Szóts Aniko vall. — ^aCsemátoni Sámuel-től].

17. elszabadul/távozhatik vhonnan; a scăpa/a se putea pleca de undeva; von irgendeiner Stelle frei werden/fortgehen können. 1662: kívánom, az én Istenem kegyelmesen viseljen gondot read hogy én is innét hamar napon megszabadulván, láthassalak kívánatos jó egészségban [TML II, 306 Teleki Mihály feleségéhez, Vcér Judithoz Pozsonyból]. 1822: N. Moros Vásár helyen a nemes Szék házában a Comptonson jelen voltanak egész estveig a mig gyertyánál szobodultanak meg [Kakasd MT; DE 2].

megszabadulandó kiszabadulandó; care va fi pus in libertate; zu befreind. 1671: ha hol rabságból meg-szabadult, vagy meg-szabadulando atyánkfiainak feleségek férhez ment lészen: s' meg-szabadult Ura mellé vissza redealna, s' Ura nem recipiállyá el-vit és tékozlót javait tartozzék Urának vissza fordítani [CC 3].

megszabadulás 1. (rabságból való) kiszabadulás; elibere (din robie); Befreiung (aus der Gefangenschaft). 1579: Doctor vramnak^a It leteben gondom wolt rea hog ha zywőt mek lagytanok az zegen plebanoshoz^b hogy ... Jo akaratgyat ... mutatna az zegen plebanos vramnak o Nag-nal az mek zabaduľlassaban [Kv; Szám. 1/XVIII. 20. — ^aBlandrata György, a fej. orvosa. ^bDávid Ferenc]. 1598: eőis karos ember uala, hogy az Attyanak egy zolgaia esett volt Simo Janos fogsagba moldodaba eő kegne teőreked-gyek megh zabadulassaban [UszT 13/36 Dominicus Pal de Vardofalva^a pp vall. — ^aCs]. 1618: Bastha idejeben fogatta uoltt megh Bogathi Miklos Vram farkas Janost, en

teőrekedem Illyes Gergeliel megh szabadulasaban [Gyszm; LLt Fasc. 152]. 1659: Kornis Ferencz Ur eő Nagais Tatar kezben, rabsagha esuen, es ott hossas ideighlen való sanyarű rabsagha tartatua(n), most adatol modgya penzbely nagi summa le tetele által megh zabadulasában [Dés; Ks G. 32]. 1677: (Az elfogott gonoszte-vőket) az hol arra illendő fog-házak es tömlőczők szokta-nak lenni, tartozzanak bé-venni, és mind addig-is tartani, miglen dolgok el-igazodik ... midőn onnan ki-vizsik, ha meg-szabadulásra valók, azok a' kik oda vitték, a' szokott tömlőcz váltsággal tartoznak [CC 129–30].

Szk: *sanc által való* ~. 1657: Az mi sanc által való megszabadulásunknak módja felől is mi úgy elméldünk, hogy noha tudjuk jól az mi kegyelmes urunknak ... szám-talan expensájának lételét ... szükségesképpen kívánatik, hogy legelsőben is az Chámot adománnyal megengesztelje [Kemlr. 323–4].

2. jobbágyi sorból való (fel)szabadulás; eliberare din iobăgie; Freiwerden aus dem Leibeigenen/Fronstand. 1653: A fejedelem ... 1595-n nem volt az országbán. Akár hol volt, ő tudja, de az országban addig elég dolog telék el; mert a székely nemes emberek orrolják vala az ő jobbá-gyoknak megszabadulását [ETA I, 46 NSz].

3. felmentés; scutire; Enthebung/bindung. 1592: wgy mynt Jo twtorok szoktak ozwegyot arwat oltalmazni, tartozot volna ketelensegh allat, de azt ne(m) chelekeodie ... twtorsagatol megh szabadulast kewanok mind germe-keostol, mert engeomeot ... ky wzeot hazabol [UszT].

4. megmenekedés; scăpare (a cuiva de cineva); Davon-kommen, Befreiung. 1606: az erdeőt az Zekel Mostestől ualo meg zabadulas utan kezünkhez uettwk, teőb ezende-jenel harom napianal, nem recuperalhattiak [UszT 18/12].

5. szülés; naștere; Geburt. 1667: Kegyelmed szerelmes felesége megszabadulásán^a én is, mint Kegyelmed igaz köteles barátja, örülök [TML IV, 84 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz. — ^aLeánya született].

6. megváltás; mintuire; Erlösung. 1619: Egy ember által jött bé az világra az halál, kárhozat, bűn etc. s egy ember által jött bé az megszabadulás is [BTN² 229].

megszabadulhat 1. (fogságból) kiszabadulhat; a putea scăpa (din captivitate); (aus der Gefangenschaft) los/frei-werden können. 1548: Twggya te ke, hogy Ty kegyel-meteknek Varosaban Az en kegyelmes Vramnak keth oroz Jobbagyath, kyk Mostan es fogwan vadnak kyk felöl Jillyen Vigezisek lwn, hogy w Jrettek Jo kezessig vethuin Az fogsagbwł Meg zabadwłhatnanak [Sajókeresztúr SzD; Beszlt 20 Nagy Thomas Zwchy Vince beszti-bíróhoz]. 1657: az kik közönséges tatárok kezénél vadnak azok-nak is szegényeknek nagy akadályt csináltnak, megtilt-ván, hogy valamíg az mi sancunk végben nem mégyen ... addég senki meg ne szabadulhasson [Kemlr. 324]. 1710: Látván a szegény rab urak, különben meg nem szabadul-hatnak, nagy keserűséggel s sifrással subscribálák a rever-sálist s kezesekeket állíttnak [CsH 132]. 1742: én akar fel fogadám hogy tsak most szabadulhassak meg azon arest-ombol többszer oda nem vesznek [K; LLt Fasc. 93]. 1809: Én Nagy Ketskés mihálj Instálom azért Tektés Dullo uramat hogj szabados járásra Ne botsássa mert töstent meg ől Mert mostis azt beszelli hogy ha meg szabadulhat meg ől [Rava U; UszL ComGub. 1602].

2. (bajból/nehéz helyzetből) ki/megmenekedhetik; a putea scăpa (de un necaz/dintr-o situație dificilă); (dem

Übel/schwerer Lage) entkommen können. 1597: Waas Georg Allot be esmeg az kapwban mert bwodosoban wolt. Mikor megh zabadwlhatot az papoktwl [Kv; Szám. 7/XIV. 115 Th. Masass sp kezével]. 1614: három egész holnapig búdostam az országban széllle, ki miatt mindenemet elvesztém, és nagy dologgal szabadulhaték meg [BTN² 44]. 1726: az tisztátalan Göröngyi Béka rá támadván egy személyre az utzában, az Inek^a kertiből ki jővén, külömbenn meg nem szabadulhatott mind addig, mig azon Béka az Inek elő ruhája alá bé nem ment [Dés; Jk. — "Egy boszorkánysággal gyanúsított asszonynak]. 1804: ottan ottan midőn Aradás támad, öszve szorulván a víz minden felől a Sántok mián ... kéntelenítettünk marháink, és magunk veszedelmünkkel is az egészen el sephett rosz helyre belé hajtani. a hunnan alig alig szabadulhatunk meg nagy Veszedelem és szerentsétlenség nélkül [Sárd AF; TSb 51].

3. (jobbágyi sorból) szabaddá válhatik; a se putea elibera (din iobăgie); (aus dem Leibeigenenstand) freiwerden können. 1632: Kayczia Mihali ... nem zolgal vala az hadba, megh fogatta Leörincz Balint, hogy inkab az iobagisagbol megh szabadulhasson az bironit az kalodaba verete ... hogy megh zabadulhatta ... Beldi Kellement kezde zolgálni eőt zolgaltat mint egj iobagja [BLt 3 Demetrius Bartalis de Kozmas^a (50) pix vall. — "Cs]. 1702: semmi keppen Privilegialis levelek erőten lévén ... meg ne szabadulhassanak^a [Torockó; TLev. 4/3. 2b. — "A torockóiak].

4. elszabadulhat/mehet vhonnan; a putea scăpa/pleca de undeva; weg/fortgehen können. 1667: Én, édesem, innét hétfűn ha megszabadulhatok, mert az urak még ma jöttek ide [TML IV, 191 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judit-hoz]. 1796: a' Bfró ... az akol felé mendegelt hogy inkáb megh szabadulhat [Mocs K; Eszt-Mk]. 1809: September végén jöttem ezen helységbe, és Ugy elődtem, de ha innen meg szabadulhatok ismét megyek a Frantziára [UzszLt ComGub. 1752 Szilágysomjai Bako Joseff (75) vall.]. 1830: a' gyalogok tsak olyan ágbogat hordogattak bé mellettem, aztis csak östvefelé midőn a' Csűrből meg szabadulhattak [Erdőszigörgy MT; TSb 35].

5. mentesíthetők; a putea fi scutit (de ceva); befreit werden können. 1672: Mivel hogy Reyner Márton Ur(am) eo Kge Iffiu mesteri ordob(an) leven ha eo Kge az nemes Tanaczi Assessori ordob(an) meltoztatott, aval megh szabadulhate az Iffiu Mesteri szolgálhat és tereh viselés aoll [Kv; ÖCjk].

6. bűbajos megkötés alól megmenekedhetik; a se putea scăpa de o vrajă/de un farmec; dem Zauber entkommen können. 1584: Chyszar Ianos vallia hogy mikor megh hazasodot volt, ez vargané Annia estwe kesen az Menniegző Napian ot lattatott a' kohnianal és engemet megh keotettenek vala és sok kennal zabadulhatek megh beleölle [Kv; TJK IV/1. 285].

7. (tarló) felszabadulhat; a putea fi eliberat (de sub opreliște); (Brachfeld) freigemacht werden können. 1791: az Urunk eő Nga Allodiális Töröküzája még nem szedettetvén, a' tarlo sem szabadulhatott meg [Almásgalgó Sz; JHb 1/23].

megszabadulhatás kiszabadulás lehetősége; posibilidad de a se elibera; die Möglichkeit der Befreiung. 1657: csak az onnan való megszabadulhatásért is azt felelém: Ezek oly dolgok, melyekre nem hogy én, de maga az fejedelem is az ország nélkül, sem az ország fejedelem nélkül nem felelhetnének [KemOn. 181].

megszabadult I. mn (fogságból) kiszabadult; eliberat/scăpat (din captivitate/robie); (aus der Gefangenschaft) befreit. 1653: Ilyen rútol bántanak vala akkor^a a szegény megszabadult székellyekkel, kik Havasalföldébe mentenek vala Báthori Sigmondal [ETA I, 47 NSz. — "1596-ban]. 1671: Házasságbéli személyek egymást elhagyván, Papok itéleti szerént mint tartozzanak redealni, nem redeáloknak a' rabságból megszabadult társoknak jovok restitultatása [CCI]. 1705: A most megszabadult Falkenheim ... praetentiója felmegyen 6000 forintra [WIN I, 510].

II. fn kb. megmenekedett személy; persoană care a scăpat de ceva; Davonge/Entkommen(e)r). 1710: A császár ... páteneket küldöze ki, melyek által amnestia ígérték. Melynek hívéen sokan, midőn a nagy félelemtől megszabadultaknak tartják magokat és ki-ki maga jószágában s házához is szállott volna a császár ... Posenban országgyűlést hirdet [CsH 82. — "1670-ben].

megszabat kiszabat; a da la croit; zuschneiden lassen. 1667: Se szkofiumot, se ezüst fonalat Kegyelmed az czizmahoz nem küldött, mindazonáltal megszabatom és megcsináltatom [TML IV, 233–4 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1710: (Bánffy György) maga jövairól, jószágáról dispositiót tétet, mind írásban fiainak, leányinak mit legált, leíratja, végre asztalost hívatván s koporsóját megcsináltván ... szemfedelit a maga leányival maga szeme előtt megszabatja, megvarratja [CsH 414].

megszabott 1. kiszabott; care a fost croit; zugeschnitten. 1575: fekete Matthe ... adot egy Meg Zabo (!) De Meg Nem varrot Mentet Neky [Kv; TJK III/3. 411].

2. meghatározott; stabilit, fixat; bestimmt, festgelegt. 1810: (Kolozsvárt és Szamosújvárt) a Természeti Productumoknak árrak az Országban közönségesen meg szabott Természetiek árrak mekkoróságától nem sokat differál [Doboka; Ks 76 Conscr. 196].

3. előírt; prescrib; vorgeschrieben. 1869: minden népis-kolai hatóság és tanító utasittatik a ... feltételek és rendelekek pontos teljesítésére, kiválólag elrendelvén a törvényben megszabott tantárgyak tanítását [M.bikal K; RAK 175].

megszaggat 1. szétszaggat/tép; a sfîșia/sfirteca; zerreißen/beißen. 1606: Aztis tudom mikor Agoston Balint oda hozta vala az A. aszont akkor 7. eőkre vala de vgjan akkor harmat az vad megh zaggata hogy meg kelle vagnik (!) [UzszT 20/156 Petrus Leörincz de Sofalúa pp vall.]. 1667: harom sertes marhamot szaggattak volt megh valami kuvaszok [HSzj kuvasz al.]. 1711: Tudom hogj két Bika, mind az Ujfalvi határon járának ... egyiket meg Szaggatták a Farkasok, mellyetis azon uttal meg ütöttek volt [Kilyén-fva Cs; WLT Steph. Gjorgj (60) pp vall.]. 1735: Bogdán Györgynek hét agara Biro János Uram(na)k egj Pujkáját meg zaggatták es el vesztegették hogj nem élhetett [Nagygye K; Ks].

2. meg/összeharapdál; a mușca, a sfîșia cu dinții; zusammen/herumbeißen. 1597: Iffiu Gieorgi Balasne Angalit ... wallia ... Chizar Petermet ... Feorkeol Mihalj az feleségevel eggyewt mind egyarant zittak vgia(n) rea vigiorgottak mintha az fogokkalis megh akartak volna zagatny [Kv; TJK V/1. 107]. 1619: Soha én az én hazámba nem mertem volna menni, mert még az fogakkal is megszaggattak

volna az emberek ... hogy én vagyok az oka annak az romlásnak [BTN² 296].

3. összevagdál; a ciopirți, a tăia în bucăți; zusammenhauen, zerhacken. 1676: Az sem lenne talám rossz, hogy ha újabb parancsolat menne ki arról, hogy Kendét, Jaxót ne bántsa s lovassit meg ne szaggassa [TML VII, 169 Nalácz István és Székely László Teleki Mihályhoz].

4. megtép; a trage de păr/barbă; rupfen. 1574: Fazakas gal meg eskwen ezt valla ... sok Zo eset simon keozt es az gazda keozt Mykor meg latta volna ezt Zeochy Marton vgrik fel az Zekre es kapya eleo symont, es mind hayat Zakallat vgy meg zaggattha, hogy feyer volt az gallera az haynak myattha [Kv; TJK III/3. 387]. 1753: Tisztarto Uramat egy néhányan be vevék huszták hurczaltak Kenoszták s, le vonták az földre ... az haját marakal szedi vala le az fejről ugj meg szaggattak az sok hurczalasb(an) [Marossztyörgy MT; Ks 48. 67. 31].

5. (gátat/partot) helyenként átszaggat/megrongál; a rupe/avaria/deteriora (dígul/malul); (Damm/Ufer) stellenweise durchbrechen/beschädigen. 1578: Az ompaichaj Thonak az gattiat, hogi az vyz iobba(n) megh ne szaggassa megh otalmazza kertelessel s toéltessel [Kisfalud AF; OL M.Kamara Instr. E—136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kovachoczy ut. Mathias Niary gondv-höz]. 1689: oly nagy árvizek löttek szerteszéllyel az országban ... hogy kevés tónak az gátja állotta meg az ki el nem szakadt ... az mely gátokat is hirtelen el nem szakasztott, vigyázás lévén reá ... és olyan helyt is igen megszagatta [VassGy 79]. 1746: Mint hogy a' Küküllő régi járását meg szaggatta, és helyely helyely ell is hatta, az igaz határát az utumba forgó helynek ki mosta [Ádámos KK; JHb XIX/6]. 1801: az Mlgs Beldi Antalné Aszszony ö Nga birtoka alatt volt gát foldoztatása, melyet az árvíz meg szaggatván, azon tsonkaságot kívánta az Aszszony ö Nsga ki foldoztatni [A.jára TA; BL 12 Várad Márton (39) sz vall.].

6. ledöntöget; a dobori rind pe rind; nach und nach umstürzen/reißen. 1662: a gyalogság ... nemcsak az ellen-seget nem bocsátáná annál bellyebb, hanem az utcák sövényeit is megszakgatván, a tüzet is a városnak derekára nem bocsátáná [SKr 452].

7. letép/szaggat; a desface/smulge pe alocuri; herunterreißen. 1656: Ezen gabonas haznak sendeli hejazattia igen rosz, az szél megh szagatta, reghi rosz, restauratiott kevan [Fog.; UF II, 143]. 1692: Ezen rend haznak es szineknék szupos fedelet az szel meg szaggatta nemely helyeken [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. 1703: ez vasámap sok héjazatokat is rontott le a szél; a piaci templomról is sok cserepet lehányt, a Farkas utcai templomról is sokat megszagatván, lehányta [Kv; KvE 281 SzF]. 1722: Az Vár-nak körülletiben lévő Bátyák fedeleit rutul meg szaggatta az tempestas, már oda sok sendelj kel [KJ. Rétyi Péter lev. Fog.-ból].

8. (földet) feldarabol, darabokra oszt; a parcela (un teren); (Feldstück) in Stücke teilen. 1592: meg engettek Zegedi Gaspárnak vgimint zomzednak az a' hazat megh tartani, de illien conditionál, s' annak az haznak sem kertit se(m) vduarat, semminemw hozza tartozo hatarat megh ne zagassa, hanem az városnak regj vegezese zement eppen megh tarcha [Kv; TanJk I/1. 198]. 1766: (A) jország ... az pársoktól, s' Praedecessoraktól minden méta nélkült birattathatott, s biratott is, mostan azon usust turbalván meg szaggatni s' kertel el rekeszteni leheté mind két fél romlására [Torda; TJKT V. 340].

9. feloszt; a diviza/impărți; aufteilen. 1732: Ezen földet közben közben meg szaggatnak, holmi Szakadásos bokros hejlek [Kóród KK; Ks 12. I].

10. elhatárol; a delimita; begrenzen. 1735: (A) Patai szántó földek végei határozzák, és szaggatták meg az Patai, és Deszméri határokat [Szamosfva K; JHbK XLII/27].

11. részekre/rekeszekre oszt; a compartimenta, a împărți in compartimente; in Stücke/Verschläge teilen. 1623: Az Egez Jstallokott zekerzentt cgy Czinaltassa hogy mind Egy vegb(en) legyen sohol azoknak heazattitt old(ala)ytt megh ne zagassak Egy földel alatt legyen mind, Cziak beleoll kelletik az Jstallokott kez falokkall által zagatny | Az Jstallokott Igy zagassak megh hogy mind(en) Istallonak hozza 12 Eoll legyen az az hogy az Egy Renden 6 Jstallo legyen 12 Eolny hozzw kib(en) keth Rendb(en) 24 Lo terhet el [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

12. szétoszt/választ; a împărți; verteilen, trennen. 1634: Az mi az keonyueimet illeti, ki vgian szep pinzt ér: egy-mastol azokatis megh ne szaggassak, hanem ... itt az Monostoron lako Pater Ieszuinak kezeben legyenek mind egygywt [WassLt Wass János végr.].

13. (hadat) megoszt; a împărți (oștire); (Heer) aufteilen. 1662: szintén azelőtt való nap estin akart a fejedelem is derék csatát visszabocsátani, de az urak, hogy most egy kevésse nem volna jó az hadakat megszagatni ... javallani nem tanálták vala [SKr 227]. 1710: Rabutin okos hadi generál lévén, nehezen vehet rá magát, hogy az erdélyi német hadakat megszagassa, mert jobbnak ítéli vala, ha az egész táborral kimenjen és Rákóczi debellálja [CsH 334].

14. szétszakít; a sfîșia; zerreißen. 1573: Ianos Zeoch gergy zolgaia Azt vallia hogi az vra dyznaia Ment volt az Zabo gergy Syteohazaba, Mond az Byllerme az vranak rekezd Be dyznodat mert altal verem az Niassal ... Azomba leo leo feierwary Mateneis Mond hogi ha az en zakomat meg zaggatia kwrwa ky altal ne(m) very az Niassal [Kv; TJK III/3. 201].

15. szívté ~ja bűnbánatot gyakorol; a face penitență, a se căi; Reue/Buße tun. 1662: térjünk meg teljes szívünk szerént, bűjtöléssel, sírással és kesergéssel, szakgassuk meg szívünket, ne ruhánkat [SKr 700].

megszaggatás egység/összetartás megbontása; dezbinare, destrămarea unității; Auflösung der Einigkeit/der Zusammenhaltung. 1662: a katolikus státus s főképpen a clérus ... az evangélicusoknak egymás között megszakgatásokra való igyekezetekkel hogy a mostani gyűlésről is elhalasztathatnék^a, azon igyekeznek vala [SKr 677]. — ^aA prot. vallások szabad gyakorlására von. egy-i hat.].

megszaggatott felosztott; împărțit, care este separat în părți; aufgeteilt. 1658: Hogy azért az egygyűvek, s kiváltképpen ... vélem együtt sanyarú rabságot viselő magyar vitézlő rendek ... magok szükségekre szabhassák az szent zsoldárokkal való éléseket: azoknak értelme s különbségek szerént igyekeztem alkalmaztatni megszaggatott részekre azon zsoldárokat [Kemlr. 329].

megszaggattat szétszaggattat/letép; a face să fie sfîșiat; zerreißen lassen. 1747: Azon Sertéseket ki Szaggattatta meg ebeivel, és mi károkat tőttek Sertéseiben ? [Nagysomkút Szt; TKI vk] | Hallotam a Mikola Flora szájából, hogy a Magok Sertéssj a Buttyán Simon Nyomásb(an)

lévő törökbuzájában kart tőttek volna, és hogy Buttyán Simon a maga Ebejvel igen meg szagattatta volna Sertés-seit [uo.; TKI Tyékar Petre (50) vall.].

megszaggattatik 1. feldaraboltatik; a fi impärät; aufge-teilt werden. 1755/1785: Az Szent Benedeki Nobilitaris Curia ottan lévő Portioival, ugy a Forrai és Miháltzfalvi Portiok, hogy az ... Atyafiak között meg ne szaggattas-sanak ... Jobbágy Ersébeth Aszszonynak maradvanyak [Torda; DobLev. III/596. 233].

2. szétszóratik; a fi risipit/impräštät; zerstreut werden. 1662: szaladhatásoknak jó alkalmatossággal lenni talált, hogy Váradról ... vagy kétszáz jó fegyveres ... szabad le-gények ... mind lövéssel, karddal nagyon emberkednének, és az ellenségben addig, míg megszakgattatván, eloszlat-tatván, sok kárt is ejtenének, ezalatt aki mint szaladhatna a Kalota havasára ... sietnek vala [SKR 521].

megszaggattatott 1. szétszagattott; sfišiat, sfiřtecat; zerrissen. 1805: az Farkas által meg szagattatott husokat a melly része azon husok(na)k jobbatska volt az Udvarba bé küldtük mű is ettünk bellőle [Hodák MT; Born. G. XVI/1].

2. átszagattott, megrongált; rupt, avariāt, deteriorat; durchgebrochen, beschädigt. 1801: az víz áradástól meg szaggattatott gát meg foldoztatott [A.jára TA; BLt 12 Balk László (39) zs vall.].

megszagol a mirosi; beriechen. 1879: Te! nem érzed-e ezen a levelen a festékszagot? Egy madárházat festek be az udvaron ... Szagold csak meg ezt a firkát — lesz ennek mindenféle illatja [PLev. 50 Petelei István Jakab Ödön-höz].

megszagolhat szagát élvezheti; a putea mirosi; berie-chen können. 1619: Nem tudom csak mely nap is az nagy solicitálás miatt az vezérnek szalán csausza monda ezen szóval: Szegény erdélyi kapitáha, mindennap itt vagyom, mégis csak egy szál rózsáját is nem szagolhatjuk meg! [BTN² 191].

megszagosodik 1. megbűdösödik/romlik; a se impuți/altera; stinkend werden, verderben. 1671: Az hal felől írt vala Kegyelmed, hogy megszagosodott volna [TML V, 654 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. 1722: meg poront-soltam hogj jo regel az őzekkel ott legyen az molnáron (így!) mert napal nem merem küldeni hogj meg szago-sodgíék [Kőrispatak Hsz; ApLt 1 Apor Péterné Kálnoki Borbára lev.]. 1818: Az apróságokból mivel a' Lépek(ne)k Májok(na)k egy része meg szagosodván el vettettek nem jött tsak 1 Rf 30 xr [Dés; DLt az 1823. évi iratok közt].

2. megbűzödik; a căpăta miros rău; stinkend werden. 1797: parancsoltatik, Hogy a Halottakat nem leszsz szabad el temetni ketszer 24 ora előtt hanem ha meg szagosodnak vagy szájokon orrokon meg indulnak mellyek bizonyos jelei hogy valosaggal meg holtak [M.bikal K; RAK 23].

3. áporodottá válik; a mirosi urít, a duhni; übelrie-chen/muffig werden. 1785: sok égy s más az affele alla-potban lévő Aszszanyok terhes betegsége mián az ház valamennyire meg szagasadván, azt a Doctor Ur nehezen szenvedte [Mv; DLev. 4. XXXVI].

megszakad 1. elszakad/reped; a se rupe; zerreißen. 1573: Beolcz Iános Es Thorday Imre ... valliak ... chiak

az kopogast kezdy hallany hogi Kelemen hatba vty Ger-gelt Az zekercewel hogi az keontes Meg zakad az hatan [Kv; Tjk III/3. 278]. 1576: Wagion egy Rwhanak walo fattyol Aranyos feyres kezep Aranith megh zakath [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 6]. 1630: az Szanto Marton me(n)teie akkor az tepeleodes keozben szakadot megh [Mv; MvLt 290. 201a]. 1632: ug' uaga az Czakaniaual az Jspotali Mester az leginihez hog' mindgiart megh szakada az szokmania [Mv; i. h. 105a]. 1634: Nyerges Thamas ki tazita az utzia ayton Zoczzy Istvannet a gereznaját ki vete utanna az karja(n) megh szakat vala az gyloczy ingh [Mv; i. h. 291. 20a].

2. (erőlködéstől/eséstől) megroppan; a suferi o leziune internă gravă (din cauza eforturilor depuse); (von der Anstrengung/dem Hinunterfallen) knacken/krachen. 1597: Fodor Gieörgine ... wallia. En attam wala el ... az tehenet egieb nyawaliaiat en nem lattam hane(m) hogi megh zakadot vala, wgi adam el ha ... io ne(m) leze(n) inkab akarom hogi az ebek egiek megh [Grúz Marthon ... wallia azeleot fodor Gieorgine engemetis kenalt velle hogi megh vegie(m) az tehenet de en ne(m) akaram megh venny mert megh monda hogi ala eset volt az ganerol s megh zakat volt [Kv; Tjk VI/1. 7]. 1635: Fazakas Istvan egy Diznot mellyeztet uala megh, ez azo(n) kozbe(n) ragada az oreh nagy mellyeztet diznot az uallara, fel viue az minemű Castelyunk akkor vala, abban szakádá megh, is ugiá(n) az mia hala megh [Mv; MvLt 291. 45a]. 1656: Jbidem egi jarmas rőth ökör ki megh szakatt [UF II, 149]. 1756: az Vlád Muntyán Ökre nem birván az Cimbara Társa Ökrének erejével az járom huzásb(an) meg szakat, melly miá ... meg döglött [Bácsi H; BK]. 1771: a midőn Tekintetes Ladányi István Ur(amnak) ... fahozo kalakája volt az Medve István eő Kigyelme ökrő se meg sem sza-kadott se edgyikis le nem eset meg sem sántult [Mezőma-daras MT; BK. Nagy Márton (42) ns vall.]. 1773: a Boldi-sár Márton ökriről hallottam hogj meg szakadt, de aztis hogj hól es mi ökbol nem tudom [M.léta TA; JHb II/3]. 1856: (Meghalt) Gyémánt József 13 éves ifiu, megszakadt [Gyalu K; RAK 228].

3. fenyegetésképpen; ca o amenințare; als Drohung: el-pusztul; a pieri, a se prăpădi; zugrunde gehen, zunichte werden. 1573: Zigarto Iacab azt vallia hogi Mond gergel valahwl Rea talai vagi Imre deakra vagi feles-egere meg kely az Testeknek erte zakadny az ebeknek [Anna Zabo ferenchne ezzel teobity hogi hallotta aztis Balasy gergeltwl zydyia volt az hazban ezt Mondwa(n) Mah az esse lelek kwrwanak az kalifactornak meg kely zakadny az testenek [Kv; Tjk III/3. 231–2].

4. elreped; a cărpa; bersten. 1570: Katalyn Zeles ger-geline Erzebet Kazdak Janosne vallyak Latthak Nala egy kis Nyazon egy Mayost ... es mykor Neznek lattak hogi az Mayosnak az hwra megh zakadot volt [Kv; Tjk III/2. 114]. 1694: Cyprianus doctor gyógyítja meg egy tökösb embert, melynek, megszakadván a beleket bebor-ító hártya, az tökébe leszállott vala a bele [Kv; KvE 234 VBGy].

5. kb. megreped; a suferi o leziune gravă; sich spalten. 1691: Vajna Mihaly keze mia holt meg, meg is kérte ak-koris, hogi az orvoslo fát ne dugja olyan be az torkaban, mert meg öli s a torka meg szakadot, az mia holt meg^a [Kovácsna Hsz; HSzjP. — ^aA 16].

6. leszakad; a se rupe; herunterreißen. 1591: Az hidat ala s fel vontak az keotellel, megis Zakadott [Kv; Szám.

5/X. 81]. 1733: ő Kglme maga vette le a' harang kötelét, mivel meg szakadott Vólt [Hévíz NK; JHbT].

7. eltörik; a se rupe; (zer)brechen. 1583: Az Gerendely meg zakat volt foldoztatny veottem 2 Apro vassat d 16 [Kv; Szám. 3/XII. 4]. 1587: Az Gerendely karyka meg zakot volt Chnaltatasara (!) attam) f. — d 10 [Kv; i. h. 3/XXXIII. 9].

8. beszakad; a se prăbuși; einstürzen. 1585: Az Kys Templamban eyelkor az koporso es padymontom keowek hogy meg zakatak volt, hogy esmegh helyre chinaltak es fel emeltek attunk ket embereknek d 6 [Kv; h. 3/XIX. 40].

9. átszakad; a se rupe; durchbrechen. 1837: a' malam zsilipje jo, a' malam gáttya seholt meg szakadva ugyan nintsen, de igazítást kíván [A.szócs SzD; BetLt 5].

10. leomlik; a se dărîma; niederstürzen, einfallen. 1618: ha az építésre ... gondviselés nem leszen, én abban a házban nem merek telelni ... mert azmint áll, csak egy darab szegeleti megszakadjon is, utána vonzza az egész épületet [BTN² 112].

11. vége szakad vminek vhol; a se termina undeva; irgendwo enden. 1572: az Kapws vtrol az Birczen megyen eleo az Chatanyak es Pestesyek keozt walo hathar, mel' egy Arokba zakad be az hollo fyzezen twl es ott zakad megy az Csatany hathar Azon Thwl Rywy hathar [Dés; DLt 184]. 1577: Az gyertytan Erdeynek ellene montunk, kynek Egyk hatara Az Moson Erdeonel zakad meg [Mv; BálLt 79]. 1699: ugj tudom hogj az Kapus felől feljaro földek(ne)k az vege az keresben forgo Kovats Istva(n) Ur(am) földzen szakadot megh az ekevel is mindenkor az Kovats Istva(n) Ur(am) folden fordultak megh [Mezőbánd MT; MbK 90 Nagy Sebsteny András (100) ns vall.]. 1718: Suljos Jtiletit bocsátá I(ste)n erre a Városra Tűz támadván ... a Bethlen Uttában ... elég kár lön, mert a tűz szökdösvén a házak össze égvén ... a Daroczi Házánál meg szakadott jol lehet az is el éget [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1790: a dombocská a' mint meg hajlik, ott szakad meg, a' Pogol hidann feljebb s kerekedik a' gát úttyába, és a' gátnál egyenesenn vagyon a' Nagy Sármasi határ [Báld K; BLt].

12. véget ér; a lua sfîrșit; enden, aus sein. 1704: 13-dik júniusig embereket rendeltek a Híd-kapuba, akik frogatták fel, ki s micsoda cselédeket bocsátanak ki a kapun. Ultimarie ugyan én voltam, s éppen 13 Augusti szakada meg ezen dolog, amely naptól fogva fehércselédet teljességgel ki nem bocsátottak, hanem csak a férfiakat [Kv; KvE 293 SzF].

13. megfogyatkozik/szűkül; a avea lipsă de ceva; sich verringern, weniger werden. 1662: az udvarbíróval úgy végeztem volt, hogy maga pénzzen vegyen akár tehenet, akár disznót és a nyereséget fordítsa Nagyságod számára s ne hagyja húsból megszakadni a mézsárszéket [TML II, 402 Teleki Mihály Lónyai Annához].

14. ~ a lelke vkiért vágyakozik vki után; a duce dorul cuiva; sich nach jm sehnen. 1639: az szüleis azt monda hogy, am bar ugj legjen csak hogy mehessek az szegeny gyermekekhez lathassam őket, mert megh szakad a' lelkem ertek [Mv; MvLt 291. 171a].

megszakadás 1. (erőlködéstől való) megroppanás; lezi-
une internă gravă (suferită din cauza eforturilor depuse);
Knacken (von der Anstrengung). 1863: Február 8án halt

meg Szigyártó Sándor tmár emelésben történt megszakadás következtében 42 éves korában [Dés; RHak 143].

2. kiszakadás/repedés; plesnire; Bersten. 1657: Becskerekí sebhelyeiből lyukán az golyóbishelynek néhány cseresznyemagokat szedtenek ki ... azféle pedig kételkedés nélkül az bélből jött, kinek csak mi kicsiny megszakadása is halálosnak tartatik; de ez sokáig éle [KemÖn. 269–70].

3. leszakadás; rupere; Herunterreißen. 1591: Az Hid Kapura walo Keolchiegh ... Az Ach Gergelnek, miert hogy az Kapw Chigaia laratlan wolt, Az Achyok az Keotelet kymillettek feltettek megh szakadastol fizettem nekik f 1 d 25 [Kv; Szám. 5/X. 81].

4. félbeszakadás; intrerupere; Abbruch, Aufhören. 1662: Melly mocsár ... egy jó mér földet tart, mellynek ... a csfki havasokig megszakadása nem volna [SKr 290]. 1762: A. fel vevén az J ó Klme által meg gyújtott bokorban indult tüzet, a bokortól fogva nyomozták continuativé minden meg szakadás nélkült az hegyen által a' mint a' ... Fatensek harapozni szemekkel látták es recognoscalták hogy azon bokorbol indult tűz nyoma volna continualva [Torda; TjKt V. 103].

5. végetérés, megszűnés; terminare; Ende, Aufhören. 1692: minden szántot földeim redeáltak ki annál nagjok kár, s eletem fundamentomocskájának ebben az hazáb(an) megszakadása [Monostorszeg SzD; Ks 9. XXXVIII Budai Sigmund lev.].

6. ~ nélkül szakadatlanul; neincetat, fără incetare; un-aufhörlich, ununterbrochen. 1769/1778: egymás után meg Szakadás nélkül dólgoztam az Méltóságos Földes Vram ó Nagysága Nagyalusi Istállóján ... öt Hetet [Bagos Sz; BfN DDD. 4 St. Kintses (39) jb vall.].

7. szakasz; etapă, fază; Phase, Etappe. 1860–1861: Nevezetes légkőhullás történt itt 1852-ben ... Itt huzamos menydörgés, és a hét egyenetlen megszakadásban sebesen egymás után következett ... erős dördülés ... irtózatoss volt [Benkő, Mszlsm. 8–9].

8. ? magvaszakadás; ráminere fără urmaș; Erlöschen. 1605: Gepesi Géörgys eo Jobbagia león, az feoldetis kezebe hagia Sigher Janos Gepesi Georgynek, ekkor kele kj Marto(n) Janos kezéből Az Sigher Janos megh zakadása vtan ez Gepesi Janos bfirta [UszT 19/16 Joannes Biro de Kwsmeód (40) pp vall.].

megszakadatlanul egyvégtében; necontenit, fără intrerupere, continuu; in einem fort/Zuge. 1762: az avar égés in continuo meg szakadatlanul volt [Torda; TjKt V. 107].

megszakadott, megszakadt 1. elszakadt; rupt; zerrissen. 1648: Az elseo exhibealt leveled sulios ez okokra nezve ... 8. Sok fele maculak vad(na)k raita. 9. Megh szakat, Moczikolodot [Kv; TjK VIII/4. 284]. 1768: Meg szakadot kötőfék 1 [Mezősztygyörgy K; Ks 23. XXIIb].

2. (erőlködéstől) megroppant; spetit, care este frint (de eforturi prea mari); (von der Anstrengung) geknackt. 1766: egj 3rom esztendő meg öklölt ökr Tinót ... el adott ... egj meg szakatt ökret ... meg njuzatott [O.ocsárd KK; Ks 8. XXV. 18]. 1811: a' Szász fősvényebb és takarékosabb ... 'S Minthogy a' nagy Fákbol építeni szereti, Eröss emelésben magát ugy meg-veti, Mig erőlködésben a' béle meg-fakadt, Innen van a' Szászok közt annyi meg-szakadt [ÁrÉ 69].

megszakadozás egyenetlenkedés; disensiune, discordie; Uneinigkeit. 1662: Kinek^a személyürl Isten még az Izrael népe megszakadozásakor prófétáltatott vala: hogy ő lenne az a király, ki elrontaná a Jeroboám ama bételhéli oltárát [SKr 631–2. — *Jósias júdabeli királynak].

megszakadoz, megszakadozik 1. kiszakad/hasad; a se rupe (in mai multe locuri); ausreißen/bersten. 1593: Sophia, Veres Peterne ... Zolgaloia vallia: Latam hogi Simont le vontak vala, es vgi megh verek hogi az jngeys megh zakadozot vala [Kv; TJK V/1. 373]. 1615: Egj kekes kittellyes derekalj hay lengettek megis zakadozot f — d. 16 [Kv; RDL I. 97]. 1623: Az Palotakboll az karpytokot zedesse le es az kik megh zakadoztanak varrogattassa megh [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1753: (A tisztartót) le vonatá az hajánál fogva az földre es meg veretét két Embervel fejít lábát meg nyomotta két felől állat az ket legeny s, ugj verték a mentét fel fordították a fenekéről ... az Nadrágis meg szagadazat (!) az Pacza helylin [Marosztgyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. 1805: az Urbariumban 18-ik szám alatt fel irattott ablakos-Szotyor megszakadozván, annak helyiben Gy(alog) katona Ferencz János eő kegyelme más jó szatyort adott [HSzj *ablakos szatyor* al.].

2. el/leszakad/szakadozik; a se rupe; reißen. 1590: Attam Lakatos Istuanak az Zena vczay kysz aito Sarkat Chinalta meg ketzer f. 1 Chynalt az Lancznak egy horgot meg Zakadozot volt attam nekye f. — d. 8 [Kv; Szám. 4/XXI. 25 Kis István sp kezével]. 1595: Hogy az zekerekhez walo lanczok meg zakadoztak volt, azoknak meg chinalas-sara es hozzabittassara vettem 4 apro vasot ... f —/ 36 [Kv; i. h. 6/XIII. 4] | Hoztak vala Wrünk kuczissi Ezüst hamokat, hogy meg foldozak az mi raita meg zakadozot volt [Kv; i. h. 6/XVIIa. 184 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1621: Az nagy Harangh vono Zyainak Harma megh Zakadozot uolt Zigiarto Gebauer Mihaly foldozta meg d 32 [Kv; i. h. 15b/IV. 13]. 1700: Mivel hogy sok Esztendőkűl fogva igen meg Szakadoztak volt a' harangok Szijjai es nem győztük mind egyre csinaltatni vettünk ... egy ökrő bört ... Fezettem Zákai János Uram(na)k a' bört(ne)k ki készítéséért 1/5 [Kv; KvRL I. C. 8. 25]. 1733: Unitarius Mester Ur(am) oldotta le a' kis harang kötelét, mivel meg szakadoztak volt az ágai [Hévíz NK; JHbT].

3. beszakadozik; a se rupe/avaría in mai multe locuri; nach und nach einbrechen. 1734: Ez 1734dik esztendő kezdetin a nagj Jeg menés mia igen meg szakadozván a gátunk, ugy hogy a Víz mind ott megjen el, melly mia Malmunk nem foroghat ... Concludaltuk, hogy ... egj egj heten mind addig mig bekötődik az Gát minden Ember egj egj Embert ... tartozik adni [Dés; Jk 444a].

4. leszakadozik/hullik; a se prăbuși, a cădea jos; herunterfallen. 1597: Mi koron az scholaban az cherepes hiaza-
tot Imít amot ahol meg romlott es zakadozot volt megfol-
doztattuk, hozatattunk ahoz 2 zeker fcewent p(er) f —/ 20 [Kv; Szám. 7/III. 28]. 1648: ezen lugasbol az malom pata-
ka feleöll volt ez eleött fel járó grádicz az Urunk házába,
de most antiquáltatott, és az iránt az fedele megh szakado-
zott [Komána F; UF I, 934].

5. beomlik; a se surpa/dărîma; einstürzen/fallen. 1585: Az keomiwesnek hogy az Scolaban egy aítot be rakot, es egyket altal wakta es egy ablakot chinalt a falba es az fokhazot(is) be foldozta a hol az megh zakadozot volt a fala ... f 0 d 40 [Kv; Szám. 3/XIX. 32]. 1608: úgy lőtenek az ágyúkkal, hogy az házakban az piacon egynehány meg-

szakadozott, és az kemencék is beszakadoztak [Kv; KvE 139 SB].

6. (föld) lesüllyed/suvad; (despre pământ) a se scufunda; (Erde) niedersinken/herunterrutschen. 1760: A Szőlő fű-vőn ... jó föld de az also széle meg szakadozott [Novoly K; BLt]. 1778: A' Barátok Tojánál ... Rosot szoktanak vetni ... egy darabja igen sovány, egyik vége pedig megszakadozott [Nagyercse MT; EHA].

7. (föld) meghasadozik; (despre pământ) a se crăpa; (Erde) sich spalten. 1774: egy szőlőhegyet a ménnykő megütött ... egy hegyre véres tőr szállott le nagy fenyegetéssel és az hegy rettenetesen megszakadozott, mint a vár szállás előtt [RettE 328].

8. (jóság) felaprózódik/osztódik; (despre o proprietate) a se împărți; (Gut) zerkleinert/aufgeteilt werden. 1683: Az mint eddigh, ugy az utánis valamigh az Joszagh meg nem Szakadoz Gyekeből minden esztendőben az harom Szaz kalongja buza megh jarjon Kolosvára az patereknek [Kv; Ks 14. XLIIIa Komis Gáspár végr.].

9. egymástól elszakad; a se despărți; sich voneinander trennen. 1662: ha az Úristennek kegyelme a fejedelem tanácsát arra igazgatja vala, hogy amelly rész tatárság a Meszesen általtjött, hadait arra fordítja vala, bár még nem szakadoznának is azok, emberi ítélet szerint a kopjás, puskás, fegyveres jó magyarság ... megverhette s eloszlathatta volna [SKr 446]. 1702: (A) Commissariusok magok v(ár)(me)gjeiből és Székiből valo munkásokat össze gűjtve számb(a) vegjék ... és vélc megjűtt meg indulván, meg ne szakadozza(na)k, hanem egjűtt járjanak [Uslz IX. 77/44 gub.]. 1710: Doriával való compániákat is utoljára megbonták és levágának felesen benne, de a többi sohul meg nem szakadozván s erősen puskázván, harcolva eljövének békivel [CsH 227]. 1721: ezen ki menő négy Regimentek, regulátatnak; nem mind egy uton, és egy felé, lehet marsussokat continualni, hanem meg szakadozva [Ks 18. XCIII gub.] | Arva apro gyermekeimnek Annyokot Tutirnak valom ... míg a perfecta aetast el nem érik, ha lehet, egy mástól meg ne szakadoz-
zanak hanem minden joban Annyokhoz tartozo engedel-
mességgel és tisztelettel viseltessenek [BLt].

10. egyenetlenkedik; a se dezbină; uneinig/uneins sein. 1581: Miert penigh hogy gywlcse hyttak eo kegmeket az Regy attiainknak dycheretes Moggiokat es regy Rendtartassokat kowetwe(n) ... tehát Megh ne zakadozza-
nak hane(m) eggywt legienek es eggywt vyssellyenek
minde(n) dolgokat Mindenek előtt, ne hogy egyk lmeide az
massyk Amoda Tanachykozzeek es eggyk se erchie az mas-
sykat [Kv; TanJk V/3. 245a]. 1710: gondolván, hogy meg-
szakadozván egymástól a lengyel s német, már könnyen
bírhát velek [CsH 174]. 1710 k.: Nékem és sok jámbornak
sírt a lelünk, mert akkor szép, jó békességre vihetjük vala
a dolgot, ha olyan átkozottul meg nem szakadoznak vala
az igazgatók [Bön. 729].

megszakadozás széthúzás, egyenetlenkedés; dezbinare, disensiune, dezacord; Zwietracht, Uneinigkeit. 1662: Az ott künn levő atyafiak megszakadozásokon búsulok, ki-váltképpen Nyolcz uram dolgán, mert ő hozzá soha bizony nem kételkedtem^a [TML II, 384 Ébeni István Teleki Mihalychoz. — *Titkosírásból átirat szöveg].

megszakadozott 1. elszakadozott/szakadt; rupt; zerrissen. 1747: Meg sokadozott vastag szij kötőfék Nro 3

[Szpring AF; JHb XXV/88. 4]. 1755: Hat lora valo meg szakadozott reztelen hám [Bábolna H; BK sub nr. 1020 Naláczi conscr.]. 1756: Regi meg szakadozott Pámasák 1 [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 20]. 1768: Meg szakadozott, Skarlát nagy Szűnyeg 3 [Mezősztgyörgy K; Ks 23. XXIIb]. 1790: Vászonnal borított, és meg szakadozott Kanapép 1 [Déva; Ks 76. IX. 24]. 1798: énis vettem meg egy kék virágos mor szín Selyem, de meg szakadozott mejre valot [Dés; DLT].

2. leszakadozott/hullott; rupt in mai multe locuri; heruntergerissen/gefallen. 1694: az nyári házak(na)k sendeljes fedelek, meg szakadozott és elsovadozott, ujjitást kívánó [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb.] | egj haz ... p(rae)stila fedele is, igen meg szakadozott, szalmával is tatarozott [Kisened AF; BfR ua.]. 1742: két-felé nyíló ... kapu melynek tetején kétszeres galambúg is találtatván, megszakadozott zsendelyes fedele vagyon [Zalasd H; ETF 108. 9].

3. beomlott; präbust; eingefallen/gestürzt. 1694: vagyon a' Konjha ház vagyon fábol fel rótt, földel tölteses Tűzhelj, igen meg bomlodozott és meg szakadozott, tapasztos sövényj kéménj alatt [Kisened AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb.].

4. átszakadozott; rupt/avariat in mai multe locuri; durchgerissen/gebrochen. 1753: Vagyon egy Tó ... a' melly-be vagyon csuka keszeg bőven, annak a' gáttya a két végén gyarló meg szakadozott, erősítés kívántatnék nékie [Apanagyfalu SzD; EHA].

5. (ki)szakadt; rupt, stricat; (aus)gerissen. 1592: Inuentaltatott az portörő Malomnak Zersama Rostaak 4. Epp 6. meg zakadozott szyta lo 2 [Kv; Szám. 5/XIV. 4 Eppel Péter sp kezével].

6. szakadásos, omlásos; abrupt, präpstios; herunterstürzend. 1573: Jacob pal vallia, hogy ... Aggya volt tymar Bartos Eccher eonek az feoldet Berbe zantany, De hogi az feold megh zakadozott volt eo ne(m) zantota [Kv; Tjk III/3. 75]. 1760: Nem igen nagy extensioja lévén hatarunknak, 's az is némely részében meg szakadozott az oldalos helyeken, nem adaequate suffical ... az Possessor Urak Marhainakis pascuatiójára [Novoly K; BLt]. 1780: Ezen föld ... egyik vége megszakadozott, melly szakadozás mián 8 véka Buza vetés kár könnyen vagyon benne [Nagyercse MT; Told. 79].

7. megosztott; impärjt, divizat; geteilt. 1657: az fejedelm hadait megindította volna, előljárobán Bakos Gábort az végekre, Bomemisza Pált az bányavárosokra ... Ez megszakadozott hadküldés nékem igen rosszul tetszék [KemÖn. 199].

megszakadoztathat egyenletlenséget/meghasonlást keltet; a se putea dezbinda; Uneinigkeit/Entzweiung hervorrufen können. 1679: Az mint hogy még én köztök voltam, addig az német sok rendbeli praktikájával is meg nem bontotta és szakadoztathatta őket semmiképpen, de hogy halálos betegségben esvén, az táboron köztök nem lehettem, úgy kezdette mindgyárt ez két gonosz ember által ... vesztegetni őket [TML VIII, 451 Teleki Mihály a fejhez].

megszakadta szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: törvény ~ törvényszünet; pauzä de judecatä; Gerichtspause. 1668: Balla al(ia)s Swket Istua(n) ... törvény megh szokattaigh eleb nem áll ... ha penigh elő nem

allithatna, az fel keresnek idejen ... maradgyon úgy mint az 200 forinton [Egerbegy TA; Told. 23/12].

megszakaszt 1. beszakít/tör; a sparge; einreißen/brechen. 1653: A közel való emberekben sok ugyan meg holt, mikor a nagygyát vezette ki^a, oly nagyot dördült akkor. Úgy kell hinni, hogy az agykérgét szakasztotta meg az olyan embernek a dördülésnek az ereje s úgy holt meg [ETA I, 154 NSz. — ^aA tűzhányó].

2. elszakít/tép; a rupe; zerreißen. 1710: Rákóczi gondolkodván, hogy talám többet árt magának azokkal a levelekkel, Longeváltól elkéri a leveleket, s megszakasztván ... Longevalnak ... meghagyá, hogy a leveleket vesse a tűzben [CsH 329].

3. átszakít/vág; a rupe/avaricia/deteriora; durchreißen/brechen. 1763: ez a' Patak ... a' Malom fel allitása előtt is ki tsapott, a' hol a' partya alaton volt, de kart nem tett, azután pedig hogy a' Malom Gáttyát meg szakasztottuk egyszer sem jött ki [Szecsel SzB; JHb]. 1843: a gátot mfg ezen levél irodatt meg nézve, úgy tanáltom hogy meg szakasztá [Nyárádtó MT; SLt évr. Szász Ferenc P. Horváth Ferenchez].

4. megbont; a desface; (auf)spalten, trennen. 1797: A régi torma az ekléziának megromlodozván, lerontotta és más új tornyot kezdett építeni a templomnak déli végéhez a vár kőfalát megszakasztván közibe és a földfelszínin fejlül négy ölnyire a falait ki is vitte [Uzon Hsz; ETF 107. 9].

5. elhatárol/választ; a delimita ceva; begrenzen, trennen. 1681/1748: (A föld) egyik végét az Út szakasztya meg [KvAkKt Mss lat. 236]. 1685 e.: Az házak udvarát az istallok Udvaratol szakasztya meg bik fábol fel rott palánk [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 9]. 1714: az Mohalyi határ ezen felül mind az oláh Vásárhelyi határuil mind penig az nagy Devetseri határuil az Devetser felőlil le folyó Patak(na)k az folyamattya vagy árka szakasztya meg [WassLt Somai György de Nagy Devetser^a kezével. — ^aSzD]. 1717: Mikor az Kaptalanokot hatar járn ki hoztuk votis es az Metesdiekkel^a az határt ki jártuk, akkor az Czelnai^b határ mind az Igeni^c, mind a Metesdi határokat meg szakasztotta [TGsz 51. — ^{a-c}AF]. 1728: Szena fü egj erecske tartja az hatarat, melly meg szakasztya a Pape-toi^a [Szgy; SVJk. — ^aA pap részétől a deák részét]. 1774: (A kaszáló) egy vége az Aranyas Árkáig nyulik, más részit pedig meg szakasztya a Tóvis földekre járo ut [Gerend TA; EHA]. 1790: a' hegy alatt, vagy-is a' gát farkába, a' melly nagy borozda kerekedik, az szakasztya meg a' Nagy Sármasi, és Báldi Határokat [Báld K; BLt].

6. félbeszakít; a intrerupe; unterbrechen. 1605: egy néhány chywreokban az priidatus emberek cheplesit Zakazak megh, es vitesse(ne)k buzat oda s erre a gazdalkodasra^a veresenek buzat [Kv; TanJk I/1. 527. — ^aA fej. jövetelére].

Szk: ~ja álmát. 1619: Ki mivel megyen és ki mit viszen? ... Talám Felségednek jó volna útokra vigyázatni et compellerent intrare az hajdú uraim azkik megszakasztyának álmokat miatta, megtáldnák a fakengyel árát [BTN² 335]. 1636: Micsoda izgattya vallyon az kis filemilét, az bé szívó égne lakossát, hogy még ejeli álmát-is meg szakasztsza, és mindjárt éjfel után néki serkennyen hanem az ő teremtojéhez való buzgósága [ÖGr Aj.].

7. tűzet ~ tűzet elolt; a stinge focul; Feuer löschen. 1662: mfg az tűzet a szarufákon megszakasztának s onnan

alászaladoznának, lövések miatt is közel húsz ember esett vala [SKr 603].

8. *magától ~ vmit megvon magától vmit; a-și lua bu-cățica de la gură; sich etw. abgehen lassen. 1597: Mohy Györgyne Annos Asszony ... vallya ... Janos ... falattyatis meg hatta nekj es magatol meg szakasztotta és úgy atta a Daikanak [Kv; TJK V/1. 135].*

9. *Isten szakassza meg nyakát szitk sã i se rupã gitul; Gott soll cinem den Hals brechen. 1617: Elegge hallottam hogi zitta antalfi m(a)tiast antalfi tamasne niasba ualonak hamisnak, hogy ... Is(te)n zakazza meg az niakat [Kobát-fva U; Pf]. 1793: Az Isten szakassza meg a' nyakadott, hogy soha nyakkal haza ne jőjj; mellyet ha meg érnék, mindgyárt egyik Lovat aranyba foglaltatnám [Koronka MT; Told.].*

megszakasztás átszakítás; rupere; Durchreißen/bruch. 1763: Mind a' Malom építése előtt, mind a' Gát meg szakasztása után tudjuk, hogy egj kevésbé ki ütött a Patak [Szecsel Szb; JHb].

megszakasztatik elhatároltatik; a fi delimitat; be/abgegrenzt werden. 1699: Oláh (: mely az előtt Szász Nemeti volt :) Nemeti(ne)k Csepány és Magyar Nemegy szomszéd Faluk Határitol, rēghen mikor szasz Falu volt Határa törvényes és igaz Határ Halmokkal, Kővekkel ... hol, miltoda nevű helyeken szakasztatik meg ? [BSz; JHb II/14 vk].

megszalad 1. elszalad/menekül; a fugi (de undeva); weg/fortlaufen, davonfliehen. 1745: egy kufárnének az egetboros asztalát az őszve valo borulásb(an) az mint az katona meg szaladott az parasztság utanna úgy dőlőtek el [Tuson K; Ks 5. X. 6 Bács Todor (80) jb vall.]. 1749: (A vádlott) Ns Ferenczi Josef vr(am) házát fel akarván verni mikor el akarták volna fogni, meg szaladott, és ... az ország uttyán el fogadtatott [Torda; TJKt III. 266]. 1757: Sombori Úr(am) ... midőn meg látta s észre vette volna hogj jőnek az Erdő allyi Lakosak, ugj Szaladott meg az ekéjével és Cseledeivel [Csüddöttele KK; Ks 66. 45. 17f]. 1761: Papunk Petru egésenes reám jővén hogj ki mehessen én viszsza taszítottam ... ő arra ... kést rántván belém ütē leg ottan ő meg szalada, én is Tolvajt kezdék kiáltani a melyre insurgálván az egész falu el fogattatott [Tyéj H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1802: egy Karomnyi Fát vévén kezébe, a' Báro Bánfi kotsissa meg szaladt haza felé, de bé érvén Forro Lajos a' kotsist ... meg ütötte kétszer [Mv; Bom. XXXIX. 53 Fr. Szathmári (23) vall.]. 1850: a Katanák, kit a hogy elő kaptak ütni kezdték ... én, több Társaimmal megszaladtam [Dés; DLt 1320-hoz Tóllas Tódor (18) vall.].

2. (had) megfut/futamodik; (despre armată) a se retrage în fugă; (Heer) die Flucht ergreifen. 1690: (A törökök) megszaladtak és panico tenore dissipálódtak, négy vagy öt taraczkot s sok rabokat elhagytak [IAMN 327]. 1704: A lovas kuruc megszaladván, a gyalogját otthagyja, azon rajta mind lovas, mind gyalog német [Kv; KvE 291 Szf] | végre ugyan ezeké lött a szerencse, és a kurucok megszaladtanak [WIN I, 293]. 1710: a basa nagy haraggal mondá nekik: „Tudom jól, ti kutyák, hogy mindjárt megszaladtok, de megparancsoltam a hátatok megé rendeltetett török hadaknak, ha csak visszatekint is valamelyik közületek, minjárt fejit vegyék” | a lovas magyar labancok is

megszaladnak, azoknak is jobb része ott vész [CsH 53, 446].

3. nekiiramodik; a pleca repede/in goană; ausgreifen, Anlauf nehmen. 1778: kik támadták meg a Zejk János Ur Reve iránt az Exponens Ur udvar biráját, kiis lovával meg szaladván, ki lött utánna ? [H; JHb XXXI/51. 7 vk]. 1796: a Kotsis reájok Vágot az ostorral s Gligor le szőköt a Szekérből, és utánnok hajtott egy Darab Gajjal a Kotsisnak de a Kotsis meg szaladott a Kotsival, s ők osztán el maradtak [Gyula K; RLt Jeltsán Aléksza (50) ménespásztor vall.].

4. kb. nekilódul; a se pune în mișcare; einen Anlauf nehmen. 1672: Ezen Erdőre rea mēven hatalmasul az edgik szekes s szan megh szaladva el mēven hogi annak az nyoma(n) el mēnnek aranykutra es fel Cirkaluan kik Czelekettek volna ... az szannak nyomat Egi hites Polgarra edgiűt követők [K; SLt P. 18].

5. (csordából) kitör; a alerga/fugi; ausbrechen. 1812: Székelly Ferentz mint káras ezen következendő ügyét ellátni kíványa világos lévén hogy a' Pásztorok a' csordát nem kergették a' melj mián a' lovak meg szaladtak volna — eszerint a' kár történetes lévén ... az Al peres Pásztorok a' kereset és kár megfizetési alol feloldoztatnak [F. rákos U; Falujk 77–8 Barrabás Áron pap-not. kezével].

6. elfut vmi elől; a fugi (în mod laș) dintr-un loc; davonlaufen. 1737: En ki indulék ... Szebenből, és gondolván, hogy meg állya Exd a Sárt, ide jöttem Abosfalvára; de látom bé nem mért Exd várnj, hanem meg szaladott [Abosfva KK; Ks 99 Bálintit György lev.].

7. meglendül/lódul; a incepe să coboară (fără a putea fi oprit); einen Ruck geben. 1595: Az feredős akarían feredőt czinalni, az vízmerőt az Ghem meg ranttya mind ved-restől és csak alig hogy le nem esett, amaz szalasztja el és az Ghem meg szaladuan, úgy meg randúl, hogy mind le szakad [Kv; Szám. 6/XVIIa. 250 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

8. le/megcsúszik; a aluneca jos; her/hinabgleiten. 1796: ki vólt az a' Személy a' ki egy Szekér nyárs Czepusával Táre Lupnak mellyéhez ütett; De Villája nyelét ... találván, és az ütés azon meg szaladván azon utéssel egy újját őszve rontá ? [K; Eszt-Mk vk].

9. (föld) megcsúszik/suvad; (despre teren) a aluneca; (Boden) vermuren. 1760 k.: A határunk oldalos lévén, vagy három helyen úgy meg Suvadott, vagy szaladott, hogy nem lehet szántanunk Semmiképen az olyan helyeken [Apáca Br; BrÁlt T. B V(Apața) Metadata 16. — Binder Pál kijegyzése].

megszaladott elfutott/menekült; care a fugit (dintr-un loc); entlaufen/flohen. 1758: Koszta Mihály erőltette a Falut persecutiojára a nevezett meg szaladott Ekéseknak [Kük.; Ks 66. 45. 17g].

megszálal (erdőt) megritkít; a rări (pădurea); (Wald) lichten. 1613/1687 k.: Vagyon erdejeis az egyháznak melly régen fl. 2 járt, de mint hogy meg szálaiva vagyon most az erdő az idő meg mutattyá mint adgyák ez után [Bergenye MT; MMatr. 336].

megszálasodás szálas erdővé válás; dezvoltarea copacilor (dintr-o pădure) pină la maturitate; Hochwaldwerden. 1785: (Torockó lakosai) a Torotzkai határon ... lévő Erdőket ... úgy oltalmazták mint a szemek fényét ... mint ezt

elégg bizonyította ma azoknak az Erdők(ne)k szépen lett meg szalasadások [Torockó; TLev. 4/11. 1a].

megszalaszt 1. megfutamít; a pune (pe cineva) pe fugă, a fugări; in die Flucht jagen. 1704: (A) kurucok gyalog lévén, ott a fák közt valóban megszaszták az ittvalókat [Kv; Kve 294 SzF]. 1763: Titt Praefect(us) Uram ... Mányaika luont ott az Exp(onen)s Aszsz(o)ny ö Nga utrizált erdeiben kapván meg szalasztotta s el nem foghatta, ők is azután azon erdők(en) menni nem bátorokadtak [Szökefva KK; Mk V. VII/1. 44 Sztrátyi Péter (50) jb vall.]. 1765: a Házból ki menvén a Novizánsok, utánnok mezitelen kardal ment ugyan Murvai de minekutánna meg szalasztották nem kell vala vissza térni Murvaira, s ujra aggredialni [Torda; TJKt V. 256]. 1832: (A szb) a Kapitány Urat vissza vivé, meg páltázta özve huntzfutolta, és meg Szalasztatta [Dés; DLt 258].

2. (kezéből) kiszalaszt; a scăpa (din mină ceva); (aus der Hand) her/hinauslaufen lassen. 1724: Pasko Sigmond ur(am) egy keziben lévő pálczával hadozvá(n) az urfi feje felett, az Urfinál Náláczzi László Uramnál kard lévén ... Tréfából hozza legyintet Pasko Sigmond ur(am)hoz és hihető hogy nehéz lévén az kard meg találta szalasztani, s ugi sérté meg Pasko Sigmond ur(a)t főben [Mihályfva NK; BK sub nr. 984 Samuel Simon (19) ns vall.]. | hihető meg szalasztotta az kardot s ugi Sértette meg Paskó Sigmond Uram(na)k az fejitt Náláczzi László ur(am) nagyon bán-ta, s szegjenletteis [uo.; i. h. Matthias Kovács (36) ns vall.].

megszalasztatik megfutamíttatik; a fi fugărit; in die Flucht gejagt werden. 1662: sokak ... akik amelly nyugodalmas szép lakóhelyekben azelőtt csendesen, frissen, úri módon nyugodni szoktak volt, csak már is néha-néha úgy megszasztatatnak, a Tiszát nyakokba magok is alig vehet-nék [SKR 619–20].

megszáll 1. (ideiglenes) szállást tart vhol/vkinél; a minca, a dormi undeva peste noapte; sich irgendwo/bei jm (zeitweilig) aufhalten. 1568: Anna szakany Jmrene fassa e(st), hogy Kyralne azony Jdeien Ez vallot az vra kwlte feyer vara ... oth feyer varat zallottak volt meg Egy lengel borbelnal az kjralne azony barbelyanal [Kv; TJK III/1. 236]. 1569: el mentwnk ... waralliara es meg zallattwnk es be hyttwk az zomzedokat az felseged parancholatia zerent ... ot mi az felseged paranchyolattiat megolvastwk [Gyf; PKpLr Révay lev.]. 1573: Nagy Jacob ... vallia, hogy Ez ely mwlt Napokban zallot volt megh kalianba Estwe fele Myert hogy Esmerte Nem Erkezyk haza [Kv; TJK III/3. 51]. 1585: egy kor en menek chehben^a, es meg zallek az kys peter hazanal [Zutor K; Ks 42. B. 18. — ^aPáncélcseh SzD]. 1617: Zeóuerde(n) zallot vala megh az Naz nep Dossa Dienesnel [Szövérd MT; BfN Feier Istuan (85) ns vall.]. 1633: ez el mult Mind szent nap taiban megiónk vala Karoliba az sokadalo(m)ba es menteónknben Dobran meg szallank Kerekes Zabo Istuan attiankfiynall [Mv; MvLt 290. 110a]. 1701: eő Felsege Deaki ... az Falub(an) Almásra bé mentenek s meg szállottanak aval az hazzal az hun Haczagán Laszlo lakott csak által ellenb(en) [Keresztényalmás H; Szer. Steph. Kőrösi (40) gondv. vall.]. 1783: ez előtt valo esztendőken egy Ványalo meg szállat vala Nanya Makaveejnal éjtzakára, akinekis elveszvéen egy vég Posztója a kárát feladta a Birák(na)k [Faragó K; Gyl. Padurán Juon (40) zs vall.].

2. útjában megpihen vhol; a poposi; unterwegs Ruhe halten/rasten | táborot ver; a-și așeza tabăra; ein Lager beziehen. 1618: jutánk Gyrgyóba az Duna mellé, és ott meg sem szállánk, hanem mindjárt elegendő hajónk lévén, általköltözénk az Dunán [BTN² 84]. 1638: ez ide(n) hagi Eőperjesre az szent Lőrincz Napi sokadalomra megjunk vala fel, az Tisza mellett megh szallank eggyütt, s ennekem egy keőteő fekeőm vesze el [Mv; MvLt 291. 148a]. 1671: ha valamely Falukon vagy Városokon kívül száll-meg valaki, és marhája el-vész, tartozzék a' káros Emberrel edgyütt az a falu vagy Város a' nyomot fel-venni [CC 87]. 1735: jővén énis az Rettégi Sokadalombul, aszt az Kővár vidéki öreg rend ... kisded embert ... it az Györgyfalvi tilalmásb(an) az égeres között találánk hogy értettek ma-sokkal együtt, énis meg szállék hozzájuk [Csicsógyörgyfva SzD; TKI]. 1745: a Hesdát mellett holmi szeke-resek meg szálván, és a tűz helyeken fejszéjeket el hagy-ván az I. meg találta [Torda; TJKt II. 23]. 1772: Most az el mult Nyáron láttam Dési Ferenczet hogy a Rét oldalba meg szálván a marhait a kaszálatlan fűbe csapta szemem láttára [Dés; DLt 321. 58b Andreas Rátz (32) ns vall.]. 1812: némelly gonosz tévők utazo kereskedők neve alatt az irt Gazdák adállyához tsak nem meszire meg szállottak [Bereck Hsz; HszJp].

3. (juhnyájjal) szállást épít/tart; a-și face sălaş/adăpost (pentru o turmă de oi); (für die Schafherde) Unterkunft/Schafstand bauen. 1597: my kor my El mentwnk volna Az mj marhanknak keresesere, oda Jwttánk Az Also Bodog Azzonyffalvy határban es Latok hogy Az Juhokkal Az olahok meg zallanak es Az zallasokon tyzett teonek [Uzst 12/63].

4. be/megtelepedik; a se stabili/așeza; sich niederlassen/ansiedeln. 1592: Tot Mihaly Molnokba lakot gyermeksegeol fogua ... Az vtan hogy Malom Mestere megh holt vgy vootte el felesigit, es így zallot megh Deesre [Mihályfva SzD/Dés; DLt 235]. 1672: Ezek Júvényenyek és mostan csak nem réghe(n) szállottak ezen faluban megh^a [Nagygoroszló Sz; Bom. 6/24. — ^aHat szolgáló ember neve elé összefoglalóan írva]. 1742: azon ház helljen elsőben ertem valamellj oltjanokat meg szallani mint valami Sellerek a Fiscus nevezeten szolgálni [Bányabikk TA; JHb III/16]. 1757: ezen Almás Mezejéb(en) ... egy tatár Gergelly nevű Ember szálott vala meg, s a' kezdé az erdőt pusztítani [Gyszm; DE 3] | Nehaj Foltshi Balintne Aszszony eő Nga idejéb(en) szállottak meg Faunkb(an) ilyen nevezetű emberek^a [Guraszáda H; BK ad nro 144. — ^aKöv. 39 zs és egy jb nevének fels.]. 1769: akarminémű Czigányok szállyanak meg valamely Faluba mingjárt tudják meg a Falusi Biro es Esküttek, hogy micsoda vallasuak a Czigányok s Felesegekkel hiteseké, vagy nem [Uzst XIII. 97]. 1777: Az régi Öreg emberektől hallottam beszélleni hogj a Bűdöspatak folljamat mellé valamely Vakok es bennák meg szálván Kalljbákat építettek, az honnen is ezen helyi La Kolib nevezetét vétte [Szakatura SzD; TL. Bot Márk (50) prov. vall.].

5. (katonaság) beszállásolja magát; (despre trupe) a se încartui; (Militär) sich einquartieren. 1604: Kis Farkas hada rank Jöue az Zekel gyrgy (!) kertiben zalla meg [Uzst 18/167 Ambrus gergely Korondy pp vall.]. 1691: az Romai Császár eő Felsege, mostan Quartelyra fel menő Német vitézi, az mely Falukban meg szállottanak, háltanak ... az Falu béli szegenységnek reájok micsoda Expen-sai és Kárai lehettenek [M.bece AF; Told. 25]. 1785: egy

néhány rendbéli katanaság ott masfroztván s meg szállván, mindent egybe égettek rontottak s tartok attól hogy további ugj léssen [BK. Bara Ferenc lev. Szászvárosból].

6. (had) letáboroz; (despre trupe) a campa; (Heer) ein Lager aufschlagen, sich lagern. 1604: mikor hauas el földben görgiczen tul meg zallottunk wala fillier miklos kezde panazolkodnj hogi pinze wezöt el melj panazra Zombatfalwi^a meg akara fogatnj [UszT 18/148. — ^aA hadnagy]. 1653: a közlegényekben is szállingóztak bé ételt venni és italt, a többi pedig ott, a hol a mezőben megszállottak vala és ott megtelepedtek vala, ott ki aludt, ki mit csinált szegényekben — mint vert, futó és fáradt had dolga szokott lenni [ETA I, 64 NSz]. 1657: megszállván az fejedelem táborostól ... érkezék hfr ... hogy az ellenség megindult [KemÖn. 43]. 1710: Thököly a hajdúságot ... elől elküldötte vala, kik is csak közel Törösvárához holmi közkikiás völgyben megszállottanak vala [CsH 235].

7. (várat/várost) haddal körülzár, megostromol; a asedia (o cetate/un oraş); (Burg/Stadt) mit Heer umlagern/stürmen. 1562: 1521 esztendőben Nándor-Fejérvárát megszállá Szulimán császár harmadfél-százezer néppel, és nem sok idő mulván megvevé őtet, ki lön nagy romlására az egész kereszténységnek [ETA I, 12 BS]. 1574: Koznar pal Jday harynnay Janos Jobbagya ezt valla hog mykor az moldwayak beztercet meg zallottak vala, akkor apamwal erkdede fwtottwnk wala [Erked K; LLt Fasc. 29]. 1614: Ezenközben^a nagy hirtelen megszállá Váradot az török, de Isten segítségével meg nem veheté, hanem elméne alóla [BTN² 46. — ^a1598-ban]. 1657: Bethlen Gábor is anno 1619. haddal indult Ferdinandus ellen Bécs alját is nyargalták, sőt ugyan meg is szállották morvai hadakkal és némely slésiai rebellis hercegekkel, kevésben is múlt, meg nem vötték [KemÖn. 33]. 1693: az Magyarországon lévő császár armádája Nádorfehérvárát megszállotta, de az fővezér segítségre menvén az armáda solválta az obsidiót [IAMN 332]. 1710: A császár ... a fővezér ... expedálja, hogy Bécsot obsideálja^a Valának mind a császár mellett levő tanult vezérek közül, mind a magyarok közül, akik nem jovallják vala, hogy Bécsot szállja meg a fővezér [CsH 166–7. — ^a1683-ban].

8. fegyveresen elfoglal/hatalmába kerít; a ocupa/cuceri, a lua in stăpinire cu forța armată; bewaffnet besetzen/erobern. 1562: János király nagy hadat inditta és megszállá Hadad várát sok fő vitézekkel Németi Ferencz által, ki akkor Tokajban kapitány vala [ETA I, 18 BS]. 1663: Még én nem hallottam bizonyosan, hogy Érsek-Újvárat megszállották-e, de nem reményelem, megszállották volna [TML II, 588 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1849: (Meghalt) Ifjabb Ujvári János 60 éves korába ... Mikor a Muszkák Hunyadot meg szállották, az agyuk dörgései, és felelem miatt, — csak ének szoval is alig tudok el temetni [Damos K; RAK 125].

9. (vmely helyet/pusztá falut) megtelepedve benépesít; a ocupa și a (re)popula (un teritoriu/un sat părăsit); (irgend-einen Ort/unbewohnten Dorf) besiedelnd bevölkern. 1581: Ez alat Jsmet vyobban fwtott az zegeneg eo Ngra az zegenj vrunkra viobban keonjergettek akkoris kegielmes valazt teott volt nekjek ... ha Bantassokra lezen az videdk meg ne zalljak, Ez keozbe vgian nem zwnenek meg az ott valo zallasol és Epittesreöl vgy mint tizen hat Ember zallotta es kezdet wala Epiteni melj mind az videdknek Ennekemis Igen nagy Bantassomra lewen ... En rea me-

nek En magam zolgaimmal es Jobbagimmal es az ott zallott Embereknek marhaiokat eo magokkal zekerekre minden karoknel kwl fel rakattam es Jntem hogy ki ki az honnat oda Jwtt haza menne. Az kezdet hazakat ... el hanyatam. [Törzs. Szentpáli Kornis Mihály a fej-hez]. 1632/1720: mint hogj az sok háboruságos údökb(en) az ember ugj veszett volt hogj Sohult őtt vagj hat hazas embemél több meg nem maradott az jo földön hogj azért a jo föld ugj pusztában ne állyon hanem ennelis inkább meg Szállják és meg epittsek ... adtam ... Osvát Orbán ház helyét pro f. 32 ... hozza Tartozo Eöröksegivel^a [WassLt. — ^aSzentgothárdon (SzD)]. 1685: Tudo(m) aszt Nylyva(n) Hogy mikor az veszedele(m) utan eszt az falut megh szállottak, en iöttem ide leg elsob(en) [Monostorszeg SzD; RLt 1 Csizmas Vasziy (55) jb vall.]. 1723: az Fejedelmek idejében Pusztá lévén abban az időben ez a Falu ugj jött volt ide ezeknek az elejek, s ők szállották volt meg, elsőben Taxaban alkutta(na)k volt meg az Dom(inu)s Terrest-rissel, annak utanna penig hat héti szolgálatban esztendónként [Kisnyfres SzD; Ks 5. XI. 3]. 1754: maga szállatta valt meg mint Darabont elsőben azon Joszagat, nevezet Tatar Mojses Görgényi Udvarbiro engedelméből 's akkoris Darabonti szolgálatban valt mikor ide szállat [Kakucs MT; DE 3]. 1757: en a régi örögektől hallattam hogj ezen heljen melljen allak a villango Időkben Nagj Erdo volt s a Csöményiek szállatták volt meg s ők irtattak [Búzaháza SzD; Ks 36. V. 20].

10. ~ vkit vki házához költözik; a se muta la cineva/in casa cuiva; in js Haus ziehen. 1607: hallotam hogi Daid Janos Sok zyksegeben zallota megj hatos Ersebetett hal-lotam hogi zepen Jntete mjnt Atyafiat hogi Eys (!) viselien gondott Eletjre ne maragio(n) masnal hatreb [UszT 20/356 markos Janosne fatfaluj (!) magdolna vall.].

11. kb. elfoglalja helyét vhol; a-și ocupa locul; irgendwo seinen/ihren Platz (ein)nehmen. 1663: Isten Kegyel-medet haza hozván, új vendéget^a is talál az háznál; egy jó ifjú legény szállotta meg az Kegyelmed házát, kit Isten sok esztendeiglen éltessen az Kegyelmed örömére [TML II, 620–1 Katona Mihály Teleki Mihályhoz. — ^aÚjszülöttet].

12. ebéd/enlébedre ~ ebéden marad vhol; a rămîne la masă undeva; irgendwo zum Mittagessen bleiben. 1710: Segesvárra akarván menni országyűlésire, ebédén szállottunk vala meg Váralján [CsH 295]. 1722: Egy alkal-matossággal Al Gyogyra mentemben, szállottam meg ebedre Királyfalván, az Mesternél [BfN X. 2/113 Joh. Turoczy de Csapo^a (51) vall. — ^aKK].

13. leszáll; a se așeza, a se lăsa din zbor (pe ceva); her-unterfliegen. 1765: a Kotoj Voncsa Méh Rajját is mely a Gyűtmölttsben (!) szállot volt meg a Pap fogta bé [Banyica K; BfR A. XXI Rusz Gyémán (25) jb vall.].

14. (árvíz) leapad; a scădea/a-și cobori nivelul (după inundație); (Überschwemmung/Hochwasser) sinken/ver-laufen. 1723: á Dési gát miatt á Nagy Szamos áradásakor, annyira fel tolyta volt a Kis Szamost, hogy Szárközépig jártam á Sz: Benedeki Malomb(an) á vízben, jól lehet már a' kis Szamos tsak jól meg szállott volt [Néma SzD; Ks 25. IV. 5]. 1770: a mikor oculátatott ezen Királyfalvi malom a Küküllő nem szállott volt ugy meg mint most [Királyfa KK; Jhb LXVII. 96]. 1787: a Marosnak nagy árja el rekesztette töllünk a kádárókat, ha a vizek meg szállának, a jövő héten ánsálgolnánk [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1801: a nagy árviz a Tekintetes ur Tutajjaiban is szélesztett el, de ugy hallom, hogy csak a

Hajo Rétbe vagynak, onnan pedig ha a víz meg szál elé vontatom könnyen [Mv; TL. Makkai Sámuel tt Vesenei Dániel jószágig-hoz].

15. megapad; a scădea; fallen, abnehmen. 1595: Hagi az meszet oltattatuk segitet 2 Ember vizet hordani Az után ismegh hogi az meszen a' Viz igen meg zallot vala, teob Vizet hordattatunk attunk 2 legennek f —/5 [Kv; Szám. 6/XIII. 38].

16. leülepedik; a se sedimenta/limpezi; sich (ab)setzen/ablagern. 1851: a' zsirakat ha olvaszt Rosi eléb egy edénybe (!) hogy száljon meg, s ugy töltse el abba a' tiszta Uj edénybe a' melybe marad | a' zsírt ki kel olvasztani ... elébb le kel szűrni ... és mikor meg szállot akkor kel az állando edénybe szirmi (!) [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

17. (vminek az ára) leesik; a scădea (prețul a ceva); (Preis) sinken. 1581: A mint hogy Ennek előtte Az wdőnek My voltához kepest emeltek volt az hwsnak az arrat Azon keppe(n) mosta(n) holot iste(n) kegielmesseget hozzank ebbol megh mutatta hogy az Barom olchob, Itiltek eo kegmek hogy melto Az arranak^a is megh zallany [Kv; TanJk V/3. 239a. — ^aA hús árának]. 1599: az Soka-dalom vgi meg Torlott uala Vassal, ki mia el annyra meg szalla a Vassnak az arra, hogi attak 10 p(er) f 10 [Kv; Szám. 8/XI. 20] | Mierthogy lattiak eo kgmek egész varosul hogy az baromnak arra annyra megh zallot Tetczyk hogy az tehen hwsnak fontiat az Mezarosok Adgyak mas fel penzen [Kv; TanJk I/1. 346]. 1653: nagy drágaság vagyon mint a tavalyi esztendőben; hanem újbú-zán meg szalla az ára igen kicsiddel [ETA I, 153 NSz]. 1670: Mivel penighlen Az mostani jđđb(en) Az eörögh-nek^a Arra megh szállot Az fen specificalt ötven har(om) forintot ... Ez mostan] időhöz kepest szállittatuk harmincz ket forintra [Kv; RDL I. 153. — ^aHelyesen: örökségnek].

18. (pénzösszeg) vmennyivel kisebbedik; a se reduce/diminua (suma); (Summe) sich vermindern/ringern. 1582: Miwel hogy (: amint ez Regestumnak kezdetyben ki teczik :) Az elseo zaz forintot Nem az Ado Zedeo polgarok hanem Az zam veweo vrain Attak az varos Ladaibol kezehez, Azokaert Az perceptionak Summaia az az f 1910/79 meg zal Zaz forinttal [Kv; Szám. 3/V. 59 Lederer Mihály sp kezével].

19. belep; a acoperi; bedecken. 1879: A hiúság porát, mely megszáll minket, amíg felnövünk, nem moshatja le teljesen sem a vénülés, sem a tanulás [PLev. 52 Petelei István Jakab Ödönhoz].

20. Isten ~ja vki szívéit Isten könyörületességre hajt/készítet; Dumnezeu face ca cineva să devină milostiv; Gott bewegt uns zur Barmherzigkeit. 1654: az l(ste)n eo Fel-(sé)ge ingye(n) valo irgalmabol Tekintetes meltosagos Kemeny Janos Ur(na)k eo Nag(ság)nak mint feo mag(ist)ratusnak szíuet meg szalua(n), es sok emberseges emberek^a intercessioiais accedalu(n) eletemnek megh keg(ye)lmeze [Fog.; KemLev. 1430 David Janos kezével. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1679: nem tudok többet írni ... szállja meg Isten Kegyelmed szívet, hogy vehesse az én engedelmes szolgálatomat [TML VIII, 512 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1749: oda jöve az Maris Josiff Anyja, és ... e-képpen kesereg vala: Kedves édes iffiu fiaim, hogy esék dőlgotok, és hogy az Isten az én Josiffiamnakis szívet meg nem szállotta, midőn te Istenre kérted ööt ... te néked békét hadna [Százalmás H; Ks 101 Csimpányer Krátsun felesége Katalin vall.].

megszállandó (várat) megostromolandó; care urmează să asedieze (o cetate); (Burg) zu bestürmend. 1662: Ali passa is igen nagy erővel ez dolgoknak folyásit Tömösvár-ról nézné és maholnap Váradot megszállandó volna [SKr 558].

megszállás 1. szállásra térés; şedere, găsirea unui sălas; Unterkunft | szállástartás; asigurarea unui sălas; Quartierhaltung. 1651: ekkedigh, a mikor abba(n) az helyben hozzank iöveő keövetek megh szállottak holmi vasalas kedviert inkab leött ott megh szallasok es mulatasok [Gyf; Törzs. fej-i rend. az alvinci „fratres moravienses”-hez]. 1670: Zólyominé pedig ha oda találna menni, az városban megszállását ámbár engedje meg s az temetésen is ott léti, de az jószágban való bemenetelit ... semmiképen meg ne engedje [TML V, 54 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1776: Egy kisleány szolgálója lévén szegény asszonynak, nagy szál-sal kiáltotta, hogy neki mind az ura, mind az asszonya a házban vannak, mert hogy későn esett megszállások, nem sokan tudták, hol legyenek [RettE 369]. 1847: Bucumba történt legelső megszállásom eshetett, amint emlékezem, az 1840. év őszén, s azóta folytonosan köztök ültem [VKp 167].

2. letáborozás; campament; Lageraufschlagen. 1653: Az urunk hadának a dézmája sem volt ott, hanem imitt-amott a megszállásra el volt széledve [ETA I, 160 NSz]. 1662: Melly temérdeki pogányságnak a vár és város mellett való eltakarodások, megszállások, s azután is ott való heverések alatt Gaudinak a város oltalmazásában a lovas hadak valóban megkívántatnak vala [SKr 448]. 1737: Látván ... ő Felsége számos Militiájá(na)k itt Désenn leendő által takarodását, és talám itt közel leendő meg-szállását, tett-zejt ... a T. N. Tanáts(na)k, hogi a Mlts ... Gubernium ... requiráltassék, a külső Hid meg-éppítettés(en) leendő kglmes assistentia végett [Dés; Jk 472b].

3. körülzárás, ostromzár; asediere; Einschließung. 1644: Urunkkal és sok számú hadakkal menvén Kassa megszállásra, kilenc nagy ágyúkat az városnak szegzevén kérvén az várost; oly hideg üdő lévén pedig, hogy az német gyalogokban egynéhány merőben fagyván, megholtak [Kv; KvE 174 LJ]. 1662: Kassa megszállására kezdé elméjét fordítani, hogy annak megadatás által való hozzájuttatásához nagyobb reménység lehete | a külső segítséghez is semmi reménységek nem lehetvén, die 27-a Augusti, a megszállásnak negyvenhatodik napján fejr zászlót tétetvén ki, az lövest az egész várban megszüntet-tek^a [SKr 225, 613. — ^a1660-ban Várad török kézre adásakor].

Szk: ~ alatt tart. 1662: Rákóczi fejedelem^a Barcsai Ákos beszorulásátul fogva Szeben városát szüntelenül való megszállás alatt tartaná [SKr 525. — ^aII. Rákóczi György].

4. birtokbavétel; luare în posesiune; Inbesitznahme. 1819: ezt ... a' Meg szállástól birja a Gr. Wass Fa(mili)a birtokából ki sem eresztí Törvény úttján kívül, mivel ezen Investigatorokot Eő Felsége sem hatalmazta annyira, hogy Donállyanak és Notázzának [Császári SzD; WassLt].

5. betelepedés; aşezare, stabiliire; Ansiedlung. 1581: wagian az Sohoz tartozo hawas allat egy nagy kazalo mezzeo ... kin soha falw nem volt Ezt a mezzeótt Pal deak az el mult eztendeoben kezdette volt meg zalítani kibeól mind az hawas alatt lakozo tartomanjbeli lofeyek drabantok es zegenj keosseg keonyergessekkel meg talal-

taak wolt az zegenj kegielmes wrunkat hogy ne Engedne —, ott azoknak meg zallasokat eo nekyk Jllien nagy Bantassokra niomorusagokra [Törzs. Szentpáli Kornis Mihály a fej-hez]. 1757: az Torda Vilmai Ns Bartosék közül való volt ... Bartisék(na)k az eleje, és ... nem is masképen lett itt Alsó Hagymáson meg szállása s telepedése hanem az Felesége és annak szülei nézve [A.hagymás SzD; Ks 9. XXXI. 20].

6. betelepítés; colonizare; Besied(e)lung. 1672: Ez Falu minthogy megh Varad el veszesse előtt pusztult volt el, és az Possessor Urak Tiszteinek egyező akarattokból most szállítatnék megh, kiknekis 1669 Esztendőben 26. Novembr(is) azon helynek megh szállására, Dobay István és Csuthy Benedek Vramek attak volt olly Levelett, hogy nem fogh tülők többet kívánni [Szság; Bom. 6/24].

7. (vérkeringés) elállása; oprire (a circulației singelui); Stockung (des Blutkreislaufs). 1729: Keze vastag kötéllel kötöttetvén meg, és a ver meg szállása miat a kötélbe belé dagadot egészen a keze, vekonnak lattatván ez miat a kezén való kötel [Sövényfva KK; TSb 51].

megszállat 1. (várat) haddal körülzárát; a ordona incircuirea (unei cetății); (Burg) mit Heer umschließen lassen. 1564: ifju János király Szakmár megszállatá Somlyai Báthori István által, kit meg is vőnek minden viadal nélkül, mert akkor Balassi Menyhárt honn nem vala [ETA I, 21–2 BS]. 1566: A császár Pertali bassa által megszállatá Gyulát; a maga méne Sziget vára alá [i. h. 24. BS. — ^a1556-ban]. 1662: Váradbul vagy négyszáz jancsárt s a gyulai alajbéggel bizonyos számú lovagot odaküldvén, a föld népével megszállatták vala ^a [SKr 647. — ^aSzentjób várat (B)].

2. (puszta helyet) betelepített; a dispune colonizarea (unui teritoriu); (öden Ort) besiedeln lassen. 1676/1681: Minden pusztakat a Jozságbán ha lehet, ed kglme emberekkel meg szállása, biztatván s edesgetvén az azokra szállando emberek [Vh; VhU 677].

megszállatás körülzárátás; impresurare, incercuire; Umschließung. 1662: A fejedelem ... Jeszenő vára megszállatását magában elrendelvén, a várnak állapotját szorgalmasan kezdi értekezni [SKr 239].

megszállatik (vár) körülzáratik; a fi asediat; umschlossen werden. 1662: Várad megszállatik, bizonyos [SKr 557 Tartalomjelző fejezetcíméből].

megszállattat körülzárát; a ordona impresurare/incercuire; umschließen lassen. 1662: Huszt várát a fejedelem a kolosvári gyűlésben lett végzés szerint ottan megszállattatta vala, a Máramaros vármegyeieket s bizonyos hadait is rendelvén alája [SKr 167–8].

megszállattatás körülzárátás; impresurare; Umschließung. 1662: A fejedelemnek Szendőr s Regéc megszállattatására gondja [SKr 239 Tartalomjelző fejezetcíméből].

megszállhat 1. szállást tarthat; a putea descinde; sich aufhalten können. 1623: Jo mayorhazatt czenaltasson ollyai kibn magunkys megh szállhassunk [BGU 123].

2. szállást találhat; a se putea adăposti; Unterkunft finden können. 1662: Egy Vízi János nevű megőszült katona ... ki a sanyarúságot is legnehezebben szenvedti vala, nem

tanálhatván helyet, ahova megszállhasson lovával lova hátán ülvén ... virradott vala meg [SKr 189].

megszállít 1. leszállít/visz; a transporta (cu un vehicul); hinab/herunterbefördern. 1618: megírtam vala ... Nagyságodnak az tatának Gallipolnál való költözéseket ... ismég úgy értém újólag, hogy megváltozott, nem akarták annyi(t) aláfarasztani s kőboroltatni, hanem Trapezuntun szállították meg, hogy immár lassan-lassan megcsendesedik az Fekete-tenger, igyenesen hamarébb érik ott által Kelfét hajókon [BTN² 172].

2. letáboroztat; a dispune așezarea taberei; Lager aufschlagen lassen. 1662: Ahol a táborat a várason-váron alól észak felől való mezőn megszállítván, maga is hol a táboron sátor alatt, hol benn a várbán várakozik vala [SKr 218]. 1683: az tatár chán az vár mellett az búza között táborát megszállítá [Kv; KvE 217 BP]. 1704: A fejedelem Érsekújvárnak megvétele után készül Leopold alá ... Leopoldhoz kísérik, oda megszállítván hadait. Bercsényi generált Pozsonyhoz commendérozza [Kv; KvE 244 VBgy]. 1710: Szebenben a hadait megszállítá [CsH 381].

Szk: kvártélyban ~. 1710: Hajszer ... sietve mind a regimentekkel együtt általjöve a töröcsvári passuson, s Erdélyben szállítá meg a regimenteket kvártélyban [CsH 214].

3. (puszta földet/falut) betelepít; a popula (un teritoriu); (ödes Feld/Dorf) bevölkern. 1581: wagon az Sohoz tartozó hawas allat egy nagy kazalo mezeo ... kin soha falv nem volt ... Ezt a mezeot Pal deak ez el mult eztendeoben kezdette volt meg szállítani egy nihany nepekkel [Törzs. Szentpáli Kornis Mihály a fej-hez]. 1609: annak uthanna esmet Kendj Sandor es az nagy Chákj Istuan szállítottak megh Jobbagiokkal es birták Kabalas patakotis tuggia hagi birta Kendj Sandor [Kv; KvLt D. 44. — Kiss András kijegyzése]. 1614: Zent Anna Ezt Balassy Mihaly V. birja eppen Igy jutott hozza, az ott valok el attak uolt az falut az Vassarhelieknek, magok penegh az varosba mentek laknj Balassy Mihaly Vram azoktol vötte megh oztan es megh szaletotha [Szentanna MT; BethU 47]. 1633: Mező Szilust ... Kamuthy Farkas ed Naga kezdé birnj, es megh szállitanj [Ölyves K; JHbK XXXIX/21]. 1648: ada ... Kereszturj Anna aszszony Rannofaj Istvan Uramnak Torda var megyeben Gerebenesen levő minden haz helyeit es Porczioit ... ilyen Condcioival hogy Rannot faj Uram telepice es salicza megh s eleteigh birja ő kegyelme [Berz. 4. 12. G. 1]. 1674: Kamuthi Farkas ur(am) bekesegeesen birta ugyan ő kgle epitette s Szallította megh Örmenyest [Mezőörményes K; JHbK XX/20]. 1699: Hallottam gyermekkoromtol fogva a régi őreg emberektől, hogy Erdellyi István Vr(am) szalitotta volna meg Németit bizonyos számú Olahokkal, mely az előt tsak Marha legeltető helye volt [O.németi BN; JHb II/14].

4. lennebb vesz; a pune mai jos; weiter unten/tiefer nehmen. 1752: mig az Udvar házát meg szállittak aztot ujira fel szarvazták és fedték, az egész ide való és Maros melyeki Jobbagyokkal s Sellerekkel az Udvart kemény kertb(en) vették [Backamadaras MT; Told. 37/44]. 1770: hallottam, hogy a Királyfalvi utrizált malmat meg szállították Láttamis az oculatiokor, hogy a Silipeket, ki hánták vala, a végre, hogy meg szállicsak [Ádamos KK; JHb LXVII. 119] | ed Nga két izben szállította meg a Királyfalvi utrizált Malmát a mint a Malom Mesterrel meg mértük, szállott három fertályt [Királyfva KK; i. h. 96].

5. vízszintet csökkent/leapaszt; a scădea nivelul apei; Wasserhöhe herabsetzen/mindern. 1592: igitur vegeztenek az viznek meg szállítása feleol, hogy minden haladek nélkül az vizet meg szállchak ne legien az varosnak ennélis nagio karuallasa — mennel jobban tudgyiak az vizet zallichak, ha chakliakkal hozza ternek^a, vgi hogy kar nélkül az vizet el bochathattiak, bochiassak el [Kv; TanJk I/1. 178. — ^aA jégtorlaszhoz].

6. leülepít; a limpezi; (ab)klären. 1843: Ezután szűrtkor minden szállímet és dűmüsköletlenül tétettem sajto-ba, 's ami leve, könnyű nyomással, ki foly az virág-mustnak külön veszem; hivesen meg szállítom, 's ha szükségnek látom, meg is szűrösszom [KCsI 13 Kemény Dénes kezével].

7. (adó/tárat) csökkent; a reduce (impozitul/prețul); (Steuer/Preis) herabsetzen. 1572 k.: követtem Ty Ke: hogy Ennekem meg bochiassa hogy mostan Bantom Ty Ke: ninchyen mit Tennem Az zwkseg kenzerit reaia, Ennek okairt kerem Ke: mint vramiat hogy az vonassba Ke:tek zalithson meg mert en im(m)ar Igen Erőtlen vagiok ... nem kereshettek ... az ovarbely haztol es a' kibe lakam menyé vonast edig fizettem vgian Jo som(m)at Teot ezwtan Enekem Jgen Terhes lenne [Kv; TJK III/3. 30d]. 1577: Meg értettek eo kgmek egez varassul az Mezaros vram keonyeorgeseket az Mely Terhet az Mezaros vramra egez varos vegezesseből vetettek volt, meg zalytottak ... De ily ok alát ... leot az engedelem es az ternek Zalytassa is ily okkal, hogy ez vitan semmy vton ... által ne melyek hagny az varos wegezessest [Kv; TanJk V/3. 150b]. 1592: Zollottanak eo kgmek az limitationak nehez terhe feleolis, kit az miues emberek semmi keppen el nem viselhettenek, holot az kwwl valokis, ammit ide be hoznak ez varosra, nem az limitatio zarent akariak adni. Azert Biro vram keonieoregion Vrunknak, hogy eo Naga zallicha es keoniebieche meg az limitatio terhet, kit az miues nepekis el viselhesseken [Kv; i. h. I/1. 181]. 1600: Kewetkezik azon Malomra walo ... Keolchieg ... Vetottem Egy Apro Vassat Chyakannak d 10 Az vasnak meg zalititvan az Arrat [Kv; Szám. 9/VIII. 5].

8. csökkent, mérsékel; a scădea; mindern, ermäßigen. 1578: értettek Aztis hogy A ket Zaz forinto(n) az eo Naga zeky el maraztotta eo kgmeket, Nem akarwa(n) azert ennélis nagio Terhet az varasra hozny seot meg Aztis meg zalytany ha lehetege lenne, vegeztek eo kgmek hogy az czech Mestereket Byro vram eo kgme hywassa be ... Es Az limitatio eo kgmek egez tanachiul aggyak Irwa(n) minde(n) czechnek eleibe [Kv; TanJk V/3. 175b].

9. átv leszállít/fog; a diminua; herab/heruntersetzen. 1618: Légyen áldott az Úrstennek szent neve, csak eddig való kicsiny industriánkkal is ugyan renováltattak az vezérek, és az Nagyságod felől való reménységben igen szállott az előtt való rancor benne. Ha az szent seregeknek Istene vélem léssen, bizony az többit is megszállítom [BTN² 162].

megszállítás 1. betelepítés; colonizare; Besied(e)lung. 1672: Vesselenyi Pál Vr(am) az Falu Vaydyanak az magha Telekei meg szállitására in Anno 1670 ... magha kezeirassa és peccete allat, adott levelet [Szság; Born. 6/24]. 1674/1681: Poinicza nevű el pusztult falunak meg szállitasanak modgyarul irot valasza Gr Ur(na)k [VhU 481 Thököly Imre vál.].

2. kb. lennebb vétel; coborîre; Herabsetzen (weiter nach unten). 1741/1758: Mú ... Bölöni Miko Samuel Abrudbánya Várossának fő Birája és Onadi Szakacs Mihály Abrudbánya Hűtös Notariussa intéztük hogy Stompjának vagy Tyemeliájának valamennyiben való meg szállitásával az Stompnak árkat fellyeb változtattván még egy kerék Stompat építhetne^a [Abrudbánya; Szer. — ^aJonás Pál].

3. vízszintcsökkentés; scăderea nivelului apei; Wasserstand/höheminderung. 1592: igitur vegeztenek az viznek meg szállítása feleol, hogy minden haladek nélkül az vizet meg zallichak [Kv; TanJk I/1. 178. — A teljesebb szöveg megszállt 5. al.].

4. (adó)csökkentés; reducere (de impozit); (Steuer)Ermäßigung/Herabsetzung. 1744: Közép-Ajtáról Vágo Mihályt Küldöttük volt Köpeczre ... hogy Szebenbe készüllenyek az Adonak meg Szállitása felől [Középajta Hsz; INyR 5–6 Nagy Gergely (30) pp vall.].

megszállított leülepített; limpezit; abgeklärt. 1843: Szamatozás eként lehet. Csekelakán minden megszállított mustakhoz 10 vederhez 1 löt el-aprózott Örvény-gyökert kell zacskoban vagy rongyba kötve meg-főzni mustban, és gyenge meleghez hozzá önteni [KCsI 13 Kemény Dénes kezével].

megszállítat letáboroztat; a dispune aşezarea taberei; Lager aufschlagen lassen. 1662: vagy hateraz lovagall ugyan vezér Szejdi passa rendeltetett addig való elkésérésre. És azon nap ugyancsak közel szállítatta vala meg őket sátorához [SKr 623]. 1707: Kapitán Vr eo kgelme fejer Zaszlot tetetven ki ... My ki menvén az Generalis Glilkesperg küldé két officiert be helyettünk. Proponalva(n) ... hogy az Hadakat szállítatna meg ... mig az accordanak Punctumit el készítenők [WassLst Israj István volt szív-i ub vall.].

megszállítatuk betelepítettük; a fi colonizat; besiedelt werden. 1672: Ez Falu meg Varad el veszesse előtt pusztult volt el, és az Possessor Urak Tiszteinek egyező akarattyokból most szállitátnek meg [Szság; Born. 6/24].

megszálló I. mn megszállásra/pihenésre alkalmas; bun pentru sălaşuire, (care este) corespunzător ca adăpost vremelnic; für Unterkunft/Rast geeignet. Szk: ~ épület. 1810: Szake György Telke végfbenn egy Szálló Épület Építetett ... Vagyon Ezen meg Szálló Épületnek ... már sorvadando Fedele, Cserefa Földbe ásat Sasak közé Veszszöböl font Sövény tapaszos kimeszelt oldala [Almásrákos Sz; Ks 76 Conscr. 262] * ~ hely szálláshely. 1658: igen jó meg szálló helyet tudok Kegyelmeteknek. Berkenyesen igen sok jó asztag, széna, juh egyéb is elég vagyon [TML I, 120 Bornemisza Susánna Teleki Mihályhoz]. 1670: talám jó volna, had ne híresedném el már Fejérvárat ... ismeretlen köntösben csak által mennék és az megszálló helyben, az hol parancsol Kegyelmed, megvárom Kegyelmedet [TML V, 414 Keczer Menyhárt ua-hoz].

II. fn szállást kérő/félvező ember; persoană găzduită de cineva; Absteigende(r). 1674: mikor Sárkány Brassohoz biratott, szabad volt háza szükségire mindenkor elegendő bort tartani az Sárkányi papnak és az nála meg szállloknak bort adni pénzen [UF II, 590].

megszállódik letáboroz; a aßeza o tabără; Lager aufschlagen. 1710: sebes ütetést-nyargalvást épen Törzsvárához vñek bennünket ... Ott megszállódván, egynehány nap mulatánk ... vigyáznán ... az ellenség éjszaka fel ne verhetne bennünköt [CsH 223].

megszállott körülzárt, ostromlott; asediat; belagert, bestürmt. 1662: Az fejedelem Jánosdnál való táborozása s ... tanácskozása alatt nagyon csodálván, hogy Jenő térjén olyan közel csak öt mérföldön megszállott vár lévén, s mégis lövéssel való rontattatásának semmi jelensége, csak egy álgylövés sem hallatnék [SKr 431]. 1705: a magyarok egynehány megszállott erősségeket felszabadítottak [WIN 1, 459].

megszalonnáz (disznót) szalonnára felhizlal; a ingrăşa pentru slănină; (Schwein) für Speck aufmästen. 1586: az eo Zam Ado Regestumaban ... Az Pasytt es egieb fele dezma disznok Introitusarol Irast Mutasson, megh mongia, Meny Vagyon labon, Menyit zalonnazot megh, Menyit teót penze benne [Kv; KvLt Vegyes III/20]. 1589: Ezekből az 58 dyznokból ... Az Waros hazanal zalonnaztunk meg. Benne 3 [Kv; Szám. 4/XII. 8].

megszalonnáztat (disznót) szalonnára felhizlaltat; a dispune să fie ingrăşat pentru slănină; (Schwein) für Speck aufmästen lassen. 1589: Disznók Zama. Attak en kezembe eoreg pasitdisznót 24 Taualj apro Malaczot 13 Zalonnaztattam megh benne 18 [Kv; Szám. 4/XI. 13].

megszámlál 1. megszámol; a număra; (ab)zählen. 1546: Aranyon, es Gernyezege. az menyé zamu dyzno wagyon, azt ygazan, megh zamlalyak [Radnót KK; JHbK XXXVI-II/19]. 1570: Eok ez byzonsagok hogy az Rawast Lattyak hozzw volt es sok mecches rayta Mondnak hogy ezen Theob vagon hogi ne(m) az haz ber volna Megis kery volt Bor egethew hogi megh zamlalnak, De semmykeppen ne(m) akarta Zabo Jmre az Zamvest [Kv; Tjk III/2. 91]. 1588: Az Jdej buzat megh Zamlalvan az Trlon leott 525 Kalongia búza [Kv; Szám. 1/V. 5 Gr. Veber sp kezével]. 1603: hazamat adtam Radnotti Jstuan deak vra(m)nak kez penzen niolczuan forinto(n), mely niolczuan forintot igazan megh zamlaluan leuالتamis eo kelmeteol [Kv; RDL I. 74]. 1751: láttuk az hátán és karján az útések(ne)k helyeit meg számlálván lattzatott husz útések(ne)k a helye [Sályi KK; Berz. 12. 92/203]. 1765: 20 Rhenes Forintokat kétszeris ugyan accuraté meg számláltam vala a Birákkal edgyütt [Vajasd AF; Eszt-Mk Vall. 258]. 1795: Désen innen az Kád Bükön lehet megszámlálni 24. vagy több öszve süljét Aknát [Dés; EHA].

2. leolvas; a număra/socoti; abzählen. 1825: midőn lettem volna Ns Fogaras vidékében Sz Kertzesorán akkoron jelenék meg előttem ... Grof Szeki Mlgs Teleki László Ur Mlgős Successorai Méhészsze Moysza Sztupár, a' Ki is önkéntesen azt vallá előttem, hogy ... az Udvari méhek ... tizenhat rajt eresztettek, mellyeket egy a' kezében lévő rovásról számlála meg előttem [Strézakercsora F; IB. Rátz Joseff Fogaras vidék hűtösse kezével].

3. számba vesz; a număra (pentru a fi luat în evidență); zusammenzählen. 1573: Katalin Mezaros Oswaldne vallia mykor cly temettek volna az leant ... valamey Marat volt Mind meg zamlaltak fely Irtak ladaba raktak Be zartottak pechetlettek [Kv; Tjk III/3. 242]. 1592: el

mentünk ... es mynden Jozagokat vdwar hazakat marhajokat ... megh zamlaltunk es lajstromba fel lrtuk es ... mykola lanos kezebe adtuk [Szamosfva K; JHbK XVIII/16]. 1655: Mind ez fen specificalt jokat megh számlálván az mi megh talaltatot az Inventarium szerént azokat ide fel specificaltuk ... teót egy summában f 108. d. 70 [Kv; RDL I. 29]. 1710: Szamlalvan meg keves Szamu arany marhacskamatt mellyis következik ez Szerint Az Felső fiaban Job felől Ezüstell vert Sinor övv [WassLt]. 1719: Meg számlálván; Nehai Idvezült Felesegemről maradat Gyermekeim arany marháját; melyek következnek ez szerint [WassLt Wass Daniel lelt.].

4. elészámál/sorol; a enumera/însira; aufzählen. 1617: Hallottam hogi elegge zitta ez az Antalfi Tamasne Antalfi Matias, fattiu hitetlen bestie kurua fianak, de az cziak az lsten tudna meg zamlalni miczoda rutul zitta, de nem cziak ot sot meg az egez falutis [Kobátfva U; Pf Fr. Bencser de Medeser ns és Th. Böleoni rector Scholae Tarcziafalviensis vall. jel.].

megszámlálás 1. megszámolás; numărare; Abzählen. 1585: Az három olah faluknak^a Zent Mihaly napban ualo diznoknak meheknek megh zamlalasa, rend zerint ig^a keowetkeoznek [Kv; Szám. 3/XVI. 17. — ^aAsszonyfa, A. és F. füle (TA), a város három jb-faluja]. 1633: engemet az rátionistát Herepi Georgi Uram eo Kgme inuentátor fel hiuata az felső rend hazakban inuentalni, es az giapiak meg számlálására rá nem érkeszuen hanem ket parazt nem hwtes emberek számlálták megh [UF I, 310].

2. számbavétel; numărare (pentru a fi luat în evidență); Zusammenzählen. 1677: (Ha) egész Kapu Szám ... pusztulásra jutott, mellyek az 1635. Esztendőből Articulusok szerint szorgalmatossággal fel-cirkáltattanak, és le-szállítottattanak, az olyan helyek ... azon meg-számlálás és le-szállítás szerint maradgyanak [AC 69].

megszámlálhat képes megszámolni; a putea număra; zusammenzählen können. 1552: Ez előt való időkbe egy ieles menyeközébe aleg láttál két selem ruhát: De most minden tölchérgyártóné selem ruhába mórál. A sok gyűröket, boglárokat, kapchokat ... ki számlalhattyá meg? [HeltDial. G. 8b]. 1572: az Vayda Molnabol vött w Maga 4 forinthara buszat, Köszma (!) gergelt Erösse(n) haborgathiak irté Ne(m) szamlalhatnok meg Menyit oda költet Köszma (!) gergel de Jm w Maga Jele(n) liszen [Lápos SzD; BesztLt 3687]. 1771: meg nem számlálhatta hogy akkor recenter hány száll fa vágodatt le [Nagymuncsel H; JHb 93. XV. 6].

megszámlálhatatlan I. mn számtalan, rengeteg; nenumarat, imens; unzählig/bar. 1658/1799: a pogányság Enyed alá szállott és az enyedik jól forgatván magokat, a megszámlálhatatlan pogányság meggyőzván őket, a várost mind elégették és elrontották [Mv; EM XVIII, 452]. 1756: Az én meg holt uramnak testén pedig a verésnek vagy útésnek helyei meg számlálhatatlanok voltak [Bencenc H; BK Misc. 1143 Provida Foemina Szentziana (40) jb vall.]. 1758: Hiszem is, hogy ő szent felsége az én ifjúságonak vétékét meg nem említi, hanem ingyen való kegyelmességéből, több megszámlálhatatlan vétkeimmel együtt, azt is megbocsátja [RettE 81].

II. hsz nagyon, rettenetesen; foarte (mult); sehr, furchtbar. Szk: ~ sok. 1729: Lovaikot meg számlálhatatlan sok

izben a Reglamentum tenora ellen annyira postálkodtatta Kapitány Vr(am) ... hogi ... ketelenitettek a Falusiak karokkal is el adni [Sövényfa KK; TSb 51]. 1832: (A) kő hányások fel hányattak melyekben is találtattak ujj cse-repek nem régi üveg darabok 's hot szén ... a' milyenhez hasonló kő hanyás azon a' havason meg számlálhatatlan sok vagyon [Bögöz U; IB. Nagy Márton ub vall.].

megszámlálhatatlanul számtalanszor; de nenumárate ori; unzähligemal. 1758: Hálákat adok azért az én ... jóltevő Istenemnek, hogy ... az ő vigasztaló szent lelkének hathatós erejét megszámlálhatatlanul velem közlöttem [RetE 80].

megszámlált megszámlolt; numárat; zusammengezählt. 1799: a' meg-számlált pénz a' falu Cassájába tétetessék, 's egyszersmind a' Biro, és Collectornak költsönös Rovásaira fel-rotassék [AszLt 2007 nyomt. gub. körend. 6014 és 6463].

megszámláltat megszámloltat; a pune pe cineva să numere; zusammenzählen lassen. 1587: az mint meg zamlattattam vala harmad fel zae eitelt meg halatta az menj bort hordottanak [Kv; Szám. 3/XXX. 47 Seres István sp kezével]. 1620 k.: volt egy Assan pasa, azki ... Kaimak avagy Memfisnek ... az népét meg akará számláltatni feleségestül, gyermekestül, szolgálást. Számláltak volt meg benne egiptius, zsidót, görögöt, olaszt, törököt; emberszámot találtak volt benne huszonháromszor való százezer embert [BTN² 415]. 1621: Elseoben az Tanaczi haz hean, kez kopiak mellettek Birak Vrajm es Tanaczi hagiababol, meg zamlattattam voltak No 534 [Kv; Szám. 15b/IX. 172–3]. 1765: az eok pénzeket ... pénz olvasáshoz értő írás tudo emberekkis meg számláltattak [Ompoica AF; Eszt-Mk Vall. 20] | Sárdi Tiszteletes Reformatus Pap Urammal meg számláltattam vala s ugyan eo kegyelmével bé is pecseltettettem vala a pénzt [Sárd AF; i. h. 31].

megszámláltatik megszámloltatik; a fi numárat; zusammengezählt werden. 1799: a' nagyobb helységekbén a' falus Biro, és Collectorok között szükséges képpen megkivántato Contrallorságnak fenn-tartására, mind az valamit a' Collectorok a' falu közönséges szükségére a' Contribuensektől fel-szedtenek a' Bironak jelen létében megszámláltassék [AszLt 2007 nyomt. gub. körend. 6014 és 6463].

megszámadosodik megsokasodik; a se inmult; sich vermehren. 1789: a' Cis Murusianus Vectorok a' Németi és Sollymosi Révnél meg számadosodván sokszor olly nagy sokasággal tudolnak az Dominalis Révhez hogy a' Hajosok tsak nem el állanak a' sok Magazinalis Vectorok által szállíttásában [Déva; Ks 74. VII. 67].

megszámadosott elszaporodott; inmult; sich vermehrt habend. 1732: Mig Radics Borbára Asszony a' fogsagban volt tisztája(na)k kezéhez nem vehetése, és az Sanjarub heljben valo tartása miat meg számadosat tetük(ne)k szüntelen cipzési, és rágási Sebeket csinalt(na)k a testén [Kv; MvRKLev.].

megszán 1. megsajnál (és megsegít vkit); a-i fi milä de cineva; jn bedauern (und jm helfen). 1585: Neky Nem kel

semmy Marhaia, hane(m) chak Az gyermeket meg zawa(n) Akaria scholaba tanitatny, kegiessegebeol | Keozegheo Jstwan vallia ... leowe oda Daudid Ianos es Kutos Marton, es Mondanak hogi eoket Seoch Marton kwlte Volna hazzank köyert, Megh Zanók hogi heaba Ne Iaria-nak ha ell leöttek, es Adank ket zekerrel a' varos keowe-beol [Kv; Tjk IV/1. 443, 458]. 1677: azt az örökseget én adtam Kováts István Uramnak ... mivel én ő kigyel-me(ne)k ados voltam szükségemben meg szánt s jól tölt velem magamis sokat töröktem ő kegyelme(ne)k hogi vegye el [Mezőbánd MT; MbK]. 1740: csak nem ehel halasra jutot ügyökben szanna meg, és adna eletek taplalasara valo gabonat [Kilyén Hsz; LLt]. 1758: alazatos könyörgő Instantiam által remenkedem kegyelmes Asszonyom ... szannynon meg Excellentiad adgyon nekem Jsteneért, egj Czondrara valo pénzt, es ket bört [Szökefva KK; Ks 72. 54]. 1819: Én az Isten nevébe kérek édes Fiam! szánny meg engem mint édes Anyádat, oldozzad már tsak nem viselhetetlen bánatomat, Ne botsáss siralommal a' koporsoba, szánd meg ... jo Testvéredet ... Kokba a' Széna arrát Vétesd fel, és abbol tinálitass Fekete köntöst számára [M.régen MT; Pf Palatkai Anna lev.]. 1859: nagy nyomoruságba, nagy szükségbe vagyok most is ... instálom alázatosan szánja meg szegény öreg árva fejemet most is, mint három versen meg szánt ... azért instálnám most az egész interest le küldeni [Mv; DE 2].

2. (uralkodó) jóindulatot/kegyességet tanúsít; (despre domnitor) a da dovadă de bunăvoință/de milă; (Herrscher) Gunst/Gnade erweisen. 1661: igen alázatosan esedezzék császárnak őfelségének: szánja meg őfelsége utolsó veszedelméhez közelítő Erdélyt, és császári kegyelmességét mutatván ilyen nagy ínségből igyekezzék kiszabadítani [Kemlr. 344]. 1710: többi között azt írja: „Felséges császár, szánja meg felséged a magyarokat, könnyebbítse igájukat ...” [CsH 358].

3. (Isten) megkönyörül vkin/vki sorsán; Dumnezeu/Domnul să-și facă milă de cineva; (Gott) sich erbarmen über jn/das Schicksal js. 1662: szánna meg Isten s engedne valaha könnyebbülést nyomorúságinkból [TML II, 343 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz]. 1720: az fél lábommal meg nyomorottam mostan curaltattam egy Vinczi Asszonjal magamat, talám Isten meg szán [Borosbocsárd AF; Ks 95 R. Boer Samuel lev.]. 1729: itt a rettenetes szárazság uralkodik vala ... ha az Isten meg nem szán eső iránt, felő hogy az idén is semmi szenánk ne legyen [Darlac KK; ApLt 1 gr. Haller János gr. Kálnoki Borbárahoz]. 1807: az Isten ... engemet el nem hagyott, sot mostoha sorsomat meg Szánván az Egeknek ura modot nyujtott énnékem becsületesen élnem [Kv; Incz. XII. 3a br. Josinczi József lev.].

4. sajnálkozik, szánalmat érez vmi miatt; a avea milă de ...; etw. bedauern, wegen etw. Mitleid fühlen. 1570: Tali-gas Gergh azt vallya, hogi Myklor Latta volna az vchan hogi az Sarba hewer az Sos Balas haza eleot egy Mas haz keozbely Marha, kerdette kye es ki hanta oda Megh Monta hogi Kolb Myklos, Es Latta hogi otth vezne az Saarba eszeobe, Megh szánta, es vgy hordotta be az chyuka Menhartne hazaba [Kv; Tjk III/2. 113]. 1668: a ki ezeket meg-érti, idvezülendő lelke van, megszanja ily siralmas eseti-met [TML IV, 380 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz]. 1761: valami 40 számból álló személyeket elfogdostak, kik közül egyet a kolozsvári commendans ... felakasztatott. A másikat szinte felkötötte, csak azzal volt szeren-

cséje, hogy hét apró gyermekeinek sfrását-rfvását megszánta a commendans Engelshausen úr s néki megkegyelmezett [RettE 124].

5. ~ja-bánja vétkeit bűnbánatot gyakorol; a se cāi; sei-ne/ihre Sünde bereuen. 1668: Az bizony dolog, hogy Vasadi eleget beszél ... s igaz dolog, valóban sokat is vétett, hazája s nemzete ellen való dolgokban avatván magát ő is, de megszántván, bánván vétkeit s vissza térvén, büntetést nem érdemelhet [TML IV, 344 Teleki Mihály Lónyai Annához].

6. főnévi igenévvél; cu infinitivul; mit Infinitiv; sajnál megtenni vmit; a-i párea cuiva rău să facă ceva; bedauern etw. zu tun. 1604: medeseri mihaly meg Zana az nagilaki Janos okret oda hadnj minthogi Zolgaia wolt, kez penzel öt forintal walta föl, ket weka buzauai ket weka zabol [UszT 18/165 Balog mihaly wyfalwi vall.].

megszánkázik jót szánkázik; a se da cu săniuța; ausgiebig Schlitten fahren/rodeln. 1658: Ma, édes Öcsém uram, Vass László öcsémhez mentünk ma, hogy búslásinkat mégis elverjük; valóban meg is szánkázánk bizony az Hódostón ő kegyelmekkel [TML I, 128 Bornemisza Sanna Teleki Mihályhoz Buzából (SzD)].

megszánkázta szánkázni visz vkit; a lua pe cineva la săniuș; jn Schlitten fahren bringen. 1807: Rosa Urat esmét találtuk és meg szánkázta [Dés; KMN 215].

megszánt 1. felszánt; a ara; aufackern/pflügen. 1570: Az Soporbely zantasth meg Engettek eok varoswl, De Eleoszer Negyen az zaz vrain keozwl ky Mennyenek ... kyk meg lassak es ely Intezzek meddegh kellyen meg zanthany [Kv; TanJk V/3. 8a]. 1573: Az Zanto Emberek nek Megh Zabaditottak eo K. Zaporban meg Zantany az feoldeket kyket harmadewy Zantottak [Kv; i. h. 77b]. 1590: Monda erre Nemes Georgy ha vgy vagio(n) hogy harmad Idennis te szantottad meg tehát szanczj meg mostis [UszT]. 1593: Borgias Janos ... vallia: Ez elmúlt keuereskor talalam it az piaczon Nagi Gergelt es minthogi eggiwt fogattuk vala hogi zantunk Gergeli deaknak, mondek neki, Azt Izene Notarius vram hogi menniwnk rea, es zanchuk meg az eo feoldet [Kv; TjK V/1. 359]. 1609: ket napi iaras feoldet forgatasauai ... meg zanczjon az atjanak [Deményháza MT; Berz. 15. XXXVIII/9]. 1674: Harom földet kétszer meg szantanak, Praedikator magvaival bevetik, Fel arattyak, be hordgyak [Somlyóújlak Sz; SzVJk 63]. 1699: azo(n) szanto földet ... az reth szelybenis levő nagj borozdaigh szantott(am) meg Kovats Istva(n) Vra(m) számára [Mezőbánd MT; MbK 90]. 1739: az kerdesben levő földet az ki mint erkezhetet tsak elé vette, meg szantatta [Hidegvíz NK; JHb XXIII/49. 7].

Szk: *mag alá* ~. 1801: Ezen buza földeket az Eklesia szokta meg ugarolni, mag alá meg Szántani, Pap magvából bé-vetni [Szava K; SzConscr.] * *parlagjából* ~. 1766: jól lehet az kérdésben forgo szántó földet pallagjából Nem szántottam meg de mind azon által Nékem volt Török Buzám benne [Ikland MT; SLt XLVI. 6 Sig. György (41) ns vall.].

2. elszánt, szántással (hatalmasul) birtokba vesz; a lua în posesie o porțiune din pământul cuiva călcind răzoru la arat; durch Wegpflügen (gewaltsam) in Besitz nehmen. 1574: Zekel Myklos nag nywlaszy Apaffy ferencz Jobbagia ... ezt walla ... az Bor kwton fellywl penyg az wton az

mel werő fel földet az tekeyek meg zantottak aztys twdom hog erkedy hatar en nem tudom hog soha tekey hatar leot wolna az előt [Erked K; LLt Fasc. 29]. 1588: Oros weolgieben Jako Telke feoleol Egi darabia, ugj minth harmada, Kemenj Lazloe, Annakis ell zantotta Kemeny Georgy Egy darabiath. Az Kemenj Istuanne rezyt penigh totaliter meg szantotta, kireol p(ro)testala Kemenj Lazlo, Kemenj Istuanne kepeben [Gyermónostor K; KP]. 1590: Nékünk vala Farchadfaluaul tilalmas erdők, es vgyan ki púza volt az erdeő keözben ... azt az ... helyet az falú fel oz-totta tizes zamra, eőt tizesre, ez J azzal az eő rezzebeli feöldel meg nem elegendett, Jeött rah ez my rezzinkre, ki nekünk Jutott oztas zerint meg szantotta az ... feöldbelj reszwnket, búszauai az ezendőben be vetette [UszT]. 1592: az al Peres ... meg zantotta foldemet Azert My-űel hogy Jgy rea Menth Wagj kwldot Jgy toruennelkwth es ki foglalta kezemből potentia Mediante azt a foglalt foldeth az Nagy hatalomnak terheűel keűano(m) meg tewlle [i. h.]. 1605: Vagion sok panazolkodas hogy indifferenter kinek kinek eoreokeos feoldet meg zantanayak [Kv; TanJk I/1. 517]. 1735: az J: eő kglme a Déési Teritoriumon saját penzemen vött szántó földemet meg szantotta meg kívánom ... ennékem az el foglalt föld adjudicaltasék [Dés; Jk 174a]. 1812: Az allperesek ... egy öss örökös allodialis Szántó Földjét ... erő hatalammal meg szántották, és aztán alattomban ... be vetették [M.ből-kény MT; Born. G. XIII. 16].

megszántás 1. felszántás; arat; Aufackern/pflügen. 1673 k.: A' Praedikator csűr kertinek ... ki tisztítása, a kertnek meg szántásais* [Nyárádtő MT; MMatr. 7. — "A jb-ok kötelessége]. 1798: A' Gárdánál jutott Allodiális föld meg szántása és belé vetett Törökbuza Metr. 1. Hf 2 Dr. 24 [DobLev. IV/797. 26b]. 1833: (A földek) meg szántására az idén is hivut engemet [Marosgombás AF/Ne; i. h. V/1201].

2. (erőszakos) elszántás; aratul pământului cuiva (in mod samavolnic; (willkürliches) Wegpflügen. 1605: ebbe az eztendeoben tavaz veteskor az meg zantastert az maior potentian hiuk [HSzj szántás al.]. 1625: egy feöldemre iga himelkul reà ment es az meg szantassal occupalni akarta [UszT 66a]. 1695: Borane Aszsz(ony) perlette Killyeni Mihalyne Aszszonyomot egy hold földnek meg szantastért, mivel az Balint Papneje volt [Kilyén Hsz; BLt].

megszántat 1. felszántat; a dispune să fie arat; aufackern/pflügen lassen. 1589: ez peres feoldet ... En velem Santata meg az biro feiedelem zamara [Szu; UszT]. 1605: Vegeztek eo kgmek Varosul hogy valaky valamely embernek sayat eoreokeos feoldet az gazdanak hyrenelkw meg szantattia, tehát afele zantott feold az eoreokeos gazdanak ... minden fizetesnekwl restitutassek [Kv; TanJk I/1. 517]. 1606: Harmadzoris szantatta(m) meg az szegeniek haro(m) köbleős földet [Kv; Szám. 12a/I. 33]. 1675/1688 u.: földemet ... haromszor meg szantasd, boronaltasd [Borb. I Petki János ut. csfkcsicsai jbrájához]. 1740: a Nagi Réten a' mely nyil Maléfolde van ő kglnek aztis szántassa meg Hadnagj atyánkfia ő kglme [Dés; Jk 536b]. 1770: Lekenczénis ha az Vr jovallaná meg szántatám a garat véginel valo nagy Dinye földet [Lekence BN; Ks 47f. 67. 29 Simon Pál tt lev.]. 1796: későre osztán a földöt galyasan is tsak meg szántottván, a Törökbuza el vetette [Méra K; AggmLt B. 15].

2. (erőszakosan) elszántat; a dispune (in mod samavolnic) sã fie arat (terenul cuiva); (mit Gewalt) wegpflügen lassen. 1572: itt neotem fel fratan^a de soha nem tudo(m), hogy ezt az feöldet sem vas Jannos, sem Az fia vas miklos birta es szantata volna, hane(m) fratay gergely elle es szantata Tudom eczer hogy egy kiczint porkolab miklos szantototth valla meg benne [SLt S. 37. — *K]. 1606: az orban Janos zantasa es borozdaira ra kwldue(n), ket Ekeuel zantatuon ez wgarlason meg benne [Uzst 20/300]. 1755: egy jo Földemet meg szántottam, a Pater ökeme ismét reá küldött s ujra meg szántatta [Ilyefva Hsz; HSzjP Th. Szabo (58) vall.].

megszántathat felszántathat; a putea dispune sã fie arat; aufackern/pflügen lassen können. 1595: Ez zolgak 35 keobeolnek valot zantottak, melyet megh zantathatnak boronathatnak p(ro) f. 50 [Kv; Szám. 6/XIII. 20]. 1738: finaliter igazittassék el azon dolog, Dálnoki Daniel Atyánfia (!) pedig ő kglme facultaltatik, hogy interea, mig Oszto bírák atyánkfiai kimehetnének ő kglme megszántathassa [Dés; Jk 294b].

megszántatnak felszántatnak; a fi arat; aufgeackert/gepflügt werden. 1636: egy hitua(n) ayto felszer ... nylik egy kapoztas kertre, ki éppen meg szántatott [Siménfva U; JHb Inv.]. 1763: meg kérde bennünket ha a' Gróff láb földének határa a' kerten belől volnaé vagy nem, és mi eltsóváltuk addig meddig most meg szántatott [Széplak Sz; Ks 92]. 1772: Tudgyaé a' Tanu ... Hogy ha azonn szemlly által ezen fel fogott, es el borozdolt Föld, meg szántatik s bé vettetik, abbol minémü p(rae)judiciumi s kárai következhetnek ? [T; Bom. IX. 47 vk].

megszántattat felszántat; a dispune sã fie arat; aufackern/pflügen lassen. 1701: Gerendi László Vram ... meg szantattatta volt az földet [Nagylak AF; DobLev. I/54]. 1781: ő Nga a közönségesből, a maga Allodialis szőlője mellett fel fogta a Malaistyt ... egy részit megis szántattatta [F.nádasd H; JHb XXXII/32].

megszántattatik felszántatnak; a fi arat; aufgeackert/gepflügt werden. 1744: Vagyon ... edgj jo darabotska sziget melyet az Maros vize kömyül vészenn, törögbuzának szokott meg szántattatni [Alvinc AF; Ks 23. XXIIb].

megszántattatott felszántott; care a fost arat; aufgeackert/gepflügt. 1761: nem gondolwan a fiam Fekete István a Déliberatummal, a be vetendő Ugarak aránt erőszakoson altalam meg Szantattatott őt köből fereje Szánto földemet kezemből ki fogta [Hsz; BLev.].

megszánthat felszánthat; a putea ara; aufackern/pflügen können. 1570: Golnar peter vallyia, hogy Ewele wj zymboral volt Eotthues adoryanne hogy egywe Zanthanak Es hogy az ew lowaywal zantottak volna, Azonba az Lowakat megh oztzak es ely vezyk az azzontwl Nem zanthatya megh az eo zeryt [Kv; TjK III/2. 166]. 1670: Eo kglmek Tanáczul az nemes váras végezését úgy tudgyák az, hogy ha ki ez haza lakossi közzül saját földet Pünköstigh megh ne(m) szantya vagy megh ne(m) czoválya szabadoson akar ki megh szanthatassa [Kv; TanJk II/1. 829]. 1687: Mály ősvény tetejen három napi járás föld ... Szilbannis egy ebédig meg szánthatni [Sepród MT; MMatr.

237]. 1703/1780: A mely földeket pedig ő kegyelme meg nem Szánthat, másis az Aszszony ő kegyelme Jobbágyi közől meg szánthassa, a Dézmát adván belőlle [Marossztkirály AF; DobLev. I/58]. 1777: magok erejeken mindenkor megszánthatták magok Földeiket [Sajóudvarhely SzD; KS. Ladislaus Csabai de Czafalva (95) vall.]. 1785: ezen ... Foldnek jobb része vizenyős lévén meg nem Szánthatuk [Kv; AggmL 5. 26]. 1797: nekem nem lévén arra valo marhám hogy meg szánthassam úgy maradtott egész tava-szig [Ne; DobLev. IV/790. 2b].

megszántódik felszántódik; a fi arat; aufgeackert/gepflügt werden. 1503: Cziky vinczenek egy szantto földé zalagban Nallam ... Ilyenmodon Hogy az feölde meg szantogek [Szentlélek Hsz; MNy LX, 105].

Az frászmód miatt a szöveg egykorúsága kétes.

megszántott felszántott; care a fost arat; aufgeackert/gepflügt. 1616: vgyan azon megh zantoth feöldet az had alatt bevethette kapoztaval [HSzj bekertel al.]. 1645: volnek azon ... megh szantot hataron szena feőuen [Szentjakab SzD; Told. 27]. 1730: a meg szántot földin fogta meg s onnan hozta be [F.volál Hsz; HSzjP]. 1735: az meg szántot föld(ne)k egj darabja a' Deszmérick(ne)k marada [Szamosfva K; JHbK XLII/27]. 1839: Váro István uris az exponens aszszony már meg szántot földgyéből egy darabot viszsza barázdolt a' maga földgye végéhez [Szentbenedek AF; DobLev. V/1223. 7].

megszaporít 1. megsokasít; a inmultji/spori; (ver)mehren. 1662: (Szejdi Ahmed pasa) minden tanácsát hadai erősítésére, szaporítására és parancsolat végbevételinek módjaira fordítván, hadait sok véghelyekből, török várakból hogy megszaportítsa, elég módja vala [SKr 531]. 1705: Az német asszonyokat pedig azért bocsátották idebé, hogy meg is szaporítsák idebé a kenyérevőket azt akamák ... hogy hamarabb fogyna el Szebenben a prae-benda [WIN I, 460].

Szk: Isten ~ Isten megsokasodni enged. 1625: mostan mind hogy az Úr Isten megszaportított bennünket rendeltünk egy bizonyos Calandost [Kv; EM XI, 289 Az öregebb hidelvi kalandos-társulás kiváltságlev.]. XVII. sz. v.: Az mellé ... rendeltének egy egy veka buzat és ket veder bort, addegh, migh Iste(n) meg szaporittya őket úgy hogy elégedendeő leszen az Dezmabol valo jóvedelem [Egrespatak Sz; SzVJk 33]. 1725: Az Meheknek most jo ideje jár, talám az I(ste)n az keveset meg szapartittya [ApL 2 Apor Péter feleségéhez Kv-ról]. 1765: az én jó Istenem ... karácsony második napján, gyermekimet egy leánykával megszaportítá [RettE 194].

2. (el)szaporít; a inmultji; mehren. 1681: Mint hagi ezen kertben ighen kevés gyümölcsz fa vagyó(n); valob(an) kévantatnek ha a Tiszt szép oltovanyokkal megh szaporitaná [Hátszeg; VhU 603]. 1810: a Pap szöleiben a Trágyát ki vigyék és meg szaporítsák a tú szőlőtöket [M.bikal K; RAK 41].

3. kibővít/egészít; a completa; ausweiten, ergänzen. 1770: Az utrizalt Malmat ... tudom régentén két kövű Lévén el égett vala, melyet ujra tsak azon fundamentumra építették fel ... az után udó mulva a negyedik kövelis meg szaporították [Ádámos KK; JHb LXVII. 117]. 1781: A zápor tarto jo erős két ágos alá tsuszott, mivel nem volt elég hoszszu à fa ... azon két ... ágas fák helyett

másokat vertünk ... azon fellyül az ostorgáttya felül, még egy ujj tőzvekel meg szaporítottuk azon gátott, vagy Zapor tartott [Mihálcfa AF; Eszt-Mk].

4. megnövel; a mári; erhöhen. 1710: Thavonath azért bejövén, mind a két úr^a keziből kirántá mind a harmincadokot, mind az arany- és kenesőbányákat, s valóban jól megszorította a császár jövedelmét [CsH 296. — ^aApor István és Bánffy György]. 1828: mű előttünk itten Sinf(alván)^a ... Számat vetvén Kardas János Kardas Györgyvel ezen Földre ő Kegyelmenek több izben t(ett) superadditiokrol lett in summa ... kilentz Rf. 47 xr ... melly alkalmazással a kiváltás idejéti megszarparitak két Bévetés-sel [Borb. I. — ^aTA].

Szék: Isten ~. 1710 k.: úgy conserváltam, amennyire lehetett a két esztendő alatt, azt a kis tudománymagot, reménlén, s vágyódván az academiákba, hogy ott Isten megszarparítja, megneveli s érleli [BÖn. 555].

5. megtásgát; a lárgi; ausweiten. 1762: már az a kis szegeletetkskeis a többivel mind edgyüvé szakadt a víznek sokszori árja úgy meg egyenesítette és szaporította hogy már meg se lehetne mutatni hogy hol és mekkora volt [Virágosberek SzD; SLt XXIV. 6].

megszaporíthat megsokasíthat; a putea inmultji; vermehren können. Sz. 1738: Meg szaporíthatja Isten az kicsidet s el fogyasztáttja az Sokat [Ks 14. XLIIIa Kornis István végr. fog.].

megszaporíttatik 1. (jóság) gyarapíttatik; (despre bunuri) a fi sporit; (Gut/Habe) vermehrt/größert werden. 1809: Mező Csávason^a fordulván meg a' Tiszteletes Vigálo Szék téve a' Nemes Eklesia iljen jelentést, hogy egy kitsin régi Jóságotskájá ... meg Szaparíttatván azon kitsin jusnak hozzá lett kiváltásával, mellyet az Eklesia avagy egész falu kiváltatás Jussával adott vala Uj paraszt Monki Samúnak ... Bé frá a Visitatío a' Nemes Eklesiának e' ... Protocolumba [MMatr. 414. — ^aMT].

2. telepíttetik; a fi colonizati; angesiedelt werden. 1788: Ennekelőtte circiter 32 Esztendőkel, midőn ... Pad alias Szpin nevezetű falu militarizaltatott, ekkor feles Gazdákkel ezen falu meg szaporíttatván ... határok elégséges nem volt [Nagyrapolt H; JHb XXXI. 34].

megszaporodás (számbeli) megnövekedés; sporire, creştere (numerică); (zahlenmäßige) Vermehrung/Zuwachs. 1801: Mesterekkel meg szaparadott az Asztalos Czéh ... hanem ha az nagyon meg szaparadása Kárt nem okozna [Kv; ACLv.].

megszaporodhatik 1. megsokasodhatik/gyarapodhatik; a se putea inmultji; sich vermehren/anwachsen können. 1653: Ebben az időtájban a székelységben igen sok vala a jobbágyaság alatt a székely nemes emberek kezében. Ezt látván a fejedelem^a és ezeknek állapotjokat, hogy ezekből az ő hada megszarporodhatnék ha szabadságokat megadná: tehát azoknak titkon levelet küldé, nékiek szabadságokat megígíré [ETA I, 44 NSz. — ^aBáthori Zsigmond].

2. elszaporodhatik; a se putea inmultji; anwachsen/sich vermehren können. 1756: most a dög miat meg kevesedet márháim hacsak 19 Számmal vadnak, de Isten áldásából azok meg szaparadhatnak [Feldoboly Hsz; DobLev. I/270. 2a Bartók Ádám foly.].

megszaporodik 1. megsokasodik; a se inmultji; zunehmen, sich vermehren. 1610: sokat azok keozwl, sigmond Feiedelem eo felge, kit Nobilitatioual, kit exemptionual megh latogatot, kik megh Zaparoduan es sokasuluan, immar chak egi nehania marattunk az tereh viselesre [Dés; DLt 322]. 1682 k.: A' mi veszszövel adossok a Száltelekiek^a a Bándi^b Parochiához ez utannis a két két szekér veszszövel tartoznak, esztendőről esztendőre, de hogy fel kertellyék, a mig jobban meg nem szaporodnak ezután sem erőltettyük rája [MMatr. 368. — ^{a-b}Száltelek (MT) leányegyháza Mezőbándnak (MT)]. 1718: az előtt ot falu sém volt hanem az maras gyakar ki aradasa mia némely emberek ada mévnén irtatak magaknak egy egy kis viskonak valo helyt ... mig meg Szaparadva(n) az Aranyi posesorok falut erigaltak nekik az Aranyi hatarbul [H; JHb XXXI. 46]. 1731: az Koszte familia igen meg szaporodot az földnek szűki miatt bujdosot el Koszte Veszta [Nagyaranyos TA; WassLt Soldos Péter (80) jb vall.]. 1747: Báro Bánffy Farkas Vram ő Nsg(na)k vadnak egy néhány Jobbágyi kikis Nagy-Czégből el Szókvén régen meg telepedtenek, és még Szaparadtanak [BfN David Fogarasi alias Nagy (52) ns vall.]. 1760: minthogy ma igen meg szaparadtanak az emberek, meg hasogatván az Antiqua Sessiokatis, már ma nem tudjuk hány Sessiok légyenek [Somkútpataka Szt; KS]. 1765: attol az időtől fogva el telvén számos esztendok az emberek meg szaparodtanak [Pókafva AF; JHb XXVII/40].

2. elszaporodik; a se inmultji; zunehmen, anwachsen. 1697: Isten aldasabol Ső Varadi Uraimek annyira meg szaporodtak hogy előnkbe nagy veszedekes jött az Temp-lom beli szekek mia [Sóvárád MT; MMatr. 210]. 1709: A kutyák, mivel igen megszarporodtak és láрма idején nagy ugatások miatt nem figyelmezhetni, azért maga meglövöldözeti [Kv; KvE 288 SzF]. 1744: a Korda Györgyné Aszsz. ő Nga tojab(an) úgy annyira meg szaporodott volt az hal, hogy ... egy Vonással hat s hét Száz halat is ki vontak [Mezőszengyel TA; JHb XI/18. 27]. 1786: nállunk ... annyira meg szaparadatt a' ketske, hogy miánna erdőt éppen nem nevelhetünk [Torockó; TLev. 9/24].

3. felszarporodik; a se inmultji; anwachsen. 1780: már most az Kalandos nagyon megszarporodván 134 személyre, végeztetett: hogy ha azért valaki pénzért akar temettetni, fizessen ... három v. forintot [Kv; EM XI, 224 Az öregebb hidelvi Kalandos-társulat cikkei].

4. szaporodik; a se spori; sich vermehren. 1687: Mivel penig az Malmot epitet Agak hun meg szaporodnak hun megh fogyatkoznak mivel hogy mindenik részre vamtalan örölnek, erről igj alkuvának hogj ... Az melyik Agh bővebben öröl bővebben hazza az gát Agatis az lapoczka fatis [Sóvárád MT; Sóváradi Bíró lev.].

5. gyarapodik; a se spori; anwachsen. 1741: a' Ház helyekis edjünnet másunnat, Hetven hat helyekkel meg szaporodtanak [Teremi KK; Ks 69. 50. 44]. 1767: Mi ab origine 12 ház helyeket hallottunk örög emberektől az egész faluban, mellyekből hatat hallottunk hogy jutott volna Az Mgős Csaki uraknak, de most 6 ujal is meg szaparattanak [Gyurkapataka SzD; JHbK LIV/28. 8].

6. többül; a creşte repede; sich vermehren, mehr werden. 1812: it Ugyan jo cssők járnak most, jo nő a Tórógbuza, és a fű, az Erdős ki leveleztet egészen ... A márháink már ez utan lábra kapnak, az ételek az álltis meg szaporodván, de edig tsak eheztek nem lévén Sem fű sem fa levél [RLt 0. 1. D. Teleki József lev.].

7. megnagyobbodik; a se mări; sich vergrößern. 1739: már most tovább lévően vettette az Calba vize meg annyival, az mennyi az előtt vol ezen föld meg szaparadat [Hidvégvz NK; JHb XXIII/49. 11].

8. megnövekedik; a crește; (an)wachsen. 1753: a' Ratziana Revolutioban Brassoban sporultam ... azért Szaporodot volt meg az Interes annyi Summára [Esz-Mk Cserei lev. Cserei Mihály kezével]. 1767: itten ezen Somkutonis^a az Gazda emberek(ne)k Számok meg Szaparodott az Falu közönséges Földére épült Házakkal és Hurubákkal [Ks 40. XXVIIIc. 52. — ^aKissomkút SzD]. 1808: Pál György atyánkfia instantiájára, kérésére megengedte most a gelélet árulni fontját 1 garasával azért hogy Bányán drágább az ára és a költség is megszaparodott [Dés; DFaz. 35].

megszaporodott 1. elszaporodott; care s-a înmulțit; sich vermehrt habend. 1814: a Groffné ... az Asztagokat a' Csürmél addig tartotta, a' míg eltsépeltetett, Szemiből magvából tsak nem egészen Korpa vallott volt, melyet az annyi esztendőktől fogva Asztagban tartott Gabonában meg szaparodott egereknek és Gergeritzéknek lehet tulajdonítani [Banyica K; BfR 117/1].

2. felszaparodott; care s-au sporit/înmulțit; angewachsen/gelaufen. 1801: tulajdon ilyen gyenge Tudományú Iffiak által igen felettébb s job részinek meg szaparodott létit érezi a' czéh, a' melly által tellyes romlását, s szégyenségre hanyatlodását tapasztállya [Kv; ACLev.].

megszappanoz kimos; a spála; auswaschen. 1586: Pastos Istwanne vallia, hogy az eo zolgaloia mikor meg zappanozta volna Inghemet, egy Ingh vallamat Ne(m) Adhata eleo [Kv; TJK IV/1. 574]. 1788: amely előruhát megszappanozva a tisztáló vízben hagytam schult sintis [HSzj tisztáló-víz al.].

megszapul (fonalat/ruhaneműt) meleg lúggal tisztít; a spála cu leșie (fire toarse/rufe); (Faden/Wäsche) mit warmer Lauge reinigen, auslaugen. 1574: Stenchel Leorinch Azt vallia hagi Eouis vyt Keonch peter hazahoz Eollel fat Inget meg zapwllany zabo gaspar akaratiabol [Kv; TJK III/3. 398]. 1644: tagada, de az uta(n) az aztato Czeberből vona ki az ingett, s az uta(n) oza(n) meg szapult a eö maga vitte hazais [Mv; MvLt 291. 400a]. 1738: Valami vásznat adott volt Lonai Ioseph Ur(am) az én Feleségem(ne)k hogy be marcsa s' meg mossza, s azért hozott volt vagy ket öllel az Utrumb(an) meg irt haz körül valo kertbol s' azzal szapultotta meg az vásznat [Galac BN; WLt Lazar Stephan (40) jb vall.]. 1791: a vasznat meg kell szapulni jól ne nyomorogjak itt a szapultatással [Pf Tarcsafalvi Pálfi János lev.]. 1849: Az Udvar ház hijján Vagyon 61 ... darab szála és szősz fonat meg szapulva [Somkerék SzD; Ks 73/55]. 1851: az aszonyaknál hadtam pátzat, szőszöt, tsepült kendert ... szapulják meg, és tekerjk meg sietve [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

megszárad 1. a se usca; trocken. 1667: (A len) megázott s immár megszáradt, olyan mint a forgács [TML IV, 4 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1740: Bora Sigmund Uram jóságán felében csinált tubákat, az maga részit, hogy meg száradt s fel papusáltak ... két lepedőben vitték haza [Szermerja Hsz; HSzJP Király Kata (40) vall.]. 1745: az Gyermán felesége ide jöve, s egi Szalma szál vala az

kezi(en) es azt mondá a' Pap(na)k, meg ne eskudjek, mert ha megesküszöl, mint ez a' szalma ugi meg száradsz mert enyim a' bőr, s nem merők a' Papot meg esketni, hanem tsak eloszlákn [O.vásárhely SzD; Ks 32. XXXII]. 1775/1781: minekelőtte ugy meg száradna a kasb(an) a Török buza, hogy el tsépeltehetnék, a Sertések számára sok megyen el [Renget H; JHb LXXI/3. 377].

2. kiszikkad; a se usca (bine); austrocknen. 1681: A jo kóvér nagi, es temerde szalonna, ki ha megh száradna is nem kellene lenni csak 20 vagi 25 fontosnak [Vh; VhU 560].

3. megszikkad; a se usca; trocken. 1849: Mig a' szem borongatás len ruha által ezen szem vízzel folytatándatik a' ruha a' szemem egyszer se száradjon meg [Etéd U; Pf Kendi Ferenc lev.].

4. kiszárad; a se usca, a seca; austrocknen. 1653: (A várat) csak vakmerőképpen meghágá a székelység és megvevé; mert annak a tapasza nem száradott volt meg, hanem lágy vala [ETA I, 45 NSz]. 1778: Percipialtam hét véka fejer Földnek az árraba Ez is nyers Lévén a mikor az Che mesturam keze ala ment a mikorra meg száradt el apadot 'S perditumba ment egy véka Flor 2 Den 4 [ZFaz. céhmester al.].

5. felszárad/szikkad; a se usca; (auf)trocknen. 1622: az Benesnek az szena fuuet tudom hogi Becz Palne birta arkotis asata raita hogi megh szaradgjon [BLt 3 Petrus Nagy de Tusnad^a (75) col. vall. — ^aCs]. 1767: Proba kalandyát parancsol a Mlgs Ur, hogy tsepeltessű(n)k, melylyt még is telekszűnk mihely (!) meg szárad a Csür föde [Eszény SzD; Told. 5a]. 1879: Most veszett esős idők vannak. Ha kitisztul és megszárad az út — úgy, lehet, ki-megyünk Czakóval Madarasra [PLev. 56 Petelei István Jakab Ödönhoz].

6. (talaj) keménnyé szárad; (despre sol) a se usca tare de tot; (Boden) hart austrocknen. 1796: a föld erőssen meg száradván, midőn szántani bé mentek a keménység miatt nem szánthottak [Méra K; AggmLt B. 15]. 1816: meg is száradott a föld, most kezdett egy kevés eső esni [Somkerék SzD; Berz. 11. 75].

7. (fa) elszárad; (despre arbori) a se usca; (Baum) verdorren | megaszalódik; a fi uscat; dürr werden. 1710 k.: az érzékenység nélkül való de másképpen némineműképpen élő fáknak, plántákban is látjuk, mihelyt meghal, megszárad: sem levelezik, sem virágzik, gyümölcsözök [BÖn. 433]. 1742: az Falu Hidgyára ... kertéből ada három száraz szilvafát mivel a' Marha és Ketskék dörgölődése miá job része meg kezdet volt száradni [Kincsi KK; JHbK XXVIII/6]. 1801: mind egyenes nagy Fák, a mellyek közül még eddig igen ritkának butult és száradt meg a' teteje [Kendilóna SzD; LLt Fasc. XI]. 1837: a közhatáron alól minnyárt, a nagyobb Wizi Mihályében, két nagy megperzselt bükkfák találtattak, amelyek meg is száradtak felére [Jenőfva Cs; RSZF 120].

8. kb. ott szárad/aszalódik; vedea-te-aș ofilit; dort trocken/ausdörren. XIX. sz. m. f.: Ne nézz ojan horgasan Száragy meg a fogasan^a [Asz; EMKt Egyes versek gyűjt. — ^aTáncszó].

megszáradás uscare, uscat; Austrocknen. 1783: Jővének mi előnkben Tömpaházán^a Commoráló Providus Személyek^b in granis meg szedendő Törökbuzájoknak joll meg száradásáig, ugy mint Karátsonig^c ... kerének kőltsón Török buzát [DobLev. III/583. — ^aAF. ^bKöv. a

nevek fels. ^cKöv. a kölcsönvett törökbúza mennyiségének fels.].

megszáradhat kiszáradhat; a se putea usca; austrocknen können. 1623: Az tegla vetest in Aprilli mingiart ell kezgye ... az teglanak zarradasa hozzw paytakot Czynaltasso(n) aholi Niarattzaka Zaradhasso(n) valob(an) meg, Eozell Egethessek megh [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

megszáradott, megszáradt elszáradt, megaszalódott; uscat; ausgetrocknet/gedörrt. 1746: Megszáradott tetejű Körtvély fa [Borsa K; Told. 49]. 1784: az oltatol fogva miolta eleim fel fogták^a, mindenfele Nemzet szabadoson hordotta, a' meg kerekített és meg száradott aszszu fákat [Vormága H; JHb XXXIII/36. — ^aAz erdőt]. 1822: egy meg Száradatt Tsere Fájért [Mezőbergenye MT; MRLt]. 1824: Egy vén meg száradt köris fára épült galamb bug apro deszkákkal fedve [Erdőszengyel MT; TSb 43].

megszárazt 1. megszárt; a usca; trocken. 1629: mikor Eötteős Istuane az halalra rea valt vala ... kere hogi hijam fel az leaniat Ersebetet hogi megh mossa az Annia feleső ingett patiolattiat s el vüve Ersebett, s megh mosta, az uta(n) haza hozza s ugjan ot szarazta megis [Mv; MvLt 290. 185a]. 1751: Vándor Juon is oda jöve és két vagy három ejtel bort megh ivék, midőn az bor árrát akarná fizetni, három Tallért ki vete részen mondvan, ezen Tallerokat ma mostam és száraztattam megh [Balázs-telke KK; IB. Georg. Rempler (40) jb vall.]. 1762: az Anjám a Szérün nőtt buza között a pénz (!) meg szározta, mivel Sáros és földes volt [Gyeke K; Ks]. 1780: Belenyési Aniska Aszszony kére hogy egy Nemes legyenek egy ingit meg mossam meg szárazszam és ki simitsam [Berekeresztúr MT; BeLt 6 Sophia Varga (26) vall.].

2. kiszártgát; a usca bine; austrocknen. 1558 k.: Sal armoniacomot lgy chinaly: Rp. 2 p(arte)s regy vizelethet es egy paros köz soth es egy paros kormoth es ted egy fazekban auagy serpenyőben ... es aztis Mind adig főzed, Megnem elemiztetik és ezth Mivelyed keetcher avagy háromzor es zarazd meg, Es annak vtanna tord meg [Nsz; MKsz 1896. 283]. 1757: az illyen látható Aranyos köveket ... a Bányákból ki vágjuk, ki horgyuk; mosárokbán meg törjük ki választjuk ... meg szárazstván 'a vizes por aranyat vas serpenyőskében, mennyi pondusu 'a por Arany, fél annyi kénesőt ... tészünk hozzá, azzal bé fogjuk ... nehézékét az Aranyak ... két Rforint és 45 xgrért ... bé adgyuk [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.].

3. (nyers bőrt) kiszárt; a usca (pielea jupuită); (Fell) austrocknen. 1570: Nylwan Meg Monda hogy ez wzel apaffy ferencz Jobagyanak az Mezwn Egy wkret Nywzak Meg az bwret is hwsanak Egyk rezet wyttik wala El aztys w Myelte az bwretys az Trwfa palkone hazanal zaraztotta meg [Nagyfalu SzD; BesztLt 79 Apaffy Istwan a beszt-i főbíróhoz].

4. megszárogat; a usca rind pe rind; nach und nach trocken/ausdörren. 1687: Egy kőből Zabnak is mivel jo meg száraztyák kemenczeben s, ugy örlik meg apron csak egy véka korpáját ejtik [Sziget Mm; Törzs]. XVIII. sz. eleje: jó a Csipke bokornak á bottyát meg Szárazstani, és meg törni, s abrakba be adni á fekélyes lonak [JHb 17/10 lőtartási ut.]. 1742: Az Arpából meg rostálva Let Cubuli 6 metr. 2 1/2 A kölesből Let megszárazstva s tisztítva ... a'

buzának eleje Let fel rostálva metr. 270 [Erked K; LLt]. 1790: a' Szénát ... nem mérték ott meg-száraztani; hanem Fívvül vitték el [Szásznyfres SzD; Ks 33 Szásznyfres IV. 15]. 1793: Drági Gondviselő Instructioja A Zabb olly kényes, nem hogy essőbe, sőt csak jo harmatossan sem lehet őszve kötni; azért jo meg szárazssa, karoba rakassa, 's jo szárazon hordassa bé [JF 36 LevK 189–90]. 1836: A Szőlők mindenütt harmad izben ki vagynak darabolva, a' Sarjuis meg van szározttva [Vécke U; Ks 101 Varga György lev.].

5. (sózással) szárítással tartósít; a conserva prin uscare (și sărare); mit Dörren (und mit Einsalzen) konservieren. 1743: Áltattott Pisztrangas halásznak Bolog Mihaj, aki tartozik annuatim be adni 600. mellyeket tartozik meg szaraztani, Sőt adván az Udvar hozzája, és azután szárazon két Angaria alatt az Udvarb(a) p(rae)sentalni [Grohot H; Ks 62/6].

6. *fejét karóban* ~ja lefejezett ember fejét karóba tűzeti; a-i pune capul in țepă; Kopf des geköpften Menschen pfählen lassen. 1679: Azt is monda az váradi Olai bék, hogy az somlyaiak közül azzal mentették magokat előttek, űk le nem vágják volna az törököket, ha az fejedelem s az ország nem parancsolta volna nekik. Eléggé tagadtuk ugyan, de ű arra kötötte magát, ha úgy nincs, az fejét karóban szárazssa meg az vezér [TML VIII, 557 Székely László Teleki Mihályhoz Konstantinápolyból].

7. *vki jármát/vmennyi jármot* ~ kb. vki jószágát kipusztítja; a-i pieri cuiva vitele; js Gut/Vieh verheeren/vernichten. 1722: Talám Jsten njakára fordította némellj(ne)k, á kik Gloriodta(na)k a mi rajtunk történt bestelen investigation mint az jo sogor Váradis; Ha meg emésztheti őis á menyí jármat meg száraztatt Fogaras földin és aklot meg üresített szerencsés ember lesz [KJ. Rétyi Péter lev. Fogból]. 1764: ha én ökör Pásztor nem lések Oltszemeffalvának, tudgya meg hogy sok embernek szárazstom meg a jármát, Lukáts János azt is monda hogy mindenfelé elég Fertátom vagyon a mit mondok veghez viszik, ha en meg nem tselekedhetem is [Oltszem Hsz; Mk II. 2/65].

megszáraztás megszárogatás; uscare; Austrocknen. 1832: arra nézve is Commissiot instállok, hogy annyi cseléd gabona rostáltatására, megmosatására, és Viszont megszaroztatására, (: hogy mindég előre providealva légyen mosat gabona :) adassék hatalom nekem a külömben kevés napszámból szakasztani [Torda; IB. Demény János tt lev.].

megszáraztat megszártat/szárogattat; a dispune să fie uscat; austrocknen lassen. 1676/1681: A mi golyobis, por, Tűzes szerszám es egyeb ehhez hasonló eszközök á várban vannak, megh lassa hogi azokat jo gondviselés alatt száraz helyen tarca^a, nyárban á port meg szárazstas^a [Vh; VhU 666. — ^aA porkoláb]. 1710: (A cseremakkot) erősen megfőzeté ... pokrócokra teregetvén, megszáraztatá [CsH 399]. 1748: az kölest az hordoból szarazstasd meg, mert mind el veszt talám eddig is [Buzd AF; Ks 96 Mikó Ferenc feleségéhez]. XVIII. sz. v.: Minek utánna a Marha meg betegedik szűkség Elsőbben a Varasbékát meg kell szároztatni és aztis appron meg törni, es alma eczetbe, kettőnek egy békának a porát be adni [UszLt X. 80].

megszáraztott megszártított; care a fost uscat; ausgetrocknet/gedörrt. 1813: azon kártékony állatnak pusztítására ... a jo meg száraztott Farkas almát^a amint tsak lehet

leg aprott porrá töretessék, mert más képpen a' Farkasok pusztítására szolgáló ezen eszköz minden haszon nélkül való létszen [BesztLt 329 a gub. Beszt-hez. — Kiss András kijegyzése. — ^aÉrtsd: kell készíteni].

megszárazgat megszárogat; a usca rind pe rind; nach und nach trocknen. 1751: A Kalangjákat ... némelykor meg Szárogattam [Marossztkirály MT; Told. 29].

megszard összeszar; a se căca în pantaloni; anscheißen. 1584: Baniay Iános deak vallia, Rettegen valek a' sokadalomba, Ez Rettegy Istwa(n) deak poztot veon teolle(m) leowe oda Zabo Thamasis vasarlany ... sok szo essek keozteok vegre monda Istwa(n) deak ... bizony vgmond mikor hellie es moggya volna meg Bakoznalak, de iol tudom hogy meg zardanad Gattiatat, mert neked zokasod az, Zabo Tamas monda, Te penigh ky Nialnad beleolle [Kv; Tjk IV/1. 306].

megszárit megszárazst; a usca; trocknen. 1844: vitetvén a' fűből ... az Uradalom Csűrös kertibe meg száritván — feltakartuk [Km; KmULev. 1 Opra Vaszilika (41) col. vall.]. 1855: A jobbágy felesége a kendert kinyövi, eláztatja, kiveti, megszáritja megfonja megszővi [ÚjFE 181]. 1864: adok ... huszon öt jo zsup nádat meg száritva [Mezőbánd MT; Tsb 27].

megszárogat megszáritgat; a usca rind pe rind; nach und nach trocknen. 1754: tudgja hogy meg szárogották^a, de hová ... tették, nem tudgja [Germeszeg MT; TGsz 33. — ^aA keszkenőket]. 1759: én azt a' buzát, azonn veremből ki vévén meg szárogattam, és meg is öröltem [Marosludas TA; TKI Gabugyán Nyisztor (34) jb vall.]. 1764: meg tisztogatván, szárogatván a Humba fel vetettem [Erked K; LLt]. 1811: a' zápor Kis méhet le-veri Tsak alig mendegél De azomban, midőn száraz helyre talált ... nap-fényen szárnyait jól-meg szárogattya [ÁrÉ 19].

megszarvasodás anyarozsképződés; apariția cornului-secarei; Kombrand/mutterkornbildung. 1808: A' Rosnak nyavallyái között nevezetes annak meg-szarvasodása ... az Oriás növési Ro'snak neve Szarvas Ro's, Ro's anya ... Az ilyen Ro'snak szagja métellyes [DLt 868. nyomt. kl].

megszarvaz felszarvaz (ház-szarvazatot felállít); a fixa/pune capriori la o construcție; Dachsparren/stuhl aufstellen. 1604: ez kamora faiat penzél ücűe, vgy czinala ola, az kamara(n) alol egj kis ystalotis czinalt agasra: Az hazatis megh Zaruazta [Uoszt 18/79 Vrbanus Andras de Farczd libertinus et Judex possessionis vall.].

megszavaz szavazattal jóváhagy; a vota; bewilligen. 1871: Egyháztanácsunk a kért 10 frtot készséggel megszavazza s gondnok afiának a kézbesítést köteleességévé teszi [M.bikal K; RAK 293].

megszed 1. leszed; a culege; (ab)pflücken, einsammeln. 1596: ne(m) hatta megh zednik (!) az kortüelyth [Uoszt 11/8]. 1606: Az eörekegetis kette mérék, Az Árúak reszreke az melj gymeölcz jüta azt zedék mégh [i. h. 20/191 Catherina relicta quondam Antony Agoston de Zentlelek vall.] | az J. telljessegi tagad hogj nem ment az Actorra hanem ment eö az eö eörcöksegere az eö giwmeölchjenek

meg Zödesere melljet ennek előtte valo eztendőben beke-segessen meg Zödöth az földetis birta [i. h. 20/198] | Janos vra(m) mas keörtuety fa felöl mo(n)da ... ezt zed megh, mert tudom hogy ez tyed [i. h. 20/195 Joannes Dersi de Gagi pp vall.] | Az keörtueltis zedgietek megh jmezt, azt mütata az mely alatt az zeker vala [i. h. 20/203 Britannás Imreh de Kis Kede pp vall.]. 1677: vagyon ket vaczkor körtövely es egj vad alma fa, azokat ugy hagyak, hogy annak idejeben közül szedgyek megh [Tarcsa-fva U; Pf]. 1718: tudgja meg ki akarattjából és parancso-lattjából nem engedi élni vagj penig gyűmölcsét meg szedni azon Vasas Sz: Iványi^a szőlő hegiben ... lévő dio fakat [WassLt. — ^aSzD]. 1719: Kerti Fülemile Sarga Virágot három lotot meg Szedven Szepe a virágát ... tegyek ezeket edgy üvegben, melyre Toltseken jo erőss eget bort edgy ejtelt [Ks 54. 84 Medicina instructio].

2. leszüretel; a culege strugurii/via; ablesen/klauben. 1570: Sypos Peter vallya ... hogy ew veott volt egy darab Zeoleot Zent gerg hegen hog Barthostwl Az Zeoleot penigh zwretnek eleote veotte volt, Es eo zette meg [Kv; Tjk III/2. 98]. 1577: szolobúl es idey haznabúl galachy bernald es galachy anna azzony tiz tiz uidret az utan hogy meg szedik az szoloth (így!) legen az uthan enym [Galac BN; WLt]. 1589: Senky Addegh zeoleyebe mywest Ne vigien, Amegh ket feleöl a' zonzedy (!) az eö zeoleyeketis megh zedik, mely dolgot Biro vra(m) megh kialtasson [Kv; TanJk I/1. 116]. 1595: mierzthogi az Paisbali zeoleo-nek karos voltat esmertek eo kegmek keod es hidegh mia, vegeztek varosul hogi az Nadas teruel eccersmind zeggiek megh [Kv; i. h. 263]. 1607: Zekely moyses el veszesse utan megh zettek az szeöleöt, de nem tudgja ki zette ki zedette [Dés; Ks I. 20]. 1632: eö hozza ugj vetette Veres Marton zalogba(n) az szöleöt, hogy Veres Marton miueltesse megh, Daud Uram megh szedgie [Mv; MvLt 290. 69a]. 1718: az Nehai Galgai Racz Istva(n) Ur(am) szölö-jetis akkor összel Racz Peter es Orban Elek ur(am) szedtek meg [Vadverem AF; JHb XXIX/21]. 1830: az idevaló szokás szerént a' quartas szölöket két három nappal is hamarabb szokták meg szedni mint a' Dézmásokat [Ne; DobLev. V/1169. 3b].

3. (törökbúzát) letör; a culege (porumb); (Mais) abrechen. 1746: meg Szette azon földön termet török buzáját a közöpin [Szentegyed SzD; WassLt Kötöles Illye (62) zs vall.]. 1756: (A) málét az ide valo n. Somkuti Nemesség az Jobbágyok együt meg kapálták az Jobbágyok meg szették [Nagysomkút Szt; TKI Pap Gábor (28) jb vall.]. 1757: azon szegeletben lévő törökbuzájának mintt egy harmadát ... eö Natsága Bethleni emberei meg szedtek [Omlásalja SzD; Ks 19/IX. 12]. 1769: Oprecz István nevű Udvari Birája ... parancsolá hogy ... azon heljen termett kukurizát az Udvar számára szednők meg [Gothátya H; BK sub nr. 260 Dregoj János (46) zs vall.]. 1808: csak az Exponens Ur resz földéből el-borozdolt reszecsken volt a' Málé meg-Szedve s a' szalmája le-vágya [Árpástó SzD; BetLt 6 Andreas Kis (44) col. vall.].

4. (más földjéről termést) erőszakkal leszed/eltulajdonít; a culege/stringe in mod abuziv recolta altuia; (Ernte von dem Feldstück eines anderen) mit Gewalt ablesen/enteignen. 1570: Erzebet Zabo peterme vallia, hogy zayabol hallotta Tamas papnak Azi Monta hogi eo fl. 20 adót Torozkainak kyert az Asswpatakely zeoleyet vetette zalagba ... Ez bezed pinkestbe volt, mykor az zwret ely Jeot Latta hogi Torozkay Zette megh az zēleth [Kv; Tjk

III/2. 84h]. 1600: wgyon aszon kertünkbe ment Rea egy Gywmölchj fankra mellic (I) piros edes almanak hinak asztis p(er) potentia(m) megh zette ezertis kilen hattalmon wgyon az Rolla el wit Giwmeolchett bwchjwiewel kewanywk meg [UszT 15/56]. 1606: Boszonkodek neke(m) Imreh Lukacz hogy mint megh zette Osuat Janos egy keörtüely faiat [i. h. 20/205 Paulus Marton de Kis Kede pp vall.]. 1746: Török buzaját in A(nn)o 1745 Törökbuza Szedésnek idején potentiose meg Szette volna, az okon Ngod eő Kegjlmét ... D(o)b(o)ka V(á)r(me)gje Also Járása Partialis Sedriajára Citalatta volt Törvényre [Szentegyed SzD; WassLi]. 1759: Buda Togyer Tyetrán Vonulnak engedvén hogy Maléval bé vesse ezen Csegejly földcsekét, és midőn már elkészülve lőtt volna az Male eccakának idején Tolvajképpen eljővének a' Fentősiek meg szedték és elvitték [Nagysomkút Szt; TL]. 1793: Remittáltae azon Földet ... vagy ellenben ... az utánn is potentiose birta, s most az Oszszis is a' Török buzát arról is meg szedte, s el vitte [Msz; MbK XII. 94 vk]. 1823: MBándi Nemes Rátkövi István Uram hatalmasul valami Török buzámot meg szedvén el is vitte ... T. Dobollyi 'Sigmund Ur földiből [Mezőbánd MT; DobLev. V/1063].

5. ~ik egymást gyűjtenek egymás között; a face o colectă între ei; untereinander sammeln. 1761: A körtvélyesi Zsellérek ezen esztendő(en) meg szedvén egymást, hogy Sárpataki László Uram szebben bányányk véleek szolgálakat ne verje, 7. Márjást küldettek Zegrán Juvontól ö kglménék [F.körtvélyes SzD; BK. Moldován alias Bosor György (44) zs vall.].

6. kifoszt, megkopaszt; a jefui/jecmăni; ausrauben/beuteln, rufen. 1656: Hogy pénzt küldjek, éntülem bizony nem lehet, mert énnem se kövér disznóm nem leszen, se borom nekem nincsen, az kiből pénzt teremthetnék, mert engem csak meg szedtl v(á)lo)ban [TML I, 18 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz]. 1658: ugyan gyalázat az ilyen ifjú legénynek, mint te, hogy te hideg ősztl fogva egy köpenyegyet nem csinálthattál, maga bizony nem vagy te olyan szegény, a mint részketsz, mert engem bizony csak megszedtetek [TML I, 162 ua. ua-hoz].

7. ~i vkinek a körmét bab kb. babonáskodik vkinek a körmével; a face vrăji folosind ghearele cuiva; mit dem Nagel js Hexerei treiben. 1632: Fazekos Jánosné Ilona asszony ... fassa est: Tudom azt, mikor mi is ott Incze István házában lakunk vala, hogy eleget járt oda ez az ifjú Szabo Miklós, sőt leüle az asztalnál, s láttam, hogy az az Berkesziné mind megszedte az Szabo Miklós körmét. Pogácsát is láttam, hogy az ágy fű alá teve az asszony, s az legény elvette ... de egyéb dolgokat én nem tudom [Mv; MvLt 290. 79b–82 átirásban !]. — A körömmel való babonáskodásra I. NrLex. III, 307.

8. ?' 1672: Némely nap érkezék urunknak egy Hajdú János nevű szolgálja az havasalföldi vajdától Grigoraskótól, kit ű nagyságok az boérok mellett hogy intercedáljon, a végre küldtek volt be; de igen kevés foganatja lőtt, mert csak megmondta, hogy el nem bocsátja addig, valamíg szemek szőrit meg nem szedi, mert azelőtt is űk voltak okai az ű bujdosásának. János deák meg ismét más egy boér csak az órát nem tudják, mely nap viszik ki akasztani, annyira van dolgok [TML VI, 198 Székely László Teleki Mihályhoz].

megszedegethet összeszedegethet; a putea aduna/strînge încetul cu încetul; nach und nach zusammenlesen können.

nen. 1589: Az it valo határo(n) myerthog' ne(m) leot io a' zab, a' mit megh zedegethettek benne leot raita cheplo reznelkül cub. 8 [Kv; Szám. 4/XI. 5].

megszédelít el/megszédít; a ameti/zápăci; in blenden. 1782: tellyes ügyekeszettel azon iporkodgyál hogy esztendeiddel nevedeggyék benned az Ur félelme s tanulásaidot is minden erköltseiddel ehez intézvén meg ne Szédelitsen, s annál is inkább ell ne tántoritsan az igazság utyától a' rosszszaknak mostani világban Számos példája [Ks 28. VII Daniel Zsófia lev.].

megszedendő leszedendő; care urmează să fie cules; abzubrechend. 1783: Jővének mi előnkben ... Tömpaházán^a Commoráló Providus Személylyek^b ... in granis meg szedendő Török buzájoknak joll meg száradásáig, úgy mint Karátsonig ... kerének költsön Török buzát [DobLev. III/583. — ^aAF. ^bKöv. a nevek fels.].

megszederjeseJik megkékül; a invineți; blau werden. 1585: Anna Lowas Thamasne, Ersebet Zegedi Georgne, Mikor latok Az Danch Leorinch betegh gyermeket, Az Eowecczesetool fogva fel lattuk, de Nem tuggiuk minem dologh vala raita ... De igen swreo vala A' karyannis az Derekannis meg a' labannis es veres vala Azert mint eg' himleo, es meg zederiesedik vala a' Teteye [Kv; Tjk IV/1. 496]. 1710: Mikor a jámbor császár^a meggyónt volna, és már a páter a mérges ostyát elévénné, hát a méregtől megszederjesedett. A császár ... nem akará az ostyát acceptálni, látván, hogy szederjes [CsH 94. — ^aI. Lipót]. 1794: torkon fogta ... Horvát Josef Uramat, fojtogatta, úgy hogy ... meg szederjesedett ábrázatba [Dés; DLt az 1799. évi iratok közt]. 1801: Elé vétetteit a Temp-lombéli Székek felett valo Controversiájak ... aszt panas-zolta Pataki Josefne hogy egy a székhöz szorította Kolosi Josefne asz(ony) hogy a segge fél felől meg szederjesedet [M.köblös SzD; RLt 1]. 1819: halála után teste megis szederjesedet [Kv; Pk 2]. 1831: találtam ... a bal könyökének belső felén három Czolos hoszusagu igen fájdalmas ütést meg Szederjesedve és meg dagadva [Mv; Berz. 21].

megszederjesül megkékül; a invineți; blau werden. 1592: oly fogsagban volt vgia(n) megh szederjeszult vala az keze az laba az kalodaba(n) es a kezen Belincziek valanak [UszT].

megszedés 1. leszedés; cules (de fructe); Abpflücken. 1606: czak zabadsagot kiuanunk az kortueiben, az megh zedesbe(n) [Sükő U; UszT 20/275] | dicit J. Az mikepen az en peresem mongia azt hogj en mentem volna ő nekj egj keörteouelj faianak gjwmeölczienek meg Zödesekor fegiueres kezel raia melljet ez az J telljessege tagad hogj nem ment az Actorra hanem ment eő az eő eőreöksegere az eő giwmeolchjenek meg Zödesere [i. h. 20/198].

2. leszüretelés; culesul viilor; Weinlese. 1587: Az Zeoleonek megh Zedése. 6 die octobri keztlük el az Zedest [Kv; Szám. 3/XXVI. 22 Suweges Gergely isp. m. kezével]. 1588: Az Zeoleonek megh Zedése ... Voltanak napzamos Zedeok 6 ... fizettem ... d. 24 [Kv; i. h. 4/V. 17 Gr. Veber sp kezével]. 1790: A mikor a Szüreti idő el következendik ezek(ne)k meg Szedésére meg edgyezett akarath(An) légyen a terminált Idő és nap [Karácsonfva MT; Told. 76]. 1806: mellyik napon ... kezdett a' fenn forgo szőlők meg

szedéséhez ? [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII]. 1834: A' kerti Szőlő megszedekekor Anyám teméntelen vendéget hivott [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina lev.].

megszedet 1. (gyümölcsöt/virágot) leszedet; a pune pe cineva să culeagă (fructe/flori); (Obst/Blume) abpflücken lassen. 1570: Kyrál Matthe ... valya Zeoch Demeter azt Monta hogi azert Jeot volna hogi az leant ely kerne az gazdazanthwl, hogy cheresneye volna egy egy fawal es azt zedetthne Megh vele [Kv; Tjk III/2. 81]. 1596: kouach Janosne akarja vala megh zedetni egy fa keörtuelyeth [UszT 10/7]. 1606: Az el mult eöszel pedig megh erti Janos Vram hogj Zedi Lukacz Vram a' keörtüelt, S eöis ugia(n) megh akarja uala zedetnj [i. h. 20/195 Joannes Dersi de Gagi pp vall.]. 1661: Asszonyunk ő nagysága parancsolja, írjak neked, violát szerzetess ő nagysága számára. Azért, édes Feleségem, mentül többnek teheted szerit gyűjtessed és jó helyen tartasd, mind nap megszedessed a pap kertjében, több embereknél is, ha találattatsz [TML II, 61 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1795: némü, némü Borsai Lakosok(na)k Vadgyümölsöt adván ... aztat meg szedetvén az mezön szekerekre fel rakata [M.köblös SzD; RLt].

2. leszüreteltet; a pune pe cineva să culeagă via; ablesen lassen. 1587: Az Zeoleokre walo keolchyege Ezen Zeoleot hogy meg zedettem ... Harom Zedeonek attam I. d. 4 [Kv; Szám. 3/XXXIV. 4 Zabo György isp. m. kezével]. 1607: Zekely Moyses el veszesse utan valo Niaron Christoph Deakne aszonio(m) szedette megh az Alpreti szeöleöket [Dés; Ks I. 20]. 1657: megh szedetue(n) az Udvar haz felet valo Majorsagh szöldöt percipáltam belöle, Bort Vas N. I Ur. N. 46 [Borberek AF; WassLt Perc. 19]. 1806: a szokszer említett Szöllöket meg szedte szedette [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII].

3. (törökbúzát) letöret; a pune pe cineva să culeagă (porumbul); (Mais) abbrechen lassen. 1715: Az oeconomia folytatását ... jo ideji(n) igyekezze véghez vinni Török Búzát ... jó időben megszedetni [Dés; DLT 501]. 1750: eö kglme meg szedetett benne akkor azon födb(en) termett török buzabol [Ilencfva MT; DLev. 1. IIB. 1].

4. (más földjéről termést) erőszakkal leszedet/eltulajdonított; a pune pe cineva să culeagă recolta altuia în mod abuziv; (von dem Feldstück eines anderen Ernte) mit Gewalt ablesen/enteignen lassen. 1589: Az feold melliet el foglaltal es mely keortwelt megh zedettel es el vittel vagion Demeterfalwa keozeot es Kobad falwa keozeot Vduarhely szekbe(n) [UszT]. 1591: Harmad keresetem Illyen Vagion ... szedette Auagy razatta megh az I 34 termett gyemeölcz faymot ... myert eo maga az J igy per potentiam megh razatta el vitette ezertis az nagy hatalo(m)nak terhen vagio(n) [i. h.]. 1679: leven ... egy darab nemes szöloje ... most Zabalai Mikes Kelemen vr(am) ... Magyar Cseszvei gondviselője potentia mediante felesed magaval rea jüven meg szedette [JHb XXVIII. 2 Háportonban^a lakó Körispataki Janos vszb kezével. — ^aAF]. 1710: Rabutin Kassa alól Tokajhoz jöve, ott az szölohegyeket a maga számára megszedeté, és az egész körülvaló tartományban levő hajdúvárosokat a földig leégetteté [CsH 371].

megszedetlen letöretlen; ncules; nicht abgebrochen. 1850: Kora Juon ... meg szedetlen törökbúza termését az úgy ellátásáig is bé tiltatni alázatosan könyörgöm [Ne; DobLev. V/1327].

megszedető szüreteltető; persoană care angajează culegători; Leser, Pflücker. 1806: más alkalmatossággal is fenyegetődött és ki ellen 's mivel, vagy nem a' meg szedő 's szedető ? [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII vk].

megszedett leszüretelt; cules; abgelesen. Sz. 1662: Országtok pusztaságra jut ... a Sion leánya úgy marad, mint a megszedett szőlőben a kunyhó [SKr 708]. 1673: Mi mint a megszedett szőlő, csak úgy maradánk, Uram, én magam is rossz egészséggel levén, szegény feleségem annál inkább [TML VI, 539 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz].

megszedhet leszüretelhet; a putea culege via/strugurii; ablesen können. 1602: senky borat be ne hozhassa, seot zeoleiet se zedhesse megh Addigh megh nem Adajat telesssegele megh fizety [Kv; TanJk I/1. 418].

megszédít 1. árvt elszédít/kábít; a ametji; blenden, betäuben. 1811: Nehéz a' Tiszttségben-is meg-nem változni; Példa-beszéd: hogy a' Tiszttség az erköltset Meg változtattya, 's meg szédíti a' Böltset [ArÉ 114–5].

2. félrevezet; a induce în eroare; irreführen. 1662: Az havasalföldi Minnye vajdát maga belső szolgája által megszedíteni s magához vonni kezdette vala [SKr 511].

megszédítés félrevezetés; inducere în eroare; Irreführung. 1834: a' Tiszt ... a gabonát meg szédítettém, vagy nem tudom mitsoda uton, magának meg sporolhassa [Bögöz U; IB. Bentzedi Sándor ref. pap lev.].

megszédítettett félrevezetett; care a fost indus în eroare; irregeführt. 1662: a megvesztegettetett, szédítettett elméjű népnek^a állhatatlanságához semmi reménység s bizodalom nem lehetett vala [SKr 495. — ^aVárad lakosságának II. Rákóczi György és Barsai Ákos vetélkedése idején].

megszedő szüretelő, ek szedő; culegător; Leser, Pflücker. 1806: Ugy vitte 's vitette é végben a' meg szedő, 's szedető ezt a' munkat mint szokta egy takarékos Gazda a magáját, vagy pedig pazérolva vesztegetve [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII vk].

megszedődhetik leszüreteltethetik; a putea fi cules; abgelesen werden können. 1790: a' Szöllő Pásztor mind végig a Szedetlen és hátra maradat Szöllőt, míg meg szedődhetik, a Kártól őrizni és oltalmazni köteleztetik [Karácsonfva MT; Told. 76].

megszedődik letöretik; a fi cules; abgebrochen werden. 1757: fele része szedődöt meg az éő Nga ott lévő török buzaj(ana)k [Omlásalja SzD; Ks 19/IX. 12].

megszédül 1. elszédül; il/o apucă amețea; vom Schwindel gepackt werden. 1629: Az Azzonj siualkodek s erre az Vra ... ki icöuen ... ugy wte feöben az Varga fia Horuat Jstuanth hogy megh szedwle hogy ott botorkazik uala [Kv; Tjk III/3. 94]. 1662: a fejedelem^a ... egynehány török lovas közzé elegyedvén ... pallosával valóban emberkednék de négyet rajta nagy sebeket ejtettek vala, főképpen mezítelen fején, úgy, hogy nagyon megszedülne miatta ... nagy nehezen hozattathatott vala el közülök [SKr 553. — ^aII. Rákóczi György a szászfenesi csatá-

ban 1660-ban]. 1814: a' gabona között termeni szokott úgy nevezett Sollium temuleutum, magyarul Rosnoknak, vagy a' mint némelyek Gajdoványoknak nevezik, abból az okból, hogy attól az Ember meggajdul, meg szédül és bolondito nyavalya(ŋ) kap [DLt 1014 a gub. Kv-ról].

2. átv elkábul, összezavarodik; a se zápäci/ameŋi; be-táubt/verwirrt werden. 1653: Ugyan nem is cselekedte a k'rály azt, hogy a hol a község meg akarta vallását tartani, onnat erővel kiüzte voln a papot; hanem csak azok a kik a sok tébolygásban megszedültek és az imperii m vulgus nem tudta mit miveljen [ETA I, 28 NSz]. 1811 Nehéz a' Tisztségben-is meg-nem változni ... Vigyázz Tisztelendő Atya, es esetbe, Meg-ne szédülj, ne hogy essél kísértetben [ÁrÉ 114-5].

Szk: feje ~. 1618: Azt én nem tagadhatom, hogy azmi-csoda tractatusnak én azokat látom, az fejem azon megszedült még most [BTN² 156].

megszeg 1. eltör; a rupe; brechen. 1568: Elena Ste-(ph)(a)ni Kalmar, Rta ... fassa e(st), lattam hogy az zabo balint aytayan ki tolyak az leant es Jaygat vala hogy meg zektek a labat, de en azt ne(m) latta(m) | Laurentius Barbel fass(us) e(st), Engem fodor Istvan biro vram, kwldqth az barbel Marto(n) hazahoz, hogy meg lassam, ha meg zeget az leannak a laba, en megis latta(m), de en bizon ne(m) tudom kj zekthe meg [Kv; TJK III/1. 198, 203]. 1570: Jlona Somogy Andrasne ezt vallya egy vargane ... mongia Neki hogy Kowach Kalara kerethy hogy Zabo Balint hazahoz Menneh es ky hozna onnath Mert az Labat megh zektek volna ... eo is Latta hogy megh Teort volt [Kv; TJK III/2. 57]. 1585: Jeotenek Bezterceröl haza a cherepel a zekeressek ... Vgion akor az egik zekeressen az terhes zeker mind a ket laban által ment es meg zekte mely szegen ember my miattunk niomorült megh ... attunk ... f. 1 [Kv; Szám. 3/XIX. 43].

2. (kenyeret) megvág; a incepe/täia (o piine); (Brot) anschneiden. 1774: egy asszony kovászt vett elé, hogy kenyeret süssön s megszegvén, vér loccsant ki belőle s az kezéről nem moshatta [RetE 328].

3. (követ) kivág/fejt; a extrage (piatră); (Stein) ausbrechen. 1586: adattatot vala velem Biro vram keő zegoé Istvannak, es Szasz Christophnak, hōgi az keozép kapv-hoz eoreg padimentom keoveket zegnenek, melliet megis zegtenek, es hazais hoztanak hat zekerrel attam f 3/50 [Kv; Szám. 3/XXIV. 41].

4. (parlagot) feltör; a desteleni; brachackern. 1572: aztis tuggya, hogy gardaba az darab földnek fele parlagy volt es keresek gyorgy Zegte megy es az olta az keminy vraym elygy (!) [Erdőfa K; KP. Chyarno Kozta jb vall.].

5. (fejét) leszegi; a ține/lăsa in jos (capul); (Kopf) senken/niederhalten. 1722: A ... Lovakat ... afféle keréngőn kapacsánon jó fázasztani és tanítani ... de mikor hátas is jó a kapásánt két félől a kengyelszijhoz kőtni, hogy a fejét meg szegje [EMLt].

6. (egyezséget/szerződést) fel/megbont; a desface/anula (o inoivală/un contract); (Vereinbarung/Vertrag) aufheben. 1568: Thomas budai fass(us) e(st) ez el mult ez-tendöbe ... volt az qzuc vczes ... es harmad napra meg bekeltettwk qket, es az vtan Egy nehazor p(ro)testalt Rola, hogy vagyon q neky biraya, es Jg zega meg qtes orban az zerzest [Kv; TJK III/1. 179]. 1581: Hogy Ha wala mellyk fel bontana A wagy megh szekne (!) tehát a megh Mondot szaz forintot ... minden perpatwar nekül meg

wehessek Egy Mason wala mellyk meg nem allana az kottest [Erked K; WLt]. 1587: Mely Zövetseget es vegezest hog ha valamellik fel meg merne zegni mingiarast patwaron es az földnek elmaradasan giözettessen [Kvh; HSzjP]. 1590: Miűelhogy Lajos Andras az J. az vegezest megh nem Allotta ket forint terhen marad, mert az ket falú Vaghas es Sikó falúa keőzt uólt olljan vegezes hogy valamellyik fel meg zeghne az Biro ket forinton marad-gio(n), keőz ember 1 forinton [UszT]. 1656: Aztis tudom hogy Ozdy Tha(m)as ur(am) Batyam(na)k irasba(n) adot contractussat még szegte, azt fogadua(n) hogy minden wgyeben Czepregy Mihaly ur(am) elle(n) mellette leszen de nem czielekette [Kv; CartTr II. 907 Mich. Futasfalui^a (16) vall. — "Hsz]. 1780: ha az megirt pontokat magam vagy maradekim meg szegnők és nem telyesitenők, ezen 50, egyes arany kötés Sumát rövid perfolyta modja szerint rajtam vagy maradekimon minden költségekkel Fogarasi Krisztina Assz(ony) ... exequaltathassanak [Ne; DobLev. III/545. 2a]. 1793: a' ki ezen egyezésünket akár mitsoda szín alatt meg-szegné, azon a' meg-állól fél a fenn irt Vinculumot töstént tsak egy Szolga Biro erejével is meg vehesse [A.jára TA; Borb.]. — L. még BTN² 403.

7. (előírást/tilalmat) áthág/megsért; a încălca (o prescriptie/interdicție); (Vorschrift/Verbot) überschreiten/verletzen. 1571: Vegesztek azt eo k. varoswl hogy Byro vram kyallassa megh hogy senky Ezentwl ... zeoleo Mywesnek

Enny Neh Adyon, ha ky penigh keossegh keozowl megh zegy Byro vram fl 10 vegen rayta [Kv; TanJk V/3. 41b]. 1572: az Regy Rendtartast az poztoknak valcagaba Ne Engedie eo k. Meg zegny [Kv; i. h. 67a]. 1587: ha ... kart tezen awagy Tilalmast zeg meg, tahat harom Nagj Kendj ember oda menyen [Nagykend KK; LLt]. 1589/XVII. sz. eleje: Valamely mester penigh ... ez Articulust meg szegnő ... Tehat az menyszer miueli, annyészor tizenket két forinttal bwnttettesek keduezesnelkwl [Kv; KőmCArt. 6-7]. 1593: Ötödzör, mondgia hōgi engedetlen woltam az Capitani vram tötte törvinnek, en nem zegtem meg az Capitani vram Torujniet [UszT]. 1596: Affeleol az tilalmas erdeő felől ... eotet az felperest megh zaloghlottuk volth a' hogy abból hozott volth, az tilalmat megh zeghte volth [i. h. 11/73]. 1770: sok böcsületes emberek megszegték az falu közönséges réjtinek tilalmát ... azon emberek büntetődjenek 3 forintig [Táplaca Cs; RSzF 127].

8. hitét ~i esküjét áthágja; a-și călca jurămintul; seinen/ihren Eid brechen. 1593: az en peresem ez az Anna ennekem felessegem wala eő megh zeőkte hityth törwenbe yndultatank egy massal ... akoris fejehez zolek erette merth meg zekte hytyth [UszT]. 1597: Bwzay Matyas mikoron az hadba ment megh bechewlwen tizedessegre walazottak wolt, de ew ... hitit megh zegwen ... oda hatta az ew kegmeke zazloyat [Kv; TJK V/1. 124]. 1657: Ezeket ha lehet eltávoztatom: azért felségd is csak azt ne kívánja, hitemet megszegjem [KemÖn. 48]. 1699: En Vargási Balasne Pal Janos Annok; eskuszem az elő Istenre ... hogy en sohas az Földes Uram földéről el nem bujdosom el nem szőköm Ha pedig ez hvtömöt megh szegnem, es el mennek az eo klmek földökről es neuek alol, az hamis hvtet bwntetődjem [Kük.; SLt AX. 25]. 1701: Medgyesi Mihály hamis hitivel csalta megh a' Feleségét ... mert olyan conditionnal ment hozzá hogy vallásunkra áll a' mellyre erős hittel kötelezte magát de hitét meg szegte [SzJk 333]. 1710: Másnap az urak mind

odajövének, Carafa behívatván őket, proponálja, hogy a császár hűségire megesküdjenek és a török portától elszakdjanak. Nehezen menének rá, hogy hiteket megszegjék [CsH 208–9]. 1730: Péter István ... Ez is el szokót meg szegvén hitit [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV]. 1736: az Incta jámbor Hites Férjéhez valo Hitit 's kötelességét meg-szegte, és magát paráznaságra adta [Dés; Jk 218a].

megszegel nemi von. nyil-ban; in declaratii referitoare la viața sexuală; in sexueller Beziehung. 1684: Hallottam Kis Mihály szajabul hogy ilyen modon kerkedett nincsen Annyi Aszszony Desen az menyit ő megh szegelt [Dés; DLt 447]. 1716: hiszen az eb-atia kurvája, akárkivel csináltasson magának gyermeket akarki szegellye megh, ugys csak Harinai Miklos lesz az neve s, csak ugjan rá marad az joszág [Nagyida K; Told. 22].

megszegeltet megpatkoltat; a duce la potcovit (un animal de tracțiune); beschlagen lassen. 1771: Tit. Hadnagy Uram én általamis ... Ammonealtatta Imbrefi Szóts Ferentzet is hogy ő klmeis szegeltesse meg a Marha lábait hogy mikor Kotsra kel menni Hid fa után légyen készen [Dés; DLt 321. 45a Stikler Antonius (47) ns vall.]. 1837: a' Beres ökröket meg szegeltettem [Mezőmadaras MT; Born. F. IIg].

megszegényedés elszegényedés; sárárcire; Verarmung. 1731: Méltó Consideratiob(an) vévén Csatani Jobbágjink (na)k ... ebben az esztendőb(en) valo meg szegényedéseket [Dés; Jk]. 1836: a Felperesek az Alperes Özvegy és néhai Férje meg szegényedésekkel gazdagattanak [Ne; DobLev. V/1213. 2a].

megszegényedik elszegényedik; a sárárci; verarmen. 1585: Marta Lantos Ferenczne vallia, Tudom hogy Kuthy Antalne Io swteo Azzony vala, es lol birta magat mindenkepe(n) ... vgy zegeniedek megh hogy Betegsebbe esek [Kv; Tjk IV/1. 437]. 1597: Thamas deak alias Zabo fassús est. Minthogy en Elek Janos zolgaya volta(m) ... tudom hogy iol birta magat ... Azúta(n) en el hattam Wala ... hallottam ... hogy az draga ydeő kort veot volt valamy búzat kiben ige(n) nagy kart wallot, es azútan amiat zegenyedtet volna megh [Kv; Tjk VI/1. 16]. 1604: ennek eleotte ualo ideokbe(n) mikor az zekelisegen az sok ado zedes uolt az Palfi Benedekne ige(n) meg zegenjedet uolt [UszT 18/19]. 1607/1608: en azert kgdel Eözüe nem habozozom, en sem Szegeniedem megh aual az Egi fwggeőuel, kgtek sem gazdagodik megh [Kv; JHbK XIII. 6]. 1618: nagy szolgalttyok sem volt hogj az miat megh szegenyedten(e)k volna [Balavásár KK; Ks 8. XXIX. 9]. 1701: el vitte az viz az Gátot és ha ... az Törvény ugy hozza talám még meg nem Szeginyedem ha szintén más huvá kellett is csináltatnam [WassLt Apor István kezével]. 1774: az Jobbágyok nagyon meg Szegényedtenek [Mocs K; KS Conscr.].

megszegényít 1. (anyagilag) tönkretesz; a ruina/sárárci; (materiell) zugrunde richten. 1722: A Sok Tseléd meg Szegényíti a Nemes embert [EMLt].

2. ~i magát tönkreteszi magát; a se ruina, a ajunge sárac; sich ruinieren. 1739: Neh Csetre Gyógy Ur(am) az feleségemre bórula, azt monda, Ilekem Néném móst meg szegenyített(em) magamot, mert az mostóha fiannak adta(m) hát ökröt, szekerét [Mezőbánd MT; MbK VI. 6].

megszegényült leszegényedett; sárárcit; verarmt. 1727: Még tekéntvén azért Istenesen ... Groff Kornis István vr(am) ő Ngä azon Deszméri kezesek(ne)k, magok, s Falu képiiben tött remenkedéseket, és ügye fogjott s meg szegenyült állapottyokat, igire nekik két Száz véka Búzá [Szamosfva K; Ks].

megszegés meg nem tartás, áthágás; incálcare, nerespectare; Überschreitung/tretung. 1561: wk nemínew leuelek zerent ... magoknak ualo cehet tartottanak uolna Melly leuelekben myuel hog' ualaminemw articulosok istentelen Baluaniozasra ualok uolnanak mellyeket immar ewk az euangelionnak igassaga ... meg ielenese wtan le thöttek es el hattanak uolna Hog ennek utanna wköztok effele leuelnek Enny rezebe ualo meg zegesehez kepest walaminemw Zwnek meltatlan fel fwalkodasa es abol ektelen verse(n)ges Beketlenség ... ne tamadhatna [Kv; ÖCART.]. 1582: Themeswary Mihaly, Bota Istua(n) Capitanok, es Zekely Imreh Kadar Gergely hiteős tizedesek ... walliak ... meg beketleteok^a Az Bekessegnek keotelet 40 frtigh veteók, mel keotelet mindenik fel Akor fel weowe ... Az bekesegeh wtan esmegh im most megh haborottak ... az keotelnek meg zegesereol Chak ket bizonsagall hatu(n)k bizontany [Kv; Tjk IV/1. 522. — ^aA veszedőket]. 1657: az fejedelem ily választ tön: Nem kényszerítjük, mond, kegyelmedet hiti megszegésére | nagy búsalással juttatta eszmben az lekiesméret az szombatnapi bornemisszaságnak fogadott böjtjének megszegését [KemÖn. 48, 248]. 1662: Barcsai Ákos a fejedelemségnek letételekor maga szabadságának, életének lekötöztetésével való contractusának megszegésével vádoltatnék az ország előtt [SKr 645]. 1829: millyen csuf dolog a' ki a' Czéhát, hűte meg szegésivel el árullja [Kv; MészCLEv. — L. még RSzF 120].

megszegett 1. megvágott/kezdet; din care a fost tăiat(ă) o bucată, început; angeschnitten. 1761: Ribiczorai Dán Lázár Felesege exponalya, hogj ... egy elsőben Cor. 6 ejtel palinkajat ... ugj egy meg szegett vastag veg szösz vasznatis el lopták [Ribicsora H; Ks LXII/7].

2. be/meg nem tartott, áthágott; incálcát; nicht eingehalten, überschritten. 1619: általán fogva eddig is láttatik megszegettnek lenni az zsitvatorokbali végzések [BTN² 200].

megszegettetik lesújtatik; a fi infrint; niedergeschlagen werden. 1662: Ahonnét a mi édes hazánknak, Magyarországnak polgártársai és népei cnnyi és ilyen szörnyű bosszúság tételével és szorongatásával a külső nemzeteknek a nyírt papságnak ingerléséből terheltevé, nyavalyásul gyötörtetvé és szaggattatván, amiképpen, hogy vére hullásával szokta vala szabadságát keresni, ugyanazont ilyen kényszerítetett állatni és oltalmazni [SKr 102].

megszegez szeggel megerősít; a fixa/prinde ceva cu cuie; benageln, mit (cinem) Nagel befestigen. 1581: Vottem feyer Thamastol egy Toroczko vassat es negy Apro vassat zegnek hogy Az silypet es Az Malom Alyat Zegeztek meg velle d. 59 | veottünk 200 leczeget Az Álasnak az nagy harang Allat. hogy Az allast meg zezeztek d. 28 [Kv; Szám. 3/I. 3–4, 3/IV. 11]. 1584: Az eskolaba az eoreg Comytasba hogy Az fundamentomat hozzw dezkawal meg

zegeztek veottem 1100 Leczeget tezen f 1 d 56 [Kv; i. h. 3/XV. 10]. 1656: az hid reghi ros z karfai ... eoregh vas szegekkal leven megh zegezve, azokis bomlo felben vadnak [UF II, 93]. 1692: Ezen Filegoria Tölgy fa ágasokra kötesekkel csinalt fűrés z deszkakkal megh szegezve deszkázva [Mezőbodon TA; BK Inv. 14]. 1736: ajto vas szegekel megszegezve [HSzj vasszeg al.]. 1817: (A kúria) berlett kapuja laposs fejű vas Szegekkal meg szegezve, zsendellyel fedett [Ördögösfűzes SzD; ÖrmMúz. Inv. 1].

megszegezés szeggel való megerősítés; ʔntuire, batere in cuie; Benagelung. 1595: Az kichin templumba az firfiak zekinek meg zegezessere vettunk letz szeget p(ro) f —/2 [Kv; Szám. 6/XIII. 34]. 1596: a kis templumba az ferfiak zeke meg teortenek volt vettünk azoknak meg zegezessere lecz szeget ... d 4 [Kv; i. h. 7/II. 18].

megszegeztet szeggel megerősített; a pune pe cineva să bată cuie in ceva pentru a întări/consolida; benageln lassen. 1583: Az Jscholaban ... walamj: zekekett zegesthetem: meg. attam teolle d. 16 [Kv; Szám. 3/IX. 6]. 1585: Az ket Templumba az Catedrakat es zekeket ... megh zegeztetuk | chinaltatunk egy apro sinwasbol egy hozzw wassot megh haytotot, kywel az masa hazan walo felen haylot gombot megh zegeztetuk [Kv; i. h. 3/XIX. 32, 39]. 1595: egy zekrent zegeztetett úala vele(m) megh az Aszony [ÚszT 10/14].

megszeghet 1. (egyezséget) felbonthat; a putea desface/anula (o invoială); (Vereinbarung) auflösen können. 1620: az hatalmas császárnak Ferdinandussal hűttel kötött frigye vagyon, és azt meg nem szeghetjük [BTN² 401].

2. megsérthet/csorbíthat; a putea nesocoti/viola/călca; verletzen/Abbruch tun können. 1592: Sigmond lewele: Dichyri az waros hiwsegeth Ad illien Zabadsagot, hogy akar mely hataron leweo zeoleo hegiekreöl, feöld beert, s kilencedet ne vehessenek, Mely zabadsagot semmi syn alatt Egy feidelemis megh ne zeghessen [Kv; DiósyInd. 26–7].

3. áthághat, meg nem tarthat: a putea încălca; überschreiten/nicht einhalten können. 1710: (A jezsuiták) a keresztény világtól egynehányszor átok alatt kirekesztett tudományt tanítanak, tudniillik hogy egymásnak adott hitet megszeghetik, külsőképpen, ha kénszerítik, csak bátran megesküdjenek, de belől az elméjekben mást gondoljanak [CsH 387].

4. kedvét ~i vkinek kedvét szegheti vkinek, kedve ellen tehet; a-i putea tăia pofta cuiva; jm die Lust verderben können. 1710: nagy patrónusok lévén a havasalföldi vajda^a, kinek kedvét nem szegheti vala meg a császár is [CsH 306. — ^aA bolgárszegi papoknak].

megszeghetetlenül átv megsérthetetlenül; inviolabil; unverletzbar. 1583: Biro vra(m) eo kgme ez theorweny dolgaban vgy procedallion hogy az vnio es az varos vegezesse ez dologh feleöl meg zeghetetlenewl meg maraggion [Kv; Tanjk V/3. 275a]. 1584: Biro vram tanachawal egietem)be talalanak oly mediumokat, kik az Varosnak Iowara es az keossegnek eleomenetelire keowetkeznak es kik keowetkezendoe wdeokbennys meg zeghetetlenewl ... meg otalmaztatnék es tartatnék ereyeben [Kv; i. h. 279b].

megszegik 1. eltörlik; a se rupe/fractura; brechen. 1568: Michael Landor fass(us) e(st) ... az lean az zabo Balint kwzqben fekszik vala, kerdem zabo balintnet my dolog volna, es q az monda hogy Jm az Rezeg lopo kuruano leanya el eset es azt mo(n)ga hogy meg zeget az laba | Anna Rta Benedicti barany, az Anna c(on)sors Michaelis Horvat fassae sunt, hogy az leannak Ep Jo laba volt es epp volt annak elötte, hanem akkor szeget meg, hogy szabo balinthez ment volt [Kv; Tjk III/1. 200–1]. 1570: Erzebet Makay Benedekne ezt vallya hogy Eois lattha Monostor vchaba fekyk volt Kowach kalara es az Laba megh zeget volt [Kv; Tjk III/2. 57a]. 1582: attam az firideosnek mikor az karia meg zegett B.V.H. f. 1 [Kv; Szám. 3/VIII. 33]. 1590: Byro vram Akaratiabol, hogy Az Louas Legennek Boldisamak karya meg zeget volt ... attam nekye f. 1 [Kv; i. h. 4/XXI. 8 Kis István sp kezével]. 1756: A meg holtinak Testén, fején, mitsoda ütések láttattak vagy Sebek mellyek mián kellett volna meg hálnia nemde nem a Nyaka szegette meg ? [H; BK Misc. 1143 vk].

2. átv megtörlik; a se descuraja/demoraliza; an etw. gebrechen. 1710: úgy elkedvetlenedik az erdélyi nagy tábor, s úgy megszegék minden bátorsága, hogy minden ember a szaladásról gondolkodott inkább, mint a harcról [CsH 195].

megszegő 1. áthágó, meg nem tartó; care (in)calcă; überschreitend. 1677: Ha valamely Prokátor kötelessége ellen el nem jáma hiven a' fel-vet causájában principallisának ... a' Fiscalis Director procedallyon az ollyan ellen, és büntetődgyék mint, hiitit, kötelességét meg-szegő ember [AC 209].

2. ~ fél (egyezséget) felbontó fél; partea care desface (o invoială); (Übereinkunft) auflösende Partei. 1586: Ezeknek megh Tartassara veténk közzeyek, kett szaz forint kötelet, hogy az mely félél megh nem tartana Ez my Vegezswnkett ... Tehatt az megh Tarto félél a megh szegő félén, Ezen lewelnek Ereyewel ... az kett szaz forintot meg vehesse [Lesnek H; IB VI. 225/16]. 1613: Ennek az alkuvasnak 32 forint volt a kötele. kire mind az ket fel szabad akarattioiok szerint kötek magokat hog az mellik fel ezt megh nem allana, az meg allo fel az megh szegheő felen a 32 forint kötelet Ispan biro erejeuel megh vetethesse [Lozsád H; Törzs]. 1623: valamellik fel eszi^a fel bontana auagi meg nem allana, ótuen magia(r) fori(n)ton maradgion, meli maradsagot az meg alló fel az meg szegő felen minden teor(ue)nnelkw ... meg vehessen [Mezőmadaras MT; Berz. 5. 41. S. 1. — ^aAz egyezséget].

megszegődhetik megállapodhatik, szegődséget köthet; a se putea invoi; eine Vereinbarung treffen/sich verdingen können. 1589/XVII. sz. eleje: Ha ualamey Keömvies Mestert az Varasbeli ember hozzá hiuand Házához, megh mutatun annak mit akama az eo házánál miueltetni: Ha az miueltető meg nem alkhatik, szegődhetik ezzel az mesterrel, az szegődtsegh véghez telliesseggel nem mehet, szabadon más mestert hihasson házához [Kv; KőmCART. 15–6].

megszegődik 1. megállapodik, szegődséget köt (vkivel vmely munka elvégzésére); a face o invoială (pentru executarea unei lucrări); (zur Verrichtung irgendeiner Arbeit mit jm) übereinkommen, Verding schließen. 1572: en Jmar meg Jelentetem azt Vrunknak hogy ez az Keowmys eleg embernek esmery magat lenny azra az epyletre azert

hagya meg kegyelmed neky hogy legenyeket zerezen es hozzam Jwyen myngarast en meg zegewdem az vr akaratyabol vele [Csicsókeresztúr SzD; BeszL 3697 Thorma Jannos Vyuary Vduar byro mp.]. 1582: Catherina consors Wolphgangy Henning fassa est, Mondotta az Azzony ... Im esmegh it vagion az Angalit de Nem tudom mecczek^a velle mert igen beteges volna, enmagamis annalkulis beteges vagiok, eoreomest meg zegeodnem velle ha beteges Nem volna, Enghemet(is) kert rea hog zereznek egy mas leant Neky [Kv; Tjk IV/1. 4. — ^aÉrtsd: mit teszek]. 1590: Zegottem Meg Az Alchy Lazlouál f. 33 ... Az Jobagiok kozeol 4 Legent Segitsegeol Az mester melle meg az Mallom el vegezodyk [Kv; Szám. 4/XVII. 8]. 1604: Tundo(m) hogy Kedej Peter zolgaia vala Palfalúj Marton, de azt ne(m) tudo(m) zolgaltae Kedei Mihaly Auagy ne(m), merth en ne(m) tudo(m) hogy megh zegődött volna velle [UszT 20/131 Georgius Barla de Semjenfalúa vall.]. 1633: az mikor Vagasi Jstua(n) megh szegődek azzal az Czauasi leannikaual, ezteideig szegődek megh uelle, es kez igler szokniat igrt uala neki [Mv; MvLt 290. 132a]. 1670: szegődte(m) megh ... vincelerseghre Bartok Istvannal hogy az kaczkai szőlőmnek minden nemű munkainak gondgyat viseli [Dés; Ks 41. C. 10]. 1698: Szegőttem megh Fazakas Peterel Beressgre, adok neki ... egy süveget, egy csuklyát [Szentlélek Hsz; HSzjP]. 1772: az igaz hogj hét Márijást ajándékoztam néki ... a' végre, hogj Atyim Malom Mesteremmel meg szegődjék az eő Excellentiaja Malmának meg építése iránt | Atyim Malom mesteremis fatealja hittel mind azt hogy vélle meg is szegődött volt Kindge Todor azon Malom építése iránt [Kük.; JHb LXVII. 250–1].

2. elszegődik, szolgálatot vállal; a se angaja/tocmi; sich verdingen. 1585: Sara Feyerdí Borgias Mihaly leania vallia, Engemet az eztendeo hus hagiaktort hiúa Zabo ferenczne zolgalny eztendeigh zegoottem vala megh [Kv; Tjk IV/1. 493]. 1593: Martha Nemet Janosne vallia, filemmel halla(m) hogy Jstwa(n) megh zegeodek Az farsang vegiben ez eztendeon Daniel deakhoz Zent Georgy Napigh harmadfél f(orient)ba [Kv; Tjk V/1. 361]. 1667: Szegődek megh lovaszunknak Veniczei Opre Monye fia Mihok esztendőre. Adok neki fl. 4^a [UF II, 253. — ^aFolyt a fels.]. 1767: onnon el mentünk Udvar Mátéhoz a korcsmára az hovais oda jöve Kis Vaszilia s Telyegucza Juvon, az kikis erővel el akarván vinni a Hegedűseinket (: mely Hegedűsek nekünk Esztendő száma voltak meg szegődve :) de mik nem akarván engedni, Kis Vaszilia ugy úté főbe az öklivel Kádár Gyurkát hogy azonnal a földre Le esék [Betlensztniklós KK; BK. Csiki János (20) Gambucz Joseff conventos szolgája vall.].

3. megalkuszik vmennyiben; a se invoi asupra prețului; um eine bestimmte Summe handeln. 1570: Zeoch Kelemen, Zeoch Pal vallyak, hogy Lattak Mykor Zeoch Gërgh által hyvatta Az Dawyd new legent Azon kerlek ha megis Azt Mondodeh hogy az gereznat kyt hozzam atthal chinalny, ha vgian Megh chinallyam, Az Dawid azt Montha neky, hogy azt akarom hogy vgian megh chinalnyad Mert en ky valtom teoled, megh Adam az mybe vedel megh zegoottem [Kv; Tjk III/2. 161]. 1589: Az Johaz Mayoral meg Zegotúnk p(ro) 6 f kyt meg attúnk nekye f. 6 [Kv; Szám. 4/XII. 19]. 1597: Attam Keomiűes Ambrusnak es wey Leörincznek hogi zaz zeker keowet zegyenyek f. 10 Az keozegeoknek az Zegeotseg zerint Amint eo kegmeok Tanachül meg zeteket vult vellek, vettem egi

keobeol buzat p(er) f l d 31 [Kv; i. h. 7/XIII. 1]. 1602: az en zerelmes vramnak Kemeny Lazlonak faragtattam egy keowet Gywto Martonnal, kijvel zegoottem vala megh tizenket forintba [Kv; RDL I. 73]. 1620: 30 die Junii vittem Istókot, az fiamot Kolozsvárra az skólába, szállásra Szabó Menyhárthoz. Szegődtem meg Szabó Menyhárttal egy esztendeig készpénzbe fl. 32 ftba [BTN² 408].

4. ts (munkára) felfogad vkit; a angaja pe cineva (la lucru); (zur Arbeit) jn anwerben/dingen. 1593: Biro vram Jelen leteben zegotte(m) megh Diozegy Jstwant es Kutty Janost hogh az feredo hazakat meg Boltozak es ket Ablakot faragianak [Kv; Szám. 5/XXI. 145]. 1665: Szegődte megh az Felesegem szolgálonak Mondrai Dragumir Gályáne leányát Anukot ez jövő Karácsonigh ennybe^a [UF II, 250. — ^aKöv. a fels.]. 1715: Szegőttem meg kissebb szolgálo(na)k Tordai Balog Kis Annát igirtem néki egy rása mentét belletlen [Kv; EMLt Kmita Jánosné jk]. 1718: En meg ne(m) szegőttem Mártont ... de kgdre halasztottam [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1786: méltóztassanak Nsgtok a Juhokrol parantsolni hogy ... ha ezt a pásztort jövendőre meg szegődjem melléjük, vagy mi tévő légyek? [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1792: Szegődtem meg magom mellé Moldován Jánost három Esztendőre meg másolhatatlanul [Drassó AF; TSB 24]. 1816: mi voltunk a' Músikusok, bennünket pedig Nem Mások, hanem maga Krakkaurné Szegődet meg, ottan musikáltunk is Éjféltutáni 4. óráig [Déva; Ks 188 Vegyes ir.].

5. alkuval lefoglal; a tocmi/arvuni; durch Handel sichern. 1716: Az cseléd házának valo fákat meg szegőttem most csak hamar ell hozzák [O.csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.].

6. megegyezik, egyezséget köt; a se invoi (asupra unui lucru); vereinbaren, übereinkommen. 1710: A jesuiták a kapitánnyal alattomban megszegődnek, hogy Rákóczi szalassza el. A kapitány sok ígretkekkel lecsalattván lábáról, ráígré magát, s ilyen mesterséget cselekvék^a [CsH 330. — ^aKöv. II. Rákóczi Ferenc bécsi börtönéből való megszöktetésének elbeszélése].

7. bérbe vesz; a închiria, a lua cu chirie; mieten. 1668: az németek Kolozsvárba való beszállások előtt két esztendővel, szegődvn meg tölem Vajda Istvánné asszonyom Híd utcában az északi szeren lévő házamat esztendőnként negyven forintban [Kv; KvE 203 LJ].

megszegődött 1. szegődségben/szerződésben megállapított (fizetség); (retribuție/plată) stabilită la învoială; (Lohn) im Verding bestimmt/festgesetzt. 1587: Az Jro Deaknak, kinek neűe Mihaly, fizettem az eo megh zegoodeot Rühazatjában 2 Jngt^a | Az Zegen beli feozeonanak fizettem az eo megh zegeodeot fizetesiben f. 1 [Kv; Szám. 3/XXVI. 53, 60 Suweges Gergely isp. m. kezével. — ^aFolyt. a fels.]. 1588: Keouettkezik az Zolgaknak megh Zegeodeoth berik^a | Az Leanioknak megh Zegeodeot ruhazatioknak megh fizetese [Kv; i. h. 4/V. 9, 39 Gr. Verber sp kezével. — ^aKöv. a részi.].

2. szegődségben/szerződésben felvállalt (munka); (lucrare) acceptată la învoială; (Arbeit) im Verding/Vertrag angenommen. 1589/XVII. sz. eleje: Minden Mester oly gonduisselessel, uigiázással forgodjék az eő megh szegődeot miue keomiwl, hogy az Gazdaknak ualamickeppen kárt ne hozzanak [Kv; KómCArt. 18]. 1640: egy mesteris már meg szegodeot miuet el ne szőllya se miueltetejét egy forint büntetés alatt [Kv; KovCLev.].

3. kialakodott; care a fost tocmit; ausbedungen, abgemacht. 1684: Bároczihoz Vásárhelyre a' megh Szegődet 400 apro Talakért f 4 [Utl]. 1746: Minthogy az I fogadása Szerint à terminalt napra nem ad(mini)stralta à meg Szegődött bárányokat, és à hentes(ne)k kára forog az J. Szombatra a vásárlott bárányokat praestallja, és in poenam Superaddallyon egy jo bàrant [Torda; TJKt III. 30].

megszegődség szolgálatra fel/megfogadás; angajare pentru slujbă; Dingung zur Arbeit/zum Dienst. 1588: Az leanioknak megh Zegeotsegek. 6 die January Zegeottem I Leant kinek Ersebet neve zegeottem f. 7 d. 50. 3 Inghbe^a [Kv; Szám. 4/V. 9 Gr. Veber sp kezével. — ^aFolyt. a fels.].

megszégyell 1. *ts* szégyenkezik vmin; a se rușina de ceva; sich einer Sache schämen. 1710 k.: Angliában az asszonyoknak, leányoknak köszöntésének módja a szájok végének megcsókolása ... egyszer én s az öcsém rítul jártunk. Ebéd előtt egy főembernél a leányát megcsókolók, de az öreg asszonyt nem, melyet megszégyenle [BÖn. 587]. 1823–1830: Ezen beszélgetés között az én úrfim és a doktor csak nevettek, melyen megütődtem. Egyszer azt mondja az eszméletlen: Én vagyok gróf Teleki Imre. Megszégyenletem, elpirultam, és azonnal engedelmét instáltam. A gróf megengedett, szelídül szóltott [FogE 171].

2. *~i magát* elszégyelli magát; a se rușina, a-i fi rușine; sich schämen. 1573: Katalin Kalmar llesne ... vallia ... latya hat az ayto egy kewesse Nythwa al ... Az aytot Be tazitya hogi lassa ha my vagion oda Be tahat Sara azzon ott ben al Es egy legenj dely keontesebe ... eo vgian meg zegenly magat ... Es Oda hagia Eoket [Kv; TJK III/3. 154–5]. 1619: végre maga is megszégyenle magát s mondá [BTN² 364]. 1631: be ment az ajton szemely szerent latta az vetken Szalontajt Baczki Kataval, s meg szegenylette magat s ki iöt az ajton [Mv; MvLt 290. 238a]. 1764: Jobb lett volna egy nagy pasquillust fmi valakinek rólok, hogy maradt volna fenn s szégyenelték volna meg magokat [RettE 162]. XVIII. sz. v.: A ki jövendő káptalan urak határozazzák el Lélek szerént, hogy a Grofné mennyi Adoságot végyen magára, se sok, se kevés ne legyen, hogy se magának kárt ne tégyen, se a' Világ előtt magát meg ne szégyellje, 's annyi iratassék a' Contractusba [GyL. N. Solymossi Kontz József kezével]. 1813: meg szegenylettem magomat, és el változtatván Ülésemet, ültem a' Czéh Ládájára a' Tüzhelyre [Dés; DLt 56. 41–2].

megszégyellheti magát szégyenkezhetik; a se putea rușina; sich schämen können. 1811: ltt' én pallérkodom lsten fizesséért, 's utánnam mondandó két három Miséért ... Egy Templomról-is nem vettünk plánumot, Egy szóval új módi: 's akár ki nézheti, A' Mestere magát meg-nem szégyellheti [ÁrÉ 52–3].

megszégyenel 1. megszégyell

megszégyenít 1. megbecstelenít; a necinsti/dezonora; entehren, schänden. 1600: Nyreo Miklosne Catha azzony ... vallia Darabosne ... kezde mondany lm vgimond edes Angyom azzonny minth Jarek Amaz hyres kurwa Jakab deak miatt Kis Casparne miatt, mint zegenite megh [Kv; TJK VI/1. 516]. 1634: remenkedik vala az Aszony ... Ne hagy edes Azzonyo(m), mert megh akarnak szegenyi-

teni, de bizonyoso(n) ne(m) tudo(m) mellik akart erőszakot cielekedni [Mv; MvLt 291. 30a]. 1723: Felső Ilosván az en gyermek koromb(an) az Atyam és Anyam egj Porczira nevű Léányt Tartottanak, volt egj Lengyelországi orosz legény szolgáljokis Fedor(na)k hitták, Porczire ... es az szolga Fodor őszve fertenek, Fodor az Léányt S. V. meg bakkantotta, vagj meg Szegenitette [Filosva SzD; BK Kiskájoni lev.]. 1772: maga az Ifiaszszony Botskor Istvánné Aszszonyom beszéllé előttem ezt hogy tudniillik Borbely Merki Gábor Uram ... meg akarta szegenyiteni erőszakoson [Dés; DLt 321. 69b Fr. Lutz (32) ns vall.].

2. szégyenkezésre indít; a rușina, a face pe cineva să-i fie rușine; jn bewegen sich zu schämen. 1705: az Ellenkezőket s közönséges bekességek fel háborítottai megh Szégyenitvén, Kgl's Vrunck eo Felsége boldogh Emlékeztű Attyanak és Eleinek dítsíretes jo példájára az miképpen Birodalmának kezdetit kglmességen akarta fundalni; ugy mostis ... azokon kívül, kik fő indítottai s okaj voltak ennek az mostani haboruságh fen tartásának, Gratiat és minden eddigh valo tselekedetektől generalis Amnestiat offerál [KvLt I/192 a gub. Nsz-ből]. 1829: az Uram Bátyám példason meg mutatott szíves attyafisága, szegenyitste meg a' háládatlant [Nagylak AF; DobLev. V/1153 Komáromi László kezével].

3. *Isten ~ Isten* megbüntet; a bate Dumnezeu pe cineva; Gott bestraft. 1600: az Vrsten ... kegelmessegebeol megh keonyeoreolwen rajtkun azt az Jstentelen Tyrnanus feydelmet ... megh zegenyte [Kv; TanJk I/1. 364]. 1612: mint affele Pribek, hüttötlen Ember ... haddal indült reank, kiket hizzük hogy Isten az ő hamis igyőkben ne(m) segít, hanem meg szegenyitj ököit [PLPr 73 fej.]. 1636: Istent kerem, hogy Nagyságotat kegyelmével környékezze meg, Fejedelmi székit ... minden felől támogassa, és erőssítgesse meg; azokat a' kik annak fel döjtetésére ... igyekeznek, szándékokban gátollya, és igyekezetekben szégyenitse meg [ÖGr Aj.]. 1710: Friderik nagy haddal is készült vala Mátyás király ellen, de Isten megszégyeníti; megvervén az ifjú Mátyás király haidaitól a tábora [CsH 63].

4. zavarba hoz; a face ca cineva să se simtă jenat; in Verlegenheit bringen. 1895: Szilágyi Sándor bácsi azért a rongy barabolyért egészen megszégyenített, olyan igen közönte meg [PLv. 173 Petelei István Jakab Ödönhöz].

5. *~i magát* szégyenbe keveredik; a se face de rușine; sich in Schande bringen. 1710 k.: Az építésre nagy hajlandóságom, melyet öregbített az, hogy az architecturát ... tanulmam volt az academiákban ... De ez énnékem káros volt kevélykedtem véle, erőm felett igyekeztem s megszégyeníttem magamat véle [BÖn. 502].

megszégyenítő szégyenletes; rușinos; schand/schmachvoll. 1826: meg szégyenítő reá fogások az is, mintha Néhai Férjének 5 ökrös szolgáló emberei valaha lettenek volna [Ne; DobLev. V/1114. 9b].

megszégyenítetik leveretik; a fi invins/biruit; niedergeschlagen werden. 1664: bizony ha az ő felsége és kereszténység fegyvere által meg nem szégyenítetik az török, bizony soha semmi úton és módon másképen az magyar nemzetnek megmaradása nem leszen [TML III, 31 Teleki Mihály Lónyai Annához].

megszégyenül szégyent vall; a se face de rușine; sich Schande machen. 1670: Én ... azt csak meg sem gondo-

lom, ők az atyafiak merjenek valamit tentálni Ha úgy lenne is, kit én nem remélek, hiszem Istent, megszegyenülnek [TML V, 70–1 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1710: A francia király eleget is próbál sok ízben, nagy hadi expedíciókkal, hogy visszavihessen Jacobot Angliában, mindenkor megszegyenülve, mert az ánglusok ... mind szárazon, vízen megverék a francia armádát [CsH 219]. 1761: Fordítsd el, Uram, a gonoszt, amelyet elszántál miellenünk, hogy ne örüljön a mi ellenségünk és ne szégyenüljünk meg, mert csak egyedül Tebenned bízik a mi lelkünk [NyIr 201 Bánffy Farkas álma].

megszekerezet megkocsikáztat, szekéren vitet; a plimba pe cineva cu căruța; im Wagen herumfahren lassen. 1865: (Testvéremet) minden héten egyszer kétszer megszekereztesse [Kv; Végr. Bodor Elek végr.].

megszeldel 1. felszeldel/vagdal; a tăia (ceva) felii; aufschneiden, in Schnitte schneiden. 1688: Dévai Várban provisiom alatt lévő eő Ngok jovakban lőtt kár e' szerint Az Disturbiumban Varbéli Tiszt Uraimek es Praesidium ben levén, Szalonákatt meg Szeldelvén defect(us) lőtt az szalonakban libr. 236 [Törzs].

2. meg/összevagdal; a tăia în bucăți, a face bucăți; zer/zusammenhauen. 1633: megh hid azt lelek esse lelek kurua fia te Somodi Mihálj, hogi ha meg nem halz beleis de megh szeldellek annira hogi megh ered velle [Mv; MvLt 290. 134a].

megszéled el/szétszéled; a se împrăștia; sich zerstreuen, verlaufen. 1653: Onnat tágos helyre által mene a császár. Megszéledénk mi is, de azoknak a kengyelfutójok vonogatták ki az ő hegyes törököt [ETA I, 134 NSz]. 1706: Rez művés, nyerges kalán csináló satoros ciganyokis vad-(na)k, kikis most meg széledtek [Hsz; Törzs Rákóczi inv.].

megszellett (gabonát) szeléléssel megtisztított; a dispune să fie vinturate (cerealele); (Korn) durch Lüften reinigen. 1737: a Buzát en felvétetven a Tavaszszal mind meg szellettetem [Várfa TA; Ks 99 Dácz Péter lev.]. 1791: Nékem elég bajoskodásom vagyon mindennel mert buza is sok lévén a Gabonásb(an) az eszse megedésre hajlandóságát látván az Csűrben hordatom és ott meg szellettetvén a porától ismét viszzá [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

megszelesedett megbokrosodott/vadult; care a devenit de nestăpinit; durchgegangen, gepullt. 1736: az Actor(na)k praevie tudara volt az medves cigányok jövele mikoron szembe talalkoztakis egymásnak kialtottak hogy allyanak meg mind a zekerrel, mind a medvékkel, a medvések felre is igyekeztek allani de az Actor lovaival meg nem allott hanem tsak continuata meg szelesedett lovaival uttiját mely miá esett rajta a casus [Torda; TJKT I. 117].

megszelesedik megbokrosodik/vadul; a deveni de nestăpinit; scheu werden, durchgehen. 1806: azon Süldő a' kutyák mián meg szelesedvén és el kábulván viszont 'a Szőlő felé tért, ezt meg látván á Kutyák ismét martzongani kezdették azon Süldőt [Dés; DLt 82/1810].

megszelesedik szélesebbé válik; a se lărgi, a se face mai larg; breiter werden. 1723: mióta á Palló végínél az árok

meg szélesedék, az középszerű árvízet igen el nyeli s nem engedi hogj a Berekben el terjedgye(n) [Királyfa KK; MbK 162]. 1745: a sok Zápor essők áradásai miá annyéra meg mélyült es szelleyesedett azon árok helye hogj hidat kelletik az ország uttijában rajta tartani [Tordátfva U; EHA].

megszelesít kiszélesít; a lărgi, a face mai larg; breiter machen. 1620: Az Arokbol az fwzfakat vagdalliak kj, es igj az arkot megh zelesitwe(n), az feoldet mind ket feleől assak fel, es hordgiak kj az Arok zelire [Kv; TanJk II/1. 293]. 1770: A' Nyárad árkaiank szorosságait meg-szelesiteni. Horgas folyásit, néhol kitsin Földeknek keresztül vágásaival meg egyenesíteni [Cserefa MT; Told. 9]. 1772: (A) Silipnek a szájanak tágosabnak kéne lenni, de a Torka, vagyis felső része, tsak három arasz, és három ujj, ezen hibát kevés munkával Lehet meg igazítani, megtágasítván elől a nagy silipet más fél öllel a pusztá Silipetis meg széleyesitste más fél öllell [Kük.; JHb LXXII/2. 390]. 1846: a' Szebeni hegybe lévő Sajto szint meg hoszabítottam és meg is széleyitve Sendejel fedve, a' Sajtot is ujra tsináltattam [Kv; Végr.].

megszelesíthet átv kiterjeszthet; a putea extinde; ausbreiten können. 1704: végezék, hogy az exmissiót most sem meg nem szoríthatják, sem meg nem szélesíthetik, míg a dolog nem hozza magával [WIN I, 160].

megszelesíttetik kiszélesíttetik; a fi lărgit; breiter gemacht werden. 1811: Az én kis Kertem-is meg-szélesítette; Ezt én bé-plántáltam virágokkal 's fákkal | most megszelesíttettek Az uttzák 's egyenes rendbe jegyeztettek [ÁrÉ 12, 25].

megszelesül ki/megszelesedik; a se lărgi; sich ausbreiten. 1774: miolta az Malom árka ugy meg szélesült tilalmas kertre szükség nem lévén [Udvarfa MT; EHA].

megszelidedik megszeldül, a se imblinzi; zahm werden. 1731: Az GyermeK Lovakat az kik nem igen gonoszok, gyengébben kell erőltetni az tanitasban, az kik pedig gonoszabbak erősebben kell hajtani, mig iffjak lesz(ne)k, mert ha meg erőssöd(ne)k, az után vagy későbbre vagy meg sem szelidednek soha jól [JF lovászmesteri ut.].

megszelőd jámborrá/szelődde tesz; a imblinzi; besänftigen. 1657: Mely emlékezetes cselekedetivel az fejedelem annyéra megszeldődé az pogány hadakat, hogy ugyan szóbeszédben kéle köztök: hogy nincsen már töröknek egyéb Szent Demeter napja, hanem csak Bethlen Gábor napja [KemÖn. 77–8]. 1811: Asszonyinak tsak orsó, gu'saj, és matólla ! Vegyük fel e' mondást, elméldkjünk rólla Jó kedvel, és nyájas engedelmességgel Szoktak viseltetni hozzátok oly' véggel, Hogy meg-szelidítsék hat talmasságotokat, 'S szivetekbe öntsék öröm bal'samjokát [ÁrÉ 129].

megszelőztet (gabonát) megszelleltet; a pune pe cineva să vinture (cerealele); (Korn) lüften lassen. 1735: az buzát én már meg rostaltattam s meg is Szelőztetem, csak hogy az keucset használt, mivel bele esset az buza féreg [ApL I Apor László Kv-ról].